

17^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας

Νοερός οὖν καὶ ἔμψυχος ἐστὶν ὁ κόσμος
Ζήνων ὁ Κιτιεύς (c. 334 - 262 π.Χ.)

Αλεξανδρούπολη
15-19 Μαΐου 2019

Συνεδριακό Κέντρο
Ramada Plaza Thraki Hotel

www.elpse2019.gr

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Βιβλίο περιλήψεων

Επιμέλεια βιβλίου περιλήψεων

Ναυσικά Αντωνιάδου

Ιωάννα Βουλγαρίδου

Ειρήνη Κιπριτσή

Κων/νος Κόκκινος

Νίκος Μακρής

Δέσποινα Σακκά

Μήνυμα Προέδρου

«Η Ψυχολογία έχει μικρή ιστορία, αλλά μεγάλο παρελθόν» έγραφε ο Ebbinghaus. Στην Ελλάδα, η Ψυχολογία έχει πολύ μικρή ιστορία -μικρότερη απ' ό τι σε άλλες χώρες- το παρελθόν της, ωστόσο, αποτελεί το παρελθόν της διεθνούς Ψυχολογίας.

Τριάντα χρόνια μετά το 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας της νεοσύστατης τότε Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρίας, το οποίο πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη, το 17ο Συνέδριο της Εταιρίας μας φιλοξενείται στην Αλεξανδρούπολη. Θέμα του συνεδρίου αυτού αποτελεί η ρήση «**Νοερός οὐν και ἔμψυχος ἐστὶν ὁ κόσμος**», του Ζήνωντα του Κιτιέα, θεμελιωτή της Στωϊκής φιλοσοφίας. Η επιλογή του θέματος έγινε όχι, απλά, για να τιμηθεί το παρελθόν της ελληνικής σκέψης, αλλά, κυρίως, γιατί η ρήση αυτή εκφράζει αρχές και ζητήματα που απασχολούν τη σύγχρονη Ψυχολογία. Ο κόσμος είναι ἔμψυχος και νοερός-λογικός. Το άτομο, ἄρρηκτα συνδεδεμένο με τον κόσμο, μοιράζεται τις ιδιότητες του. Αποτελεί ζῶσα οντότητα, βιώνει και εκφράζει συναισθήματα, διαθέτει νόηση, διαμορφώνει αναπαραστάσεις, αλληλεπιδρά με τους άλλους μέσω του σώματος, του λόγου και της δράσης του, γενικότερα. Τα χαρακτηριστικά αυτά του ατόμου υποδηλώνουν τη δυναμική σχέση μεταξύ σώματος και νου και τις πολλαπλές επιδράσεις της στην εκδήλωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς και στο βίωμα της εμπειρίας.

Στο 17^ο Συνέδριο της Εταιρίας θα αναλύσουμε όλοι μαζί τα ζητήματα αυτά· θα διατυπώσουμε τους προβληματισμούς, τα επιχειρήματα, τις διαπιστώσεις στα οποία η ενασχόλησή μας με τα ζητήματα αυτά έχει οδηγήσει για την ανάπτυξη, την προσαρμογή, τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, τη διαμόρφωση της προσωπικότητας, τη βιολογική βάση της συμπεριφοράς, τη νοημοσύνη, τα συναισθήματα του ατόμου· θα προσπαθήσουμε να μεταβιβάσουμε τη γνώση αυτή σε νέους επιστήμονες, σε επαγγελματίες οι οποίοι ενδιαφέρονται για τις εφαρμογές των αρχών και των θεωριών της Ψυχολογίας, αλλά και στο ευρύ κοινό που αναρωτιέται για τις προεκτάσεις αυτών των αρχών και θεωριών στην καθημερινή ζωή.

Όλους εσάς, τον κόσμο που ενδιαφέρεται για την ψυχολογία, σας καλωσορίζω στην Αλεξανδρούπολη και σας εύχομαι να απολαύσετε τις εργασίες του συνεδρίου.

Καθηγητής Νίκος Μακρής
Πρόεδρος του Συνεδρίου

Διοικητικό Συμβούλιο ΕΛΨΕ

Πρόεδρος: **Σπυρίδων Τάνταρος**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Γενική Γραμματέας: **Μαριέττα Παπαδάτου-Παστού**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Ταμίας: **Ελβίρα Μασούρα**, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Μέλη: **Αλέξιος Αρβανίτης**, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*
Ιωάννης Δημάκος, *Πανεπιστήμιο Πατρών*
Νικόλαος Μακρής, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*
Κωνσταντίνος Πετρογιάννης, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*
Δημήτρης Πνευματικός, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*
Μαρία Πλατσίδου, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Επιτροπές

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Νίκος Μακρής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος

Κωνσταντίνος Κόκκινος, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Μέλη

Αλεξάνδρα Καρούσου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ευθύμιος Λαμπρίδης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Βάσω Μπρουσκέλη, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Αντώνης Σαπουντζής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Μαρία Χατζησάββα, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ναυσικά Αντωνιάδου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ιωάννα Βουλγαρίδου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Κατερίνα Καραγεωργίου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Κυριακή Καραγιάννη, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Βασίλης Καραδάτκος, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ειρήνη Κιπριτσή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Φωτεινή Κωνσταντίνου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Μαρία Μανωλικά, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Χρύσα Μανωλοπούλου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Γρηγόρης Μαυριδάκης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Αποστολία Μιχαλακούδη, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Φανή Μοκαϊτή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Αρετή Μπαξεβανίδου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Έμη Παπαναστασίου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Εθελοντές - Φοιτητές Σχολής Επιστημών Αγωγής

Νίκος Αγαθαγγελίδης	Ελένη Κολλιού	Κωνσταντίνα Νικολούδη
Μαργαρίτα Αλεξανδρή	Αικατερίνη Κοτινούδη	Βασίλης Παπανικολάου
Παρασκευή Γελαστοπούλου	Ραφαήλ Κωστής Κανέλης	Κωνσταντία Στεφανίδου
Όλγα Δαλαμπούρα	Αικατερίνη Λεοντή	Αθανασία Στεφάνου
Δήμητρα Ευθυμιάδου	Ελευθερία Μάλλη	Ανατολή Ταταζίδου
Άρτεμης Καλαϊτζή	Μαρία Μεταξούδη	Σοφία Τσίτα
Σταμάτης Καραβάς	Μαρία Μήττα	Σάρρα Χαμούνη
Αναστασία Καρακούση	Λόρεντς Μούκα	Ευστρατία Χατζηκομνηνού
Γεωργία Καραμανλή	Σέντον Μούχα	Μαρία Χλή
Ιωάννα Καραουλάνη	Γιάννης Μπισιώτης	Ευφροσύνη Χριστοδουλίδου
Φωτεινή Κινδύνη	Μαρίνα Μπότσιαβα	

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος

Δέσποινα Σακκά, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Μέλη

Χριστίνα Αθανασιάδου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Αλέξιος Αρβανίτης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Φίλιππος Βλάχος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αγγελική Γαζή, Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Μιχάλης Γαλανάκη, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Αντώνης Γαρδικιώτης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ευγενία Γεωργάκα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στέλλα Γιακουμάκη, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Θεόδωρος Γιοβαζολιάς, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Βασιλική Γιωτσιδή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ελευθερία Γωνίδα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ειρήνη Δερμιτζάκη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γιάννης Δημάκος, Πανεπιστήμιο Πατρών

Ειρήνη-Άννα Διακίδου, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Κλεοπάτρα Διακογιώργη, Πανεπιστήμιο Πατρών

Μαρία Δικαίου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Όλγα Θεμελή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τηλέμαχος Ιατρίδης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σμαράγδα Καζή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ιωάννης Κατερέλος, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Κωνσταντίνος Καφέτσιος, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Γιώργος Κλεφτάρας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γεώργιος Κουλιεράκης, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας

Καλλιόπη Κουνενού, ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών

Ηλίας Κουρκούτας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ευαγγελία Κούρτη, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ευθαλία Κωνσταντινίδου, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Αγάθη Λακιώτη, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Αγγελική Λεονταρή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Ευανθία Μακρή-Μπότσαρη, ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών
Αμαρυλλίς-Χρυσή Μαλεγιαννάκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Αικατερίνη Μαριδάκη-Κασσωτάκη, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ελβίρα Μασούρα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Πλουσία Μισαηλίδη, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Αφροδίτη Μπάκα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ζωή Μπαμπλέκου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Νίκος Μποζατζής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Φωτεινή Μπονώτη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Ιωάννης Νικολάου, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μπετίνα Ντάβου, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Δέσποινα Ξανθοπούλου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Αθηνά Ξενικού, Σχολή Ικάρων
Πετρούλα Παναγιωτοπούλου, Πανεπιστήμιο Πατρών
Μαριέττα Παπαδάτου-Παστού, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κώστας Παπαχριστόπουλος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Βασίλης Παυλόπουλος, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κωνσταντίνος Πετρογιάννης, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Μαρία Πλατσίδου, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Δημήτρης Πνευματικός, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Γεράσιμος Προδρομίτης, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Ασημίνα Ράλλη, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σταυρούλα Σαμαρτζή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Ειρήνη Σκοπελίτη, Πανεπιστήμιο Πατρών
Γιώργος Σπανούδης, Πανεπιστήμιο Κύπρου
Αριάννα Στογιαννίδου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Σπυρίδων Τάνταρος, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Αναστασία Τσαμπαρλή-Κιτσαρά, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Ευαγγελία Φίγγου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Διαμάντω Φιλιππάτου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Αλεξάνδρα Χατζή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Ελισάβετ Χρυσοχόου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ξένια Χρυσοχόου, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Αναστασία Ψάλτη, Α ΤΕΙ Θεσσαλονίκης

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΟ «ΒΡΑΒΕΙΟ ΜΑΡΙΑ ΝΑΣΙΑΚΟΥ»

Αθανάσιος Αϊδίνης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Θεόδωρος Γιοβαζολιάς, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παναγιώτης Κορδούτης, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Φωτεινή Πολυχρόνη, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Θεματικές Ενότητες Συνεδρίου

- Αθλητική Ψυχολογία
- Αναπτυξιακή Ψυχολογία
- Γνωστική Ψυχολογία και Πειραματική Ψυχολογία
- Διαπολιτισμική Ψυχολογία
- Δικαστική Ψυχολογία
- Ειδική Εκπαίδευση
- Εκπαιδευτική Ψυχολογία
- Επαγγελματική Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία
- Θετική Ψυχολογία
- Ιατρική Ψυχολογία
- Κλινική Ψυχολογία και Ψυχοπαθολογία
- Κοινωνική Ψυχολογία
- Κοινωνική Ψυχολογία
- Μεθοδολογία Έρευνας στην Ψυχολογία
- Νευροψυχολογία
- Οικολογική και Περιβαλλοντική Ψυχολογία
- Οικονομική Ψυχολογία
- Οργανωσιακή Ψυχολογία
- Βιομηχανική Ψυχολογία
- Πολιτική Ψυχολογία
- Σχολική Ψυχολογία
- Ψυχογλωσσολογία
- Ψυχολογία της Υγείας
- Ψυχολογία των Μέσων και Τεχνολογία

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες στη Διευθύντρια του Μουσικού Γυμνασίου με Λυκειακές τάξεις
Αλεξανδρούπολης,

Δρ. Ελένη Πλακωτή

Την εκπαιδευτικό **Άντζελα Γιεβτουςένκο**

Και τους παρακάτω μαθητές για τη συμμετοχή τους στην τελετή έναρξης του Συνεδρίου:

Αργυρώ Μελένιου (βιολί)

Φραγκίσκα Τελίδου (βιολί)

Χρήστος Γούλας (βιολοντσέλο)

Μιχαήλ Γκριτζέλης (κοντραμπάσο)

Γεώργιος Γεωργαντάς (μπάσο - κιθάρα)

Γεώργιος Θεολογίδης (κλαρινέτο - πανφλάουτο)

Θεοδώρα Θυμιανίδη (φλάουτο)

Παναγιώτα Καζακίδη (φλάουτο)

Χρήστος Ατζανός (σαξόφωνο)

Κων/νος Τσολακίδης (σαξόφωνο)

Γεώργιος Θεοδωρίδης (ξυλόφωνο)

Ιωάννης Κυνηγός (μεταλλόφωνο)

Ζωή Μαυρουδή (κρουστά)

Μελίνα Ζεϊμπέκη (πιάνο)

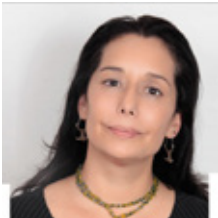
Δέσποινα Δημάδη (φωνή)

Προσκεκλημένοι Ομιλητές

Martha Augoustinos, Ph.D.,
University of Adelaide
Professor, Department of Psychology

Τίτλος Ομιλίας
Asylum seekers, refugees and the right to belong: Lessons from Australia

Beatriz Luna, Ph.D.,
University of Pittsburg
Professor, Department of Psychiatry, School of Medicine

Τίτλος Ομιλίας
The adolescent period of neurocognitive maturation

Γιώργος Παξινός,
Πανεπιστήμιο Νέας Νοτίου Ουαλίας
Διακεκριμένος Καθηγητής Ιατρικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Νέας Νοτίου Ουαλίας και NHMC Senior Principal Research Fellow, Neuroscience Research Australia

Τίτλος Ομιλίας
Εγκέφαλος και νους: Ποιος είναι η μαριονέτα και ποιος ο μαριονοπαίκτης

Κώστας Α. Φάντη, Ph.D.,
Πανεπιστήμιο Κύπρου
Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Ψυχολογίας

Τίτλος Ομιλίας
Χαρακτηριστικά σκληρότητας, επεξεργασία συναισθημάτων και αναπτυξιακές διαδρομές προς την αντικοινωνική συμπεριφορά

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΕΛΨΕ

Σπύρος Τάνταρος, Ph.D.,
Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πρόεδρος ΕΛΨΕ
Καθηγητής Αναπτυξιακής Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας

Τίτλος Ομιλίας
Αναζητώντας το νόημα: η ανοιχτή πρόκληση του παρελθόντος για το μέλλον

Προσκεκλημένα Συμπόσια

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 1

Νοερός οὐν καὶ ἔμψυχος ἐστὶν ὁ κόσμος: η συμβολή της θετικής ψυχολογίας στη θωράκιση και ενδυνάμωση της σωματικής και ψυχικής υγείας

Διοργανωτής - Πρόεδρος: **Αναστάσιος Σταλίκας**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Συζητήτρια: **Φρόσω Μόττη - Στεφανίδου**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 2

Πειραματικές προσεγγίσεις στην κατανόηση και θεραπεία των διαταραχών του άγχους

Οργανώτρια / Συζητήτρια: **Γεωργία Παναγιώτου**, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 3

Η κοινωνική επιρροή, η εικόνα της και το κοινό της

Οργανωτής / Συζητητής: **Στάμος Παπαστάμου**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 4

Ο ρόλος των γνωστικών και μεταγνωστικών διεργασιών στη μάθηση και τη σχολική επίτευξη

Διοργανώτρια: **Παναγιώτα Μεταλλίδου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητήτρια: **Ελευθερία Γωνίδα**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 5

Αναπτυξιακές προκλήσεις κατά την αναδυόμενη ενηλικίωση

Οργανώτρια-Πρόεδρος: **Ευαγγελία Γαλανάκη**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζητήτρια: **Σμαράγδα Καζή**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Συμπόσια Κλάδων

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Σύγχρονες Ψυχομετρικές Προσεγγίσεις και Οργανωσιακή Συμπεριφορά

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Ι. Τσαούσης**, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Συζητήτρια: **Δ. Ξανθοπούλου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΘΕΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Ιστορική πορεία, θεωρητικές διαστάσεις, μεθοδολογικές προσεγγίσεις, πρακτικές εφαρμογές και μελλοντικές φιλοδοξίες της θετικής ψυχολογίας

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Α. Σταλίκας**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Συζητητής: **Μ. Γαλανάκης**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Ελληνική Εταιρεία Θετικής Ψυχολογίας, & Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Ο ρόλος των ατομικών και κοινωνικο-γνωστικών χαρακτηριστικών στην επιθετικότητα παιδιών, εφήβων και νέων: Ευρήματα από ποικίλα πλαίσια κοινωνικής αλληλεπίδρασης

Οργανωτής/Πρόεδρος / Συζητητής: **Κ. Μ. Κόκκινος**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Κατασκευές της ετερότητας και των δικαιωμάτων: ιδεολογικές και πολιτικές προκλήσεις

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Ε. Καδιανάκη**, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Συζητητής: **Ν. Μποζατζής**, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Επιτελικές λειτουργίες στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο

Οργανώτρια/ Πρόεδρος: **Ε. Χρυσόχου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητητής: **Π. Ρούσσο**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Εκπαίδευση και ρόλος των σχολικών ψυχολόγων: Σύγχρονες τάσεις, προκλήσεις και προοπτικές

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Χ. Χατζηχρήστου**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζητήτρια: **Δ. Φιλιππάτου**, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

25 χρόνια μετά τις πρώτες ψυχολογικές μελέτες της μετανάστευσης στην Ελλάδα:

Προσεγγίσεις από τη σκοπιά των μεταναστών και της ευρύτερης κοινωνίας

Προς τιμήν του αείμνηστου Ομότιμου Καθηγητή Δημητρίου Γεώργα

Οργανώτρια: **Π. Παναγιωτοπούλου**, Πανεπιστήμιο Πατρών

Πρόεδρος: **Β. Παυλόπουλος**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζητήτρια: **Φ. Μόττη-Στεφανίδη**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Τεχνολογία και ψυχολογικές διεργασίες

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Α. Γαζή**, Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Συζητήτρια: **Μπ. Ντάβου**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Μετανάστευση, ταυτότητες και διεκδικήσεις: Το πολιτικό στον Λόγο και στην προφορική ιστορία

Αφιερωμένο στη μνήμη του Καθηγητή Παύλου Πανταζή

Οργανώτριες/Πρόεδροι: **Ε. Φίγγου¹ & Ξ. Χρυσόχου²**

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Συζητήτρια: **Μ. Δικαίου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Παράγοντες που συμβάλλουν στην ευημερία και την ποιότητα ζωής στο άτομο και την ομάδα: προς μια διευρυμένη οπτική της υγείας και του ρόλου της συμβουλευτικής ψυχολογίας

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Β. Γιωτσίδη**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζητητής: **Α. Σταλίκας**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Θέτοντας τις ακούσιες νοσηλείες στο προσκήνιο: παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος «Μελέτη των ακούσιων νοσηλειών στην Ελλάδα»

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Ε. Γεωργάκα**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητήτρια: **Μ. Σαμακουρή**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Τεχνολογία, παιδί και εκπαίδευση

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Α. Γαρδικιώτης**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητήτρια: **Δ. Σακκά**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Μάθηση αντι-διαισθητικών εξηγήσεων σε φυσικές επιστήμες και μαθηματικά

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Ε. Σκοπελίτη**, Πανεπιστήμιο Πατρών

Συζητητής: **Ν. Μακρής**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Συλλογικές δράσεις και κοινωνική αλλαγή

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Α. Μπάκα**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητήτρια: **Ξ. Χρυσόχου**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΟΡΓΑΝΩΣΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Ηγεσία και οργανωσιακή/κοινωνική κουλτούρα

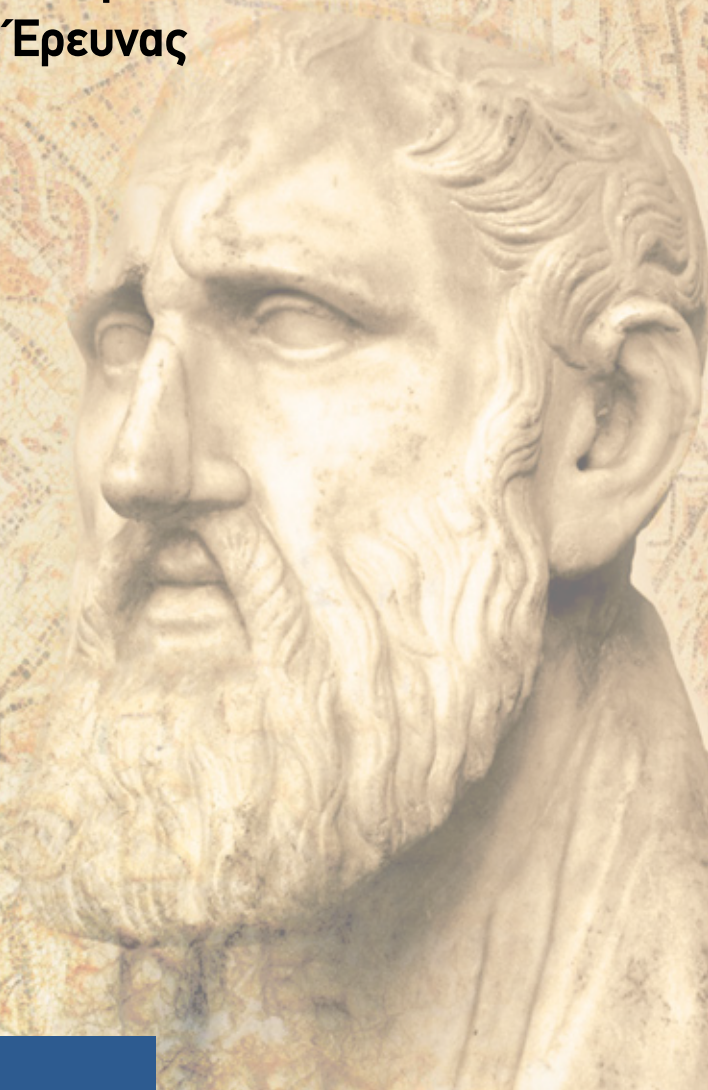
Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Α. Ξενικού** Σχολή Ικάρων, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζητητής: **Κ. Καφέτσιος**, Πανεπιστήμιο Κρήτης

17^ο Πανελλήνιο Συνέδριο
Ψυχολογικής Έρευνας

Περίληψεις

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

11:30 - 14:30 & 15:30 - 16:30 // **ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 1** // **ΑΘΗΝΑ**

Δουλεύοντας με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στη συμβουλευτική και την ψυχοθεραπεία: Ιδιαίτερες προκλήσεις, μελέτες περιπτώσεων και η εφαρμογή της επιβεβαιωτικής προσέγγισης (affirmative therapy)

Οργανωτές: Νάνσυ Παπαθανασίου, Έλενα-Όλγα Χρηστίδη & Αντώνης Πούλιος

Orlando LGBT+

Το εργαστήριο αυτό έχει ως στόχο την εξοικείωση ψυχολόγων και ψυχοθεραπευτών με ζητήματα που ανακύπτουν συχνά στη θεραπεία και τη συμβουλευτική με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, την εμπάθυνση των συμμετεχόντων-συμμετεχουσών σε θεματικές γύρω από τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, αλλά και όψεις διαθεματικότητας, στις οποίες δεν έχουν ακόμα εντρυφήσει. Ενδεικτικά αναφέρουμε ως θέματα προς επεξεργασία την ομόφυλη γονεϊκότητα, τη συμβουλευτική γονέων τρανς παιδιών, την οροθετικότητα κ.α. Επιπλέον, θα δοθεί βάρος στην προσέγγιση και αναγνώριση στερεοτύπων και την επίδρασή τους στο βλέμμα και τη στάση του θεραπευτή-τριας, με στόχο οι συμμετέχοντες-ουσες να αναστοχαστούν σε σχέση με συνήθη τυφλά σημεία, να εξελιχθούν επαγγελματικά, να αυξηθεί η ενσυναίσθησή τους και εν τέλει να αποκτήσουν μεγαλύτερη σιγουριά ως προς την κατεύθυνση που πρέπει να έχουν στη διερεύνηση σχετικών θεμάτων. Θα αναπτύξουμε τα θέματα αυτά υπό το φως της επίδρασης των διακρίσεων στην ψυχική υγεία και την ευζωία. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου θα αναλυθεί η απαραίτητη ορολογία, θα αποσαφηνιστούν όλα τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα και θα δοθεί βάρος στις ξεχωριστές ανάγκες των θεραπευτών που θα συμμετέχουν, για περαιτέρω ανάλυση συγκεκριμένων σημείων ή και περιπτώσεων από τη δική τους πρακτική. Οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν για την προσέγγιση των παραπάνω θα έχουν τόσο τη μορφή εισήγησης για κάποια κεντρικά θεωρητικά σημεία, αλλά και βιωματικές και διαδραστικές δραστηριότητες, όπως είναι η δουλειά με τον εαυτό και η δουλειά σε δυάδες. Επίσης, θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν στην ολομέλεια και σε μικρές ομάδες σχετικές κλινικές περιπτώσεις για την καλύτερη δυνατή κατανόηση των εφαρμογών της θεωρίας στην κλινική πράξη.

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

12:30 - 14:30 & 15:30 - 16:30 // **ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 2** // **ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2**

Δικαστική Ψυχολογία και η Διασύνδεση με άλλες Δικαστικές Επιστήμες
Οργανώτρια: Σεβαστή Χατζηφωτίου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το εργαστήριο παρουσιάζει, καταρχάς, την εφαρμογή της Δικαστικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα, στα διάφορα πλαίσια δράσης και, κατά δεύτερον, την διαντίδραση με άλλες συναφείς επιστήμες όπως τη Δικαστική Εργασία, την Εγκληματολογία, τις ιατροδικαστικές επιστήμες και τη Νομική, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε εφαρμοσμένο υπόβαθρο. Συγκεκριμένα, στο συγκεκριμένο εργαστήριο θα παρουσιαστούν οι εξής ενότητες:

- *Ιατροδικαστική και Δικαστική Ψυχολογία: Ο ρόλος του ιατροδικαστή και το πλαίσιο συνεργασίας με τον δικαστικό ψυχολόγο - Δρ. Σπυρίδων Κουτσούκης, ειδικός Ιατροδικαστής*
- *Δικαστική Κοινωνική Εργασία: Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού και το πλαίσιο συνεργασίας με τον δικαστικό ψυχολόγο- Δρ. Χατζηφωτίου Σεβαστή- Μιχάλης Καβούκης*
- *Εγκληματολογία-Νομική: Το νομικό υπόβαθρο του πραγματογνώμονα, ο ρόλος του εισαγγελέα και το πλαίσιο συνεργασίας με τον δικαστικό ψυχολόγο - Θεοδώρα Μανιώτη, Αντεισαγγελέας Ηρακλείου*
- *Η πραγματογνωμοσύνη του δικαστικού ψυχολόγου - Μεθοδολογία και δεοντολογία συγγραφής πραγματογνωμοσύνης - Φώτου Ελένη, Δικαστική Ψυχολόγος*
- *Πρακτικές εφαρμογές και ενδεικτικά περιστατικά- Ενδεικτική διαχείριση περιστατικών, παρουσίαση τριών μελετών-περίπτωσης και παρουσίαση πλαισίων εργασίας του δικαστικού ψυχολόγου*

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

12:30 - 14:30 & 15:30 - 16:30 // ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 3 // ΟΡΦΕΑΣ

**Πώς μπορούμε να είμαστε διαφορετικά ισότιμοι; Εναλλακτικές ματιές για την αναπηρία
Οργανωτές: Δάφνη Ιωαννίδου, Ιωάννα - Σοφία Χάιτα & Μαγδαληνή Κατσικίδου**

Δομή Συμβουλευτικής και Προσβασιμότητας Φοιτητών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ποια είναι τα όρια μεταξύ αναπηρίας και κανονικότητας; Πώς θα ήταν η ζωή, η συμβίωσή μας με τους άλλους, η πραγματικότητά μας εάν αλλάζαμε τον τρόπο που βλέπουμε την αναπηρία; Τα δικά μας δεδομένα για τον φυσιολογικό άνθρωπο δεν απεικονίζουν μόνο τη δική μας εικόνα αλλά επηρεάζουν τα βασικά κριτήρια που έχουν και οι άλλοι άνθρωποι για ένα επιτυχημένο ανθρώπινο είναι, όπως και αυτά που έχουν οι άλλοι επηρεάζουν τα δικά μας. Όλα όσα δεν ταιριάζουν, δε χωρούν στην εικόνα που έχουμε δημιουργήσει όλοι μαζί για το «φυσιολογικό» άτομο, αντιμετωπίζονται συνήθως ως διαφορετικά. Αντιμετωπίζονται όμως και ισότιμα; Στόχος του εργαστηρίου είναι μέσω παιχνιδιού ρόλων και χρησιμοποιώντας το υποθετικό σενάριο ενός φοιτητή με αναπηρία, να προσκληθούν οι συμμετέχοντες στη διαδικασία να αναστοχαστούν όλα τα αυτονόητα, τα δεδομένα, βάσει των οποίων συμπεριφέρονται. Προσεγγίζοντας το ζήτημα της αναπηρίας μέσω μιας συστημικής οπτικής, θα γίνει αντικείμενο επεξεργασίας ο τρόπος με τον οποίο κάθε άνθρωπος ως μέλος ενός συστήματος που λειτουργεί γύρω από τον φοιτητή, αποφασίζει ποιον θα συνδέσει και ποιον όχι με το κανονικό, το φυσιολογικό, ή ακόμα και το επιτυχημένο καθώς και το πώς οι διαφορετικές αφηγήσεις του καθενός μπορούν να επηρεάσουν την αλληλεπίδραση με τους λεγόμενους ανθρώπους με αναπηρίες. Από τις ομάδες εργασίας, θα προκύψουν εναλλακτικοί τρόποι διαχείρισης της αναπηρίας στο πλαίσιο του Πανεπιστημίου. Ο τρόπος διεξαγωγής του εργαστηρίου θα περιλαμβάνει την παρουσίαση θεωρητικού πλαισίου, τη μελέτη περίπτωσης, και το παιχνίδι ρόλων.

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

12:30 - 14:30 & 15:30 - 16:30 // ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 4 // ΝΙΚΗ

Πρόγραμμα γονέων για την ανάπτυξη λόγου και επικοινωνίας παιδιών προσχολικής ηλικίας

Οργανωτές: Παρή Μεράβογλου & Ευδοκία Λαγάκου

Κέντρο Ψυχικής Υγείας Βύρωνα - Καισαριανής & Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Παρουσιάζεται ένα δομημένο ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα που απευθύνεται σε ειδικούς ψυχικής υγείας που παρέχουν έμμεση παρέμβαση σε γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας με διαταραχή στο λόγο ή και στην επικοινωνία. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα βασίζεται στην προσέγγιση Hanen, Ittakestwowtotalk (Manolson, 1992) που προωθεί την εμπλοκή των γονέων κατά την πρώτη παρέμβαση προκειμένου να διευκολυνθεί η επικοινωνία στην προσχολική ηλικία. Παρουσιάζονται το θεωρητικό υπόβαθρο του προγράμματος καθώς και ο σχεδιασμός, τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα από την πιλοτική λειτουργία της ψυχοεκπαιδευτικής ομάδας γονέων σε ένα ελληνικό κοινοτικό πλαίσιο ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων του δημοσίου τομέα. Πρόκειται για ένα εισαγωγικό σεμινάριο στην εκπαίδευση γονέων που βασίζεται στις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων και συγχρόνως αξιοποιεί τη δυναμική της ομάδας και της οικογένειας. Επιπλέον, δίνει έμφαση στη διεπιστημονική συνεργασία όπως εφαρμόστηκε στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Οι συμμετέχοντες θα έχουν την ευκαιρία να εξοικειωθούν με τη μεθοδολογία του προγράμματος μέσω της χρήσης ενεργητικών τεχνικών (καταιγισμός ιδεών, παιχνίδια ρόλων, εργασία σε μικρές ομάδες).

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

12:30 - 14:30 & 15:30 - 16:30 // **ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 5** // **ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2**

Στο δρόμο προς τη δημοσίευση: Πώς θα αυξήσετε τις πιθανότητες να δημοσιεύετε σε επιστημονικά περιοδικά

Οργανώτρια: Ελβίρα Μασούρα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στα πρώτα βήματα τους οι ερευνητές αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη δημοσίευση των εργασιών τους και συχνά δεν είναι ενημερωμένοι για τις τυπικές διαδικασίες μέχρι τη δημοσίευση. Στο εργαστήριο αυτό θα εξηγήσουμε τον κύκλο της δημοσίευσής, από την ολοκλήρωση της έρευνας μέχρι την εμφάνιση στο επιστημονικό περιοδικό. Το εργαστήριο απευθύνεται σε νέους ερευνητές που δεν έχουν ακόμα δημοσιεύσει ή που έχουν πολύ μικρό αριθμό δημοσιεύσεων στο βιογραφικό τους. Στο εργαστήριο κυρίως θα εκπαιδεύσουμε νέους ερευνητές στο να ετοιμάζουν εργασίες προς δημοσίευση σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά. Επίσης, θα τους ευαισθητοποιήσουμε σε θέματα δεοντολογίας της διαδικασίας δημοσίευσης, λογοκλοπής, εντοπισμού του κατάλληλου περιοδικού και θα τους προετοιμάσουμε στη συγγραφή μιας επιστημονικής εργασίας προς υποβολή για δημοσίευση. Το εργαστήριο θα είναι δια-δραστικό και θα δοθεί η ευκαιρία στους συμμετέχοντες να αλληλοεπιδράσουν με κριτές διεθνών επιστημονικών περιοδικών, ώστε να τους κάνουν ερωτήσεις και να ενημερωθούν για τη διαδικασία που ακολουθείται μετά την υποβολή μιας εργασίας προς δημοσίευση. Δηλαδή, τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η αξιολόγηση της εργασίας, τον ρόλο των κριτών, τη συνεργασία μεταξύ κριτών και του επιστημονικά υπεύθυνου του τεύχους. Θα συζητήσουμε επίσης κάποιες ευκαιρίες ή παγίδες που μπορεί οι νέοι ερευνητές να συναντήσουν στον δρόμο τους προς τη δημοσίευση εργασιών. Τα θέματα που θα καλυφθούν στο εργαστήριο ξεκινούν από τις ιστορικές απαρχές της διαδικασίας των επιστημονικών δημοσιεύσεων, μέχρι τις πρόσφατες εξελίξεις στον χώρο των περιοδικών ανοιχτής πρόσβασης. Τέλος θα επισημάνουμε το σημαντικό ρόλο που έχουν οι δημοσιεύσεις όχι μόνο στο βιογραφικό των ερευνητών αλλά στην ίδια την πορεία της επιστήμης.

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

16:30 - 17:30 & 18:00 - 20:00 // ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 6 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Προληπτικά προγράμματα στον χώρο του σχολείου για την αρνητική εικόνα σώματος και τις διαταραχές πρόσληψης τροφής

Οργανώτρια: Ντιάνα Χαρίλα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η αρνητική εικόνα σώματος δεν αφορά μόνο τη μη ικανοποίηση από το σώμα, αλλά και τη γνωστική και συναισθηματική επένδυση στην εμφάνιση, με αποτέλεσμα συχνά η αίσθηση του εαυτού να καθορίζεται από την εικόνα σώματος. Πολλές έρευνες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι όσο πιο αρνητική είναι η ψυχολογική διάσταση της σωματικής εικόνας, τόσο χαμηλότερη είναι η αυτοεκτίμηση του ατόμου. Ειδικά στην εφηβεία, όσο μεγαλύτερη είναι η δυσaréσκεια του εφήβου για τη σωματική του διάπλαση, τόσο υψηλότερα είναι τα επίπεδα διατροφικών διαταραχών και χαμηλότερα τα επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοαντίληψης της φυσικής του εμφάνισης. Η δυσaréσκεια από τη σωματική εικόνα αποτελεί βασικό παράγοντα επικινδυνότητας για εμφάνιση διατροφικών διαταραχών και κατάθλιψης στην εφηβεία (Lewer & Nixon, 2011). Το σχολείο γενικά μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο κυρίως στην πρωτογενή πρόληψη για διάφορα θέματα ψυχικής υγείας. Τα προγράμματα που σχεδιάζονται για να αυξήσουν τη θετική εικόνα σώματος και να μειώσουν τις διαταραγμένες διατροφικές συμπεριφορές βρέθηκε ότι είναι προτιμότερο να εστιάζονται στην αύξηση της αυτοεκτίμησης (O'Dea, 2000, 2004). Φαίνεται ότι οι μαθητές 12-15 ετών αποτελούν τον κατάλληλο πληθυσμό για προληπτικές παρεμβάσεις, καθώς σε αυτή την ηλικιακή περίοδο είναι πιθανό να αναπτυχθούν πολλοί προσωπικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες κινδύνου σχετικοί με την εμφάνιση των διαταραχών πρόσληψης τροφής (Feldman, 2009). Στο παρόν εργαστήριο θα παρουσιαστεί ένα προληπτικό πρόγραμμα για την αρνητική εικόνα σώματος και τις διαταραχές πρόσληψης τροφής στον χώρο του σχολείου. Οι συμμετέχοντες θα έχουν την ευκαιρία να εκπαιδευτούν στις ασκήσεις και στον τρόπο που εφαρμόζεται το πρόγραμμα. Το εργαστήριο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς, ψυχολόγους και φοιτητές.

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

16:30 - 17:30 & 18:00 - 20:00 // ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 7 // ΟΡΦΕΑΣ

Εκπαίδευση Ενηλίκων σε Δεξιότητες Επανορθωτικής Συμβουλευτικής & Διαμεσολάβησης

Οργανωτές: Σοφία Γεωργιάδου, Δέσποινα Καραμπατζάκη, Πασχαλίνα Κόζυβα, Παναγιώτα Παπαδήμου, Μαρία Πλατσίδου & Σοφία Χατζηνικολάου

Κοινωνικό Πανεπιστήμιο Ενεργών Πολιτών

Οι συγκρούσεις μεταξύ των ανθρώπων σε ποικίλα πεδία αποτελούν καθημερινό φαινόμενο. Η διαχείρισή τους παραμένει πάντοτε μια πρόκληση και πρόσκληση ταυτόχρονα, για διαφορετικά επιστημονικά πεδία. Το συγκεκριμένο εργαστήριο πραγματεύεται την εφαρμογή των αρχών και των κανόνων της Επανορθωτικής Συμβουλευτικής και Διαμεσολάβησης ως μεθόδων ειρηνικής επίλυσης των συγκρούσεων σε οποιοδήποτε επίπεδο αυτές εκδηλώνονται (ενδοπροσωπικό, δι-απροσωπικό, ενδοομαδικό, κ.λ.π.).

Το πρόγραμμα του εργαστηρίου περιλαμβάνει, στο θεωρητικό μέρος, την περιγραφή των εννοιών και των αρχών της ειρηνικής επίλυσης μιας Σύγκρουσης, της Διαμεσολάβησης και της Επανορθωτικής Συμβουλευτικής, καθώς και της μεθοδολογίας που ακολουθείται. Στο πρακτικό μέρος, θα παρουσιαστεί η εφαρμογή της Διαμεσολάβησης σε μελέτη περίπτωσης. Στη συνέχεια θα πραγματοποιηθούν προσομοιώσεις διαμεσολάβησης με την εναλλακτική διδακτική τεχνική «παιχνίδι ρόλων», όπου οι συμμετέχοντες καλούνται να αναλάβουν και να διεκπεραιώσουν τους ρόλους ατόμων ή ομάδων σε σύγκρουση και διαμεσολαβητών, σύμφωνα με τις αρχές της Επανορθωτικής Συμβουλευτικής και Διαμεσολάβησης. Έτσι θα δοθεί η ευκαιρία στους συμμετέχοντες να εξοικειωθούν με παιδαγωγικά εργαλεία για την εφαρμογή της μεθοδολογίας μέσα από την πρακτική εφαρμογή τους, συνδυάζοντας την ενεργητική συμμετοχή των συμμετεχόντων με τη συνεργατική και βιωματική μάθηση στα πλαίσια της εκπαιδευτικής δραστηριότητας που απαιτεί μια πραγματική κατάσταση.

Τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα αφορούν γνώσεις πάνω στη φιλοσοφία και τις αρχές της ειρηνικής επίλυσης των Συγκρούσεων, της Διαμεσολάβησης και της Επανορθωτικής Συμβουλευτικής. Επίσης, βασικός στόχος του βιωματικού μέρους του εργαστηρίου είναι η κατανόηση της πολυπλοκότητας των συγκρούσεων αλλά και η πρόληψή τους και η απόκτηση των απαιτούμενων κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων για τη διαμεσολάβηση και την ειρηνική επίλυσή τους.

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

16:30 - 17:30 & 18:00 - 20:00 // ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 8 // ΝΙΚΗ

Εισαγωγή στην R

Οργανωτής: Ιωάννης Δημάκος

Πανεπιστήμιο Πατρών

Το προτεινόμενο εργαστήριο-σεμινάριο θα παρουσιάσει βασικές έννοιες και στοιχεία για τη χρήση της R, μίας ευρέως διαδεδομένης γλώσσας στατιστικού προγραμματισμού και περιβάλλοντος εργασίας για την διεκπεραίωση στατιστικών αναλύσεων. Το σεμινάριο απευθύνεται σε μεταπτυχιακούς φοιτητές, υποψήφιους διδάκτορες, νέους ερευνητές και όλους όσους θέλουν να ενημερωθούν για την R. Η γλώσσα προγραμματισμού R θεωρείται μια από τις ανερχόμενες και ευρύτερα διαδεδομένες γλώσσες προγραμματισμού και επεξεργασίας δεδομένων λόγω της ευελιξίας που παρέχει και του μεγάλου αριθμού βιβλιοθηκών που επιτρέπουν την εκτέλεση πολλών και σύνθετων στατιστικών αναλύσεων. Το σεμινάριο θα καλύψει τα εξής θέματα:

1. Βασικές έννοιες στη χρήση της R.
2. Εισαγωγή δεδομένων στην R
3. Βασικές στατιστικές αναλύσεις (περιγραφική στατιστική: δείκτες κεντρικής τάσης, διασποράς)
4. Βασικές στατιστικές αναλύσεις (επαγωγική στατιστική: δείκτες συνάφειας, t-test, ANOVA, παλινδρομική ανάλυση)

Όσοι θα παρακολουθήσουν το εργαστήριο θα πρέπει να φέρουν τους δικούς τους φορητούς υπολογιστές και να έχουν εγκαταστήσει προηγουμένως το λογισμικό R από το επίσημο site -δωρεάν (<http://cran.r-project.org>). Διανομή για Windows: <https://cran.r-project.org/bin/windows/base/R-3.5.3-win.exe>

Διανομή για Mac: <https://cran.r-project.org/bin/macosx/R-3.5.2.pkg>

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

16:30 - 17:30 & 18:00 - 20:00 // **ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 9** // **ΑΘΗΝΑ**

Εργαστήριο Συμβουλευτικής Σταδιοδρομίας: Διερεύνηση Εργασιακών Αξιών

Οργανωτής: Ερμόλαος Ψαριανός

Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Δράμας

Οι εργασιακές αξίες αποτελούν ζωτικό συστατικό για την κατανόηση των κινήτρων, των αναγκών και των προτιμήσεων των ανθρώπων, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν γνώμονα της συμπεριφοράς τους και στοιχειοθετούν τα κίνητρά τους για δράση. Οι εργασιακές αξίες διαχωρίζονται από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου, καθώς τα τελευταία είναι σταθερά, ενώ οι εργασιακές αξίες ενέχουν το στοιχείο της μεταβλητότητας. Κάθε αξία ενέχει ένα συναισθηματικό συστατικό (αυτό που επιθυμεί το κάθε άτομο) και ένα αξιολογικό συστατικό (αυτό που κάθε άτομο νομίζει ότι πρέπει να επιδιώξει). Οι εργασιακές αξίες διαδραματίζουν καίριο ρόλο στο επαγγελματικό περιβάλλον, καθώς όταν το εργασιακό πλαίσιο ανταποκρίνεται στις σημαντικότερες αξίες του ατόμου, αυτό επιδρά θετικά τόσο στο αίσθημα ικανοποίησης όσο και στην απόδοση του εργαζόμενου. Δεδομένου ότι οι εργασιακές αξίες αποτελούν παράγοντα του αξιακού συστήματος των ατόμων, επηρεάζουν συνακόλουθα τόσο τις στάσεις, όσο και την αντίληψή τους για τον κόσμο. Στόχος του συγκεκριμένου εργαστηρίου είναι η διερεύνηση εννέα (9) εργασιακών αξιών (ανεξαρτησία, δημιουργικότητα, οικονομικές απολαβές, μετακινήσεις, ασφάλεια εργασίας, διοίκηση, ελεύθερος χρόνος, σωματική δραστηριότητα και βοήθεια σε ανθρώπους) με τη χρήση ερωτηματολογίου κλειστού τύπου. Το εργαστήριο αποσκοπεί στο να κατανοήσουν οι συμμετέχοντες τη συμβολή των εργασιακών τους αξιών στην επαγγελματική τους ανάπτυξη σε συνάρτηση με το εργασιακό πλαίσιο μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνται.

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

15:30 - 17:30 & 18:00 - 20:00 // ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 10 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Μπαίνοντας στα παπούτσια των παιδιών μετά το διαζύγιο των γονέων
Οργανωτές: Χριστίνα Καρέλα & Πετρογιάννης Κωνσταντίνος

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Οι διαζευγμένες οικογένειες αποτελούν μια στατιστικά ορατή πραγματικότητα που ερευνητικά έχει προκαλέσει ενδιαφέρον σε ποικίλα πεδία. Τελευταία παρατηρείται μια μετατόπιση των ερευνητών που μελετούν την προσαρμογή των παιδιών στο διαζύγιο από ένα παθογενετικό μοντέλο σε προσεγγίσεις με επίκεντρο την ψυχική ανθεκτικότητα, υποστηρίζοντας ότι ένας σημαντικός αριθμός παιδιών καταφέρνει να αντεπεξέλθει στις αντιξοότητες του διαζυγίου χωρίς αξιοσημείωτες δυσκολίες και ανακτά τα επίπεδα λειτουργικότητάς του μέσα στα δυο με τρία χρόνια που ακολουθούν. Το εργαστήριο απευθύνεται σε ειδικούς ψυχικής υγείας, παιδαγωγούς καθώς και σε όσους επιθυμούν να αποκτήσουν μια βαθύτερη κατανόηση σε ζητήματα διαζυγίου, είτε έχουν βιωμένη εμπειρία είτε όχι. Συνδυάζοντας όρους θετικής ψυχολογίας και αξιοποιώντας μια οικοσυστημική προσέγγιση για το διαζύγιο οι συμμετέχοντες θα έχουν τη δυνατότητα μέσα από ποικίλες τεχνικές (π.χ. καταιγισμό ιδεών, σενάρια, οπτικοακουστικό υλικό) να προσεγγίσουν με βιωματικό τρόπο θέματα που συνδέονται με την ευεξία των παιδιών από διαζευγμένες οικογένειες. Συγκεκριμένα, θα οικειοποιηθούν διαφορετικούς ρόλους «μπαίνοντας» στη θέση των παιδιών που έχουν βιώσει ένα χωρισμό και μέσω βιωματικών ασκήσεων αναμένεται να κατανοήσουν τις διαφορετικές αντιδράσεις σε αυτό, να αναγνωρίσουν προστατευτικούς και επαπειλητικούς παράγοντες στη διαδικασία του διαζυγίου και να συμβάλλουν ενεργά στη διαμόρφωση επανορθωτικών εμπειριών. Τις βιωματικές ασκήσεις θα πλαισιώσει παρουσίαση σύγχρονων ερευνητικών δεδομένων. Το εργαστήριο αποσκοπεί να συμβάλλει στη νοηματοδότηση του διαζυγίου όχι μόνο με αρνητικούς όρους, να καλλιεργήσει την ενσυναίσθηση, να εμβαθύνει στους παράγοντες που διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν την προσαρμογή των παιδιών, να ευαισθητοποιήσει σχετικά με τον ρόλο των ειδικών και να παρέχει γνώσεις που δύνανται να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων.

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

12:30 - 14:30 & 15:30 - 16:30 // ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 11 // ΟΡΦΕΑΣ

Μνημονική επεξεργασία «ιστορίας»

Οργανωτές: Κωνσταντίνος Δημουλάς, Θεοδώρα Παπαδημητρίου, Ευριπίδης Δημουλάς, Έλλη Βέλλιου, Στυλιανή Θηβαίου, Νικόλαος Βερβέρας, Διονύσιος Μπαρμπάκας, Βασιλική Ζησοπούλου, Γεώργιος Ζαμπέτογλου, Δημήτριος Δημάκας, Νεκταρία - Φιλίτσα Αγραφιώτη, Κωνσταντίνος Ζαμπάκας, Σταμάτιος Ξαγρεμμενάκος, Ειρήνη Σεΐδου & Δημήτριος Λιόβας

Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «έκ τῶν ὑστέρων»

Θεωρητική (επί πειράματος) τεκμηρίωση

Η ιστορία θα μπορούσε, θεωρητικά, να περνάει, ως αφήγηση, από τον ένα στον άλλο, επακριβώς. Πόσον, όμως, κοντά στην αλήθεια είναι μια τέτοιου είδους υπόθεση; Για να δείξουμε το μέγεθος της ακρίβειας μεταφοράς της μιας ιστορίας στον άλλο, πειραματιστήκαμε ως εξής: Ομάδα εθελοντών μαθητών (στην όλη έρευνα πήραν μέρος σχεδόν, όλοι οι μαθητές του Γυμνασίου Κοιλιάδας Λάρισας (1981- 1992), μέρος των οποίων ανέλαβε τον ρόλο των πειραματιστών) επισκέφθηκαν ηλικιωμένα άτομα της Κεντρικής Ελλάδας (πληθυσμού караγκούνικου, βουλγαροπροσφυγικού, βλάχικου, κ.ά.), συγκεκριμένες ημέρες και ώρες από τα οποία εξήτησαν να τους αφηγηθούν ένα παραμύθι της αρεσκείας των, με άξονα τον δράκο και το φίδι, καταγράφοντας, οι ίδιοι, με τη μεγαλύτερη δυνατή πιστότητα την ιστορία τους. Την ιστορία αυτή, από την άλλη ημέρα την αφηγούνταν στα άλλα υποκείμενα της έρευνας, τα οποία έπρεπε, πάντα κατά την ίδια διαδικασία, να τους την αφηγηθούν, όπως την θυμόντουσαν. Η σύγκριση των ιστοριών μεταξύ των μελών της ομάδων: του ίδιου φύλου, ανάμεσα στα μέλη (άντρες - γυναίκες) της ίδιας υποομάδας και των άλλων υποομάδων, ανά χωριό διαμονής των, έδειξε ότι η ιστορία άλλαζε, δραματικά, από άτομο σε άτομο, με τις γυναίκες να επιφέρουν την μεγαλύτερη διαστρέβλωση της αρχικής ιστορίας, φυσικά, από υποομάδα σε υποομάδα, κυρίως όταν η διαμονή του υποκειμένου ήταν διαφορετική. Το περιβάλλον, επομένως, έπαιζε περισσότερο ρόλο, στην μεταλλαγή της ιστορίας, από την καταγωγή του υποκειμένου. Στην επαναλαμβανόμενη ανάπλαση του παραμυθιού, το περιεχόμενό του και τα συστατικά στοιχεία του συνεχώς εμπλουτίζονται στο νου του αποδέκτη (πομπού για άλλον) με την προϋπάρχουσα, σχετική, εμπειρία του. Συνεπώς, στη μνημονική αναδιήγηση της «ιστορίας» του παραμυθιού, δεν πρόκειται για επανεμφάνιση του προηγούμενου, αλλά για ανακατασκευή του.

Τετάρτη 15 Μαΐου 2019

16:30 - 17:30 & 18:00 - 20:00 // ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 12 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3

Εκπαίδευση στη διεκδικητικότητα μέσα από το παιδικό παραμύθι

Οργανωτές: Βασιλική Μακρυδάκη¹ & Πωλίνα Καστράνη²

¹ΟΚΑΝΑ Π.Ε. Λάρισας, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Με αφορμή το παιδικό παραμύθι «Το μικρό εγώ είμαι εγώ» της MiraLobe, η ενίσχυση της διεκδικητικότητας, η θέσπιση ορίων και η ενδυνάμωση του ατόμου γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας του παρόντος εργαστηρίου. Πιο συγκεκριμένα, στόχοι του εργαστηρίου είναι η επαφή με τους τρόπους επικοινωνίας, η κατανόηση των προσωπικών δικαιωμάτων, καθώς και η διεκδικητική υπεράσπιση των προσωπικών ορίων. Για την επίτευξη των στόχων αυτών χρησιμοποιείται η βιωματική μέθοδος και συγκεκριμένα το παιχνίδι ρόλων, ο θεατρικός αυτοσχεδιασμός, το σχέδιο και η ζωγραφική. Οι συμμετέχοντες/ουσες του εργαστηρίου θα ξεκινήσουν μαζί με το πλασματάκι του παραμυθιού το δικό τους ταξίδι αυτοδιερεύνησης. Συγκεκριμένα, θα διερευνήσουν τα ζητήματα της θέσπισης ορίων και της διεκδικητικής συμπεριφοράς, θα τα επεξεργαστούν και θα δώσουν προς την κατεύθυνση της ενδυνάμωσής τους. Στο τέλος διατίθεται χρόνος για συζήτηση με σκοπό την εφαρμογή της συγκεκριμένης εκπαίδευσης σε παιδιά κι έφηβους/ες.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

10:30 -12:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Άμεσες και ύστερες συνέπειες του σχολικού εκφοβισμού

Προεδρείο: **Ευθύμιος Λαμπρίδης**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Οι ρόλοι που υιοθετούν οι μαθητές/τριες όταν γίνονται μάρτυρες εκφοβισμού στο σχολείο και η σχέση τους με τις πεποιθήσεις ενσυναίσθησης και αυτεπάρκειας

Αικατερίνη Αντωνοπούλου, Κωνσταντίνα Λύχνου, Αικατερίνη Μαριδάκη-Κασσωτάκη
& Σοφία Κουβαβά

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ευρήματα προηγούμενων ερευνών δείχνουν ότι ο συνδυασμός υψηλών επιπέδων ενσυναίσθησης και αυτεπάρκειας στους μαθητές που παρακολουθούν περιστατικά εκφοβισμού συμβάλλει σημαντικά στην ενεργητική υποστήριξη των θυμάτων σχολικής βίας. Παρόλα αυτά, οι περισσότερες έρευνες γύρω από τον σχολικό εκφοβισμό εστιάζουν στη διπολική προσέγγιση του φαινομένου, ερευνώντας κυρίως τον θύτη και το θύμα και παραβλέποντας τον καθοριστικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν τα παιδιά που είναι μάρτυρες εκφοβιστικών επεισοδίων. Η παρούσα έρευνα εξετάζει τον βαθμό στον οποίο οι πεποιθήσεις που αφορούν σε ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του παιδιού, όπως η ενσυναίσθηση και η αυτεπάρκειά του, επιδρούν στον ρόλο που υιοθετεί το παιδί όταν γίνεται μάρτυρας σχολικού εκφοβισμού στον χώρο του σχολείου. Τριακόσιοι εξήντα επτά μαθητές (172 αγόρια και 195 κορίτσια) της Ε' και της ΣΤ' τάξης του δημοτικού σχολείου (μέσος όρος ηλικίας = 10,53 έτη, τ.α. = 0,71) απάντησαν στις ελληνικές εκδοχές των εξής κλιμάκων: Κλίμακα Συμμετοχικών Ρόλων, Βασική Κλίμακα Αξιολόγησης της Ενσυναίσθησης και Κλίμακα Αυτεπάρκειας για Παιδιά. Τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και μόνο οι μαθητές των οποίων οι γονείς συναίνεσαν γραπτώς και οι ίδιοι επιθυμούσαν έλαβαν μέρος στην έρευνα. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγινε στον χώρο του σχολείου και διήρκεσε 20 περίπου λεπτά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές, όταν είναι μάρτυρες εκφοβισμού στο σχολείο, τείνουν να υιοθετούν περισσότερο τον ρόλο του υπερασπιστή των θυμάτων-συμμαθητών τους παρά τους ρόλους του ενισχυτή της βίας, του βοηθού του θύτη ή του αδιάφορου-αμέτοχου. Επιπλέον, βρέθηκε ότι οι πεποιθήσεις αυτεπάρκειας και ενσυναίσθησης των μαθητών ασκούν μέτρια αλλά σημαντική επίδραση στο είδος του συμμετοχικού ρόλου που επιλέγουν οι μαθητές να υιοθετήσουν, όταν γίνονται μάρτυρες περιστατικού εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας έχουν πολλές εκπαιδευτικές και ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της βίας στο σχολικό περιβάλλον και για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ο σχολικός εκφοβισμός με βάση την οπτική των φοιτητών/τριών

Γεώργιος Παυλίδης¹, Αναστασία Καπατζιά² & Βασιλική Γιαννούλη¹

¹Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο εκφοβισμός και η θυματοποίηση σε εκφοβισμό συχνά είναι συμπεριφορές οι οποίες επιμένουν στον χρόνο και συνδέονται με σοβαρά συναισθηματικά προβλήματα και προβλήματα συμπεριφοράς (Sourander & Helstela, 2000) ενώ η επίδραση τους στη λειτουργικότητα και την υγεία του ατόμου είναι διάχυτη έως και τη μέση ζωή (Takizawa, Maughan & Arseneault, 2014). Στόχος της έρευνας αυτής ήταν να διερευνήσει αναδρομικά τις απόψεις των φοιτητών και φοιτητριών σχετικά με τις συνέπειες του σχολικού εκφοβισμού στο θύμα και τον θύτη σε επιμέρους τομείς (ψυχική υγεία, σχολική ζωή, προσωπικές σχέσεις, οικογενειακή ζωή, κοινωνικές σχέσεις και επαγγελματική ζωή), τις στάσεις απέναντι στον εκφοβισμό, όπως και τις αντιλαμβανόμενες αιτίες και κίνητρα του σχολικού εκφοβισμού. Στην έρευνα συμμετείχαν 196 φοιτητές και φοιτήτριες του Τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν σε ηλεκτρονική πλατφόρμα το ερωτηματολόγιο, εθελοντικά και ανώνυμα, κατά το χρονικό διάστημα Νοέμβριο 2017 έως τον Μάρτιο 2018. Το ερωτηματολόγιο το οποίο χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα κατασκευάστηκε από τον Καθηγητή Γεώργιο Παυλίδη για τη διερεύνηση της εμπειρίας εκφοβισμού/bullying. Σε αυτό προστέθηκαν υποκλίμακες για τη διερεύνηση των Συνεπειών σε έξι επιμέρους τομείς, κοινούς για το θύμα και τον θύτη, οι οποίες προέκυψαν από τη βιβλιογραφική επισκόπηση ερευνών. Η στατιστική ανάλυση έγινε με κριτήριο τους ρόλους σε σχολικό εκφοβισμό (θύμα, θύτης, θύμα-θύτης και αμέτοχοι) των ερωτηθέντων στη διάρκεια της σχολικής τους ζωής, όπως και το φύλο των συμμετεχόντων/ουσών. Από την ανάλυση των δεδομένων βρέθηκε ότι αναγνωρίζεται η σοβαρότητα του σχολικού εκφοβισμού, κυρίως, στην ψυχική υγεία των θυμάτων δεδομένου ότι στην πλειοψηφία τους οι ερωτώμενοι/ες αξιολογούν ότι οι συνέπειες του εκφοβισμού στην ψυχική υγεία του θύματος είναι πολύ σοβαρές (N=141, 73.8%). Από την ανάλυση διαπιστώθηκε, επίσης, θετική σχέση μεταξύ των Στάσεων για τον εκφοβισμό και των Στάσεων για τον θύτη εκφοβισμού ($r=.153$, $p=.039$) δηλ. οι φοιτητές και φοιτήτριες οι οποίοι έχουν ευνοϊκή στάση απέναντι στον εκφοβισμό αντιμετωπίζουν, επίσης, ευνοϊκά και τον θύτη. Ακόμη, διαπιστώθηκε ότι η Στάση απέναντι στον εκφοβισμό μπορεί να βρίσκεται σε συνάρτηση με συγκεκριμένα Κίνητρα. Συγκεκριμένα, οι φοιτητές και φοιτήτριες εκφράζουν αρνητικές στάσεις για τη συμπεριφορά εκφοβισμού, όταν εκτιμούν ότι το κίνητρο του θύτη είναι η πρόκληση βλάβης και το ίδιο όφελος ($r=-.212$, $p=.007$). Οι φοιτήτριες, επίσης, αναγνωρίζουν περισσότερο από τους φοιτητές, τη σοβαρότητα των επιπτώσεων του εκφοβισμού στο θύμα ($F(1,189)=8.03$, $p=.005$). Τέλος, με βάση την Ανάλυση Παραγόντων (Factor Analysis) προέκυψε ότι οι συμμετέχοντες/ουσες ως ενήλικες συντηρούν απόψεις για τις Αιτίες και τα Κίνητρα του εκφοβισμού οι οποίες είναι κοινές σε μαθητές και μαθήτριες, όπως προκύπτει από τη σχετική βιβλιογραφία (όπως, Frisé, Holmqvist & Oscarsson, 2008· Thornberg, 2010). Τα ευρήματα υποδεικνύουν ελλιπή πληροφόρηση των νέων ενηλίκων ως προς τη σοβαρότητα των επιπτώσεων του εκφοβισμού και της θυματοποίησης σε επιμέρους τομείς της ζωής. Η άγνοια αυτή μπορεί να προσδιορισθεί ως ένας σοβαρός παράγοντας κινδύνου συντήρησης συμπεριφορών εκφοβισμού, και οδηγεί στην έλλειψη κινητοποίησης όποιων πολιτικών για την πρόληψη και την αντιμετώπισή του.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Σχέση της αυτοαντίληψης - αυτοεκτίμησης των μαθητών γυμνασίου με μαθησιακές δυσκολίες με την συμμετοχή τους στο bullying

Γεώργιος Παυλίδης¹, Βασιλική Γιαννούλη¹, Δημήτρης Σαρρής² & Γεώργιος Βρακάς¹
¹Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες εκτός των δυσκολιών απόκτησης και παγίωσης της παρεχόμενης γνώσης χαρακτηρίζονται από ελλείματα στην ψυχοσυναισθηματική και στην ψυχοκοινωνική τους προσαρμογή και αλληλεπίδραση (με συνομηλίκους, γονείς, εκπαιδευτικούς, ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον). Τα παραπάνω χαρακτηριστικά τους καθιστούν ομάδα υψηλής επικινδυνότητας για συμμετοχή σε περιστατικά Σχολικού Εκφοβισμού ως θύτες, θύματα και παρατηρητές. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι : i) η διερεύνηση της διαφοροποίησης των επιπέδων αυτοαντίληψης - αυτοεκτίμησης μεταξύ των μαθητών γυμνασίου με μαθησιακές δυσκολίες (πειραματική ομάδα) και των συμμαθητών τους χωρίς μαθησιακές δυσκολίες (ομάδα ελέγχου), ii) η διερεύνηση της συσχέτισης των μαθησιακών δυσκολιών με τη σχολική επίδοση, iii) καθώς και ο έλεγχος της προβλεψιμότητας της συσχέτισης μεταξύ της αυτοεκτίμησης - αυτοαντίληψης των μαθητών γυμνασίου με ή χωρίς μαθησιακές δυσκολίες με τη συχνότητα συμμετοχής τους στο Bullying ως θύτες, θύματα και παρατηρητές. Το δείγμα αποτέλεσαν 150 μαθητές γυμνασίου που φοιτούν σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Η πειραματική ομάδα ήταν 65 μαθητές (43,3%) με διαγνωσμένες μαθησιακές δυσκολίες ενώ ως ομάδα ελέγχου υπήρξαν 85 μαθητές (56,7%) χωρίς μαθησιακές δυσκολίες. Για την συλλογή των δεδομένων χορηγήθηκε το ερωτηματολόγιο ΠΑΤΕΜ III (αυτοεκτίμηση - αυτοαντίληψη) της Μακρή- Μπότσαρη (2013) και το ερωτηματολόγιο του Καθηγητή Γ.Θ.Παυλίδη για το Bullying. Οι στατιστικές αναλύσεις θα γίνουν με το πρόγραμμα SPSS/PC + Program (Στατιστικό Πακέτο για τις Κοινωνικές Επιστήμες). Αναμένεται από τα αποτελέσματα της έρευνας να καταγραφεί η επιβεβαίωση των εξής : i) πέραν της διαφοροποίησης των επιπέδων αυτοαντίληψης - αυτοεκτίμησης μεταξύ των μαθητών Γυμνασίου με μαθησιακές δυσκολίες και των μαθητών χωρίς μαθησιακές δυσκολίες, ii) η συσχέτιση των μαθησιακών δυσκολιών με την σχολική επίδοση, iii) καθώς και η συσχέτιση ανάμεσα στα επίπεδα αυτοεκτίμησης - αυτοαντίληψης κυρίως των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες με την συχνότητα συμμετοχής τους στο Bullying ως παρατηρητές, θύτες ή θύματα

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Παρατηρητής σε συνθήκη κυβερνοεκφοβισμού: Κριτική προσέγγιση των ψυχολογικών συνιστωσών της εκδήλωσης η μη φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς

Σπυριδούλα Παπανδρέου & Ευθύμιος Λαμπρίδης

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα βιβλιογραφικής επισκόπησης σχετικά με τη συμπεριφορά του παρατηρητή ενός περιστατικού κυβερνοεκφοβισμού. Έχοντας ως βάση μια δεξαμενή 70 και πλέον δημοσιευμένων επιστημονικών άρθρων σχετικά, η παρούσα ανακοίνωση στοχεύει να αναδείξει ζητήματα θεωρητικής μελέτης του συγκεκριμένου θέματος, να παρουσιάσει οργανωμένα τα ερευνητικά ερωτήματα των σχετικών μελετών, να αναδείξει τις μεταβλητές που προσέλκυσαν το ενδιαφέρον των ερευνητών και να συζητήσει τις μεθοδολογικές επιλογές τους με στόχο να καταδείξει κοινούς τρόπους των ερευνητικών ευρημάτων και συνάμα να επισημάνει ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης. Συγκεκριμένα, εντοπίζεται η απουσία θεωρητικής πλαισίωσης της συμπεριφοράς του παρατηρητή στη βάση της θεωρίας της φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς, διαφαίνεται η τάση κατακερματισμού της ερευνητικής μελέτης στην επίδραση μεμονωμένων ατομικών ψυχολογικών μεταβλητών και επισημαίνονται οι αδυναμίες των σχετικών μεθοδολογικών επιλογών. Η ανακοίνωση ολοκληρώνεται με την εστίαση στην ανάγκη πειραματικής μελέτης του πράγματος και παρουσιάζεται ένα ερευνητικό σχέδιο μικτής μεθόδου για τη μελέτη των ψυχολογικών παραμέτρων που υπογραμμίζουν τη συμπεριφορά του παρατηρητή σε συνθήκες κυβερνοεκφοβισμού.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η αναδρομική αφήγηση των αιτιών του σχολικού εκφοβισμού και των στρατηγικών αντιμετώπισης από χρόνια θύματα στην ενήλικη ζωή

Βασιλική Μακρυδάκη & Βασιλική Δεληγιάννη-Κουϊμτζή

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η βιβλιογραφία υπογράμμισε τα συστημικά αίτια εμφάνισης του σχολικού εκφοβισμού και αντίστοιχα πρόκρινε την ολιστική αντιμετώπιση του φαινομένου. Η παρούσα μελέτη σχεδιάστηκε για να διερευνήσει αναδρομικά, χρησιμοποιώντας ποιοτική μεθοδολογία, τον τρόπο που χρόνια θύματα προσδιόρισαν τα αίτια του σχολικού εκφοβισμού, καθώς και τις στρατηγικές αντιμετώπισής τους. Επιλέχθηκε η διερεύνηση μέσω της ανάμνησης στην ενήλικη ζωή καθώς επέτρεπε τον αναστοχασμό της εμπειρίας. Στην έρευνα συμμετείχαν έξι ενήλικα άτομα, τα οποία εκφοβίζονταν από το δημοτικό έως και το λύκειο. Προς διευκόλυνση της ανάμνησης, τους δόθηκε να παρακολουθήσουν βίντεο με περιστατικά θυματοποίησης που προσομοιάζαν της δικής τους εμπειρίας. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων κι ακολούθησε θεματική ανάλυση. Κατά αναλογία με την βιβλιογραφία, βρέθηκε ότι τα θύματα επικαλέστηκαν ως αίτια του εκφοβισμού χαρακτηριστικά των ίδιων. Ωστόσο, αναφέρθηκαν και σε αίτια που αφορούσαν τον/ους θύτη/ες, όπως η αναπαραγωγή της ενδοοικογενειακής βίας στο σχολικό πλαίσιο. Ο αναστοχασμός διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο κατά τον προσδιορισμό των αιτιών της εμπειρίας. Ακόμη, βρέθηκε ότι συχνά τα θύματα χρησιμοποιούσαν ταυτόχρονα διαφορετικές στρατηγικές αντιμετώπισης, όπως στρατηγικές προσανατολισμένες προς την αντιμετώπιση του προβλήματος και στρατηγικές προσανατολισμένες προς την αντιμετώπιση των συναισθημάτων. Η πλειονότητα των θυμάτων τόνισε τη σημασία του υποστηρικτικού δικτύου στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού. Τέλος, αποτίμησαν συνολικά τον τρόπο αντιμετώπισης της εμπειρίας και πρότειναν ορισμένες αποτελεσματικές πρακτικές σύμφωνα με την εμπειρία τους, όπως ο εντοπισμός των θετικών της αρνητικής εμπειρίας, την επένδυση στις υποστηρικτικές σχέσεις κλπ. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύουν σε βάθος την οπτική χρόνιων θυμάτων για τα αίτια και την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού, υπογραμμίζουν τη σχεσιακή φύση του φαινομένου και μπορούν να αξιοποιηθούν στη συμβουλευτική διαδικασία, σε προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης και ολιστικά προγράμματα παρέμβασης. Η συμβολή της παρούσας μελέτης στη βιβλιογραφία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον αναδρομικό της χαρακτήρα.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

10:30 - 12:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2 // ΟΡΦΕΑΣ

ΔΕΠ-Υ: πρόληψη σωματικές και ψυχολογικές επιπτώσεις

Προεδρείο: **Θεόδωρος Γιοβαζολιάς, Πανεπιστήμιο Κρήτης**

H ΔΕΠ-Υ υπό το πρίσμα της θεωρίας δεσμού: Πώς συνδέεται με τη σχολική πραγματικότητα.

Μαρία Οικονόμου & Δημήτρης Φιτσιώλος

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο αυξανόμενος αριθμός διαγνώσεων Διαταραχής Ελλημματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ), αλλά και η ανομοιομορφία στα επιδημιολογικά στοιχεία ανά τον κόσμο δίνουν ώθηση για μια κριτική μελέτη της διαταραχής στην παιδική ηλικία. Οι θεωρητικοί και μελετητές των κοινωνικών επιστημών συμπεραίνουν, πως οι αλλαγές στην αντιμετώπιση της παιδικής ηλικίας, είναι μια δομική παρενέργεια της κοινωνικής ανάπτυξης, όπου οι κοινωνικές δυνάμεις διαμορφώνουν τις συνθήκες στις οποίες η ίδια εκθίθεται. Η εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο σε αυτό, καθώς αφενός αποτυπώνει τις αλλαγές αυτές και αφετέρου κανονίζει και ελέγχει τις πρακτικές που απαιτούνται κάθε φορά για έλεγχο και συμμόρφωση. Επιπλέον, η αυξανόμενη συζήτηση για τη ΔΕΠ-Υ και την αντιμετώπισή της στρέφει την προσοχή μακριά από την ενδελεχή μελέτη της κλινικής της εικόνας, ενώ το γεγονός ότι διαγιγνώσκεται κατά τα πρώτα σχολικά χρόνια παραπέμπει στο συμπέρασμα ότι πρόκειται αποκλειστικά για μια διαταραχή της σχολικής πραγματικότητας. Σε αυτό το πλαίσιο, η επιστημονική κοινότητα δεν μπορεί να συμφωνήσει σε καμία διάσταση της διαταραχής, μια προβληματική που οδήγησε στη μελέτη της με βάση τη θεωρία του δεσμού, καθώς η διάγνωση της φαίνεται πως εξυπηρετεί περισσότερο τις ανάγκες των γονέων και των εκπαιδευτικών παρά των ίδιων των παιδιών. Η παρούσα βιβλιογραφική μελέτη επικεντρώνεται στα στοιχεία της ρύθμισης του συναισθήματος και στην κοινή συμπτωματολογία της ΔΕΠ-Υ και της διαταραχής δεσμού και επιπλέον, παρατίθενται τρεις περιπτώσεις παιδιών με διάγνωση ΔΕΠ-Υ, οι οποίες μελετώνται στη βάση και των δύο διαταραχών. Η μελέτη των περιπτώσεων επιβεβαιώνει την υπόθεση ότι η ΔΕΠ-Υ σχετίζεται με ανασφαλείς τύπους δεσμού, ενώ η συχνή διάγνωση συνοσηρότητας με μαθησιακές δυσκολίες και άλλες διαταραχές επιβεβαιώνουν την υπόθεση για υπερδιάγνωση ή λανθασμένη διάγνωση, αλλά και τη συσχέτιση με τη σχολική διαταραχή. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρέμβαση θα πρέπει να είναι πολύπλευρη και να απευθύνεται τόσο στο παιδί και την οικογένεια όσο και στο σχολικό πλαίσιο.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Λειτουργικές γαστρεντερικές διαταραχές και ΔΕΠ-Υ

Ανδρέας Κωνσταντίνος Πετρόπουλος¹ & Θωμάς Ζαχαράς²

¹Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία» & Metropolitan Hospital, ²Κέντρο Ψυχικής Υγείας Κερασινού-ου-Δραπετσώνας, ΨΝΑ «Δρομοκαΐτειο»

Η ΔΕΠ-Υ είναι η συχνότερη νευροαναπτυξιακή διαταραχή της παιδικής ηλικίας. Μελέτες έχουν δείξει ότι τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο να παρουσιάζουν διάφορα ιατρικά ενοχλήματα σε σύγκριση με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης, μέσα στα οποία είναι και οι λειτουργικές γαστρεντερικές διαταραχές. Οι διαταραχές αυτές αποτελούν μία ετερογενή ομάδα χρόνιων διαταραχών του πεπτικού που έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Οι αιτιολογία τους είναι το αποτέλεσμα των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε ψυχοκοινωνικούς παράγοντες και στην αλλοίωση της φυσιολογίας του εντέρου μέσω του άξονα εγκεφάλου-εντέρου. Ο άξονας εγκεφάλου-έντερο αποτελεί ένα αμφίδρομο δίκτυο επικοινωνίας ανάμεσα στο έντερο και στον εγκέφαλο το οποίο έχει ένα ρόλο κλειδί στην τυπική νευροανάπτυξη. Το στρες από την πλευρά του, αποτελεί και αυτό παράγοντα κινδύνου για εμφάνιση και την επιδείνωση των γαστρεντερικών διαταραχών μέσω των μονοπατιών του ανοσιακού συστήματος και του κεντρικού νευρικού συστήματος. Το στρες στα παιδιά με ΔΕΠ-Υ είναι αυξημένο συγκριτικά με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης λόγω των δυσκολιών που τους δημιουργεί στην καθημερινότητα τους, με αποτέλεσμα σε αυτά οι λειτουργικές γαστρεντερικές διαταραχές να εμφανίζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό. Η μέχρι τώρα φαρμακοθεραπεία της ΔΕΠ-Υ δεν έχει βοηθήσει στη βελτίωση των γαστρεντερικών διαταραχών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η απόδοση της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ) σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, μέσα από την ανάλυση περιεχομένου του γραπτού λόγου των γνωματεύσεων ιατροπαιδαγωγικών φορέων.

Δημήτρης Φιτσιώλος

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα τελευταία χρόνια έντονο είναι το ενδιαφέρον της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας σχετικά με τη ΔΕΠ-Υ (Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητα). Αν και έχει συζητηθεί πολύ η αναγκαιότητα ή μη της χορήγησης φαρμάκων καθώς και η φύση της ίδιας της διαταραχής, ελάχιστες έρευνες έχουν ασχοληθεί με τη διαδικασία των αξιολογήσεων. Στην ελληνική πραγματικότητα, υπάρχει αξιοσημείωτη αύξηση των αξιολογήσεων που φέρουν ως διάγνωση αυτή της ΔΕΠ-Υ. Η παρούσα μελέτη, έχοντας ως αντικείμενο τις γνωματεύσεις παιδιών δημοτικού σχολείου με ΔΕΠ-Υ, από δημόσιους φορείς (ΚΕ.Δ.Δ.Υ., Κ.Ψ.Υ και Ιατροπαιδαγωγικά κέντρα των Δημοσίων Νοσοκομείων), στοχεύει στο να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο οι διάφορες ειδικότητες που εμπλέκονται στη γνωμάτευση προσεγγίζουν τη ΔΕΠ-Υ και αξιολογούν το μαθητή. Στο πλαίσιο της έρευνας συγκεντρώθηκαν με τη μέθοδο της δειγματοληψίας χιονοστιβάδας (ή αλυσιδωτής δειγματοληψίας) σαράντα οκτώ (48) γνωματεύσεις δημοσίων διαγνωστικών/αξιολογικών φορέων και η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου. Η ανάλυση περιεχομένου των γραπτών κειμένων των ειδικών επαγγελματιών έδειξε ότι στην πραγματικότητα ο ορισμός της ΔΕΠ-Υ απουσιάζει ενώ η ύπαρξή της αιτιολογείται με βάση τη συννοσηρότητά της με άλλες διαταραχές. Η ανάλυση με βάση τα μοντέλα της αναπηρίας ανέδειξε πως το ιατρικό-ατομικό μοντέλο ήταν κυρίαρχο στην προσέγγιση του συνόλου των ειδικοτήτων που συνεργάστηκαν για την έκδοση των γνωματεύσεων και μέσα από το λόγο τους φαίνεται πως δίνεται έμφαση μόνο στα ελλείμματα του παιδιού χωρίς να αναφέρονται πουθενά οι δυνατότητές του. Επίσης, η μελέτη της διαδικασίας αξιολόγησης της ΔΕΠ-Υ ανέδειξε θέματα που αφορούν τόσο την απουσία αναφοράς σχετικών, με τη ΔΕΠ-Υ, μεθοδολογικών εργαλείων όσο και τη διάσταση των αξιολογικών απόψεων μεταξύ κάποιων ειδικοτήτων, στοιχεία που κάνουν τη διάγνωση επισφαλή, υποκειμενική και αμφισβητήσιμη.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Διαταραχές ύπνου παιδιών με ΔΕΠ-Υ και γονεϊκό στρες

Ευαγγελία Σακελλαρίου & Αλέξανδρος - Σταμάτιος Αντωνίου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα παιδιά με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) αντιμετωπίζουν συχνά διαταραχές ύπνου οι οποίες -βάσει ερευνών- σε άλλες κλινικές ομάδες φαίνεται να σχετίζονται με το γονεϊκό στρες. Σκοπός της μελέτης αυτής είναι η διερεύνηση της σχέσης των διαταραχών ύπνου των παιδιών με ΔΕΠ-Υ με το γονεϊκό στρες, η ιεράρχηση των παραγόντων που το προκαλούν και εκείνων που συνδέονται με τις διαταραχές ύπνου καθώς και ο ρόλος των δημογραφικών στοιχείων. Για τη διεξαγωγή της έρευνας χορηγήθηκαν οι ακόλουθες κλίμακες: Children's Sleep Habits Questionnaire (Owens, Spirito & McGuinn, 2000) και Parenting Stress Index - Short Form (Abidin, 1995). Το δείγμα της μελέτης αποτελείται από 81 γονείς παιδιών με ΔΕΠ-Υ, ηλικίας 4 έως 12 ετών. Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι διαταραχές ύπνου των παιδιών γενικώς σχετίζονται θετικά με το γονεϊκό στρες. Οι βασικότεροι παράγοντες διαταραχών ύπνου είναι: α) τα προβλήματα παραϋπνίων, αναπνοής και ημερήσιας υπνηλίας και β) η αντίσταση και η ανησυχία την ώρα του ύπνου. Ως βασικές παράμετροι (με θετική συσχέτιση μεταξύ τους) του γονεϊκού στρες προέκυψαν: το γονεϊκό στρες (λόγω «δύσκολου» παιδιού) και η γονεϊκή δυσφορία. Μεταξύ των προβλημάτων παραϋπνίων, αναπνοής και ημερήσιας υπνηλίας και της συνήθους διάρκειας ύπνου του παιδιού κάθε βράδυ εντοπίστηκε αρνητική συσχέτιση, ενώ με τη συνήθη διάρκεια ύπνου του παιδιού την ημέρα, θετική. Τα προβλήματα ύπνου φάνηκε ότι διαφέρουν μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης, ενώ με τους υπόλοιπους δημογραφικούς παράγοντες δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική σχέση. Θετική ήταν η συσχέτιση του γονεϊκού στρες (λόγω «δύσκολου» παιδιού) με τα προβλήματα παραϋπνίων, αναπνοής και ημερήσιας υπνηλίας, όπως και της γονεϊκής δυσφορίας με την αντίσταση και ανησυχία την ώρα του ύπνου. Η γονεϊκή δυσφορία παρατηρήθηκε ότι διαφέρει ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο του γονέα, χωρίς ωστόσο οι υπόλοιποι δημογραφικοί παράγοντες να επηρεάζουν το γονεϊκό στρες.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

10:30 - 12:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3 // ΝΙΚΗ

Ενσυναίσθηση και θρησκευτικότητα: Από τη Στωϊκή φιλοσοφία στη θετική ψυχολογία

Προεδρείο: **Γεώργιος Βλειώρας**, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το ηγεμονικόν, η αισθητηριακή αντίληψη, η παρόρμηση και η οικείωση ως θεμελιώδεις αρχές της Ψυχολογίας των Στωϊκών

Σπυριδούλα Κωσταρά

Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Αθήνας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναδειχθεί μέσω της ερμηνευτικής προσέγγισης των θεμελιωδών αρχών και εννοιών του Στωικισμού, ότι με τη θαυμαστή του συνοχή και την υπέροχη θεματική του διάταξη ασκεί μεγάλη επίδραση στη σύγχρονη ψυχολογική έρευνα, θέτοντας ως σκοπό της ανθρώπινης ύπαρξης την πλήρη αρμονία ανάμεσα στη συμπεριφορά και στη φυσική εξέλιξη των γεγονότων. Η περί ψυχής διδασκαλία είναι το κλειδί για την κατανόηση και την ερμηνεία του: η δύναμη και η φύση της ψυχής είναι διττή· το ένα μέρος είναι η παρόρμηση, το άλλο είναι το λογικό. Ο άνθρωπος είναι μεν ενιαία, όχι όμως ομοιόμορφη, ουσία. Η γνώση προκύπτει από την ενωμένη δράση νόησης και αίσθησης. Κατά τη γέννηση ο νους είναι “γραμματεῖον κενόν” (tabula rasa), “χάρτης εὐεργός πρὸς ἀπογραφὴν”. Κάθε γνώση κατάγεται από την αισθητηριακή αντίληψη, γιατί δίχως την αίσθηση είναι αδύνατο να ασκήσει η ψυχή την αντιληπτική και δημιουργική της ενέργεια. Οι Στωϊκ

οί γίνονται, έτσι, οι εισηγητές της Ψυχοφυσικής θεωρίας. Κατ’ αυτούς η εμπειρία, ως κριτήριο αλήθειας, είναι η μόνη που μπορεί να παράσχει γνωστική βεβαιότητα: από τις οκτώ “ποιότητες” της ψυχής, το ηγεμονικόν είναι το “κυριώτατον”. Λειτουργεί ταξινομώντας, διακρίνοντας, κρίνοντας και ερμηνεύοντας τις εντυπώσεις, ως η ὑψιστη ἔλλογη αρχή χάρις στο απόθεμα των εννοιών που έχει συσσωρεύσει μέσω της εμπειρίας. Έτσι η ύπαρξη ή η αλήθεια των πραγμάτων δεν θεμελιώνεται με τη λογική αλλά με το εμπειρικό κριτήριο της “γνωστικής εντύπωσης”. Ενέργεια του ηγεμονικού είναι η παρόρμηση ως “λόγος προστακτικός τοῦ ποιεῖν” ή ως “φορά τῆς ψυχῆς ἐπί τι” ή “κίνηση ἀπομάκρυνσης τῆς ψυχῆς ἀπὸ κάτι”. Η συγκατάθεση, η κατανόηση και η οικείωση θεωρούνται από τους Στωϊκούς ως καθοριστικοί παράγοντες της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Ειδικότερα η οικείωση υποδηλώνει την ψυχολογική ανάγκη της σύνδεσης και γνώσης του εαυτού μας και του κόσμου και τον σκοπό της εξέλιξης προς μια ζωή σύμφωνη με την ἔλλογη ανθρώπινη ύπαρξη, την εναρμονισμένη προς τις διαδικασίες της καθολικής Φύσεως.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Διερεύνηση της τάσης για συγχωρητικότητα σε σχέση με την ψυχική υγεία, και εξέταση της αποτελεσματικότητας μιας ψυχοεκπαιδευτικής ομαδικής παρέμβασης για τη συγχώρεση σε Ελληνοκύπριους φοιτητές

Φ. Παναγιώτου, Μ. Αδωνης & Ξ. Γεωργιάδου

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Η παρούσα έρευνα διερεύνησε τη σχέση μεταξύ της τάσης για συγχωρητικότητα (dispositional forgiveness) και τριών δεικτών ψυχικής υγείας (ισοζύγιο θετικών και αρνητικών συναισθημάτων, καταθλιπτική συμπτωματολογία, ποιότητα ζωής), και την εφαρμογή και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας μιας ψυχοεκπαιδευτικής ομαδικής παρέμβασης για τη συγχώρεση σε Ελληνοκύπριους φοιτητές. Η παρέμβαση αποσκοπεί στην ενδυνάμωση τριών τύπων συγχώρεσης: α) της διαπροσωπικής συγχώρεσης, β) της συγχώρεσης του εαυτού, και γ) της γενικής τάσης για συγχωρητικότητα. Στην πρώτη φάση της έρευνας, 288 Ελληνοκύπριοι φοιτητές ιδιωτικού Πανεπιστημίου συμπλήρωσαν ένα σύνολο ερωτηματολογίων με σκοπό την αξιολόγηση: α) της τάσης για συγχωρητικότητα, β) του ισοζυγίου μεταξύ θετικών και αρνητικών συναισθημάτων, γ) της κατάθλιψης και δ) της ποιότητας ζωής. Στη δεύτερη φάση της έρευνας, 21 μεταπτυχιακοί φοιτητές Ψυχολογίας από το ίδιο πανεπιστήμιο, οι οποίοι είχαν υποδείξει και εκφράσει ενδιαφέρον να επεξεργαστούν και να ενδυναμωθούν σε θέματα συγχώρεσης του εαυτού και των άλλων, κλήθηκαν να συμμετάσχουν σε μια σειρά ομαδικών ψυχοεκπαιδευτικών εργαστηρίων διάρκειας 16 ωρών. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια συγχώρεσης του εαυτού, συγχώρεσης του άλλου, τάσης για συγχωρητικότητα, ισοζυγίου θετικών και αρνητικών συναισθημάτων και κατάθλιψης πριν την εφαρμογή του προγράμματος, μετά την ολοκλήρωσή του και ένα μήνα αργότερα, και συγκρίθηκαν με 21 μεταπτυχιακούς φοιτητές ψυχολογίας που αποτελούσαν την ομάδα ελέγχου. Τα αποτελέσματα της πρώτης μελέτης έδειξαν ότι η τάση για συγχώρεση αποτελεί στατιστικά σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα για το ισοζύγιο των συναισθημάτων, την κατάθλιψη και την ποιότητα ζωής. Τα αποτελέσματα της δεύτερης έρευνας έδειξαν βελτίωση των επιπέδων συγχώρεσης του εαυτού, συγχώρεσης του άλλου, τάσης για συγχωρητικότητα και ισοζυγίου συναισθημάτων για τους συμμετέχοντες της ομάδας παρέμβασης μετά την εφαρμογή του προγράμματος, σε αντίθεση με τους συμμετέχοντες της ομάδας ελέγχου. Δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση της παρέμβασης στην καταθλιπτική συμπτωματολογία. Τα θετικά αποτελέσματα διατηρήθηκαν ένα μήνα μετά την εφαρμογή του προγράμματος. Σχολιάζονται οι θεωρητικές προεκτάσεις και οι πιθανές εφαρμογές των συγκεκριμένων ευρημάτων.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Διαστάσεις θρησκευτικότητας, ψυχική υγεία και ψυχοπαθολογία σε γενικό και σε κλινικό πληθυσμό

Κ. Ασπραδάκης¹, Γ. Βλειώρας¹, Ε.- Μ. Δημακουλέα¹, Τ. Δημητρακοπούλου¹, Χ.- Β. Κορώνη¹, Α. Πλιάκα¹, Ε. Παπανίκου², Σ. Σακκάς¹ & Κ. Χουλιάρopoulos¹

¹Γενικό Νοσοκομείο Βόλου «Αχιλλοπούλειο», ²Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών «Ο Ευαγγελισμός»

Η εργασία αυτή στοχεύει να διερευνήσει τη συσχέτιση της θρησκευτικότητας και της ψυχικής υγείας σε κλινικό και σε γενικό πληθυσμό. Το δείγμα του κλινικού πληθυσμού αποτέλεσαν άτομα με ψυχική νόσο που εξυπηρετήθηκαν από τον Ιούνιο ως τον Νοέμβριο του 2019 από τις ψυχιατρικές κλινικές του Γενικού Νοσοκομείου Βόλου και του Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών «Ο Ευαγγελισμός». Το δείγμα του γενικού πληθυσμού αποτελούν εργαζόμενοι στα δύο αυτά νοσοκομεία. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 448 άτομα (32,1% άντρες), ηλικίας 19 ως 80 ετών (μέση ηλικία = 43,7 έτη). Για τη συλλογή των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε το Age-Universal Religious Orientation Scale, που μετρά τον εσωτερικό και τον εξωτερικό προσανατολισμό στη θρησκεία, το Mental Health Continuum - Short Form, που μετρά την ηδονική, την κοινωνική και την ψυχολογική ευεξία, το Depression Anxiety and Stress Scales 21, που μετρά την κατάθλιψη, την αγωνία και το άγχος, και μία δημογραφική φόρμα. Προκαταρκτικές αναλύσεις έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε κάποιες μεταβλητές ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες, όμως και ανάμεσα στα μέλη του γενικού και του κλινικού πληθυσμού. Αναλύσεις παλινδρόμησης έδειξαν ότι ο εξωτερικός προσανατολισμός στη θρησκεία σχετίζεται θετικά με την κατάθλιψη, την αγωνία και το στρες, ενώ ο εσωτερικός προσανατολισμός στη θρησκεία σχετίζεται θετικά με την κοινωνική και την ψυχολογική ευεξία. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι είναι σημαντικό να διακρίνουμε το κίνητρο που ωθεί κάποιον στην πίστη (εσωτερικός ή εξωτερικός προσανατολισμός), όπως και το να μελετάμε τόσο θετικές όσο και αρνητικές όψεις της ψυχικής υγείας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης μέσα από το νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Θρησκευτικών σε μαθητές Πέμπτης και Έκτης τάξης Δημοτικού Σχολείου

*Αικατερίνη Σουσαμίδου & Γεωργία Βούλγαρη
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

Η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης συνδέεται στενά με το μάθημα των Θρησκευτικών, γεγονός σημαντικό αν αναλογιστεί κανείς την επικρατούσα κρίση κοινωνικών αξιών. Η παρούσα εργασία μελετά τη συμβολή του νέου Προγράμματος Σπουδών των Θρησκευτικών στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης μαθητών/τριών Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης Δημοτικού σχολείου. Επιμέρους ερευνητικοί στόχοι είναι η διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων ως προς το φύλο των συμμετεχόντων και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους. Στην έρευνα συμμετείχαν 100 μαθητές και μαθήτριες, 10 έως 13 ετών με ίση περίπου κατανομή ως προς το φύλο. Χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο "Index of Empathy for Children & Adolescents" της Bryant (1982), προσαρμοσμένο από τους Τσίτσας κ. συν. (2012) («Προσαρμοσμένη Κλίμακα Συναισθηματικής Ενσυναίσθησης») για την αξιολόγηση του επιπέδου της ενσυναίσθησης των μαθητών. Το ερωτηματολόγιο αυτό δόθηκε στους μαθητές σε δύο διαφορετικούς χρόνους, τον Μάρτη και τον Ιούνιο, ώστε να μετρηθούν τα επίπεδα της ενσυναίσθησης πριν και μετά την αξιοποίηση δραστηριοτήτων καλλιέργειας της ενσυναίσθησης στο μάθημα των Θρησκευτικών, όπως προτείνονται από το νέο Πρόγραμμα Σπουδών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το μάθημα των Θρησκευτικών συμβάλλει στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης των μαθητών/τριών, με τα κορίτσια να εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα ενσυναίσθησης από ό, τι τα αγόρια και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους να μη διαφοροποιεί τα αποτελέσματα. Τα παρόντα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με αποτελέσματα ανάλογων ερευνών που συνδέουν την ενσυναίσθηση με το μάθημα των Θρησκευτικών, καθώς και με τις προδιαγραφές συγγραφής του νέου Προγράμματος Σπουδών αυτού του γνωστικού αντικείμενου.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

10:30 - 12:00 // **ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4 // ΑΘΗΝΑ**

Κίνητρα μάθησης και διαπροσωπικές σχέσεις στο σχολείο

Προεδρείο: **Γεωργία Στεφάνου**, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Ο ρόλος των ατομικών παραγόντων κινήτρων και της αντιλαμβανόμενης υποστήριξης του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση της επίδοσης και της ενεργητικής εμπλοκής μαθητών/τριών Λυκείου στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας σε γνωστικό, συναισθηματικό και συμπεριφορικό επίπεδο

Αφροδίτη Πούλιου & Παναγιώτα Μεταλλίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση του σύνθετου πλέγματος των σχέσεων μεταξύ των ατομικών παραγόντων κινήτρων (ατομικοί στόχοι επίτευξης, αυτο-αποτελεσματικότητα στη Γλώσσα και πεποιθήσεις για την αξία του γλωσσικού μαθήματος) και παραγόντων πλαισίου (αντιλαμβανόμενη υποστήριξη του εκπαιδευτικού) με τις τρεις διαφορετικές διαστάσεις της σχολικής εμπλοκής (γνωστική, συναισθηματική και σε επίπεδο συμπεριφοράς) και τη σχολική επίδοση στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας των μαθητών/τριών στις δυο πρώτες τάξεις του Λυκείου. Στην έρευνα συμμετείχαν 540 μαθητές (N = 271) και μαθήτριες (N = 245) της Α' Λυκείου και της Β' Λυκείου, αστικών και ημιαστικών περιοχών, από τους οποίους ζητήθηκε να συμπληρώσουν μια σειρά ερωτηματολογίων αυτο-αναφοράς, τα οποία εξέταζαν τις παραπάνω μεταβλητές. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης του δικτύου των σχέσεων, η αντιλαμβανόμενη υποστήριξη του εκπαιδευτικού αναδείχθηκε σημαντικός άμεσος θετικός προβλεπτικός παράγοντας τόσο των ειδικών παραγόντων κινήτρων για τη Γλώσσα όσο και των τριών διαστάσεων της εμπλοκής και της σχολικής επίδοσης. Οι πεποιθήσεις αυτο-αποτελεσματικότητας στη Γλώσσα αναδείχθηκαν σημαντικός άμεσος προβλεπτικός παράγοντας των τριών διαστάσεων της εμπλοκής και της επίδοσης, ενώ οι πεποιθήσεις για την αξία του γλωσσικού μαθήματος μόνο έμμεσα βρέθηκαν να ερμηνεύουν την επίδοση, μέσω της άμεσης επίδρασής τους στις τρεις διαστάσεις της εμπλοκής. Επίσης, μόνο οι πεποιθήσεις για την εμπλοκή σε επίπεδο συμπεριφοράς βρέθηκαν να προβλέπουν άμεσα τη σχολική βαθμολογία. Τέλος, σημαντικά είναι τα ευρήματα των άμεσων και έμμεσων επιδράσεων των ατομικών στόχων επίτευξης στις τρεις διαστάσεις της εμπλοκής καθώς και ο διαμεσολαβητικός ρόλος της συμπεριφορικής εμπλοκής στη σχέση μεταξύ στόχων μάθησης και σχολικής επίδοσης στο συγκεκριμένο μάθημα.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ακαδημαϊκά συναισθήματα και σχολικό περιβάλλον

Σταματία Γκουτζουρέλα¹, Παναγιώτα Δημητροπούλου² & Διαμάντω Φιλιππάτου³

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Κρήτης, ³Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον για την έρευνα των ψυχοσυναισθηματικών διαστάσεων στην εκπαίδευση. Πολλοί μελετητές τονίζουν τη σημασία της αλληλεπίδρασης των συναισθημάτων και των κινήτρων στην πρόσκτηση της γνώσης, καθώς τα συναισθήματα μπορούν να διευκολύνουν ή να παρεμποδίσουν τη μάθηση και την τελική ακαδημαϊκή επιτυχία. Η θεωρία ελέγχου και αξίας του Pekrun (2000, 2006) για τα ακαδημαϊκά συναισθήματα υποθέτει ότι, μεταξύ άλλων παραμέτρων, το περιβάλλον των μαθητών (συμπεριλαμβανομένων των γονέων, των εκπαιδευτικών και των συνομηλίκων), επηρεάζει τις εκτιμήσεις τους σχετικά με τον έλεγχο και την αξία που αποδίδουν σε ακαδημαϊκά έργα και ακολούθως την επίτευξη αυτών. Οι εκτιμήσεις ελέγχου-αξίας με τη σειρά τους θεωρούνται ως προγενέστερες των συναισθηματικών εμπειριών και επιδρούν στα κίνητρα. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνηθεί η συσχέτιση των ακαδημαϊκών συναισθημάτων (ευχαρίστηση, υπερηφάνεια, ανακούφιση, θυμός, άγχος, απελπισία, ανία) με το κλίμα του σχολείου και της τάξης, αφού το σχολικό περιβάλλον συνιστά ένα πλαίσιο ποικίλων συναισθηματικών εμπειριών. Το δείγμα αποτέλεσαν 296 μαθητές/τριες των Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεων του Δημοτικού και για τους σκοπούς της έρευνας χορηγήθηκαν τα ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς: (α) Ακαδημαϊκών Συναισθημάτων για Προ-εφήβους (Peixoto et al, 2015), (β) Το Σχολείο ως Κοινότητα που Νοιάζεται και Φροντίζει (Lickona & Davidson, 2001) και (δ) Το Μαθησιακό Κλίμα μέσα στην τάξη (Williams & Deci, 1996, 2000). Από τις αναλύσεις των δεδομένων προέκυψε η προβλεπτική αξία της λειτουργίας του σχολείου, ως φροντιστικού πλαισίου που προσφέρει επιλογές, ελευθερία έκφρασης και αποδοχή στους μαθητές/τριες. Επιπρόσθετα, το παραπάνω πλαίσιο, φαίνεται να προάγει θετικά ακαδημαϊκά συναισθήματα (υπερηφάνεια/ευχαρίστηση), τα οποία μπορεί να επηρεάζουν τα κίνητρα μάθησης, συμβάλλοντας έτσι στην καλύτερη απόδοση των μαθητών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών: Ο ρόλος της αισιοδοξίας και της ελπίδας

Γεωργία Στεφάνου

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στην εξέταση του ρόλου της ελπίδας (σκέψη διαδρομών, υποστηρικτική σκέψη) και της αισιοδοξίας εκπαιδευτικών στην υποκειμενικά εκτιμώμενη ποιότητα των διαπροσωπικών τους σχέσεων με μαθητές, στις επακόλουθες αιτιακές αποδόσεις και στα επακόλουθα συναισθήματα, και στην επίδραση των αιτιακών αποδόσεων στα συναισθήματα. Οι 120 εκπαιδευτικοί, και των δύο φύλων, προήλθαν με τυχαία δειγματοληψία από δημόσια γυμνάσια της χώρας και, στη μέση σχολικού έτους, συμπλήρωσαν τις κλίμακες της ελπίδας (Adult Hope Scale, Snyder et al., 2003), της αισιοδοξίας, ήτοι του Αναθεωρημένου Τεστ Προσανατολισμού στη Ζωή (LOT-R, βλ. Lyrakos et al., 2009· LOT, Scheier & Carver, 1985), των αιτιακών αποδόσεων για την εκτιμώμενη κακή και ικανοποιητική διαπροσωπική σχέση μέσω της τροποποιημένης Causal Dimension Scale II (CDSII, McAuley et al., 1992· Stephanou, 2011), και των συναισθημάτων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί με υψηλά επίπεδα αισιοδοξίας και ελπίδας (υποστηρικτική σκέψη και, κυρίως, σκέψη διαδρομών) εκτίμησαν θετικά τις σχέσεις τους με τους μαθητές τους, ενώ εκείνοι με χαμηλή αισιοδοξία και ελπίδα τις εκτίμησαν ως κακές. Ομοίως, οι εκπαιδευτικοί με υψηλότερη αισιοδοξία και, ιδιαίτερα, ελπίδα (κυρίως, υποστηρικτική σκέψη) απέδωσαν τις εκτιμώμενες ως ικανοποιητικές σχέσεις πρωτίστως στον εαυτό και στην αλληλεπίδραση εαυτού-μαθητή, και τις εκτιμώμενες ως κακές σχέσεις κυρίως σε εξωτερικά ελεγχόμενους παράγοντες. Επίσης, όσο πιο υψηλές η αισιοδοξία και η ελπίδα τόσο υψηλότερη η ένταση των θετικών (κυρίως, υπερηφάνεια) συναισθημάτων για τις ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις και τόσο χαμηλότερη η ένταση των αρνητικών συναισθημάτων για τις κακές σχέσεις. Τέλος η αισιοδοξία και η ελπίδα (ιδιαίτερα η σκέψη διαδρομών) ενίσχυσαν την επίδραση των αιτιακών αποδόσεων στα συναισθήματα για τις διαπροσωπικές σχέσεις, κυρίως στις κακές. Τα αποτελέσματα συζητούνται ως προς τη συμβολή της μελέτης των θετικών στοιχείων του χαρακτήρα της αισιοδοξίας και της ελπίδας στην πληρέστερη κατανόηση των διαπροσωπικών σχέσεων, και ως προς τις εφαρμογές τους στην προσωπική ευζωία των εκπαιδευτικών αλλά και του όλου σχολείου.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών -μαθητών: Απόδοση αιτίων και συναισθήματα

Γεωργία Στεφάνου¹ & Κυριακή Αθανασιάδου²

¹Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, ²Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της απόδοσης αιτίων και των συναισθημάτων εκπαιδευτικών και μαθητών για την υποκειμενικά εκτιμώμενη ποιότητα των μεταξύ τους διαπροσωπικών τους σχέσεων, και του ρόλου των αιτιακών αποδόσεων στη διαμόρφωση των συναισθημάτων για τις εκτιμώμενες ως κακές και ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις. Το δείγμα της έρευνας συγκροτήθηκε, με τυχαία δειγματοληψία κατά στρώματα, από 250 μαθητές και μαθήτριες, που προήλθαν από 50 τμήματα δέκα δημοσίων γυμνασίων της χώρας, και από 50 εκπαιδευτικούς, των δύο φύλων και ποικίλων ειδικοτήτων, που δίδασκαν στα τμήματα από τα οποία προήλθαν οι μαθητές. Οι συμμετέχοντες, στη μέση σχολικού έτους, συμπλήρωσαν τις κλίμακες της αντιλαμβανόμενης ποιότητας της διαπροσωπικής σχέσης, της απόδοσης αιτίων και των συναισθημάτων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις αποδόθηκαν από εκπαιδευτικούς και μαθητές συχνότερα στον εαυτό και στην αποτελεσματική αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού- μαθητή, ενώ θεώρησαν οι μεν τους δε ως υπευθύνους των κακών διαπροσωπικών σχέσεων. Επίσης, μαθητές και εκπαιδευτικοί βίωσαν έντονα θετικά και αρνητικά συναισθήματα για τις ικανοποιητικές και μη ικανοποιητικές σχέσεις, αντιστοίχως. Ωστόσο, η διακρίνουσα ισχύς των συναισθημάτων διέφερε μεταξύ των μαθητών και εκπαιδευτικών, με τους μαθητές να βιώνουν εντονότερα συναισθήματα αποτελέσματος (π.χ., αγάπη, ευτυχία) και τους εκπαιδευτικούς να βιώνουν υψηλότερης έντασης γνωστικά συναισθήματα (π.χ., θυμό, ηρεμία, αισιοδοξία). Βρέθηκε, ακόμη, ότι οι αιτιακές αποδόσεις επηρέασαν τα συναισθήματα, κυρίως για τις εκτιμώμενες κακές σχέσεις. Ωστόσο, η σχετική ισχύς της επίδρασης των διαστάσεων της απόδοσης αιτίων στα συναισθήματα διέφερε εντός και μεταξύ των ομάδων εκπαιδευτικών και μαθητών. Παράδειγμα, από τις διαστάσεις της απόδοσης αιτίων, κυρίως η δυνατότητα ελέγχου από κοινού εκπαιδευτικού-μαθητή και η δυνατότητα ελέγχου από τον άλλο επηρέασαν τα συναισθήματα μαθητών και εκπαιδευτικών, αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα συζητούνται ως προς τη σπουδαιότητα της απόδοσης αιτίων και των συναισθημάτων στην πληρέστερη κατανόηση των διαπροσωπικών σχέσεων, και ως προς τις εφαρμογές τους στην προσωπική ευζωία των συμμετεχόντων και του ψυχολογικού κλίματος στο σχολείο.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Οι αντιλήψεις των παιδιών για την ποιότητα των διαπροσωπικών τους σχέσεων στη σχολική τάξη και τα κίνητρα τους για μάθηση

Σοφία Κουβαβά, Αικατερίνη Αντωνοπούλου, Μαρία Νικολακοπούλου
& Αικατερίνη Μαριδάκη-Κασσωτάκη
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Η ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων στο χώρο του σχολείου έχει βρεθεί ότι σχετίζεται με μία σειρά από παράγοντες που αφορούν στην ανάπτυξη των μαθητών όπως η κοινωνική προσαρμοστικότητα, η συμπεριφορά, η εμπλοκή στη μαθησιακή διαδικασία καθώς και η σχολική επίδοση. Επομένως, φαίνεται ότι οι κοινωνικές συμπεριφορές που διαμορφώνονται στο σχολικό περιβάλλον μπορούν να επηρεάσουν τη μαθησιακή ανάπτυξη του παιδιού. Η παρούσα έρευνα εξετάζει εάν οι αντιλήψεις των παιδιών για τη σχέση τους με τους συμμαθητές και τους δασκάλους τους στο σχολείο ασκούν επίδραση στις πεποιθήσεις τους για τα κίνητρα μάθησης. Συγκεκριμένα, αξιολογήθηκαν οι αντιλήψεις των παιδιών για το βαθμό στον οποίο οι συμμαθητές και ο δάσκαλος αναγνωρίζονται ως πηγές ψυχο-συναισθηματικής ασφάλειας στο χώρο του σχολείου, με βάση τρία ποιοτικά γνωρίσματα διαπροσωπικών σχέσεων: βαθμός αμοιβαίας εμπιστοσύνης, ποιότητα στην επικοινωνία και βαθμός αποξένωσης/θυμού. Τα γενικά κίνητρα των παιδιών για μάθηση και σχολικές επιδόσεις, αξιολογήθηκαν με ερωτήσεις που αφορούσαν στις στάσεις απέναντι στο σχολείο, το βαθμό προσήλωσης στα μαθήματα και την αποφασιστικότητα για διατήρηση καλών σχολικών επιδόσεων. Τριακόσιοι εξήντα μαθητές από 4 δημόσια δημοτικά σχολεία του νομού Αττικής (μέση ηλικία = 10,49 έτη, τ.α. = 0,50, 51,1% αγόρια) συμμετείχαν στην έρευνα. Τα ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας ήταν ανώνυμα και μόνο οι μαθητές των οποίων οι γονείς συναίνεσαν γραπτώς και οι ίδιοι επιθυμούσαν έλαβαν μέρος στην έρευνα. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγινε στον χώρο του σχολείου και διήρκεσε 35 περίπου λεπτά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αντιλαμβανόμενη αμοιβαία εμπιστοσύνη και ποιοτική επικοινωνία στη σχέση των παιδιών με τους δασκάλους και τους συμμαθητές τους αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες θετικών κινήτρων μάθησης στα παιδιά. Αντίθετα, η αντιλαμβανόμενη αποξένωση/θυμός στις διαπροσωπικές σχέσεις στη σχολική τάξη, βρέθηκε να ασκεί σημαντική αρνητική επίδραση στις πεποιθήσεις κινήτρων μάθησης. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση των ψυχοκοινωνικών διαστάσεων της μάθησης στο χώρο του σχολείου και έχουν πολλαπλές εκπαιδευτικές και ψυχολογικές επιπτώσεις.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

10:30 - 12:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Επαγγελματικό - οικονομικό στρες και εργασιακή ικανοποίηση

Προεδρείο: Λεωνίδας Ζαμπετάκης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η σχέση μεταξύ της επαγγελματικής εξουθένωσης με την κατάθλιψη και το άγχος: Μια συστηματική ανασκόπηση και μετα-ανάλυση

Γιώτα Κουτσιμανή, Anthony Montgomery & Κατερίνα Γεωργαντά

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η επαγγελματική εξουθένωση χαρακτηρίζεται από συναισθηματική εξάντληση, συναισθήματα κυνισμού και μειωμένης αυτό-αποτελεσματικότητας. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών υπάρχει διαφωνία μεταξύ των ερευνητών για το εάν η επαγγελματική εξουθένωση και η κατάθλιψη είναι ίδιες ή διαφορετικές έννοιες, καθώς φαίνεται να μοιράζονται ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά (π.χ., έλλειψη ενδιαφέροντος, μειωμένη συγκέντρωση). Στόχος της παρούσας συστηματικής ανασκόπησης και μετα-ανάλυσης είναι να εξετάσουμε τη σχέση μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών. Παράλληλα, καθώς η επαγγελματική εξουθένωση είναι αποτέλεσμα του χρόνιου στρες και τα εργασιακά περιβάλλοντα ενδέχεται να προκαλέσουν συναισθήματα άγχους, εξετάσαμε και τη σχέση της επαγγελματικής εξουθένωσης με το άγχος. Οι ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, όπου αναζητήσαμε τις σχετικές έρευνες για το χρονικό διάστημα μεταξύ Ιανουαρίου 2007 - Αυγούστου 2018, ήταν οι: SCOPUS, Web of Science, MEDLINE (Pubmed) και Google Scholar. Τα κριτήρια που χρησιμοποιήσαμε για τη συμπερίληψη των σχετικών ερευνών περιελάμβαναν όλους τους τύπους ερευνών (συγχρονικές και διαχρονικές), δημοσιευμένες και μη, γραμμένες στην Αγγλική γλώσσα· έρευνες όπου οι ερευνητές παρουσίαζαν το μέγεθος της επίδρασης των αποτελεσμάτων τους και έκαναν χρήση έγκυρων ερευνητικών εργαλείων. Δύο ανεξάρτητοι ερευνητές ήταν υπεύθυνοι για την αναζήτηση των ερευνητικών άρθρων και της ποιοτικής τους αξιολόγησης, και ένας ερευνητής ήταν ο επόπτης της παρούσας εργασίας και υπεύθυνος για την επίλυση τυχόν διαφωνιών μεταξύ των δύο ερευνητών. Τα αποτελέσματα μας έδειξαν σημαντική σχέση μεταξύ της επαγγελματικής εξουθένωσης και της κατάθλιψης ($d = 0.499$, $SE = 0.008$, 95% $CI = 0.472, 0.525$) και της επαγγελματικής εξουθένωσης και του άγχους ($d = 0.464$, $SE = 0.015$, 95% $CI = 0.421, 0.504$), με μέτριο όμως μέγεθος επίδρασης καταδεικνύοντας πως είναι διαφορετικές έννοιες. Τα ευρήματα μας θα οδηγήσουν στην καλύτερη διαφορο-διάγνωση από την πλευρά των ειδικών, καθώς και στην δημιουργία περισσότερο κατάλληλων και στοχευμένων θεραπευτικών παρεμβάσεων. Οι μελλοντικές έρευνες θα πρέπει να εστιάσουν στη διεξαγωγή περισσότερων διαχρονικών μελετών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Στάσεις για τη ψυχική νόσο και επαγγελματική εξουθένωση στους επαγγελματίες ψυχικής υγείας: Η επίδραση της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ικανοποίησης από τη ζωή στην εκδήλωση της επαγγελματικής εξουθένωσης

Παναγιώτης Κατσαρούπας & Αντωνία Παπαστυλιανού

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε με στόχο τη διερεύνηση της επαγγελματικής εξουθένωσης και των στάσεων σχετικά με τη σοβαρή ψυχική νόσο των επαγγελματιών ψυχικής υγείας με απώτερο σκοπό την παραγωγή καινοτόμων ερευνητικών αποτελεσμάτων σε μια προσπάθεια πολύπλευρης προσέγγισης των συγκεκριμένων φαινομένων δεδομένης της σημασίας τους. Εξετάστηκε η μεταξύ τους συσχέτιση και η επίδραση δημογραφικών παραγόντων και εργασιακών χαρακτηριστικών του δείγματος σε αυτές όπως και η προβλεπτική επίδραση των στάσεων για τη σοβαρή ψυχική νόσο, της ικανοποίησης από τη ζωή και της συναισθηματικής νοημοσύνης στην εκδήλωση της επαγγελματικής εξουθένωσης. Εξετάστηκε επίσης η διαμεσολάβηση της συναισθηματικής νοημοσύνης στην προαναφερθείσα συσχέτιση. Το δείγμα αποτέλεσαν 206 επαγγελματίες ψυχικής υγείας εργαζόμενοι ως ψυχολόγοι, ψυχίατροι, νοσηλευτές και κοινωνικοί λειτουργοί στο δημόσιο, στον ιδιωτικό ή και στους δύο τομείς. Οι υπό μελέτη μεταβλητές αξιολογήθηκαν μέσω ενός αυτοσχέδιου ερωτηματολογίου συλλογής δημογραφικών στοιχείων, της κλίμακας «Attitudes of Severe Mental Illness scale (ASMI)», του «Ερωτηματολογίου καταγραφής Επαγγελματικής Εξουθένωσης της Maslach (MBI)», του «Ερωτηματολογίου αξιολόγησης της Συναισθηματικής Νοημοσύνης ως γνώρισμα της προσωπικότητας (TEIQue-SF)» και της «Κλίμακας Ικανοποίησης από τη Ζωή (SWLS)». Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι υψηλότερα επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης σχετίζονται με περισσότερο αρνητικές στάσεις. Στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των συμμετεχόντων εντοπίστηκε ως προς τους παράγοντες του φύλου, της ηλικίας, της ειδικότητας, του τομέα εργασίας και του χρόνου εργασίας στη παρούσα θέση ως προς τις υπό μελέτη μεταβλητές επιβεβαιώνοντας κάποιες από τις ερευνητικές υποθέσεις και καταρρίπτοντας άλλες. Συνοψίζοντας προέκυψαν επίσης ορισμένα καινοτόμα ερευνητικά ευρήματα καθώς επιβεβαιώθηκε η προβλεπτική επίδραση των προαναφερόμενων μεταβλητών στην εκδήλωση της επαγγελματικής εξουθένωσης όπως και η θετική της συσχέτιση με τη συναισθηματική νοημοσύνη στον κλάδο της ψυχικής υγείας ενώ επιβεβαιώθηκε επίσης και η διαμεσολαβητική επίδραση της συναισθηματικής νοημοσύνης στη συσχέτιση των στάσεων για τη σοβαρή ψυχική νόσο με την επαγγελματική εξουθένωση.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Τα μοντέλα ιδανικού σημείου για την αξιολόγηση μη-γνωστικών μεταβλητών. Η περίπτωση της «Εργασιακής Ικανοποίησης»

Λεωνίδας Α. Ζαμπετάκης
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η πλειοψηφία των μοντέλων μέτρησης που χρησιμοποιούνται σήμερα στο χώρο της εργασιακής ψυχολογίας για τον προσδιορισμό σχετικών εννοιολογικών κατασκευών, βασίζονται στην ύπαρξη μιας μονοτονικά αυξανόμενης σχέσης μεταξύ του μεγέθους της λανθάνουσας κατασκευής και της πιθανότητας απόκρισης του ερωτώμενου σε μια διατακτική κλίμακα. Τέτοια μοντέλα (π.χ. το μοντέλο Rasch, τα μοντέλα της Κλασικής θεωρίας ελέγχου - CTT) έχουν χρησιμοποιηθεί για την αξιολόγηση κλιμάκων ικανότητας. Όμως, τα μοντέλα αυτά φαίνεται ότι δεν προσδιορίζουν με ακρίβεια τη μέτρηση μη-γνωστικών μεταβλητών οι οποίες περιγράφουν αυτό-αναφορές τυπικής συμπεριφοράς (π.χ. χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, στάσεις, συναισθήματα κ.α.). Στις περιπτώσεις αυτές, όπως δείχνουν ολοένα και περισσότερες έρευνες, η απόκριση των ερωτώμενων στα στοιχεία της εννοιολογικής κατασκευής, αντιστοιχεί σε μια μη γραμμική διαδικασία, η οποία προσδιορίζεται ακριβέστερα από τα λεγόμενα αναδιπλούμενα (unfolding) ή μοντέλα ιδανικού σημείου (ideal point models). Στην παρούσα εργασία, παρουσιάζουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μοντέλων ιδανικού σημείου και τα πλεονεκτήματα που συνεισφέρουν στις διαδικασίες μέτρησης και αξιολόγησης. Εμπειρικά, παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα έρευνας στην οποία έλαβαν μέρος 679 εργαζόμενοι σε ελληνικές επιχειρήσεις και απάντησαν με δομημένο ερωτηματολόγιο στην ευρέως χρησιμοποιούμενη κλίμακα εργασιακής ικανοποίησης 18 στοιχείων των Brayfield και Rothe. Η συγκεκριμένη κλίμακα έχει κατασκευαστεί με βάση την υπόθεση τις αυξανόμενης σχέσης. Για τις αναλύσεις χρησιμοποιήσαμε το μοντέλο Generalized Graded Unfolding Model (GGUM). Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το μοντέλο GGUM έχει σχετικά καλή προσαρμογή στα δεδομένα και κάποια στοιχεία παρουσιάζουν αναδίπλωση, γεγονός που εντοπίζεται για πρώτη φορά στη βιβλιογραφία για τη συγκεκριμένη κλίμακα. Η μεγαλύτερη ακρίβεια στην μέτρηση εντοπίζεται σε σχετικά χαμηλές τιμές της εργασιακής ικανοποίησης (μισή τυπική απόκλιση πάνω και κάτω από το μέσο όρο). Για τιμές ± 1 τυπικής απόκλισης από τον μέσο όρο διαπιστώθηκε ότι εργαζόμενοι με το ίδιο παρατηρούμενο σκορ σύμφωνα με την CTT, μπορεί στην πραγματικότητα να έχουν διαφορετικά επίπεδα εργασιακής ικανοποίησης. Προτείνεται η υιοθέτηση των μοντέλων ιδανικού σημείου κατά την αξιολόγηση της εργασιακής ικανοποίησης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Οικονομική Πίεση, Ψυχολογική Βία και Ικανοποίηση από τη Σχέση: Ο Ρόλος του Δυαδικού Τρόπου Αντιμετώπισης του Στρες

Μαρία Απολλώνια Αδαμίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της αντιλαμβανόμενης οικονομικής πίεσης ζευγαριών μη κλινικού πληθυσμού και της ικανοποίησης από τη σχέση τους, καθώς και η εξέταση του διαμεσολαβητικού ρόλου της ψυχολογικής βίας στη σχέση αυτή, όπως και η εξέταση του ρυθμιστικού ρόλου του δυαδικού τρόπου αντιμετώπισης του στρες στις παραπάνω σχέσεις. Η παρούσα έρευνα αποτελεί μία πρώτη προσπάθεια μελέτης της άσκησης ψυχολογικής βίας ως έναν παράγοντα που εμπλέκεται στη σχέση μεταξύ της αντίληψης των ζευγαριών για την οικονομική πίεση που βιώνουν, καθώς μπορεί να αποτελέσει επακόλουθό της, και της ικανοποίησης από τη σχέση τους. Στην έρευνα πήραν μέρος 102 ζευγάρια μη κλινικού πληθυσμού από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και απάντησαν σε ερωτηματολόγια αυτό-αναφοράς. Οι υποθέσεις της έρευνας εξετάστηκαν σε δυαδικό επίπεδο με το Μοντέλο Αλληλεξάρτησης Πράττοντος-Συμπράττοντος, το οποίο καταφέρνει να εξετάσει τις σχέσεις των μεταβλητών σε ατομικό επίπεδο, αλλά και την αλληλεπίδραση των μελών του ζευγαριού σε δυαδικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι για τους άνδρες η αντιλαμβανόμενη οικονομική πίεση προέβλεπε τη μειωμένη ικανοποίηση από τη σχέση τους τόσο για τους ίδιους όσο και για τις συντρόφους τους, ενώ για τις γυναίκες δεν βρέθηκε η αντίστοιχη σχέση. Παράλληλα, από τις αναλύσεις δεν φάνηκε να υπάρχει διαμεσολάβηση της ψυχολογικής βίας στη σχέση ανάμεσα στην αντιλαμβανόμενη οικονομική πίεση και την ικανοποίηση από τη σχέση. Τα αποτελέσματα έδειξαν τον προστατευτικό ρόλο που ίσως να έχει ο θετικός δυαδικός τρόπος αντιμετώπισης του στρες απέναντι στην πιθανή επίδραση της αντιλαμβανόμενης οικονομικής πίεσης στην άσκηση ψυχολογικής βίας από τη πλευρά των συντρόφων, όπως και στην πιθανή επίδραση της ψυχολογικής βίας στην ικανοποίηση από τη σχέση των συντρόφων. Τα αποτελέσματα σχολιάζονται υπό το πρίσμα της βιβλιογραφίας για την οικονομική πίεση, την ψυχολογική βία και τον δυαδικό τρόπο αντιμετώπισης του στρες, ενώ διατυπώνονται προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

12:30 -14:00 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 1 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Εργαλεία μέτρησης και ποσοτική αξιολόγηση σύγχρονων εννοιών θετικής ψυχολογίας

Οργανωτής/ Πρόεδρος: **Μιχάλης Γαλανάκης**, *Ελληνική Εταιρεία Θετικής Ψυχολογίας*

Συζητήτρια: Βασιλική Γιωτσίδη, *Ελληνική Εταιρεία Θετικής Ψυχολογίας*

Στο συγκεκριμένο συμπόσιο επιχειρείται μία προσπάθεια για ποσοτικοποίηση και αξιολόγηση εννοιών της Θετικής Ψυχολογίας. Αρχικά, παρουσιάζεται η ελληνική προσαρμογή του Mental Health Continuum - Short Form, το οποίο αποτελεί το πλέον αναγνωρισμένο εργαλείο μέτρησης της ευημερίας. Στην παρούσα μελέτη παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της αξιολόγησης των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών της ελληνικής εκδοχής του MHC-SF, η οποία βρέθηκε να είναι αξιόπιστη και έγκυρη για χρήση στο ελληνικό πολιτισμικό πλαίσιο, τόσο σε κλινικούς όσο και σε μη-κλινικούς πληθυσμούς. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η κατασκευή και η αξιολόγηση της παραγοντικής δομής, της αμεταβλησίας μέτρησης, της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας του «Νικόμαχος», ενός νέου ερωτηματολογίου γονεϊκότητας. Τα συμπεράσματα καταδεικνύουν ότι το «Νικόμαχος» αποτελεί ένα αξιόπιστο και έγκυρο εργαλείο μέτρησης της γονεϊκότητας, υπό το πρίσμα της Θετικής Ψυχολογίας. Η τρίτη ανακοίνωση, αποτελεί μια συστηματική ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας αναφορικά με την επίδραση των συναισθημάτων στις επιχειρησιακές διαπραγματεύσεις. Βασικός στόχος είναι να παρουσιαστούν με συστηματικό τρόπο όλες οι σχετικές μελέτες, να αξιολογηθεί η εγκυρότητα τους, να παρουσιαστεί το σύνολο των αποτελεσμάτων αλλά και να γίνει αναφορά στα επόμενα βήματα που αφορούν στη στατιστική ενσωμάτωση των ευρημάτων με τη χρήση ποσοτικών μεθόδων ώστε να επιτευχθεί η σύνοψη και η απολύτως αντικειμενική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Τέλος, παρουσιάζεται μία πιλοτική μελέτη με στόχο τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση παρέμβασης για την αύξηση της επαγγελματικής αναγνώρισης (από εαυτό, συναδέλφους και ασθενείς) μεταξύ επαγγελματιών υγείας που εργάζονται στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας. Σύμφωνα με τις ποσοτικές μετρήσεις φαίνεται να αποτελεί μια πρωτότυπη παρέμβαση για ενίσχυση της επαγγελματικής αναγνώρισης σε περιβάλλοντα υγείας, αφού τα αποτελέσματα υποδεικνύουν σημαντικές αλλαγές στη συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων μετά τη λήψη της παρέμβασης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ευημερία και ψυχική υγεία: η ελληνική προσαρμογή του Mental Health Continuum-Short Form (MHC-SF)

Παναγιώτης Φερεντίνος¹, Βασιλική Γιωτσιδου², Αναστάσιος Σταλίκας² & Αθανάσιος Δουζένης¹

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Σύμφωνα με σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα, η υποκειμενική αίσθηση ευημερίας συσχετίζεται στενά με την ψυχική υγεία, ενώ το διττό μοντέλο ψυχικής υγείας-ψυχικής ασθένειας και η έννοια της ψυχικής άνθησης έχουν τύχει ευρείας εμπειρικής τεκμηρίωσης τόσο σε κλινικούς όσο και σε μη-κλινικούς πληθυσμούς. Στο πλαίσιο αυτό, η χρήση κατάλληλων εργαλείων για τη μέτρηση της ευημερίας θεωρείται πλέον απαραίτητη για την αξιολόγηση της ψυχικής υγείας, καθώς και για την ορθή λήψη αποφάσεων σε επίπεδο σχεδιασμού και εφαρμογής κλινικών παρεμβάσεων. Το Mental Health Continuum-Short Form (MHC-SF; Keyes, 2009) αποτελεί το πλέον αναγνωρισμένο εργαλείο μέτρησης της ευημερίας, με άριστες ψυχομετρικές ιδιότητες σε διάφορα πολιτισμικά περιβάλλοντα. Στην παρούσα μελέτη παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της αξιολόγησης των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών της ελληνικής εκδοχής του MHC-SF, σε μεικτό δείγμα κλινικού και γενικού πληθυσμού (N = 366) στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επιβεβαιωτικής παραγοντικής ανάλυσης (CFA) του εργαλείου, η συγκλίνουσα και η αποκλίνουσα εγκυρότητά του, καθώς και η εσωτερική αξιοπιστία και η αξιοπιστία ελέγχου-επανελέγχου. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το μοντέλο τριών παραγόντων της συναισθηματικής, της ψυχολογικής και της κοινωνικής ευημερίας επιβεβαιώθηκε και στα τρία δείγματα (μεικτό, κλινικό, μη-κλινικό). Επίσης, η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας και ελέγχου-επανελέγχου ήταν ικανοποιητικές, ενώ το εργαλείο βρέθηκε να συσχετίζεται με κλίμακες ικανοποίησης από τη ζωή, θετικού και αρνητικού συναισθήματος, αυτό-εκτίμησης, καθώς και με δείκτες γενικής και ψυχικής υγείας. Τα επίπεδα ψυχικής άνθησης στο κλινικό και στο μη-κλινικό δείγμα της μελέτης επιβεβαιώνουν τα σχετικά διεθνή ευρήματα. Συμπερασματικά, η ελληνική έκδοση του MHC-SF είναι αξιόπιστη και έγκυρη για χρήση στο ελληνικό πολιτισμικό πλαίσιο, τόσο σε κλινικούς όσο και σε μη-κλινικούς πληθυσμούς.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η παραγοντική δομή του ερωτηματολογίου γονεϊκότητας θετικής ψυχολογίας: «ΝΙΚΟΜΑΧΟΣ»

Θεόδωρος Κυριάζος & Αναστάσιος Σταλίκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Σκοπός της μελέτης υπήρξε η αξιολόγηση της παραγοντικής δομής, της αμεταβλησίας μέτρησης, της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας του «Νικόμαχος», ενός νέου ερωτηματολογίου γονεϊκότητας, υπό το πρίσμα της Θετικής Ψυχολογίας. Ένα επαρκές δείγμα ενηλίκων γονέων με παιδιά ηλικίας 7-13 ετών, διαχωρίστηκε σε 3 μέρη (20%, 40% και 40%). Στο πρώτο 20% του δείγματος, διενεργήθηκε Διερευνητική Παραγοντική Ανάλυση (EFA), στο δεύτερο 40% Επιβεβαιωτική Παραγοντική Ανάλυση (CFA) και στο τρίτο μία δεύτερη Επιβεβαιωτική Παραγοντική Ανάλυση CFA. Ακολούθως, ελέγχθηκε η Αμεταβλησία Μέτρησης (Invariance) και η Αξιοπιστία (Reliability) του ερωτηματολογίου, στο σύνολο του δείγματος. Ο σκοπός της πρώτης CFA ήταν να επιβεβαιώσει την παραγοντική δομή που αναδείχθηκε από την EFA. Ο σκοπός της δεύτερης ήταν διασφαλίσει ότι το βέλτιστο μοντέλο που προέκυψε από την πρώτη CFA, ισχύει και σε ένα νέο δείγμα με ίδια ισχύ και δεν υφίσταται υπερβελτιστοποίηση. Αξιολογήθηκαν πολλαπλά εναλλακτικά μοντέλα τόσο με ιεραρχική δομή (Bifactor EFA, Higher order EFA, Bifactor CFA, Higher order CFA, Bifactor ESEM) όσο και με μη ιεραρχική (CFA ESEM). Η αμεταβλησία μέτρησης ελέγχθηκε ως προς το φύλο και την ηλικία. Τέλος, στο σύνολο του δείγματος η αξιοπιστία αξιολογήθηκε με Cronbach's α και McDonald's ω και η συγκλίνουσα/διακρίνουσα εγκυρότητα με δύο μεθόδους: (α) με την Average Variance Extracted (AVE) και (β) με ανάλυση συσχέτισης 10 ερωτηματολογίων Γονεϊκότητας και Θετικής Ψυχολογίας. Το Ερωτηματολόγιο «Νικόμαχος», αποτελεί ένα αξιόπιστο και έγκυρο εργαλείο μέτρησης της Γονεϊκότητας, υπό το πρίσμα της Θετικής Ψυχολογίας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Συστηματική ανασκόπηση της επίδρασης των συναισθημάτων στη διαπραγμάτευση

Κωνσταντίνα Πρασά & Αναστάσιος Σταλίκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η διαπραγμάτευση αποτελεί μια μορφή σκόπιμης αλληλεπίδρασης που είναι απαραίτητη όπου υπάρχει σύγκρουση και δεν μπορούν να εφαρμοστούν συγκεκριμένοι κανόνες και διαδικασίες για την επίλυσή της και όπου τα άτομα αποζητούν συμφωνία χωρίς να επιθυμούν να καταφύγουν στη χρήση επιθετικότητας ή σε ανοιχτή μάχη. Ως σύγκρουση ορίζεται μια κατάσταση όπου επικρατεί ασυμφωνία στόχων ή αξιών μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων και καταβάλλονται προσπάθειες από τα μέρη που την απαρτίζουν προκειμένου να ασκηθεί έλεγχος. Η διαπραγμάτευση βρίσκεται παντού στις διαπροσωπικές σχέσεις, στις επιχειρήσεις, στην πολιτική και σε αμέτρητους ακόμη τομείς της ζωής των ανθρώπων, γεγονός που καθιστά τη μελέτη της εξαιρετικά σημαντική. Πλήθος ερευνών έχει διεξαχθεί και αναρίθμητες θεωρίες έχουν διατυπωθεί αναφορικά με τη διαπραγμάτευση και τις στρατηγικές που θα πρέπει να ακολουθούνται προκειμένου να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η βιβλιογραφία είναι χαοτική και τα αποτελέσματα των υπαρχόντων ερευνών ανομοιογενή, ενώ στις περισσότερες μελέτες δίνεται έμφαση στη διαπραγμάτευση ως διαδικασία και υποτιμάται ο ρόλος των ατομικών χαρακτηριστικών και των ψυχολογικών παραγόντων στην έκβασή της. Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στο ίδιο το άτομο και αποτελεί μια συστηματική ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας αναφορικά με την επίδραση των συναισθημάτων στις επιχειρησιακές διαπραγματεύσεις. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή ανασκόπηση όπου ο τρόπος με τον οποίο επιλέγονται οι έρευνες που χρησιμοποιούνται είναι ασαφής και η αξία των συμπερασμάτων δε μπορεί να επαληθευτεί, η συστηματική ανασκόπηση έχει προσεκτικά διατυπωμένα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία εξετάζονται βάσει προκαθορισμένων κριτηρίων επιλεξιμότητας. Ως εκ τούτου, στόχος αυτής της μελέτης είναι να παρουσιαστούν με συστηματικό τρόπο όλες οι σχετικές μελέτες, να αξιολογηθεί η εγκυρότητα τους, να παρουσιαστεί το σύνολο των αποτελεσμάτων αλλά και να γίνει αναφορά στα επόμενα βήματα που αφορούν στη στατιστική ενσωμάτωση των ευρημάτων με τη χρήση ποσοτικών μεθόδων ώστε να επιτευχθεί η σύνοψη και η απολύτως αντικειμενική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Αυξάνοντας την επαγγελματική αναγνώριση σε επαγγελματίες υγείας: πιλοτική μελέτη παρέμβασης

Παρασκευή Αγγελοπούλου & Εύχαρις Παναγοπούλου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της πιλοτικής αυτής μελέτης αποτέλεσε ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η αξιολόγηση παρέμβασης για την αύξηση της επαγγελματικής αναγνώρισης μεταξύ επαγγελματιών υγείας που εργάζονται στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας. Η επαγγελματική αναγνώριση χρησιμοποιήθηκε σε τρία επίπεδα, ως προερχόμενη από: τον εαυτό, τους συναδέλφους, και τους ασθενείς/λήπτες υπηρεσιών υγείας. Τριάντα έξι ($n=36$) ειδικευόμενοι ιατροί και επαγγελματίες υγείας που εργάζονται στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας σε ελληνικά νοσοκομειακά περιβάλλοντα συμμετείχαν στην έρευνα. Η συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων μετρήθηκε πριν και μετά την παρέμβαση με το Self-Assessment Manikin, το Positive and Negative Affect Schedule (ελληνική έκδοση), καθώς και μια ανοικτή ερώτηση. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν σημαντικές αλλαγές στο αίσθημα κυριαρχίας των συμμετεχόντων μετά την παρέμβαση ($t(35)=-3.014$, $p=.005$), υψηλότερα επίπεδα ενθουσιασμού ($t(37)=-2.158$, $p=.038$), υψηλότερα αισθήματα περηφάνειας ($t(37)=-2.485$, $p=.018$) και έμπνευσης ($t(37)=-2.490$, $p=.017$). Επιπλέον, από την ανάλυση της ανοικτής ερώτησης με τη χρήση του μοντέλου Pleasure-Arousal-Dominance των Mehrabian και Russell (1974), υποδεικνύεται ότι οι συμμετέχοντες ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα θετικών συναισθημάτων και χαμηλότερα επίπεδα συναισθημάτων διέγερσης αφού έλαβαν την παρέμβαση ($\chi^2(4, N=36)=35.526$, $p<.001$). Σύμφωνα με τα υπάρχοντα δεδομένα αυτή αποτελεί μια πρωτότυπη παρέμβαση που στοχεύει στην επαγγελματική αναγνώριση εφαρμοσμένη σε περιβάλλοντα υγείας. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν σημαντικές αλλαγές στη συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων μετά τη λήψη της παρέμβασης. Μελλοντικές έρευνες χρειάζεται να εκτιμήσουν την αποτελεσματικότητα μιας παρέμβασης που στοχεύει στην αύξηση της ανθεκτικότητας και στη μείωση της επαγγελματικής εξουθένωσης σε επαγγελματίες υγείας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

12:30 -14:00 // **ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2**

Ομοφυλοφιλία και διαφυλικότητα: Ταυτότητες φύλου, ρόλοι και συγκρούσεις

Προεδρείο: Εύη Μπότσαρη, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Η σύγκρουση ρόλων φύλου, η ποιότητα των σχέσεων και η σχεσιακή ικανοποίηση ομοφυλόφιλων ανδρών

Κωνσταντίνος Χρήστος Δαουλιτζής & Παναγιώτης Κορδούτης

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διαμόρφωση της σεξουαλικής τους ταυτότητας επιχειρώντας να τη συνθέσουν από συμπεριφορές και χαρακτηριστικά που ενίοτε συγκλίνουν αλλά κυρίως αποκλίνουν και συγκρούονται με το παραδοσιακό κανονιστικό πρότυπο του ετεροφυλόφιλου άνδρα. Στην παρούσα έρευνα ερευνήθηκε αν η αποδοχή της ομοφυλόφιλης ταυτότητας και η σύγκρουση ρόλων φύλου (ΣΡΦ) που πιθανόν βιώνουν οι ομοφυλόφιλοι άνδρες συνδέεται με την ποιότητα και την ικανοποίηση των στενών διαπροσωπικών τους σχέσεων. Συγκεκριμένα υποθέσαμε ότι: α) μικρότερη αποδοχή της ομοφυλόφιλης ταυτότητας θα συσχετίζεται με εντονότερη ΣΡΦ και την υιοθέτηση παραδοσιακά αρρενωπών συμπεριφορών, β) οι ομοφυλόφιλοι άνδρες που βιώνουν έντονη ΣΡΦ θα συνάπτουν σχέσεις μικρότερης διάρκειας, λόγω φόβου αυτό-αποκάλυψης και επικοινωνιακή ακαμψία στη σχέση, χαρακτηριζόμενες περισσότερο από πάθος παρά από δέσμευση ή εγγύτητα, και από χαμηλότερη σχεσιακή ικανοποίηση. Στην έρευνα, που διεξήχθη διαδικτυακά, συμμετείχαν 438 ομοφυλόφιλοι άνδρες, οι οποίοι αφού συμπλήρωσαν πληροφορίες για τους ίδιους και τις σχέσεις τους, αποκρίθηκαν στις κλίμακες Gender Role Conflict Scale (GRCS-SF), Sternberg Triangle Love Scale (STLS), Relationship Assessment Scale (RAS), στην υποκλίμακα Identity Affirmation της Lesbian, Gay and Bisexual Scale και στην Traditional Masculinity Femininity Scale (TMF Scale). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες που δεν αποδέχονταν την ομοφυλόφιλη ταυτότητά τους, παρουσίασαν υψηλή ΣΡΦ, αλλά δεν αυτό-προσδιορίστηκαν ως περισσότερο αρρενωποί και δεν εξέφραζαν περισσότερες συμπεριφορές αρρενωπότητας. Επιπλέον, καμμία ποιοτική σχεσιακή διάσταση (Πάθος, Δέσμευση, Εγγύτητα) δεν βρέθηκε να συσχετίζεται με τη ΣΡΦ, ενώ η ΣΡΦ συσχετιζόταν αρνητικά με τη σχεσιακή ικανοποίηση, όπως και με τη διάρκεια της πιο πρόσφατης σχέσης και όχι της τρέχουσας. Πιθανώς η έντονη ΣΡΦ έχει άμεσο αντίκτυπο στη σχεσιακή ικανοποίηση, αναστέλλοντας τη δυνατότητα πρόσληψης και έκφρασης των ποιοτικών σχεσιακών διαστάσεων, καθώς η σχεσιακή ικανοποίηση ενδεχομένως συνδέεται με την υποκειμενική δυσφορία από τη μη αποδοχή ταυτότητας, παρά από μεμονωμένες σχεσιακές συμπεριφορές. Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν συγκρίσεις με ετεροφυλόφιλο, αμφιφυλόφιλο και διεμφυλικό πληθυσμό.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η διάρκεια των σχέσεων των ομοφυλόφιλων ανδρών: ο ρόλος της αυτοαντίληψης της παραδοσιακής αρρενωπότητας - θηλυκότητας και της εσωτερικής σύγκρουσης ρόλων φύλου
Παναγιώτης Κορδούτης & Κωνσταντίνος Χρήστος Δαουλτζής

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η διάρκεια αποτελεί αντικειμενικό χαρακτηριστικό των σχέσεων συχνά χρησιμοποιούμενο, συνδυαστικά, ως αξιολογικό τους κριτήριο. Δεν είναι γνωστό όμως με ποιους παράγοντες μπορεί να συνδέεται στις σχέσεις των ομοφυλόφιλων ανδρών και εάν αυτοί διαφέρουν από τους παράγοντες τους συνδεόμενους με τις σχέσεις των ετεροφυλόφιλων ανδρών. Στην παρούσα έρευνα θεωρούμε ότι στις σχέσεις των ομοφυλόφιλων ανδρών εκτός από τα ποιοτικά (Πάθος, Εγγύτητα, Δέσμευση) χαρακτηριστικά και την σχεσιακή ικανοποίηση, που παίζουν ρόλο στη μακροήμερευση των σχέσεων γενικά, σημαντική συμβολή ενδέχεται να έχει και η αυτοαντίληψη της συμβατότητας του φύλου με τα παραδοσιακά πρότυπα (αρρενωπότητα-θηλυκότητα) αλλά και η εσωτερικώς βιούμενη σύγκρουση ρόλων φύλου. Υποθέσαμε ότι, όπως και στις ετεροφυλόφιλες σχέσεις, κύριο ρόλο στη μακροήμερευση θα παίζει η δέσμευση και η ικανοποίηση και δευτερεύοντα η σύγκρουση ρόλων φύλου και η συμβατότητα με τα παραδοσιακά πρότυπα και τούτο διότι οι ρόλοι συνδέονται με την επικοινωνία και προσαρμογή των μελών στο σχετίζεσθαι αλλά και με την κοινωνική υπόσταση του ζευγαριού. Στη διαδικτυακή μας έρευνα συμμετείχαν 438 ομοφυλόφιλοι άνδρες που αφού συμπλήρωσαν πληροφορίες για τους ίδιους και τις σχέσεις τους αποκρίθηκαν στις κλίμακες Gender Role Conflict Scale (GRCS-SF), Sternberg Triangle Love Scale (STLS), Relationship Assessment Scale (RAS) και Traditional Masculinity-Femininity Scale (TMF Scale). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η διάρκεια των τρεχουσών σχέσεων προβλεπόταν αποκλειστικά από τη συμβατότητα προς το παραδοσιακά ανδρικά πρότυπα, δηλαδή η μεγαλύτερη ταύτιση με την αρρενωπότητα συνδεόταν με μεγαλύτερη μακροήμερευση της σχέσης. Στις παρελθούσες σχέσεις συνέβαινε το αυτό αλλά έπαιζε δευτερεύοντα ρόλο και η σύγκρουση ρόλων φύλου εφόσον η εντονότερη συνδεόταν με μικρότερη διάρκεια σχέσεων. Οι ρόλοι φύλου και μάλιστα η παραδοσιακή αρρενωπότητα παίζουν ρόλο στη διάρκεια των σχέσεων των ομοφυλόφιλων ανδρών περισσότερο από άλλα χαρακτηριστικά των σχέσεων όπως η δέσμευση ή η ικανοποίηση. Προς επίρρωση και κατανόηση του ευρήματος θα μπορούσε να διεξαχθεί η ίδια έρευνα σε ετεροφυλόφιλο ανδρικό πληθυσμό.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Πεποιθήσεις και συμπεριφορές μαθητών/τριών αναφορικά με την ομοφυλοφιλία και τη διαφυλικότητα

Εύη Μπότσαρη¹ & Εμμανουήλ Κατάκης²

¹Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., ²Εκπαιδευτικός

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των μαθητών/τριών για την ομοφυλοφιλία και τη διαφυλικότητα. Στην έρευνα συμμετείχαν 20 μαθητές/τριες (15 αγόρια και 5 κορίτσια) δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από δύο πόλεις της Ελλάδας. Η συλλογή των δεδομένων της έρευνας πραγματοποιήθηκε μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν σε δυο φάσεις. Στην πρώτη φάση οι ερωτήσεις αφορούσαν την ομοφυλοφιλία και την ομοφοβία, ενώ στη δεύτερη φάση οι ερωτώντες κλήθηκαν να μιλήσουν για ομοφυλόφιλους και διαφυλικούς μαθητές/τριες και να κάνουν προτάσεις για την ένταξή τους στο σχολικό περιβάλλον. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε ποσοτικά και ποιοτικά. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι σχετικά με το θέμα της λεκτικής και σωματικής βίας, οι συμμετέχοντες και στις δύο πόλεις θεωρούν ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα αποτελούν θύματα χλευασμού από άτομα του περιβάλλοντός τους. Ιδιαίτερα στη μία πόλη, οι μαθητές/τριες ανέφεραν ότι έχει παρατηρηθεί τόσο λεκτική όσο και σωματική βία καθώς και συμπεριφορές με χαρακτηριστικά του κοινωνικού ρατσισμού. Αναφορικά με τους λόγους για τους οποίους θα απέφευγαν την παρέα των ομοφυλόφιλων μαθητών, οι μαθητές/τριες και στις δύο πόλεις ανησυχούν για τις αντιδράσεις που θα δημιουργηθούν στο περιβάλλον τους και εστιάζουν στην ενδεχόμενη ντροπή που μπορεί να νιώσουν και στην αρνητική προκατάληψη που υπάρχει ως προς τους ομοφυλόφιλους ή τους διαφυλικούς. Επιπλέον στην περίπτωση που θα έκαναν παρέα με ομοφυλόφιλα άτομα, θα ήθελαν να γνωρίζουν ότι τα άτομα αυτά δεν έχουν ερωτική επιθυμία για αυτούς. Αναφερόμενοι στον πρόσφατο νόμο για την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, οι συμμετέχοντες από τη μία πόλη στην πλειοψηφία τους ήταν αντίθετοι με την εφαρμογή αυτού του νόμου και βασικός λόγος είναι το όριο ηλικίας, ενώ αντίστοιχα στην άλλη πόλη δείχνουν να συμφωνούν αν και τους προβληματίζει το όριο ηλικίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα κοινωνικά στερεότυπα είναι δύσκολα ανατρέψιμα με αποτέλεσμα τα ομοφυλόφιλα άτομα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες αναφορικά με τη διαχείριση της διαφορετικότητάς τους.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ο Προσδιορισμός της Ταυτότητας Φύλου ως «Σημείο Αντιλεγόμενο»: η ψηλάφηση μιας ιδεολογικής διαμάχης

Πολυτίμη Καραγιάννη, Κατερίνα Κονά & Γεράσιμος Προδρομίτης

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Το νομοσχέδιο για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου που ψηφίστηκε το 2017, τοποθέτησε τα τρανς άτομα για πρώτη φορά στο επίκεντρο του δημόσιου λόγου, προκάλεσε πληθώρα κοινωνικοπολιτικών αντιπαραθέσεων, και αποτέλεσε αφορμή για ευρύτερες ιδεολογικές συγκρούσεις. Με στόχο τη χαρτογράφηση του περιεχομένου πολυώνυμων τοποθετήσεων γύρω από το ζήτημα και βασιζόμενοι στη Θεωρία των Κοινωνικών Αναπαραστάσεων και της Διαμόρφωσης των Κοινωνικών Στάσεων, προχωρήσαμε κατά την πρώτη ερευνητική φάση σε Πολυδιάστατη Λεξικομετρική Ανάλυση Περιεχομένου σε δημόσια αναρτημένο υλικό προερχόμενο από ποικίλες πηγές (ιατρικός λόγος, θρησκευτικός λόγος, λόγος LGBTQ κοινότητας, λόγος των social media) με τη βοήθεια του λογισμικού Iramuteq. Από την ανάλυση προέκυψαν 11 θεματικοί άξονες γύρω από τα ζητήματα φύλου, οι οποίοι εν συνεχεία χρησιμοποιήθηκαν ως βάση για την κατασκευή ερωτηματολογίου στάσεων, βάσει του οποίου κατά τη δεύτερη ερευνητική φάση προχωρήσαμε στην συλλογή ποσοτικών δεδομένων (N= 272). Από την ανάλυσή τους προέκυψαν διαφορετικοί άξονες στάσεων, που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αποχρώσεων, δομημένων επι της ευρείας οργανωτικής αρχής «προοδευτισμός - συντηρητισμός». Τα επιμέρους περιεχόμενα και οι δομές υποδεικνύουν ότι η συνηγορία υπέρ του δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού φύλου αναπαράγει τη δημοφιλή νόρμα περί «ανθρωπιστικού ιδεώδους και δημοκρατικής ανοχής» κατ' αντιπαράσταση με ένα ευρύ φάσμα από μετριοπαθείς στάσεις ενάντια στα δικαιώματα έως ακροδεξιές και αντιδραστικές θρησκευτικές θέσεις. Επιπρόσθετα αναδείχθηκε η περιορισμένη δημοφιλία περισσότερο συγκρουσιακών και ριζοσπαστικών θέσεων όπως η αμφισβήτηση της αντικειμενικότητας του διπόλου άντρας-γυναίκα και τα ζητήματα παιδοθεσίας και γάμου μεταξύ LGBTQ ατόμων. Το σύνολο των ευρημάτων συζητείται ως προς τη συνεισφορά του α) στην κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση της συγκεκριμένης ιδεολογικής διαμάχης στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας, β) στα ευρύτερα θεωρητικά ζητήματα σχετικά με την πλειοψηφική αναπαραγωγή της νόρμας του αυτοπροσδιορισμού, την αντιδημοφιλία συγκρουσιακών θέσεων και τη σχέση μεταξύ κυρίαρχης ιδεολογίας, «πνεύματος των καιρών» και ριζοσπαστικών μειονοτικών παρεμβάσεων γ) σε μεθοδολογικά ζητήματα σχετικά με την πειραματική διερεύνηση μορφών άμεσης και έμμεσης μειονοτικής επιρροής.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

12:30 - 14:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7 // ΟΡΦΕΑΣ

Αυτισμός: Το αυγό...., ο Vygotsky και οι γονείς

Προεδρείο: **Σταυρούλα Σαμαρτζή**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η διερεύνηση των σκέψεων για τον αυτισμό από παιδιά προσχολικής ηλικίας μέσω του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου

Ελευθερία Μαλισιόβα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ανεξάρτητα από την επικρατούσα προσέγγιση της αναπηρίας, η ένταξη των μικρών παιδιών με αναπηρίες σε δομές τυπικής εκπαίδευσης είναι πλέον μια πρωτεύουσα επιλογή στην ειδική αγωγή της προσχολικής ηλικίας. Ωστόσο, παρατηρείται πως αυτή δεν επιτυγχάνεται αυθόρμητα, αλλά χρειάζονται σχεδιασμοί προγραμμάτων ένταξης. Η συμμετοχή των παιδιών με αναπηρία στο σχολείο και στις δραστηριότητες μιας κοινότητας απαιτούν και τη συνεργασία των παιδιών τυπικής ανάπτυξης. Ο βαθμός κατά τον οποίο ένα παιδί με αναπηρία εντάσσεται κοινωνικά σε μια ομάδα δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τις ικανότητες του παιδιού, αλλά και από τις προσδοκίες-στάση των παιδιών δίχως αναπηρία. Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας φαίνεται να έχουν ορισμένες πρώτες σκέψεις αναφορικά με τις ορατές αναπηρίες, σωματικές και αισθητηριακές. Στην παρούσα έρευνα διερευνώνται οι απόψεις εννέα νηπίων για τον αυτισμό, μιας μη ορατής αναπηρίας, με την αξιοποίηση ως μεθοδολογικό εργαλείο του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου το «Αυγό», του οποίου ο ήρωας έχει αυτισμό. Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η ποιοτική προσέγγιση με τη χρήση ημιδομημένης συνέντευξης. Σημασία για την παρούσα μελέτη έχει να κατανοηθεί πώς ο κάθε συμμετέχων αντιλαμβάνεται- νοηματοδοτεί τον ήρωα με αυτισμό και να εκφράσει τα συναισθήματα και τη δυναμική του αντίδραση σε επαφή με ένα συνομήλικο που φέρει τον αυτισμό. Οι ερωτήσεις που έγιναν αναφορικά με την ιστορία του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου «Το αυγό» αποτέλεσαν αφετηρία για να μπορέσουν τα νήπια να επεκταθούν και να σχολιάσουν θέματα της έρευνας μέσω του ιχνογραφήματος και της αναδιήγησης της ιστορίας. Από την παρούσα μελέτη προκύπτει ότι κανένα από τα νήπια δεν αναγνωρίζει τον αυτισμό, καθώς, έπειτα από ομαδική συνέντευξη, στον πρωταγωνιστή της ιστορίας προσδίδουν χαρακτηριστικά τυπικής ανάπτυξης με τα οποία παράλληλα ταυτίζονται. Το σύνολο των νηπίων ερμηνεύουν τα κλινικά χαρακτηριστικά του ήρωα με ορθολογιστικό τρόπο και όχι παθολογικό. Τέλος, η πλειοψηφία των νηπίων εκφράζεται για τον ήρωα με αυτισμό με διάθεση δυναμικής συνεργασίας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

The applicability of Vygotsky's sociocultural theory to children with Autism Spectrum Disorder (ASD) in the mainstream school

Eirini Botonaki

University College of London

The main focus of the study was an exploration of the applicability of Vygotsky's socio-cultural theory to children with ASD in the mainstream school. A specific aim of the paper was to describe and discuss Vygotsky's socio-cultural learning theory and the concept of the zone of proximal development (ZPD). The paper also presented and analyzed the basic characteristics of children with ASD in relation to impairment in communication, in social interaction and stereotyped behaviors (triad of impairments). The paper focused on a case study, to link the applicability of Vygotsky's theory to practice from the perspective of a teacher assistant of a 5 years old child with ASD in the mainstream school. It concludes with a discussion of the applicability of Vygotsky's theory of learning and its usefulness in mainstream school. Vygotsky supported the idea that students with disabilities should not be marginalized but included as active members of the society. From Vygotsky's view children learn from interaction. As a result, students will benefit if they could be included in cooperative learning groups. Specifically, Vygotsky supported the idea that children with ASD and other disabilities should be educated in an inclusive setting to enhance the social interaction among them and their mainstream peers. Throughout the study it was also mentioned the significance of school-based interventions and the cooperation of the teacher and other professionals of the field of SEN to support the inclusion of children with ASD and create a meaningful educational environment for them to participate.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Τροφική επιλεκτικότητα, συζυγικό στρες και συμπεριφορικά προβλήματα κατά την διάρκεια του γεύματος σε παιδιά με αυτισμό

Ανδρέας Κωνσταντίνος Πετρόπουλος¹ & Θωμάς Ζαχαρής²

¹Νοσοκομείο Παιδών «Η Αγία Σοφία» & Metropolitan Hospital, ²Κέντρο Ψυχικής Υγείας Κερασινίου-Δραπετσώνας, ΨΝΑ «Δρομοκαΐτειο»

Τα παιδιά που εμπíπτουν στην Διαταραχή του Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) χαρακτηρίζονται από ποιοτικές δυσκολίες στη κοινωνική επικοινωνία καθώς και από περιορισμένο, στερεοτυπικό ρεπερτόριο ενδιαφερόντων. Στους συμπεριφορικούς διατροφικούς παράγοντες περικλείονται τα προβλήματα σίτισης ή η ιδιοσυγκρασιακή διατροφική συμπεριφορά, οι αισθητηριακές σιτιστικές δυσκολίες, καθώς και οι τροφικοί περιορισμοί. Τα παιδιά με ΔΑΦ παρουσιάζουν συχνότερα προβλήματα σίτισης συγκριτικά με παιδιά τυπικής ανάπτυξης και η τροφική επιλεκτικότητα αναφέρεται ως το συχνότερο από αυτά. Οι γονείς των παιδιών με ΔΑΦ αναφέρουν ότι τα συμπεριφορικά προβλήματα που σχετίζονται με το γεύμα είναι συχνά, δηλώνουν ότι το συζυγικό στρες είναι αυξημένο και ότι η τροφική αυτή επιλεκτικότητα επηρεάζει το διατροφολόγιο όλης της οικογένειας και έχει επιπτώσεις στην καθημερινότητα τους. Αυτή η κατάσταση οδηγεί τους φροντιστές σε συχνότερη αναζήτηση παρεμβάσεων ώστε να διευρύνουν το διατροφικό ρεπερτόριο των παιδιών τους. Η τροφική άρνηση και επιλεκτικότητα συνδυάζεται ωστόσο με συμπεριφορικά προβλήματα τόσο σε παιδιά με ΔΑΦ όσο και σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Αυτό το εύρημα υποδεικνύει ότι οι οικογένειες των παιδιών αυτών βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο ώστε να παρουσιάσουν οικογενειακό στρες κατά την διάρκεια του γεύματος. Τόσο η υψηλή τροφική επιλεκτικότητα, όσο και τα συμπεριφορικά προβλήματα κατά την διάρκεια του γεύματος, αναπαριστούν στόχους για θεραπευτική παρέμβαση. Η συσχέτιση ανάμεσα στα πυρηνικά συμπτώματα του αυτισμού, την τροφική επιλεκτικότητα και τα προβλήματα που προκύπτουν από αυτή, πρέπει να αποτελέσει περαιτέρω πεδίο έρευνας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Εκπαίδευση γονέων παιδιών με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος: Μια Συστημική, Νατουραλιστική Συμπεριφορική-Αναλυτική παρέμβαση στο πλαίσιο της Αναπτυξιακής Προσέγγισης

Α. Δροσινού¹ & Α. Γενά²

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών & Ινστιτούτο Συστημικής Ανάλυσης της Συμπεριφοράς, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός του επιπολασμού της ΔΑΦ, η σοβαρότητα των συμπτωμάτων της συγκεκριμένης διαταραχής, και το υψηλό κόστος θεραπείας της, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για ανάδειξη ερευνητικά εμπειριστατωμένων θεραπευτικών υπηρεσιών τόσο για τα παιδιά με ΔΑΦ, όσο και για τις οικογένειές τους. Η παρούσα έρευνα είχε πρωτίστως παρεμβατικό χαρακτήρα και οι βασικές στοχεύσεις της ήταν: α) η βελτίωση καίριων γνωστικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων των παιδιών με ΔΑΦ β) η ενδυνάμωση των γονέων, αναφορικά με το γονεϊκό τους ρόλο, και γ) η ποιοτική αναβάθμιση της σχέσης γονέα-παιδιού. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 24 συμμετέχοντες: 8 αγόρια σχολικής και προσχολικής ηλικίας με διάγνωση ΔΑΦ, εκ των οποίων τα 4 παιδιά λάμβαναν έγκαιρη και εντατική συμπεριφορική αναλυτική θεραπεία, ενώ τα άλλα ήταν προσφάτως διαγνωσμένα, και δε δέχονταν καμία συστηματική παρέμβαση, και οι γονείς τους (N=16). Ακολουθήθηκε ο πειραματικός σχεδιασμός με πολλαπλές γραμμές βάσης ανά κατηγορία αντιδράσεων. Κατά την έναρξη του προγράμματος συλλέχθηκαν δεδομένα γραμμής βάσης, μέσω της συστηματικής παρατήρησης της αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού στο πλαίσιο ελεύθερης δραστηριότητας, ενώ κατά τη διάρκεια της παρέμβασης, ετίθετο ένας στόχος ανά συνεδρία, η επίτευξη του οποίου αποτελούσε προϋπόθεση για την εισαγωγή του επόμενου στόχου. Στο τέλος, αξιολογήθηκε η γενίκευση των κεκτημένων αντιδράσεων καθώς και η διατήρησή τους σε βάθος χρόνου. Η αξιολόγηση όσο και η αντιμετώπιση των αναγκών του παιδιού και της οικογένειάς του, βασίστηκε στις αρχές της Συστημικής Ανάλυσης της Συμπεριφοράς, υιοθετώντας, παράλληλα στοιχεία της Αναπτυξιακής προσέγγισης και εφαρμόζοντας Νατουραλιστικές Συμπεριφορικές-Αναλυτικές τεχνικές. Η ποσοτική αλλά και η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε σημαντικά οφέλη, τόσο για τα ίδια τα παιδιά όσο και για τους γονείς τους, όπως βελτίωση της από κοινού εστίασης της προσοχής των παιδιών, καθώς επίσης και ποιοτική αναβάθμιση της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης γονέα- παιδιού.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Αλληλεπίδραση μητέρας-παιδιού: συγκριτική μελέτη ενός παιδιού με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) και ενός Τυπικά Αναπτυσσόμενου (ΤΑ)

Ασημένια Παπουλίδη¹, Χριστίνα Παπαηλιού² & Σταυρούλα Σαμαρτζή¹

¹Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, ²Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) είναι μία νευροαναπτυξιακή διαταραχή η οποία χαρακτηρίζεται από σοβαρά ελλείμματα στην κοινωνική αλληλεπίδραση και την επικοινωνία. Πολλές έρευνες έχουν καταδείξει δυσκολίες στην αλληλεπίδραση με την μητέρα και προβλήματα στον ρυθμικό συντονισμό της δυάδας ήδη από τους πρώτους μήνες ζωής. Η παρούσα μελέτη, μέσα από μία ποιοτική μικροανάλυση της συμπεριφοράς ενός παιδιού με ΔΑΦ και ενός ΤΑ, στοχεύει στην ανάδειξη των σημείων διαφοροποίησης της αλληλεπίδρασης μητέρας-παιδιού. Οι δύο περιπτώσεις παιδιών επιλέχθηκαν, ως αντιπροσωπευτικές, μεταξύ ενός ευρύτερου δείγματος είκοσι συμμετεχόντων σε πρόσφατη έρευνα συναφούς ενδιαφέροντος. Τα σημεία σύγκρισης αφορούν στη βλεμματική κατεύθυνση, το συναίσθημα, τις επικοινωνιακές χειρονομίες, τον αλληλοσυντονισμό της προσοχής και τους τύπους παιχνιδιού (μοναχικό, εξερευνητικό, λειτουργικό). Τα παιδιά μαγνητοσκοπήθηκαν στο σπίτι τους κατά τη διάρκεια ελεύθερου παιχνιδιού με τη μητέρα με παιχνίδια που χορηγήθηκαν από τον ερευνητή. Για τη μικροανάλυση των μαγνητοσκοπήσεων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα EUDICO Linguistic Annotator (ELAN), το οποίο διευκολύνει την ταυτόχρονη παρατήρηση και επισημείωση των αμοιβαίων συμπεριφορών της δυάδας και επιτρέπει μεγάλη ακρίβεια στην καταγραφή της διάρκειας και της χρονικής διαδοχής των συμπεριφορών των συντρόφων. Η μελέτη των δύο περιπτώσεων χαρτογραφεί βήμα-βήμα το προφίλ της κάθε δυάδας, τόσο ως προς τον τρόπο προσέγγισης της μητέρας όσο και ως προς τον τρόπο ανταπόκρισης του παιδιού. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι, σε αντίθεση με την ενεργητική εμπλοκή του ΤΑ παιδιού στην αλληλεπίδραση, στο παιδί με ΔΑΦ υπάρχουν παρατεταμένα διαστήματα μοναχικής ενασχόλησης, απουσιάζει ο αλληλοσυντονισμός της προσοχής και το λειτουργικό παιχνίδι, υπάρχουν σοβαρά ελλείμματα στη χρήση επικοινωνιακών χειρονομιών καθώς και δυσκολία στο βλεμματικό συντονισμό και στη συναισθηματική εναρμόνιση. Επιπλέον, στο παιδί με ΔΑΦ υπάρχουν πολύ λίγες εναλλαγές δράσεων ενώ στο ΤΑ παιδί η εναλλαγή δράσεων είναι πιο γρήγορη και περίπλοκη. Η συζήτηση εστιάζει στη σπουδαιότητα διερεύνησης των χαρακτηριστικών της αλληλεπίδρασης μητέρας-παιδιού ως πρώιμου δείκτη ανίχνευσης αυτιστικών χαρακτηριστικών, με απώτερο σκοπό την έγκαιρη παρέμβαση.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

12:30 -14:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8 // ΝΙΚΗ

Άγχος, συναίσθημα, κίνητρα φοιτητών και φοιτητριών

Προεδρείο: Ιωάννης Δημάκος, Πανεπιστήμιο Πατρών

Οι επιδράσεις διαφορετικών προφίλ ακαδημαϊκής τελειοθρίας στους ατομικούς στόχους επίτευξης και στις στρατηγικές αντιμετώπισης προβλημάτων: Διερεύνηση σε φοιτητικό πληθυσμό

Παναγιώτα Μεταλλίδου & Δημήτρης Σταμοβλάσης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση των επιδράσεων διαφορετικών προφίλ ακαδημαϊκής τελειοθρίας στους ατομικούς στόχους επίτευξης και στις στρατηγικές αντιμετώπισης προβλημάτων σε φοιτητικό πληθυσμό. Οι πρόσφατες μελέτες επισημαίνουν την πολυδιάστατη φύση της τελειοθρίας και την ανάγκη να στραφεί το ενδιαφέρον στις ερευνητικά παραμελημένες προσαρμοστικές διαστάσεις της τελειοθρίας. Στην έρευνα συμμετείχαν 362 φοιτήτριες και 77 φοιτητές από διάφορα Τμήματα θετικής και θεωρητικής κατεύθυνσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και από διαφορετικά έτη σπουδών (38.5% πρωτοετείς). Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να απαντήσουν σε 3 ερωτηματολόγια αυτο-αναφορών τα οποία εξέταζαν: (α) τον βαθμό στον οποίο έχουν υψηλές προσδοκίες από τον εαυτό τους και θέτουν υψηλά κριτήρια επίτευξης, (β) τους ατομικούς στόχους επίτευξης (στόχους μάθησης, στόχους επίδοσης-προσέγγισης και επίδοσης-αποφυγής) και (γ) στις στρατηγικές αντιμετώπισης προβλημάτων της καθημερινής τους ζωής (προσαρμοστικές ή μη προσαρμοστικές). Η εφαρμογή της Ανάλυσης των Λανθανουσών Τάξεων (Latent Class Analysis) έδειξε την ύπαρξη τριών διαφορετικών προφίλ τελειοθρίας, στα οποία εντάχθηκαν άτομα που χαρακτηρίζονται από: (α) προσαρμοστική τελειοθρία (υψηλές προσδοκίες/κριτήρια επίτευξης), (β) μη προσαρμοστική τελειοθρία (υψηλά κριτήρια επίτευξης και υψηλός βαθμός ασυμφωνίας μεταξύ κριτηρίων/στόχων και προσωπικών επιτευγμάτων και (γ) «απουσία» τελειοθρίας. Σε συμφωνία με προηγούμενα ευρήματα, οι προσαρμοστικοί τελειοθήρες ήταν σημαντικά περισσότερο πιθανό να επιλέγουν προσαρμοστικά πρότυπα στόχων και στρατηγικών (π.χ., στόχους μάθησης, στρατηγικές αποδοχής και προσέγγισης του προβλήματος), ενώ οι μη προσαρμοστικοί τελειοθήρες μη προσαρμοστικά πρότυπα στόχων και στρατηγικών (π.χ., στόχοι επίδοσης-αποφυγής, στρατηγικές αποφυγής του προβλήματος), αντιστοίχως. Αξιοσημείωτα είναι τα ευρήματα που αφορούν την πιθανότητα υιοθέτησης ενός μη προσαρμοστικού προτύπου στόχων και στρατηγικών αντιμετώπισης προβλημάτων από την ομάδα των μη τελειοθρών φοιτητών/τριών. Συζητιούνται οι εκπαιδευτικές προεκτάσεις των ευρημάτων ως προς τον σχεδιασμό προγραμμάτων παρέμβασης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Language learner motivation profiles in relation to attitudinal and socioeconomic variables

Zoe Kantaridou, Iris Papadopoulou & Ifigeneia Machili

University of Macedonia

Research in L2 motivation of the past 60 years has gone through a journey from seeking the sources of motivation within the individual, to taking into account contextual (socioeconomic and educational) factors, to currently locating motivation at the interplay of cognitive, affective, and contextual parameters. In this study, based on the theoretical framework of Dörnyei's (2005) L2 Motivational Self System, we define motivation as a combination of ideal L2 self, ought-to L2 self and instrumental orientations promoting positive outcomes and preventing undesirable ones. We use cluster analysis (an analytic tool used in personality psychology) to interpret quantitative data collected from 350 university students. We use an adapted version of Taguchi et al.'s (2009) questionnaire in order to examine the students' motivational profiles with regard to (promotion and prevention) instrumentality, ideal L2 self and ought-to L2 self. Three motivational clusters are identified, with prevention instrumentality and ideal L2 self as main distinguishing factors. Through a series of analyses of variance and crosstabulation the three clusters are associated with a) language related (perceived English language competence and current academic performance measured by TOEFL ITP), b) attitudinal (importance for future employment, determination for academic study, and c) socioeconomic and demographic variables. The first cluster demonstrates the highest level of academic language performance and multilingualism. This group also displays high determination for postgraduate studies abroad, involves the majority of students who are working while studying and has the highest percentage of parents holding postgraduate degrees. The third cluster ranked second in terms of language competence and demonstrated similar postgraduate goals but higher aspirations for pursuing a career abroad. The second cluster significantly lagged behind the other two in terms of language performance, academic and professional aspiration. Results are discussed in relation to the impact of the economic crisis.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η διερεύνηση του ρόλου της ρύθμισης του συναισθήματος στην κατανόηση της σχέσης μεταξύ των ακαδημαϊκών συναισθημάτων και των προσεγγίσεων μάθησης.

*Χρήστος Ρέντζιος, Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου & Σπυρίδων Κάμτσιος
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Η παρούσα μελέτη χρησιμοποιώντας δυο μεθόδους ανάλυσης παλινδρόμησης, αυτή της διαμεσολάβησης (mediation) και αυτή της αλληλεπίδρασης (moderation), εξέτασε τη σχέση της συνειδητής και μη-συνειδητής ρύθμισης του συναισθήματος, μεταξύ των ακαδημαϊκών συναισθημάτων και των προσεγγίσεων μάθησης. Το δείγμα της έρευνας αποτελούνταν από 226 φοιτητές (40 άντρες και 186 γυναίκες του τμήματος των Κοινωνικών Επιστημών), οι οποίοι συμπλήρωσαν τα εξής ερωτηματολόγια: (α) Ερωτηματολόγιο ρύθμισης του συναισθήματος (Emotion Regulation Questionnaire) (β) Ερωτηματολόγιο ακαδημαϊκών συναισθημάτων (Student Experience of Emotions Inventory) (γ) Ερωτηματολόγιο για τα στυλ άμυνας (Defense Style Questionnaire, DSQ-40) και (δ) Ερωτηματολόγιο προσεγγίσεων μάθησης (Approaches to Learning and Studying Inventory, ALSI-Finnish version). Οι αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν χρησιμοποιώντας τη μακροεντολή PROCESS του SPSS. Όσον αφορά την αλληλεπίδραση (moderation) της ρύθμισης του συναισθήματος στη σχέση μεταξύ των ακαδημαϊκών συναισθημάτων και των προσεγγίσεων μάθησης, τα αποτελέσματα δεν ανέδειξαν κάποιο στατιστικά σημαντικό εύρημα. Ωστόσο, σχετικά με τον διαμεσολαβητικό ρόλο (mediation) της ρύθμισης του συναισθήματος, τα αποτελέσματα κατέδειξαν τον καθοριστικό ρόλο των ανώριμων στυλ άμυνας στη σχέση μεταξύ αρνητικών ακαδημαϊκών συναισθημάτων και προσεγγίσεων μάθησης. Επιπλέον, από τα αποτελέσματα της έρευνας φάνηκε ότι η επανεκτίμηση και η καταστολή συναισθήματος (συνειδητές στρατηγικές ρύθμισης του συναισθήματος) διαμεσολαβούν τη σχέση ανάμεσα στα θετικά και αρνητικά συναισθήματα με την προσέγγιση σε βάθος και την επιφανειακή προσέγγιση, αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα συζητούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης βιβλιογραφίας και προτείνονται παρεμβάσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, λαμβάνοντας υπόψη τον ρόλο της μη συνειδητής ρύθμισης του συναισθήματος (μηχανισμοί άμυνας) στη μάθηση.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ο ρόλος των αμυνών στις προσεγγίσεις μάθησης των φοιτητών

Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου¹, Φώτιος Μηλιένος¹ & Βασίλειος Αθανασόπουλος²

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τις σχέσεις ανάμεσα στα στυλ άμυνας, τις προσεγγίσεις μάθησης, τις προτιμήσεις των φοιτητών για διαφορετικούς τύπους μαθημάτων/διδασκαλίας και την επίδοση. Επιπλέον, διερευνώνται τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά του "Defense Style Questionnaire" (DSQ-40), το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση των στυλ άμυνας των φοιτητών. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν προπτυχιακοί φοιτητές (N=425) ενός Τμήματος Κοινωνικών Επιστημών. Το "Approaches and Study Skills Inventory for Students" (ASSIST) χρησιμοποιήθηκε για τη διερεύνηση των προσεγγίσεων μάθησης των φοιτητών, ενώ ο Μέσος Όρος Βαθμολογίας για τη μέτρηση της ακαδημαϊκής επίδοσης των φοιτητών. Η έρευνα υπογραμμίζει τη συμβολή των στυλ άμυνας στο ερευνητικό πεδίο της μάθησης των φοιτητών· καταδεικνύει την ύπαρξη ενός ώριμου και ενός ανώριμου μαθησιακού προφίλ. Η σε βάθος και η στρατηγική προσέγγιση μάθησης, οι προτιμήσεις για μαθήματα που υποστηρίζουν την κατανόηση και ο μέσος όρος βαθμολογίας συνδέονται με ένα ώριμο στυλ αμυνών, ενώ η επιφανειακή προσέγγιση και οι προτιμήσεις για μαθήματα που απλά μεταδίδουν πληροφορίες συνδέονται με ανώριμα, διαστρέβλωση της εικόνας και νευρωτικά στυλ άμυνας. Τα στυλ άμυνας καθώς και οι προτιμήσεις για διαφορετικούς τύπους μαθημάτων φαίνεται να ενεργούν ως πρόδρομοι των προσεγγίσεων μάθησης· οι προσεγγίσεις μάθησης διαδραματίζουν έναν διαμεσολαβητικό ρόλο όσον αφορά στις επιδράσεις των αμυνών αλλά και των προτιμήσεων για διαφορετικούς τύπους μαθημάτων ως προς την επίδοση, αν και οι άμυνες έχουν μόνο έναν μικρό αντίκτυπο. Η έρευνα καταδεικνύει επίσης μια δομή τεσσάρων παραγόντων για το DSQ-40 στους προπτυχιακούς φοιτητές. Τα ευρήματα σχολιάζονται στο πλαίσιο της σύγχρονης βιβλιογραφίας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Άγχος ακαδημαϊκών εξετάσεων, Συναισθηματική Νοημοσύνη και Φυσική Δραστηριότητα Φοιτητών ΔΙΕΚ

Βασιλική Ζήση¹, Θωμαή Ζήση² & Δήμητρα Β. Κατσαρού³

¹Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ²ΕΠΑΛ Χαλάστρας, ³Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Οι ακαδημαϊκές εξετάσεις προκαλούν άγχος το οποίο είναι πλέον κοινά αποδεκτό πως αποτελεί έναν από τους αιτιολογικούς παράγοντες εμφάνισης και εξέλιξης αρνητικών καταστάσεων για την υγεία. Η Φυσική Δραστηριότητα (ΦΔ) φαίνεται ότι συνδέεται με το άγχος, είτε έχοντας αγχολυτικό ρόλο, αλλά και είτε να περιορίζεται σε κάποιες περιπτώσεις λόγω άγχους. Η Συναισθηματική Νοημοσύνη (ΣΝ) φαίνεται να έχει θετική συσχέτιση με τη ΦΔ, αλλά και την ανθεκτικότητα στο άγχος. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να μελετηθεί πώς και εάν η ΦΔ, η ΣΝ και το άγχος προδιάθεσης συνδέονται με το καταστατικό άγχος των σπουδαστών. Στην έρευνα συμμετείχαν 212 σπουδαστές Δ.Ι.Ε.Κ. (55 άνδρες και 157 γυναίκες), 18-50 ετών ($M=21.99$, $SD=6.05$). Αξιολογήθηκε το άγχος προδιάθεσης και το καταστατικό άγχος με το STAI Inventory (Spielberger, Gorsuch & Lushere, 1970· Κάκκος, Εκκεκάκης & Ζέρβας, 1991), η ΣΝ με την Ελληνική Κλίμακα Συναισθηματικής Νοημοσύνης (Tsaousis, 2008) και η ΦΔ με το ερωτηματολόγιο Leisure Time Physical Activity (Godin & Shephard, 1985). Το καταστατικό άγχος αξιολογήθηκε δύο φορές, κατά την περίοδο των εξετάσεων και κατά την περίοδο μαθημάτων. Η φυσική δραστηριότητα, η συναισθηματική νοημοσύνη και το άγχος προδιάθεσης αξιολογήθηκαν κατά την περίοδο των μαθημάτων μόνο. Από την ανάλυση διακύμανσης με επαναλαμβανόμενες μετρήσεις φάνηκε ότι ο μέσος όρος του καταστατικού άγχους ήταν σημαντικά μεγαλύτερος κατά την περίοδο των εξετάσεων ($p<.01$) με τις γυναίκες να έχουν σημαντικά μεγαλύτερα σκορ από τους άνδρες ($p<.01$). Από τις αναλύσεις διακύμανσης φάνηκε ότι τα άτομα με χαμηλό άγχος προδιάθεσης είχαν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα φυσικής δραστηριότητας ($p<.05$) αλλά και συναισθηματικής νοημοσύνης ($p<.01$). Τα άτομα με χαμηλό καταστατικό άγχος στην περίοδο των εξετάσεων, αλλά και των μαθημάτων είχαν σημαντικά υψηλότερα σκορ στην συναισθηματική νοημοσύνη. Συμπερασματικά, η καλή συναισθηματική νοημοσύνη φαίνεται να συμβάλλει στην διατήρηση του άγχους σε χαμηλά επίπεδα, ακόμη και σε δύσκολες συνθήκες, όπως είναι οι εξετάσεις, ενώ υψηλά επίπεδα φυσικής δραστηριότητας, προφανώς μακροχρόνιας, μπορούν να συμβάλλουν σε χαμηλό άγχος προδιάθεσης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

12:30 -14:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9 // ΑΘΗΝΑ

Μεθοδολογία έρευνας στην Ψυχολογία: Ζητήματα εγκυρότητας και αξιοπιστίας

Προεδρείο: **Άγγελος Μάρκος**, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Συσχετίσεις ατομικών χαρακτηριστικών και επιδράσεων μεθόδου από τη λεκτική διατύπωση σε ερωτηματολόγια σχετιζόμενα και μη σχετιζόμενα με τον εαυτό

Χρυστάλλα Κουτσογιώργη & Μιχάλης Μιχαηλίδης

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η θετική ή αρνητική διατύπωση δηλώσεων σε ερωτηματολόγια έχει βρεθεί να εισάγει επιπρόσθετη συστηματική διακύμανση στα δεδομένα, μη σχετική με την έννοια που μετράται από τα ερωτηματολόγια, επηρεάζοντας τη δομική τους εγκυρότητα. Οι μεθοδολογικές επιδράσεις που προκύπτουν από τη διατύπωση εμφανίζονται με συνεπή και διαχρονικά σταθερό τρόπο. Έχουν αντιμετωπιστεί ως στυλ απόκρισης και συσχετίζονται με άλλα χαρακτηριστικά όπως το σύστημα αναστολής της συμπεριφοράς και τον νευρωτισμό. Τα ευρήματα παρατηρήθηκαν σε ερωτηματολόγια τα οποία αξιολογούν έννοιες σχετιζόμενες με χαρακτηριστικά του εαυτού, όπως η αυτοεκτίμηση. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση του κατά πόσον οι συσχετίσεις μεταξύ μεθοδολογικών επιδράσεων λόγω διατύπωσης και ατομικών χαρακτηριστικών παρατηρούνται σε κλίμακες οι οποίες αξιολογούν έννοιες σχετικές και μη σχετικές με τον εαυτό. Μια μπαταρία κλιμάκων χορηγήθηκε διαδικτυακά σε δείγμα 465 προπτυχιακών φοιτητών. Περιλάμβανε κλίμακες μέτρησης χαρακτηριστικών συσχετιζόμενων με το σύστημα αναστολής της συμπεριφοράς (όπως άγχος και νευρωτισμός), χαρακτηριστικά κινητοποίησης (κοινωνική σκοπιμότητα και ανάγκη για γνώση) και κλίμακες οι οποίες αξιολογούσαν χαρακτηριστικά σχετιζόμενα με τον εαυτό (αυτοεκτίμηση και αισιοδοξία) και μη σχετιζόμενα με τον εαυτό (πεποιθήσεις για μετανάστες και πολιτικούς). Τα αποτελέσματα από μοντέλα δομικών εξισώσεων έδειξαν ότι στις κλίμακες αυτοεκτίμησης και αισιοδοξίας, οι επιδράσεις μεθόδου που προέκυπταν από τη διατύπωση συσχετίζονταν με την αναστολή της συμπεριφοράς, το άγχος και τον νευρωτισμό. Άτομα με ψηλά σκορ σε αυτά τα χαρακτηριστικά έτειναν να συμφωνούν πιο έντονα με τις αρνητικές και τις θετικές δηλώσεις. Επιπλέον, στην κλίμακα αυτοεκτίμησης, οι επιδράσεις μεθόδου συσχετίζονταν και με τα χαρακτηριστικά κινητοποίησης. Όσον αφορά την κλίμακα η οποία δε σχετιζόταν με τον εαυτό, εντοπίστηκαν μεθοδολογικές επιδράσεις λόγω διατύπωσης, αλλά συσχετίζονταν μόνο με χαρακτηριστικά κινητοποίησης. Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι τα άτομα ανταποκρίνονται με διαφορετικό τρόπο στις δηλώσεις των ερωτηματολογίων όταν αυτά σχετίζονται ή δε σχετίζονται με τον εαυτό.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Παράγοντες που επηρεάζουν την ακρίβεια αυτο-αναφορών στις μετρήσεις του βάρους

Νάταλη Κέλη & Μιχάλης Μιχαηλίδης

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Προηγούμενες έρευνες εντόπισαν διαφορές μεταξύ αυτο-αναφορών και πραγματικών μετρήσεων του βάρους, με τον βαθμό υπερτίμησης ή υποτίμησης να ποικίλει. Η παρούσα έρευνα είχε στόχο (α) την εξέταση των διαφορών μεταξύ αυτο-αναφορών και πραγματικών μετρήσεων του βάρους, (β) τη συσχέτιση αυτών των διαφορών με το φύλο, το Δείκτη Μάζας Σώματος (ΔΜΣ) και την ηλικία, και (γ) να εξετάσει εάν οι συμμετέχοντες δήλωναν με περισσότερη ακρίβεια το βάρος τους μετά από ένα χρόνο συμμετοχής σε έρευνα που περιλάμβανε τακτικές μετρήσεις βάρους. Έγινε δευτερογενής ανάλυση δεδομένων από την αντιπροσωπευτική Ολλανδική έρευνα Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences (LISS) Panel. Για την εξέταση του πρώτου και δεύτερου στόχου, χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από 365 άτομα (49.9% γυναίκες), ηλικίας 16-88 ετών (Μ.Ο.=50.49, Τ.Α.=15.33). Για τον τρίτο στόχο, χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από 255 συμμετέχοντες (50.2% γυναίκες) που έδιναν μετρήσεις βάρους ένα χρόνο μετά την έναρξη της έρευνας. Οι συμμετέχοντες καλούνταν να μετρήσουν το βάρος τους στο σπίτι, χρησιμοποιώντας τις ζυγαριές που τους είχαν δοθεί σύμφωνα με τις οδηγίες των ερευνητών. Ζητήθηκε επίσης από τους συμμετέχοντες να δηλώσουν το βάρος τους μέσω ερωτηματολογίου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι κατά μέσο όρο, άντρες και γυναίκες υποτίμησαν το βάρος τους, χωρίς να υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στο βαθμό ακρίβειας μεταξύ τους. Άτομα με υψηλό ΔΜΣ έτειναν να υποτιμούν το βάρος τους περισσότερο από αυτούς με χαμηλότερο ΔΜΣ. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία άντρες υποτίμησαν το βάρος τους περισσότερο από τους νεαρότερους άντρες. Τέλος, βρέθηκε ότι οι συμμετέχοντες δήλωναν με περισσότερη ακρίβεια το βάρος τους μετά από ένα χρόνο συχνών μετρήσεων του βάρους, με εξαίρεση τους συμμετέχοντες ηλικίας 16-30 ετών. Συμπερασματικά, φαίνεται ότι σε αυτο-αναφορές κάποια άτομα τείνουν να δηλώνουν το βάρος τους με λιγότερη ακρίβεια. Οι ερευνητές και οι επαγγελματίες υγείας χρειάζεται να λαμβάνουν υπόψη τους αυτά τα αποτελέσματα και όπου είναι δυνατόν να συλλέγουν πραγματικές μετρήσεις του βάρους.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Παραγοντική δομή και ισοδυναμία μέτρησης της ελληνικής έκδοσης του Ερωτηματολογίου Ηγεσίας του Διευθυντή

Αικατερίνη Κ. Γκόλια¹, Νικόλαος Τσιγγίλης² & Αθανάσιος Κουστέλιος³

¹Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ³Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τα τελευταία 20 χρόνια οι διαφορετικές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας πιο ποιοτικής εκπαιδευτικής πολιτικής και το μετασχηματισμό ενός εκπαιδευτικού συστήματος από συγκεντρωτικό σε αποκεντρωτικό, δίνοντας περισσότερες αρμοδιότητες στη σχολική ηγεσία (Kyriakides κ.ά., 2017), στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Η προσωπικότητα και η ηγετική κατάρτιση κάθε σχολικού διευθυντή, έρχονται να συμπληρώσουν το έργο της κεντρικής εξουσίας και να συμβάλλουν στη διασφάλιση μιας αποτελεσματικής και αποδοτικής διοίκησης. Πολλές έρευνες έχουν μελετήσει τη μετασχηματιστική εκπαιδευτική ηγεσία βασιζόμενες στο Ερωτηματολόγιο Ηγεσίας του Διευθυντή (Principal Leadership Questionnaire, PLQ), αναδεικνύοντας τη σημαντικότητα της μετασχηματιστικής ηγετικής συμπεριφοράς για τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού σχολικού κλίματος (Gkolia, Belias & Koustelios, 2016, 2015· Nguni, Slegers & Denessen, 2006· Yu, Leithwood & Jantzi, 2002). Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η προσαρμογή του ερωτηματολογίου μέτρησης της μετασχηματιστικής ηγεσίας PLQ (Jantzi & Leithwood, 1996) καθώς και ο έλεγχος αν οι εκτιμώμενοι παράγοντες του παραπάνω μοντέλου διαφοροποιούνται μεταξύ διαφορετικών δημογραφικών χαρακτηριστικών. Το δείγμα της έρευνας περιλάμβανε 640 εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από 77 σχολεία ($\delta_1=346$ εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και $\delta_2=294$ εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης). Επιβεβαιωτική παραγοντική ανάλυση εφαρμόστηκε για να μελετηθεί η παραγοντική δομή του ερωτηματολογίου. Η ταυτόχρονη ανάλυση πολλαπλών-ομάδων μέσα στο πλαίσιο των εξισώσεων δομικών μοντέλων χρησιμοποιήθηκε για τον έλεγχο ισοδυναμίας μέτρησης (measurement invariance) της δομής του PLQ καθώς επίσης και για την εκτίμηση των διαφορετικών δημογραφικών χαρακτηριστικών. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν ένα πρώτου βαθμού, τεσσάρων παραγόντων (πρότυπα συμπεριφοράς, ενίσχυση αφοσίωσης, παροχή εξιδανικευμένης υποστήριξης, θέση υψηλών προσδοκιών) μοντέλο. Τέλος, οι μέσες τιμές των παραγόντων που περιγράφουν τη συμπεριφορά του διευθυντή ως προς τους εκπαιδευτικούς διαφέρουν σημαντικά μεταξύ ανδρών και γυναικών, και μεταξύ εκπαιδευτικών που ανήκουν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Με βάση τα αποτελέσματα γίνονται προτάσεις που αφορούν την εκπαιδευτική πολιτική στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, την καθημερινή πρακτική στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στις μελλοντικές έρευνες με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού σχολείου.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ανάλυση κατά συστάδες στην έρευνα για την προσωπικότητα: τρέχουσες πρακτικές και προτάσεις για βελτίωση

Άγγελος Μάρκος¹ & Ευστράτιος Μοσχίδης²

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Ελληνική Στατιστική Αρχή

Οι τυπολογικές προσεγγίσεις βρίσκουν συχνή εφαρμογή στην ψυχολογική έρευνα για την ταξινόμηση των υποκειμένων σε διακεκριμένες ομάδες ή συστάδες, ως προς συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, με σκοπό να μελετηθούν διεξοδικά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ομάδων αυτών ή να σχεδιαστούν παρεμβάσεις που στοχεύουν σε συγκεκριμένες ομάδες υποκειμένων. Για την ανάπτυξη τυπολογιών εφαρμόζονται μέθοδοι Ανάλυσης κατά Συστάδες (ΑΚΣ), οι οποίες γενικά μπορούν να διακριθούν σε αλγοριθμικές (π.χ. ιεραρχική ΑΚΣ, ανάλυση k-means) και σε μεθόδους λανθανουσών μεταβλητών (π.χ. ανάλυση λανθανουσών προφίλ). Κατά την εφαρμογή της ΑΚΣ οι ερευνητές καλούνται να λάβουν μια σειρά από αποφάσεις σχετικά με τη μέθοδο που θα εφαρμόσουν στα δεδομένα, τον αριθμό των συστάδων και τις διαδικασίες έλεγχου εγκυρότητας της τελικής ομαδοποίησης. Οι αποφάσεις αυτές είναι καθοριστικές για τη δυνατότητα αναπαραγωγής των αποτελεσμάτων μιας δειγματοληπτικής έρευνας και της γενίκευσης των συμπερασμάτων σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώθηκαν. Στην εργασία αυτή, έγινε ανασκόπηση σε 238 εμπειρικές μελέτες που εφαρμόζουν την ΑΚΣ και έχουν δημοσιευτεί από το 1977 μέχρι σήμερα σε πέντε διεθνή επιστημονικά περιοδικά του πεδίου της προσωπικότητας. Από τις εργασίες αυτές αντλήθηκαν δεδομένα (α) για το σκοπό της ΑΚΣ, (β) το πλήθος και τη φύση των δεδομένων, (γ) τη μέθοδο ΑΚΣ, (δ) τη μέθοδο επιλογής του αριθμού των συστάδων και (ε) τις διαδικασίες ελέγχου της εσωτερικής και της εξωτερικής εγκυρότητας της προτεινόμενης ομαδοποίησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν μια έντονη τάση μετακίνησης από τις αλγοριθμικές μεθόδους στις μεθόδους λανθανουσών μεταβλητών, ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαετία, σημαντική ανομοιογένεια στις μεθοδολογικές επιλογές των ερευνητών, αλλά και προβληματικές πρακτικές, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες έλεγχου της εσωτερικής εγκυρότητας. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνονται καλές πρακτικές για κάθε στάδιο εφαρμογής της ΑΚΣ.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ποιότητα των σχέσεων εκπαιδευτικού-παιδιού υπό το πρίσμα των παιδιών: Ψυχομετρικά χαρακτηριστικά της κλίμακας CARTS και επίδραση πολιτισμικού περιβάλλοντος

Αναστασία Βατού, Αθανάσιος Γρηγοριάδης & Νικόλαος Τσιγγίλης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η ποιότητα της σχέσης εκπαιδευτικού-παιδιού έχει απασχολήσει συστηματικά τη διεθνή βιβλιογραφία και αναγνωρίζεται η επίδραση της στη γνωστική, ακαδημαϊκή και κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Η σπουδαιότητα της σχέσης εκπαιδευτικού-παιδιού ωθεί τους ερευνητές να εξετάζουν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και των παιδιών για την ποιότητα των σχέσεων. Η διερεύνηση της ποιότητας της σχέσης εκπαιδευτικού-παιδιού ωστόσο έχει μελετηθεί κυρίως από την πλευρά των εκπαιδευτικών. Η μελέτη των αντιλήψεων για την ποιότητα των σχέσεων εκπαιδευτικών-παιδιών από την πλευρά των παιδιών, θα προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Η κλίμακα Child Appraisal of the Relationship with the Teacher (CARTS; Vervoort et al., 2015) είναι ένα εργαλείο το οποίο εκτιμά την ποιότητα της σχέσης εκπαιδευτικού-παιδιού από την οπτική των παιδιών και στηρίζεται στη Θεωρία της Προσκόλλησης (Attachment Theory). Το CARTS περιλαμβάνει τρεις διαστάσεις: την Εγγύτητα (Closeness), τη Σύγκρουση (Conflict) και την Εξάρτηση (Dependency). Ο σκοπός της εργασίας ήταν: α) η εξέταση των ψυχομετρικών ιδιοτήτων της κλίμακας (CARTS) στο ελληνικό πολιτισμικό πλαίσιο και β) η διερεύνηση του κατά πόσο η πολιτισμική επιρροή που διαπιστώθηκε στην αξιολόγηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τις σχέσεις εκπαιδευτικών-παιδιών (Gregoriadis & Tsigilis, 2008), υφίσταται και στις αντιλήψεις των παιδιών. Στην έρευνα συμμετείχαν 366 νήπια. Επιβεβαιωτική παραγοντική ανάλυση φανέρωσε μια δομή τριών αλληλό-συσχετιζόμενων παραγόντων, η οποία συμφωνεί με αυτή των κατασκευαστών (CFI=.924, RMSEA=.044, SRMR=.061). Η εσωτερική συνοχή των διαστάσεων ήταν: Εγγύτητα $\alpha=.65$, Σύγκρουση $\alpha=.77$ και Εξάρτηση $\alpha=.73$. Οι μέσες τιμές των παραγόντων δείχνουν ότι η πλειοψηφία των παιδιών βιώνουν μια υποστηρικτική και ζεστή σχέση με τους εκπαιδευτικούς. Σε συμφωνία με προηγούμενες έρευνες από τον ελληνικό κυρίως χώρο, που περιλαμβάνουν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, η διάσταση της Εξάρτησης συσχετίστηκε θετικά με τη διάσταση της Εγγύτητας ($r=.32$). Τα αποτελέσματα επαναεπιβεβαιώνουν τη θετική σχέση μεταξύ Εγγύτητας και Εξάρτησης που παρατηρείται σε μη δυτικού τύπου κοινωνίες, δηλαδή σε κοινωνίες που δίνουν έμφαση στη συλλογικότητα.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

12:30-14:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Αυτός ο άλλος...ο ξένος

Προεδρείο: **Ευαγγελία Φίγγου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ρομά οικογένειες: συγκριτική μελέτη των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών και των οικογενειακών δυναμικών ανατροφής των παιδιών ηλικίας 3-6 και 9-12 ετών

I. Στρατάκη & Κωνσταντίνος Πετρογιάννης

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η μελέτη των ιδεών και των πεποιθήσεων των γονέων είναι ένας τρόπος κατανόησης των στρατηγικών που χρησιμοποιούν οι γονείς για να γίνουν τα παιδιά τους επιτυχημένα μέλη της κοινότητας στο πλαίσιο της οποίας μεγαλώνουν καθώς και του τρόπου οργάνωσης της καθημερινότητας και της ανατροφής τους. Παρόλα αυτά, λίγα είναι γνωστά για το περιβάλλον των παιδιών ιδιαίτερων πληθυσμιακών ομάδων όπως οικογένειες ρομά στην Ελλάδα, τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος, τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς οργανώνουν την καθημερινή τους ζωή, καθώς και τις αξίες, τους στόχους και τις πεποιθήσεις των γονέων. Τα προαναφερθέντα στοιχεία αποτελούν συστατικά μέρη του Αναπτυξιακού Θύλακα του παιδιού (ΑΘ) με βάση τη θεωρητική προσέγγιση των Super και Harkness. Στην παρούσα εργασία, ως τμήμα του ευρωπαϊκού ερευνητικού προγράμματος ISOTIS, το οποίο εξετάζει τις εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανισότητες που βιώνουν οικογένειες κοινωνικο-οικονομικά ευάλωτων ομάδων σε 11 ευρωπαϊκές χώρες, εξετάζεται εάν υφίστανται διαφορές σε ορισμένες κρίσιμες διαστάσεις της γονικότητας μεταξύ οικογενειών Ρομά με παιδιά ηλικίας 3-6 και 9-12 ετών που διαβιούν σε δύο περιοχές της ευρύτερης μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας. Συγκεκριμένα, μελετήθηκε το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον της καθημερινής ζωής (πρώτο υποσύστημα ΑΘ) που αφορά το οικογενειακό περιβάλλον των παιδιών και ο τρόπος με τον οποίο είναι οργανωμένο (π.χ. τοπολογικό πλαίσιο, εμπλεκόμενα άτομα, μέγεθος νοικοκυριού, προσφερόμενες δραστηριότητες κτλ) και τα δυναμικά τους στοιχεία (πχ σχέσεις και δραστηριότητες) και οι σχετικές αναλύσεις έγιναν με στόχο να απαντηθούν ερωτήματα όπως «τι είδους δραστηριότητες παρέχουν οι γονείς στα παιδιά τους;», «πώς συνδέονται τα στοιχεία αυτά με τη δομή και την οργάνωση των οικογενειών τους;» κ.ά. Το υλικό αντλήθηκε από 202 ημιδομημένες ατομικές συνεντεύξεις που διεξήχθησαν με μητέρες ρόμικης καταγωγής που διαμένουν σε τέσσερις δήμους του νομού Αττικής Τα ευρήματα συζητούνται με αναφορά στα γονικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά της ομάδας και τη σημασία τους για αποτελεσματικότερες κοινωνικο-εκπαιδευτικές παρεμβάσεις.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

«Με αυτά τα παιδιά είναι διαφορετικά... “Άλλος” κόσμος...»

Οι εκπαιδευτικοί της αγγλικής στα μειονοτικά σχολεία της Θράκης. Κοινωνικές και πολιτισμικές παραδοχές και εκπαιδευτικές πρακτικές

Νέλλη Ζαφειριάδου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στη Θράκη, η λειτουργία των μειονοτικών σχολείων χαρακτηρίζεται από την ιδιότυπη συνύπαρξη διατάξεων που διαπερνά και την εκμάθηση της αγγλικής. Οι απογοητευτικές ακαδημαϊκές επιδόσεις των μειονοτικών μαθητών, ο τρόπος διδασκαλίας της αγγλικής, που φαίνεται να είναι έξω από τον γλωσσικό ανταγωνισμό της ελληνικής και της τουρκικής (Σκούρτου, 2011, η διαπιστωμένη ύπαρξη στους εκπαιδευτικούς ισχυρών ψυχοπαιδαγωγικών αντιλήψεων, μιας «λαϊκής παιδαγωγικής» (Bruner, 1996) το εγχώριο ερευνητικό έλλειμμα στο πεδίο (Holliday, 1996· Kantor et al., 1981· Παπάνης, 2009· Μίτιτς, 2014) κινητοποίησε την παρούσα έρευνα. Εκκινώντας από γνωσιολογικές και επιστημολογικές παραδοχές που διέπουν το ερμηνευτικό και το κριτικό ερευνητικό παράδειγμα (Cohen, et al 2000· Kuhn, 1970) η παρούσα μελέτη διεπιστημονικής προσέγγισης αξιοποιεί έννοιες και εργαλεία από το χώρο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, της κοινωνιογλωσσολογίας και της κοινωνικής ψυχολογίας. Χαρτογραφούνται οι βασικές κοινωνικές και πολιτισμικές παραδοχές, και αξιακά σχήματα των εκπαιδευτικών στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της μειονοτικής εκπαίδευσης στη Θράκη με έμφαση στο ζήτημα της ταυτότητας και στο αίσθημα του (εθνικού) ανήκειν, στην αντίληψη για το ρόλο του εκπαιδευτικού και στο πως αυτά συνδιαμορφώνουν το ευρύτερο πλέγμα των σχέσεων εξουσίας στο δίγλωσσο/ διπολιτισμικό περιβάλλον του μειονοτικού σχολείου. Για τους ερευνητικούς σκοπούς πραγματοποιήθηκαν ποιοτικές συνεντεύξεις βάθους με το σύνολο των εκπαιδευτικών αγγλικής γλώσσας στα μειονοτικά σχολεία και στα ιεροσπουδαστήρια της Θράκης. Αξιοποιήθηκε η Θεματική Ανάλυση (Braun & Clarke, 2006) ώστε να διερευνηθούν φανερά ή «λανθάνοντα», νοήματα συνδυσασμένη με τη Κριτική Ανάλυση Λόγου (Fairclough, 1995· Wodak 2001) ώστε να ανιχνευθεί η ιδεολογία των κοινωνικών - πολιτισμικών συμφραζόμενων. Τα αποτελέσματα ενισχύουν τις αρχικές υποθέσεις της έρευνας γύρω από ένα πλέγμα κοινωνικών και πολιτισμικών παραδοχών των υποκειμένων οι οποίες φαίνεται να επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές τους πρακτικές. Η παρούσα μελέτη πρωτοτυπεί καθώς αφενός ως θεματική και ως μεθοδολογία για πρώτη φορά εστιάζει στους εκπαιδευτικούς στο χώρο ενός δίγλωσσο- μειονοτικού εκπαιδευτικού συστήματος μέσα από διεπιστημονικό φακό επιδιώκοντας να αναδείξει ζητήματα που σχετίζονται με την ιδεολογία. Αφετέρου, συνεισφέρει σε νέα και «εκ των έσω» γνώση προς όφελος της ομάδας καθώς φέρνει στο φως τις δυναμικές της υπό μελέτη κουλτούρας η οποία μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στο σχεδιασμό πιο δημοκρατικών εκπαιδευτικών παρεμβάσεων με στόχο την μείωση της ανισότητας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Διαπολιτισμική επάρκεια και ικανότητα εκπαιδευτικών: μια εμπειρική έρευνα

Γεωργία Καρούντζου

Περιφερειακό Κέντρο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού Πελοποννήσου

Όλοι οι εμπλεκόμενοι στην εκπαιδευτική διαδικασία συμφωνούν, ότι το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ύστερα από τη μεγάλη εισροή μεταναστών και προσφύγων την τελευταία δεκαετία, αλλά και την έξαρση του φαινομένου το παρόν το προηγούμενο έτος, καλείται να εντάξει ουσιαστικές δράσεις για τη διαχείριση της νέας πραγματικότητας. Είναι πολλές οι φωνές που κάνουν λόγο για την αναγκαιότητα ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών, που δεν θα είναι αποσπασματικές και μεμονωμένες παρεμβάσεις, αλλά οργανωμένα προγράμματα με διττό ρόλο. Αφενός, την ομαλή ένταξη και συνύπαρξη όλων -αλλοδαπών και γηγενών- χωρίς να επηρεάζεται η ποιοτική παροχή εκπαίδευσης και αφετέρου οι άμεσοι αποδέκτες, δηλαδή οι εκπαιδευτικοί να μετασχηματίσουν τις ριζωμένες παραδοχές τους από την παραδοσιακή- συμβατική διδασκαλία, να υιοθετήσουν νέες διδακτικές μεθόδους και να επανατοποθετηθούν λειτουργικά στο νέο περιβάλλον. Σκοπός της εργασίας, είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών που για το αν υπήρξε αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών μέσω της ενεργούς εμπλοκής τους στο διαπολιτισμικό περιβάλλον, για την αποτελεσματικότητα των επιμορφώσεων που παρακολούθησαν τα τελευταία. Μέσα από τις απόψεις τους επιδιώκεται η ενδελεχής εξέταση της επίδρασης του προγράμματος για το εάν υπήρξε ουσιαστική παρέμβαση στην πολυπολιτισμική τάξη και αποτελεσματική διαχείριση της μαθητικής ετερογένειας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Μελέτη των ψυχοκοινωνικών προεκτάσεων ενός προγράμματος ένταξης εντός Κέντρου Φιλοξενίας Προσφύγων

Αναστασία Γεωργίου¹, Ελένη Τάκου¹, Θεόδωρος Μπογέας¹ & Ιωάννης Καλλιδικάκης²
¹HumanRights360, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Στην παρούσα προφορική ανακοίνωση παρουσιάζεται η μελέτη που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος «Διασφάλιση της Ένταξης Προσφύγων» που υλοποιείται από την ΑμΚΕ “HumanRights360” εντός Κέντρου Φιλοξενίας Προσφύγων στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής. Στην πιλοτική φάση του προγράμματος διάρκειας εννέα μηνών (Αύγουστος 2018 - Απρίλιος 2019), στόχο αποτελεί η ένταξη 60 νοικοκυριών, δίνοντας έμφαση στο σύνολο των ενταξιακών διαδικασιών όπως η προετοιμασία και απόκτηση εργασίας, η ενίσχυση των δεξιοτήτων, η ψυχοσυναιθηματική υποστήριξη και ενδυνάμωση. Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την ένταξη των προσφύγων, τις ψυχοκοινωνικές συνιστώσες της ενταξιακής διαδικασίας και η ανάδειξη πιθανών συσχετίσεων με προηγούμενα βιώματα. Για τον λόγο αυτόν πραγματοποιήθηκε μια ομάδα εστίασης (focus group) με τη συμμετοχή 6 νεαρών αντρών, ηλικίας 18-24 χρονών, μελών των νοικοκυριών ωφελούμενων του προγράμματος. Η ομαδικά εστιασμένη συνέντευξη (focus group interview) επιλέχθηκε ως μεθοδολογικό εργαλείο διότι αποτελεί μια συμμετοχική επικοινωνιακή διάδραση που συνάδει με τις αρχές και τους στόχους του συγκεκριμένου προγράμματος και ως διαδικασία είναι οικεία για τους συμμετέχοντες αφού στηρίζεται σε μια ανοικτή αλλά εστιασμένη σε συγκεκριμένη θεματολογία συζήτηση. Μέσω της μελέτης αυτής αποτυπώνονται με ευκρίνεια οι παράγοντες εκείνοι που έχουν θετικό αντίκτυπο στην πορεία της ένταξης αλλά και εκείνοι που υποβοηθούν στη δημιουργία εμποδίων ή δυσκολιών. Η παρούσα προφορική ανακοίνωση εστιάζει στα συμπεράσματα και στη διατύπωση προτάσεων βελτιστοποίησης του πλέγματος προστασίας όπως προέκυψαν μετά από την ανάλυση των λεγομένων των συμμετεχόντων στην ομαδικά εστιασμένη συνέντευξη, το περιεχόμενο των οποίων αρχικά κωδικοποιήθηκε και κατηγοριοποιήθηκε με στόχο την ανάδειξη της νοηματοδότησης, ερμηνείας και σύνδεσης με τις ψυχικές και κοινωνικές προεκτάσεις της ενταξιακής διαδικασίας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Διομαδικές σχέσεις σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα μάθησης: Ο κρίσιμος ρόλος της απειλούμενης κοινωνικής ταυτότητας

Ευθύμιος Λαμπρίδης

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η παρούσα ανακοίνωση αφορά στην παρουσίαση ενός θεωρητικού μοντέλου για την εξήγηση της σχολικής διαρροής/αποτυχίας υπό όρους διομαδικών σχέσεων, όπως αυτές αποτυπώνονται σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον μάθησης. Έχοντας ως αφετηρία την επίδραση του μεταστερεοτύπου και της στερεοτυπικής απειλής που αναδύονται σε συνθήκες διομαδικής επαφής, η παρούσα προσέγγιση στοχεύει να αναδείξει τη σημασία μελέτης των διομαδικών δυναμικών που δημιουργούν συνθήκες απειλής για την κοινωνική ταυτότητα μαθητών που διαφοροποιούνται πολιτισμικά και συγκρίνονται κοινωνικά καθώς συνυπάρχουν στο ίδιο σχολικό περιβάλλον. Στο πλαίσιο της εισήγησης θα αναδειχθούν επαρκώς, τόσο η συμβολή του μεταστερεοτύπου και της στερεοτυπικής απειλής στη βίωση της απειλής για τη κοινωνική ταυτότητα των εθνοπολιτισμικά διαφορετικών μαθητών, όσο και οι συνέπειες της απειλής στη σχολική επίδοση αλλά και στην ενίσχυση του διομαδικού άγχους, την αποφυγή της διομαδικής επαφής και την αύξηση της διομαδικής έντασης που με τη σειρά τους μπορούν να οδηγήσουν σε σχολική υπο-επίδοση, ενίσχυση του μεταστερεοτύπου και αύξηση της προκατάληψης. Τελικά, θα δειχθεί ότι μέσα από αυτή τη σύνθετη μόχλευση διομαδικών δυναμικών η αποταυτοποίηση από την ομάδα των μαθητών προβάλλει ως πιθανή έκβαση που δικαιολογεί τη σχολική διαρροή. Η εισήγηση θα ολοκληρωθεί με την ανάδειξη μεθοδολογικών ζητημάτων που προκύπτουν από τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

14:00 -15:30 // ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 13 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2

Διαταραχές λήψης Τροφής και Θεραπεία Σχημάτων: παρουσίαση ενός μοντέλου παρέμβασης όπου συνδυάζεται η Γνωστική Συμπεριφορική με τη Θεραπεία Σχημάτων

Οργανωτές: Έλενα Χάιντς & Κρίστη Πασσαλίδη

Ελληνική Εταιρεία Έρευνας Συμπεριφοράς - Παράρτημα Μακεδονίας

Οι διαταραχές λήψης τροφής αποτελούσαν ανέκαθεν έναν τομέα-πρόκληση μελέτης και διερεύνησης για την κλινική πράξη. Ειδικά στα πλαίσια της Γνωστικής Συμπεριφορικής προσέγγισης, υπήρξαν πολλές νέες θεραπευτικές προτάσεις. Ωστόσο, υπήρξαν κλινικές μελέτες οι οποίες έδειχναν ότι υπάρχουν αρκετοί περιορισμοί και υψηλά ποσοστά υποτροπών. Παράλληλα, η Θεραπεία Σχημάτων, άρχισε να αρθρώνει το δικό της λόγο ως προς τις διαταραχές λήψης τροφής με πολλά υποσχόμενα θεραπευτικά αποτελέσματα. Στο παρόν εργαστήριο πρόκειται να περιγραφεί ένα μοντέλο κλινικής παρέμβασης σε διαταραχές λήψης τροφής, στο οποίο συνδυάζεται η Γνωστική Συμπεριφορική προσέγγιση με τη Θεραπεία Σχημάτων. Το μοντέλο μελετάται ερευνητικά στα πλαίσια της εξειδίκευσης στις διαταραχές λήψης τροφής που προσφέρει το Παράρτημα Μακεδονίας της ΕΕΕΣ. Αρχικά παρουσιάζονται τα θεωρητικά στοιχεία τα οποία στηρίζουν τη λογική του συνδυασμού της Γνωστικής Συμπεριφορικής παρέμβασης με τη Θεραπεία Σχημάτων για τις διαταραχές λήψης τροφής και στη συνέχεια παρατίθενται τα θεραπευτικά βήματα που εφαρμόζονται στην κλινική πράξη μέσα από την παρουσίαση μιας κλινικής περίπτωσης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

14:00 - 15:30 // **ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 14** // **ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3**

**Η έλλειψη αυτοεκτίμησης ως κατασκευή πραγματικότητας και μέρος του προβλήματος
Οργανωτές: Άννα Μακρίδου, Άννα Παπά & Μαρία Σαμακουρή**

Δομή Συμβουλευτικής και Προσβασιμότητας Φοιτητών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ένα από τα πιο συχνά αιτήματα των ανθρώπων που έρχονται για συμβουλευτική/ ψυχοθεραπεία είναι η ενίσχυση της αυτοεκτίμησής τους. Οι περισσότεροι θεωρούν ότι το στοιχείο της έλλειψης ή της χαμηλής αυτοεκτίμησης αποτελεί τη βάση για πολλά από τα προβλήματά τους. Με τον όρο αυτοεκτίμηση αναφερόμαστε στο σύνολο των υποκειμενικών αντιλήψεων που έχουμε σε σχέση με την ταυτότητά μας, με την αξία και την επάρκειά μας, με την εμπιστοσύνη στον εαυτό μας για την επίτευξη των στόχων μας. Μέσα από τις αλληλεπιδράσεις με το περιβάλλον μας, διαμορφώνουμε την εικόνα του «ιδανικού εαυτού» και του «πραγματικού εαυτού», παλεύοντας συνεχώς να μειώσουμε όσον το δυνατόν περισσότερο την απόσταση ανάμεσα σε αυτά τα δύο. Όταν πιστεύουμε ότι η απόσταση ανάμεσα σε αυτά είναι μεγάλη, τείνουμε να εμφανίζουμε χαμηλή αυτοεκτίμηση. Πόσο σίγουροι είμαστε, όμως, για αυτό που έχουμε ορίσει ως «ιδανικό εαυτό» και το οποίο πασχίζουμε να επιτύχουμε; Ανταποκρίνεται στις δικές μας ανάγκες ή επιθυμίες, ή σε αυτά που πιστεύουμε ότι οι άλλοι προσδοκούν από εμάς; Επίσης, πόσο βάσιμη και ρεαλιστική είναι η εικόνα που έχουμε διαμορφώσει για τον «πραγματικό εαυτό» μας; Σύμφωνα με την θεωρία του Κοινωνικού κονστρουξιονισμού, η πραγματικότητα δεν υπάρχει από μόνη της ούτε έχει κάποιο μοναδικό νόημα. Αντίθετα, βασίζεται στο νόημα που εμείς της δίνουμε. Αυτή η νοηματοδότηση της πραγματικότητας γίνεται μέσω του λόγου. Η γλώσσα δεν αναπαριστά απλά την πραγματικότητα, αλλά την κατασκευάζει: όταν ονοματίζουμε τα πράγματα, ταυτόχρονα τα νοηματοδοτούμε. Η φράση, λοιπόν, «έχω χαμηλή αυτοεκτίμηση» συμβάλει σε μικρό ή μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση του προβλήματος. Με το εργαστήριο αυτό στόχο έχουμε να προσπαθήσουμε να δούμε τον εαυτό μας και την έννοια της αυτοεκτίμησης από άλλη οπτική, να μην επικεντρωθούμε στις ελλείψεις αλλά στα αποθέματά μας, να δώσουμε καινούριο νόημα και να (συν)διαμορφώσουμε μια νέα πραγματικότητα, η οποία μπορεί να επιδράσει στη διατύπωση ενός νέου αιτήματος.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

15:30-17:00 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 2 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Διαστάσεις της ανάπτυξης: Από τη βρεφική έως και την εφηβική ηλικία

Οργανωτές/Πρόεδροι: Αικατερίνα Ν. Κορνηλάκη¹, Μαρία Μαρκοδημητράκη¹, Πλουσία Μισαηλίδη² & Φωτεινή Μπονώτη³

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ³Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Συζητητής: **Γιάννης Κουγιουμουτζάκης**, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στόχος του συμποσίου είναι να παρουσιάσει τα ευρήματα μελετών που εξέτασαν συνδέσεις μεταξύ διαφορετικών διαστάσεων της ανάπτυξης, από την βρεφική έως και την εφηβική ηλικία. Στο πλαίσιο του συμποσίου θα παρουσιαστούν μελέτες που διερεύνησαν τη μίμηση κατά τη διάρκεια των πρώτων 10 μηνών της ζωής, τις συνδέσεις ανάμεσα στη διαισθητική μητρική ομιλία και στις αλληλεπιδράσεις σε νατουραλιστικό πλαίσιο με βρέφη, την αισθητική απόκριση στις εικόνες και τη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων, τη συνείδηση και την θεωρία του νου των παιδιών, και, τέλος, την εικόνα του σώματος και την αυτοεκτίμηση των εφήβων, αναδεικνύοντας τις σύνθετες αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους. Πιο αναλυτικά, στην πρώτη από τις ανακοινώσεις, του κ. Κουγιουμουτζάκη, παρουσιάζονται τα ευρήματα 13 εμπειρικών ερευνών που εκπονήθηκαν στην Ελλάδα και εξέτασαν την καταγωγή και την ανάπτυξη της μίμησης κατά τους 10 πρώτους μήνες της βρεφικής περιόδου. Η δεύτερη ανακοίνωση, των Μαρκοδημητράκη και Κοκκινάκη, μελετά ομοιότητες και διαφορές του λόγου που απευθύνουν οι μητέρες στα δίδυμα και μη δίδυμα βρέφη τους στην αρχή της ζωής, στα πλαίσια παιγνιδιών αλληλεπιδράσεων. Η τρίτη ανακοίνωση των Μπονώτη, Παπαδοπούλου και Λυτάκη διερευνά την ικανότητα των παιδιών προσχολικής ηλικίας να αποτιμούν τα συναισθήματα που εκφράζονται σε καρτέ κόμικς. Η τέταρτη ανακοίνωση των Τσιάρα και Μισαηλίδη εξετάζει τις ατομικές διαφορές στην ανάπτυξη του ηθικού εαυτού και τη σχέση τους με την θεωρία του νου παιδιών ηλικίας 4 έως 7 ετών. Τέλος, η πέμπτη ανακοίνωση των Μιχάλη και Κορνηλάκη εξετάζει μια διάσταση της ανάπτυξης του εαυτού σε νεαρούς εφήβους, αυτή της εικόνας σώματος, και διερευνά πώς αυτή επηρεάζεται από τα κοινωνικοπολιτισμικά πρότυπα εμφάνισης, αλλά και πώς συνδέεται με την υιοθέτηση διαιτητικών συμπεριφορών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Οι «ρίζες» της ανθρώπινης μίμησης

Γιάννης Κουγιουμουτζάκης

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σύνοψη ευρημάτων από 13 εμπειρικές μελέτες Ελληνίδων ερευνητριών και Ελλήνων ερευνητών εστιασμένες στην καταγωγή και στην ανάπτυξη της μίμησης κατά τους 10 πρώτους μήνες της βρεφικής περιόδου.

Οι μελέτες προέρχονται από 8 διδακτορικές διατριβές που εκπονήθηκαν στα πανεπιστήμια της Γενεύης, της Ουψάλας, του Εδιμβούργου και της Κρήτης. Πρόκειται για μια ερευνητική προσπάθεια 40 και πλέον ετών.

Οι διαδοχικές μελέτες (με την επόμενη να ελέγχει τα ευρήματα της προηγούμενης) είναι :

- α) πειραματικές διαχρονικές και συγχρονικές, και
- β) νατουραλιστικές διαχρονικές και διαπολιτισμικές.

Στις μελέτες συμμετείχαν δυάδες νεογνών/βρεφών με τους ερευνητές, τις μητέρες, τους πατέρες, τις γιαγιάδες, τους παππούδες και τα δίδυμα ΔΖ αδέρφια.

Ευρήματα. Θετική και αρνητική ερευνητικά μαρτυρία. Εύρος γενίκευσης των ευρημάτων.

Πότε αναδύεται και η μίμηση: τον τέταρτο μήνα μετά τον τοκετό, αμέσως μετά τη γέννηση ή πριν από τη γέννηση;

Έχει, άραγε, νόημα και κατά τον 21^ο αιώνα να συνεχίσουμε να μελετούμε την ανάπτυξη μίας μόνο ικανότητας κατά τη βρεφική περίοδο;

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Πρώιμες αλληλεπιδράσεις δίδυμων και μη δίδυμων βρεφών με τις μητέρες τους: μια αναπτυξιακή συγκριτική προσέγγιση

Μαρία Μαρκοδημητράκη & Θεανώ Κοκκινάκη
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια επιβεβαιώνουν τον οικουμενικό χαρακτήρα της διαισθητικής μητρικής ομιλίας (ΔΜΟ). Τα λεκτικά και μη λεκτικά στοιχεία της ενισχύουν την ανάπτυξη της επικοινωνίας βρέφους-μητέρας συμβάλλοντας στο από κοινού μοίρασμα προθέσεων, κινήτρων και συγκινήσεων. Ωστόσο, τα ευρήματα προέρχονται κυρίως από αλληλεπιδράσεις μητέρων-μη δίδυμων βρεφών. Στην παρούσα μελέτη εξετάζεται κατά πόσο η κατάσταση της διδυμίας σε συνδυασμό με τις αυξημένες απαιτήσεις ανατροφής παράλληλα δύο βρεφών, συσχετίζεται με τη δυναμική της επικοινωνίας μητέρων-βρεφών, συγκριτικά με την επικοινωνία μητέρων-μη δίδυμων βρεφών. Συγκεκριμένα, διερευνήθηκε το περιεχόμενο της ΔΜΟ στις 7-λεπτες παιγνιώδεις δυαδικές αλληλεπιδράσεις, σε νατουραλιστικό πλαίσιο, 9 δίδυμων- και 9 μη δίδυμων βρεφών-μητέρων (N=36), κάθε 30 ημέρες, από το 2^ο έως τον 6^ο μήνα. Βασικές μονάδες ανάλυσης ήταν η θεματική ενότητα, το είδος του περιεχομένου και το είδος της εστίασης της ΔΜΟ. Τα προκαταρκτικά αποτελέσματα δείχνουν ότι στις μητέρες των δίδυμων βρεφών, συγκριτικά με εκείνες των μη δίδυμων βρεφών: α) το λεκτικό περιεχόμενο απαντά συχνότερα, β) εστιάζουν την ομιλία τους στο βρέφος λιγότερο συχνά, γ) εστιάζουν την ομιλία τους περισσότερο στον εαυτό τους παρά στο βρέφος, στη δυάδα ή αλλού, παρόλο που δεν πρόκειται για στατιστικώς σημαντική διαφορά, και δ) η ομιλία τους διαφοροποιείται αναφορικά με την ηλικία του βρέφους. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν την πολυπλοκότητα των σχέσεων που αναπτύσσονται στις οικογένειες δίδυμων, θέτοντας την επικοινωνία σε νέες βάσεις, ενδεχομένως λιγότερο παιγνιώδεις και περισσότερο κατευθυντικές σε σχέση με εκείνη σε οικογένειες μονήρων παιδιών, με πιθανές επιπτώσεις σε διαστάσεις της γνωστικής και κοινωνικο-συναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών. Τα ευρήματα της παρούσας αναπτυξιακής συγκριτικής μελέτης θα συζητηθούν στο πλαίσιο της θεωρίας της έμφυτης διυποκειμενικότητας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

«Είναι κόκκινος, θύμωσε»: Αναγνώριση συναισθημάτων σε κόμικς από παιδιά προσχολικής ηλικίας

Φωτεινή Μπουνάκη, Μαρία Παπαδοπούλου & Παναγιώτα Λυτάκη
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σύμφωνα με τη θεωρία αισθητικής ανάπτυξης του Parsons τα παιδιά προσχολικής ηλικίας αναδεικνύουν περιορισμένη ικανότητα αναγνώρισης της συναισθηματικής εκφραστικότητας μιας εικόνας. Πρόσφατες μελέτες, ωστόσο, που χρησιμοποίησαν ερεθίσματα με τα οποία τα παιδιά είναι εξοικειωμένα, ανέδειξαν ότι η ικανότητα αυτή αναπτύσσεται σε μικρότερη ηλικία από αυτή που για πολλά χρόνια είχε υποστηριχθεί. Σε συνέχεια αυτής της ερευνητικής παράδοσης, η μελέτη αυτή επιχείρησε να εξετάσει εάν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν να αναγνωρίσουν τα βασικά συναισθήματα που αποτυπώνονται σε καρτέ κόμικς. Το δείγμα αποτέλεσαν 40 αγόρια και κορίτσια προσχολικής ηλικίας (Μ.Ο.=65 μήνες, Τ.Α.=7,2 μήνες) που φοιτούσαν σε νηπιαγωγεία του νομού Μαγνησίας. Στα παιδιά παρουσιάστηκαν δέκα καρτέ κόμικς του Αστερίξ τα οποία αφού αξιολογήθηκαν από ενήλικες κριτές (N=109) ως προς το βαθμό εκφραστικότητάς τους, ανά δύο εξέφραζαν τα συναισθήματα της χαράς, της λύπης, του θυμού, της έκπληξης και του φόβου. Ζητήθηκε από τα παιδιά να κατονομάσουν το συναίσθημα που βίωναν οι πρωταγωνιστές στα καρτέ των κόμικς και να αιτιολογήσουν την απάντησή τους υποδεικνύοντας τα σημεία του καρτέ που σηματοδοτούσαν το κάθε συναίσθημα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά αναγνώρισαν επιτυχώς πάνω από το επίπεδο τυχαιότητας τα συναισθήματα της χαράς, της λύπης και του θυμού, ενώ δυσκολεύτηκαν στην αναγνώριση του φόβου και της έκπληξης. Η ανάλυση περιεχομένου που πραγματοποιήθηκε στις αιτιολογήσεις των παιδιών ανέδειξε ότι οι συμμετέχοντες αξιοποίησαν για την αναγνώριση της χαράς και της λύπης κυρίως τις εκφράσεις του προσώπου και τη στάση του σώματος των πρωταγωνιστών, ενώ για την αναγνώριση του θυμού και του φόβου επικαλέστηκαν και τις τυπικές ιδιότητες της εικόνας, όπως το χρώμα και τις τυπογραφικές διευθετήσεις.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ατομικές διαφορές στην ανάπτυξη του ηθικού εαυτού στην πρώτη παιδική ηλικία:

Διερεύνηση της σχέσης τους με τη θεωρία του νου

Ευαγγελία Τσιάρα & Πλουσία Μισαηλίδη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο ηθικός εαυτός -δηλαδή η κατανόηση του εαυτού ως ηθικό πρόσωπο- αποτελεί μία από τις βασικές διαστάσεις της συνείδησης στην πρώτη παιδική ηλικία. Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχουν ατομικές διαφορές στην ανάπτυξη του ηθικού εαυτού των μικρών παιδιών. Ωστόσο, καμία έρευνα μέχρι σήμερα δεν έχει εξετάσει εάν οι διαφορές αυτές στον ηθικό εαυτό των παιδιών συσχετίζονται με άλλες κοινωνικο-γνωστικές ικανότητες που αναπτύσσονται αυτή την περίοδο. Η παρούσα έρευνα εξέτασε τις ατομικές διαφορές στην ανάπτυξη του ηθικού εαυτού και τη σχέση τους με τη θεωρία του νου (ΘτΝ) σε ένα δείγμα 80 παιδιών ηλικίας 4 έως 7,5 ετών (Μ.Ο.=5.8 έτη). Στα παιδιά χορηγήθηκαν: (α) μία νέα εκδοχή της κλίμακας αξιολόγησης του ηθικού εαυτού των Kochanska, Murray, και Coy (1997), (β) μία συστοιχία έργων ψευδούς πεποίθησης α' και β' τάξης, και (γ) η δοκιμασία αξιολόγησης του εκφραστικού λεξιλογίου (Βογινδρούκας, Πρωτόπαπας & Σιδερίδης, 2009). Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την ύπαρξη ατομικών διαφορών στον ηθικό εαυτό των παιδιών αυτής της ηλικίας. Επιπλέον, τα αποτελέσματα δίνουν στήριξη στην υπόθεση ότι ο ηθικός εαυτός συσχετίζεται θετικά με τη ΘτΝ: Τα παιδιά με υψηλότερες επιδόσεις στα έργα ΘτΝ είχαν αντιστοίχως υψηλότερες βαθμολογίες στη δοκιμασία του ηθικού εαυτού στην οποία εξετάστηκαν. Βρέθηκε επίσης ότι η σχέση των δύο ικανοτήτων δεν διαμεσολαβείται από την ηλικία ή τη γλωσσική ικανότητα των παιδιών. Η σημασία και οι προεκτάσεις αυτών των ευρημάτων για το πεδίο που διερευνά τη σχέση ηθικής ανάπτυξης - ΘτΝ θα συζητηθούν.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η επίδραση των κοινωνικοπολιτισμικών προτύπων εμφάνισης στην αυτοεκτίμηση και τις διαιτητικές συμπεριφορές των εφήβων

Αθανάσιος Μιχάλης¹ & Αικατερίνα Ν. Κορνηλάκη²

¹Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ²Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η εικόνα του σώματος αποτελεί μία πτυχή του εαυτού με ρόλο καθοριστικό στην ψυχική υγεία του ατόμου. Κατά την εφηβεία λαμβάνουν χώρα σωματικές μεταβολές που επηρεάζουν την εικόνα που έχει κάποιος για το σώμα και την εμφάνισή του. Παράλληλα, η πίεση για συμμόρφωση με τα κοινωνικοπολιτισμικά πρότυπα εμφάνισης μπορεί να επηρεάσει περαιτέρω την εικόνα σώματος και την αυτοεκτίμηση του εφήβου αυξάνοντας την πιθανότητα εκδήλωσης διατροφικών διαταραχών, ειδικά στα κορίτσια. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να εξετάσει κατά πόσο η εσωτερίκευση των κοινωνικοπολιτισμικών προτύπων εμφάνισης σχετίζεται με την εικόνα του σώματος και την αυτοεκτίμηση του εφήβου και εάν αυτή η εσωτερίκευση συνδέεται με την υιοθέτηση διαιτητικών συμπεριφορών ανεξάρτητα από τον δείκτη μάζας σώματος (ΔΜΣ). Επίσης, διερευνήθηκε η επίδραση του παράγοντα φύλο. Στη μελέτη έλαβαν μέρος 120 μαθητές της Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο που συμπεριλάμβανε τις κλίμακες αξιολόγησης της εικόνας σώματος, αυτοεκτίμησης, υιοθέτησης κοινωνικοπολιτισμικών προτύπων εμφάνισης και διαιτητικής συμπεριφοράς. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν την ύπαρξη ισχυρής αρνητικής συσχέτισης ανάμεσα στην υιοθέτηση των προτύπων για την εμφάνιση και την αυτοεκτίμηση των εφήβων τόσο για το σώμα τους όσο και συνολικά, με τα κορίτσια να παρουσιάζουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και αρνητικότερη εικόνα σώματος από τα αγόρια, μεγαλύτερη εσωτερίκευση των προτύπων εμφάνισης αλλά και συχνότερη εμπλοκή σε περιοριστικού τύπου διατροφή. Μάλιστα η υιοθέτηση διαιτητικών συμπεριφορών δεν σχετιζόταν με τον ΔΜΣ. Τα αποτελέσματα αξιολογούνται ως προς τις επιπτώσεις τους στην ψυχική υγεία των εφήβων.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

15:30 -17:00 // ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ 1 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Η ταυτότητα του Ψυχολόγου - Ψυχοθεραπευτή στην Ελλάδα: Διεργασίες και προβληματισμοί

Θεόδωρος Γιοβαζολιάς, Βαλέρια Πομίνι, Αναστάσιος Σταλίκας, Αναστασία Τσαμπαρλή
& Ντιάνα Χαρίλα

Ειδική Επιτροπή Ψυχοθεραπείας Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας

Στην Ελλάδα, σε αντίθεση με τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, η θεσμοθέτηση του επαγγέλματος του ψυχοθεραπευτή δεν έχει ακόμα πραγματοποιηθεί παρά τις επαλειμμένες προσπάθειες συναδέλφων και φορέων. Οι επιπτώσεις της καθυστέρησης αυτής έχουν δημιουργήσει πολλαπλά προβλήματα: Ένας πολύ μεγάλος αριθμός ψυχολόγων εκπαιδεύονται σε κάποιο είδος ψυχοθεραπείας, χωρίς, ωστόσο, η εξειδίκευση του ψυχολόγου- ψυχοθεραπευτή να αναγνωρίζεται. Επιπλέον, η απουσία θεσμικών κριτηρίων εκπαίδευσης δεν εξασφαλίζει την απαραίτητη ομοιογένεια αλλά και το επιθυμητό επίπεδο εκπαίδευσης. Ως απόρροια της συνθήκης αυτής δημιουργείται αφενός ένα πλαίσιο αβεβαιότητας για τους συναδέλφους που επιθυμούν να εκπαιδευτούν ως ψυχοθεραπευτές και δεν διασφαλίζεται η ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρουν. Στόχος της νεοσύστατης επιτροπής ψυχοθεραπείας της ΕΠΣΕ η οποία αποτελεί πρωτοβουλία συναδέλφων των Κλάδων Κλινικής Ψυχολογίας και ψυχολογίας της Υγείας, καθώς και Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, είναι να παρουσιάσει, μέσα από έναν ανοικτό διάλογο, τις σύγχρονες απόψεις και εξελίξεις για την ταυτότητα του ψυχολόγου ψυχοθεραπευτή στην Ελλάδα, καθώς και τις προτάσεις για την ρύθμιση της εξειδίκευσης αυτής.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

15:30 -17:00 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 3 // ΝΙΚΗ

Φόβος αποτυχίας ή επιτυχίας; Μια ψυχαναλυτική προσέγγιση του άγχους επίδοσης εντός του ακαδημαϊκού πλαισίου

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Άννα Χριστοπούλου**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Συζητήτρια: **Βάσω Παππά**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η εκπαιδευτική διαδικασία εντός ενός ακαδημαϊκού πλαισίου μπορεί να γίνει κατανοητή κυρίως ως μια εγωτική δραστηριότητα καθώς αφορά στην ακαδημαϊκή επίδοση και σε μετρήσιμα διανοητικά επιτεύγματα, στην απόκτηση και αξιολόγηση της γνώσης αλλά και στη συμμόρφωση και στην προσπάθεια για αποδοχή από συνομηλίκους αλλά και καθηγητές. Με άλλα λόγια, για αρκετούς φοιτητές το πανεπιστήμιο έχει να κάνει με την επιτυχία στις εξεταστικές περιόδους και την απόκτηση του πτυχίου, συχνά με κόστος την ατομική έκφραση και την προσωπική ανάπτυξη. Για πολλούς, είναι απλά ένα «βάσανο», ένα συνονθύλευμα συγκρουόμενων απαιτήσεων καθώς τόσο η ακαδημαϊκή επιτυχία όσο και η συναισθηματική ωρίμανση συνιστούν κεντρικούς, αλλά ενίοτε ασύμβατους, αναπτυξιακούς στόχους. Δεδομένου ότι το πανεπιστήμιο και η παρακολούθηση των μαθημάτων αποτελεί τη βασική τους δραστηριότητα, αναπόφευκτα αποτελεί και το πεδίο όπου θα κληθούν να εκφράσουν και να επεξεργαστούν αυτές τις αναπτυξιακές συγκρούσεις. Συχνά λοιπόν οι φοιτητές που προσέρχονται στο Συμβουλευτικό Κέντρο εκφράζουν αιτήματα που έχουν να κάνουν με δυσκολίες στην παρακολούθηση των μαθημάτων και καθυστερήσεις στην ολοκλήρωση των σπουδών, με την έκφραση ενός έντονου άγχους επίδοσης κυρίως κατά τις εξεταστικές περιόδους, με φόβους αποτυχίας στον τομέα σπουδών τους και στην μελλοντική επαγγελματική τους δραστηριότητα, αιτήματα τα οποία ενώ ακούγονται αμιγώς ακαδημαϊκά, ενδεχομένως υποκρύπτουν ενδοψυχικές συγκρούσεις ή/και ελλείμματα και συνδέονται με διαπροσωπικές δυσκολίες, οι οποίες υπό την πίεση των αναπτυξιακών απαιτήσεων και συνθηκών της συγκεκριμένης φάσης, εκφράζονται με αυτόν τον τρόπο. Στο πλαίσιο του συμποσίου θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε τα ζητήματα του φόβου επιτυχίας ή/και αποτυχίας μέσα από μια ανασκόπηση της ψυχαναλυτικής βιβλιογραφίας και έρευνας, την παρουσίαση δύο κλινικών περιπτώσεων και το σχολιασμό τους προκειμένου να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο ενδοψυχικές συγκρούσεις και ελλείμματα εκφράζονται μέσα από δυσκολίες ολοκλήρωσης και παρακολούθησης των ακαδημαϊκών σπουδών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ψυχαναλυτική οπτική του φόβου αποτυχίας, επιτυχίας και άγχους επίδοσης

Αλεξάνδρα Αγγρέβη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στην ψυχαναλυτική πρακτική και βιβλιογραφία, συχνά περιγράφονται αναλυόμενοι, οι οποίοι ταλανίζονται από ενδοψυχικές συγκρούσεις αναφορικά με την επιτυχία σε διάφορους τομείς. Αυτοί οι ασθενείς συχνά αποφεύγουν την επιτυχία, την κρύβουν από τους ίδιους ή/και τους άλλους ή όπως το περιγράφει και ο Freud (1916) μπορεί και να καταστρέφονται από την ίδια την επιτυχία τους. Οι περισσότερες απόπειρες κατανόησης του φόβου αποτυχίας ή επιτυχίας υπό ψυχαναλυτικό πρίσμα τείνουν να επικεντρώνονται στην παρουσία αναστολών και σε ό,τι αφορά ειδικότερα την ακαδημαϊκή επιτυχία, αναστολών σχετικά με την μάθηση. Παραδοσιακά, η έννοια της αναστολής χρησιμοποιείται για κάποιον ο οποίος είναι νευρωτικός και άρα διαθέτει πιο ώριμες ψυχικές λειτουργίες, με εξαίρεση την περιοχή στην οποία εκφράζεται η άλυτη, ασυνείδητη σύγκρουση. Είναι λογικό λοιπόν η ψυχαναλυτική βιβλιογραφία γύρω από την αναστολή της επιτυχίας να εστιάζει σε οιδιποδειακά ζητήματα. Παρά ωστόσο, την αρχική έμφαση στην οιδιποδειακή προβληματική, οι πιο σύγχρονοι συγγραφείς συμφωνούν ότι οιδιποδειακές και προοιδιποδειακές, πρωιμότερες δηλαδή δυσκολίες συχνά συνυπάρχουν και επηρεάζουν την ικανότητα της προσοχής και της μνήμης, τη διαφοροποίηση εαυτού - άλλου και τις ταυτίσεις, καθώς όλα τα παραπάνω προέρχονται από αναπτυξιακές γραμμές που συγκλίνουν στο υποκείμενο που επιχειρεί να επιτύχει είτε στο ακαδημαϊκό είτε στο επαγγελματικό πεδίο. Μέσα από μια εκτενή ανασκόπηση της ψυχαναλυτικής βιβλιογραφίας και έρευνας θα επιχειρήσουμε να συμβάλουμε σε μια πολύπλευρη κατανόηση των εν λόγω ζητημάτων καθώς και στην έναρξη μιας συζήτησης για τις κλινικές τους επιπτώσεις και τους τρόπους θεραπευτικού χειρισμού.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Φόβος αποτυχίας και αναζήτηση ταυτότητας

Κωνσταντίνα Κερτσοπούλου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Θα επιχειρήσουμε την παρουσίαση κλινικού υλικού από σειρά συνεδριών με προπτυχιακό φοιτητή ο οποίος αναζήτησε ψυχολογική υποστήριξη στο Εργαστήριο Ψυχολογικής Συμβουλευτικής. Μεταξύ των ζητημάτων που τον απασχολούν αναφέρει πως συγκρίνει συχνά τον εαυτό του με τους άλλους αναφορικά με την επιτυχία ενώ τον απασχολεί τι θα πει ο κόσμος για την αναβλητικότητα των υποχρεώσεών του και το χαμηλό ακαδημαϊκό του κίνητρο. Ως κεντρική προβληματική αναδεικνύεται το δίπολο επιτυχία - αποτυχία αλλά και η πορεία προς την ανεξαρτητοποίηση και τη συγκρότηση της ταυτότητας. Σκοπός είναι μέσω της παρουσίασης του ιστορικού και των αποσπασμάτων από ορισμένες θεραπευτικές συνεδρίες να συζητηθεί πώς αναδύονται και πώς γίνονται κατανοητά τα εν λόγω θεωρητικά ζητήματα στο θεραπευτικό πλαίσιο.

Οι γονεϊκές φιγούρες και ο ρόλος τους στη διαμόρφωση της ετερότητας του υποκειμένου

Αθηνά Βασιλίνα Γαλανοπούλου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Πρόκειται για την παρουσίαση κλινικού υλικού από τις συνεδρίες με προπτυχιακή φοιτήτρια με πολυετή παράταση σπουδών, η οποία φαίνεται να ακουμπά από τη μία στο άλυτο πένθος για την απώλεια του πατέρα αλλά και στη συμβιωτική σχέση με τη μητέρα από την άλλη. Το αίτημα με το οποίο προσήλθε στο Εργαστήριο Ψυχολογικής Συμβουλευτικής αφορά στο άγχος για την ολοκλήρωση των σπουδών της και ως εκ τούτου, την ανάληψη ευθύνης για το μέλλον της, καθώς αισθάνεται πως θέλει να προχωρήσει και να μην χάσει άλλο χρόνο. Μέσα από την παρουσίαση του ιστορικού και την περιγραφή της πορείας της θεραπείας, στόχος είναι να δούμε πώς αναδύονται αυτά τα ζητήματα μέσα στο θεραπευτικό πλαίσιο.

Τα ναρκισσιστικά ελλείμματα και η σχέση τους με την ανάγκη για επιτυχία

Νικολέτα Περράκη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το κλινικό υλικό που θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε προέρχεται από τις συνεδρίες με τελιόφοιτη φοιτήτρια του ΕΚΠΑ με μεγάλη επένδυση στις σπουδές της. Ένα εκ των ζητημάτων που την απασχολούν είναι η αγωνία της για μια ενδεχόμενη ακαδημαϊκή ή επαγγελματική αποτυχία, γεγονός το οποίο βιώνεται από την ίδια ως καταστροφικό. Η επιτυχία συνδέεται με το κατά πόσο είναι επαρκής και τέλεια ενώ αντιθέτως η αδυναμία χλευάζεται και το λάθος τιμωρείται χωρίς να συγχωρείται. Ως εκ τούτου, όποιος αστοχεί ή αποτυγχάνει δέχεται την επίκριση των υπολοίπων και υποτιμάται. Μέσα από την παρουσίαση του ιστορικού και την περιγραφή της πορείας της θεραπείας, στόχος είναι να δούμε πώς αναδύονται αυτά τα ζητήματα μέσα στο θεραπευτικό πλαίσιο.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

15:30-17:00// ΣΥΜΠΟΣΙΟ 4 // ΑΘΗΝΑ

Προβλεπτικοί παράγοντες αναφοράς καταθλιπτικών συμπτωμάτων στην εφηβεία

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Γρηγόρης Σίμος**, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Συζητήτρια: **Μαρία Πλατσίδου**, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η κατάθλιψη αποτελεί μια από τις συχνότερα εμφανιζόμενες ασθένειες στον γενικό πληθυσμό και μια από τις βασικές αιτίες αναπηρίας και ψυχοκοινωνικών προβλημάτων. Στοιχεία επιδημιολογικών μελετών σχετικά με τα ποσοστά εμφάνισης των διαταραχών συναισθήματος και συγκεκριμένα της κατάθλιψης στην παιδική και εφηβική ηλικία συνηγορούν στην αναγκαιότητα της ανάπτυξης δράσεων που στοχεύουν στην αντιμετώπισή της σε νεαρότερες ηλικίες. Η κατάθλιψη στην εφηβική ηλικία σχετίζεται με πληθώρα αρνητικών επιπτώσεων, όπως φτωχές ακαδημαϊκές επιδόσεις, κοινωνική δυσλειτουργία, απομόνωση, χρήση ουσιών καθώς και με αυτοκτονικότητα. Στόχος του παρόντος συμποσίου είναι η διερεύνηση παραγόντων που σχετίζονται με την αναφορά και τη σοβαρότητα των καταθλιπτικών συμπτωμάτων σε άτομα ηλικίας 14 έως 16 ετών. Η ποιότητα του δεσμού του εφήβου με τους γονείς, η ανοχή σε δυσφορικά συναισθήματα, αλλά και συγκεκριμένες μορφές άγχους, όπως το κοινωνικό και το γενικευμένο άγχος, μελετώνται ως πιθανοί προβλεπτικοί παράγοντες για την αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Η διερεύνηση των παραγόντων αυτών μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση των παραμέτρων που εμπλέκονται με την εμφάνιση της κατάθλιψης και να βοηθήσει στον εντοπισμό προστατευτικών παραγόντων οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση αλλά και την πρόληψη της.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η ποιότητα του δεσμού με τους γονείς και η αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων στην εφηβεία

Χριστίνα Τσιλιγγίρη, Άννα Νισουραίου & Γρηγόρης Σίμος
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι τύποι ανασφαλούς δεσμού σχετίζονται με την εμφάνιση συμπτωμάτων κατάθλιψης σε παιδιά και εφήβους. Έφηβοι με ανασφαλή δεσμό εμφάνισαν υψηλότερα επίπεδα εσωτερικευμένων συμπτωμάτων, ενώ ο δεσμός αποτέλεσε στατιστικά σημαντική προβλεπτική μεταβλητή για τα εσωτερικευμένα συμπτώματα. Ο ανασφαλής δεσμός σε σχέση με τους γονείς, και ειδικά με τη μητέρα, σχετίζεται με την εμφάνιση και την πορεία κατάθλιψης στο διάστημα από την ηλικία των 15 μέχρι την ηλικία των 20. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στο δεσμό των εφήβων με τους γονείς τους και την αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 680 μαθητές και μαθήτριες (64% μαθήτριες) μέσης ηλικίας 15 ετών. Χρησιμοποιήθηκαν οι ελληνικές μεταφράσεις των υποκλιμάκων για την μητέρα και των πατέρα της κλίμακας Inventory of Parent and Peer Attachment - IPPA-45 και η ελληνική εκδοχή του ερωτηματολογίου Children's Depression Inventory - CDI για την αξιολόγηση της καταθλιπτικής συμπτωματολογίας. Και οι τρεις υποκλίμακες συσχετίστηκαν σημαντικά μεταξύ τους καθώς επίσης και με το CDI. Η διαδικασία της βηματικής παλινδρόμησης έδειξε ότι την καταθλιπτική συμπτωματολογία μπορούν να προβλέψουν τόσο οι υποκλίμακες της ποιότητας του δεσμού με τη μητέρα όσο και οι υποκλίμακες της ποιότητας του δεσμού με τον πατέρα, ωστόσο ο δεσμός με τη μητέρα φαίνεται ότι μπορεί να ερμηνεύσει υψηλότερο ποσοστό της συνολικής διακύμανσης των καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Η ποιότητα του δεσμού των εφήβων με τους γονείς φαίνεται ότι συσχετίζεται σημαντικά με την αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Η ποιότητα του δεσμού με τη μητέρα λαμβάνοντας υπόψη τις υποκλίμακες της εμπιστοσύνης, της επικοινωνίας και της αποξένωσης φαίνεται ότι υπερισχύει της σχέσης του δεσμού με τον πατέρα σε σχέση με την αναφορά συμπτωμάτων κατάθλιψης στην εφηβεία.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ανοχή στη δυσφορία και καταθλιπτικά συμπτώματα στην εφηβεία

Μαλαματένια Σουμπάρα¹, Χριστίνα Τσιλιγγίρη² & Γρηγόρης Σίμος²

¹Κέντρο Συμβουλευτικής και Θεραπείας «Ψυχική Υγεία», Θεσσαλονίκη, ²Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Μελέτες έχουν δείξει ότι τα χαμηλά επίπεδα ανοχής στη δυσφορία σχετίζονται με την εκδήλωση τόσο εσωτερικευμένων όσο και εξωτερικευμένων προβλημάτων (άγχος, κατάθλιψη, χρήση ουσιών). Τα τελευταία χρόνια το επιστημονικό ενδιαφέρον έχει στραφεί στη διερεύνηση της έννοιας αυτής, ως πιθανό μηχανισμό, ο οποίος συνδέεται με την εμφάνιση εσωτερικευμένων προβλημάτων σε άτομα παιδικής και εφηβικής ηλικίας. Η εφηβεία χαρακτηρίζεται από ραγδαίες αλλαγές, αυξημένες κοινωνικές και γνωστικές απαιτήσεις, ενώ αποτελεί μια αναπτυξιακή περίοδο κατά την οποία σύμφωνα με τη βιβλιογραφία παρατηρείται σημαντική αύξηση των καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης της ανοχής δυσφορικών συναισθημάτων και της κατάθλιψης. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 680 μαθητές και μαθήτριες (64% μαθήτριες) μέσης ηλικίας 15 ετών. Χρησιμοποιήθηκαν οι ελληνικές μεταφράσεις των ερωτηματολογίων Distress Tolerance Scale - DTS για την αξιολόγηση του επιπέδου ανοχής της δυσφορίας και του ερωτηματολογίου Children's Depression Inventory - CDI για την αξιολόγηση της καταθλιπτικής συμπτωματολογίας. Οι τρεις από τις τέσσερις υποκλίμακες του DTS (tolerance, absorption και appraisal) εμφάνισαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με το CDI. Η διαδικασία της βηματικής παλινδρόμησης έδειξε ότι οι υποκλίμακες αυτές μπορούν να προβλέψουν ως ένα βαθμό τα καταθλιπτικά συμπτώματα. Τα παρόντα ευρήματα μας βοηθούν να κατανοήσουμε συγκεκριμένες παραμέτρους της ανοχής στη δυσφορία οι οποίες σχετίζονται με την αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων και μπορούν να μας προσανατολίσουν σε πιθανούς μηχανισμούς που μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση και την πρόληψή τους.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Κοινωνικό άγχος, γενικευμένο άγχος και καταθλιπτικά συμπτώματα

*Άννα Νισουραίου, Όλγα Ζηκοπούλου, Χριστίνα Τσιλιγγίρη & Γρηγόρης Σίμος
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Οι αγχώδεις διαταραχές συνυπάρχουν συχνά με την κατάθλιψη στην εφηβεία. Περισσότερο πρόσφατες μελέτες εστιάζουν στην παρουσία συγκεκριμένων αγχώδων διαταραχών (όπως η Διαταραχή Κοινωνικού Άγχους και η Διαταραχή Γενικευμένου Άγχους) και τη σχέση τους με την αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης των δυσκολιών στην κοινωνική διαντίδραση και των συμπτωμάτων κοινωνικής φοβίας με την αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Στην έρευνα συμμετείχαν 680 μαθητές και μαθήτριες (64% μαθήτριες) μέσης ηλικίας 15 ετών. Χρησιμοποιήθηκαν οι ελληνικές μεταφράσεις των ερωτηματολογίων Social Interaction Anxiety Scale και Social Phobia Scale (SIAS-6-SPS-6), η σύντομη εκδοχή του Penn State Worry Questionnaire για την αξιολόγηση του γενικευμένου άγχους, καθώς επίσης και η ελληνική μετάφραση του ερωτηματολογίου Children's Depression Inventory για την αξιολόγηση της καταθλιπτικής συμπτωματολογίας. Η αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων φαίνεται να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά τόσο με τα προβλήματα στην κοινωνική διαντίδραση και τα συμπτώματα κοινωνικής φοβίας, όσο και με την αναφορά γενικευμένου άγχους. Η διαδικασία της βηματικής παλινδρόμησης έδειξε ότι ο συνδυασμός των παραπάνω παραμέτρων μπορεί να προβλέψει ως ένα βαθμό την αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Η διερεύνηση της σχέσης συγκεκριμένων μορφών άγχους μπορεί να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση των παραγόντων που συνδέονται με την αναφορά καταθλιπτικών συμπτωμάτων στην εφηβεία και να μας προσανατολίσει στην περαιτέρω διερεύνηση πιθανών παραγόντων οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση και την πρόληψή τους.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

9:00 - 10:30 // **ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11** // **ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1**

Διαχείριση κρίσεων, ηθική και πολιτική ευθύνη

Προεδρείο: **Ξένια Χρυσοχόου**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η πολιτική απολογία μέσω δραματουργικής προσέγγισης: Αντιλαμβανόμενη ειλικρίνεια και αντιλαμβανόμενη εμπιστοσύνη μεταξύ πολιτών και πολιτικών στο παράδειγμα της ανάληψης πολιτικής ευθύνης του Αλέξη Τσίπρα μετά από τις πυρκαγιές του Ιουλίου 2018

Θεόφιλος Γκινόπουλος^{1,2} & Αθανάσιος Ν. Σαμαράς²

¹Πανεπιστήμιο Kingston, Πανεπιστήμιο Surrey, ²Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Οι πολιτικοί ηγέτες τείνουν να ζητούν συγνώμη για τις σφάλματα του παρελθόντος. Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στην καταστροφή του Ιουλίου του 2018 στην περιοχή της ανατολικής Αττικής, όπου οι πυρκαγιές κατέστρεψαν σπίτια και άφησαν δεκάδες νεκρούς. Η έρευνα αυτή προσεγγίζει την απολογία του Έλληνα Πρωθυπουργού μετά από τις πυρκαγιές μέσω μίας δραματουργικής προσέγγισης, επισημαίνοντας μια παραμελημένη έως τώρα διάσταση μιας πολιτικής απολογίας, το δραματουργικό της χαρακτήρα, όπως αυτός αποκαλύπτεται μέσα από εικόνες. Μέσα από μια σειρά εικόνων από την απολογία του Πρωθυπουργού, μια ποιοτική προσέγγιση χρησιμοποιήθηκε αρχικά για την ερμηνεία αυτών των εικόνων και των συμβολισμών τους. Σε μια επόμενη φάση, διεξήχθη μια ποσοτική μελέτη που εξέτασε την αντιλαμβανόμενη ειλικρίνεια και εμπιστοσύνη μεταξύ πολιτών και πολιτικών μέσα από διαφορετικές εικόνες απολογίας που χρησιμοποιήθηκαν προηγουμένως για την ποιοτική μελέτη. 30 συμμετέχοντες έλαβαν μέρος στην πιλοτική μελέτη και 148 στην κύρια μελέτη. Όλοι οι συμμετέχοντες διέμεναν στη ζώνη καταστροφής της ανατολικής Αττικής. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν τις υποθέσεις μας ότι α) οι εικόνες που περιλαμβάνουν τα θύματα στην απολογία θεωρούνται πιο χαρακτηριστικές μιας απολογητικής πράξης απ' ό,τι οι εικόνες που αποκλείουν τα θύματα από την απολογία και β) η απολογία που περιλαμβάνει θύματα οδηγεί σε αντιλαμβανόμενη ειλικρίνεια που με τη σειρά της οδηγεί σε αντιλαμβανόμενη εμπιστοσύνη μεταξύ πολιτών και πολιτικών (υπόθεση διαμεσολάβησης). Αντικείμενο συζήτησης στην παρούσα έρευνα αποτελεί η πολιτική και ψυχολογική σημασία μιας δραματουργικής προσέγγισης της πολιτικής απολογίας, η οποία εξηγεί το κατά πόσο μέσω της προσέγγισης αυτής στην πολιτική απολογία είναι εφικτή η κάλυψη των συναισθηματικών και ψυχολογικών αναγκών των θυμάτων.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η εργαλειοποίηση των φυσικών καταστροφών σε διαδικασίες επί προσωπικού αποδόμησης: Αρνητικά ηθοτικά επιχειρήματα στον πολιτικό λόγο και μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τις πυρκαγιές στο Μάτι

Αναστασία Καποδίστρια¹, Δήμητρα Μιχαήλ¹ & Κυριάκος Κολοβός²

¹Πανεπιστήμιο Πειραιώς, ²Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Τον Ιούλιο του 2018, η Ανατολική Αττική επλήγη από καταστροφικές πυρκαγιές, οι οποίες στοίχισαν τη ζωή σε 100 πολίτες προκαλώντας ταυτόχρονα σημαντικές υλικές ζημιές, λαμβάνοντας διαστάσεις «εθνικής τραγωδίας». Σε καταστάσεις έντονης κρίσης, οι οποίες συνιστούν συλλογική απειλή, παρατηρείται η εκτεταμένη χρήση, εκούσια ή ακούσια, στρατηγικών αποδόμησης, που στόχο έχουν να πλήξουν την αξιοπιστία, των δρώντων υποκειμένων που φέρονται να έχουν την ευθύνη. Η έννοια της αξιοπιστίας της πηγής αποτελεί κεντρικό ζήτημα στην αποτελεσματική επικοινωνία καθώς η απομείωση της αξιοπιστίας ενός πολιτικού δρώντος, περιορίζει την επιρροή του μηνύματός του (Chaiken, 1979, 1983). Η παρούσα έρευνα εστιάζεται σε ένα συγκεκριμένο είδος επίθεσης: το Αρνητικό Ηθοτικό Επιχείρημα (Ad Hominem Argument), την πρωτογενή προσωπική επίθεση ή αντίκρουση ενός επιχειρήματος μέσω αντεπίθεσης στο πρόσωπο που το εκφέρει. Επίκεντρο των εν λόγω επιθέσεων αποτελούν η προσωπικότητα του αντιπάλου, η κατάσταση στην οποία βρίσκεται και οι αντιφάσεις μεταξύ λόγων και έργων του (Briton, 1986· Minot, 1981· Walton, 1998). Εξετάζονται οι προσωπικές επιθέσεις από και προς τους αρμόδιους φορείς αυτοδιοίκησης των πληγέντων Δήμων καθώς και της κυβέρνησης. Αξιοποιήθηκε το σώμα κειμένων για τον δημόσιο λόγο στο Μάτι που συγκροτήθηκε από το Εργαστήριο Στρατηγικής Επικοινωνίας. Μέσω καταγραφής σε κλείδα παρατηρήσεων, ταυτοποιήθηκαν οι κατά του ήθους επιθέσεις ακολουθώντας την τυπολογία Walton. Η συγκεκριμένη προσέγγιση επιτρέπει την αναλυτική μελέτη της ρητορικής κατασκευής των επιθέσεων, της συχνότητας εμφάνισης κάθε τύπου επιχειρήματος, της πηγής και του στόχου, αποκαλύπτοντας τον στρατηγικό στοχασμό, τους 'νόμους της προπαγάνδας' που διέπουν την απομείωση της αξιοπιστίας των δρώντων υποκειμένων. Η λειτουργικότητα και η αξιοπιστία αυτής της μεθοδολογίας έχει ελεγχθεί σε προγενέστερες έρευνες των ΑΗΕ στο ελληνικό κοινοβούλιο για το Μνημόνιο (Σαμαράς κ.ά., 2015· Samaras et al., 2019) και στο αγγλικό κοινοβούλιο για το Brexit (Κολοβός & Παπαγιάννη, 2017).

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η ετεροποίηση των θυμάτων ως απότοκο των στρατηγικών ανάταξης εικόνας και διαχείρισης του παιγνίου ευθυνών: Αναζητώντας τις εκφάνσεις του ηθικού αποκλεισμού στον δημόσιο λόγο για τις πυρκαγιές στο Μάτι

Ροζάνθη Λέτσιου¹ & Αθανάσιος Ν. Σαμαράς²

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Οι μεγάλες φυσικές καταστροφές λειτουργούν ως κρίση για την κυβέρνηση, την τοπική αυτοδιοίκηση και τους εμπλεκόμενους φορείς. Η διαδικασία απόδοσης ευθυνών για την έκταση και τον τρόπο αντιμετώπισης της καταστροφής αποτελεί μία γέφυρα σύνδεσης μεταξύ των γεγονότων, των παραγωγικών τους αιτιών και της ευθύνης (Boin, κ.ά. 2004). Κινητοποιεί στρατηγικές απόδοσης της εικόνας των δρώντων πολιτικών υποκειμένων (Ryan, 1982) οι οποίες με την σειρά τους εντείνουν την ανάγκη για την κινητοποίηση στρατηγικών ανάταξης εικόνας (Benoit, 1995). Στην παρούσα έρευνα η τριγωνική σχέση απόδοσης ευθύνης - κατηγορία - ανάταξη εικόνας χρησιμοποιείται για να διερευνηθεί η κατασκευή της εικόνας των θυμάτων καθώς και η αξιοποίηση διαδικασιών του ηθικού αποκλεισμού. Το ερώτημα είναι εάν και σε ποιο βαθμό οι στρατηγικές ανάταξης εικόνας οι οποίες ενεργοποιήθηκαν κατά το παίγνιο απόδοσης υπαιτιότητας για τις πυρκαγιές του Ιουλίου του 2018 στο Μάτι, κινητοποίησαν ρητορικά εκφάνσεις του ηθικού αποκλεισμού (Orotow, 1990). Μεθοδολογικά αξιοποιήθηκε το σώμα κειμένων για τον δημόσιο λόγο στο Μάτι που συγκροτήθηκε από το Εργαστήριο Στρατηγικής Επικοινωνίας. Μέσω καταγραφής σε κλείδα παρατηρήσεων, ταυτοποιήθηκαν οι εκφάνσεις του ηθικού αποκλεισμού με βάση την τυπολογία της Orotow (1990), διερευνήθηκε η σχέση τους με στρατηγικές ανάταξης εικόνας με βάση την τυπολογία του Benoit (1995) και εξετάστηκαν τα επιμέρους χαρακτηριστικά της εικόνας των θυμάτων (Hoijer, 2004· Nussbaum 2001). Η έρευνα καταγράφει δύο στρατηγικές. Ένώ αρχικά τα θύματα απεικονίζονται ως αθώα και αδύναμα λόγω της ύπαρξης των αντίξωων καιρικών φαινομένων και προσεγγίζονται ως μέρος της έσω-ομάδας με ενεργό παρότρυνση για την ανακούφισή τους όσο εξελίσσεται το παίγνιο απόδοσης ευθυνών και εντείνεται η ανάγκη διαχείρισης των κατηγοριών η μετάθεση των ευθυνών γίνεται στα τωρινά θύματα είναι αυτά που σε πρότερο χρόνο συγκάλυψαν μέσω της σιωπής και συναίνεσής τους τις οικιστικές στρεβλώσεις τις περιοχής. Με τον τρόπο αυτό αποδομείται η εικόνα τους ως άξια βοήθειας θύματα, απομακρύνονται, ώστε και έμμεσα, από την ηθική κοινότητα άρα και ηθική ευθύνη της Κυβέρνησης και μετατρέπονται σε ετερότητα, εν μέρει υπεύθυνη της κατάστασης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Πολλαπλές πολιτικές ταυτότητες, αντιλαμβανόμενη πρωτοτυπικότητα ηγετών, πολιτική εμπιστοσύνη, δράση και συμμετοχή ψηφοφόρων: Η επίδραση του τύπου πολιτικής αφήγησης και της οικονομικής κρίσης

Θεόφιλος Γκινόπουλος^{1,3} P. Rusconi^{2,3} & S. C.-Chen³

¹Πανεπιστήμιο του Kingston, ²Πανεπιστήμιο Πειραιώς, ³Πανεπιστήμιο του Surrey

Οι πολιτικοί ηγέτες κατασκευάζουν πολιτικές ταυτότητες με πολλαπλούς τρόπους προκειμένου να επηρεάσουν το εκλογικό σώμα. Η προσέγγιση της κοινωνικής ταυτότητας της ηγεσίας επικεντρώνεται κυρίως στη χρήση υπερκείμενων (εθνικών) κατηγοριών από τους πολιτικούς ηγέτες κατά την αναπαράσταση ενδο-ομάδων (πχ. εμείς ως Έλληνες) ενώ δεν διαφοροποιεί τύπους κατασκευής ταυτοτήτων και επίδρασης σε μεταβλητές όπως η αντιλαμβανόμενη εμπιστοσύνη, η πολιτική συμμετοχή/δράση κτλ. Ωστόσο, πρόσφατες αναλύσεις (Gkiropoulos & Hegarty, 2018; Gkiropoulos, 2017) έδειξαν ότι οι πολιτικοί ηγέτες χρησιμοποιούν εθνικές υπερκείμενες κατηγορίες σε κάποια πλαίσια, ενώ σε άλλα χρησιμοποιούν πολιτικές (πχ. εμείς ως πολιτικό κόμμα) κατηγορίες. Δύο μελέτες διεξήχθησαν χρησιμοποιώντας 2x2 πειραματικό σχέδιο. Στη μελέτη 1 (N=208) χρησιμοποιήθηκε μία πολιτική αφήγηση με εθνικές κατηγορίες και μία πολιτική αφήγηση με πολιτικές κατηγορίες (μεταβλητή 1), οι οποίες παρήχθησαν είτε σε συνθήκες πολιτικής σταθερότητας, είτε σε συνθήκες κρίσης (μεταβλητή 2). Στη μελέτη 2 (N=207) η μεταβλητή 1 παρέμεινε η ίδια (τύπος πολιτικής αφήγησης), ενώ η μεταβλητή 2 αφορούσε την παραγωγή της αφήγησης από ηγέτη πολιτικού κόμματος που εκλέχθηκε μέσα από εσωκομματικές διαδικασίες (μη-συμμετοχή πολιτών) ή μέσα από εθνικές εκλογές (συμμετοχή πολιτών). Τα αποτελέσματα της μελέτης 1 έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονταν με υψηλότερη πρωτοτυπικότητα και εμπιστοσύνη τους πολιτικούς ηγέτες που χρησιμοποιούσαν εθνικούς όρους σε συνθήκες σταθερότητας, ενώ αισθάνονταν πιο πρόθυμοι για πολιτική συμμετοχή και δράση. Τα αποτελέσματα της μελέτης 2 έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες αισθάνονταν πιο πρόθυμοι για πολιτική συμμετοχή και δράση και αντιλαμβάνονταν ως πιο πρωτοτυπικούς και αξιόπιστους τους ηγέτες που χρησιμοποιούσαν εθνικές κατηγορίες όταν εκλέγονταν μέσα από εσωκομματικές διαδικασίες. Αντίθετα, οι ηγέτες που χρησιμοποιούσαν πολιτικές κατηγορίες γίνονταν αντιληπτοί ως περισσότερο πρωτοτυπικοί και αξιόπιστοι όταν εκλέγονταν μέσω εθνικών εκλογών, ενώ και οι συμμετέχοντες σε αυτή τη συνθήκη αισθάνονταν περισσότερο πρόθυμοι για πολιτική συμμετοχή και δράση. Τα αποτελέσματα συζητώνται υπό το πρίσμα της συνεισφοράς τους στη βιβλιογραφία της κοινωνικής ψυχολογίας της ηγεσίας μέσα από τις αντιλήψεις των ψηφοφόρων.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Κατασκευάζοντας το προφίλ του Ηγέτη: Ο Vladimir Putin μέσα από το πρίσμα των Μέσων, στις ρωσικές προεδρικές εκλογές 2018.

Ιωάννα Μπάσα, Αγγελική Μπίτσι & Εμμανουήλ Τάκας
City Unity College

Η πολιτική ορατότητα του Vladimir Putin, ως προέδρου της Ρωσίας, τα τελευταία έτη έχει οδηγήσει στην επικέντρωση της ακαδημαϊκής και μηντιακής διαλεκτικής αναφορικά με τη συγκρότηση της ταυτότητας της Ρωσίας στην μετά-σοβιετική εποχή. Η επιβλητική ρωσική προεδρία έχει οδηγήσει σε επανανοηματοδοτήσεις της ρωσικής ταυτότητας, ως «αυτόνομης δημοκρατίας» (Chadaev, 2006), και ως «δημοκρατίας υπό διαχείριση» (Lipman & McFaul, 2009), ενώ παράλληλα καταγράφονται διαφοροποιήσεις στη διαχείριση της ρωσικής πολιτικής ηγεσίας τα τελευταία έτη (Holmes, 2014) καθώς η ρωσική προεδρία έχει κατηγορηθεί συχνά για φίμωση και χειραγώγηση των Μέσων (Zasoursky, I., 2016). Η επίδραση που διαθέτουν τα Μέσα στην διαμόρφωση και αλλαγή των στάσεων, έχει μελετηθεί κυρίως από τον McQuail (2010), ο οποίος διατύπωσε την μέσο- και μακροπρόθεσμη επίδραση των Μέσων σε συνδυασμό με το επίπεδο προθετικότητας. Εξ αυτού ο τρόπος με τον οποίο τα ρωσικά Μέσα σκιαγραφούν το πολιτικό, ηγετικό προφίλ του Vladimir Putin αναδεικνύει διαδικασίες επιλογής, αξιολόγησης και προβολής συγκεκριμένων χαρακτηριστικών για νομιμοποιητικούς ή αποδομητικούς λόγους. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο τα ρωσικά Μέσα (Russian Insider, Tass, Russian Today, Meduza, The Moscow Times) συγκρότησαν την εικόνα του Ρώσου προέδρου στις τελευταίες ρωσικές προεδρικές εκλογές, στις 18 Μαρτίου 2018. Οι συγκεκριμένες εφημερίδες επιλέχθηκαν λόγω του διαφορετικού τους ιδεολογικού προσανατολισμού. Μέσω ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου καταγράφηκαν όλες οι αναφορές στον Ρώσο πρόεδρο 2 εβδομάδες πριν και 2 εβδομάδες μετά τις προεδρικές εκλογές και μέσω εμπειρικά θεμελιωμένης τυπολογίας καταγράφηκαν τα βασικά χαρακτηριστικά του Vladimir Putin, όπως αποτυπώθηκαν στα προαναφερθέντα ρωσικά Μέσα. Η ερμηνεία των αποτελεσμάτων επικεντρώνεται σε δύο διαδικασίες: πρώτον της διαδικασίας συνειρμικής επιλεξιμότητας (associative priming, Stanovich, Keith & West, 1983) και δεύτερον ως παράγωγο εκμάθησης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

**15:30-17:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 1 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2
ΜΜΕ και νέες τεχνολογίες: Ζητήματα επιρροής και διακινδύνευση**

Προεδρείο: **Δημήτριος Πνευματικός**, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Γονεϊκό στυλ επιτήρησης του διαδικτύου σε παιδιά προσχολικής ηλικίας

Αναστασία Κασιμίδου & Νικόλαος Φαχαντίδης

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η χρήση του διαδικτύου έχει κατακλύσει τη σημερινή ελληνική και παγκόσμια πραγματικότητα και έχει επεκταθεί και σε πολύ νεότερες ηλικίες όπως η προσχολική ηλικία. Η παρούσα έρευνα σκοπεύει να διερευνήσει το είδος γονεϊκής επιτήρησης (γονεϊκή στήριξη και γονεϊκός έλεγχος) που ασκείται στη χρήση του διαδικτύου των παιδιών προσχολικής ηλικίας (3 έως 6 ετών). Οι 149 γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν στην πλειοψηφία τους γυναίκες (24 άνδρες και 125 γυναίκες), 31 έως 40 ετών (59,06%) πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (48,32%) και σε έγγαμη οικογένεια (89,26%). Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε αποτελείτο από 21 δηλώσεις που προσαρμόστηκαν από το ερωτηματολόγιο των Valcke, Bonte, De Wever, και Rots (2010). Οι δηλώσεις αυτές αρχικά μεταφραστήκαν στην ελληνική και στη συνέχεια επανα-μεταφράστηκαν στην αγγλική του δημοσιευμένου ερωτηματολογίου για έλεγχο της μετάφρασης (back translation method). Η ανάλυση παραγόντων ανέδειξε δυο παράγοντες: γονεϊκή στήριξη ($\alpha=,926$) και γονεϊκό έλεγχο ($\alpha=,818$). Στη συνέχεια με την ανάλυση Crosstabulation έγινε σύγκριση των μέσων όρων του κάθε γονέα στους 2 παράγοντες από την οποία προέκυψαν τέσσερις ακραίες ομάδες που χαρακτηρίζονται από: α) υψηλό έλεγχο και υψηλή στήριξη 14,8% του συνολικού πληθυσμού (προστατευτικοί), β) υψηλό έλεγχο και χαμηλή στήριξη (αυταρχικοί), γ) χαμηλό έλεγχο και χαμηλή στήριξη, 14,8% του συνολικού πληθυσμού (αποστασιοποιημένοι), δ) υψηλό στήριξη και χαμηλό έλεγχο, 2% του συνολικού πληθυσμού (υποστηρικτικοί), και μια μεσαία που χαρακτηρίζεται από: ε) μεσαίο έλεγχο και μεσαία στήριξη, 40,9% του συνολικού πληθυσμού (ισορροπημένοι). Όσον αφορά τις δημογραφικές διαφορές των γονέων φάνηκε ότι οι μητέρες, οι γονείς 31-40 ετών και οι απόφοιτοι ΑΕΙ βρίσκονται πιο ενεργά στην επιτήρηση των παιδιών τους. Όσον αφορά τα παιδιά, φάνηκε ότι τα αγόρια και τα παιδιά 4 με 4,5 ετών ελέγχονται και στηρίζονται περισσότερο. Επίσης, όσο αυξάνεται ο αριθμός παιδιών στην οικογένεια μειώνεται ο βαθμός επιτήρησης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

The effects of Social Networking (SNS) (Facebook, Instagram, Twitter etc.) use on people's psychological mood and their social communication skills: a Qualitative Approach through an Interpretative Phenomenological Analysis (IPA)

Panagiota - Ilianna Manou
University of Derby

The present qualitative study examines the experiences and inner world of Social Networking Sites (SNS) active users, through the epistemology of Interpretative Phenomenological Analysis (IPA). Especially, the study focuses on how social media affect their users' mental health, well-being, emotions, behaviors, attitudes, everyday habits and their social contacts and communication skills. Data of the study was collected via semi-structured interviews with five (5) participants and have been analyzed according to the relevant major themes and sub-themes that have been aroused. In particular, the first major theme is the association between SNS use and people's psychology and contains two sub-themes. The first sub-theme is related to the effects of SNS on people's mental health and well-being and the second is related to people's emotions. The second major theme is about how Social Media affect people's behaviors and contains also two sub-themes, which are respectively related on changes on people's behavior and changes on people's everyday life and habits, due to SNS use. Finally, the third major theme is about how the use of SNS affect people's communication and it is separated to two sub-themes, which are respectively referred to people's social interactions and the changes on their communications skills, because of using SNS. In essence, the present study reinforces the view that SNS affect negatively people's life in many aspects, such as their well-being, emotions, behaviors or communication.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Οι ρητορικές επιθέσεις στη δημόσια σφαίρα ως εργαλείο ερμηνείας της τεchnοφοβίας: Σκάνδαλο Facebook & Cambridge Analytica

Αναστασία Καποδίστρια¹, Δήμητρα Μιχαήλ¹ & Κυριάκος Κολοβός²

¹Πανεπιστήμιο Πειραιώς, ²Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στις 17 Μαρτίου 2018, η βρετανική εφημερίδα Guardian αποκαλύπτει πως η εταιρεία Cambridge Analytica φέρεται να υπέκλεψε προσωπικές πληροφορίες 50 εκατομμυρίων χρηστών του Facebook αποσκοπώντας στην άσκηση επιρροής προς δυνητικούς ψηφοφόρους τόσο κατά το βρετανικό δημοψήφισμα και τις αμερικανικές εκλογές του 2016. Σκάνδαλα τέτοιου βεληνεκού αποδομούν το ήθος και την αξιοπιστία των φερόμενων εμπλεκόμενων. Εν προκειμένω, το σκάνδαλο του Cambridge Analytica οδηγεί στην αποδόμηση της λογικής των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης (network media logic) κινητοποιώντας σχήματα τεchnοφοβίας. Η παρούσα έρευνα εστιάζεται σε ένα συγκεκριμένο είδος ρητορικής επίθεσης: Το Αρνητικό Ηθοτικό Επιχείρημα (ad hominem). Πρόκειται για πρωτογενή προσωπική επίθεση ή αντίκρουση ενός επιχειρήματος διά της αντεπιθέσεως στο πρόσωπο που το εκφέρει. Επίκεντρο των εν λόγω επιθέσεων αποτελούν η προσωπικότητα του αντιπάλου, η κατάσταση στην οποία βρίσκεται και οι αντιφάσεις μεταξύ λόγων και έργων του (Briton 1986· Minot 1981· Walton 1998). Εξετάζονται τα αρνητικά ηθοτικά επιχειρήματα προς τον ιδρυτή του Facebook, Mark Zuckerberg ως εργαλείο για τη διερεύνηση των εκφάνσεων της τεchnοφοβίας ως προς τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης δεδομένης της εξέχουσας θέσης της εταιρείας στον κλάδο, υπό το συγκεκριμένο μιας περιπτωσιολογίας κρίσεως. Για τον στόχο αυτό, αξιοποιήθηκε το σώμα κειμένων εντός της δημόσιας σφαίρας που συγκροτήθηκε από το Εργαστήριο Στρατηγικής Επικοινωνίας. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε συστηματική καταγραφή των ΑΗΕ σε κλείδα παρατηρήσεων τα οποία ταυτοποιήθηκαν με βάση την τυπολογία του Walton. Η συγκεκριμένη προσέγγιση επιτρέπει την αναλυτική μελέτη της ρητορικής κατασκευής των επιθέσεων, της συχνότητας εμφάνισης κάθε τύπου επιχειρήματος, της πηγής και του στόχου, με τελικό αποτέλεσμα την ακριβέστερη ερμηνεία των χαρακτηριστικών που εμπεριέχουν οι αναδυόμενες τεchnοφοβικές τάσεις. Η αξιοπιστία και η λειτουργικότητα αυτής της μεθοδολογικής προσέγγισης έχει ελεγχθεί σε προγενέστερες έρευνες για τα ΑΗΕ στο ελληνικό κοινοβούλιο για το Μνημόνιο (Σαμαράς κ.ά., 2015) και στο αγγλικό κοινοβούλιο για το Brexit (Κολοβός & Παπαγιάννη, 2017)

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η επικοινωνία μεταξύ ανθρώπου και τεχνήματος στο σύγχρονο τεχνολογικό - επιστημονικό πολιτισμό

Χρύσα Παπαθωμά
Εκπαιδευτικός

Η παρούσα εργασία επιχειρεί ένα αναστοχαστικό σχόλιο σχετικά με την ανθρώπινη συμπεριφορά-δράση, με σημείο αναφοράς το έργο του Bruno Latour «Ουδέποτε υπήρξαμε μοντέρνοι». Η επίτευξη της επικοινωνίας στον χώρο και στον χρόνο εξασφαλίζεται από την παρουσία τεχνημάτων, από τα εξω-σωματικά πρακτικά μέσα που πλαισιώνουν τις κοινωνικές μας διαντιδράσεις. Ο Latour υποστηρίζει ότι οι κοινωνικές σχέσεις στην «καθαρή» μορφή τους, ανάμεσα δηλαδή σε ανθρώπους ή ανθρώπινες ομάδες, δεν είναι ικανές να δομήσουν την ανθρώπινη κοινωνία. Η προσπάθεια να ορίσουμε το κοινωνικό ως αποκλειστική ιδιότητα και εκφορά του ανθρώπινου είδους περιπλέκεται από τη μεσολάβηση μη ανθρώπινων οντοτήτων - των τεχνημάτων - στη μεταξύ διαδικασία. Αν οι σχέσεις των ανθρώπων, δηλαδή οι ομάδες που διαμορφώνουν και οργανώνουν, η κοινωνικότητα που αναπτύσσουν, δεν είναι αυτά που συγκροτούν την κοινωνία με αμιγή τρόπο αλλά, σύμφωνα με τη θεωρία δράστη δικτύου του Λατούρ (Actor Network Theory), τα κοινωνικά, επιστημονικά, φυσικά, τεχνολογικά αντικείμενα συνιστούν διαρθρωμένα δίκτυα από ετερογενή και αλληλεπιδραστικά υλικά, που παράγουν αποτελέσματα, είναι αναγκαίο να στοχαστούμε για όσα συμβαίνουν γύρω μας πέρα από οποιοδήποτε διαχωρισμό ανάμεσα σε φυσικό-τεχνικό και κοινωνικό κόσμο, πέρα από κάθε εμμονή περί «καθαρότητας του κοινωνικού». Να αντιληφθούμε την πραγματικότητα ως μια τρίτη οντολογική διάσταση αποτελούμενη από υβρίδια, ενώσεις ανάμεσα στο ανθρώπινο και στα μη ανθρώπινα, δίκτυα οντοτήτων, των οποίων οι ιδιότητες και οι ποιότητες δεν είναι έμφυτες αλλά αποτελέσματα ή συνέπειες των δικτυακών τους σχέσεων (Latour, 1996b). Σε μια τέτοια προοπτική, βεβαίως, ένα πλήθος ερωτημάτων και προβληματισμών εγείρονται. Πώς είναι δυνατό να εξομοιώσουμε τους ανθρώπους με τα αντικείμενα, αφού αυτά δεν έχουν προθέσεις, βούληση, επιθυμίες, γλώσσα; Τι γίνεται με την ανθρώπινη αυτονομία και την προσωπική ευθύνη; Πώς λειτουργεί ο ψυχισμός μέσα στο σύγχρονο φυσικο-τεχνικό κόσμο;

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ο θάνατος ενός μαθητή και η αποτύπωση του στον ηλεκτρονικό τύπο: Μία θεματική ανάλυση

Κλεονίκη Ντάγκα & Ανδριάννα Τσακίρογλου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το πρόσφατο γεγονός του θανάτου ενός μικρού μαθητή στην περιοχή του Μενιδίου της Αττικής, το οποίο προκλήθηκε από την αδέσποτη σφαίρα ενός άνδρα Ρομά, συντάραξε μεγάλο μέρος του ελληνικού λαού, προκαλώντας πλήθος συζητήσεων για τα αίτια δημιουργίας ενός τέτοιου περιστατικού, καθώς επίσης και τον ρόλο των Ρομά στην ελληνική κοινωνία. Η παρούσα εργασία μελετάει τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνονται οι συζητήσεις αυτές στον ηλεκτρονικό τύπο, αναλύοντας τα σχόλια των χρηστών διαδικτύου στα άρθρα που δημοσιεύτηκαν για αυτό το θέμα από μια ευρείας κυκλοφορίας ηλεκτρονική εφημερίδα. Προκειμένου να αναλυθεί η γνώμη των απλών πολιτών, θεωρήθηκε πως καλύπτει τις προδιαγραφές της έρευνας η ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση και συγκεκριμένα, η θεματική ανάλυση των σχολίων. Ως προς τα αποτελέσματα της ανάλυσης, τρεις είναι οι βασικές τάσεις του λόγου των πολιτών ως προς την επίρριψη ευθυνών για το γεγονός. Ένα μεγάλο μέρος αυτών αποδίδει ευθύνες αποκλειστικά στο πολιτικό σύστημα της χώρας, στις πολιτικές που ακολουθούνται, τις σκοπιμότητες που υφίστανται και την αναποτελεσματική διασφάλιση της τάξης από τα αρμόδια όργανα. Ένα άλλο κομμάτι των αιτιακών αποδόσεων των αναγνωστών αφορά τους Ρομά και ειδικότερα, τις κοινωνικές αναπαραστάσεις και τα στερεότυπα που τους συνοδεύουν, με ιδιαίτερη έμφαση στην εθνική και εγκληματική τους ταυτότητα, την μητέρα του υπόπτου καθώς και εμπειρίες των ίδιων των πολιτών. Μικρότερο ποσοστό καλύπτει ο υποστηρικτικός λόγος απέναντι στους Ρομά, ο οποίος εστιάζει σε παράγοντες, όπως η τύχη. Ωστόσο, η παρούσα έρευνα υπόκειται σε περιορισμούς, όπως το μέγεθος, η τυχαιότητα και η υποκειμενικότητα του δείγματος και άρα η δυσκολία γενίκευσης των αποτελεσμάτων. Έτσι, προτείνονται ορισμένες ιδέες για περαιτέρω έρευνα ως μέσο επίλυσης των περιορισμών, όπως η διεξαγωγή συνεντεύξεων σε μεγαλύτερο δείγμα ατόμων ή η θεματική ανάλυση σε εφημερίδες αντίθετων ιδεολογικών τάσεων, η ανάλυση λόγου των ίδιων των Ρομά αναφορικά με το γεγονός ή τέλος, η διερεύνηση των παραγόντων που επηρέασαν τις αιτιακές αποδόσεις των αναγνωστών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

15:30 -17:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 2 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3

Αναπαραστάσεις εαυτού και ψυχικής ασθένειας

Προεδρείο: **Αφροδίτη Μπάκα**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γνώσεις των Ελλήνων εφήβων για την κατάθλιψη και παράγοντες που επηρεάζουν την αναζήτηση βοήθειας

Εριέττα Χριστίνα Αρναουτάκη, Μαρία Μπύρου & Νικόλαος Στάμος

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Παρά την επικράτηση υψηλού ποσοστού κατάθλιψης στους εφήβους στην Ελλάδα έχει παρατηρηθεί ότι τα ποσοστά αναζήτησης βοήθειας είναι χαμηλά. Η παρουσίαση θα αφορά μία έρευνα με στόχο τη μελέτη των δεξιοτήτων αναγνώρισης της κατάθλιψης («mental health literacy») σε ένα δείγμα 359 Ελλήνων εφήβων που προέρχονται από την Αθήνα, τον Βόλο, τη Δράμα, το Ηράκλειο, την Καβάλα, το Ρέθυμνο, την Τρίπολη και τα Χανιά. Οι δεξιότητες αναγνώρισης της κατάθλιψης εξετάστηκαν με τη χρήση ενός εργαλείου βασισμένου σε βινιέτα που περιελάμβανε μελέτες περίπτωσης. Στη συνέχεια, υπήρχαν ερωτήσεις που σχετίζονταν με τα δημογραφικά στοιχεία, τα εμπόδια στην αναζήτηση βοήθειας, τις προηγούμενες πιθανές εμπειρίες με επαγγελματίες ψυχικής υγείας, τις γνώσεις για την κατάθλιψη, την ευεξία και την αυτο-αποτελεσματικότητα. Βρέθηκε ότι το 45,7% των συμμετεχόντων αναγνώρισε την κατάθλιψη στη βινιέτα που τους δόθηκε, ενώ το 65% παρατηρήθηκε ότι δεν θα προέβαινε στην αναζήτηση επαγγελματικής βοήθειας. Χρησιμοποιώντας το Pearson's χ^2 test φάνηκε ότι μόνο το φύλο παίζει σημαντικό ρόλο στην αναγνώριση της κατάθλιψης ($\chi^2_{(1, N=359)} = 10.83, p = .001$). Επίσης, οι παράγοντες που λειτουργούν ως εμπόδια στην αναζήτηση βοήθειας, όταν οι έφηβοι βιώνουν συναισθηματικές δυσκολίες, είναι η επαγγελματική κατάσταση των γονέων ($U = 6625,5, p = .046$), η κατάσταση υγείας τους ($\chi^2(2) = 13,15, p = .001$) και οι δυσκολίες να έρθουν σε επαφή με επαγγελματίες ψυχικής υγείας ($r = .37, p < .001$). Αντίθετα, τα υψηλά επίπεδα του αισθήματος της ευεξίας ($r = .20, p < .001$) και της αυτό-αποτελεσματικότητας ($r = .17, p = .002$) των εφήβων μπορούν να επηρεάσουν θετικά, με αποτέλεσμα να αναζητήσουν τελικά την κατάλληλη βοήθεια. Γίνεται, λοιπόν, σαφές ότι παρά την αναγνώριση της κατάθλιψης σε άλλους, λίγοι είναι οι έφηβοι που αναζητούν βοήθεια για την αντιμετώπιση των προσωπικών τους συναισθηματικών δυσκολιών. Ωστόσο, η περαιτέρω μελέτη για την αναζήτηση βοήθειας και η ευαισθητοποίηση γύρω από ζητήματα κατάθλιψης είναι αναγκαία.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Στάσεις φοιτητών ψυχολογίας απέναντι στα άτομα με ψυχογενή ανορεξία: συσχέτιση με την αυτοεκτίμηση και το κοινωνικό σωματικό άγχος

Μαρία Μαλλιωτάκη & Αικατερίνη Κούτρα

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η ψυχογενής ανορεξία συνιστά μία σοβαρή διατροφική διαταραχή, που συνεπάγεται πλήθος σωματικών προβλημάτων αλλά και προβλημάτων συναφών με την ψυχική υγεία. Αδιαμφισβήτητα, οι επιπτώσεις στη ψυχική υγεία μπορεί να προέλθουν από τις αρνητικές στάσεις που εγείρει η συγκεκριμένη διαταραχή, και οι οποίες εκφράζονται μέσω των στερεοτύπων, των προκαταλήψεων και των διακρίσεων που γίνονται σε βάρος των ατόμων που πάσχουν από αυτή. Μέσα από την παρούσα μελέτη επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε τις στάσεις των φοιτητών ψυχολογίας απέναντι στα άτομα με ψυχογενή ανορεξία, καθώς και το αν αυτές σχετίζονται με την αυτοεκτίμηση και το κοινωνικό σωματικό άγχος. Παράλληλα, εξετάσαμε τη σχέση της αυτοεκτίμησης και του κοινωνικού σωματικού άγχους των φοιτητών με τις στάσεις αυτοστιγματισμού αναφορικά με την αναζήτηση βοήθειας από υπηρεσίες ψυχικής υγείας. Στη μελέτη συμμετείχαν 182 φοιτητές ψυχολογίας (Μ.Ο.=20,52, Τ.Α.=1,92) οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο με πέντε κλίμακες, που αφορούσαν τις απόψεις απέναντι στα άτομα με ψυχογενή ανορεξία, την προηγούμενη επαφή με τα άτομα αυτά, τις αυτόστιγματιστικές στάσεις προς την αναζήτηση βοήθειας από υπηρεσίες ψυχικής υγείας, την αυτοεκτίμηση και το κοινωνικό σωματικό άγχος. Μολονότι οι ερευνητικές μας υποθέσεις για συσχέτιση των παραπάνω μεταβλητών δεν επιβεβαιώθηκαν, προέκυψαν ενδιαφέροντα αποτελέσματα αναφορικά με την απόδοση ευθύνης και τη δυσκολία ανάρρωσης, που αποτελούν επιμέρους συνιστώσες των στάσεων, και τη σχέση τους με την αυτοεκτίμηση και το κοινωνικό σωματικό άγχος. Επιπλέον, παρατηρήθηκαν λιγότερο στιγματιστικές στάσεις στην περίπτωση των ατόμων που είχαν προηγούμενη επαφή με ειδικό σε θέματα διατροφής, ενώ βρέθηκε ότι η αντιμετώπιση ζητημάτων συναφών με διαταραχές διατροφής και προβλημάτων σωματικής υγείας σχετίζεται θετικά με το κοινωνικό σωματικό άγχος. Τέλος, αντιστρόφως ανάλογη σχέση παρατηρήθηκε μεταξύ του κοινωνικού σωματικού άγχους και της αυτοεκτίμησης. Τα αποτελέσματα συζητούνται με βάση τα πλεονεκτήματα και τους περιορισμούς της μελέτης, ενώ παρουσιάζονται προτάσεις για μελλοντική έρευνα που εστιάζουν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση του στίγματος της ψυχικής διαταραχής.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Σχέση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης με την αυτοεκτίμηση και την καταθλιπτική συμπτωματολογία στη νεαρή ενήλικη ζωή

Επαμεινώνδας Λεϊμονής & Αικατερίνη Κούτρα
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τα ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν ένα παγκόσμιο τεχνολογικό φαινόμενο με ποικίλες προεκτάσεις στη ζωή των σύγχρονων ανθρώπων. Συνεπώς, η σχέση της χρήσης τους με την ψυχική υγεία έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας τα τελευταία χρόνια. Ο βασικός σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να εξετάσει τη σχέση ανάμεσα στη χρήση των εν λόγω μέσων, στην αυτοεκτίμηση και στην καταθλιπτική συμπτωματολογία σε νεαρά ενήλικα άτομα. Συγκεκριμένα, 151 άτομα ηλικίας 18-30 ετών (Μ.Ο.=21,57, Τ.Α.=2,41) συμπλήρωσαν ενιαία ερωτηματολόγια, τα οποία περιελάμβαναν μια αυτοσχέδια κλίμακα για τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, την Κλίμακα Αυτοεκτίμησης του Rosenberg (RSE) και την Κλίμακα Κατάθλιψης του Beck (BDI-II). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η ημερήσια χρήση του YouTube παρουσιάζει στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση με την καταθλιπτική συμπτωματολογία, ενώ η αυτοαναφερόμενη ενεργή χρήση του Instagram φαίνεται να σχετίζεται με μειωμένα καταθλιπτικά συμπτώματα. Παράλληλα, η αυτοαναφερόμενη ενεργή χρήση του Facebook επιδεικνύει σημαντική σχέση με αυξημένα επίπεδα αυτοεκτίμησης. Τέλος, η ημερήσια χρήση του YouTube συνιστά σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα για την καταθλιπτική συμπτωματολογία, εφόσον η αυτοεκτίμηση εξετάζεται ως παρεμβαλλόμενη μεταβλητή στην προκείμενη σχέση. Ομοίως, ο αυτοαναφερόμενος τύπος χρήσης (ενεργητικός ή παθητικός χρήστης) του YouTube προβλέπει σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο τα συμπτώματα της κατάθλιψης, όταν η αυτοεκτίμηση παρεμβάλλεται ως επιπρόσθετη προβλεπτική μεταβλητή. Τα παραπάνω ευρήματα υποδεικνύουν ότι η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης συνδέονται με την αυτοεκτίμηση και την καταθλιπτική συμπτωματολογία σε νεαρά ενήλικα άτομα. Επιπλέον, η αυτοεκτίμηση πιθανότατα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για την προβλεπτική ικανότητα της χρήσης των υπό μελέτη μέσων ως προς τα καταθλιπτικά συμπτώματα. Τα παραπάνω αποτελέσματα θα μπορούσαν να συνεκτιμηθούν με εκείνα αντίστοιχων μελετών και να συμβάλλουν στην όσο το δυνατό πληρέστερη κατανόηση της σχέσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης με την ψυχική υγεία του ατόμου.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Πρώιμες τραυματικές εμπειρίες και ψυχοκοινωνική προσαρμογή στην ενήλικη ζωή

Δικαία-Άρτεμις Φωτάρα, Μαρία Σταθοπούλου & Αικατερίνη Κούτρα

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Υπάρχει πληθώρα μελετών που έχουν βρει συσχέτιση των πρώιμων τραυματικών εμπειριών με την εκδήλωση ψυχολογικών δυσκολιών κατά την παιδική και εφηβική ηλικία. Ωστόσο, οι μελέτες που διερευνούν τις μακροχρόνιες επιπτώσεις των πρώιμων τραυματικών εμπειριών στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή του ατόμου είναι εμφανώς λιγότερες. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνηθεί η σχέση των πρώιμων τραυματικών εμπειριών και των ανακαλούμενων χαρακτηριστικών της γονεϊκής σχέσης με την ψυχοκοινωνική προσαρμογή του ατόμου στην ενήλικη ζωή. Πιο συγκεκριμένα, διερευνώνται οι συνηθέστεροι τύποι πρώιμων τραυματικών εμπειριών, όπως είναι η σωματική τιμωρία, η συναισθηματική κακοποίηση, η σεξουαλική κακοποίηση ή παρενόχληση, τραυματικές εμπειρίες ποικίλης αιτιολογίας (ή γενικό τραύμα) καθώς και τα χαρακτηριστικά της γονεϊκής ανατροφής σε σχέση με δείκτες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής, όπως είναι η ψυχολογική δυσφορία, η αλεξιθυμία και η συμπόνια προς τον εαυτό. Στη μελέτη συμμετείχαν συνολικά 215 άτομα (40,1 % άνδρες και 59,9% γυναίκες) με μέσο όρο ηλικίας τα 22,5 έτη (Τ.Α. $\pm$ 4,26 έτη). Για την εκτίμηση των πρώιμων τραυματικών εμπειριών και των ανακαλούμενων χαρακτηριστικών της γονεϊκής σχέσης χρησιμοποιήθηκαν η σύντομη μορφή του Ερωτηματολογίου Αυτοαναφοράς του Πρώιμου Τραύματος (ETI-SR) και η Κλίμακα Γεγονότων της Παιδικής Ηλικίας (ELES), αντίστοιχα. Για την εκτίμηση της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής στην ενήλικη ζωή χρησιμοποιήθηκαν η *Γενική Κλίμακα Ψυχικής Υγείας (GHQ-28)*, η Κλίμακα Αλεξιθυμίας του Τορόντο-20 (TAS-20) και η σύντομη εκδοχή της Κλίμακας Συμπόνιας για τον Εαυτό (SCS-SF). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι πρώιμες τραυματικές εμπειρίες και τα αρνητικά γεγονότα της παιδικής ηλικίας σχετίζονται με αυξημένα επίπεδα ψυχολογικής δυσφορίας στην ενήλικη ζωή, μεγαλύτερη δυσκολία στην αναγνώριση και έκφραση των συναισθημάτων και χαμηλότερα επίπεδα συμπόνιας προς τον εαυτό. Συμπερασματικά, φαίνεται πως οι πρώιμες τραυματικές εμπειρίες και τα αρνητικά γεγονότα της παιδικής ηλικίας έχουν αρνητικές επιπτώσεις σε σημαντικούς τομείς της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής κατά την ενήλικη ζωή, επομένως, η έγκαιρη ανίχνευση και η εφαρμογή επιλεγμένων ψυχοθεραπευτικών παρεμβάσεων θεωρούνται απαραίτητες για την ψυχική υγεία του ατόμου.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Αναπαραστάσεις ασθένειας στην κατάθλιψη και σχέσεις με τα κλινικά αποτελέσματα: Μια συστηματική ανασκόπηση

Γεώργιος Μαυροειδής & Αικατερίνη Κούτρα
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Οι αναπαραστάσεις της ασθένειας διαθέτουν ιδιαίτερη σημασία για την έκβαση της κατάθλιψης. Το Μοντέλο της Κοινής Λογικής (Common Sense Model) που βασίζεται στη Θεωρία της Αυτορρύθμισης (Leventhal et al., 2003, 1980) αποτελεί ενδεχομένως το πλέον διαδεδομένο μοντέλο αναφορικά με τον ρόλο των αναπαραστάσεων για την έκβαση της υγείας. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η συστηματική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που αναπτύχθηκε μεταξύ των ετών 2008 και 2018 αναφορικά με τις σχέσεις των αναπαραστάσεων απόμων με κατάθλιψη με την κλινική έκβαση της ασθένειας. Ύστερα από ενδελεχή αναζήτηση στις διεθνείς ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων PubMed, PsycINFO, ScienceDirect και Google Scholar και αξιολόγηση των μελετών ως προς τα κριτήρια εισαγωγής τελικώς συμπεριελήφθησαν 10 μελέτες. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι ο τρόπος με τον οποίο οι ασθενείς αναπαριστούν γνωστικά και συναισθηματικά την εμπειρία τους με την κατάθλιψη συνδέεται με τη γενικότερη κατάσταση της υγείας τους, την ένταση των συμπτωμάτων κατάθλιψης και άγχους, τη λειτουργικότητά τους, τις προτιμήσεις τους σχετικά με την μέθοδο θεραπείας, την πιθανότητα αναζήτησης βοήθειας και τη συχνότητα χρήσης υπηρεσιών υγείας. Από τις επιμέρους διαστάσεις των γνωστικών αναπαραστάσεων, η ταυτότητα της ασθένειας, οι αιτίες και οι συνέπειές της σχετίζονται με αρνητικές εκβάσεις της κατάθλιψης, ενώ ο έλεγχος στην ασθένεια με θετικές εκβάσεις. Ως προς την επιμέρους διάσταση του χρονοδιαγράμματος της ασθένειας, τα ευρήματα των μελετών είναι αντικρουόμενα, ενώ τέλος, η τρέχουσα βιβλιογραφία κρίνεται ιδιαίτερα ελλιπής όσον αφορά την διάσταση της συνοχής, δηλαδή το κατά πόσο το άτομο κατανοεί την ασθένεια ως έννοια. Οι συναισθηματικές αναπαραστάσεις, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο οι ασθενείς αντιδρούν συναισθηματικά στην κατάθλιψη, συνδέονται με αρνητικές εκβάσεις. Συμπερασματικά, οι αναπαραστάσεις που έχουν οι ασθενείς για την κατάθλιψη συνδέονται με ένα πλήθος κλινικών αποτελεσμάτων. Το είδος και η κατεύθυνση των εν λόγω σχέσεων θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη θεωρητική και κλινική προσέγγιση της κατάθλιψης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Αυτοεκτίμηση και αυτοστιγματισμός ατόμων με σχιζοφρένεια

Ελένη Σιέττου, Φώτιος Αναγνωστόπουλος & Σταυρούλα Παρασκευοπούλου
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εργασία εντάσσεται στη θεματική περιοχή της κοινωνικής ψυχολογίας. Οι ψυχικές ασθένειες και κυρίως η σχιζοφρένεια, συνδέονται με το κοινωνικό στίγμα, το οποίο επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στην αυτοεκτίμηση των πασχόντων και επιδρά αρνητικά στην αποκατάσταση και στην κοινωνική ενσωμάτωσή τους. Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση της αυτοεκτίμησης των ασθενών με σχιζοφρένεια, κατά πόσο επηρεάζεται από το κοινωνικό στίγμα και αν υιοθετείται το τελευταίο από τους ίδιους, ώστε να αυτοστιγματίζονται. Η έρευνα κάλυψε ένα σημαντικό κενό τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και διεθνώς, αφού καμία άλλη έρευνα δεν έχει διεξαχθεί μέχρι τώρα σχετικά με τη διερεύνηση της σχέσης αυτοεκτίμησης και αυτοστιγματισμού σε ασθενείς με σχιζοφρένεια. Έγινε ποιοτική μελέτη μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων σε δομές του Ψ.Ν.Α., τον Μάιο 2018. Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσαν 11 άτομα με σχιζοφρένεια που διαβιούσαν στην κοινότητα. Από τα αποτελέσματα καθίσταται εμφανές ότι υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ χαμηλής αυτοεκτίμησης και αυτοστιγματισμού στους πάσχοντες, κυρίως λόγω της μείωσης της λειτουργικότητάς τους στους περισσότερους τομείς της ζωής τους, και κατ' επέκταση στην αρνητική αντιμετώπισή τους από το κοινωνικό σύνολο. Ο φόβος της κοινωνικής απόρριψης είναι κυρίαρχο στοιχείο στις απαντήσεις τους και τους οδηγεί σε ένα πλήθος πρακτικών και συμπεριφορών απόσυρσης και απόκρυψης της ασθένειάς τους. Η χρησιμότητα της παρούσας έρευνας έγκειται στην παραγωγή νέας γνώσης, η οποία θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στη βελτίωση των προγραμμάτων αποκατάστασης, αλλά και στον σχεδιασμό παρεμβάσεων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του γενικού πληθυσμού για τις ψυχικές ασθένειες, που θα συμβάλουν στη μείωση του στιγματισμού των ψυχικά πασχόντων και την ένταξή τους στην κοινότητα.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

17:30-19:00 // ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 1 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Νοερός οὐν καὶ ἔμψυχος ἐστὶν ὁ κόσμος: Η συμβολή της θετικής ψυχολογίας στη θωράκιση και ενδυνάμωση της σωματικής και ψυχικής υγείας

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Αναστάσιος Σταλίκας**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Συζητήτρια: **Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ίσως η σημαντικότερη συνεισφορά της Θετικής Ψυχολογίας είναι ότι έφερε στο επίκεντρο της ψυχολογικής θεωρίας και έρευνας την έννοια της ευημερίας, της ευτυχίας ή της ικανοποίησης από τη ζωή. Η αναγνώριση ότι η αναζήτηση της ευημερίας αποτελεί κεντρικό πυλώνα της Ψυχολογίας οδήγησε στην συστηματική μελέτη εκείνων των μεταβλητών που συνδέονται και συμβάλλουν στην αναζήτηση και απόκτηση της ευημερίας. Σε αυτό το συμπόσιο εστιάζομαστε στην συμβολή κεντρικών εννοιών της θετικής ψυχολογίας για την προάσπιση και την ενδυνάμωση της σωματικής και της ψυχικής υγείας και την ανάπτυξη της ικανοποίησης από τη ζωή. Η πρώτη εισήγηση εστιάζεται στην παρουσίαση αποτελεσμάτων έρευνας η οποία μελέτησε την σχέση της ευγνώμοσύνης με την ικανοποίηση από τη ζωή σε μαθητές. Η δεύτερη ομιλία παρουσιάζει αποτελέσματα αναφορικά με τους παράγοντες που συντελούν στην ανάπτυξη της ψυχικής ανθεκτικότητας σε εφήβους ενώ στην τρίτη παρουσίαση μελετούμε το ρόλο της ύπαρξης νοήματος στη ζωή και της ψυχικής ανθεκτικότητας στην ενδυνάμωση της υποκειμενικής ευτυχίας σε ενήλικες. Τέλος η τέταρτη παρουσίαση συζητά το ρόλο της θετικότητας και της βίωσης θετικών συναισθημάτων σε στενές σχέσεις.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ευγνωμοσύνη και ικανοποίηση από η ζωή: Διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης σε μαθητές σχολικής ηλικίας

Αικατερίνη Μαριδάκη-Κασσωτάκη & Γεώργιος Μιχαηλίδης

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ο ρόλος της Ευγνωμοσύνης στην προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των ατόμων βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος πολλών ερευνητών τα τελευταία χρόνια. Στις σχετικές μελέτες οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί, κυρίως, σε εφήβους και ενήλικες έχει διαπιστωθεί η θετική σχέση ανάμεσα στην Ευγνωμοσύνη και την ικανοποίηση από τη ζωή. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της παραπάνω σχέσης σε μαθητές σχολικής ηλικίας. Στην έρευνα συμμετείχαν 1931 μαθητές ηλικίας 19-12 ετών από όλη την Ελλάδα. Για την αξιολόγηση της Ευγνωμοσύνης και της ικανοποίησης από τη ζωή χρησιμοποιήθηκαν τα εξής ερωτηματολόγια αντίστοιχα: α) το The Gratitude Questionnaire-6 (McCullough et al., 2002) και β) το Satisfaction with Life Questionnaire (Diener et al., 1985). Τα παραπάνω ερωτηματολόγια προσαρμόστηκαν στην ελληνική γλώσσα και πραγματικότητα για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν θετική συσχέτιση ανάμεσα στην Ευγνωμοσύνη και την ικανοποίηση από τη ζωή. Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες που ένιωθαν ευγνωμοσύνη για διάφορα γεγονότα που τους είχαν συμβεί στη ζωή τους καθώς και για πολλά πράγματα και πολλούς ανθρώπους που υπήρχαν στη ζωή τους ανέφεραν ότι ήταν και ικανοποιημένοι από την οικογενειακή και σχολική τους ζωή. Από την έρευνα προέκυψε ακόμα ότι οι μαθήτριες ήταν περισσότερο ευγνώμονες από ό,τι οι μαθητές. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης ενισχύουν και διευρύνουν αποτελέσματα προγενέστερων μελετών που έχουν πραγματοποιηθεί σε εφήβους και ενήλικες και αναδεικνύουν τα σημαντικά ρόλο της Ευγνωμοσύνης στη ζωή των ατόμων.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ψυχική ανθεκτικότητα εφήβων κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης: Ο ρόλος προσωπικών και κοινωνικών πόρων

Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη¹, Βασίλης Παυλόπουλος¹, Νάνσυ Παπαθανασίου¹
& Jens Asendorpf²

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Humboldt University

Βασικός στόχος αυτής της εργασίας είναι να εξετάσει εάν διάφοροι οικογενειακοί και κοινωνικοί πόροι στηρίζουν τη θετική προσαρμογή και την ψυχολογική ευημερία των εφήβων σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης. Συγκρίναμε δύο κοόρτες συνολικά 2100 εφήβων. Η πρώτη κοόρτη εξετάστηκε πριν την οικονομική κρίση (2005) και η δεύτερη κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης (2013). Οι συμμετέχοντες ήταν μαθητές της πρώτης τάξης του Γυμνασίου (μέση ηλικία 12 ετών). Οι μαθητές αυτοί ήταν εγγεγραμμένοι σε 14 διαφορετικά σχολεία. 50% του δείγματος της πρώτης κοόρτης και 63% του δείγματος της δεύτερης κοόρτης ήταν μετανάστες. Η προσαρμογή των εφήβων μελετήθηκε μέσα από το πρίσμα ενός μοντέλου ψυχικής ανθεκτικότητας (Masten, 2014· Suarez-Orozco, Motti-Stefanidi, Marks & Katsiaficas, 2018). Δείκτες προσαρμογής και ψυχολογικής ευημερίας ήταν: (α) σχολική επίδοση (βαθμοί από σχολικά αρχεία), (β) σχολική εμπλοκή (αξιολόγηση καθηγητών), (γ) συμπεριφορά στο χώρο του σχολείου (αξιολόγηση καθηγητών), (δ) συμπτώματα συναισθήματος (αυτοαναφορά, SDQ, Goodman et al., 1998). Οικογενειακοί πόροι ήταν η μόρφωση και η εργασιακή κατάσταση των γονέων, η εμπλοκή των γονέων στο σχολείο (αξιολόγηση καθηγητών), και οι προσδοκίες αυτο-αποτελεσματικότητας των εφήβων (αυτοαναφορά, Bandura et al., 1996). Οι περισσότεροι από αυτούς τους πόρους στηρίζαν τη θετική προσαρμογή των εφήβων ανεξάρτητα της κρίσης. Η μόρφωση των γονέων και η εργασιακή τους κατάσταση έπαιζαν ιδιαίτερα προστατευτικό ρόλο για τη σχολική επίδοση και τη συμπεριφορά των εφήβων, αντίστοιχα, κατά της διάρκειας της κρίσης. Τα αποτελέσματα αυτά δεν διαφοροποιούνταν ανάλογα με τη μεταναστευτική ιδιότητα των εφήβων. Η σύγκριση ομάδων εφήβων, που ορίστηκαν βάσει της ποιότητας προσαρμογής τους και κοόρτης, έδειξε ότι όσοι έφηβοι είχαν αρκετούς πόρους κατάφεραν να τα πάνε καλά τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της κρίσης. Όσοι νέοι δεν είχαν αρκετούς πόρους τα πήγαιναν ιδιαίτερα άσχημα κατά τη διάρκεια της κρίσης. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οικογενειακοί και προσωπικοί πόροι είναι ιδιαίτερα σημαντικοί κατά τη διάρκεια μιας μεγάλης οικονομικής κρίσης.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η υποκειμενική ευτυχία των Ελλήνων στα χρόνια της κρίσης: ο ρόλος της ψυχικής ανθεκτικότητας και της ύπαρξης νοήματος ζωής

Αναστάσιος Σταλίκας¹, Θεόδωρος Κυριάκος¹ & Martin Drapeau²

¹Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, ²McGill University

Η ανάπτυξη της Θετικής Ψυχολογίας την τελευταία 20ετια έχει φέρει στο προσκήνιο τη συστηματική μελέτη θετικών μεταβλητών όπως η βίωση θετικών συναισθημάτων, η ψυχική ανθεκτικότητα και η ύπαρξη νοήματος ζωής, καθώς και τη συμβολή τους στην προάσπιση αλλά και ανάπτυξη της υποκειμενικής ευτυχίας. Μάλιστα, η σπουδαιότητα των παραπάνω θετικών μεταβλητών για την ψυχική υγεία γίνεται καθοριστική σε περιόδους κοινωνικής και οικονομικής κρίσης, όπως ήταν αυτή της τελευταίας δεκαετίας για την χώρα μας. Για τους ανωτέρω λόγους, η παρούσα εστιάσθηκε στη μελέτη της υποκειμενικής ευτυχίας των Ελλήνων, κατά τη διάρκεια της κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκε η σχέση μεταξύ της οικονομικής και συναισθηματικής διάστασης της κρίσης και της υποκειμενικής ευτυχίας. Ειδικότερα διερευνήθηκε η συμβολή της ύπαρξης νοήματος ζωής και της ψυχικής ανθεκτικότητας στην υποκειμενική ευτυχία, λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση της οικονομικής κατάστασης των συμμετεχόντων. Τα ευρήματα επιβεβαιώνουν τη συμβολή της επιδείνωσης ή μη της οικονομικής κατάστασης στην υποκειμενική ευτυχία, καθώς και τη σχέση της υποκειμενικής ευτυχίας με την ψυχική ανθεκτικότητα και την ύπαρξη σκοπού και νοήματος στη ζωή.

Η θετικότητα στις στενές σχέσεις

Παναγιώτης Κορδούτης

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Μολονότι στην κοινή αντίληψη και εν μέρει στο ερευνητικό και συμβουλευτικό πεδίο έχει δοθεί ιστορικά προτεραιότητα στη λεγόμενη «αποτρεπτική προσέγγιση στις σχέσεις», δηλαδή στη μελέτη και στην προσπάθεια αποτροπής και διαχείρισης των δυσπροσαρμοστικών, συγκρουσιακών και βλαπτικών σχεσιακών συμπεριφορών, μία άλλη γραμμή έρευνας και εφαρμογών ακολουθεί έναν «προληπτικά θετικό» προσανατολισμό προς το σχετίζεσθαι. Εκκινώντας από τη θεμελιώδη πρόταση της Fredrickson (2001), «διεύρυνση - και - οικοδόμηση», σειρά ερευνών έχει δείξει ότι η θετικότητα έχει ουσιαστική επίδραση στη γνωστική αντίληψη της σχέσης καθώς διευρύνει τη σύλληψή της ως σύνολο, αναδεικνύοντας κεντρικά και περιφερειακά ζητήματα, επιτείνει τη θετική μεροληψία για τη συντήρησή της και αυξάνει την ευρηματικότητα για αναζήτηση πολλαπλών δημιουργικών επιλογών στα φαινομενικά αδιέξοδα. Ο θετικός αναλογισμός, η αξιοποίηση ευκαιριών επίτασης των δεσμών και οι κοινοί στόχοι είναι μερικοί από τους γνωστούς τρόπους ενίσχυσης της θετικότητας στις σχέσεις και έμμεσης αύξησης της μακροημέρευσης, προσαρμοστικότητας και ικανοποίησης που παράγουν. Περαιτέρω, η εστίαση στις θετικές ιδιότητες του συντρόφου και η αναγνώρισή τους, το άνοιγμα διαύλων επικοινωνίας μέσα από την παιγνιώδη διάθεση, η μέθεξη στα θετικά γεγονότα ζωής του συντρόφου, η συνειδητή επένδυση χρόνου κι ενέργειας στην παρατήρησή του ώστε να μην μετατρέπεται σε δεδομένος, η αφανής-διακριτική κοινωνική στήριξη του συντρόφου, το άγγιγμα και η ποικιλόμορφη σωματική επαφή, είναι μερικές από τις συνειδητές στρατηγικές που έχει διαπιστωθεί ότι ενισχύουν την ευημερία των σχέσεων. Παράλληλα ορισμένοι «παράπλευροι» μη συνειδητοί μηχανισμοί, ολοκληρώνουν την επίδραση της θετικότητας, όπως, οι θετικές αυταπάτες για το σύντροφο, τις οποίες ωστόσο οι

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

σύντροφοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν συνειδητά και το «φαινόμενο του Μιχαήλ Αγγέλου» (Finkel, 2017· Rusbult, Finkel, Kumashiro, 2009), σύμφωνα με το οποίο οι σύντροφοι σμιλεύουν ως γλύπτες ο ένας τον άλλο εκμαιεύοντας τους εκατέρωθεν ιδανικούς εαυτούς τους. Πρόκειται για διεργασία που καθιστά τις σχέσεις εργαστήρια ανάπτυξης του εαυτού και πηγές ανανεούμενης ικανοποίησης.

17:30 -19:00 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ & ΟΡΓΑΝΩΣΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΟΡΦΕΑΣ Σύγχρονες Ψυχομετρικές Προσεγγίσεις και Οργανωσιακή Συμπεριφορά

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Ιωάννης Τσαούσης**, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Συζητήτρια: **Δέσποινα Ξανθοπούλου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος του συγκεκριμένου συμποσίου είναι να αναδειχθεί ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η ψυχομετρία μέσω των σύγχρονων μεθοδολογικών και στατιστικών τεχνικών που χρησιμοποιεί στη βελτίωση της μέτρησης της οργανωσιακής συμπεριφοράς. Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου συμποσίου θα παρουσιαστούν 4 εργασίες μέσα από τις οποίες θα αναδειχθούν τόσο προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κλάδος της οργανωσιακής ψυχολογίας στην προσπάθεια μέτρησης της συμπεριφοράς, όσο και προτάσεις που προτείνει ο κλάδος της ψυχομετρίας για να αντιμετωπιστούν αυτά αποτελεσματικά. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη εργασία θα παρουσιάσει ένα νέο ψυχομετρικό εργαλείο για τη μέτρηση της ηθικής ηγεσίας στον εργασιακό χώρο, καθώς και θεωρητικά αλλά και μεθοδολογικά ζητήματα που απορρέουν από την προσπάθεια να μετρηθεί η συγκεκριμένη έννοια. Η δεύτερη εργασία αναφέρεται στην προσπάθεια των ειδικών να ορίσουν αλλά και να μετρήσουν την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου στον εργασιακό χώρο μέσα από τη δημιουργία μίας νέας κλίμακας, καθώς και των θεωρητικών και μεθοδολογικών ζητημάτων που συνοδεύουν μία τέτοια προσπάθεια. Η τρίτη εργασία παρουσιάζει τις βασικές αρχές αλλά και την εφαρμογή μιας Προσαρμοστικής Αξιολόγησης με Υπολογιστή (Computerized Adaptive Testing - CAT), της πιο σύγχρονης ψυχομετρικής τεχνικής στο χώρο της μέτρησης των γνωστικών ικανοτήτων, οι οποίες αποτελούν ένα παραδοσιακό κριτήριο αξιολόγησης και επιλογής προσωπικού στον εργασιακό χώρο. Τέλος, η τέταρτη εργασία παρουσιάζει μία σύγχρονη ψυχομετρική προσέγγιση στην αντιμετώπιση του φαινομένου μεροληψίας των αποκρίσεων (response bias), ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα στον χώρο της αξιολόγησης της οργανωσιακής συμπεριφοράς: Τη χρήση στοιχείων αναγκαστικής επιλογής (forced-choice items) και τη στατιστική τους επεξεργασία μέσω της στατιστικής τεχνικής Thurstonian Item Response Theory (Thurstonian IRT).

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Εφαρμόζοντας τη μέθοδο της παραγοντικής ισοδυναμίας και της Multi-Trait Multi-Method (MTMM) για την αξιολόγηση των εννοιολογικών διαφορών της ηθικής ηγεσίας: Η περίπτωση της ΚΛΗΘΙΣ

Ειρήνη Μαρίνα Μητροπούλου¹, Ιωάννης Τσαούσης¹, Δέσποινα Ξανθοπούλου²
& Κωνσταντίνος Πετρίδης³

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ³University College London

Η ηθική ηγεσία στην εργασία έχει κεντρίσει το ερευνητικό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή η έννοια στους εργαζόμενους που ασκούν διοίκηση (ηγέτες) και στους εργαζόμενους που υφίστανται διοίκηση (υφιστάμενοι). Οι περισσότερες εμπειρικές μελέτες αξιολογούν την έννοια της ηθικής ηγεσίας συγκεντρώνοντας δεδομένα μόνο από υφιστάμενους διαφορετικών οργανισμών και εργασιακών ομάδων (έτερο-αξιολόγηση). Στόχος της συγκεκριμένης μελέτης είναι η αξιολόγηση των ενδεχόμενων εννοιολογικών διαφορών της ηθικής ηγεσίας, όπως αυτές γίνονται αντιληπτές τόσο από τους ηγέτες, όσο και από τους υφιστάμενους των ίδιων εργασιακών ομάδων. Για την ταυτόχρονη αξιολόγηση της ηθικής ηγεσίας με δεδομένα αυτό-αξιολόγησης και έτερο-αξιολόγησης χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα ΗΘικής ηγεσίας (ΚΛΗΘΙΣ). Η ΚΛΗΘΙΣ είναι το πρώτο αμφιπαραγοντικό εργαλείο ηθικής ηγεσίας στην εργασία, το οποίο διαμορφώνεται από έναν γενικό παράγοντα «Ηθικής ηγεσίας» και από δύο υπό-παράγοντες, οι οποίοι ονομάζονται «Τέλος» και «Ηθος». Ο παράγοντας «Τέλος» καθορίζεται από τις ηθικές συμπεριφορές του ηγέτη ενώ ο παράγοντας «Ηθος» από την ηθική προσωπικότητα του ηγέτη. Η κοινή 'συνύπαρξη' αυτών των υπό-παραγόντων διαμορφώνει το εννοιολογικό περιεχόμενο του γενικού παράγοντα της ηθικής ηγεσίας. Η αξιολόγηση των εννοιολογικών διαφορών έγινε με τη εφαρμογή δύο διαφορετικών στατιστικών μεθόδων: της Παραγοντικής Ισοδυναμίας και της Multi-Trait Multi-Method (MTMM). Τα αποτελέσματα της παραγοντικής ισοδυναμίας ανέδειξαν ότι το αμφιπαραγοντικό μοντέλο της ΚΛΗΘΙΣ γίνεται αντιληπτό με τον ίδιο αδιαφοροποίητο τρόπο στους υφιστάμενους και στους ηγέτες. Τέλος, τα αποτελέσματα της ανάλυσης MTMM ως προς τον εργασιακό ρόλο και την ιεραρχική απόσταση των εργαζομένων, ενισχύουν την εννοιολογική εγκυρότητα της ΚΛΗΘΙΣ.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Κοινωνικό κεφάλαιο του χώρου εργασίας: Κατασκευή και ψυχομετρικά χαρακτηριστικά μιας νέας κλίμακας

Ανδρέας Τσούνης¹, Δέσποινα Ξανθοπούλου¹, Κωνσταντίνος Καφέτσιος² & Ευαγγελία Δεμεροῦτη³
¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Πανεπιστήμιο Κρήτης, ³Eindhoven University of Technology

Το κοινωνικό κεφάλαιο (ΚΚ) συνιστά ατομικό και οικολογικό πόρο. Διακρίνεται σε δεσμευτικό και συνδεδετικό, με κριτήριο το είδος των κοινωνικών δεσμών και σε δομικό και γνωστικό, με κριτήριο τα συστατικά του. Το δεσμευτικό ΚΚ αναφέρεται στους κοντινούς δεσμούς και το συνδεδετικό στους πιο απομακρυσμένους, ενώ το δομικό ΚΚ αναφέρεται στα κοινωνικά δίκτυα και το γνωστικό σε άυλα στοιχεία (π.χ., κοινωνικές στάσεις). Τα υπάρχοντα εργαλεία μέτρησής του ΚΚ ως οικολογικό, εργασιακό χαρακτηριστικό εμφανίζουν περιορισμούς, καθώς συχνά οι αξιολογήσεις αναφέρονται μόνο στους συναδέλφους και όχι στη διοίκηση, δίνουν έμφαση στις κοινωνικές στάσεις παραβλέποντας ζητήματα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ και η διάκριση μεταξύ διαστάσεων παραμένει ασαφής. Η νέα κλίμακα αξιολογεί το ΚΚ ως εργασιακό πόρο σε επίπεδο οργανισμού, διερευνώντας τις κοινές πεποιθήσεις των ατόμων ως προς την εμπιστοσύνη και την αμοιβαιότητα (γνωστικό ΚΚ), καθώς και τις κοινωνικές σχέσεις και τις δυνατότητες διεύρυνσης του επαγγελματικού και κοινωνικού δικτύου των εργαζομένων (δομικό ΚΚ). Αποτελέσματα διερευνητικών παραγοντικών αναλύσεων έδειξαν ότι το δεσμευτικό και συνδεδετικό ΚΚ αποτελούν διακριτούς παράγοντες. Τα αποτελέσματα επιβεβαιωτικών αναλύσεων παραγόντων ξεχωριστά για το δεσμευτικό και το συνδεδετικό ΚΚ έδειξαν ότι η προτεινόμενη δομή τριών παραγόντων (εμπιστοσύνη, αμοιβαιότητα και κοινωνικά δίκτυα) είχε καλύτερη προσαρμογή στα δεδομένα από εναλλακτικές δομές δύο και ενός παράγοντα. Επίσης, βρέθηκε ότι το ΚΚ του χώρου εργασίας συνιστά κατασκευή ανώτερου επιπέδου που προσδιορίζεται από το δεσμευτικό και συνδεδετικό ΚΚ (ως παράγοντες δεύτερου επιπέδου κάθε ένας από τους οποίους αξιολογείται μέσω της εμπιστοσύνης, της αμοιβαιότητας και του κοινωνικού δικτύου). Τέλος, οι αναλύσεις έδειξαν ότι η κλίμακα είναι αξιόπιστη και έχει ικανοποιητική συγκλίνοσα εγκυρότητα.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Επιλογή και αξιολόγηση προσωπικού με την μέθοδο της Προσαρμοστικής Αξιολόγησης με Υπολογιστή (Computerized Adaptive Testing-CAT)

Μαριάννα Καραγιάννη & Ιωάννης Τσαούσης
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η Προσαρμοστική Αξιολόγηση με Υπολογιστή είναι ο σχεδιασμός ψυχομετρικών εργαλείων με την μορφή λογισμικών τα οποία αξιολογούν σε ποιο βαθμό οι αξιολογούμενοι κατέχουν το λανθάνον χαρακτηριστικό που μετράται από το εργαλείο. Σκοπός των συστημάτων CAT, είναι η επιλογή διαφορετικών κάθε φορά στοιχείων σε αριθμό και επίπεδο δυσκολίας από μια προ-βαθμονομημένη τράπεζα στοιχείων, ώστε να προσαρμόζονται στον βαθμό που ο κάθε εξεταζόμενος κατέχει το λανθάνον χαρακτηριστικό. Βασικά πλεονεκτήματα των CAT, τα οποία τα καθιστούν ιδανικά για την επιλογή και αξιολόγηση προσωπικού είναι το περιορισμένο τους μέγεθος, η συντομία συμπλήρωσης, οι ευέλικτοι τρόποι εξέτασης, η αυξημένη ασφάλεια, ο καλύτερος έλεγχος έκθεσης των στοιχείων, η ταχεία επικαιροποίηση της τράπεζας στοιχείων, η βελτιωμένη εμπειρία για τον εξεταζόμενο και η συχνή επαναξιολόγηση των εξεταζόμενων, διότι δεν δύνανται να εξοικειωθούν με τα στοιχεία. Σε αυτή την παρουσίαση θα αναλυθεί η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την κατασκευή ενός συστήματος CAT το οποίο αξιολογεί τον Αριθμητικό Συλλογισμό (Numerical Reasoning), μεταβλητή η οποία αξιολογείται ευρέως τόσο στην επιλογή όσο και στην αξιολόγηση προσωπικού. Αρχικά, πραγματοποιήθηκε η κατασκευή μίας τράπεζας στοιχείων, χρησιμοποιώντας ως στατιστικό πλαίσιο την Θεωρία Απόκρισης Στοιχείου (Item Response Theory - IRT). Έπειτα, επιλέχθηκαν οι αλγόριθμοι, Maximum Likelihood with Fences για την βαθμολόγηση των αξιολογούμενων (scoring algorithm), ο αλγόριθμος Progressive Restricted Standard Error για την επιλογή καθώς και για την μείωση έκθεσης των στοιχείων (item selection algorithm and method to reduce item exposure rates) και ο Standard Error ως κανόνας τερματισμού (stopping rule). Η διαδικασία κατασκευής ενός συστήματος CAT ολοκληρώνεται με τον έλεγχο της ψυχομετρικής τεκμηρίωσης του εργαλείου.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Τα στοιχεία αναγκαστικής επιλογής και η χρήση της Thurstonian IRT στον έλεγχο της μεροληψίας των αποκρίσεων (response bias)

Ιωάννης Τσαούσης

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στόχος της συγκεκριμένης παρουσίασης είναι η ανάδειξη μίας ψυχομετρικής μεθοδολογικής προσέγγισης για τον έλεγχο ενός από τα σημαντικότερα ζητήματα στον χώρο της επιλογής και αξιολόγησης προσωπικού: τη μεροληψία που προέρχεται από τη συνειδητή ή ασυνειδητή διαστρέβλωση των αποκρίσεων (response bias). Πιο συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν τα πλεονεκτήματα που εμφανίζει ένας ειδικός τύπος στοιχείων, τα στοιχεία αναγκαστικής επιλογής (forced-choice) στον έλεγχο των πιο σημαντικών φαινομένων μεροληψίας των αποκρίσεων: των ψευδών αποκρίσεων (lying responses) και των κοινωνικά επιθυμητών αποκρίσεων (social desirability responses). Θα παρουσιαστούν οι βασικές αρχές ανάπτυξης αυτού του είδους των στοιχείων, καθώς και ζητήματα που αναφέρονται στον τρόπο βαθμολόγησης και ερμηνεία τους. Πιο συγκεκριμένα, θα αναφερθούμε στο πρόβλημα που εμφανίζουν τα συγκεκριμένα στοιχεία όταν γίνεται προσπάθεια να συγκριθούν οι επιδόσεις των ατόμων μεταξύ τους, λόγω του ότι τα δεδομένα που απορρέουν από τη χρήση τέτοιων τεστ είναι ιδιοσυγκρασιακά (ipsative), σε αντίθεση με τα τεστ που χρησιμοποιούν άλλες μορφές στοιχείων, όπως για παράδειγμα διαβαθμιστικές κλίμακες τύπου Likert. Λύση σε αυτό το πρόβλημα δίνει η στατιστική τεχνική Thurstonian IRT μέσω της οποίας είναι δυνατόν να μετατραπούν οι αποκρίσεις των ατόμων από ipsative σε normative, ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση των επιδόσεων των ατόμων τόσο μεταξύ τους όσο και με το δείγμα στάθμισης. Η παρουσίαση θα ολοκληρωθεί με ένα παράδειγμα ανάπτυξης ενός τεστ προσωπικότητας με τη χρήση στοιχείων αναγκαστικής επιλογής καθώς και με τη στατιστική διαδικασία μέσω της οποίας είναι δυνατόν να αναλυθούν τα δεδομένα που προκύπτουν από τέτοιου είδους εργασία ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση ατόμων μεταξύ τους.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

17:30 -19:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12 // ΝΙΚΗ

Γνωστική - πειραματική ψυχολογία; Αντίληψη, μνήμη, εκτελεστικές λειτουργίες

Προεδρείο: **Ελβίρα Μασούρα**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Διαμόρφωση και νοερή ανανέωση χωρικών αναπαραστάσεων: Μια αναπτυξιακή προσέγγιση

Χρίστος Μιχαηλίδης & Μάριος Αβρααμίδης

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η παρούσα πειραματική έρευνα εξετάζει: (1) την ακρίβεια της χωρικής μνήμης διαφόρων ηλικιακών ομάδων (6-,7-,8-,9-,10-,11-,19-,35-,60-χρονων) για διατάξεις που περιέχουν πολλαπλά αντικείμενα, και (2) την αποτελεσματικότητα νοερής ανανέωσης των προϋπάρχουσων χωρικών αναπαραστάσεων λόγω της μετακίνησης των συμμετεχόντων στο χώρο. Οι συμμετέχοντες μελέτησαν μια διάταξη 4 αντικειμένων τοποθετημένων σε προκαθορισμένες θέσεις στην περιφέρεια ενός στρογγυλού χαλιού (3 μέτρων). Μόλις απομνημόνευαν τη χωρική διάταξη, και ενώ βρίσκονταν στην αρχική θέση μελέτης των αντικειμένων (συνθήκη προσανατολισμού), ο ερευνητής τοποθετούσε στα μάτια τους μια καλύπτρα και τους ζητούσε να δείξουν τα διάφορα αντικείμενα. Εν συνεχεία, στη συνθήκη ανανέωσης, ο ερευνητής περιστρέφει τους συμμετέχοντες κατά 45° και τους ζητούσε να δείξουν τα αντικείμενα από τη νέα τους θέση. Για τη στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν διάφορες μετρήσεις. Η ηλικία των συμμετεχόντων (9 ηλικιακές ομάδες), το φύλο (άντρας, γυναίκα), και το προτιμώμενο χέρι εκτέλεσης διαφόρων δραστηριοτήτων (δεξιόχειρες, αριστερόχειρες, αμφίχειρες) συμπεριλήφθηκαν ως μεταβλητές πρόβλεψης της ακρίβειας και της ταχύτητας δείξης των αντικειμένων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι παρόλο που όλοι οι συμμετέχοντες παρέμειναν προσανατολισμένοι και μπόρεσαν να δείξουν με ακρίβεια τα διάφορα αντικείμενα, τα μικρά παιδιά και οι πιο ηλικιωμένοι συμμετέχοντες ήταν λιγότερο ακριβείς σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες. Στη συνθήκη ανανέωσης, οι συμμετέχοντες μπορούσαν να δείξουν με ακρίβεια τα διάφορα αντικείμενα, γεγονός που υποδεικνύει ότι οι διάφορες ιδιοθετικές πληροφορίες που προέρχονται από την κίνηση στο χώρο, είναι αρκετές για την ανανέωση και επικαιροποίηση των αποθηκευμένων χωρικών αναπαραστάσεων. Ωστόσο, το γεγονός ότι κάποιοι συμμετέχοντες (σε διάφορες ηλικιακές ομάδες) δεν μπόρεσαν να ανανεώσουν τόσο αποτελεσματικά τις αναπαραστάσεις τους όσο άλλοι, δείχνει ότι αυτή η διαδικασία πιθανόν να παραμένει μια πιθανή πηγή προβλημάτων καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Το φύλο και το προτιμώμενο χέρι των συμμετεχόντων δεν διαφοροποίησαν σημαντικά τις επιδόσεις στη δείξη των αντικειμένων.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Έχουν οι μουσικοί υψηλότερες επιδόσεις στις εκτελεστικές λειτουργίες; Ευρήματα από μια μελέτη σύγκρισης ομάδων

Κωνσταντίνα Δερβένη, Βασιλική Μπάπκα, Ευδοξία Νάντση & Δέσποινα Μωραΐτου
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η παραγωγή μουσικής είναι μια πολυαισθητηριακή δραστηριότητα και η συστηματική μουσική εξάσκηση και κατάρτιση περιλαμβάνει τη συμμετοχή πολλών νευρικών και γνωστικών πόρων. Πολυαριθμες είναι οι έρευνες στη διεθνή βιβλιογραφία που προτείνουν ότι η μουσική κατάρτιση επιδρά σημαντικά στη βελτίωση μιας σειράς εκτελεστικών λειτουργιών, όπως είναι ο ανασταλτικός έλεγχος, η γνωστική ευελιξία και η εργαζόμενη μνήμη. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της επίδρασης της μουσικής παιδείας στις εκτελεστικές λειτουργίες και η αποσαφήνιση του κατά πόσο η μουσική παιδεία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εξάσκηση και κατ' επέκταση τη βελτίωση των νοητικών λειτουργιών. Όσον αφορά τον πειραματικό σχεδιασμό, κρίθηκε αναγκαίος ο διαχωρισμός του δείγματος σε δύο ομάδες: όσους ασχολούνται συστηματικά με τη μουσική και έχουν φοιτήσει σε οργανωμένη δομή εκπαίδευσης (τουλάχιστον 7 χρόνια) και εκείνους που, είτε δεν έχουν δεχτεί οποιασδήποτε μορφής μουσική παιδεία, είτε φοίτησαν ελάχιστα στο παρελθόν και τώρα έχουν διακόψει την ενασχολησή τους. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 100 άτομα (50 στην εκάστοτε ομάδα). Τα ερευνητικά εργαλεία που χορηγήθηκαν περιλαμβάνουν δοκιμασίες μέτρησης εργαζόμενης μνήμης (Digit span, Visual Pattern Test), ανασταλτικού ελέγχου και γνωστικής ευελιξίας (D-KEFS: Design Fluency Test, Colour-Word Interference Test). Τα δεδομένα βρίσκονται υπό στατιστική επεξεργασία. Βάσει της υπάρχουσας βιβλιογραφίας αναμένεται ότι οι μουσικοί θα σημειώσουν σημαντικά υψηλότερα σκορ από τους μη μουσικούς στις δοκιμασίες που εξετάζουν την ακουστική και την οπτική εργαζόμενη μνήμη, ενώ οι δύο ομάδες δεν θα διαφέρουν μεταξύ τους στις επιδόσεις τους σε δοκιμασίες που εξετάζουν τον ανασταλτικό έλεγχο και τη γνωστική ευελιξία. Τέλος, οι ώρες εξάσκησης με τη μουσική αναμένεται να επιδρούν θετικά στις επιδόσεις στην ακουστική και οπτική εργαζόμενη μνήμη μεταξύ των μουσικών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Διερευνώντας τη σημαντικότητα της σειράς κωδικοποίησης πληροφοριών αναφορικά με τις ψευδείς μνήμες από παραπληροφόρηση. Εστιάζοντας στις ατομικές διαφορές.

Βίκτωρ Μελικόπουλος¹ & Αφροδίτη Παπαϊωάννου-Σπυρούλια²

¹University of Strasbourg, ²Kυψέλη Research Center

Στην παρούσα μελέτη υιοθετούμε τη μέθοδο της «κλασικής» παραπληροφόρησης για να διερευνήσουμε το φαινόμενο των ψευδών μνημών. Επιπρόσθετα, σκοπός της μελέτης είναι να ανιχνεύσουμε πώς οι ατομικές διαφορές μπορούν να αποτελέσουν προβλεπτικούς δείκτες αναφορικά με το βαθμό ευκολίας σχηματισμού ψευδών μνημών από παραπληροφόρηση. Λαμβάνοντας υπόψη τη βιβλιογραφία, η υπόθεση που διαμορφώθηκε στην έρευνα ήταν η εξής: η πιο πρόσφατη από τις δύο κωδικοποιημένες πληροφορίες θα είναι κυρίαρχη. Στην έρευνα συμμετείχε τυχαίο δείγμα 100 συμμετεχόντων (48 άνδρες και 52 γυναίκες), το οποίο χωρίστηκε σε πειραματική ομάδα (N=50) και ομάδα ελέγχου (N=50). Για τη μέτρηση των ψευδών μνημών από παραπληροφόρηση χρησιμοποιήθηκε αυτοσχέδια γνωστική μπαταρία αποτελούμενη από τέσσερα στάδια: (α) μία σειρά φωτογραφίες από ολιγόλεπτη σκηνή κινηματογραφικής ταινίας, (β) ένα γνωστικό τεστ μέτρησης της ικανότητας αναγνώρισης προσώπων, (γ) μία σειρά προ-ηχογραφημένων αφηγήσεων που αναφέρονταν στο υλικό της παρουσίασης και (δ) δύο ερωτηματολόγια: το πρώτο προκειμένου να ελεγχθεί κατά πόσο οι συμμετέχοντες θυμούνται όσα είδαν στην παρουσίαση και το δεύτερο για την ανίχνευση της πηγής από την οποία συγκράτησαν τις πληροφορίες. Βάσει των αποτελεσμάτων μας, επιβεβαιώθηκε η υπόθεσή μας, καθώς ακόμα και όταν οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι οι πληροφορίες που τους δόθηκαν (παρουσίαση-αφήγηση) ήταν αντιφατικές και ενώ τους ζητήθηκε να δώσουν βάση μόνο στην παρουσίαση, η απάντηση που έδωσαν ήταν η ίδια με αυτή που τους δόθηκε/παρουσιάστηκε κατά την ακρόαση των αφηγήσεων. Εν συνεχεία, βρέθηκε άμεση συσχέτιση ανάμεσα σε ικανότητα αναγνώρισης προσώπων και το φύλο και τις ψευδείς μνήμες από παραπληροφόρηση, ωστόσο, παρατηρήθηκε απουσία στατιστικά σημαντικής συσχέτισης με τις υπόλοιπες μεταβλητές ατομικών διαφορών. Συνάμα, από τη βιβλιογραφική μας ανασκόπηση, δεν προέκυψε άλλη μελέτη που να διερευνά τις παραπάνω μεταβλητές σε Ελληνικό πληθυσμό, ενώ τα γενικότερα ευρήματα αναφορικά με την παραπληροφόρηση παραμένουν ασαφή, γεγονός το οποίο μας δείχνει ότι το συγκεκριμένο φαινόμενο απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση. Τέτοιου είδους μελέτες θα μπορούσαν να συνδράμουν στον εντοπισμό νευρωνικών δικτύων που συμβάλλουν στις ψευδείς μνήμες και την παραπληροφόρηση.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η επίδραση της τροπικότητας των οροσήμεων στην πλοήγηση και την αντίληψη χρόνου

Μαρία Κωστάκη, Αργυρώ Βατάκη & Σταυρούλα Σαμαρτζή

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί κατά τη διάρκεια της πλοήγησης σε ένα τρισδιάστατο εικονικό περιβάλλον πόλης, η επίδραση της τροπικότητας (οπτική - ακουστική) των οροσήμεων α) στη χωρική μνήμη και την εύρεση διαδρομής και β) στην αντίληψη του χρόνου. Τα ορόσημα είναι σταθερές και διακριτές μορφές στον χώρο, π.χ. ένα πολυόροφο κτίριο, που μας παρέχουν, μεταξύ άλλων, πληροφορίες σε σχέση με το πού βρισκόμαστε και την απόσταση που έχουμε διανύσει. Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας, αναπτύχθηκαν τρεις διαφορετικές γεωμετρικές αναπαραστάσεις εικονικών πόλεων βασισμένες σε πρότυπα άλλων ερευνών και έχουν επιλεγεί δώδεκα οπτικά ορόσημα με τον αντίστοιχο τους ήχο (π.χ., ένα σχολείο με τον ήχο του κουδουνιού για διάλειμμα). Κάθε πόλη, περιλαμβάνει και τα δώδεκα ορόσημα αλλά, σε διαφορετικές κομβικές θέσεις. Τα ορόσημα παρουσιάζονται είτε οπτικά είτε οπτικοακουστικά στον κάθε συμμετέχοντα (σχεδίαση μεταξύ υποκειμένων) ο οποίος καλείται, αφού περιηγηθεί στην κάθε μία από τις πόλεις, να ανακαλέσει ορόσημα, να τα τοποθετήσει στον χάρτη της πόλης, να βρει τη συντομότερη διαδρομή προς ένα συγκεκριμένο ορόσημο και να εκτιμήσει τον χρόνο που χρειάστηκε για να φτάσει σε αυτό. Σύμφωνα με το μοντέλο της βέλτιστης ενοποίησης των εισερχόμενων ερεθισμάτων, αλλά και των ευρημάτων ότι τα σύμφωνα οπτικοακουστικά ορόσημα ενισχύουν την χωρική πλοήγηση σε εικονικά περιβάλλοντα λαβυρίνθου, αναμένεται τα οπτικοακουστικά ορόσημα να βελτιώσουν την επίδοση στα έργα πλοήγησης και χωρικής μνήμης σε σχέση με τα μονοαισθητηριακά οπτικά ορόσημα. Αντίθετα, η τροπικότητα των οροσήμεων δεν αναμένεται να επηρεάσει την αντίληψη χρόνου, λόγω της πολυπλοκότητας της διεργασίας. Τα πρώτα αποτελέσματα δείχνουν να συμφωνούν με τις παραπάνω υποθέσεις και συζητούνται ως προς την κατανόηση του μηχανισμού ενοποίησης των αισθητηριακών χαρακτηριστικών των οροσήμεων σε ένα εικονικό περιβάλλον πόλης μιας και τα μέχρι τώρα ευρήματα στη βιβλιογραφία είναι ασαφή. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στη σχέση μεταξύ αντίληψης χρόνου και αναζήτησης (σχεδιασμού) διαδρομής, η οποία μελετάται για πρώτη φορά.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

17:30 -19:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13 // ΑΘΗΝΑ

Πεδία κοινωνικοποίησης: οικογένεια, σχολείο, εργασία

Προεδρείο: **Αναστασία Ψάλλη**, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

Πεδία Κοινωνικοποίησης και Μονιστική Αντίληψη της Πραγματικότητας: Η Σύνδεση μεταξύ Δικαιολόγησης του Συστήματος, Εμπειρίας της Εξουσίας και Αποκλίνουσας Σκέψης

Ερρίκος Βασιλικός¹ & Κατερίνα Τσιροπούλου²

¹Πανεπιστήμιο Πατρών, ²Κολλέγιο ΒCΑ

Η δικαιολόγηση του συστήματος αφορά την αποδοχή στάσεων υπέρ κυρίαρχων ομάδων εντός κοινωνικών συστημάτων, ακόμη κι αν δεν ευνοούν -βάσει ομαδικής υπαγωγής- το άτομο που τις προσβέυει. Τέτοιες στάσεις διαδίδονται κυρίως βάσει πλειονοτικής επιρροής, δεδομένης της κυρίαρχης θέσης της κοινωνικής ομάδας που ευνοούν. Σύμφωνα με τη σχετική θεωρία της Nemeth που συνδέει την εκφρασμένη απόκλιση από πλειονοτικές τοποθετήσεις (μειονοτική επιρροή) με τη δυνατότητα να επιδίεται κανείς σε αποκλίνουσα σκέψη (δυνατότητα πολλαπλών εναλλακτικών θεάσεων της πραγματικότητας), η απόκλιση από στάσεις που παρέχουν δικαιολόγηση στο εκάστοτε σύστημα είναι εύλογο να συνδέεται με αυξημένη αποκλίνουσα σκέψη. Παράλληλα, εικάζεται ότι η μειωμένη αποκλίνουσα σκέψη των τυπικά συμμορφούμενων ατόμων συνδέεται με τη διάδοση πλειονοτικών θέσεων μέσω κανονιστικής επιρροής, δηλ. συμμόρφωσης βάσει ενίσχυσης/τιμωρίας. Ενδεχομένως, λοιπόν, η κοινωνικοποίηση με έμφαση στη συστηματική σύνδεση συμμόρφωσης και ενίσχυσης/τιμωρίας είναι εύλογο να συνδέεται με μειωμένη αποκλίνουσα σκέψη. Εγχειρηματοποιώντας τις δύο αυτές θεωρητικές υποθέσεις με πεδίο εστίασης τις σχέσεις «παλιών»-«νέων» εντός οργανωσιακών συστημάτων, και γονέων-παιδιών εντός της οικογένειας, αντίστοιχα, μελετήθηκαν οι εξής δύο ερευνητικές υποθέσεις: α) όσοι δικαιολογούν τις ανισότητες μεταξύ «παλιών»-«νέων» σε εργασιακά πλαίσια εμφανίζουν χαμηλότερη αποκλίνουσα σκέψη από όσους δεν τις δικαιολογούν, και β) όσοι έχουν βιώσει έντονα κυριαρχικές συμπεριφορές (εμπειρία εξουσίας) κατά την παιδική/εφηβική ηλικία στη σχέση με τους γονείς εμφανίζουν χαμηλότερη αποκλίνουσα σκέψη από όσους δεν έχουν βιώσει αντίστοιχες συμπεριφορές. Χρησιμοποιώντας μια διασκευή του SDO με εστίαση στις σχέσεις «παλιών»-«νέων» (δικαιολόγηση συστήματος), το PAQ του Burι (εμπειρία εξουσίας) και διασκευές ορισμένων δοκιμασιών αποκλίνουσας σκέψης (συγκεκριμένα, Χρήσεις Αντικειμένων, Ομοιότητες, Ρεαλιστικά Προβλήματα), πραγματοποιήθηκε σχετική έρευνα στο γενικό πληθυσμό. Οι δύο υποθέσεις επαληθεύτηκαν, η δεύτερη ωστόσο βρέθηκε να ισχύει μόνο για χαμηλές τιμές αυτο-στοχασμού των συμμετεχόντων, ρυθμιστική μεταβλητή η μελέτη της οποίας υπαγορεύτηκε από παλαιότερα ερευνητικά ευρήματα. Η σημασία της έρευνας αφορά την προέκταση του υποδείγματος Nemeth και τη σύνδεση εννοιών που δεν έχουν ερευνηθεί μαζί στη σχετική παγκόσμια αρθρογραφία.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Απόψεις ελλήνων γονέων για τη χρήση των νέων τεχνολογιών από παιδιά 3-5 ετών: Μια πρώτη προσέγγιση

Αναστασία Ψάλτη¹, Κώστας Ζαφειρόπουλος² & Sheri Bauman³

¹Αλεξάνδρειο Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης, ²Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ³University of Arizona

Η χρήση των Νέων Τεχνολογιών (ΝΤ) ξεκινά σε ολοένα και μικρότερες ηλικίες, με αποτέλεσμα τα παιδιά που μεγαλώνουν σήμερα να χαρακτηρίζονται ως «ψηφιακοί ιθαγενείς». Η διεθνής βιβλιογραφία έχει ασχοληθεί επανειλημμένα με το θέμα, εστιάζοντας κυρίως στην εκπαιδευτική χρήση των ΝΤ και στην επίδρασή τους στο γνωστικό τομέα της ανάπτυξης. Όσον αφορά δε τις μικρές ηλικίες, η έρευνα φαίνεται να επικεντρώνεται στις θετικές και αρνητικές πλευρές της χρήσης των ΝΤ στην εκπαιδευτική διαδικασία, αγνοώντας την επίδρασή τους στην κοινωνική τους ανάπτυξη. Η συγκεκριμένα έρευνα στοχεύει στη διερεύνηση της χρήσης των συσκευών Νέων Τεχνολογιών από παιδιά προσχολικής ηλικίας (κάτω των 6 ετών) και της επίδρασής τους στην κοινωνικο-συναισθηματική τους ανάπτυξη, εξετάζοντας τις απόψεις των γονιών. Στην έρευνα συμμετείχαν 100 γονείς παιδιών 3-5 ετών από όλη την Ελλάδα οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο που βασίστηκε σε αναπτυξιακά κατάλληλα εργαλεία με καλές ψυχομετρικές ιδιότητες. Τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν εστιάζοντας στη σημασία του ρόλου των γονιών όσον αφορά τη διαμόρφωση των συνηθειών των παιδιών και γενικότερα του τρόπου με τον οποίο χειρίζονται τις ΝΤ, αλλά και την πρόβλεψη των κοινωνικο-συναισθηματικών δεξιοτήτων των παιδιών από τις απόψεις και τις πρακτικές των γονιών ως προς τη χρήση των ΝΤ. Τα αποτελέσματα συζητούνται αναφορικά με την ανάπτυξη στρατηγικών και πολιτικών για την κατάλληλη χρήση των Νέων Τεχνολογιών στο σπίτι και το σχολείο.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η οπτική των δασκάλων ως προς τη ριψοκίνδυνη διαδικτυακή συμπεριφορά στη σχολική ηλικία: Ο ρόλος της αντιλαμβανόμενης αποτελεσματικότητας και της επαγγελματικής ικανοποίησης

Θάνος Τουλούπης & Χριστίνα Αθανασιάδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα έρευνα διερεύνησε τις αντιλήψεις δασκάλων καθώς και τις απαντήσεις τους σε υποθετικά σενάρια σχετικά με τη ριψοκίνδυνη διαδικτυακή συμπεριφορά στη σχολική ηλικία. Επίσης, εξετάστηκε ο διαμεσολαβητικός ρόλος της αντιλαμβανόμενης αποτελεσματικότητας και της επαγγελματικής ικανοποίησης των δασκάλων στη σχέση ανάμεσα στις αντιλήψεις τους και τις απαντήσεις τους στα σενάρια. Απώτερος στόχος ήταν η αποτύπωση του δικτύου σχέσεων των εμπλεκόμενων μεταβλητών που προβλέπουν τη δηλούμενη πιθανότητα παρέμβασης των δασκάλων στα υποθετικά σενάρια. Στην έρευνα συμμετείχαν 295 δάσκαλοι από σχολεία κυρίως της Κεντρικής Μακεδονίας και της Αττικής, οι οποίοι συμπλήρωσαν ηλεκτρονικά ένα σύνολο ερωτηματολογίων που διερευνούσαν τις αντιλήψεις τους για το υπό μελέτη θέμα, τον τρόπο που προσεγγίζουν ανάλογα υποθετικά περιστατικά μαθητών/τριών, καθώς και το κατά πόσο νιώθουν αποτελεσματικοί και ικανοποιημένοι εντός του εργασιακού τους πλαισίου. Βρέθηκε ότι οι θετικές αντιλήψεις των δασκάλων για τη ριψοκίνδυνη διαδικτυακή συμπεριφορά στη σχολική ηλικία (π.χ., υψηλή αντιλαμβανόμενη ενημερότητα) προβλέπουν άμεσα και θετικά τις απαντήσεις τους στα υποθετικά σενάρια (π.χ., υψηλή αντιλαμβανόμενη ικανότητα παρέμβασης). Ωστόσο, φάνηκε πως παρά το ότι υποστηρίζουν την ολιστική εμπλοκή του σχολείου στην πρόληψη του εν λόγω ζητήματος, τελικά υιοθετούν χαμηλού/μέτριου βαθμού παρεμβάσεις στα αντίστοιχα περιστατικά των σεναρίων. Επιπλέον, από το δίκτυο σχέσεων (ανάλυση διαδρομών) διαπιστώθηκε πως οι αντιλήψεις των δασκάλων γύρω από τη ριψοκίνδυνη διαδικτυακή συμπεριφορά στη σχολική ηλικία προβλέπουν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν ανάλογα περιστατικά μαθητών/τριών και, συνεπώς, την δηλούμενη πιθανότητα παρέμβασης, εφόσον όμως οι δάσκαλοι αισθάνονται αποτελεσματικοί σε ζητήματα διαχείρισης της σχολικής τάξης και νιώθουν ικανοποιημένοι από τις προοπτικές επαγγελματικής τους προαγωγής. Τα παραπάνω ευρήματα ενισχύουν την ανάπτυξη δράσεων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα ριψοκίνδυνης μαθητικής διαδικτυακής συμπεριφοράς. Παράλληλα, αναδεικνύουν τη σημασία της επαγγελματικής τους κατάστασης και εγείρουν προβληματισμούς σε αρμόδιους θεσμικούς φορείς αναφορικά με το ισχύον εργασιακό καθεστώς των εκπαιδευτικών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η θετική ντροπαλότητα των βρεφών στην αλληλεπίδραση με τον ξένο

Αλεξάνδρα Μίσκου & Βασιλική Τσούρτου

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η παρούσα συγχρονική νατουραλιστική έρευνα εξετάζει την ντροπαλότητα ως αυτο-αναφορικό συναίσθημα που εκλύεται όταν το βρέφος αντιλαμβάνεται ότι γίνεται αντικείμενο προσοχής από ένα άλλο πρόσωπο (Asendorpf, 1990· Reddy, 2000). Διερευνάται η εμφάνιση και η ανάπτυξη της συγκεκριμένης συγκινησιακής έκφρασης σε 40 βρέφη τεσσάρων έως δέκα μηνών στις εξής συνθήκες: α) κατά την είσοδο ενός ξένου προσώπου στο σπίτι, ενώ η μητέρα ανοίγει την πόρτα κρατώντας το βρέφος στην αγκαλιά της, και β) λίγο αργότερα, όταν οι τρεις σύντροφοι επικοινωνούν φυσικά και αυθόρμητα, μετά από μία στοιχειώδη εξοικείωση του βρέφους με τον ξένο. Η μικρο-ανάλυση της βιντεοσκοπημένης αλληλεπίδρασης αναδεικνύει τα εξής: α) στην πρώτη συνθήκη παρατηρείται υψηλότερη συχνότητα ντροπαλών βρεφικών εκφράσεων σε σύγκριση με τη δεύτερη συνθήκη, β) η ντροπαλότητα εκδηλώνεται από πιο πολύπλοκα σχήματα όσο αυξάνεται η ηλικία (στα βρέφη τεσσάρων και έξι μηνών παρατηρείται αποστροφή του βλέμματος, ντροπαλό χαμόγελο και επιστροφή του βλέμματος, ενώ στα βρέφη οκτώ έως δέκα μηνών παρατηρούνται περισσότερες κινήσεις κεφαλιού και χεριού σε συνδυασμό με αποστροφή του βλέμματος και ντροπαλά χαμόγελα), και γ) στο δείγμα μας, η βρεφική ντροπαλότητα εκδηλώνεται στο πλαίσιο μίας θετικής αλληλεπίδρασης. Συγκεκριμένα, όλα τα βρέφη κοιτάζουν με ενδιαφέρον και περιέργεια τον ξένο πριν από το επεισόδιο της ντροπαλότητας, ενώ μετά την ντροπαλή έκφραση τα βρέφη επιστρέφουν την προσοχή τους στον ξένο με εκφράσεις χαράς. Η βρεφική ντροπαλότητα φαίνεται να είναι ένας εγγενής τρόπος αυτορρύθμισης της έντασης και της αμφιθυμίας που προκαλείται από το βλέμμα του άλλου, ενώ ταυτόχρονα προετοιμάζει το βρέφος για επικοινωνία με τον άλλο.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

17:30 -19:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Ζητήματα νευροψυχολογίας

Προεδρείο: **Μιχάλης Γαλανάκης**, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Χρήση του tDCS σε πρόγραμμα γνωσιακής αποκατάστασης: διαφορές μεταξύ εστιακών και διάχυτων βλαβών

Ελευθέριος Στέφας¹, Αλεξάνδρα Παντζαρτζίδου¹, Δήμητρα Μηναριτζή¹

& Ευγενία-Περιστερά Κούκη²

¹Κέντρο Αποκατάστασης Ευεξία, Νέα Καλλικράτεια, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πρόσφατες έρευνες ενσωματώνουν όλο και συχνότερα το διακρανιακό ερεθισμό συνεχούς ρεύματος (transcranial Direct Current Stimulation; tDCS) στον σχεδιασμό προγραμμάτων γνωσιακής αποκατάστασης. Στην αποκατάσταση των αγγειακών εγκεφαλικών επεισοδίων (ΑΕΕ), το tDCS χρησιμοποιείται εκτεταμένα για γνωστικά ελλείμματα που εμφανίζονται μετά από αριστερή ή δεξιά βλάβη (Galletta, Conner, Vogel-Eyny & Marangolo, 2016· Salazar, Vaz, Marchese, Stein, Pinto & Ragnussat, 2018). Αντίστοιχα, στην αποκατάσταση ατόμων με κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις (ΚΕΚ), βρέθηκε ότι βελτιώνει την επίδοση τους σε μνημονικές δοκιμασίες (O'Neil-Pirozzi, Doruk, Thomson & Fregni, 2016). Στην παρούσα μελέτη, στόχος ήταν να διερευνηθούν τα οφέλη του tDCS στα πλαίσια ενός προγράμματος γνωσιακής αποκατάστασης σε άτομα με ΚΕΚ ή ΑΕΕ. Η πειραματική ομάδα αποτελούνταν από τέσσερα άτομα (δυο με ΚΕΚ, ένα με αριστερή ημιπληγία συνεπεία ΑΕΕ και ένα με δεξιά ημιπληγία συνεπεία ΑΕΕ), τα οποία έλαβαν θεραπεία με tDCS κατά τη διάρκεια εκτέλεσης έργων γνωσιακής αποκατάστασης. Η ομάδα ελέγχου αποτελούνταν επίσης από 4 άτομα τα οποία δεν δέχτηκαν tDCS, αλλά ακολούθησαν το ίδιο πρόγραμμα γνωσιακής αποκατάστασης. Οι συμμετέχοντες στις 2 ομάδες, αντιστοιχήθηκαν ως προς την ηλικία, τη βλάβη και τη διάρκεια παραμονής στο κέντρο αποκατάστασης. Για τη μέτρηση της επίδοσής τους, χρησιμοποιήθηκε το Montreal Cognitive Assessment (MoCA· Nasreddine, Phillips, Bédirian, Charbonneau, Whitehead, Collin & Chertkow, 2005) πριν την παρακολούθηση του θεραπευτικού προγράμματος και μετά την ολοκλήρωσή του. Ο έλεγχος Mann-Whitney έδειξε ότι η πειραματική ομάδα παρουσίασε σημαντικά μεγαλύτερη βελτίωση συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου ($U=5$, $p<0,05$). Όσον αφορά την πειραματική ομάδα, μεγαλύτερη βελτίωση παρατηρήθηκε στα άτομα με εστιακές βλάβες (233%, 50%), από ό,τι στα άτομα με διάχυτες (90%, 30%). Η ηλικία των συμμετεχόντων ($\rho_s=0,285$, $p=0,49$) και η διάρκεια παραμονής τους στο κέντρο ($\rho_s=-0,119$, $p=0,78$) δεν επηρέασαν την έκβαση της γνωσιακής αποκατάστασης. Τα παραπάνω ευρήματα καταδεικνύουν ότι η παράλληλη χρήση του tDCS κατά τη διάρκεια του προγράμματος γνωσιακής αποκατάστασης βελτιώνει σημαντικά την έκβαση των ασθενών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ο ρόλος της κατάθλιψης ως παράγοντα κινδύνου για την εμφάνιση ήπιας γνωστικής εξασθένησης, άνοιας και άνοιας τύπου Alzheimer

Ηλέκτρα Χατζηδημητρίου & Ναυσικά Κυρίτση

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η εξακρίβωση των δυνητικών παραγόντων κινδύνου για τη γνωστική έκπτωση και ιδιαίτερα αυτών που επιδέχονται παρέμβασης και τροποποίησης θεωρείται μείζονος σημασίας. Ένας από τους παράγοντες αυτούς, που έχει συσχετιστεί σημαντικά με την εμφάνιση διαταραχών, όπως η ήπια γνωστική εξασθένηση (ΗΓΕ), η άνοια και, ειδικότερα, η άνοια τύπου Alzheimer, είναι η κατάθλιψη. Ωστόσο, η ακριβής σχέση που συνδέει την κατάθλιψη με τις παραπάνω νευρογνωστικές διαταραχές δεν έχει αποσαφηνιστεί ακόμα. Φαίνεται, όμως, πως τέσσερις είναι οι πιθανές ερμηνείες της σύνδεσης αυτών των δύο καταστάσεων: 1. Η κατάθλιψη ως παράγοντας κινδύνου για την ΗΓΕ και την άνοια, 2. Η κατάθλιψη ως πρώιμο σύμπτωμα της άνοιας, 3. Η κατάθλιψη ως αντίδραση στα γνωστικά ελλείμματα και 4. Η κατάθλιψη, η ΗΓΕ και η άνοια ως συμπτώματα ενός άλλου κοινού παράγοντα (π.χ. της αγγειακής νόσου). Για τη μελέτη των παραπάνω υποθέσεων, προχωρήσαμε σε μία επιλεκτική ανασκόπηση της τρέχουσας σχετικής βιβλιογραφίας με βασικό σκοπό να κατανοηθεί και να διασαφηνιστεί η σχέση, αλλά και οι νευροβιολογικοί μηχανισμοί που συνδέουν την κατάθλιψη τόσο με την ήπια γνωστική εξασθένηση, όσο και με την άνοια. Κατόπιν ενδελεχούς μελέτης των ερευνών που πληρούσαν τα κριτήρια συμπερίληψης στην παρούσα ανασκόπηση, καταλήξαμε στη διαπίστωση, ότι η κατάθλιψη αποτελεί έναν ισχυρό παράγοντα κινδύνου, που αυξάνει την επίπτωση των παραπάνω νευρογνωστικών διαταραχών. Ωστόσο, η κατάθλιψη που εμφανίζεται στην τρίτη ηλικία και μάλιστα σε μικρό χρονικό διάστημα πριν την κλινική εκδήλωση της άνοιας, φαίνεται πως αποτελεί ένα πρώιμο σύμπτωμα της νευροπαθολογίας μιας επικείμενης άνοιας, παρά έναν ανεξάρτητο παράγοντα κινδύνου. Τέλος, αναδείχθηκε ο κρίσιμος ρόλος της κατάθλιψης, όταν αυτή εκδηλώνεται στα πλαίσια της ΗΓΕ, αφού φάνηκε πως αυξάνει σημαντικά τις πιθανότητες εξέλιξης σε άνοια τύπου Alzheimer. Συμπερασματικά, τα ποικίλα ερευνητικά δεδομένα υποστηρίζουν πως η σχέση της κατάθλιψης με την ΗΓΕ και την άνοια είναι πολυπαραγοντική και πως οι διάφορες υποθέσεις αναφορικά με τη σύνδεση τους δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενες.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η επίδραση της θεραπευτικής ιππασίας στις γνωστικές λειτουργίες των ασθενών με σκλήρυνση κατά πλάκα

Αγγελική- Παρασκευή Σούκα & Νικολέττα Γερονικόλα
City Unity College

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει την επίδραση της θεραπευτικής ιππασίας στις γνωστικές λειτουργίες του ασθενή με σκλήρυνση κατά πλάκα, μέσα από μια σειρά δοκιμασιών που διερευνούν τα νευροψυχολογικά επίπεδα του ασθενή. Οι τομείς που εξετάστηκαν ήταν η ικανότητα προσοχής και η ταχύτητα επεξεργασίας πληροφοριών. Οι συμμετέχοντες (50) (Άρρεν:22 Θήλυ:28 Ηλικία: $36 \pm$) χωρίστηκαν σε δυο ομάδες των 25 ατόμων. Ομάδα Παρέμβασης (Α) και ομάδα Ελέγχου (Β). Πριν την εκκίνηση της παρέμβασης, όλοι οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν σε δυο δοκιμασίες που αφορούσαν τα επίπεδα των γνωστικών λειτουργιών τους σε δυο τομείς. Η πρώτη ήταν το d2 Test Of Attention (Brickencamp, 1981) όπου αξιολογήθηκε το επίπεδο των ασθενών στην ικανότητα προσοχής. Η δεύτερη ήταν το Symbol Digit Modality Test (SDMT, Smith, 1968, 1982) όπου αξιολογήθηκε η ικανότητα της ταχύτητας επεξεργασίας πληροφοριών. Η θεραπευτική παρέμβαση είχε διάρκεια ενός μήνα με δυο συνεδρίες ανα εβδομάδα, βασισμένη σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα που συντάχθηκε αποκλειστικά για την παρούσα έρευνα. Το πρόγραμμα περιείχε δοκιμασίες και ασκήσεις σε μορφή δραστηριοτήτων, ταυτοποίηση αντικειμένων και λέξεων, στατικές ασκήσεις και αναγνώριση συναισθημάτων. Κατά την τελευταία συνεδρία, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να περάσουν τις ίδιες δοκιμασίες που εξετάστηκαν πριν την έναρξη της έρευνας. Τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης δείχνουν ότι η ισχύς της μηδενικής υπόθεσης είναι μικρότερη από 0,05 ($t(48)=4.305, p<.001$ για τον ρυθμό επεξεργασίας, $t(48)=4.979, p<.001$ για τα λάθη και $t(48)=5.469, p<.001$ για την ταχύτητα επεξεργασίας) επομένως είναι δεκτή η εναλλακτική υπόθεση ότι η θεραπευτική ιππασία είχε θετική επίδραση τόσο στην προσοχή όσο και στην ταχύτητα επεξεργασίας. Συνοψίζοντας, η θεραπευτική ιππασία είχε θετικά αποτελέσματα στον τομέα των γνωστικών λειτουργιών για τους ασθενείς με σκλήρυνση κατά πλάκα, τόσο στον νευροψυχολογικό όσο και στον ψυχολογικό τομέα. Τα γνωστικά επίπεδα των ασθενών επηρεάστηκαν θετικά μέσα από τις ειδικά σχεδιασμένες ασκήσεις, όπου βελτίωσαν την ικανότητα προσοχής και την ταχύτητα επεξεργασίας πληροφοριών.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Investigating Assessment of visuoconstructional abilities in healthy elderly Greek Australian migrants: A quantitative and qualitative investigation.

Mathew Staios¹, Mary H. Kosmidis², Evrim March¹ & Renerus J. Stolwyk¹

¹Monash University, ²Aristotle University of Thessaloniki

Assessment of visuospatial function is an essential part of most neuropsychological evaluations and is frequently examined with the use of visuoconstructional tests. Limited schooling and illiteracy has been found to impact performance on such tests, however, making it difficult to determine what constitutes normal performance within these individuals. The aims of this study were (a) to investigate what constitutes a 'normal' performances on a number of visuoconstructional tests in a sample of healthy elderly Greek Australian migrants, (b) score performances using the recommended clinical norms, (c) and perform a systematic qualitative analysis of common error types. We assessed visuoconstructional skills in a sample of 23 healthy elderly Greek Australian migrants ($M=76.91$, $SD=4.78$) with low levels of education ($M=6.57$, $SD=3.10$, $Range=0-12$) on four visuoconstructional tests: Greek Cross, Four-Pointed Star, Overlapping Pentagons, and the Necker Cube. Using the recommended clinical cut-offs for each measure, 13% of the sample met criteria for cognitive impairment on the copy of the Greek Cross, 52% met criteria for impairment on the copy of the Four-Pointed Star, 30% met criteria for impairment on the copy of Overlapping Pentagons, and 91.2% met criteria for impairment on the copy of the Necker Cube. A systematic qualitative analysis revealed failures in three-dimensionality, curved angles, omissions, distorted relation between elements, and spatial disorganization to be common error types. Consistent with previous research, our findings indicate poor copying of both two- and three-dimensional geometric designs among healthy Greek Australian migrants with a low educational level. Consequently, the interpretation of visuoconstructional test performances in individuals with low levels of education warrants caution, as they can easily be misinterpreted as signs of cognitive impairment.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

17:30 -19:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 3 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2

Ανάπτυξη γνωστικών ικανοτήτων

Προεδρείο: **Μαρία Πλατσίδου**, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ο ρόλος της θεατρικής εμπύχωσης στην αυτοαντίληψη των νηπίων

Κυριακή Σπυριδωνίδου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η προσχολική ηλικία χαρακτηρίζεται από έντονες διαφορές ως προς την ανάπτυξη των μαθητών. Η αυτοεκτίμηση των παιδιών που διακυμαίνεται σε διάφορα επίπεδα, συνοδεύει και χαρακτηρίζει τα παιδιά από την πρώτη μέρα της σχολικής του ζωής. Στην παρακάτω εργασία ο ερευνητής θα επιχειρήσει να εξετάσει αν το επίπεδο της αυτοεκτίμησης του παιδιού μεταβάλλεται ή παραμένει το ίδιο κατά την διάρκεια της φοίτησής του στο Νηπιαγωγείο. Επίσης, θα διερευνήσει τη σχέση μεταξύ αυτοεκτίμησης και κατάκτησης ή όχι της Θεωρίας του Νου (ΘτΝ). Στη συνέχεια θα καταγράψει και θα μελετήσει την ανάληψη ρόλων σε μία διερευνητική δραματοποίηση. Τέλος, θα επιχειρήσει να δει επίσης αν μια στοχευμένη παρέμβαση στην θεατρική αγωγή επηρεάζει και μεταβάλλει την τάση των παιδιών για να αδράξουν ηγετικούς ρόλους στην ομάδα. Για την έρευνα επιλέχθηκε η πειραματική μέθοδος και οι δύο ομάδες που συμμετέχουν είναι ισάριθμες τάξεις δημόσιου νηπιαγωγείου. Χρησιμοποιήθηκαν τα ερωτηματολόγια για την μέτρηση της αυτοαντίληψης "Pictionary scale of perceived competence acceptance for young children" της Harter και του Marsh το "Self Description Questionnaire I" (Marsh, 1990· Marsh, Craven & Debus, 1991, 1998), 2 έργα για την μέτρηση του βαθμού κατάκτησης της ΘτΝ πρώτου επιπέδου και 2 για την μέτρηση ΘτΝ δευτέρου επιπέδου. Τα αναμενόμενα αποτελέσματα είναι να προκύψει και μέσω της στατιστικής ανάλυσης η σχέση της γνωστικής και της κοινωνικοσυναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών. Η προσφορά στον τομέα της έρευνας στην ψυχολογία: τα αξιολογικά προβλήματα στην αυτό αντίληψη αποτελούν βασική πηγή αμφισβήτησης σε έρευνες χρόνων στον τομέα της ψυχολογίας. Η υποκειμενική κρίση των υποκειμένων και η αμφισβήτηση των κριτηρίων αξιολόγησης του εαυτού αποτελούν δυο σημαντικά προβλήματα στον τομέα της αυτό-αντίληψης. Από παιδαγωγικής άποψης προτείνεται αυτό που θεωρείται έλλειμμα να αποτελέσει προσόν της έρευνας. Εκεί που θα ήταν αναμενόμενο να οριστικοποιηθεί η αντιληπτική λειτουργία των παιδιών προτείνεται η έρευνα για την αυτό-αντιληπτική λειτουργία να αποτελέσει ερευνητικό αρωγό στο συνολικό ζητούμενο.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Εκπαίδευση στην Τυπική Λογική: Γνωστικές και Μεταγνωστικές Διαφορές στο Μοντέλο Διπλής Διεργασίας

Παραδείσιος Μπουλάκης, Αντώνης Καριτζής & Φίλιππος Καργόπουλος
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα έρευνα μελετά τη σχέση μεταξύ γνωστικών και μεταγνωστικών παραγόντων κατά την διαλογιστική διαδικασία, υπό το πρίσμα των μοντέλων διπλής διεργασίας, καθώς και τις διαφορές στους παραπάνω παράγοντες μεταξύ ατόμων με εκπαίδευση στην τυπική λογική και ατόμων χωρίς. Συγκεκριμένα, εξετάζουμε τον τρόπο με τον οποίο το είδος της αναπαράστασης αλλά και της διεργασίας που χρησιμοποιεί το άτομο κατά την επίλυση ενός υποθετικού συλλογιστικού προβλήματος επηρεάζει το αποτέλεσμα, τόσο σε έργα αφηρημένης λογικής, όσο και σε καθημερινούς συλλογισμούς. Σε πρώτο πλάνο, διεξάγεται μια βιβλιογραφική ανασκόπηση πάνω στις έννοιες της λογικής εγκυρότητας και στη συνέχεια παρουσιάζονται δύο σύγχρονα κεντρικά ερμηνευτικά πλαίσια για την διαλογιστική διαδικασία: Τα Νοητικά Μοντέλα και το Πιθανοθεωρητικό πλαίσιο. Οι νοητικοί μηχανισμοί που εισάγουν οι δυο παραπάνω θεωρίες, αποτελούν τον θεωρητικό πυρήνα στην έρευνά μας καθώς φαίνεται ότι επιτελούν τον ρόλο των δύο βασικών συστημάτων -αναλυτικό κι ευρετικό- στο Μοντέλο Διπλής Διεργασίας. Τέλος, γίνεται λόγος για τους μεταγνωστικούς παράγοντες που ρυθμίζουν την ανθρώπινη διαλογιστική, καθώς και ο ρόλος της λογικής εκπαίδευσης στον καθορισμό του κυρίαρχου συστήματος κατά την επίλυση λογικών προβλημάτων. Για την εξέταση των υποθέσεων μας, χορηγήσαμε ερωτηματολόγια με διάφορα είδη λογικών προβλημάτων (πιθανοθεωρητικά, σημασιολογικά αφηρημένα, με σημασιολογικό περιεχόμενο) και αυτό-αξιολογήσεις μεταγνωστικών πεποιθήσεων σε δύο ομάδες: μια ομάδα με εκπαίδευση στην τυπική λογική (n=30) και σε μια ομάδα ελέγχου (n=31). Η πειραματική ομάδα αποτελούνταν από φοιτητές του τμήματος Ψυχολογίας και του Μαθηματικού τμήματος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ενώ η ομάδα ελέγχου μόνο από φοιτητές Ψυχολογίας δίχως λογική εκπαίδευση. Η στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε σημαντικά υψηλότερες επιδόσεις σε αφηρημένα προβλήματα λογικής και υψηλότερη αυτοπεποίθηση για τις απαιτήσεις των ατόμων με εκπαίδευση. Δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές σε καθημερινά λογικά προβλήματα. Τέλος, η πειραματική ομάδα φάνηκε να επιστρατεύει συστηματικά στρατηγικές αντιπαραδειγμάτων, σε αντίθεση με την ομάδα ελέγχου, που χρησιμοποιούσε ευρετικά πιθανότητες ως μέσο επίλυσης των προβλημάτων.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ανάλυση γλωσσικών δειγμάτων και εκτίμηση του γλωσσικού επιπέδου παιδιών προσχολικής ηλικίας

Ταρσή Χριστοδούλου & Αλεξάνδρα Καρούσου
Δημοκράτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η αξιολόγηση της γλωσσικής ανάπτυξης παιδιών προσχολικής ηλικίας συνιστά ανάγκη τόσο της κλινικής όσο και της εκπαιδευτικής πρακτικής. Η εκμαίευση και ανάλυση των αυθόρμητων γλωσσικών εκφράσεων που παράγουν τα παιδιά θεωρείται ως η μέθοδος γλωσσικής αξιολόγησης με την υψηλότερη οικολογική εγκυρότητα αλλά και αυτή που μπορεί να παρέχει τις περισσότερες πληροφορίες σχετικά με πολλές διαστάσεις της γλωσσικής ανάπτυξης. Αρκετοί γλωσσικοί δείκτες που απορρέουν από την ανάλυση γλωσσικών δειγμάτων έχουν αναδειχθεί ως αναπτυξιακά ευαίσθητοι και χρησιμοποιούνται διεθνώς για την αξιολόγηση παιδιών προσχολικής ηλικίας (π.χ. Μέσο μήκος εκφωνήματος, αριθμός διαφορετικών λέξεων, συνολικός αριθμός λέξεων, αριθμός εξαρτημένων προτάσεων). Απ' όσο γνωρίζουμε στοιχεία σχετικά με τις τιμές των δεικτών αυτών σε ελληνόφωνα παιδιά προσχολικής ηλικίας δεν είναι διαθέσιμα. Η παρούσα μελέτη στοχεύει στην εκμαίευση, καταγραφή και ανάλυση αντιπροσωπευτικών γλωσσικών δειγμάτων 36 ελληνόφωνων παιδιών προσχολικής ηλικίας (4-6 ετών). Για την εκμαίευση των δειγμάτων χρησιμοποιήθηκε το παιδικό εικονοβιβλίο «Frog, where are you?» (Mercer Mayer, 2003). Τα εφωνήματα των παιδιών μεταγράφηκαν, αναλύθηκαν και κωδικοποιήθηκαν ως προς ποικίλους γλωσσικούς δείκτες (συνολικός αριθμός εκφωνημάτων, συνολικός αριθμός λέξεων, αριθμός διαφορετικών λέξεων, εξαρτημένες προτάσεις, αριθμός ρημάτων και διαφορετικοί τύποι ρημάτων). Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν την αναπτυξιακή ευαισθησία αρκετών από τους γλωσσικούς δείκτες που αναλύθηκαν. Δεν εντοπίζονται σημαντικές διαφορές με βάση το φύλο των παιδιών. Τέλος, πολλοί από τους γλωσσικούς δείκτες που μελετήθηκαν, παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές και σε κάποιες περιπτώσεις υψηλές έως και πολύ υψηλές μεταξύ τους συσχετίσεις. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με προγενέστερα ευρήματα για άλλες γλώσσες και σχετικά με τη σημασία της ανάλυσης γλωσσικών δειγμάτων για την αξιολόγηση του γλωσσικού επιπέδου παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Ο ιδιωτικός λόγος παιδιών προσχολικής ηλικίας: μεθοδολογικά ζητήματα για την καταγραφή και ανάλυσή του

Αρετή Μπαξεβανίδου & Αλεξάνδρα Καρούσου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ο ιδιωτικός λόγος, ο αυτοκατευθυνόμενος λόγος που δεν απευθύνεται σε κάποιον επικοινωνιακό σύντροφο, θεωρείται ότι συσχετίζεται με την αυτορρύθμιση, τη γλωσσική ανάπτυξη των μικρών παιδιών, καθώς και με αρκετούς γνωστικούς παράγοντες (π.χ. εκτελεστικές λειτουργίες, Θεωρία του Νου, δημιουργικότητα). Η πρόσφατη ερευνητική δραστηριότητα φαίνεται να επιβεβαιώνει τον σημαντικό του ρόλο στη λειτουργία της ανθρώπινης νόησης, αλλά ταυτόχρονα αναδεικνύει και ερευνητικά κενά. Έτσι, ενώ ο αυτοκατευθυνόμενος λόγος θεωρείται φαινόμενο ιδιαίτερα ευαίσθητο στις συνθήκες αφού επηρεάζεται από αρκετούς παράγοντες (πλαίσιο καταγραφής, είδος γνωστικών έργων), απ'όσο γνωρίζουμε δεν υπάρχει μέχρι στιγμής κάποια μελέτη η οποία να έχει καταγράψει και αναλύσει τον ιδιωτικό λόγο που παράγουν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας κάτω από διαφορετικές συνθήκες. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η συστηματική καταγραφή και ανάλυση του ιδιωτικού λόγου παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσα από πλήθος έργων/παισίων προκειμένου να αναδειχθούν μεθοδολογικά κριτήρια για τη μελέτη του. Συλλέχθηκαν δεδομένα από 50 παιδιά προσχολικής ηλικίας (προνήπια/νήπια) σχετικά με το είδος και την ποσότητα αυτοκατευθυνόμενου λόγου που παρήγαγαν κατά την ενασχόλησή τους με διάφορα γνωστικά και γλωσσικά έργα. Συγκεκριμένα, το γλωσσικό τους επίπεδο εκτιμήθηκε με χορήγηση της Δοκιμασίας Εκφραστικού Λεξιλογίου (Βογινδρούκας, Πρωτόπαπας, Σιδερίδης, 2009) και της Δοκιμασίας Πληροφοριακής και Γραμματικής Επάρκειας (Βογινδρούκας, Σταυρακάκη & Πρωτόπαπας, 2011), η δημιουργικότητα τους αξιολογήθηκε με την ελληνική εκδοχή του Τεστ Δημιουργικότητας του *Torrance* (*Thinking Creatively in Action and Movement*, 1981) και ο βαθμός ανάπτυξης της Θεωρίας του Νου με τη χρήση 6 έργων. Για τη διερεύνηση των εκτελεστικών λειτουργιών, χρησιμοποιήθηκαν έργα που αξιολογούν τον ανασταλτικό έλεγχο, τη γνωστική ευελιξία, την εργαζόμενη μνήμη, την προσοχή, την ικανότητα σχεδιασμού και την επίλυση προβλήματος. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ενδιαφέροντες παράγοντες που επηρεάζουν την εμφάνιση του ιδιωτικού λόγου, όπως και τα έργα που φαίνονται να ευνοούν περισσότερο την εκμείωση του. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με προγενέστερα σχετικά αποτελέσματα, καθώς και με τις μεθοδολογικές και θεωρητικές τους προεκτάσεις.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Η ανάπτυξη των εκτελεστικών λειτουργιών σε παιδιά προσχολικής ηλικίας

Ελένη Βαμβακοπούλου, Ευθυμία Γαβριηλίδου & Ελένη Αρετούλη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι εκτελεστικές λειτουργίες (ΕΛ) διαδραματίζουν θεμελιώδη ρόλο στην προσαρμογή, τη στοχοκατευθυνόμενη δράση, αλλά και το σύνολο των γνωστικών λειτουργιών του αναπτυσσόμενου ατόμου. Ωστόσο, το ενδιαφέρον των περισσότερων ερευνητών έχει επικεντρωθεί στους ενήλικες, ενώ είναι περιορισμένες οι νευροψυχολογικές μελέτες για την ανάπτυξη των ΕΛ σε παιδιά προσχολικής ηλικίας ειδικά στην Ελλάδα. Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκαν οι ΕΛ σε παιδιά προσχολικής ηλικίας (4-6 ετών), με στόχο να διερευνηθεί η αναπτυξιακή τους πορεία, καθώς και η επίδραση του φύλου σε αυτές. Το δείγμα συγκεντρώθηκε από νηπιαγωγεία της Θεσσαλονίκης και της Αλεξανδρούπολης. Το μέγεθός του ήταν 46 νήπια τυπικής ανάπτυξης (24 αγόρια, 22 κορίτσια), η συμμετοχή των οποίων έγινε εθελοντικά μετά από γραπτή συγκατάθεση των κηδεμόνων τους, οι οποίοι ενημερώθηκαν λεπτομερώς για τον στόχο και τις διαδικασίες της έρευνας. Στα παιδιά χορηγήθηκαν 2 δοκιμασίες από τη συστοιχία Detroit (Ακολουθία αριθμών και Ακολουθία αντικειμένων) και 2 δοκιμασίες σε υπολογιστή (Δοκιμασία Συνεχούς Επίδοσης και Δοκιμασία Flanker), από τη συστοιχία NIH-EXAMINER (Executive abilities: Measures and Instruments for Neurobehavioral Evaluation and Research, Kramer et al., 2014). Τα μεγαλύτερα παιδιά παρουσίασαν συνολικά καλύτερες επιδόσεις στις δοκιμασίες, τόσο ως προς τη συνολική τους βαθμολογία, όσο και ως προς το χρόνο αντίδρασης, όπως ήταν αναμενόμενο, επιδεικνύοντας περισσότερο ανεπτυγμένη ικανότητα αναστολής, ταχύτητας επεξεργασίας πληροφοριών, προσοχής και εργαζόμενης μνήμης. Διαπιστώθηκε επίσης, ότι τα μεγαλύτερα παιδιά θυσιάζουν την ταχύτητα έναντι της ακρίβειας, σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τα μικρότερα (φαινόμενο "sacrifice speed over accuracy"). Ως προς την επίδραση του φύλου, δε βρέθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, παρά μόνο στον χρόνο αντίδρασης στο Flanker, όπου ο Μ.Ο. των αγοριών ήταν μικρότερος, και στη Δοκιμασία Συνεχούς Επίδοσης, όπου τα αγόρια έκαναν περισσότερες επαναλαμβανόμενες λάθος κινητοποιήσεις. Τα πορίσματα της παρούσας έρευνας τονίζουν την ταχεία ανάπτυξη των ΕΛ στα παιδιά προσχολικής ηλικίας, καθώς, παρά το μικρό ηλικιακό εύρος που μελετήθηκε, παρατηρήθηκαν αξιοσημείωτες αλλαγές.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

17:30 - 19:00 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 4 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3

Ταυτότητα φύλου, σεξουαλικότητα και πολιτειότητα

Προεδρείο: **Βασίλης Παυλόπουλος**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Οι αντιλήψεις φοιτητών και φοιτητριών για τη συντροφική βία

Ελένη Σακκά, Δήμητρα-Αρσενία Μπαρμπαρή & Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στόχος της μελέτης είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων φοιτητών/γριών για τη συντροφική και την ενδοοικογενειακή βία σε βάρος των γυναικών. Το θέμα είναι σημαντικό εάν λάβουμε υπόψη ότι (α) η συντροφική κακοποίηση εμφανίζεται σε όλες τις χώρες του κόσμου, ανεξάρτητα από το κοινωνικό, οικονομικό ή πολιτισμικό υπόβαθρο του ατόμου που τη βιώνει, και (β) οι φοιτητές/τριες βρίσκονται στην αναπτυξιακή φάση της αναδυόμενης ενηλικίωσης χαρακτηριστικά της οποίας είναι, μεταξύ άλλων, η αναζήτηση/διαμόρφωση ταυτότητας, ο πειραματισμός και το αίσθημα του «ενδιάμεσου» (η έλλειψη, δηλαδή, της βεβαιότητας για το αν κάποιος/α είναι ενήλικος/η ή όχι). Στη μελέτη συμμετείχαν 128 φοιτητές (N=54, 42%) και φοιτήτριες (N=74, 58%) και τα δεδομένα συλλέχθηκαν βάσει κλιμάκων που αφορούσαν (α) στον βαθμό επίγνωσης των μορφών συντροφικής ή ενδοοικογενειακής βίας, (β) στον βαθμό αποδοχής των μύθων που κυριαρχούν στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο για την κακοποίηση σε βάρος των γυναικών, καθώς και (γ) τις κοινωνικές αποδόσεις για την ενδοοικογενειακή βία. Συνολικά τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι φοιτητές/τριες αιτιολογούν τη συντροφική βία αποδεχόμενοι τους μύθους που υπάρχουν για αυτήν. Παράλληλα, οι άνδρες διαφοροποιούνται από τις γυναίκες αναγνωρίζοντας σε μικρότερο βαθμό ως βία τις ήπιες μορφές της (σεξουαλική και συναισθηματική) και αποδίδοντας σε υψηλότερο βαθμό την ευθύνη τόσο στο θύμα όσο και στον θύτη. Στην προσπάθειά τους αυτή, άνδρες και γυναίκες φαίνεται να αντλούν πληροφορίες από τα διαθέσιμα στερεότυπα για τις κοινωνικές κατηγορίες του φύλου και της κοινωνικο-οικονομικής θέσης περιγράφοντας μία πραγματικότητα στην οποία οι σχέσεις των δύο φύλων διαμορφώνονται ως σχέσεις εξουσίας και υποταγής ενώ η ανδρική βία σε βάρος των γυναικών νομιμοποιείται. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με τη μεταβατική φάση ζωής στην οποία βρίσκονται οι συμμετέχοντες/ουσες και επισημαίνεται η αναγκαιότητα για τη διαμόρφωση στρατηγικών παρέμβασης η οποία θα στοχεύει στην καλλιέργεια της επίγνωσης των διαφόρων μορφών βίας και την άμβλυση των στερεοτύπων του φύλου σε προηγούμενο στάδιο διαμόρφωσης των ταυτοτήτων του φύλου (π.χ. εφηβεία).

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Μελέτη αξιολόγησης προγράμματος κατά της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης σε παιδιά δημοτικού

Ευαγγελία Παϊκοπούλου, Φωτεινή-Σόνια Απέργη, Χρυσάνθη Νέγκα & Εύα-Μανόλια Συγγελάκη
DEREE-Αμερικανικό Κολλέγιο Ελλάδος

Η παιδική σεξουαλική κακοποίηση (ΠΣΚ) έχει προσελκύσει την προσοχή επαγγελματιών ψυχικής υγείας λόγω των μακροπρόθεσμων αρνητικών συνεπειών της τόσο στη σωματική όσο και στην ψυχοκοινωνική ευεξία των παιδιών. Στην Ελλάδα οι προληπτικές προσπάθειες είναι σπάνιες, αν και ένα στα πέντε παιδιά γίνονται θύματα σεξουαλικής κακοποίησης πριν από την ηλικία των 18 ετών. Σκοπός της μελέτης ήταν να εκτιμηθεί η μακροπρόθεσμη διατήρηση γνώσεων σε σχέση με την ΠΣΚ για παιδιά δημοτικού (6-9 ετών), ένα χρόνο μετά τη συμμετοχή τους σε ένα 50-λεπτό, σχολικό πρόγραμμα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης. Εκατόν εξήντα ένα παιδιά δημοτικού σχολείου από τρεις σχολικές τάξεις, δευτέρα (N = 55), τρίτη (N = 53), και τετάρτη (N = 53), πήραν μέρος στην μελέτη. Η διατήρηση της γνώσης αξιολογήθηκε μέσω της ελληνικής έκδοσης του Ερωτηματολογίου Children's Knowledge of Abuse Questionnaire R-III (Gangos, Nega & Apergi, 2018). Η χορήγηση διεξήχθη σε τρεις χρονικές περιόδους: πριν και αμέσως μετά την παρέμβαση και ένα χρόνο αργότερα. Υπήρξε σημαντική αύξηση της γνώσης των παιδιών σχετικά με τις έννοιες της ΠΣΚ αμέσως μετά και ένα χρόνο μετά σε σύγκριση με τα επίπεδα γνώσης πριν την παρέμβαση. Τα αποτελέσματα έδειξαν επίσης ότι τα παιδιά της τρίτης ή τετάρτης δημοτικού είχαν καλύτερο επίπεδο γνώσεων σε σύγκριση με τις μικρότερες τάξεις. Αυτά τα ευρήματα επιβεβαιώνουν τη μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα ενός σχολικού προγράμματος πρόληψης της ΠΣΚ, διάρκειας 50 λεπτών, που παρέχεται σε παιδιά δημοτικού. Συστήνεται η ανάγκη έρευνας που αποδεικνύει τη μακροπρόθεσμη διατήρηση γνώσεων και δεξιοτήτων, καθώς και την ανάπτυξη εργαλείων μέτρησης που αναφέρονται στις προθέσεις συμπεριφοράς.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Οι αντιλήψεις πρωτοετών φοιτητών και φοιτητριών για τη μητρότητα και την πατρότητα

Μελίνα Οικονόμου¹, Κατερίνα Σιφναίου¹ & Δέσποινα Σακκά²

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στη διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους νέοι και νέες πρωτοετείς φοιτητές και φοιτήτριες αντιλαμβάνονται τη μητρότητα και την πατρότητα στο πλαίσιο των μεταβαλλόμενων σχέσεων των δύο φύλων. Ογδόντα νέοι (N=30) και νέες (N=50) από το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων συμμετείχαν στη μελέτη ενώ τα δεδομένα συλλέχθηκαν βάσει υπάρχοντος εργαλείου με τίτλο «Το δίλημμα της Ελένης και του Γιώργου» (Sakka & Deliyanni-Kouimtzi, 2006). Οι λύσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες/ουσες υποβλήθηκαν σε θεματική ανάλυση. Οι νέοι και οι νέες φαίνεται να υιοθετούν παραδοσιακές αντιλήψεις με την έννοια ότι η πατρότητα και η μητρότητα συνδέονται με τυπικά ανδρικές και γυναικείες συμπεριφορές, αξίες και χαρακτηριστικά σε μία καταμερισμένη, ως προς τα φύλα, οικογενειακή ζωή. Επιπρόσθετα, ωστόσο, αναδύθηκε από τα αποτελέσματα μια διαφορετική εικόνα του πατέρα και της μητέρας, όπου και οι δύο μοιράζονται τα καθήκοντα και συμμετέχουν στη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών, συμβάλλοντας, έτσι, στη διαμόρφωση ισότιμων σχέσεων των φύλων στην οικογένεια. Τα αποτελέσματα συζητιούνται σε σχέση με εκείνα παλαιότερων μελετών της δεκαετίας του 1990-2000 και συμβάλουν στην καλύτερη κατανόηση των τρόπων με τους οποίους δομούνται σήμερα οι ταυτότητες φύλου.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Συγκρότηση ταυτοτήτων σε ένα πεδίο άρνησης και απαξίωσης: διεκδικώντας την ορατότητα της ταυτότητας φύλου και του σεξουαλικού προσανατολισμού στο πλαίσιο θεσμών και υπηρεσιών

Ναυσικά Μοσχοβάκου & Σπυριδούλα Ντάνη
Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας

Την τελευταία 5ετία έχουν πραγματοποιηθεί μια σειρά από νομοθετικές ρυθμίσεις για τα θέματα των διακρίσεων λόγω ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού. Ανάμεσα σε αυτές η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου (Ν 4491/2017) και η επέκταση του συμφώνου συμβίωσης μεταξύ ενήλικων ατόμων ανεξάρτητα από το φύλο τους (Ν 4285/2015). Αναμφίβολα, αυτές οι πρωτοβουλίες αυξάνουν την ορατότητα των ζητημάτων ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού. Τι σημαίνουν όμως για τους ανθρώπους που έχουν βιώσει και συνεχίζουν να βιώνουν τη διάκριση λόγου φύλου ή/και σεξουαλικού προσανατολισμού και τι σημαίνουν αυτά για τους επαγγελματίες που καλούνται να ανταποκριθούν στα αιτήματα αυτών των ανθρώπων για την προστασία από τη διάκριση και την κάλυψη των αναγκών τους. Τα ζητήματα αυτά επεδίωξε να απαντήσει έρευνα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας η οποία υλοποιήθηκε το 2018. Στα πλαίσια αυτής της έρευνας, πραγματοποιήθηκαν τέσσερις ομάδες εστιασμένης συζήτησης με τη συμμετοχή ανθρώπων από οργανώσεις που ενεργοποιούνται στο χώρο της προώθησης των αναγκών και της διεκδίκησης δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων (η επιλογή έγινε μετά από χαρτογράφηση και καταγραφή φορέων, οργανώσεων και συλλογικοτήτων που δραστηριοποιούνται στο χώρο), ΛΟΑΤΚΙ άτομα (δύο ομάδες) και επαγγελματίες από χώρους που έχουν κεντρικό ρόλο στην ανάδειξη των ζητημάτων ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού (υγεία, εκπαίδευση, ΜΜΕ, ασφάλεια, νομική υποστήριξη). Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε το διάστημα ανάμεσα στον Απρίλη-Ιούνιο 2017. Για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τα βήματα της θεματικής ανάλυσης (Braun & Clarke, 2006, 2012, 2013). Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στον τρόπο που αναδύονται οι ατομικές και οι συλλογικές ταυτότητες ΛΟΑΤΚΙ ατόμων στα πλαίσια θεσμών και υπηρεσιών που είναι κρίσιμες για τα ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού και την προστασία ανθρώπων που υφίστανται διακρίσεις βάσει αυτών. Από την άλλη εξετάζει το βαθμό που οι ανάγκες και οι διακρίσεις γίνονται αντιληπτές και τον τρόπο που επιχειρείται να αντιμετωπιστούν από επαγγελματίες σε διαφορετικούς θεσμούς και υπηρεσίες.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Έμφυλα συναισθηματικά στερεότυπα στην προσχολική ηλικία: Η περίπτωση του φόβου

Σοφία Κελεσιδου, Φωτεινή Μπονώτη & Γεώργιος Αμπακούμκιν

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τα συναισθηματικά στερεότυπα φαίνεται να επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά αντιλαμβάνονται και βιώνουν το συναίσθημα του φόβου. Παρά το γεγονός ότι στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν αρκετές μελέτες σχετικά με τον φόβο κατά την παιδική ηλικία και αντιστοίχως με τα έμφυλα στερεότυπα, ελάχιστες έρευνες έχουν κάνει τη σύνδεση μεταξύ του συναισθήματος του φόβου και των έμφυλων στερεοτύπων κατά την προσχολική ηλικία. Στόχος αυτής της έρευνας ήταν να μελετήσει τις στερεοτυπικές αντιλήψεις μικρών παιδιών όταν καλούνται να αποδώσουν το συναίσθημα του φόβου στα δυο φύλα και αν αυτές διαφοροποιούνται με την ηλικία και το φύλο. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 120 παιδιά (60 αγόρια και 60 κορίτσια) ηλικίας 3, 4 και 5 ετών που φοιτούν σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία της Αττικής. Για να εξετασθούν οι στερεοτυπικές αντιλήψεις των παιδιών σχετικά με το συναίσθημα του φόβου στα δύο φύλα, τα παιδιά άκουσαν σύντομες ιστορίες στις οποίες αρσενικοί και θηλυκοί πρωταγωνιστές βιώνουν φοβικές καταστάσεις που είναι συνήθεις κατά την παιδική ηλικία (επαφή με ζώα, σκοτάδι/ύπνος). Έπειτα, ζητήθηκε από τα παιδιά να αποδώσουν το συναίσθημα του φόβου είτε στους πρωταγωνιστές είτε στις πρωταγωνίστριες των ιστοριών. Επιπλέον παρουσιάστηκαν στα παιδιά εικόνες που παρουσίαζαν τους παραπάνω φόβους και έπειτα τους ζητήθηκε να ζωγραφίσουν εάν το παιδί που φοβάται είναι αγόρι ή κορίτσι. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων ανάδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στην απόδοση του συναισθήματος του φόβου στα δύο φύλα, ανάμεσα στα 3χρονα και στα 5χρονα παιδιά: τα μεγαλύτερα παιδιά απέδωσαν σε μεγαλύτερο βαθμό το συναίσθημα του φόβου στις πρωταγωνίστριες σε σχέση με τα μικρότερα. Δεν αναδείχθηκαν διαφορές φύλου όσον αφορά την επίδοση των παιδιών. Τα ευρήματα συζητούνται υπό το πρίσμα της συμβολής τους στην κατανόηση των έμφυλων συναισθηματικών στερεοτύπων κατά την προσχολική ηλικία.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Προωθώντας την ισότητα των φύλων στην εκπαίδευση. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών

Σοφία Λαγωνίκου¹, Αικατερίνη Τσετσέκου² & Γεωργία Καρούντζου³

¹Παράλιο Άστρος, ²Εκπαιδευτικός, ³Περιφερειακό Κέντρο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού Πελοποννήσου

Οι εκπαιδευτικοί είναι σε μεγάλο βαθμό φορείς στερεότυπων πεποιθήσεων για τα φύλα. Αυτό έχει ως συνέπεια την υιοθέτηση από την πλευρά τους συμπεριφορών και πρακτικών που αναπαράγουν τα στερεότυπα για τα φύλα και συμβάλλουν στη διαιώνιση των μεταξύ τους ανισοτήτων. Γίνεται, λοιπόν, προφανής για την προώθηση της ισότητας των φύλων η αναγκαιότητα μιας ανάλογου περιεχομένου εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Με άλλα λόγια, τα στερεότυπα που σχετίζονται με το φύλο, εκτός από την κοινωνική τους υπόσταση και τις ανισότητες ευκαιριών που δημιουργούν εις βάρος των γυναικών, αφορούν και σε εσωτερικευμένες παραδοχές (ταυτότητας εαυτού) και βιώνονται σε ατομικό επίπεδο διλημματικά και πιθανότατα συγκρουσιακά, περιορίζοντας το ρεπερτόριο δράσης των ίδιων των υποκειμένων. Σε αυτή τη βάση φαίνεται να υπάρχει χώρος αφενός για συμβουλευτική στην οικογένεια, το σχολείο και τις δομές επαγγελματικού προσανατολισμού και αφετέρου για εκπαίδευση εκπαιδευτικών σε θέματα προώθησης της ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση. Στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστούν δράσεις για την άρση ανισοτήτων που αφορούν το φύλο στην εκπαίδευση.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Αποδώσεις Υπαιτιότητας για το Σκάνδαλο Novartis στο Κοινοβούλιο: Εργαλειοποίηση της Θεωρίας Παραγωγικών Αιτιών

Αθηνά Λημνιούδη¹, Ελένη Βασιλεία Κουζιώκη¹ & Εμμανουήλ Τάκας²

¹Πανεπιστήμιο Πειραιώς, ²City Unity College

Για να αναλύσουν τα άτομα το «γιατί» συμβαίνει ένα φαινόμενο χρησιμοποιούνται πληροφορίες ώστε να κατασκευαστούν συνδέσεις, δηλαδή αιτιακές σχέσεις, ανάμεσα στο «τι» συνέβη και στο «γιατί» συνέβη (Heider, 1958). Διαφορετικά πολιτικά δρώντα υποκείμενα, τα οποία έχουν διαφορετική αντίληψη της πραγματικότητας, οριοθετούν με διαφορετικό τρόπο ένα ζήτημα, κατασκευάζοντας διαφορετικές αιτιακές σχέσεις αποκαλύπτοντας στοιχεία του γνωσιακού τους χάρτη. Η θεωρία παραγωγικών αιτιών αποτελεί τη βάση κατανόησης, αξιολόγησης και επεξεργασίας της κοινωνικής πραγματικότητας, κυρίως όταν πρόκειται για αρνητικά ή μη αναμενόμενα συμβάντα (Weiner, 1985). Η μελέτη της συγκρότησης των παραγωγικών αιτιών στον κοινοβουλευτικό λόγο για ένα σκάνδαλο επιτρέπει την αποτύπωση των γνωσιακών μεροληψιών, καθώς και τις στρατηγικές διαχείρισης της ερμηνείας των καταστάσεων. Η συνδυασμένη διερεύνηση των δύο φαινομένων επιτρέπει να εξεταστεί η διαλεκτική ανάμεσα στο απρόθετο και στο εμπρόθετο, τον τρόπο με τον οποίο οι γνωσιακές μεροληψίες αλληλοτροφοδοτούνται με τον στρατηγικό σχεδιασμό διαμορφώνοντας την εκροή της στρατηγικής πολιτικής επικοινωνίας στο κοινοβούλιο, η οποία με την σειρά συγκροτεί τις αναπαραστάσεις της πολιτικής. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο κάθε πολιτικός δρών συγκρότησε την έννοια του σκανδάλου αναφορικά με την υπόθεση της Novartis, καθώς και η καταγραφή των αποδόσεων αιτιότητας που κινητοποιούνται και παράλληλα αξιολογούν, ερμηνεύουν και συγκροτούν το ίδιο το φαινόμενο, απαντώντας στο «ποιος φταίει». Εργαλειοποιώντας την κατηγοριοποίηση της απόδοσης αιτιότητας του Weiner (2004), την τυπολογία των εκφάνσεων της στρατηγικής πλαισίωσης ως τρόπου συγκρότησης της υποκίνησης της πολιτικής δράσης (Takas & Samaras 2016) καθώς και μία εμπειρικά θεμελιωμένη τυπολογία της πολιτικής δράσης, η παρούσα μελέτη επικεντρώθηκε στην υπόθεση Novartis, όπως αποτυπώθηκε στα επίσημα κοινοβουλευτικά πρακτικά της 18^{ης} Μαΐου 2018. Η υπόθεση Novartis, γνωστή και ως «σκάνδαλο Novartis», αφορά την φημολογούμενη χρηματοδότηση υψηλά ιστάμενων πολιτικών προσώπων, ανάμεσά τους δύο πρώην πρωθυπουργών Αντώνη Σαμαρά και Παναγιώτη Πικραμμένο, από την ελβετική φαρμακοβιομηχανία Novartis. Η φημολογούμενη αυτή χρηματοδότηση προκάλεσε ισχυρούς πολιτικούς ρητορικούς ανταγωνισμούς, οι οποίοι επεκτάθηκαν και στον χώρο του Κοινοβουλίου ενεργοποιώντας διαδικασίες παιγνίων αιτιότητας (blame games) ανάμεσα στους πολιτικούς πρωταγωνιστές.

Πέμπτη 16 Μαΐου 2019

Διλήμματα πολιτειότητας: Ο Νόμος 3838/2010 στο «λόγο» των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας αναφορικά με τους μαθητές μεταναστευτικής καταγωγής

Αναστασία Δέα¹ & Αντώνιος Σαπουντζής²

¹Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η έννοια της «ιδιότητας του Πολίτη» καθώς και η πολιτική χορήγησης της υπηκοότητας αποτελούν ένα από τα επίκαιρα θέματα μελέτης της Κοινωνικής Ψυχολογίας, λόγω των μεταναστευτικών και προσφυγικών ρευμάτων της εποχής. Ως έννοια, δεν μπορεί να οριστεί ακριβώς, καθώς σύμφωνα με διάφορους θεωρητικούς, είναι χαρακτηριστική η ρευστότητα που την διέπει αν και οι περισσότεροι συμφωνούν σε κάποια βασικά σημεία. Έχει, βέβαια, υποστηριχθεί πως η πολυδιάστατη αυτή έννοια σχετίζεται τόσο με τον εθνοτικό, όσο και με τον πολιτειακό εθνικισμό, οι διαφορετικές ιδεολογικές συνιστώσες των οποίων παίζουν καθοριστικό ρόλο στις πολιτικές χορήγησής της. Στην Ελλάδα, το 2010, ψηφίστηκε ο Ν.3838, γνωστός και ως «νόμος Ραγκούση», ο οποίος έδινε τη δυνατότητα σε μαθητές από διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο να λάβουν την ελληνική ιθαγένεια ανάλογα με τα χρόνια φοίτησης, αλλάζοντας την υπάρχουσα πολιτική χορήγησης του Δίκαιου του Αίματος (*jus sanguinis*) σε πολιτική του Δίκαιου του Εδάφους (*jus soli*). Η παρούσα έρευνα αποτελεί μία απόπειρα καταγραφής και μελέτης της «κατασκευής» της «Ιδιότητας του Πολίτη» από εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και των γραμμών επιχειρηματολογίας που χρησιμοποιούν, με την εφαρμογή των αρχών της Ανάλυσης Λόγου και της ρητορικής ψυχολογίας. Πραγματοποιήθηκαν ατομικές συνεντεύξεις, οι οποίες απομαγνητοφωνήθηκαν και έπειτα αναζητήθηκαν τα «ερμηνευτικά ρεπερτόρια» των ομιλητών. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης έδειξαν πως, αρχικά, η αναπαράσταση της «ιδιότητας του Πολίτη» αντλεί επιχειρήματα από τον Πολιτειακό Εθνικισμό και είναι άλλοτε ουσιοποιημένη, άλλοτε όχι, ενώ εμφανίστηκαν συχνά και επιχειρήματα από τον Εθνοτικό Εθνικισμό, φανερώνοντας τη διλημματική φύση, τόσο της ιδιότητας του πολίτη, όσο και του ελληνικού εθνικισμού.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

09:00-10:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΘΕΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Ιστορική πορεία, θεωρητικές διαστάσεις, μεθοδολογικές προσεγγίσεις, πρακτικές εφαρμογές και μελλοντικές φιλοδοξίες της θετικής ψυχολογίας

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Αναστάσιος Σταλίκας**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Συζητήτρια: **Μιχάλης Γαλανάκης**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Ελληνική Εταιρεία Θετικής Ψυχολογίας & Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η θετική ψυχολογία αποτελεί έναν ταχύτατα αναπτυσσόμενο νέο κλάδο της επιστήμης της ψυχολογίας ο οποίος επικεντρώνεται στη μελέτη και ενίσχυση των θετικών διαστάσεων της ανθρώπινης ύπαρξης καθώς και των παραγόντων που βοηθούν τους ανθρώπους να αναπτυχθούν και να ακμάσουν τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό και κοινωνικό επίπεδο. Το συμπόσιο του κλάδου της θετικής ψυχολογίας έχει σαν στόχο να παρουσιάσει μια αποτίμηση του πεδίου της θετικής ψυχολογίας σε ιστορικό, εννοιολογικό-θεωρητικό, μεθοδολογικό και εφαρμοσμένο επίπεδο. Στην πρώτη εισήγηση θα γίνει παρουσίαση της μέχρι τώρα πορείας της θετικής ψυχολογίας και των σημαντικότερων επιτευγμάτων της καθώς και των προκλήσεων, φιλοδοξιών και στόχων για την επόμενη δεκαετία. Η δεύτερη εισήγηση επικεντρώνεται σε στατιστικά και μεθοδολογικά ζητήματα. Συγκεκριμένα, στην εισήγηση θα παρουσιαστούν οι στατιστικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις και τα ψυχομετρικά εργαλεία που έχουν χρησιμοποιηθεί στα πλαίσια της θετικής ψυχολογίας για την εμπειρική τεκμηρίωση θεωριών και μοντέλων ενώ θα αναδειχθούν οι νέες κατευθύνσεις έρευνας. Οι δύο τελευταίες παρουσιάσεις επικεντρώνονται σε πρακτικές εφαρμογές της θετικής ψυχολογίας. Στην τρίτη εισήγηση θα παρουσιαστούν εφαρμογές και παρεμβάσεις της θετικής ψυχολογίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Οι παρεμβάσεις αυτές αποτελούν οχήματα ψυχικής ενδυνάμωσης τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών, συμβάλλουν στην ενίσχυση θετικών στάσεων και συμπεριφορών και αποσκοπούν στην βελτίωση των σχέσεων σε ολόκληρη τη σχολική κοινότητα. Η τέταρτη εισήγηση επικεντρώνεται στις θετικές παρεμβάσεις του απολαμβάνειν, οι οποίες εξετάζονται και από την σκοπιά της υπαρξιακής ψυχολογίας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η θετική ψυχολογία 20 χρόνια μετά: Πως ξεκινήσαμε, που φτάσαμε και που θα πάμε.

Αναστάσιος Σταλίκας¹, Martin Drapeau² & Βασιλική Γιωτσίδη¹

¹Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, ²McGill University

Η θετική ψυχολογία είναι ο νεότερος και ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος κλάδος της ψυχολογίας. Στα πρώτα 20 χρόνια της ζωής της, η θετική ψυχολογία έχει σταθεροποιήσει τη θέση της σαν γνωστικό αντικείμενο, έχει περιχαράξει τα θεωρητικά και ερευνητικά της σύνορα καθώς και τη θέση της στο χώρο των εφαρμογών. Σε αυτή την παρουσίαση θα επιχειρήσουμε μία αποτίμηση της πρώτης εικοσαετίας ύπαρξης της θετικής ψυχολογίας. Θα δώσουμε έμφαση στην ιστορική της εξέλιξη, στις περιόδους ανάπτυξης της και στην καταγραφή των σημαντικότερων επιτευγμάτων. Στο δεύτερο μέρος της παρουσίασης θα εστιαστούμε στις προκλήσεις, φιλοδοξίες και στόχους της θετικής ψυχολογίας για την επόμενη δεκαετία. Ιδιαίτερη έμφαση θα δώσουμε σε ζητήματα εννοιολογικών κατασκευών, θεωρητικών μοντέλων και θεωριών, ερευνητικών προβλημάτων και πρόκλησεων, καθώς και στις εφαρμογές της θετικής ψυχολογίας σε διάφορα γνωστικά πεδία.

Εφαρμοσμένη στατιστική και μεθοδολογία έρευνας στην θετική ψυχολογία

Μιχάλης Γαλανάκης^{1,2} & Αναστάσιος Σταλίκας¹

¹Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, ²Ελληνική Εταιρεία Θετικής Ψυχολογίας & Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Την τελευταία 20ετία ο κλάδος της Θετικής Ψυχολογίας έχει γνωρίσει αξιοσημείωτη άνθιση σε παγκόσμιο επίπεδο παρέχοντας εφαρμογές, λύσεις και νέες παρεμβάσεις σε πολλούς ψυχολογικούς κλάδους. Η άνθιση του συγκεκριμένου κλάδου είναι αποτέλεσμα εστίασης του επιστημονικού ενδιαφέροντος στην ανάπτυξη των δυνάμεων και των ικανοτήτων των ατόμων ως κυρίαρχο μοντέλο αντιμετώπισης της ψυχικής νόσου και επιδίωξης της ψυχολογικής ευημερίας. Ωστόσο η άνθιση αυτή δεν θα ήταν εφικτή χωρίς την ύπαρξη συγκεκριμένων ψυχομετρικών εργαλείων που αναπτύχθηκαν για τη μέτρηση μεταβλητών Θετικής Ψυχολογίας καθώς και την πληθώρα ερευνητικών προσεγγίσεων κυρίως ποσοτικών χάρις τις οποίες κατέστη δυνατή η εμπειρική τεκμηρίωση θεωριών, μοντέλων και ερευνητικών υποθέσεων. Στόχος της συγκεκριμένης παρουσίασης είναι να αναδείξει τη σημασία της στατιστικής και της μεθοδολογίας στην εμπειρική επαλήθευση των κυριότερων θεωριών Θετικής Ψυχολογίας και σε δεύτερο επίπεδο να αναδείξει τις νέες κατευθύνσεις έρευνας στον κλάδο προκειμένου να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα του και η συνεχιζόμενη αξιοποίηση του στην ευρύτερη περιοχή της ψυχολογικής υγείας και ευημερίας.

Θετική Ψυχολογία: Εφαρμογές και παρεμβάσεις στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Δημήτριος Θεοδοσάκης

Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών

Το σχολικό περιβάλλον αποτελεί ένα σημαντικό χώρο ανάδειξης, καλλιέργειας και μετάδοσης αξιών και προτύπων συμπεριφοράς για τα νεαρά άτομα. Συνιστά αναπτυσσόμενο πεδίο εφαρμογής της θετικής ψυχολογίας και κατάλληλο πλαίσιο μέσα στο οποίο είναι δυνατόν να επιτευχθεί ψυχική ενδυνάμωση των μαθητών/τριών όσο και ενίσχυση δυνατών σημείων του χαρακτήρα τους. Η παρούσα πρόταση που παρουσιάζεται στα πλαίσια του συνεδρίου αποτελεί παράδειγμα «θετικών» παρεμβάσεων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ακολουθεί αντίστοιχες θετι-

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

κές εκπαιδευτικές παρεμβάσεις που εφαρμόζονται σε διεθνές επίπεδο την τελευταία δεκαετία. ("Strengths Quest" "What Went Well" "Character Strengths" "Coping with emotions" κλπ.) Η σχετική ενημέρωση, εκπαίδευση και εξάσκηση από την πλευρά των εκπαιδευτικών που ενδιαφέρονται να ακολουθήσουν τη συγκεκριμένη πρόταση κρίνεται απαραίτητη πριν την εφαρμογή της στη σχολική τάξη. Η χρήση χρονοδιαγράμματος, εξάλλου, θα διευκολύνει την αξιολόγηση μετά την ολοκλήρωση της. Η επιμόρφωση των εμπλεκόμενων στοχεύει στην προσωπική ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών, στην ενίσχυση θετικών στάσεων και συμπεριφορών απέναντι στους μαθητές κατά τη μαθησιακή διαδικασία ως άτομα και ως ομάδα, ενώ παράλληλα βοηθάει στην αποτελεσματική διαχείριση σχέσεων με τους γονείς των μαθητών/τριων. Οι στρατηγικές ανάπτυξης δεν περιορίζονται στην αλλαγή στάσεων του εκπαιδευτικού προσωπικού αλλά ενσωματώνουν ένα πλέγμα ενδοσχολικών δραστηριοτήτων οι οποίες μέσω βιωματικής μάθησης στοχεύουν στην ανάπτυξη θετικών συναισθημάτων (Fredrickson, 1998), αξιών και δεξιοτήτων συναισθηματικής επάρκειας (Mayer & Cobb, 2000· Salovey & Sluyter, 1997). Η αισιοδοξία, η ενσυναίσθηση, η αυτεπίγνωση, η ποιοτική επικοινωνία, η ελπίδα, το χιούμορ, η δημιουργικότητα και η ευέλικτη σκέψη, η αυτοεκτίμηση, η ψυχική ανθεκτικότητα, η υπευθυνότητα, ο αυτοέλεγχος και η διεκδικητική στάση καθώς και η έκφραση όσο και η διαχείριση συναισθήματος, επιχειρείται να ενισχυθούν μέσα από δράσεις, ομαδικά παιχνίδια και παιχνίδια ρόλων, προβολή οπτικοακουστικού υλικού, αφηγηματικές τεχνικές, καλλιτεχνική έκφραση, φύλλα εργασίας και λογισμικά, ιδιαίτερα ελκυστικά για τους μαθητές/τριες. Η συγκεκριμένη παρουσίαση επικεντρώνεται στην προβολή τεχνικών, μέσων και δράσεων που στοχεύουν στην ανάδειξη και την καλλιέργεια συγκεκριμένης «θετικής» έννοιας κάθε φορά. Η εφαρμογή τους λαμβάνει υπόψη το αναπτυξιακό στάδιο της σχολικής ηλικίας που απευθύνεται.

Θετικές παρεμβάσεις του απολαμβάνειν και η συνάφεια τους με την υπαρξιακή ψυχολογία

Αλέξης Χαρισιάδης & Αναστάσιος Σταλίκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Το απολαμβάνειν αποτελεί μία από τις έννοιες της θετικής ψυχολογίας που αφορά στην ενσυνείδητη επεξεργασία και ρύθμιση ενός θετικού βιώματος είτε αυτό αφορά το παρόν, το παρελθόν ή το μέλλον (Bryan & Veroff, 2007). Καθώς η εκμάθηση και αξιοποίηση του απολαμβάνειν σχετίζεται με οφέλη τόσο στην ψυχική όσο και στην σωματική υγεία, έχουν αναζητηθεί οι βέλτιστοι τρόποι προαγωγής του. Ένας από τους τρόπους αυτούς είναι η αξιοποίηση θετικών παρεμβάσεων του απολαμβάνειν σε ομαδικό πλαίσιο. Στην παρούσα έρευνα εξετάζονται οι θετικές παρεμβάσεις του απολαμβάνειν, ιδωμένες και από την σκοπιά της υπαρξιακής ψυχολογίας καθώς πολλές από τις στρατηγικές του απολαμβάνειν σχετίζονται ευθέως με την υπαρξιακή οπτική και μπορούν άμεσα να οφελθούν από αυτήν.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ 2 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Εφαρμογές Ψυχολογικής Έρευνας στην καθημερινή ζωή: Από πού ήρθαμε, πού είμαστε, πού πάμε;

Προεδρείο: **Νίκος Μακρής**, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Ομιλητές/ήττριες: **Νίκος Μακρής¹, Ελευθερία Γωνίδα², Μαρία Πλατσίδου³, Σίσσυ Χατζηχρήστου⁴ & Μπετίνα Ντάβου⁴**

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ³Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ⁴Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Κάνοντας μία ανασκόπηση των τριάντα ετών που πέρασαν από το πρώτο Συνέδριο της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρίας, το οποίο είχε ως θέμα: Μάθηση και εκπαίδευση, αναρωτιέται κανείς ποια προβλήματα αντιμετώπισε η Ψυχολογία στην Ελλάδα, ποιες λύσεις έδωσε, αλλά και ποιες προκλήσεις θα κληθεί να αντιμετωπίσει στο μέλλον. Αρχικά, ο Νίκος Μακρής θα θέσει προς συζήτηση ερωτήματα σχετικά με τα ζητήματα αυτά υπό το πρίσμα των μεθόδων και των αρχών που η Ψυχολογία ακολούθησε και ακολουθεί στο πλαίσιο των εφαρμογών και των προεκτάσεων της στην εκπαίδευση και, γενικότερα, στην καθημερινή ζωή. Η Ελευθερία Γωνίδα, εκκινώντας από την παραδοχή ότι η ιστορία μιας επιστήμης σε μικρο- ή μακρο-επίπεδο γράφεται από τα πρόσωπα μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια, θα αναφερθεί στις διαδρομές της επιστήμης της Ψυχολογίας της χώρας μας αλλά και στα πρόσωπα και τα πλαίσια τα οποία είναι αναπόφευκτα συνδεδεμένα με αυτές. Η Μαρία Πλατσίδου θα εστιάσει στο γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ένα μεγάλο ενδιαφέρον από ειδικές ομάδες κοινού (π.χ. γονείς, εκπαιδευτικοί, επαγγελματίες) για την (με)εκπαίδευσή τους στο πώς να διαχειρίζονται ψυχολογικές πτυχές της καθημερινότητας, ενώ παράλληλα φορείς δια βίου μάθησης έχουν αναπτύξει έντονη εκπαιδευτική δραστηριότητα, στοχεύοντας στο ευρύ κοινό. Η προσφορά αυτών των φορέων θα αναδειχθεί μέσα από το παράδειγμα του Κοινωνικού Πανεπιστημίου Ενεργών Πολιτών. Η Χρυσή Χατζηχρήστου θα περιγράψει την εξέλιξη των θεωρητικών προσεγγίσεων και της έρευνας στη Σχολική Ψυχολογία ενώ θα τονίσει τη διασύνδεσή τους με την πρακτική εφαρμογή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα υπό το πρίσμα των σχετικών διεθνών εξελίξεων. Η Μπετίνα Ντάβου θα συζητήσει τη θεαματική ανάπτυξη της Ψυχολογίας στη χώρα μας κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια, επισημαίνοντας ότι από πλευράς επιστημονικής παραγωγής (και παρά τα θεσμικά προσκόμματα) η επιστήμη της Ψυχολογίας στην Ελλάδα συμβαδίζει πλέον με τη διεθνή. Θα θέσει, επίσης, ερωτήματα σχετικά με το πώς εφαρμόζονται σε θεσμικό επίπεδο τα ευρήματα της ψυχολογικής έρευνας στην καθημερινή ζωή και με ποιο τρόπο έχει αξιοποιηθεί η πολιτεία (αν τα έχει) τα ευρήματα αυτά.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

09:00-10:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΟΡΦΕΑΣ

Ο ρόλος των ατομικών και κοινωνικο-γνωστικών χαρακτηριστικών στην επιθετικότητα παιδιών, εφήβων και νέων: Ευρήματα από ποικίλα πλαίσια κοινωνικής αλληλεπίδρασης

Οργανωτής/Πρόεδρος/Συζητητής: **Κωνσταντίνος Μ. Κόκκινος,**
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η επιθετική συμπεριφορά στο πλαίσιο των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων παιδιών, εφήβων και νέων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα με πολλαπλές και πολύμορφες συνέπειες. Αν και τα αίτια της επιθετικής συμπεριφοράς είναι ποικίλα, ο ρόλος της κατανόησης και επεξεργασίας κοινωνικών πληροφοριών, καθώς και η προσωπικότητα φαίνεται να βρίσκονται στο επίκεντρο των ερευνών που μελετούν την εκδήλωσή της. Το παρόν συμπόσιο αποσκοπεί στην παρουσίαση ευρημάτων που αφορούν τον ρόλο της προσωπικότητας, της επεξεργασίας κοινωνικών πληροφοριών και του κοινωνικο-παρωθητικού προφίλ παιδιών, εφήβων και νέων στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς στο πλαίσιο κοινωνικών αλληλεπιδράσεων. Συγκεκριμένα, η εργασία 1 μελετά τον ρόλο των ψυχοπαθητικών χαρακτηριστικών και του κοινωνικού άγχους και τη σχέση τους με την άρση αναστολής κατά τη χρήση του διαδικτύου σε εφήβους μαθητές. Η εργασία 2 πραγματεύεται τον ρόλο της ζήλιας και της προκατειλημμένης εχθρικής απόδοσης αιτίων στην εκδήλωση επιθετικότητας σχέσεων και θυματοποίησης στις ερωτικές σχέσεις των νέων, ενώ η εργασία 3 προσπαθεί να εξιχνιάσει τη συμβολή του ναρκισσισμού, των κοινωνικών στόχων και της προκατειλημμένης εχθρικής απόδοσης αιτίων στην εκδήλωση επιθετικότητας σχέσεων σε εφήβους μαθητές με τη χρήση ενός βραχύχρονου διαχρονικού σχεδιασμού. Τέλος, η εργασία 4 ασχολείται με το κοινωνικο-παρωθητικό προφίλ των προέφηβων θυτών εκφοβισμού και ιδιαίτερα με το ρόλο των κοινωνικών στόχων που μπορεί να συνδέονται με την εκδήλωσή του.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά και κοινωνικό άγχος στον κυβερνο-χώρο: Πως συνδέονται με την άρση αναστολής κατά τη χρήση του διαδικτύου

Ναυσικά Αντωνιάδου, Άγγελος Μάρκος & Κωνσταντίνος Μ. Κόκκινος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η άρση αναστολής κατά τη χρήση του διαδικτύου αποτελεί ένα φαινόμενο με δυνητικά αρνητικές επιπτώσεις στους εφήβους, αλλά οι παράγοντες που συμβάλουν στην εμφάνιση του έχουν διερευνηθεί ελάχιστα υπό το πρίσμα ενός ολοκληρωμένου ερμηνευτικού θεωρητικού πλαισίου. Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση της σχέσης της άρσης αναστολής κατά τη χρήση του διαδικτύου με δύο ατομικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την δυσκολία προσαρμογής του ατόμου στο φυσικό κοινωνικό περιβάλλον, συγκεκριμένα τα ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας και το κοινωνικό άγχος, στη βάση μιας θεωρίας που ερμηνεύει τη συμπεριφορά βάσει του πλαισίου αναφοράς. Επιπλέον, εξετάζεται ο ρυθμιστικός ρόλος της ενσυναίσθησης στις παραπάνω σχέσεις. Συνολικά, στην έρευνα συμμετείχαν 1,097 μαθητές Γυμνασίου από τη Βόρειο Ελλάδα (Ανατολική Μακεδονία- Θράκη και Κεντρική Μακεδονία) οι οποίοι συμπλήρωσαν εθελοντικά ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η άρση αναστολής κατά τη χρήση του διαδικτύου παρουσίασε στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση με τα ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας, το κοινωνικό άγχος και την γνωστική ενσυναίσθηση. Όσον αφορά τις σχέσεις ρύθμισης, μόνο η γνωστική ενσυναίσθηση βρέθηκε να μετριάξει την επίδραση των χαρακτηριστικών παρορμητικότητας-ανευθυνότητας και του κοινωνικού άγχους στην άρση αναστολής κατά τη χρήση του διαδικτύου. Συνολικά, τα ευρήματα δείχνουν ότι οι μαθητές με υψηλή βαθμολογία στα εν λόγω χαρακτηριστικά έχουν αυξημένη τάση για άρση αναστολής κατά τη χρήση του διαδικτύου. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην κατανόηση του φαινομένου καθώς και στον σχεδιασμό προγραμμάτων πρόληψης που στοχεύουν στην ανάπτυξη της γνωστικής ενσυναίσθησης των εφήβων που χαρακτηρίζονται από παρορμητικότητα ή κοινωνικό άγχος.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Επιθετικότητα και θυματοποίηση σχέσεων στις ερωτικές σχέσεις των νέων: Ο ρόλος της ζήλιας και της προκατειλημμένης εχθρικής αποδόσης αιτίων

Κωνσταντίνος Λασκαρίδης & Κωνσταντίνος Μ. Κόκκινος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει τη σχέση ανάμεσα στην επιθετικότητα και τη θυματοποίηση σχέσεων, τη ζήλια και την προκατειλημμένη εχθρική απόδοση αιτίων στις ερωτικές σχέσεις 257 νέων, 18-25 ετών (78.6% γυναίκες) μέσω ενός ερωτηματολογίου αυτοαναφοράς. Από τις αναλύσεις διαφάνηκε ότι ποσοστό 8% των συμμετεχόντων εκδηλώνουν αλλά και βιώνουν επιθετικότητα σχέσεων, ενώ 17.5% και 14.4% συμπεριφέρονται αποκλειστικά ως θύτες ή ως θύματα αντίστοιχα στην ερωτική τους σχέση. Επιπλέον διαπιστώθηκε πως οι άντρες δήλωσαν ότι βιώνουν περισσότερη θυματοποίηση σχέσεων, ενώ οι γυναίκες εκφράζουν περισσότερη συμπεριφορική και συναισθηματική ζήλια. Η επιθετικότητα σχέσεων παρουσίασε θετική συσχέτιση με όλες τις διαστάσεις της ζήλιας (γνωστική, συμπεριφορική, συναισθηματική), ενώ η θυματοποίηση σχέσεων παρουσίασε θετική συσχέτιση με την προκατειλημμένη εχθρική απόδοση αιτίων και μόνο με δύο διαστάσεις της ζήλιας εκτός τη συναισθηματική. Η ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης έδειξε πως την επιθετικότητα σχέσεων την προβλέπει η θυματοποίηση σχέσεων καθώς και η υψηλή βαθμολογία στη συμπεριφορική και γνωστική ζήλια. Απεναντίας, η θυματοποίηση σχέσεων βρέθηκε να προβλέπεται εκτός από τις δύο διαστάσεις της ζήλιας και την επιθετικότητα σχέσεων, και από το φύλο (άντρας). Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με την διαθέσιμη βιβλιογραφία και προτείνονται τρόποι παρέμβασης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ναρκισσισμός, κοινωνικοί στόχοι, προκατειλημμένη εχθρική απόδοση αιτίων και επιθετικότητα σχέσεων: Μία βραχυπρόθεσμη διαχρονική έρευνα

Ιωάννα Βουλγαρίδου & Κωνσταντίνος Μ. Κόκκινος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Πλήθος εμπειρικών μελετών έχει υποστηρίξει τη σύνδεση της επιθετικότητας σχέσεων (ΕΣ) με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και το κοινωνικό γινώσκειν. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη των σχέσεων ανάμεσα στον ναρκισσισμό, τους κοινωνικούς στόχους (κοινωνική κυριαρχία, δημοφιλία, και οικειότητα), την προκατειλημμένη εχθρική απόδοση αιτίων (ΠΕΑΑ) και της ΕΣ σε μαθητές εφηβικής ηλικίας. Συγκεκριμένα, η παρούσα μελέτη επεκτείνει την υφιστάμενη γνώση ως προς τρεις κατευθύνσεις: (1) εξετάζοντας τέσσερις διαστάσεις της ΕΣ (προληπτική έμμεση, προληπτική άμεση, αντιδραστική έμμεση, και αντιδραστική άμεση), (2) διερευνώντας τον μεσολαβητικό ρόλο των κοινωνικών στόχων και της ΠΕΑΑ στη διαχρονική σχέση ανάμεσα στον ναρκισσισμό και την ΕΣ έχοντας ως θεωρητική αφετηρία το Γενικό Μοντέλο Επιθετικότητας, και (3) αξιολογώντας όλες τις εννοιολογικές κατασκευές δύο φορές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 2207 Έλληνες έφηβοι μαθητές (52.8% κορίτσια) των τριών τάξεων του Γυμνασίου, οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν πως ο ναρκισσισμός συνδέεται διαχρονικά με τις τέσσερις διαστάσεις της ΕΣ μέσω της κοινωνικής κυριαρχίας και της ΠΕΑΑ. Επιπλέον, από τις αναλύσεις διαφάνηκε πως η δημοφιλία και η χαμηλή βαθμολογία στην οικειότητα διαμεσολαβούν τη σχέση ανάμεσα στον ναρκισσισμό και την προληπτική άμεση ΕΣ, ενώ ο ναρκισσισμός βρέθηκε να συνδέεται με την αντιδραστική, έμμεση και άμεση, ΕΣ μέσω της δημοφιλίας. Τα παραπάνω ευρήματα καταδεικνύουν πως οι μαθητές με υψηλή βαθμολογία στο ναρκισσισμό οδηγούνται μέσω των κοινωνικών στόχων και της ΠΕΑΑ στην ΕΣ, υπογραμμίζουν τον ρόλο των ενδο-ατομικών χαρακτηριστικών στην εκδήλωση της ΕΣ και συζητούνται ως προς τις πρακτικές εφαρμογές τους.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Κατανοώντας το κοινωνικο - παρωθητικό προφίλ των θυτών του εκφοβισμού: Ο ρόλος των κοινωνικών στόχων

Ειρήνη Κιπριτσή & Κωνσταντίνος Μ. Κόκκινος
Δημοκράτριο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η παρούσα έρευνα προσπαθεί να κατανοήσει το ρόλο των κοινωνικών στόχων των θυτών στην εκδήλωση σχολικού εκφοβισμού στη βάση της θεωρίας της επεξεργασίας των κοινωνικών πληροφοριών. Συμμετείχαν 152 μαθητές προεφηβικής ηλικίας, από τους οποίους οι 89 κατηγοριοποιήθηκαν ως θύτες, από ευρύτερο δείγμα έρευνας που μελέτησε το σχολικό εκφοβισμό μέσω ερωτηματολογίων αυτό-αναφοράς. Συγκεκριμένα, οι κοινωνικοί στόχοι αξιολογήθηκαν με υποθετικά σενάρια κοινωνικής πρόκλησης αμφιλεγόμενης πρόθεσης και η συμμετοχή σε περιστατικά εκφοβισμού με δύο ερωτηματολόγια από τα οποία προέκυψαν 5 διακριτοί ρόλοι θυτών (θύτης, θύμα-θύτης, αρχηγός-θύτης, θύτης/αρχηγός-θύτης, θύμα-θύτης/αρχηγός-θύτης). Οι αναλύσεις έδειξαν ότι οι θύτες και οι θύτες/αρχηγοί-θύτες υιοθετούν περισσότερο, σε σχέση με τους αμέτοχους, στόχους εκδίκησης. Ενδιαφέρον αποτελεί το εύρημα ότι οι αρχηγοί-θύτες μπορεί επίσης να επιλέγουν και φιλοκοινωνικούς στόχους σε σχέση με τους θύτες/αρχηγούς-θύτες. Τα ευρήματα υπογραμμίζουν τον παρωθητικό ρόλο των κοινωνικών στόχων στην εκδήλωση του εκφοβισμού, συμβάλλουν στη συζήτηση σχετικά με την κοινωνική γνώση των θυτών και τονίζουν την αναγκαιότητα εφαρμογής προγραμμάτων παρέμβασης που να εστιάζουν στα κοινωνικά κίνητρα της εκδήλωσης εκφοβιστικής συμπεριφοράς σε προέφηβους μαθητές.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

10:00-19:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 5 // ΝΙΚΗ

Οι πρακτικές αυτοοργάνωσης και αυτοδιαχείρισης ως μια ελπιδοφόρα πρακτική της Κοινοτικής Ψυχολογίας. Προβληματισμοί και παραδείγματα από το πεδίο των εξαρτήσεων και των προβλημάτων υγείας

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Σωτήρης Λαϊνάς**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: **Σοφία Αδάμ**, Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ

Οι προβλέψεις διεθνών οργανισμών όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας για την πορεία ανάπτυξης των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων τις επόμενες δεκαετίες δεν είναι ενθαρρυντικές. Σε αυτό το πλαίσιο μια από τις καίριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Κοινοτική Ψυχολογία είναι η ανάπτυξη επαρκών μεθοδολογιών, για την αντιμετώπιση των διογκούμενων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων σε ένα μεταβαλλόμενο κοινωνικοπολιτικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Κεντρική θέση στη συζήτηση κατέχει η αναγκαιότητα τροποποίησης των παραδειγμάτων παρέμβασης με έμφαση σε λογικές δόμησης ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων, που να αξιοποιούν κεντρικά τη φιλοσοφία και τις πρακτικές της αυτοοργάνωσης και αυτοδιαχείρισης των άμεσα εμπλεκόμενων πολιτών ή και κοινωνιών. Οι πρακτικές αυτές έχουν συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη αξιόπιστων και βιώσιμων προτάσεων, όσον αφορά στην αντιμετώπιση πολλών προβλημάτων. Τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα προκύπτουν μεταξύ των άλλων από το πεδίο των εξαρτήσεων, της χειραφέτησης ανθρώπων με ψυχιατρική εμπειρία, αλλά και από το πεδίο της ενδυνάμωσης και της βελτίωσης της ποιότητας ζωής ανθρώπων με διάφορα προβλήματα υγείας. Στο συγκεκριμένο συμπόσιο παρουσιάζονται εισηγήσεις με βάση τον παραπάνω προβληματισμό. Η πρώτη εισήγηση, βασισμένη σε μακρόχρονη έρευνα δράσης και στην επισκόπηση της σύγχρονης βιβλιογραφίας, θέτει το πλαίσιο της συζήτησης για τη σημασία της αυτοοργάνωσης και της αυτοδιαχείρισης, ως βασικών παραγόντων ενός εναλλακτικού παραδείγματος δόμησης ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων. Η δεύτερη εισήγηση, βασισμένη στην εμπειρία από το πεδίο των εξαρτήσεων, αναπτύσσει μια σειρά προβληματισμών και προτάσεων για τους όρους και τα όρια της ανάπτυξης ανάλογων πρακτικών στο πεδίο των εξαρτήσεων, στο πλαίσιο μιας επαγγελματικής ψυχοκοινωνικής παρέμβασης που στοχεύει στην προαγωγή των πρακτικών αλληλοβοήθειας και αυτοδιαχείρισης. Η τρίτη εισήγηση, βασισμένη επίσης στην εμπειρία από το πεδίο των εξαρτήσεων, αφορά στη σύνδεση της Κοινοτικής Ψυχολογίας με τα σύγχρονα ρεύματα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, ως μιας ελπιδοφόρας προοπτικής ουσιαστικής ανάσχεσης των προβλημάτων του κοινωνικού αποκλεισμού. Η τέταρτη εισήγηση αφορά στους όρους αξιοποίησης των πρακτικών αυτοοργάνωσης στο πεδίο των προβλημάτων υγείας, ενώ ταυτόχρονα επιχειρεί μια κριτική προσέγγιση της αντίληψης ότι η συμμετοχή αποτελεί μια μαγική και χωρίς προβλήματα πρόταση.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Θεωρητικό πλαίσιο και αναδυόμενες μεθοδολογικές αρχές ανάπτυξης ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων με άξονα την αυτοοργάνωση, την αυτοδιαχείριση και την αλληλοβοήθεια.

Σωτήρης Λαϊνάς

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι έννοιες της αυτοοργάνωσης, της αυτοδιαχείρισης και της αλληλοβοήθειας των άμεσα ενδιαφερομένων πολιτών και των τοπικών κοινωνιών, είναι κεντρικές στις προτάσεις παρέμβασης που διατυπώνονται από τις κριτικές προσεγγίσεις της Κοινωνικής Ψυχολογίας. Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται να περιγραφεί καταρχήν το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο βασίζονται οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις που επιχειρούν να αξιοποιήσουν αυτές τις έννοιες και στη συνέχεια να προταθούν μεθοδολογικές αρχές υλοποίησης ανάλογων παρεμβάσεων. Σύμφωνα με την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας βασικά χαρακτηριστικά της θεωρίας στην οποία βασίζονται αυτές οι παρεμβάσεις είναι η έμφαση στη σύνδεση της κοινωνικοπολιτικής και πολιτισμικής κρίσης με τη διόγκωση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, η αποδοχή της βιωματικής γνώσης των άμεσα ενδιαφερομένων και της δυνατότητας τους να συμβάλλουν στον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων που τους αφορούν, η κριτική προσέγγιση των λογικών ανάθεσης της επίλυσης των προβλημάτων σε ειδικούς και η τροποποίηση του παραδείγματος παροχής βοήθειας προς ένα μοντέλο διευκόλυνσης της αυτοοργάνωσης και της συλλογικής και αλληλέγγυας δράσης των άμεσα ενδιαφερομένων. Ταυτόχρονα οι παρεμβάσεις αυτές χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες αξίες, όπως το πρόταγμα για χειραφέτηση, κοινωνική δικαιοσύνη και ευημερία όλων των συμμετεχόντων. Όσον αφορά στις αναδυόμενες μεθοδολογικές αρχές υλοποίησης παρεμβάσεων βασισμένων στα παραπάνω, όπως αυτές έχουν προκύψει από μακρόχρονη έρευνα δράσης στο πεδίο των εξαρτήσεων προτείνονται τα εξής: η αξία της συμμετοχικής έρευνας δράσης ως μεθοδολογίας δόμησης των ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων, ο ενεργός ρόλος των άμεσα ενδιαφερομένων στο πλαίσιο μιας παρέμβασης, η αξιοποίηση μεθοδολογικών προσεγγίσεων της Ψυχολογίας που επιτρέπουν την οριζόντια συνεργασία με τους άμεσα ενδιαφερόμενους και μια εν γένει διαφορετική οπτική του ρόλου των Ψυχολόγων στο πεδίο των ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων, όπως προτείνεται από τα διάφορα ρεύματα της Κριτικής Ψυχολογίας. Η αναπτυσσόμενη προβληματική επιχειρεί να συμβάλει στο διάλογο για τον εμπλουτισμό των υλοποιούμενων ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων και να αναδείξει ταυτόχρονα τα ανοιχτά επιστημονικά και επιστημολογικά ζητήματα του πεδίου της Κοινωνικής Ψυχολογίας σήμερα.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Πρακτικές αλληλοβοήθειας και αυτοδιαχείρισης στο Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας του Α.Π.Θ.: Προκλήσεις-προβληματισμοί

Αλέξανδρος Γεωργίου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τα επιτυχημένα παραδείγματα των Ανωνύμων Αλκοολικών και του κοινοβίου του Synanon, όσον αφορά στην αντιμετώπιση της εξάρτησης από το αλκοόλ και τις φαρμακευτικές ουσίες, αναδεικνύουν την τεράστια σημασία της ανάληψης πρωτοβουλίας, της αλληλοβοήθειας, της αυτό-οργάνωσης, του αυτοπροσδιορισμού και της ενεργού εμπλοκής των ίδιων των ανθρώπων με πρόβλημα κατάχρησης ουσιών και αποτελούν οδηγό στην ιστορία της απεξάρτησης. Η μελέτη αυτών των εγχειρημάτων (ταυτόχρονα με τη διαπιστωμένη ανεπάρκεια των κυρίαρχων επαγγελματικών προτάσεων) αναδεικνύει επίσης την ανάγκη για ένα διαφορετικό προσανατολισμό στο σχεδιασμό, στη μεθοδολογία και την υλοποίηση παρεμβάσεων από την επιστημονική κοινότητα και των επαγγελματιών στο πεδίο των εξαρτήσεων. Πολύ δε περισσότερο, σε μια κοινωνική συνθήκη ρευστότητας και απορρύθμισης, αποτελεί αναγκαιότητα η μετατόπιση των επιστημονικών παρεμβάσεων από την απολυτότητα και τον μονόλογο της επιστημονικής γνώσης και της ατομo-κεντρικής επίλυσης και διαχείρισης της εξάρτησης, προς την ανάδειξη και αξιοποίηση της εμπειρικής γνώσης, του λόγου και του δυναμικού των άμεσα ενδιαφερόμενων, μέσα σε συλλογικά πλαίσια και παρεμβάσεις άμεσα συνδεδεμένες με την ευρύτερη κοινότητα. Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί να θέσει μια σειρά προβληματισμών και προτάσεων για τους όρους και τα όρια της ανάπτυξης πρακτικών στο πεδίο των εξαρτήσεων στο πλαίσιο μιας επαγγελματικής ψυχοκοινωνικής παρέμβασης που στοχεύει στην προαγωγή των πρακτικών αλληλοβοήθειας και αυτοδιαχείρισης, καθώς και μιας διαφορετικής συνάντησης και συνεργασίας των επαγγελματιών υγείας με τους ανθρώπους με πρόβλημα εξάρτησης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Κοινωνική ψυχολογία και εναλλακτικά κοινωνικοοικονομικά παραδείγματα

Κώστας Φραγκιαδάκης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στην εισήγηση αυτή θα επιχειρηθεί η διερεύνηση των δυνατοτήτων συνεισφοράς της κοινωνικής ψυχολογίας στην ανάπτυξη κοινωνικών και οικονομικών χώρων που διέπονται από τις αρχές της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας. Η κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία (ΚΑΛΟ) αναδεικνύει την κοινωνική, περιβαλλοντική και ηθική διάσταση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Τα εγχειρήματα που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της επιχειρούν να μετασχηματίσουν το κοινωνικοοικονομικό σύστημα στην κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού και της υπέρβασης των κοινωνικών ανισοτήτων. Κοινωνική ψυχολογία και ΚΑΛΟ μοιράζονται αξίες και προτάγματα. Είναι διαπιστωμένο πως, παρότι η κοινωνική ψυχολογία επιχειρεί να αναδείξει τα αδιέξοδα του υφιστάμενου μοντέλου κοινωνικής οργάνωσης, δεν έχει συνδεθεί επαρκώς με τα εγχειρήματα του πεδίου της ΚΑΛΟ. Η εισήγηση θα περιστραφεί γύρω από τα δυνητικά πεδία συνάντησης των δύο προσεγγίσεων, όπως αυτά της κοινωνικής ανάπτυξης, της οικολογίας και της κοινωνικής ένταξης. Σε επίπεδο παρέμβασης θα παρουσιαστεί η ομάδα μελών του Προγράμματος Προαγωγής Αυτοβοήθειας Θεσσαλονίκης για την κοινωνική οικονομία. Η ομάδα αυτή επιχειρεί να αναζητήσει τρόπους εργασιακής και κοινωνικής ένταξης υπό απεξάρτηση/απεξαρτημένων ατόμων μέσα από την εμπλοκή τους στην ανάπτυξη εγχειρημάτων ΚΑΛΟ. Στην εισήγηση αυτή συζητείται το πλαίσιο, τα ζητούμενα των συμμετεχόντων, τα ερωτήματα, οι πρακτικές δυσκολίες αλλά και τα πρώτα συμπεράσματα από τη δουλειά της ομάδας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ομάδες και πρωτοβουλίες αυτοβοήθειας/ αλληλοβοήθειας πολιτών με προβλήματα σωματικής υγείας: Ορισμοί, μεθοδολογίες υποστήριξης, προβληματισμοί και προοπτικές.

Κική Δημητριάδου & Σωτήρης Λαϊνάς

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι πρακτικές αυτοοργάνωσης των πολιτών με προβλήματα σωματικής φύσης καθώς και η εκπαίδευση λειτουργιών υγείας στην παισίωση των εν λόγω πρωτοβουλιών είναι ευρέως διαδεδομένες σε διεθνές επίπεδο. Τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τη λειτουργία ομάδων αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας τόσο σε ατομικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο συστημάτων υγείας έχουν σημειωθεί σε πλήθος ερευνών σε Ευρώπη και Η.Π.Α. Στη συγκεκριμένη εισήγηση επιχειρείται, με βάση την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας, η περιγραφή του τρόπου λειτουργίας των ομάδων αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας καθώς και των στοιχείων που τις διαφοροποιούν από άλλες επαγγελματικού τύπου ομάδες. Παρουσιάζονται ταυτόχρονα τα βασικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων μεθοδολογιών δημιουργίας και υποστήριξης ανάλογων ομάδων εκ μέρους της Κοινωνικής Ψυχολογίας και άλλων Κοινωνικών Επιστημών. Στη συνέχεια το προαναφερθέν θεωρητικό πλαίσιο συνδέεται με παραδείγματα εφαρμογών από τις υλοποιούμενες δράσεις των Προγραμμάτων Προαγωγής Αυτοβοήθειας, που έχουν ως βασικό στόχο την υποστήριξη ομάδων και πρωτοβουλιών αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας ανθρώπων με διάφορα προβλήματα σωματικής υγείας. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσεται μια σειρά προβληματισμών για την αξία και τα πολλαπλά οφέλη αυτών των εγχειρημάτων καθώς και για τα όρια και τις αδυναμίες τους. Οι πολλαπλές μεταβολές τόσο στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον, όσο και η παρατηρούμενη τα τελευταία χρόνια ενδυνάμωση των κινημάτων των ασθενών επικαιροποιούν τη συζήτηση για τις ομάδες αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας και για το πεδίο της Κοινωνικής Ψυχολογίας, στην οποία οι ομάδες αυτές έχουν διακριτή θέση. Η παρούσα εισήγηση λοιπόν επιχειρεί να συμβάλει στη σύγχρονη συζήτηση που έχει ανοίξει γύρω από τις ομάδες αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας διεθνώς και για το ρόλο της Ψυχολογίας στην υποστήριξη τους.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

09:00-10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 15 // ΑΘΗΝΑ

On the move: Παιδιά προσφύγων και εκπαίδευση

Προεδρείο: **Κ. Πετρογιάννης, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο**

Ο Διαμεσολαβητικός ρόλος του σχολείου στην υποστήριξη των ψυχοκοινωνικών μεταβάσεων των ασυνόδευτων παιδιών προσφύγων κατά την επανεγκατάστασή τους στην Ελλάδα
Κωνσταντίνος Καλέμης

ΚΦΠ Μαλακάσας, Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων

Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που έρχονται στην Ευρώπη συχνά αντιμετωπίζουν πόλεμο, διώξεις και ακραίες κακουχίες στις χώρες καταγωγής τους. Η αναγκαστική μετανάστευση διαβρώνει τις προστατευτικές υποστηρίξεις προ-μετανάστευσης - όπως αυτές που παρέχονται από την εκτεταμένη οικογένεια- και μπορεί να αμφισβητήσει πολιτιστικές, θρησκευτικές και ταυτότητες φύλου. Η αναγκαστική μετανάστευση απαιτεί πολλαπλές προσαρμογές σε σύντομο χρονικό διάστημα. Άνθρωποι-ειδικά αλλά όχι μόνο-τα παιδιά, γίνονται πιο ευάλωτα σε κακοποίηση και παραμέληση. Ο όρος «ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες» αναφέρεται στους πρόσφυγες τα παιδιά και οι νέοι ηλικίας κάτω των 18 ετών που φθάνουν στα χερσαία σύνορα στη χώρα μας. Οι ανήλικοι πρόσφυγες θεωρούνται ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα προσφύγων που χρήζουν ειδικής προστασίας και υποστήριξη. Τα σχολεία παραμένουν ο κύριος πάροχος υπηρεσιών ψυχικής υγείας για τα παιδιά και τη νεολαία, και μπορεί να χρησιμεύσει ως χώρος ζωτικής σημασίας για τη ψυχολογική αποκατάσταση των ατόμων αυτών. Τα σχολεία είναι σαφέστατα, ο πρώτος χώρος στον οποίο οι νέοι πρόσφυγες εισάγονται στον πολιτισμό της χώρας στην οποία επανεγκαθίστανται. Παρόλο που τα σχολεία χρησιμεύουν ως «προστατευτικό περιβάλλον» για τους ασυνόδευτους πρόσφυγες, συχνά οι σχολικές τους επιδόσεις μπορεί να παρεμποδίζονται από άλλες κοινωνικές και συναισθηματικές δυσκολίες που προκύπτουν από την προ-μεταναστευτική και μεταναστευτική τους εμπειρία. Τα σχολεία θεωρούνται ως χώρος με τη βέλτιστη παρέμβαση για τον εντοπισμό και την παρέμβαση στο άγχος και την κατάθλιψη, λαμβάνοντας υπόψη τις συνεχιζόμενες αλληλεπιδράσεις των εκπαιδευτικών με τους μαθητές και το λοιπό προσωπικό. Συνολικά, η έρευνα για τις επιδράσεις των σχολικών παρεμβάσεων δείχνει ότι μπορούν να βοηθήσουν στη μείωση των συμπτωμάτων του τραύματος που βιώνουν οι πρόσφυγες και η νεολαία που τραυματίστηκε από τον πόλεμο. Αυτοί οι τύποι παρεμβάσεων δείχνουν τα ισχυρότερα και πιο συνεπή θετικά αποτελέσματα για τη μείωση των κοινωνικοσυναισθηματικών δυσκολιών των παιδιών και των νέων προσφυγικής προέλευσης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Εμπειρίες και αντιλήψεις εκπαιδευτικών για την εισαγωγή και φοίτηση παιδιών προσφύγων στα σχολεία: Μια ποιοτική διερεύνηση

Μαρία Βουτσινά & Φιλία Ίσαρη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα έρευνα διερευνούσε τις εμπειρίες και αντιλήψεις εννέα εκπαιδευτικών από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση για την πρόσφατη εισαγωγή και φοίτηση παιδιών προσφύγων από προσωρινούς καταυλισμούς στα γενικά σχολεία της χώρας. Οι εκπαιδευτικοί κατέχουν κεντρικό ρόλο στην υποδοχή και ένταξη των εν λόγω παιδιών στο σχολείο, καθώς και στη γενικότερη υποστήριξη τους σε γνωστικό-συναισθηματικό και κοινωνικό επίπεδο και έτσι, η διερεύνηση των απόψεων τους για αυτό το ζήτημα κρίνεται πολύ σημαντική και μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση των γνώσεων μας για τη βελτίωση των συνθηκών. Για τη διεξαγωγή αυτής της έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική μεθοδολογία, με τη χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων, ενώ όλοι οι συμμετέχοντες είχαν άμεση εμπειρία με τα παιδιά αυτά, καθώς εργάζονταν σε σχολεία τα οποία είχαν υποδεχτεί παιδιά από προσωρινά καταλύματα διαμονής. Από τη θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων αναδείχθηκαν γενικότερα θετικές απόψεις από τους εκπαιδευτικούς για την ένταξη των παιδιών αυτών στο σχολείο, έγιναν όμως και αναφορές στα διάφορα προβλήματα που μπορεί να υπάρχουν. Ανάμεσα σε αυτά που ειπώθηκαν, ήταν η ελλιπής ενημέρωση και προετοιμασία των εκπαιδευτικών για την κατάλληλη υποδοχή και υποστήριξη των παιδιών αυτών στο σχολείο, οι δυσκολίες κατανόησης της γλώσσας και τα προβλήματα που δημιουργούνται στη διδασκαλία, καθώς και ζητήματα κοινωνικοποίησης. Στην πλειοψηφία τους οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν τρυφερά και ενσυναισθητικά συναισθήματα απέναντι στα εν λόγω παιδιά και μια ανάγκη να τα βοηθήσουν όσο μπορούν. Ταυτόχρονα όμως φάνηκε να υπάρχει και προβληματισμός ως προς τον τρόπο που μπορούν στην πραγματικότητα να τα υποστηρίξουν, καθώς ζητήματα όπως η ελλιπής γνώση για τις πραγματικές μαθησιακές τους ανάγκες, καθώς και το καθεστώς προσωρινής διαμονής τους στη χώρα, οδηγεί σε μια γενικότερη αίσθηση ματαιότητας. Συνολικά, από τα ευρήματα φαίνεται να υπάρχει μεγάλη ανάγκη αναπροσαρμογής του παρόντος συστήματος υποστήριξης των παιδιών προσφύγων στο σχολείο και η ανάγκη για ένα ξεκάθαρο σχέδιο δράσης για τους εκπαιδευτικούς. Οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν σε παράγοντες που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν βοηθητικά και είχαν πολλές ενδιαφέρουσες προτάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό αποτελεσματικότερων προγραμμάτων ένταξης και στην υλοποίηση πιο στοχευμένων παρεμβάσεων στη σχολική κοινότητα.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Δουλεύοντας μαζί: Η διεπιστημονική συνεργασία ως προϋπόθεση για τη βελτιστοποίηση της παροχής ψυχοκοινωνικής υποστήριξης σε αιτούντες διεθνή προστασία

Ε. Σουμέλη¹, Ι. Καλλινικάκης² & Α. Διακουμπούλου¹

¹Εταιρεία Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών Δήμου Αθηναίων σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Σε αυτή την προφορική παρουσίαση θα προσεγγίσουμε τη σημασία της διεπιστημονικής συνεργασίας ως μέσο βελτιστοποίησης της παροχής ψυχοκοινωνικής φροντίδας των αιτούντων διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα. Θα επικεντρωθούμε στις ψυχοκοινωνικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπατρισμένοι άνθρωποι όπως απώλειες, πένθη, κακοποιήσεις, βασανιστήρια ως παράγοντες υψηλής ψυχικής ευαλωτότητας. Μέσα από τη μελέτη τεσσάρων διαφορετικών περιπτώσεων (case studies) αιτούντων διεθνούς προστασίας θα αναδείξουμε τη σημασία της δημιουργίας και λειτουργίας διεπιστημονικών ομάδων, με γνώμονα την ανάπτυξη κατάλληλων πρακτικών παροχής ψυχοκοινωνικής βοήθειας. Θα εστιάσουμε σε παραδείγματα σταθερών διεπιστημονικών συνεργασιών μεταξύ επιστημόνων ψυχικής υγείας από διαφορετικούς φορείς, που αποσκοπούν σε μια ολιστική προσέγγιση (holistic approach) στη διαχείριση ψυχικών κρίσεων. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης, κεντρικό άξονα της συνεργασίας των υπηρεσιών παροχής ψυχοκοινωνικής φροντίδας αποτελεί η δημιουργία ενός ασφαλούς και σταθερού πλαισίου, στο οποίο οι ψυχικά ευάλωτοι ωφελούμενοι (αιτούντες διεθνούς προστασίας) των υπηρεσιών θα καταφέρουν μέσα από τη διαδικασία ψυχικής ενδυνάμωσης να επανανοηματοδοτήσουν τη βιωμένη τραυματική εμπειρία τους και να την επανεντάξουν στη ζωής τους.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Εκπαίδευση και ψυχοκοινωνική στήριξη μαθητών προσφύγων: Αξιολόγηση του προγράμματος μη τυπικής εκπαίδευσης του Σκαραμαγκά μέσα από τα λόγια των μαθητών, των γονιών και των εκπαιδευτικών

Ειρήνη Αδαμοπούλου¹, Μαριέττα Παπαδάτου-Παστού², Γκέλυ Κωνσταντινίδη²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα παιδιά και οι έφηβοι πρόσφυγες αντιμετωπίζουν μοναδικές προκλήσεις, όπως έλλειψη πρόσβασης στην εκπαίδευση και τις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, γλωσσικά εμπόδια, κοινωνικό αποκλεισμό, πολλαπλές μετακινήσεις και έκθεση σε τραυματικές εμπειρίες, οι οποίες μπορούν να αυξήσουν τον κίνδυνο ψυχολογικών, συμπεριφορικών ή συναισθηματικών προβλημάτων όπως και τον κίνδυνο σχολικής αποτυχίας (Anagnostopoulos et al., 2016· Craig, Jajua & Warfa, 2009· Hebebrand et al., 2016· Ruiz, Kabler & Sugarman, 2011). Με σκοπό την παροχή ευκαιριών εκπαίδευσης και ψυχοκοινωνικής στήριξης το Βρετανικό Συμβούλιο με την υποστήριξη της UNICEF ανέπτυξε το «Μη Τυπικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης του Σκαραμαγκά» για εφήβους πρόσφυγες 12 έως 17 ετών από τη Συρία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν στο Κέντρο Υποδοχής Προσφύγων του Σκαραμαγκά το διάστημα του Οκτωβρίου 2016 - Ιουνίου 2018. Το πρόγραμμα περιλάμβανε τη διδασκαλία αγγλικών και ελληνικών όπως και δεξιοτήτων ζωής με σκοπό την ένταξη των μαθητών στο ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό σύστημα. Έξι ομάδες εστίασης (focus groups) πραγματοποιήθηκαν με μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς με τη χρήση ημιδομημένου ερωτηματολογίου για να καταγραφούν οι απόψεις και εμπειρίες τους από την εφαρμογή του προγράμματος, καθώς και για να αναδειχθούν οι προκλήσεις και τα εμπόδια στην υλοποίησή του. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη χρήση του ελεύθερου λογισμικού Iramuteq (Interface de R pour les Analyses Multidimensionnelles de Textes et de Questionnaires) (Ratinaud & Dejean, 2009). Τα ευρήματα έδειξαν ότι οι διαδραστικές μέθοδοι διδασκαλίας, οι θετικές σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευτικών και μαθητών, καθώς και το ασφαλές περιβάλλον των τάξεων ενίσχυσαν την ψυχοκοινωνική προσαρμογή και κοινωνική ενσωμάτωση των μαθητών προσφύγων. Οι γλωσσικές δυσκολίες, το διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον του κέντρου υποδοχής και τα διαφορετικά πολιτισμικά πρότυπα ως προς τα δύο φύλα αποτέλεσαν σημαντικές προκλήσεις για τους εκπαιδευτικούς.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

09:00-10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 16// ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Ψυχική ασθένεια: Βίωμα και υποστήριξη

Προεδρείο: **Ευγενία Γεωργάκα**, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Βιογραφική διερεύνηση της εμπειρίας ψύχωσης: το βίωμα από την οπτική των ατόμων με διάγνωση και των οικογενειών τους

Ευγενία Γεωργάκα, Αικατερίνη-Μαρίνα Κατσούλη & Ευαγγελία Κυριακού-Χατζηποστόλου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η μετατόπιση του κέντρου φροντίδας της ψυχικής υγείας στην κοινότητα και η συνεπακόλουθη ανάληψη της κύριας ευθύνης φροντίδας από τις οικογένειες των ατόμων με διάγνωση ψύχωσης, οδήγησαν στην έρευνα των οικογενειών αυτών και των εμπειριών τους. Η παρούσα έρευνα στοχεύει στην σε βάθος διερεύνηση του βιώματος των οικογενειών, στις οποίες ένα μέλος βιώνει εμπειρία ψυχικού πόνου, και στην ανάδειξη της προσωπικής τους θεώρησης γύρω από την ιστορία του μέλους. Τα δεδομένα της έρευνας συλλέχθηκαν μέσω ημιδομημένων βιογραφικών συνεντεύξεων. Οι συνεντεύξεις δόθηκαν από τέσσερις γυναίκες που προέρχονται από επαρχιακές πόλεις και που έχουν λάβει διάγνωση, η οποία συγκαταλέγεται στο φάσμα των ψυχώσεων, και από συνολικά εννέα συγγενείς. Για πληρέστερη κατανόηση των δεδομένων επιλέχθηκε η προσέγγιση της βιογραφικής, θεματικής και αφηγηματικής ανάλυσης. Τα αποτελέσματα προέκυψαν από την ανάλυση και σύγκριση των δεδομένων ανά άτομο, ανά οικογένεια, μεταξύ των οικογενειών και ανάλογα με τον ρόλο του κάθε ατόμου στο οικογενειακό σύστημα. Οι ιστορίες που παρουσιάστηκαν στις συνεντεύξεις, παρά τις διαφορές τους, εμφάνισαν αρκετές ομοιότητες. Παρατηρήθηκε ένα κοινό μοτίβο, κατά το οποίο υπήρχε έκθεση σε βία κατά τη παιδική ηλικία, ένα συντηρητικό περιβάλλον ανάπτυξης, μία αντιστρόφως ανάλογη έντονη κοινωνική και ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη κατά την εφηβεία και την πρώτη ενήλικη ζωή και επιστροφή σε θρησκευόμενα περιβάλλοντα ή/και στην πατρική οικογένεια, ακολουθώντας ένα συντηρητικό τρόπο ζωής, μετά την εκδήλωση του πρώτου ψυχωτικού επεισοδίου. Οι ερμηνείες που δόθηκαν έλαβαν υπόψη την επίδραση των κοινωνικο-ιστορικών παραγόντων της εποχής, κατά την οποία ανατράφηκαν οι γυναίκες με διάγνωση ψύχωσης, καθώς και τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις, τόσο ψυχοδυναμικών θεωριών όσο και θεωριών γύρω από το τραύμα. Συμπερασματικά, σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση, εξέλιξη και πορεία της ψύχωσης κατείχε τόσο ο πατριαρχικός τρόπος οργάνωσης της κοινωνίας και της οικογένειας, όσο και τα πρότυπα, τα οποία αυτός επέβαλλε στους διάφορους φορείς κοινωνικοποίησης, και σύμφωνα με τα οποία ανατράφηκαν οι γυναίκες με διάγνωση ψύχωσης στη συγκεκριμένη έρευνα.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η απανθρωποποίηση των ψυχικά ασθενών συγκριτικά με τους υγιείς στόχους

Μιράντα Σβόλη, Μαρία Σακαλάκη & Clive Richardson

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

ΒΑξιολόγηση της ποιότητας φροντίδας που παρέχεται στα Προστατευόμενα Διαμερίσματα της Εταιρίας Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας (Ε.Π.Α.Ψ.Υ.)

Ζ. Χασιώτη, Σ. Στυλιανίδης, Π. Χονδρός, Ε. Καράλη, Β. Συνοδινού, Φ. Τζαφέρου & Γ. Αλεξανδρή

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών & Ε.Π.Α.Ψ.Υ

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η αξιολόγηση της ποιότητας φροντίδας που παρέχεται στα προστατευόμενα διαμερίσματα της Ε.Π.Α.Ψ.Υ.. Η ποιότητα στην υγεία είναι μια έννοια πολύπλοκη και παράλληλα ιδιαίτερα σημαντική, καθώς σχετίζεται με την αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας. Για τη εκτίμηση του βαθμού επίτευξης των προκαθορισμένων στόχων της ποιότητας, χρήσιμη αποδεικνύεται η διαδικασία της αξιολόγησης. Στη συγκεκριμένη έρευνα, η αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε σε 11 προστατευόμενα διαμερίσματα της Ε.Π.Α.Ψ.Υ., στην οποία συμμετείχαν τόσο χρήστες υπηρεσιών όσο και μέλη του προσωπικού των διαμερισμάτων. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με διεξαγωγή ημιδομημένων συνεντεύξεων και χρησιμοποιήθηκε το πακέτο εργαλείων «Quality Rights» του Π.Ο.Υ.. Το πακέτο εργαλείων «Quality Rights» καλύπτει 5 συγκεκριμένες θεματικές οι οποίες βασίζονται στις αρχές της Διεθνής Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Στη συνέχεια, έγινε απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και ανάλυση των δεδομένων ανάλογα με το βαθμό επίτευξης κάθε κριτηρίου, δείκτη και θεματικής του εργαλείου. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης κάθε προστατευόμενου διαμερίσματος προσέφεραν πολύτιμα στοιχεία, τα οποία δύναται να χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση της ποιότητας φροντίδας. Τέλος, τα αποτελέσματα συζητούνται αναλυτικότερα και τίθενται οι περιορισμοί που προέκυψαν στην συγκεκριμένη έρευνα κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της. Με σκοπό τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας φροντίδας προτείνονται μελλοντικές κατευθυντήριες γραμμές για άλλους ερευνητές.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

«Έχουμε φωνή»! Η εμπειρία της χρήσης υπηρεσιών ψυχικής υγείας στην Ελλάδα και την Κύπρο: διαφορετικά συστήματα, διαφορετικές υπηρεσίες, κοινές ανάγκες

Σ. Ντάνη, Σ. Τριλίβα, Θ. Γιοβαζολιάς & Κ. Καφέτσιος
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Επιστημονικά δεδομένα δείχνουν πως υπάρχει αναντιστοιχία ανάμεσα στη ζήτηση και την εξασφάλιση υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών ψυχικής υγείας, η χρήση ψυχοτρόπων φαρμάκων είναι κυρίαρχη ενώ άλλες μορφές θεραπείας είναι λιγότερο διαδεδομένες ή προσβάσιμες. Ενδείξεις αυτής της αναντιστοιχίας αποτελούν οι μεγάλες λίστες αναμονής, η έλλειψη γνώσης για τις διαθέσιμες υπηρεσίες, η έλλειψη συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ διαφορετικών υπηρεσιών, η έλλειψη εκπαίδευσης και το στίγμα γύρω από τα ζητήματα ψυχικής υγείας. Πώς αντιμετωπίζουν αυτές τις ελλείψεις οι άνθρωποι που έχουν ανάγκη αυτές τις υπηρεσίες; Πώς αναζητούν και πως βρίσκουν βοήθεια; Πώς αξιολογούν αυτή τη βοήθεια; Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα που επιχείρησε να απαντήσει πιλοτική έρευνα που διεξήχθη στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος «Mentally: Improving access to mental health care and mental health literacy». Το έργο θέτει ως γενικότερο στόχο να βελτιώσει την πρόσβαση στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας για τους ανθρώπους που τις έχουν ανάγκη βασιζόμενο τόσο στην εμπειρία των επαγγελματιών ψυχικής υγείας όσο και των ίδιων των χρηστών/τριών των υπηρεσιών. Στο πλαίσιο αυτό, το διάστημα Μάιος - Ιούλιος 2018 πραγματοποιήθηκαν τρεις ομάδες εστιασμένης συζήτησης, μία στην Ελλάδα και δύο στην Κύπρο με τη συμμετοχή χρηστών/τριών υπηρεσιών ψυχικής υγείας που είχαν δεχθεί υπηρεσίες από διαφορετικούς φορείς, από επαγγελματίες με διαφορετικό υπόβαθρο και για διαφορετικά ζητήματα, ηπιότερης ή σοβαρότερης μορφής. Για την ανάλυση του περιεχομένου των συζητήσεων χρησιμοποιήθηκαν οι τεχνικές της θεματικής ανάλυσης (Braun & Clarke, 2006, 2012, 2013). Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στην παρουσίαση των βασικών θεμάτων και των υποθεμάτων των τριών ομάδων. Σε αυτά περιλαμβάνονται το στίγμα και η ανάγκη ψυχοεκπαίδευσης, η απαίτηση για λόγο και συμμετοχή στη θεραπεία, το τραύμα της ακούσιας νοσηλείας και η κραυγή για αξιοπρέπεια, η επιθυμία για ανθρώπινη αντιμετώπιση στη θεραπευτική σχέση. Οι θεματικές συζητούνται με αναφορά στα διαφορετικά συστήματα παροχής υπηρεσιών ψυχικής υγείας και το κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό πλαίσιο των δύο χωρών.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

**Η επίδραση του μηρυκασμού του θυμού στη σχέση μεταξύ της ευαισθησίας στην απόρριψη και στην εμφάνιση καταθλιπτικών συμπτωμάτων σε παιδιά προεφηβικής ηλικίας:
Ο ρυθμιστικός ρόλος της μητρικής αποδοχής**

*Έλλη Σπυροπούλου & Θεόδωρος Γιοβαζολιάς
Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Οι προσδοκίες απόρριψης στο πλαίσιο των διαπροσωπικών σχέσεων συνιστούν έναν δυναμικό γνωστικο-συναισθηματικό μηχανισμό επεξεργασίας των πληροφοριών, γνωστό ως Ευαισθησία στην Απόρριψη. Πληθώρα ερευνητικών δεδομένων επιβεβαιώνουν τη σημαντική συμβολή του μηχανισμού αυτού στην εμφάνιση καταθλιπτικών συμπτωμάτων σε παιδιά και εφήβους. Άγνωστος παράλα αυτά παραμένει έως τώρα ο ρόλος που πιθανόν διαδραματίζουν στην παραπάνω σχέση ο μηρυκασμός του θυμού καθώς και οι εμπειρίες αποδοχής που βιώνουν τα παιδιά από τη μητέρα τους. Η παρούσα συγχρονική μελέτη εξετάζει την έμμεση επίδραση του μηρυκασμού του θυμού στη σχέση μεταξύ της ευαισθησίας στην απόρριψη και στην εμφάνιση καταθλιπτικών συμπτωμάτων σε μαθητές προεφηβικής ηλικίας. Επιπλέον, διερευνάται ο τροποποιητικός ρόλος της αντιλαμβανόμενης μητρικής αποδοχής στην παραπάνω σχέση. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από μαθητές/τριες του ν. Ηρακλείου, ηλικίας 10 ετών ($N = 294$, 46% αγόρια). Οι κλίμακες αυτο-αναφοράς που χρησιμοποιήθηκαν είναι οι ακόλουθες: α) Η κλίμακα της ευαισθησίας στην απόρριψη για παιδιά (Children Rejection Sensitivity Questionnaire-CRSQ), β) η κλίμακα μηρυκασμού του θυμού για παιδιά (Children Anger Rumination Scale-CARS), γ) η κλίμακα καταγραφής της παιδικής κατάθλιψης (Children Depression Inventory-CDI), δ) η κλίμακα μέτρησης της γονεϊκής αποδοχής-απόρριψης (Parental Acceptance-Rejection Questionnaire-PARQ-Child). Δομικά μοντέλα εξισώσεων (Structural Equation Modelling) με τη χρήση του στατιστικού πακέτου Mplus v.8, επιβεβαιώνουν τη σημαντική έμμεση επίδραση του μηρυκασμού του θυμού στη σχέση μεταξύ της ευαισθησίας στην απόρριψη και στην εμφάνιση καταθλιπτικής συμπτωματολογίας σε παιδιά προεφηβικής ηλικίας καθώς και τον ρυθμιστικό ρόλο των εμπειριών αποδοχής από τη μητέρα στην παραπάνω σχέση. Πιο συγκεκριμένα διαπιστώνεται πως ο μειωμένος βαθμός της αντιλαμβανόμενης μητρικής αποδοχής λειτουργεί επιβαρυντικά στην τάση των παιδιών με ευαισθησία στην απόρριψη να μηρυκάζουν σκέψεις θυμού ενώ ο υψηλός βαθμός της αντιλαμβανόμενης μητρικής αποδοχής δρα προστατευτικά στην εμφάνιση καταθλιπτικής συμπτωματολογίας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 5 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2

Ζητήματα συμβουλευτικής ψυχολογίας

Προεδρείο: **Φρόσω Μόττη**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

«Ισότιμος συνομιλητής» ή «άβουλο παιδί»; Αναλύοντας το λόγο παιδιών για το πρόβλημα σε συνεδρίες συστημικής οικογενειακής θεραπείας με την προσέγγιση της λογοψυχολογίας
Χριστίνα Μαργιούλα, Ελευθερία Τσέλιου & Φωτεινή Μπονώτη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα έρευνα μελετά τον λόγο παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας, σχετικά με το αναφερόμενο πρόβλημα, σε συνεδρίες συστημικής οικογενειακής θεραπείας. Μέχρι σήμερα, η έρευνα διεργασίας στο πεδίο της συστημικής οικογενειακής θεραπείας έχει κυρίως εστιάσει στη μελέτη του λόγου των ενηλίκων και πολύ περιορισμένα στον λόγο των παιδιών σχετικά με το αναφερόμενο πρόβλημα. Δεδομένης της προτίμησης συγκεκριμένων μοντέλων οικογενειακής θεραπείας, όπως το δομικό, για συμμετοχή των παιδιών σε συνεδρίες οικογενειακής θεραπείας, παραμένει ζητούμενο η εμπειρική εξέταση του τρόπου με τον οποίο τα παιδιά συμμετέχουν στο θεραπευτικό διάλογο. Η μικρής κλίμακας παρούσα έρευνα ποιοτικής μεθοδολογίας, είχε ως στόχο να εξετάσει τον λόγο παιδιών σε συνεδρίες οικογενειακής θεραπείας δομικού μοντέλου. Τα δεδομένα της αποτέλεσαν αποσπάσματα από τέσσερις συνεδρίες οικογενειακής θεραπείας, στις οποίες συμμετείχαν οικογένειες με παιδιά, με θεραπευτή τον Salvador Minuchin, δημιουργό του μοντέλου, τα οποία συμπεριλαμβάνονται σε δημοσιευμένα βιβλία του ίδιου και των συνεργατών του. Για την ανάλυση των δεδομένων, υιοθετήθηκε η προσέγγιση της λογοψυχολογίας, ενός θεωρητικού και μεθοδολογικού ρεύματος ανάλυσης λόγου, που έχει αξιοποιηθεί περιορισμένα στο πεδίο της οικογενειακής θεραπείας και επικεντρώνεται στη μελέτη των ψυχολογικών φαινομένων όπως αυτά επιτελούνται στον λόγο, λαμβάνοντας υπόψη το εκάστοτε αλληλεπιδραστικό πλαίσιο εκφοράς του. Η ανάλυση των δεδομένων ανέδειξε ρητορικούς μηχανισμούς στον λόγο των παιδιών, όπως ο μετριασμός, η ανοιχτή άρνηση ή η κατασκευή γεγονικού (factual) λόγου, μέσω των οποίων φαίνεται να επιτελούνται σημαντικές λειτουργίες σε αλληλεπιδραστικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, μοιάζει τα παιδιά να τοποθετούνται από τη μια σε θέση «υποκειμένου», ως ισότιμοι/ες συνομιλητές/τριες και επιχειρηματολογώντας ως ενήλικες και από την άλλη να τοποθετούνται σε θέση «αντικειμένου», με τους ενήλικες να «μιλούν για αυτά, χωρίς αυτά». Τα ευρήματα θέτουν το λόγο του παιδιού ως ένα σημαντικό επίκεντρο περαιτέρω μελέτης για την έρευνα διεργασίας στη συστημική οικογενειακή θεραπεία, ενώ συζητούνται οι πιθανές προεκτάσεις τους στο πλαίσιο των περιορισμών της παρούσας μελέτης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ιχνηλατώντας την αναγκαιότητα της εποπτείας στην ψυχοθεραπεία υπό το πρίσμα των τριών βασικών διαστάσεων της: 'Διάλογος' ψυχοθεραπευτριών διαφορετικής προσέγγισης με κοινό τόπο θέασης

Αφροδίτη Παπαϊωάννου-Σπυρούλια^{1,2,3} & Εύη Καραγεώργου³

¹Κυψέλη Research Center-Επιστημονικό Κολλέγιο Ελλάδος ²Κέντρο Συστημικής-Οικογενειακής Συμβουλευτικής «Ψυχοησίδα», ³Επιστημονικό Κολλέγιο Ελλάδος

Η εποπτική σχέση αφορά σε μια διαδικασία όπου δίνεται ιδιαίτερη σημασία σε θέματα τεχνικής, παρέμβασης, αξιολόγησης, πλαισίου και διερεύνησης στην ψυχοθεραπευτική διαδικασία, με κύρια εστίαση στην προετοιμασία και τη στήριξη του εποπτευόμενου ειδικού ψυχικής υγείας, ώστε να είναι επαρκής, ασφαλής και αποτελεσματικός στο ρόλο του. Όσον αφορά την εποπτεία, οι διαστάσεις της στο εν λόγω πλαίσιο μπορούμε να πούμε ότι είναι τρεις: α) εποπτεία περιστατικού, όπου ο επόπτης υποστηρίζει τον εποπτευόμενο αναφορικά με το αίτημα του θεραπευόμενου, εστιάζοντας κατά κύριο λόγο σε θέματα τεχνικής, παρέμβασης, αξιολόγησης και πλαισίου, εξ ου και η εποπτεία περιστατικού θα λέγαμε ότι συνάδει με την πρακτική διάσταση της εποπτείας (π.χ. απάντηση στο ερώτημα «Τι κάνω όταν ο θεραπευόμενος...»); β) εποπτεία ρόλου, όπου ο εποπτευόμενος «συνδιαλέγεται» με τον επόπτη αναφορικά με το δικό του αίτημα στην εποπτεία αφορμώμενος από το αίτημα του θεραπευόμενου, εξ ου και η εποπτεία ρόλου αφορά στη διάσταση του θεραπευτικού ρόλου του εποπτευόμενου με παράλληλη εστίαση, ωστόσο, στον ίδιο ως άτομο (π.χ. εντοπισμός συνήχησης), γ) εκπαιδευτική εποπτεία, όπου ο επόπτης προτείνει στον εποπτευόμενο βιβλιογραφία ή/και περαιτέρω εκπαίδευση, προκειμένου να εξελίξει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του για τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της κλινικής οντότητας που διαπραγματεύεται (π.χ. επικαιροποιημένη βιβλιογραφία). Οι ανωτέρω διαστάσεις αποτελούν το βασικό πλαίσιο όπου διαμορφώνεται η εποπτική διαδικασία. Δεδομένου, ωστόσο, ότι η εποπτεία αφορά σε σχέση, εντός αυτού του πλαισίου αναπτύσσεται ένα ιδιαίτερο δυναμικό ανάμεσα στον επόπτη και στον εποπτευόμενο, όπου ο μεν επόπτης φέρει την ευθύνη να διαμορφώσει συνθήκες ασφάλειας και ενθάρρυνσης του εποπτευόμενου, ο δε εποπτευόμενος να καρπωθεί την ευκαιρία να διερευνήσει τον εαυτό του ως «δυναμικό στοιχείο» και «εργαλείο» στη θεραπεία, φροντίζοντας, εκπαιδεύοντας και προστατεύοντας τον ίδιο, προκειμένου να είναι αποτελεσματικότερος στη θεραπεία.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η οπτική των θεραπευόμενων για τους σημαντικούς θεραπευτικούς παράγοντες της συνθετικής συστημικής ομαδικής θεραπείας τους: Μια φαινομενολογική προσέγγιση

Τάσος Τραβασάρος & Αντωνία Παπαστυλιανού
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει την πρώτη φάση διδακτορικής διατριβής ποιοτικής μεθοδολογίας, που ερευνά την οπτική των θεραπευόμενων για τους θεραπευτικούς παράγοντες που λειτουργούν σε ομαδική θεραπεία μακράς διάρκειας συστημικού συνθετικού προσανατολισμού. Η θεωρητική πλαισίωση του θέματος από τον Yalom (2006), τον Forsyth (2010) και την Παπαστυλιανού (2006) αποτελούν το αρχικό θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας που στοχεύει να εμπλουτίσει την βιβλιογραφία ελληνική και ξένη γύρω από το θέμα αυτό. Η επιλογή της ποιοτικής έρευνας έχει ως σκεπτικό το ότι επιχειρείται να διερευνηθεί σε βάθος η βιωματική εμπειρία των θεραπευόμενων. Ερευνώνται τα στοιχεία που οι ίδιοι οι θεραπευόμενοι θεωρούν ότι τους βοήθησαν στην ομαδική ψυχοθεραπεία, το πως οι ίδιοι αντιλαμβάνονται αυτό που τους ωφελεί και λειτουργεί θεραπευτικά για αυτούς στην ομαδική ψυχοθεραπεία. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με την χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων σε 13 συμμετέχοντες που παρακολουθούν δύο ομάδες ψυχοθεραπείας. Για την ανάλυση των δεδομένων επιλέχθηκε η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, η οποία στηρίζεται σε τρεις βασικές αρχές που είναι η φαινομενολογία, η ερμηνευτική και η ιδιογραφική μέθοδος. Η σύντομη βιβλιογραφική παρουσίαση αρχικά στοχεύει να παρουσιάσει τις νέες τάσεις στο πεδίο της ομαδικής ψυχοθεραπείας καθώς και τα ευρήματα σχετικών ερευνών γύρω από τους θεραπευτικούς παράγοντες της ομαδικής ψυχοθεραπείας, στην συνέχεια παρουσιάζονται τα δεδομένα των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν κατά την αρχική φάση της συμμετοχής των θεραπευόμενων στην θεραπευτική ομάδα και ακολούθως συγκρίνει τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας με αυτά άλλων σχετικών ερευνών. Η συζήτηση, τέλος, συνδέει τα αποτελέσματα της πρώτης αυτής φάσης με τη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία γύρω από τους θεραπευτικούς παράγοντες της ομαδικής ψυχοθεραπείας συστημικής προσέγγισης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Προσεγγίζοντας τις εμπειρίες των ειδικών ψυχικής υγείας από τη συνεργασία τους με γονείς παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες ή/και προβλήματα ψυχικής υγείας: Ποιοτική ερευνητική μελέτη

Ηλέκτρα Μαλλιοπούλου-Καρρά, Ελευθερία Τσέλιου & Γεώργιος Αμπακούμικιν
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τη συνεργασία ειδικών ψυχικής υγείας και γονέων παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες ή/και προβλήματα ψυχικής υγείας από τη σκοπιά των ειδικών ψυχικής υγείας. Τόσο η έρευνα διεργασίας όσο και η έρευνα αποτελεσματικότητας της συμβουλευτικής/ψυχοθεραπείας έχουν αναδείξει τον κεντρικό ρόλο της θεραπευτικής σχέσης και ειδικότερα της θεραπευτικής συμμαχίας μεταξύ ειδικού και θεραπευόμενων, καθώς και τη σημασία της εξέτασής της τόσο από την πλευρά των ειδικών όσο και των θεραπευόμενων. Σε αυτό το πλαίσιο, έχουν μελετηθεί οι εμπειρίες γονέων από τη συνεργασία τους με ειδικούς ψυχικής υγείας. Αντίθετα, φαίνεται ιδιαίτερα περιορισμένη η έρευνα αναφορικά με την πλευρά των ειδικών ψυχικής υγείας και τους τρόπους που βιώνουν τη συνεργασία τους με τους γονείς. Στόχος της παρούσας έρευνας ποιοτικής μεθοδολογίας ήταν να μελετηθούν οι εμπειρίες των ειδικών ψυχικής υγείας από τη συνεργασία τους με τους γονείς παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες ή/και προβλήματα ψυχικής υγείας. Για τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις με οχτώ ειδικούς ψυχικής υγείας, οι οποίες αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Η ανάλυση ανέδειξε έξι βασικά θέματα. Το πρώτο θέμα, «Γονείς και πρόβλημα», περιγράφει την άρνηση των γονέων σχετικά με το αναφερόμενο πρόβλημα. Στο δεύτερο, «Γονείς και αλλαγή», προσεγγίζεται η επιθυμία/απροθυμία των γονέων για αλλαγή ενώ στο τρίτο, «Εμπλοκή των γονέων στη διεργασία της συμβουλευτικής/ψυχοθεραπείας», η συμμετοχή των γονέων στη διεργασία της συμβουλευτικής/ψυχοθεραπείας. Το τέταρτο θέμα, «Σχέση και συνεργασία γονέων-ειδικού», αναδεικνύει την υφή της μεταξύ τους σχέσης. Το πέμπτο και έκτο, «Αυτοαντίληψη Ειδικού» και «Συναισθήματα Ειδικού και Συνεργασία» αντίστοιχα σχετίζονται με το πώς ο/η ίδιος/α ο/η ειδικός αποτιμά τη δική του/της συμμετοχή και περιγράφει τα συναισθήματά του/της κατά τη συνεργασία με τους γονείς. Συζητούνται οι προεκτάσεις των ευρημάτων αναφορικά με τη σημασία της μελέτης των εμπειριών των ειδικών ψυχικής υγείας για την έρευνα της θεραπευτικής σχέσης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Φροντίδα για τον φροντιστή... ή φροντιστής για την φροντίδα;

Θωμάς Ζαχαρής¹ & Ανδρέας-Κωνσταντίνος Πετρόπουλος²

¹ΚΨΥ Κερατσινίου-Δραπετσώνας, ΨΝΑ «Δρομοκαΐτειο», ²Νοσοκομείο Παιδών «Η Αγία Σοφία» & Metropolitan Hospital

Ήδη από την δεκαετία του 1970, έχουν διεξαχθεί πολλαπλές έρευνες για την επίδραση της ψυχικής ασθένειας στους φροντιστές. Οι οικογένειες με μέλη που πάσχουν από κάποιο ψυχικό νόσημα ενδέχεται να παρουσιάσουν σημαντικές δυσκολίες στην οικογενειακή λειτουργία, την ψυχική ευεξία των μελών τους και την ποιότητα ζωής, ανάλογα με τη σοβαρότητα της διαταραχής και τις πεποιοθήσεις-στάσεις της οικογένειας απέναντι της. Οι φροντιστές επωμίζονται μια σειρά από ευθύνες και «βάρη» σε σχέση με τη φροντίδα του ατόμου αυτού, ιδιαίτερα αν η φύση της διαταραχής απαιτεί συνεχή εποπτεία και φροντίδα. Συνεπώς, οι φροντιστές ενδέχεται να αναπτύξουν υψηλά επίπεδα άγχους, λόγω των ευθυνών αυτών, καθώς και λόγω των σημαντικών περιορισμών στην κοινωνική ζωή, λόγω του χρόνου που χρειάζεται η φροντίδα ενός ατόμου με ψυχική διαταραχή. Όσο περισσότερο τα μέλη της οικογένειας επωμίζονταν τον ρόλο του φροντιστή, τόσο αυξάνουν οι πιθανότητες ανάπτυξης σημαντικών ψυχολογικών προβλημάτων και δυσκολιών. Ταυτόχρονα, οι φροντιστές μπορεί να αντιμετωπίσουν σημαντικά προβλήματα, σε πολλαπλά επίπεδα της ζωής τους, κάτι το οποίο συνδέεται με σημαντική αύξηση του άγχους. Ο χρόνος που απαιτείται για τη φροντίδα ενός ατόμου με ψυχική διαταραχή μπορεί να προκαλέσει προβλήματα και αύξηση του άγχους. Έτσι, οι φροντιστές ατόμων με ψυχικές διαταραχές είναι πιθανότερο να αναζητήσουν τη βοήθεια υπηρεσιών ψυχικής υγείας και οι ίδιοι, συγκριτικά με τον γενικό πληθυσμό, ενώ τα ποσοστά κατάθλιψης είναι επίσης υψηλότερα. Η εμφάνιση διαταραχών του άγχους και του συναισθήματος είναι τρεις φορές υψηλότερη σε φροντιστές ατόμων με ψυχική διαταραχή, σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, κάτι που επιβεβαιώνεται από μια σειρά ερευνών.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Διερευνώντας τη σημασία των ορίων στη συμβουλευτική/ψυχοθεραπευτική διαδικασία από την οπτική του εκπαιδευόμενου Συμβούλου/Ψυχοθεραπευτή

Ιωάννα Φεράτι¹, Αφροδίτη Παπαϊωάννου-Σπυρούλια^{2,3} & Εύη Καραγεώργου⁴

¹University of Strasbourg-Επιστημονικό Κολλέγιο Ελλάδος, ²Κυψέλη Research Center, Επιστημονικό Κολλέγιο Ελλάδος, ³Κέντρο Συστημικής-Οικογενειακής Συμβουλευτικής «Ψυχονησίδα»,

⁴Επιστημονικό Κολλέγιο Ελλάδος

Τα όρια αποτελούν ένα από τα βασικά κριτήρια για την ανάπτυξη και τη διασφάλιση της συμβουλευτικής/θεραπευτικής σχέσης καθώς η διερεύνηση τους στο θεραπευτικό πλαίσιο είναι σημαντική τόσο για τη θεραπεία του θεραπευόμενου όσο και για τη διάκριση των ρόλων θεραπευτή-θεραπευόμενου. Τα όρια δεν αφορούν μόνο τους θεραπευόμενους αλλά και τους θεραπευτές, δεδομένου ότι οι θεραπευτές είναι υπεύθυνοι για την τήρησή τους θέτοντας πρώτοι εκείνοι όρια στον εαυτό τους και στη συνέχεια στους θεραπευόμενους τους. Σε περίπτωση που γίνει παραβίαση αυτών των ορίων συνήθως ακολουθούν σοβαρές και επιβλαβείς επιπτώσεις στη θεραπευτική σχέση, ενδεχομένως και στην ψυχική υγεία του θεραπευόμενου, καθώς επίσης και επιπτώσεις στον ίδιο τον θεραπευτή. Φαινόμενα μη διατήρησης των ορίων λαμβάνουν χώρα, ενδεικτικά, όταν ο θεραπευτής δεν τηρεί τον Κώδικα Δεοντολογίας-για παράδειγμα, ξεπερνάει τα όρια της κατάλληλης, αξιοπρεπούς και ηθικής διαχείρισης της θεραπευτικής σχέσης. Συνεπώς, ο πρωταρχικός στόχος για την αποφυγή της παραβίασης των ορίων είναι η βαθύτερη κατανόηση της λειτουργίας της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας, της θεραπευτικής σχέσης, του πλαισίου, όπως και πώς αυτά οδηγούν σε θετικά αποτελέσματα όταν τηρείται ο Κώδικας Δεοντολογίας από τους θεραπευτές και τους θεραπευόμενούς τους. Μετά βεβαιότητας, η δυσκολία στη διατήρηση των ορίων αποτελεί συχνό φαινόμενο στις θεραπευτικές σχέσεις και σύνθετο εποπτικό ζήτημα στους εκπαιδευόμενους υπό πρακτική και τους νέους επαγγελματίες ψυχικής υγείας αφού το εν λόγω φαινόμενο προκύπτει να συνδέεται με την απουσία επαρκούς εκπαίδευσης περί ορίων ή/και προσωπικής θεραπείας των ειδικών. Συνάμα, η απουσία σταθερότητας στην τήρηση των ορίων στη θεραπευτική διαδικασία μπορεί να επιφέρει αναστολή ή/και επιβράδυνση στην πρόοδο της θεραπευτικής σχέσης, ακόμη και ψυχικό τραύμα στον θεραπευόμενο. Επομένως, για τους παραπάνω λόγους, προκύπτει ως αναγκαιότητα, πέραν των δεξιοτήτων συμβουλευτικής, των τεχνικών και του Κώδικα Δεοντολογίας, οι εκπαιδευόμενοι να ευαισθητοποιηθούν για τη σημασία και τη σημαντικότητα των ορίων, προκειμένου να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα της θεραπείας με προστασία εαυτού και για τις δύο πλευρές.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ψυχολογικό τραύμα και επαγγελματικές επιλογές-Μια αμφίδρομη σχέση

Σμαράγδα Σκορδή

Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης Ιπποκράτειο

Το ψυχολογικό τραύμα αποτελεί μια κατάσταση με την οποία οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας ερχόμαστε συχνά αντιμέτωποι. Απ' την άλλη, η επιλογή καριέρας συχνά σχετίζεται με παρελθούσες, προσωπικές, συχνά τραυματικές εμπειρίες. Η εργασία αυτή στοχεύει στην περιγραφή των τρόπων μέσω των οποίων το ψυχολογικό τραύμα καθορίζει τις επαγγελματικές επιλογές αλλά και στη σκιαγράφηση των επιπτώσεων της απασχόλησης με τραυματισμένους ψυχολογικά «πελάτες» ή «ασθενείς». Μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης, γίνεται προσπάθεια να αποκαλυφθούν οι διάφορες όψεις του τραύματος, όπως το «αντιπροσωπευτικό» τραύμα ή τα κίνητρα των επαγγελματιών υγείας που σχετίζονται με τα γεγονότα ζωής τους. Παρελθοντικές τραυματικές εμπειρίες μπορεί να κινητοποιήσουν το άτομο να βρει μια εργασία αφιερωμένη στη βελτίωση «σκληρών» συνθηκών ζωής. Επιπρόσθετα, η άσκηση συγκεκριμένων επαγγελμάτων, όπως αυτό του ψυχοθεραπευτή μπορεί να παρεμποδίζεται από προσωπικές δυσκολίες ή ψυχολογικά «προβλήματα» του θεραπευτή. Επομένως, οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας έχουν ανάγκη από υποστήριξη, εποπτεία και βοήθεια για να ξεπεράσουν τα προσωπικά τους προβλήματα χωρίς να παρεμποδίζεται το θεραπευτικό έργο τους. Υπάρχει επίσης ανάγκη για περαιτέρω εξερεύνηση του ρόλου των παρελθοντικών τραυματικών εμπειριών και σε άλλες επαγγελματικές κατηγορίες.

Ποσοτική έρευνα: Παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή σταδιοδρομίας κατά την τελευταία περίοδο της εφηβικής ηλικίας

Μαρία Σαββίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης & Α.Σ.Π.Α.Ι.Τ.Ε.

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια ποσοτική έρευνα και αποσκοπεί στην αναζήτηση των παραγόντων που επηρεάζουν την επιλογή σταδιοδρομίας κατά την τελευταία περίοδο της εφηβικής ηλικίας. Η βιβλιογραφία που σχετίζεται με την επαγγελματική επιλογή γενικότερα είναι σχετικά περίπλοκη. Έτσι, από τη μια η επιλογή επαγγέλματος ή η απόκτηση μιας επαγγελματικής θέσης θεωρείται μια συνεχής μακροχρόνια διαδικασία με συχνά απρόβλεπτες εξελίξεις, που δεν σταματάει ποτέ. Από την άλλη, είναι ευρέως αποδεκτό ότι είναι μια εξελικτική διαδικασία που ξεκινά από την παιδική ηλικία και εκφράζεται κυρίως κατά την εφηβεία στη διάρκεια λήψης της σχετικής απόφασης. Βασισμένοι στο τελευταίο βιβλιογραφικό δεδομένο, επιλέξαμε σκόπιμα το δείγμα της έρευνάς μας να προέρχεται από τις ηλικίες που βρίσκονται χρονικά κοντά με τη λήψη της σημαντικότερης επαγγελματικής απόφασης, που λαμβάνεται στη Β' και Γ' Λυκείου. Τα ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης υποδηλώνουν την ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος, ιδιαίτερα σήμερα που οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες μεταβάλλονται ραγδαία. Στον ελληνικό χώρο οι αντίστοιχες μελέτες χρήζουν επαναξιολόγησης καθώς τα δεδομένα στο εργασιακό τοπίο αλλάζουν κάθε χρόνο και επομένως οι παράγοντες επιρροής της επαγγελματικής επιλογής των εφήβων επαναδιαμορφώνονται. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η έρευνά μας αποτελεί μια πιλοτική έρευνα, που κάλυψε το πρώτο στάδιο διερεύνησης του συγκεκριμένου πεδίου. Τα αποτελέσματά της είναι ιδιαίτερα αξιολογικά και θέτουν πιο συγκεκριμένα τα ερωτήματα που αξίζει να ερευνηθούν περισσότερο.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας και εκπαίδευση ενηλίκων: η περίπτωση του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας Δράμας

Ερμόλαος Ψαριανός

Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Δράμας

Η συμβουλευτική σταδιοδρομίας αναφέρεται σε υπηρεσίες που στοχεύουν στο να βοηθήσουν άτομα κάθε ηλικίας και σε οποιαδήποτε φάση της ζωής τους να πάρουν εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις, διαχειριζόμενοι τη σταδιοδρομία, στοχαζόμενοι σχετικά με τις φιλοδοξίες, τα ενδιαφέροντα, τα προσόντα και τις ικανότητές τους. Η εκπαίδευση ενηλίκων, στα πλαίσια της δια βίου μάθησης, είναι ένας σύγχρονος και κατεξοχήν κοινωνικός θεσμός που πρωτοεμφανίστηκε στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. στην αρχή του εικοστού αιώνα, στοχεύοντας στη καταπολέμηση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, καθώς και στην επικαιροποίηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων του συνόλου των πολιτών μιας χώρας σε διάφορους τομείς. Η δια βίου μάθηση προέκυψε ως αίτημα των καιρών και ως παράγοντας προόδου και ευημερίας για την ευρύτερη μορφωτική αναβάθμιση των ανθρώπινων πόρων καθώς και την οικονομική ανάπτυξη. Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους φορείς εκπαίδευσης ενηλίκων στη χώρα μας. Τα συγκεκριμένα σχολεία δεν μοιάζουν με το παραδοσιακό σχολείο, αλλά αποτελούν έναν τύπο σχολείου του οποίου η δομή και η λειτουργία καθορίζονται από τις ανάγκες, τις εμπειρίες, τα κίνητρα και τις δυνατότητες των νέων στους οποίους απευθύνεται. Σκοπός των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας είναι η προώθηση της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης ενηλίκων που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση και δεν διαθέτουν τα απαιτούμενα από την αγορά εργασίας προσόντα και δεξιότητες. Σκοπός της εργασίας είναι η βιωματική προσέγγιση του θεσμού της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας στο πλαίσιο του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.) νομού Δράμας. Η προσωπική μου εμπειρία ως Συμβούλου Σταδιοδρομίας στο Σ.Δ.Ε. νομού Δράμας αποτέλεσε το έναυσμα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, ευελπιστώντας τη συμβολή της στην αναγκαιότητα του θεσμού της Συμβουλευτικής στο πλαίσιο του ΣΔΕ.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

**09:00 - 10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 6 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3
Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη**

Προεδρείο: **Ασημίνα Ράλλη**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Απτική συμπεριφορά στην ελεύθερη αλληλεπίδραση γονέα-βρέφους: Μια μελέτη περίπτωσης

Ελένη Τσάνταλη & Θεανώ Κοκκινάκη

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η παρούσα μελέτη περίπτωσης διερεύνησε τη συσχέτιση μεταξύ της κουλτούρας, του γονικού φύλου και της βρεφικής ηλικίας με την απτική συμπεριφορά κατά την διάρκεια αυθόρμητων δυαδικών αλληλεπιδράσεων γονέων-βρεφών. Δύο βρέφη, ένα από την Ελλάδα και ένα από τη Σκωτία, βιντεοσκοπήθηκαν στο σπίτι τους σε αυθόρμητες δυαδικές αλληλεπιδράσεις με τη μητέρα και τον πατέρα τους από τον δεύτερο έως τον έκτο μήνα μετά την γέννηση. Μέσα σε σαφώς καθορισμένες μονάδες και υπομονάδες ανάλυσης γονικής ομιλίας, έγινε μικρο-ανάλυση προτύπων απτικής συμπεριφοράς σύμφωνα με το σημείο εστίασης (πρόσωπο, σώμα) και το είδος του αγγίγματος (χάδι, άγγιγμα φροντίδας, παιχνίδι, άλλο είδος αγγίγματος). Τα σημαντικότερα αποτελέσματα συνοψίζονται ως εξής: α) Η ελληνική οικογένεια σημείωσε υψηλότερο μέσο όρο διάρκειας απτικών επεισοδίων, β) Το άγγιγμα που σχετιζόταν με παιχνίδι επικράτησε στην δύαδα γονέα-βρέφους ανεξάρτητα από τον πολιτισμό και το φύλο γονέα, γ) Δεν υπήρξε συσχέτιση μεταξύ της απτικής επαφής με τον πολιτισμό και με το φύλο του γονέα, και δ) Η ηλικία των βρεφών, ο πολιτισμός και το φύλο του γονέα συσχετίστηκαν με την αναπτυξιακή πορεία της απτικής συμπεριφοράς. Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης θα συζητηθούν και θα ερμηνευτούν στο πλαίσιο της θεωρίας της έμφυτης δι-υποκειμενικότητας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Λεκτικά, μη λεκτικά και μουσικά παιχνίδια στις αλληλεπιδράσεις δίδυμων βρεφών με τις μητέρες τους

Μαρία Μαρκοδημητράκη
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ερευνητικά δεδομένα των τελευταίων 40 ετών στη βρεφική ανάπτυξη επιβεβαιώνουν ότι οι σχέσεις βρεφών-μητέρων είναι εξαρχής διαπροσωπικές. Το νεαρό βρέφος εγγενώς επιθυμεί να επικοινωνήσει με τη μητέρα του και η ανταπόκρισή της δείχνει το αμοιβαίο, έμπρακτο μοίρασμα. Ειδικότερα, η αναπτυξιακή έρευνα έχει επικεντρωθεί στα μουσικά και παραγωγιστικά στοιχεία του τρόπου που οι μητέρες μιλούν στα νεαρά βρέφη τους. Ωστόσο, ο μεγαλύτερος όγκος της ερευνητικής δουλειάς πάνω στη βρεφική συν-ανάπτυξη και επικοινωνία με τις μητέρες αφορά σε μη δίδυμα βρέφη. Στην παρούσα έρευνα διερευνάται το είδος των παιχνιδιών που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της διαισθητικής μητρικής ομιλίας στις δυαδικές αλληλεπιδράσεις μητέρων με τα δίδυμα βρέφη τους. Εννέα πρωτότοκα ετεροζυγωτικά δίδυμα βρέφη (2 κορίτσια, 7 αγόρια) βιντεοσκοπήθηκαν, στο ελεύθερο δυαδικό παιχνίδι με τις μητέρες τους στο χώρο του σπιτιού, κάθε τριάντα ημέρες (2^ο-6^ο μήνας). Τρία δίδυμα βρέφη προέρχονταν από ζεύγη ίδιου φύλου (1 κορίτσι, 2 αγόρια) και έξι προέρχονταν από ζεύγη διαφορετικού φύλου. Η ερευνήτρια κατέγραφε τις συναντήσεις χωρίς να συμμετέχει σε αυτές. Ακολούθησε μετεγγραφή και θεματική ανάλυση του βιντεοσκοπημένου υλικού. Η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων ανέδειξε τις παρακάτω τρεις κατηγορίες παιχνιδιών και επιμέρους υποκατηγορίες αυτών: λεκτικά (φωνοποιήσεις, προτάσεις), μη λεκτικά (αναμάσημα, λόξιγκας, γέλιο, χασμουρητό) και μουσικά παιχνίδια (αυθόρμητα, συμβατικά). Από την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων διαπιστώνεται ότι η διερεύνηση του είδους των παιχνιδιών στα οποία εμπλέκονται οι μητέρες απευθυνόμενες στα δίδυμα βρέφη τους, αποτελούν ένα σημαντικό πεδίο μελέτης της εμπειρίας τους με αυτά από την αρχή της ζωής, πεδίο το οποίο, ειδικά στον ελλαδικό χώρο, έχει ελάχιστα διερευνηθεί. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συμβάλλουν στην ανάδειξη των μηχανισμών που ενεργοποιεί η μητέρα, για να υποστηρίξει και να καλλιεργήσει παράλληλα τις επικοινωνιακές ικανότητες δύο βρεφών, στα πλαίσια μιας πιο απαιτητικής διαδικασίας ανατροφής συγκριτικά με τα μη δίδυμα βρέφη, εξετάζοντας τη φύση των μουσικών και μη διαλόγων και την εξέλιξή τους στον οντογενετικό χρόνο.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ενίσχυση της ικανότητας κατανόησης της ενοχής και της θεωρίας του νου σε παιδιά ηλικίας 4 έως 7 ετών

Πλουσία Μισαηλίδη¹, Μαρίνα Δέλλιου¹, Ανδρέας Μπρούζος¹, Στέφανος Βασιλόπουλος,²
& Βασιλική Μπαούρδα¹

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²Πανεπιστήμιο Πατρών

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει την αποτελεσματικότητα ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος οκτώ συναντήσεων που αποσκοπούσε στην εκπαίδευση παιδιών ηλικίας 4 έως 7 ετών σε δεξιότητες κατανόησης της ενοχής και της θεωρίας του νου (ΘτΝ). Το ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα αξιοποίησε ιστορίες που αφορούσαν παραβιάσεις ηθικών κανόνων ως έναυσμα για συζήτηση σχετικά με το συναίσθημα της ενοχής και τις νοητικές καταστάσεις των ηρώων τους. Δεκαπέντε παιδιά συμμετείχαν στο ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα (ομάδα παρέμβασης) και 10 στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς του (ομάδα ελέγχου). Στις δύο ομάδες χορηγήθηκαν, πριν και μετά από την εφαρμογή του προγράμματος, πειραματικά έργα που αξιολογούσαν: (α) την ικανότητα αναγνώρισης και κατανόησης βασικών και σύνθετων συναισθημάτων (Pons & Harris, 2000), (β) την κατανόηση του συναισθήματος της ενοχής (Berti, Garattoni & Venturini, 2000), και (γ) τις δεξιότητες ΘτΝ (Gopnik & Astington, 1988 Wimmer & Perner, 1983 Wimmer & Perner, 1985). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος, υπήρξε βελτίωση στην κατανόηση του συναισθήματος της ενοχής και στις δεξιότητες κατανόησης των νοητικών και συναισθηματικών καταστάσεων των άλλων στην ομάδα παρέμβασης. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με πρόσφατες έρευνες που διερεύνησαν τη σημασία των ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων για την ενίσχυση της συναισθηματικής ανάπτυξης και της ΘτΝ στην προσχολική ηλικία.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η έκφραση συναισθηματικών βιωμάτων στο παιδί

Κωνσταντίνος Δημουλάς, Θεοδώρα Παπαδημητρίου, Ευριπίδης Δημουλάς, Έλλη Βέλλιου, Στυλιανή Θηβαίου, Νικόλαος Βερβέρας, Διονύσιος Μπαρμπάκας, Βασιλική Ζησοπούλου, Γεώργιος Ζαμπέτογλου, Δημήτριος Δημάκας, Νεκταρία-Φιλίτσα Αγραφιώτη, Κωνσταντίνος Ζαμπάκας, Σταμάτιος Ξαγρεμμενάκος, Ειρήνη Σεΐδου & Δημήτριος Λιόβας
Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «έκ τών ύστέρων»

Η ποιότητα, στην επαφικότητα με ένα παιδί, κρίνεται πάντα από την ακρίβεια στην ερμηνεία της διάθεσής του, καθώς, από αυτό είναι που κρίνεται η σωστή πορεία και η καλή έκβασή της. Πόσο, όμως, εύκολο είναι να καταλάβουμε, επακριβώς, το συναίσθημα ενός παιδιού, από την έκφρασή του; Σκοπός μας ήταν να δειχτεί η αντιστοιχία του συναισθηματικού βιώματος με την συναισθηματική έκφραση στο παιδί. Σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 144 (ηλικίας 6, 8, 11, ετών, ισάριθμων αγοριών και κοριτσιών σε κάθε ομάδα) παιδιών μαγνητοσκοπήθηκε η διαδικασία έκφρασης της συγκίνησης, που θα επροκαλείτο από την ακρόαση μουσικών κομματιών, ικανών (αποδεδειγμένα, από μουσικοθεραπευτικές έρευνες), να διεγείρουν συγκινήσεις, της επιλογής του υποκειμένου, ίδιων την κάθε φορά, που θα χρειαζόταν, και η, από ένα σημείο και μετά, τεχνητή (με εισαγωγή αηδιστικής νοητικής εικόνας, της επιλογής του υποκειμένου, ίδιας την κάθε φορά, που θα χρειαζόταν) εμπλοκή της ανέλιξης της προβλεπόμενης να «βγεί στην έκφραση συγκίνησης». Στο τέλος κάθε φάσης, το υποκείμενο κατέγραφε, με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια, τον βαθμό (1 έως 7), στον οποίο αισθάνθηκε, ό,τι αισθάνθηκε, κατά την διάρκειά της. Την βιντεοταινία είδαν, χωρίς ήχο, προς αποφυγή παρέλκυσής των, 4 κριτές (δύο άντρες και δύο γυναίκες), πλήρως εκπαιδευθέντες, στην αναγνώριση έκφρασης συναισθημάτων, για ένα χρόνο, και αποτύπωσαν την συναισθηματική έκφραση των υποκειμένων, σε κάθε φάση, στην ίδια βαθμολογική κλίμακα. Βρέθηκε, με κριτήριο το πάνω ή κάτω από τα στατιστικά όρια (ενδοϋποκειμενικό πείραμα: όλα τα υποκείμενα σε όλες, τις ίδιες, συνθήκες, στατιστικά tests: Wilcoxon και Whitney Mann, επίπεδα σημαντικότητας: 0,05, 0,005, 0,0005) και, έτσι, το «περισσότερο» ή «λιγότερο», αύξηση της εκφραστικής δυνατότητας κυρίως των παιδιών 9 ετών. Τα μικρότερα παιδιά δυσκολεύονται να εκφραστούν, λόγω της μη εισέτι νευρομυϊκής ωρίμανσης του προσώπου τους. Τα μεγαλύτερα παιδιά αποφεύγουν τη συγκινησιακή έκφρασή τους, για ψυχοκοινωνικούς, κύρια, λόγους. Η έκφραση, ιδίως των πολύ μικρών παιδιών, αλλά και (λιγότερο) των προεφήβων, υπολείπεται, σοβαρά, της βίωσης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Τηλεόραση και προσχολική ηλικία

Σοφία Βουρδούκα

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η τηλεοπτική εμπειρία στην παιδική ηλικία είναι ένα θέμα που απασχολεί την κοινωνία μας τόσο σε ερευνητικό όσο και σε γονεϊκό επίπεδο. Τα ερωτήματα που πραγματεύονται κυρίως οι αναζητήσεις αφορούν την επίδραση της παρακολούθησης της τηλεόρασης στις νοητικές δραστηριότητες ενός παιδιού και το περιεχόμενο που παρακολουθείται. Η παρούσα έρευνα στοχεύει στην απόδοση της γενικότερης χρήσης της τηλεόρασης από παιδιά προσχολικής ηλικίας, στο περιεχόμενο των τηλεοπτικών προγραμμάτων και στο πως γίνεται αντιληπτό αυτό το οποίο παρακολουθούν. Επίσης στόχο αποτελεί η αποτύπωση της τηλεοπτικής εμπειρίας στο χαρτί μέσω ανάλυσης ιχνογραφημάτων. Η ερευνητική μέθοδος η οποία ακολουθήθηκε ήταν η ποιοτική έρευνα με σκοπό να εστιάσουμε στο προσωπικό βίωμα των υποκειμένων. Πραγματοποιήθηκε κατευθυνόμενη δειγματοληψία με κριτήρια που καλύπτουν την ηλικιακή κατηγορία της προσχολικής ηλικίας (4-5,5 έτη), τον αριθμό του δείγματος να είναι ικανοποιητικός ώστε να μπορούν να εξαχθούν αντικειμενικά αποτελέσματα ($N = 20$) και το δείγμα να αποτελείται και από τα δυο φύλα (13 κορίτσια, 7 αγόρια). Τέλος, για την περιγραφή και ερμηνεία των δεδομένων επιλέχθηκε η κατηγορική ανάλυση με στόχο την κατηγοριοποίηση των υπαρχόντων στοιχείων του λόγου και τη μετέπειτα ομαδοποίηση των στοιχείων αυτών. Ως εργαλείο χρησιμοποιήθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη και η ζωγραφιά. Τα αποτελέσματα που εξήχθησαν ανέδειξαν ότι ο χρόνος παρακολούθησης της τηλεόρασης αποτελεί μια δεδομένη καθημερινή συνήθεια για τα παιδιά. Η έννοια του παιχνιδιού αποδίδεται έντονα μειωμένη και περιορίζεται κυρίως σε ηλεκτρονική μορφή. Επίσης, ο έλεγχος και ο περιορισμός της παρακολούθησης του τηλεοπτικού μέσου από τους γονείς φαίνεται να είναι ελλιπής. Η θεωρητική σημασία της μελέτης ήταν να αποδοθεί η έννοια της τηλεόρασης στο παιδί προσχολικής ηλικίας, η ενδεχόμενη επιρροή του τηλεοπτικού περιεχομένου για το αναπτυξιακό στάδιο της προσχολικής ηλικίας και η επιρροή της τηλεοπτικής εμπειρίας σε σχέση με τον πραγματικό κόσμο.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Όψεις ψυχολογικής ανάπτυξης του παιδιού: Κοινωνική-Συναισθηματική απομόνωση και Σχολική αποτυχία

Στέλλα Ντινοπούλου

Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Ο Nicholson οριοθετεί την έννοια της κοινωνικής απομόνωσης ως μια κατάσταση όπου το άτομο έχει έλλειψη της αίσθησης του «ανήκειν», της δέσμευσης, σε κάποια άτομα. Καθίσταται γνωστό από το Συμβούλιο της Ευρώπης, πως ο εκπαιδευτικός αποκλεισμός συνδέεται με το κοινωνικό αποκλεισμό, όσον αφορά την εκπαιδευτική διαδικασία (Τουρτούρας, 2010). Η σχολική αποτυχία αποτελεί μια διαδικασία, όπου ο μαθητής απομακρύνεται όλο και περισσότερο από το ακαδημαϊκό επίπεδο και τους συμμαθητές του, όπου στο τέλος αποκόπτεται από το εκπαιδευτικό σύστημα (Human Diseases and Conditions Behavioral, Health Ob-sea, School Failure). Στόχος, λοιπόν, της εργασίας ήταν να διερευνηθούν και να κατανοηθούν εκ των έσω οι παράγοντες και οι συνέπειες που προκύπτουν από δυο συχνά φαινόμενα στο σχολικό περιβάλλον, της κοινωνικής-συναισθηματικής απομόνωσης και της σχολικής γνωστικής αποτυχίας. Επίσης, ερευνήθηκαν και κατατέθηκαν προτάσεις με σκοπό την ανάδειξη του προφίλ του σωστού εκπαιδευτικού, ο οποίος πρέπει να δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για ένα ευνοϊκό μαθησιακό και κοινωνικό κλίμα. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας ήταν η ημιδομημένη συνέντευξη, όπου οι ερωτήσεις λόγω ήταν λογικά διαρθρωμένες, χωρίς όμως να καθοδηγούνται οι συνεντευξιαζόμενοι. Από τα αποτελέσματα που προέκυψαν, σύμφωνα με τις συνεντεύξεις και τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, οι παράγοντες που συμβάλλουν στη κοινωνικό-συναισθηματική απομόνωση και στη σχολική αποτυχία είναι το είδος-η σύσταση, το κοινωνικό-οικονομικό, πολιτισμικό υπόβαθρο της οικογένειας, τα εσωτερικευμένα προβλήματα, όπως το άγχος, το άγχος του αποχωρισμού, η κληρονομική κατάθλιψη, οι φοβίες, τα μαθησιακά τραύματα, οι αναπτυξιακές διαταραχές, οι προβληματικές συμπεριφορές, τα μαθησιακά προβλήματα, το bullying, τα προβλήματα υγείας, οι ιδιαίτερες σεξουαλικές προτιμήσεις. Η κοινωνική απόσυρση, το άγχος, η αύξηση του κινδύνου κακοποίησης των παιδιών, σε οποιαδήποτε μορφή, - λεκτική, φυσική, συναισθηματική, ψυχολογική - η πιθανότητα θνησιμότητας, ειδικά για τα παιδιά με κληρονομική κατάθλιψη, τα συμπεριφοριστικά και γνωστικά προβλήματα αφορούν συνέπειες που αποφέρουν τα δυο φαινόμενα. Η συμμετοχική εκπαίδευση, ο διάλογος, η παροχή κινήτρων, το παιδαγωγικό συμβόλαιο, η ανάπτυξη ενσυναίσθησης αποτελούν παιδοκεντρικές τεχνικές.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Συσχέτιση γονικού δεσμού και αυτοεκτίμησης στην εφηβεία

Ευθυμία Φλώρου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα έρευνα αναφέρεται στη συσχέτιση ανάμεσα στην προσκόλληση των εφήβων με τους γονείς και στον μεταξύ τους δεσμό και την αντίστοιχη αυτοεκτίμηση των εφήβων. Στόχοι της έρευνας ήταν να απαντηθεί το κατά πόσον η φροντίδα και η προστασία που θεωρούν οι έφηβοι πως λάμβαναν από τον πατέρα και από τη μητέρα τους χωριστά συσχετίζονται με την αυτοεκτίμηση των εφήβων αυτών. Επιπλέον, εξετάζει και τη συσχέτιση της εφηβικής αυτοεκτίμησης με τη σχολική επίδοση αλλά και τη συσχέτιση γυναικείας και ανδρικής αυτοεκτίμησης. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν τη συσχέτιση της μητρικής προστασίας αλλά και της πατρικής φροντίδας με την αυτοεκτίμηση των εφήβων. Για την έρευνα έγινε χρήση τριών ερωτηματολογίων, του Parental Bonding Instrument - PBI, του Rosenberg Self-Esteem Scale, και ενός ερωτηματολογίου δημογραφικών στοιχείων. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των αποτελεσμάτων ήταν η ποσοτική μέσω της χρήσης του SPSS24. Οι συμμετέχοντες της έρευνας αποτελούνταν από εκατό μαθητές Λυκείου, δεκαπέντε έως δεκαοκτώ ετών, κατοίκων της Αττικής και η αναζήτηση του δείγματος για την έρευνα έγινε σε φροντιστήρια μέσης εκπαίδευσης με τυχαία επιλογή μετά τη συναίνεση των υπεύθυνων καθηγητών και ιδιοκτητών. Τα ερωτηματολόγια χορηγήθηκαν στον κάθε συμμετέχοντα ξεχωριστά, συμπληρώθηκαν γραπτά από τους ίδιους (αυτοσυμπληρούμενα ερωτηματολόγια). Η ερευνητική αυτή εργασία αποτελείται από ένα θεωρητικό μέρος, όπου αναφέρονται οι θεωρητικές έννοιες και μεταβλητές της έρευνας, καθώς και η προηγούμενη ερευνητική εργασία και η διεθνής βιβλιογραφία, αλλά και από ένα πρακτικό όπου αναφέρονται οι στατιστικές επεξεργασίες βάση του στατιστικού πακέτου SPSS που διενεργήθηκαν για την εξαγωγή των συμπερασμάτων. Η συζήτηση των ευρημάτων κατέληξε στο γεγονός ότι η συμπτωματικότητα του δείγματος και η μορφή κάποιων ερευνητικών εργαλείων ίσως συνετέλεσε στην επιβεβαίωση μερικών και όχι όλων των ερευνητικών υποθέσεων της έρευνας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Μαθησιακά/συναισθηματικά προφίλ φοιτητών/τριών και η σχέση τους με τα ακαδημαϊκά συναισθήματα και την ακαδημαϊκή απόδοση

Σπυρίδων Κάμτσιος & Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της μελέτης ήταν η αναζήτηση συναισθηματικών/μαθησιακών προφίλ φοιτητών/τριών στη βάση των προσεγγίσεων μάθησης που υιοθετούν, του άγχους των εξετάσεων που βιώνουν και της ακαδημαϊκής ανθεκτικότητας (ως χαρακτηριστικό της προσωπικότητας). Η μελέτη, επίσης, εξέτασε τη διαφοροποίηση των συναισθηματικών/μαθησιακών προφίλ αναφορικά με τα ακαδημαϊκά συναισθήματα και την επίδοση των φοιτητών/τριών. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 210 φοιτητές/τριες ενός τμήματος κοινωνικών επιστημών. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν τα παρακάτω ερωτηματολόγια: (α) Ερωτηματολόγιο Προσεγγίσεων Μάθησης, (β) Κλίμακα Ακαδημαϊκής Ανθεκτικότητας, (γ) Ερωτηματολόγιο Άγχους Εξετάσεων και (δ) Ερωτηματολόγιο Ακαδημαϊκών Συναισθημάτων. Η ακαδημαϊκή επίδοση των φοιτητών/τριών αξιολογήθηκε με το μέσο όρο της βαθμολογίας τους. Από τα αποτελέσματα της ανάλυσης συστάδων προέκυψαν τρία μαθησιακά/συναισθηματικά προφίλ φοιτητών/τριών: (α) φοιτητές/τριες με χαρακτηριστικά ακαδημαϊκής ανθεκτικότητας, με μαθησιακή προσέγγιση εις βάθος και χαμηλό άγχος εξετάσεων, (β) φοιτητές/τριες με επιφανειακή προσέγγιση μάθησης, με υψηλό άγχος εξετάσεων και μέτρια δέσμευση ως προς το ακαδημαϊκό τους έργο και (γ) φοιτητές/τριες μαθησιακά αποδιοργανωμένοι και «αδιάφοροι». Επίσης, η έρευνα κατέδειξε τη διαφοροποίηση των τριών μαθησιακών/συναισθηματικών προφίλ αναφορικά με τα ακαδημαϊκά συναισθήματα και την επίδοση των φοιτητών/τριών. Οι φοιτητές/τριες με τα χαρακτηριστικά του πρώτου προφίλ είχαν υψηλά θετικά ακαδημαϊκά συναισθήματα και υψηλή ακαδημαϊκή επίδοση. Αντίθετα, οι φοιτητές/τριες με τα χαρακτηριστικά του δεύτερου προφίλ είχαν το υψηλότερο σκορ στην κλίμακα των αρνητικών ακαδημαϊκών συναισθημάτων (ντροπή, εκνευρισμός, ανία και θυμός) και τη χαμηλότερη επίδοση, ίδια με την επίδοση των φοιτητών/τριών του τρίτου προφίλ. Τα αποτελέσματα της έρευνας συζητούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης βιβλιογραφίας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Διαγενεαλογική εκπαίδευση και ο ρόλος της στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτή

Δήμητρα Β. Κατσαρού¹ & Βασιλική Ζήση²

¹Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ²Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η διαγενεαλογική εκπαίδευση, η μετάδοση δηλαδή γνώσεων από μεγαλύτερης ηλικίας σε μικρότερης ηλικίας άτομα, αποτελεί βασική παιδαγωγική αρχή αιώνων. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Διαγενεαλογική Εκπαίδευση την ορίζει ως «αμοιβαία ανταλλαγή γνώσεων μεταξύ ατόμων όλων των ηλικιών, κυρίως των υπερηλικών, οι οποίοι μπορούν να μάθουν ο ένας από τον άλλον και να επωφεληθούν των γνώσεών τους οι μεν από τους δε σε όλους τους τομείς» (Dantzer et al. 2012). Σε σχετική συγκριτική μελέτη της UNESCO (2000) σχετικά με τη διαγενεαλογική εκπαίδευση σε δέκα χώρες βρέθηκε ότι η ποιότητα σχέσεων μεταξύ μεγαλύτερων και νεαρότερων σε ηλικία ατόμων υποπροσδιορίζει την ποιότητα ζωής τους σε τομείς όπως η υγεία, η κοινωνική συμμετοχή και η μόρφωση. Ακόμα, έρευνες στις ΗΠΑ τονίζουν τη θετική επιρροή στη γλώσσα και την κοινωνική συμπεριφορά των φοιτητών που παρακολουθούσαν διαγενεαλογικά εκπαιδευτικά προγράμματα (Blieszner & Artale, 2001· Dorfman et al., 2003· Karasik, 2005). Οι Cambridge και Samandiraki (2006) βρήκαν ότι η διαγενεαλογική εκπαίδευση μπορεί να λειτουργήσει διευκολυντικά και να επιταχύνει τις διαδικασίες συμφιλίωσης μεταξύ μαθητών από εκπαιδευτικά πλαίσια που χαρακτηρίζονται από διαρκείς συγκρούσεις. Τέλος, οι Kaplan, Kusano, Tsuji και Hisamichi (1998) και οι Strom και Strom (2016) τόνισαν τα οφέλη της διαγενεαλογικής εκπαίδευσης στη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής μέσα από τη δια βίου εκπαίδευση και την διαρκή επικοινωνία με υπερήλικες. Σκοπός της συγκεκριμένης παρουσίασης είναι, μέσω συστηματικής ανασκόπησης, να αναδείξει τα σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα της διαγενεαλογικής εκπαίδευσης και να προτείνει το σχεδιασμό ερευνών που θα βασιστούν σε αυτή, μιας και στην Ελλάδα δεν υπάρχει ανάλογη ερευνητική παραγωγή.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

11:00-12:30 // **ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ 1 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1**

Προεδρείο: **Σπυρίδων Τάνταρος**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

The Adolescent Period of Neurocognitive Maturation

Beatriz Luna

University of Pittsburg

The adolescent period of development is unique as it propels the maturation to adulthood. It is characterized behaviorally by peaks in sensation seeking that can lead to risk taking undermining survival. This is also a time when the emergence of major psychopathology occurs such as mood disorders, schizophrenia, and substance use disorders. This profile is underlied by important neurobiological changes as the brain adapts, specializes, and solidifies adapting to its genetic make-up and environmental demands establishing adult trajectories. Adolescence is misunderstood as a time when prefrontal executive systems may not be on line precipitating their limitations in decision making within the context of increased reward seeking motivation. We propose a model in where adolescence is viewed as a time when adult level executive function is available but driven by heightened reward motivation supporting an adaptive process of specialization. Neuroimaging studies that probe neurocognitive and reward processing through development will be presented characterizing how neurocognitive development is underlied by specialization of existing brain processes across a wide variety of domains, including stabilization of brain function, modification of structural and functional connectivity, and dopaminergic processing. Evidence for neurodevelopmental specialization will be presented through current findings using fMRI, DTI, MEG, and PET.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 2 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Πειραματικές Προσεγγίσεις στην Κατανόηση και Θεραπεία των Διαταραχών του Άγχους

Πρόεδρος/Οργανώτρια/Συζητήτρια: **Γεωργία Παναγιώτου**, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η σύγχρονη Γνωστική Συμπεριφορική Θεραπεία ενσωματώνει στα νέα της θεραπευτικά πρωτόκολλα εμπειρικά ευρήματα από βασικούς τομείς της ψυχολογίας, κυρίως από τη Γνωστική Ψυχολογία, την Ψυχολογία του Συναισθήματος και τη Νευροεπιστήμη. Αυτό έχει οδηγήσει στη δημιουργία και εφαρμογή καινοτόμων θεραπευτικών προσεγγίσεων, η αποτελεσματικότητα των οποίων και οι μηχανισμοί αλλαγής συνεχίζουν να βρίσκονται υπό μελέτη. Το παρόν συμπόσιο παρουσιάζει πειραματικές έρευνες του Εργαστηρίου Κλινικής Ψυχολογίας και Ψυχοφυσιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου, οι οποίες εξετάζουν είτε συγκεκριμένα πρωτοποριακά θεραπευτικά μοντέλα θεραπείας, είτε βασικούς μηχανισμούς που αναμένεται να επηρεάσουν τη θεραπεία των Αγχωδών Διαταραχών. Ο πρώτος τομέας που εξετάζει το συμπόσιο αφορά τις μεροληψίες προσοχής και πως αυτές αναμένεται να επηρεάσουν τη θεραπεία. Η πρώτη ομιλία αφορά τη διερεύνηση των μεροληψιών της προσοχής στο κοινωνικό άγχος, και βρίσκει γνωστικές και ψυχοφυσιολογικές ενδείξεις για μεροληπτική εστίαση της προσοχής προς απειλητικά ερεθίσματα είτε αυτά είναι πρόσωπα, είτε αντικείμενα. Χρησιμοποιώντας και μετρήσεις οφθαλμοκινήσεων, η δεύτερη ομιλία εξετάζει τις μεροληψίες προσοχής στο Άγχος για την Υγεία, και βρίσκει ότι οι μεροληψία προς σωματικές αισθήσεις εξαρτώνται εν μέρει από το που κατευθύνεται η εστίαση της προσοχής. Η τρίτη ομιλία εξετάζει την αποτελεσματικότητα ενός πρωτοκόλλου θεραπείας τροποποίησης των μεροληψιών προσοχής (Attention Bias Modification Therapy) σε άτομα με υψηλό κοινωνικό άγχος, και παρουσιάζει μια σειρά από μεταβλητές που φαίνεται να ρυθμίζουν το βαθμό αποτελεσματικότητας. Η τέταρτη ομιλία πραγματεύεται μια δεύτερη καινοτομία στη θεραπεία των Αγχωδών Διαταραχών, τη χρήση Εικονικής Πραγματικότητας, συγκεκριμένα για θεραπεία του κοινωνικού άγχους. Η ομιλία παρουσιάζει την αποτελεσματικότητα μια σύντομης παρέμβασης μίας συνεδρίας για άτομα με άγχος της δημόσιας ομιλίας, και τους πιθανούς μηχανισμούς δράσης μιας τέτοιας παρέμβασης. Η συζήτηση που θα ακολουθήσει αναμένεται να συνοψίσει το που βρισκόμαστε σήμερα στην αξιοποίηση αυτών των νέων ευρημάτων και τεχνικών και τις κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Επεξεργασία συναισθηματικών εκφράσεων προσώπων. Ο ρόλος του Κοινωνικού Άγχους και της Μεταβλητότητας της Καρδιακής Συχνότητας (Heart Rate Variability)

Γεωργία Παναγιώτου¹, Μάριος Θεοδώρου¹ & Νίκος Κωνσταντίνου²

¹Πανεπιστήμιο Κύπρου, ²Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ένας σημαντικός αριθμός μοντέλων και ερευνών προτείνουν ότι κοινωνικά ερεθίσματα, όπως απειλητικές εκφράσεις προσώπου, αυξάνουν τα επίπεδα του άγχους σε άτομα με κοινωνικό άγχος, ενεργοποιώντας αυτόματη εγρήγορση προσοχής καθώς και ενεργοποίηση του αμυντικού συστήματος του οργανισμού των ατόμων. Παρόλα αυτά, ένας αριθμός σύγχρονων ερευνών παρουσιάζει αντικρουόμενα ευρήματα. Η τρέχουσα έρευνα αποσκοπούσε στο να επεκτείνει προηγούμενα ευρήματα σχετικά με το ρόλο των γνωστικών και συναισθηματικών διεργασιών στο κοινωνικό άγχος και επιπρόσθετα να διερευνήσει πως ατομικά χαρακτηριστικά και γνωστικοί παράγοντες συνδέονται με την άτυπη επεξεργασία πληροφοριών σε αυτό τον πληθυσμό. Ενεήντα φοιτήτριες/τές από το Πανεπιστήμιο Κύπρου συμμετείχαν σε ένα έργο οπτικής αναζήτησης. Συγκεκριμένα οι συμμετέχουσες/οντες κλήθηκαν να εντοπίζουν το γράμμα X ή Z σε μια κυκλική διάταξη 8 γραμμάτων. Το έργο περιλάμβανε δύο συνθήκες, χαμηλού αντιληπτικού φόρτου (όλα τα υπόλοιπα γράμματα πέραν του στόχου ήταν O) και υψηλού αντιληπτικού φόρτου (όλα τα υπόλοιπα γράμματα είχαν παρόμοια δομή με τον γράμμα στόχο). Κατά τη διάρκεια του έργου, ένα άσχετο οπτικό ερέθισμα (πρόσωπο ή αντικείμενο) εμφανιζόταν στο κέντρο του κύκλου (50% των δοκιμών). Κατόπιν υλοποίησης ανάλυσης διακύμανσης επαναλαμβανόμενων μετρήσεων, ένα σημαντικό εύρημα που προέκυψε ήταν η επιδείνωση της επίδοσης για τους συμμετέχοντες με υψηλό κοινωνικό άγχος, σε συνθήκες υψηλού αντιληπτικού φόρτου, και σε συνάρτηση με την παρουσία απειλητικών ερεθισμάτων περισπασμού (π.χ. πρόσωπα με έκφραση θυμού). Προσθέτοντας στο προηγούμενο εύρημα, η υλοποίηση ανάλυσης ρύθμισης έδειξε ότι το υψηλό επίπεδο ρύθμισης συναισθήματος (Μεταβλητότητα της Καρδιακής Συχνότητας), μπορούσε να μετριάσει την απόσπαση προσοχής από υποκειμενικώς φοβικά ερεθίσματα σε συμμετέχοντες με υψηλό κοινωνικό άγχος. Τα ευρήματα από την παρούσα μελέτη τεκμηριώνει προϋπάρχουσες θεωρητικές προτάσεις σχετικά με τη μεροληψία επεξεργασίας κοινωνικών ερεθισμάτων σε άτομα με υψηλό κοινωνικό άγχος. Επιπρόσθετα, η παρούσα έρευνα επεκτείνει τη γνώση σχετικά με το ρόλο των συνυπαρχόντων ατομικών χαρακτηριστικών που μετριάζουν την επεξεργασία εξατομικευμένων απειλητικών ερεθισμάτων για άτομα με υψηλό κοινωνικό άγχος.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Πως επεξεργαζόμαστε ερεθίσματα που σχετίζονται με θέματα σωματικής υγείας; Μεροληψία προσοχής και συναισθηματικές αντιδράσεις

*Χρυσάνθη Λεωνίδου & Γεωργία Παναγιώτου
Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Η μεροληψία προσοχής κατά την επεξεργασία ερεθισμάτων σχετικών με θέματα σωματικής υγείας φαίνεται να συμβάλλει στην ανάπτυξη και στη συντήρηση του άγχους υγείας. Η παρούσα μελέτη εξέτασε τη μεροληψία προσοχής και τις συναισθηματικές αντιδράσεις κατά την επεξεργασία εικόνων σχετικών με θέματα υγείας. Στη μελέτη συμμετείχαν 100 νεαροί ενήλικες (77 γυναίκες, 18-35 ετών) με χαμηλό, μέτριο και ψηλό επίπεδο άγχους υγείας, οι οποίοι ολοκλήρωσαν δύο πειραματικά έργα. Στο πρώτο έργο παρακολούθησαν ζεύγη εικόνων με περιεχόμενο σχετικό με τη σωματική υγεία, φοβικές και ουδέτερες εικόνες. Στο δεύτερο έργο κλήθηκαν να εστιάσουν την προσοχή τους σε μια από τις δύο εικόνες κάθε ζεύγους με εικόνες για τη σωματική υγεία και ουδέτερες. Κατά τη διάρκεια των πειραματικών έργων καταγράφηκαν οι οφθαλμικές κινήσεις και οι ψυχοφυσιολογικές αντιδράσεις των συμμετεχόντων. Ανεξαρτήτως του επιπέδου άγχους υγείας, οι συμμετέχοντες παρουσίασαν μεροληψία στον αρχικό προσανατολισμό της προσοχής στις εικόνες υγείας και στις φοβικές, σε σχέση με τις ουδέτερες, εικόνες και διατήρησαν την προσοχή τους στις εικόνες υγείας, σε σχέση με τις ουδέτερες εικόνες, κατά το πρώτο πειραματικό έργο. Αντιθέτως, οι συμμετέχοντες παρουσίασαν μια τάση αποφυγής των εικόνων υγείας, σε σχέση με τις ουδέτερες εικόνες, όταν κατά το δεύτερο πειραματικό έργο τους ζητήθηκε να εστιάσουν την προσοχή τους σε αυτές. Η αυξημένη τάση αποφυγής των εικόνων υγείας συσχετιζόταν με αυξημένη συναισθηματική διέγερση όπως αυτή μετρήθηκε με αυτό-αναφορές και με ψυχοφυσιολογικές μετρήσεις. Συμπερασματικά, η μεροληψία προσοχής σε ερεθίσματα σχετικά με την υγεία παρατηρείται ανεξαρτήτως του επιπέδου άγχους υγείας και το συγκεκριμένο μοτίβο μεροληψίας της προσοχής φαίνεται να συνδέεται με τον τύπο του πειραματικού έργου και τον αντιλαμβανόμενο έλεγχο που υπάρχει από τους συμμετέχοντες ως προς την κατανομή της προσοχής τους. Η σχέση μεταξύ μεροληψίας της προσοχής και συναισθηματικών αντιδράσεων παρέχει ενδείξεις υπέρ της υπόθεσης ότι η κατανομή της προσοχής λειτουργεί ως μηχανισμός συναισθηματικής ρύθμισης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Προβλεπτικοί παράγοντες και αποτελεσματικότητα της τροποποιητικής θεραπείας των μεροληψιών προσοχής

Κλαύδια Νεοφύτου & Γεωργία Παναγιώτου
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η Κοινωνική Αγχώδης Διαταραχή (ΚΑΔ) έχει ψηλά επίπεδα επιπολασμού και πολύπλευρες αρνητικές συνέπειες στη ζωή του ατόμου. Με βάση τα γνωστικά μοντέλα ένας τρόπος συντήρησης της ΚΑΔ είναι η ύπαρξη μεροληψιών προσοχής (εγρήγορση ή αποφυγή προς θυμωμένα πρόσωπα). Η τροποποιητική θεραπεία μεροληψιών προσοχής είναι μία υποσχόμενη και καινοτόμος παρέμβαση. Ο στόχος της συγκεκριμένης έρευνας είναι να μελετήσει περαιτέρω την αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης παρέμβασης όπως και προβλεπτικούς παράγοντες που συντείνουν στις μεροληψίες προσοχής. Στην έρευνα συμμετείχαν 90 φοιτητές με κοινωνικό άγχος με βάση την συνέντευξη ADIS. Τα άτομα κατανεμήθηκαν τυχαία σε 3 ομάδες, εκπαίδευση μακριά από απειλητικά πρόσωπα, εκπαίδευση προς απειλητικά πρόσωπα και παρέμβαση placebo (η προσοχή κατευθυνόταν τόσο στα απειλητικά όσο και στα ουδέτερα πρόσωπα). Η εκπαίδευση έγινε μέσω του έργου dot-probe. Οι μεροληψίες προσοχής αξιολογήθηκαν μέσω Eye-tracking και έργου Posner, πριν και μετά την παρέμβαση κάτω από συνθήκες άγχους (ομιλίας). Το κοινωνικό άγχος αξιολογήθηκε πριν και μετά την παρέμβαση μέσω εργαλείων αυτο-αναφοράς και ψυχοφυσιολογικών μετρήσεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν μείωση των μεροληψιών προσοχής μέσω και των 2 έργων που δεν οφειλόταν, όμως, στην ομάδα παρέμβασης. Όσον αφορά τα επίπεδα αυτο-αναφοράς δεν υπήρχαν διαφορές πριν και μετά την παρέμβαση. Στις ψυχοφυσιολογικές μετρήσεις φαίνεται να υπήρξε μείωση αρνητικού συναισθήματος (συνοφρύωμα) μετά την παρέμβαση μόνο στις 2 ομάδες παρέμβασης και όχι στην ομάδα placebo. Επίσης, φαίνεται πως τα υψηλότερα επίπεδα ΚΑ, αυτο-αναφερόμενης αποφυγής και σωματικών συμπτωμάτων προβλέπουν την ύπαρξη αποφυγής ενώ τα υψηλότερα επίπεδα διαχρονικού άγχους προβλέπουν την ύπαρξη εγρήγορσης προς απειλητικά πρόσωπα. Η συγκεκριμένη μελέτη φαίνεται να μην δείχνει την επιθυμητή αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης παρέμβασης. Παρόλα αυτά, όπως προτείνεται από διάφορες θεωρίες για το κοινωνικό άγχος, η εγρήγορση και η αποφυγή ανήκουν στην κατηγορία μεροληψιών προσοχής αλλά είναι ξεχωριστές υπό-κατηγορίες που συνδέονται με διαφορετικά ατομικά χαρακτηριστικά. Η μελέτη των ατομικών χαρακτηριστικών πρόβλεψης των συγκεκριμένων υποκατηγοριών μπορεί να εμπλουτίσει περισσότερο τη συγκεκριμένη παρέμβαση.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Χρησιμοποιώντας την εικονική πραγματικότητα ως παρέμβαση στο άγχος της δημόσιας ομιλίας: αυτοαναφορές, ψυχοφυσιολογικές μετρήσεις και εξέταση της διακύμανσης των καρδιακών παλμών

*Τώνια-Φλέρυ Αρτέμη, Στέφανη Ναζίρη & Γεωργία Παναγιώτου
Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Η δεξιότητα του να μιλά κάποιος μπροστά σε κοινό είναι απαραίτητη, ωστόσο το άγχος της δημόσιας ομιλίας είναι ένα κοινό φαινόμενο. Σκοπός της αρχικής έρευνας ήταν να διερευνηθεί αν η έκθεση στην Εικονική Πραγματικότητα (Virtual Reality Exposure-VRE) μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αποτελεσματική παρέμβαση για τη μείωση του άγχους της Δημόσιας ομιλίας (Public Speaking Anxiety - PSA). Οι συμμετέχοντες ήταν φοιτητές πανεπιστημίου, με μέσο όρο ηλικίας 20.97 (SD=3.05), οι οποίοι χωρίστηκαν σε δύο ομάδες, Ομάδα Ελέγχου (Control Group-CG) και Ομάδα Έκθεσης στην εικονική πραγματικότητα (Virtual Reality Exposure Group-VRE). Όλοι οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να εκτελέσουν μια ομιλία διάρκειας 2 λεπτών τόσο στην αρχή όσο και στο τέλος του πειράματος και συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια Personal Report of Confidence as a Speaker (PRCS) και Subjective Units of Distress Scale (SUDs). Κατά τη διάρκεια της ομιλίας, είχαν τοποθετηθεί αισθητήρες στους συμμετέχοντες με σκοπό την παρακολούθηση των ψυχοφυσιολογικών μετρήσεων. Η παρούσα μελέτη ασχολήθηκε με την ανάλυση των μετρήσεων της διακύμανσης του καρδιακού ρυθμού (Heart Rate Variability- HRV) των συμμετεχόντων (N = 42), με σκοπό να εξεταστεί η διαφορά των αποτελεσμάτων ανάμεσα στις δύο ομάδες. Η σύντομη παρέμβαση είχε θετικά αποτελέσματα στη μείωση του άγχους δημόσιας ομιλίας σε μια σειρά από δείκτες, αυτοαναφοράς και ψυχοφυσιολογικούς. Διερευνήθηκε, επίσης, ο ρόλος της αρχικής τιμής της διακύμανσης του καρδιακού ρυθμού, ως διαμεσολαβητής της βελτίωσης στους δείκτες αυτούς. Συμπερασματικά, φαίνεται πως το άγχος συνδέεται με μειωμένη διακύμανση καρδιακών παλμών και πως η εικονική πραγματικότητα μπορεί να λειτουργήσει ως παρέμβαση για τη μείωση του κοινωνικού άγχους.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

13:00-14:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Κατασκευές της ετερότητας και των δικαιωμάτων: ιδεολογικές και πολιτικές προκλήσεις

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Ειρήνη Καδιανάκη**, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Συζητητής: **Νίκος Μποζατζής**, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Οι τέσσερις έρευνες που παρουσιάζονται σε αυτό το συμπόσιο έχουν ως κοινή θεματική γραμμή τη συζήτηση που εγείρει η αναγνώριση της ετερότητας και αναδεικνύουν τους διλημματικούς και αντιφατικούς τρόπους κατασκευής της. Εστιάζουν σε διαφορετικές εκφάνσεις της ετερότητας, όπως αυτή εμφανίζεται στα πλαίσια της σχολικής θυματοποίησης, της αναγνώρισης της ταυτότητας του φύλου και της αναγνώρισης του δικαιώματος πολιτικής συμβίωσης. Οι παρουσιάσεις συνολικά θα αναδείξουν τους ιδεολογικούς πόρους στους οποίους αναφέρονται οι κατασκευές της ετερότητας στον δημόσιο (θεσμικό και μη θεσμικό) λόγο, καθώς και τα πολιτικά αιτήματα που διακυβεύονται μέσα από αυτές τις διαδικασίες. Συγκεκριμένα, η συμβολή του Ιατρίδη εστιάζει στο κανονιστικό πλαίσιο που περιβάλλει τις διαδικασίες κοινωνικής κατηγοριοποίησης σήμερα και εξετάζει τις αντιφάσεις αυτού του κανονιστικού πλαισίου ως προς την αναγνώριση ή μη αναγνώριση της διαφοράς. Η έρευνα της Καραγιάννη και του Σαπουντζή εξετάζει τον λόγο των εκπαιδευτικών πάνω στη σχολική θυματοποίηση και αναδεικνύει τη διλημματική ερμηνεία της θυματοποίησης από τη μία ως απόρροια συλλογικών διαδικασιών και από την άλλη ως αποτέλεσμα ατομικής ευθύνης και χαρακτηριστικών. Η έρευνα του Μίχου και της Φίγγου εστιάζει στη συζήτηση που έγινε στο Ελληνικό Κοινοβούλιο στα πλαίσια του σχεδίου νόμου πάνω στην αναγνώριση της ταυτότητας του φύλου. Η ανάλυση αναδεικνύει τον τρόπο που το εν λόγω δικαίωμα αναπαρίσταται διλημματικά ως οικουμενικό, ως υπο-προϋπόθεση δικαίωμα και ως ένδειξη δυτικής πολιτισμικής «μόλυνσης». Τέλος, η έρευνα των Καδιανάκη, Αβρααμίδου και Ανδρεούλη αναδεικνύει τα διλήμματα στον τρόπο συζήτησης του Συμφώνου Πολιτικής Συμβίωσης στον ελληνοκυπριακό τύπο. Από τη μία το δικαίωμα συμβίωσης ομοφυλοφίλων κατασκευάζεται ως ανθρώπινο δικαίωμα και από την άλλη ως ειδική μεταχείριση, από τη μία ως ένδειξη κοινωνικής προόδου και από την άλλη ως κοινωνική απειλή και τέλος κατασκευάζεται είτε ως σεβασμός της ατομικής ελευθερίας και της ιδιωτικότητας είτε ως προσβολή της δημόσιας αιδούς.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Αναπαραστάσεις των διαδικασιών κατηγοριοποίησης: Ιδεολογικά περιεχόμενα και διλήμματα

Τηλέμαχος Ιατρίδης
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Οι διαδικασίες κοινωνικής κατηγοριοποίησης έχουν, μεταξύ άλλων, μια αναπόδραστη ιδεολογική συνιστώσα που προκύπτει από την αξία με την οποία περιβάλλεται η ίδια η κατηγοριοποίηση και από τις κοινωνικές νόρμες που την επικαθορίζουν (τι σημαίνει «κατηγοριοποιώ» τους άλλους ανθρώπους; πόσο σωστό ή αποδεκτό είναι να το κάνω αυτό;). Η ιδεολογική αυτή συνιστώσα άπτεται κεντρικών παραδοχών της νεωτερικότητας και ως τέτοια έχει αναλυθεί επιτυχώς, με άξονες τα διλημματικά της χαρακτηριστικά (Billig et al., 1988) και τις ιδεολογικές-πολιτικές συγκρούσεις που κρύβει η ιστορία των ιδεών (π.χ., Taguieff, 1987). Σε αυτή τη συμβολή συζητώ τις αλλαγές που φαίνεται να συμβαίνουν σήμερα στο κανονιστικό πλαίσιο που επικαθορίζει τις διαδικασίες κατηγοριοποίησης, υπό το καθεστώς ενός αναδυόμενου κανονιστικού λόγου που έχει ως κεντρική αναλυτική κατηγορία τη «διαφορά». Η συμβολή εστιάζει ειδικότερα στις αντιφάσεις στις οποίες φαίνεται να οδηγεί η διαχείριση του συγκεκριμένου κανονιστικού λόγου, όταν καλείται να απαντήσει κανείς σε ερωτήματα όπως: ενώ η αναγνώριση της ετερότητας είναι θεμιτή στο όνομα επιταγών, όπως η καταξίωση της «διαφορετικότητας», είναι σωστό να θεωρεί κανείς τους άλλους ως διαφορετικούς, ή αυτό συνιστά διάκριση; Το εμπειρικό υλικό που παρουσιάζεται προέρχεται από ανοιχτές συνεντεύξεις με Έλληνες συμμετέχοντες, οι οποίες υποβλήθηκαν σε θεματική ανάλυση. Οι θεματικές κατηγορίες που παρήγαγε η ανάλυση αναδεικνύουν σε περίοπτη θέση το ρόλο της τοποθέτησης των συμμετεχόντων έναντι της ιεραρχίας και εντάσσονται σε δύο επιχειρηματολογικές γραμμές, η πρώτη από τις οποίες καταφάσκει στην ύπαρξη διαφορών, ενώ η δεύτερη αρνείται κατηγορηματικά την ύπαρξή τους ως ρατσιστική.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ψυχο-λογοπρακτικές και ιδεολογικά διλήμματα στον λόγο περί της σχολικής θυματοποίησης: Εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μιλούν για τις συλλογικές διαδικασίες που εμπλέκονται στην σχολική θυματοποίηση μαθητών/τριών

Κυριακή Καραγιάννη & Αντώνιος Σαπουντζής

Δημοκράτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η παρούσα μελέτη αντλεί από προσεγγίσεις της Κριτικής Κοινωνικής Λογοψυχολογίας και των Ιδεολογικών Διλημάτων με σκοπό να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο διαστάσεις του ενδοατομικού και διομαδικού επιπέδου ανάλυσης, όπως η ατομική και η κοινωνική ταυτότητα, χρησιμοποιούνται ρητορικά στον λόγο των εκπαιδευτικών περί της σχολικής θυματοποίησης. Η προσέγγιση η οποία υιοθετείται προτείνει πως η υποκειμενικότητα/ταυτότητα είναι ανάγκη να μελετώνται συνθετικά, διά του λόγου, και όχι ως διακριτές κατηγορίες (Wetherell, 2008). Ειδικότερα, εξετάζονται οι λειτουργίες των ψυχο-λογοπρακτικών που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στον λόγο τους περί της σχολικής θυματοποίησης στο μικρο-επίπεδο της συνομιλίας τους, προκειμένου να διαχειριστούν ζητήματα λογοδοσίας που αφορούν τη συστημική προσέγγιση του εν λόγω ζητήματος. Παράλληλα, η μελέτη αναλύει πιθανούς τρόπους με τους οποίους το κοινωνιο-πολιτισμικό πλαίσιο πληροφορεί τον λόγο των εκπαιδευτικών, καθιστώντας κάποια ρεπερτόρια πιο διαθέσιμα στον λόγο τους, σε σχέση με άλλα. Τα ερευνητικά δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω της διεξαγωγής 11 ομάδων εστιασμένης συζήτησης, στις οποίες συμμετείχαν 41 εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Από τις συζητήσεις διαφάνηκε πως οι εκπαιδευτικοί ερμηνεύουν διλημματικά την σχολική θυματοποίηση των μαθητών/τριών. Από τη μία πλευρά, αντλούν από το ρεπερτόριο της θυματοποίησης ως απόρροιας συλλογικών διαδικασιών στοχοποίησης ή/και αποκλεισμού από την ομάδα, με βάση εθν(οτ-)ικά κριτήρια, κριτήρια εμφάνισης, ή/και μη ένταξης στη νόρμα. Από την άλλη πλευρά, επικαλούνται το ρεπερτόριο της ατομικής ευθύνης ή/και των ενδοατομικών χαρακτηριστικών του ατόμου που στοχοποιείται. Η επιτελεσματικότητα των ερμηνευτικών αυτών ρεπερτορίων, που βασίζονται εν μέρει στη φιλελεύθερη ιδεολογία, οι λειτουργίες της εκάστοτε κατασκευής των ατομικών ή κοινωνικών κατηγοριών, καθώς και της υπο-παρουσίασης του κοινωνικού αποκλεισμού στον λόγο περί της θυματοποίησης συζητούνται στο πλαίσιο της εισήγησης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Κατασκευές του Δικαιώματος στην Ταυτότητα Φύλου στον Ελληνικό Κοινοβουλευτικό Λόγο

Ιωάννης Μίχος & Ευαγγελία Φίγγου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στη διερεύνηση των ρητορικών κατασκευών του δικαιώματος στην ταυτότητα φύλου στο πλαίσιο της συζήτησης για τη θεσμική αναγνώριση της εν λόγω ταυτότητας στο ελληνικό κοινοβούλιο. Το θεωρητικό υπόβαθρο της μελέτης συνιστά η εργογραφία πάνω στην «σεξουαλική πολιτειότητα» (sexual citizenship) και την «πολιτική των ταυτοτήτων» (identity politics). Επιπρόσθετα, η μελέτη πλαισιώνεται από τις θεσμικές εξελίξεις στο πεδίο της «σεξουαλικής πολιτικής» (sexual politics) που σημειώνονται στις αστικές δυτικές δημοκρατίες. Το προς ανάλυση υλικό αντλείται από τα πρακτικά των συνεδριάσεων της Βουλής που πραγματοποιήθηκαν το 2017 με αφορμή το σχέδιο νόμου περί νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου. Η ανάλυση που αξιοποίησε αρχές και έννοιες της Κριτικής Κοινωνικής Λογοψυχολογίας ανέδειξε τρεις κομβικές κατασκευές του δικαιώματος στην ταυτότητα φύλου. Η πρώτη το αναπαριστά ως δικαίωμα οικουμενικό και αναφαίρετο, ισοδύναμο με άλλα ανθρώπινα δικαιώματα και καθιστά την αναγνώρισή του ως προϋπόθεση (αλλά και συνέπεια) ισότητας και ισονομίας στις αστικές δημοκρατίες. Η δεύτερη θέτει επιστημονικές και κοινωνικές προϋποθέσεις στην αναγνώριση -ενός κατά τα άλλα «δίκαιου»- δικαιώματος. Τέλος, η τρίτη κατασκευή αμφισβητεί την οικουμενικότητα όχι μόνο του συγκεκριμένου, αλλά και άλλων δικαιωμάτων, τα οποία αναπαρίστανται ως ο «δούρειος ίππος» μέσω του οποίου οι δυτικές αξίες εισβάλλουν και αλλοιώνουν την ελληνική εθνική ταυτότητα. Η συζήτηση επικεντρώνεται τόσο στις λειτουργίες των ιδεολογικών διλημμάτων του φιλελευθερισμού στο συγκεκριμένο επιχειρηματολογικό πλαίσιο, όσο και στις δυνητικές συνέπειές τους στις διεκδικήσεις των μελών της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η σεξουαλική πολιτεότητα ως αντικείμενο διαπραγμάτευσης: μελετώντας το σύμφωνο πολιτικής συμβίωσης στον Ελληνο-Κυπριακό τύπο

Ειρήνη Καδιανάκη¹, Μαρία Αβρααμίδου^{1,2} & Ελένη Ανδρεούλη³

¹Πανεπιστήμιο Κύπρου, ²Vrije Universiteit, ³Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Βρετανία

Η παρουσίαση αυτή εστιάζει στον τρόπο που συζητήθηκε ο Νόμος περί Πολιτικής Συμβίωσης του 2015 στον Ελληνο-Κυπριακό Τύπο. Ο Νόμος αυτός έδωσε για πρώτη φορά το δικαίωμα στα ομόφυλα ζευγάρια να κατοχυρώσουν νομικά τη σχέση τους στην Κύπρο, σε ένα κοινωνικό πλαίσιο με κυρίαρχο συντηρητικό και ετεροκανονικό τρόπο κατανόησης του γάμου, της συμβίωσης της οικογένειας και των ρόλων του φύλου. Θεωρητικά, αντλούμε από την έννοια της σεξουαλικής πολιτεότητας, η οποία εκφράζει όλα αυτά τα δικαιώματα που συνδέονται με τη σεξουαλική ταυτότητα του ατόμου και του τρόπου που εξασκούνται και διασφαλίζονται. Μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο η σεξουαλική πολιτεότητα γίνεται αντικείμενο διαπραγμάτευσης μέσα από τον Τύπο, δηλαδή με ποιο τρόπο γίνονται κατανοητά τα δικαιώματα που απορρέουν από τη σεξουαλική ταυτότητα και πώς κατασκευάζονται τα όρια της πολιτεότητας αυτής. Αναλύσαμε 82 άρθρα γνώμης από τέσσερις Ελληνο-Κυπριακές εφημερίδες που καλύπτουν ευρύ φάσμα πολιτικών πεποιθήσεων, από το 2011 έως το 2015. Η θεματική ανάλυση που διενεργήσαμε ανέδειξε τέσσερις κυρίαρχες γραμμές επιχειρημάτων που εκφράζουν τον αντιθετικό τρόπο αντίληψης και διαπραγμάτευσης της σεξουαλικής πολιτεότητας. Το πρώτο θέμα δείχνει ότι το σύμφωνο συμβίωσης έγινε αντικείμενο διαπραγμάτευσης ως δικαίωμα, με τους υποστηρικτές του νόμου να ισχυρίζονται ότι είναι βασικό ανθρώπινο δικαίωμα και τους πολέμιους να το παρουσιάζουν ως ειδική μεταχείριση μιας ομάδας ατόμων. Το δεύτερο θέμα εστίασε στο νόμο ως ένδειξη κοινωνικής προόδου από τους υποστηρικτές και ως κοινωνική απειλή από τους πολέμιους. Το τρίτο θέμα παρουσιάζει από τη μία, την προστασία του δικαιώματος συμβίωσης ως σεβασμό της ιδιωτικότητας και της ελευθερίας, ενώ από την άλλη, ως προσβολή της δημόσιας αιδούς. Τέλος, οι υποστηρικτές της νομοθεσίας αναφέρθηκαν και στην ανάγκη κατοχύρωσης συγκεκριμένων δικαιωμάτων, όπως περιουσιακών, φορολογικών και κληρονομιάς. Αντλώντας από τα ευρήματα αυτά, επεκτείνουμε τη συζήτηση στα ευρύτερα ιδεολογικά θέματα που επιτρέπουν ή παρεμποδίζουν την πρόσβαση στην πολιτεότητα της ΛΟΑΤΙ+ κοινότητας στην Κύπρο αλλά και ευρύτερα.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

13:00-14:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΟΡΦΕΑΣ

Επιτελικές λειτουργίες στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο

Οργανώτρια/ Πρόεδρος: **Ελισάβετ Χρυσοχόου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητητής: **Πέτρος Ρούσσος**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το συμπόσιο συζητά το ρόλο των επιτελικών λειτουργιών ως παραγόντων ρύθμισης της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Επιχειρεί να αναδείξει σχετικούς παράγοντες επιρροής, καθώς και δυνατότητες ανάπτυξής τους, στο σύγχρονο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο. Οι δύο πρώτες μελέτες εστιάζουν στο προτεινόμενο, επί σειρά ετών, αλλά πλέον αμφισβητούμενο γνωστικό πλεονέκτημα των δίγλωσσων έναντι των μονόγλωσσων ομιλητών, διερευνώντας τις συνθήκες που ενδέχεται να καθορίζουν την εκδήλωσή του. Οι Studenica, Laketa, Χρυσοχόου, Blakey και Vivas διερευνούν τις επιδράσεις της διγλωσσίας και του βαθμού διαφοροποίησης των δύο γλωσσών στις επιδόσεις των συμμετεχόντων σε έργα αναστολής, εναλλαγής και σχεδιασμού. Τα ζεύγη γλωσσών της μελέτης ήταν: αλβανική-ελληνική, τουρκική-αλβανική, και αλβανική-βοσνιακή. Τα ευρήματα συζητούνται και σε σχέση με τον τύπο διγλωσσίας και τα κίνητρα εκμάθησης και χρήσης δύο γλωσσών. Οι Laketa, Studenica, Chrysochoou, Blakey και Vivas εξετάζουν εάν οι στρατηγικές επιπολιτισμού που υιοθετούν τα μέλη ανάλογων δίγλωσσων της βαλκανικής χερσονήσου, σε συνδυασμό με τα κίνητρα εκμάθησης και χρήσης δύο γλωσσών, διαφοροποιούν τις επιδόσεις τους στα ίδια με την πρώτη μελέτη γνωστικά έργα από τις επιδόσεις μονόγλωσσων ομιλητών. Με διαφορετική θεωρητική και μεθοδολογική αφετηρία, οι Γεωργιάδου και Πνευματικός εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στον πιθανώς ρυθμιστικό ρόλο της αναστολής και της εναλλαγής στη διακριτή ή μη υιοθέτηση και χρήση επιστημονικών και υπερφυσικών ερμηνειών για υπαρξιακά ζητήματα, όπως η ασθένεια και ο θάνατος. Τέλος, οι Καραμανώλη, Μπαμπλέκου και Πνευματικός επιχειρούν μια επισκόπηση της βιβλιογραφίας για την εξάσκηση των επιτελικών λειτουργιών των παιδιών με προγράμματα παρέμβασης που χρησιμοποιούν τεχνολογικά εργαλεία (πχ. Η/Υ, βιντεοπαιχνίδια). Συζητούν, επίσης, τον σχεδιασμό μια έρευνας για την εξάσκηση τεσσάρων επιτελικών λειτουργιών (ανασταλτικός έλεγχος, γνωστική ευελιξία, ενημέρωση και εργαζόμενη μνήμη) με αξιοποίηση της σύγχρονης ψηφιακής δραστηριότητας, και συγκεκριμένα, με τη χρήση τεχνολογιών επαυξημένης πραγματικότητας. Συνοψίζουν, τέλος, τις προκλήσεις που παρουσιάζει ένα τέτοιο πρόγραμμα παρέμβασης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ο ρόλος της «γλωσσικής απόστασης» στις επιδόσεις δίγλωσσων ενηλίκων σε έργα αναστολής, εναλλαγής και σχεδιασμού

A. Studenica¹, A. Laketa¹, E. Χρυσόχοου², E. Blakey³ & A. B.Vivas⁴

¹ South East European Research Centre, ² Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ³The University of Sheffield, ⁴The University of Sheffield International Faculty, City College

Η καθημερινή εξάσκηση των δίγλωσσων στον έλεγχο και την εναλλαγή δύο γλωσσικών συστημάτων θεωρείται ότι ενισχύει την ανάπτυξη των επιτελικών τους λειτουργιών. Πρόσφατες μελέτες, ωστόσο, αμφισβητούν την ύπαρξη ενός γενικευμένου πλεονεκτήματος για τους δίγλωσσους, υποδεικνύοντας παράγοντες επιρροής που δεν ελέγχθηκαν επαρκώς σε προηγούμενες μελέτες (π.χ. κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο, μη λεκτική νοημοσύνη, τύπος διγλωσσίας, κίνητρα εκμάθησης και χρήσης δύο γλωσσών). Λαμβάνοντας υπόψη ανάλογες μεταβλητές, η παρούσα μελέτη επιχειρεί επιπρόσθετα να εξετάσει εάν η σχέση διγλωσσίας και επιτελικών λειτουργιών ρυθμίζεται από τη γλωσσική απόσταση (linguistic distance), δηλαδή τις τυπολογικές διαφορές μεταξύ γλωσσών. Σύμφωνα με γνωστικές προσεγγίσεις, όσο μικρότερη η διαφοροποίηση ανάμεσα στα γλωσσικά συστήματα ενός δίγλωσσου, τόσο μεγαλύτερες οι απαιτήσεις για έλεγχο της προσοχής κατά τη χρήση και εναλλαγή τους. Από την άλλη πλευρά, η καθημερινή εκμάθηση και χρήση γλωσσών που διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους, θα μπορούσε να είναι επωφελής για την εγκεφαλική ευπλαστότητα και το γνωστικό απόθεμα των δίγλωσσων, κάτι που θα αναμενόταν να αντανακλάται και στις επιδόσεις τους σε απαιτητικά γνωστικά έργα (νευροεπιστημονική προσέγγιση). Στην παρούσα μελέτη, ενήλικες μονόγλωσσοι (αλβανόφωνοι) και δίγλωσσοι που μιλούν διαφορετικά ζεύγη γλωσσών (αλβανικά και ελληνικά/ βοσνιακά/ τουρκικά) συμμετείχαν σε έργα αναστολής, εναλλαγής και σχεδιασμού. Τα αποτελέσματα των αναλύσεων δεν επιβεβαίωσαν την ύπαρξη γνωστικού πλεονεκτήματος για τους δίγλωσσους, ούτε όμως και επίδραση της γλωσσικής απόστασης στις επιδόσεις τους που να είναι σύμφωνη με τις προαναφερθείσες υποθέσεις. Συζητούνται πιθανές επιδράσεις και αλληλεπιδράσεις άλλων μεταβλητών, όπως των κινήτρων εκμάθησης και χρήσης δύο γλωσσών και του τύπου διγλωσσίας (π.χ. ταυτόχρονη, πρώιμη/ ύστερη διαδοχική διγλωσσία).

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

The role of the wider social and motivational context in the bilingual cognitive advantage

A. Laketa¹, A. Studenica¹, E. Chrysochoou², E. Blakey³ & A. B. Vivas⁴

¹South East European Research Centre, ²Aristotle University of Thessaloniki, ³The University of Sheffield, ⁴The University of Sheffield International Faculty, City College

Bilingualism has been suggested to enhance higher-order cognitive functioning, although relevant evidence has been inconsistent. We hypothesized that such a bilingual advantage might be moderated by factors of the broader social and motivational context, thus emerging only in specific bilingual contexts or populations. Aiming to shed further light into this controversial topic, we set out to examine whether the acculturation strategy adopted by bilinguals in the host society, and their motivation to learn and use the L2, influences their cognitive performance, also compared to monolinguals. Young adult bilinguals (N = 201; speaking Albanian and either Turkish, Serbian/Bosnian or Greek) and Albanian- and Serbian-speaking monolinguals (N = 105) from Balkan countries were given measures of acculturation, motivation, inhibitory control (Simon task), switching and mixing costs (colour-shape task), and proactive and reactive control (AX-CPT). Comparing bilinguals with an integration acculturation strategy with a group of monolinguals (matched on age, gender, SES and non-verbal intelligence) showed no speed-related differences in the inhibitory control or the switching and mixing cost measures. Interestingly, bilinguals appeared to rely more on proactive monitoring than reactive inhibition, which led to worse accuracy than monolinguals. Within bilinguals, there were no differences in the cognitive measures among the acculturation strategy subgroups identified (full integration, integration, assimilation, separation). Lastly, considering motivation to learn and use the L2, analyses revealed negative correlations between switching cost and *parental encouragement* and *attitudes toward L2-speaking people*, negative correlations between mixing cost and *attitudes toward further developing and using L2*, *attitudes toward L2-speaking people* and *desire to further develop and use L2*, and a positive correlation between mixing cost and *L2 use anxiety*. In contrast to the acculturation strategy adopted, our findings seem to suggest that bilinguals' motivation to learn and use the L2 can assert influences at least on switching-related capacities, possibly also explaining part of the variation in previous findings.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Συνύπαρξη ερμηνευτικών πλαισίων και εκτελεστικές λειτουργίες

Τριανταφυλλιά Γεωργιάδου & Δημήτριος Πνευματικός

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Τα τελευταία χρόνια ένας σημαντικός αριθμός ερευνών που μελετούν τα ερμηνευτικά πλαίσια υπαρξιακών ζητημάτων παρουσιάζουν ευρήματα που υποστηρίζουν την συνύπαρξη επιστημονικών και υπερφυσικών ερμηνειών για ζητήματα όπως η προέλευση της ζωής, η ασθένεια και ο θάνατος. Σε ό,τι αφορά στις εκτελεστικές λειτουργίες, τα υπάρχοντα ερευνητικά ευρήματα δείχνουν ότι οι εκτελεστικές λειτουργίες παίζουν σημαντικό ρόλο στην απόκτηση και την χρήση των επιστημονικών ερμηνειών. Ωστόσο, ο ρόλος των εκτελεστικών λειτουργιών στην συνύπαρξη και κοινή χρήση επιστημονικών και υπερφυσικών ερμηνειών για ζητήματα όπως η ασθένεια και ο θάνατος δεν έχει μελετηθεί ακόμα. Η παρούσα έρευνα έχει στόχο να διερευνήσει τις φυσικές και υπερφυσικές ερμηνείες του θανάτου και του ιατρικού κώματος σε ενήλικες, σε συνδυασμό με τις εκτελεστικές λειτουργίες και συγκεκριμένα, την αναστολή και την εναλλαγή. Στην παρούσα διερευνητική μελέτη συμμετείχαν 86 ενήλικες (50 γυναίκες). Από τους συμμετέχοντες ζητήθηκε να δηλώσουν αν συμφωνούν ή διαφωνούν με 48 προτάσεις/πεποιθήσεις για τον θάνατο και το κώμα. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν αφορούν στην συμφωνία των συμμετεχόντων με τις 48 προτάσεις/πεποιθήσεις, τον χρόνο απόκρισης στις ερωτήσεις για τον θάνατο και το κώμα, την εκτίμηση ορθότητας για τις απαντήσεις τους, καθώς και στην αναστολή και στην εναλλαγή. Στην συνέχεια, εφαρμόστηκε η Two-Step Cluster Analysis με στόχο να αναδείξει συστάδες, οι οποίες αντανακλούν διαφορετικά μοντέλα ερμηνείας. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι ακόμα και τα άτομα που χρησιμοποιούν επιστημονικές ερμηνείες τείνουν να αναφέρονται και σε υπερφυσικές ερμηνείες. Ωστόσο, φαίνεται πως τα άτομα με καλύτερο ανασταλτικό έλεγχο, σε συνθήκες έρευνας, είναι σε θέση να απομονώσουν το επιστημονικό ερμηνευτικό μοντέλο.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Εξάσκηση επιτελικών λειτουργιών με νέες τεχνολογίες και τεχνολογίες επαυξημένης πραγματικότητας σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας: Ανασκόπηση του θεωρητικού σκηνικού

Περσεφόνη Καραμανώλη¹, Ζωή Μπαμπλέκου¹ & Δημήτριος Πνευματικός²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η ανακοίνωση αφορά παρουσίαση του θεωρητικού υπόβαθρου έρευνας, η οποία αποσκοπεί στη χρήση προγράμματος παρέμβασης με τεχνολογίες επαυξημένης πραγματικότητας για την εξάσκηση τεσσάρων επιτελικών λειτουργιών σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας (5 και 7 ετών). Οι επιτελικές λειτουργίες που μας ενδιαφέρουν είναι ο ανασταλτικός έλεγχος, η γνωστική ευελιξία, η ενημέρωση και η εργαζόμενη μνήμη (Miyake, Friedman, Emerson, Witzki, Howerter & Wager, 2000). Η σπουδαιότητα των προγραμμάτων παρέμβασης στην εξάσκηση των επιτελικών λειτουργιών των παιδιών συγκεντρώνει μεγάλο ενδιαφέρον, επειδή ευθύνονται για τον γνωστικό έλεγχο της συμπεριφοράς και είναι κομβικής σημασίας για τη γνωστική ανάπτυξη και τη σχολική επιτυχία. Έχει αναδειχθεί η αναγκαιότητα για δημιουργία προγραμμάτων εξάσκησης με χαρακτηριστικά οικολογικής εγκυρότητας, με θετικά, δηλαδή, αποτελέσματα και εκτός εργαστηρίου (Zhao, Chen & Maes, 2018). Έρευνες για την εξάσκηση των επιτελικών λειτουργιών με χρήση τεχνολογικών εργαλείων (πχ. Η/Υ, βιντεοπαιχνίδια) έδειξαν σημαντικές βελτιώσεις σε μια ή και περισσότερες από τις τέσσερις βασικές επιτελικές λειτουργίες (βλ. Diamond, 2013). Από την άλλη πλευρά, η καθολική αποδοχή της ψηφιακής τεχνολογίας από παιδιά και νέους εισάγει νέους τρόπους συμπεριφοράς και γνωστικής λειτουργίας, με πιθανά προβλήματα λόγω λανθασμένης χρήσης. Μια από τις σύγχρονες τεχνολογίες που επιτρέπουν τον συνδυασμό πολλών μορφών κωδικοποίησης και τεχνολογίας είναι η επαυξημένη πραγματικότητα. Τα χαρακτηριστικά της καθιστούν τη χρήση της κατάλληλη για τη δημιουργία ενός προγράμματος παρέμβασης για την εξάσκηση των επιτελικών λειτουργιών, το οποίο στοχεύει να λύσει και το πρόβλημα της οικολογικής εγκυρότητας και να αναδείξει ορθές χρήσεις της ψηφιακής δραστηριότητας. Θα συζητηθούν τα βιβλιογραφικά ευρήματα σχετικά με την εξάσκηση των επιτελικών λειτουργιών σε παιδιά με τη χρήση α) τεχνολογικών εργαλείων και β) εργαλείων επαυξημένης πραγματικότητας. Τέλος, θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία της έρευνας, η οποία θα πραγματοποιηθεί για να διερευνηθεί η αποτελεσματικότητα ενός προγράμματος παρέμβασης με τη χρήση τεχνολογιών επαυξημένης πραγματικότητας στη βελτίωση των τεσσάρων βασικών επιτελικών λειτουργιών που αναφέρθηκαν.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

13:00-14:30 // ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ 3 // ΝΙΚΗ

Κοινωνικές παρεμβάσεις πρόληψης και ενδυνάμωσης σε ευάλωτους και κοινωνικά αποκλεισμένους πληθυσμούς

Οργανώτρια/Πρόεδρος/Συζητήτρια: **Άννα Χριστοπούλου**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η κοινοτική προσέγγιση ενδείκνυται διεθνώς ως η πλέον αποτελεσματική για παρεμβάσεις προαγωγής υγείας, πρόληψης και ενδυνάμωσης του πληθυσμού, κυρίως όταν πρόκειται για ευάλωτους πληθυσμούς. Οι ευάλωτοι πληθυσμοί αφορούν κατά κανόνα ομάδες ανθρώπων οι οποίες αντιμετωπίζουν κοινωνικές διακρίσεις και στίγμα, κατεξοχήν παράγοντες επιβάρυνσης του συνόλου της βιοψυχοκοινωνικής υγείας και ποιότητας ζωής. Οι διακρίσεις κατά των ευάλωτων πληθυσμών οδηγούν σε επιβάρυνση της υγείας, υψηλότερο στρες, υιοθέτηση συμπεριφορών υψηλού κινδύνου, δυσκολία πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας καθώς και επιτελεστική αναπαραγωγή των μοτίβων αποκλεισμού καθιστώντας τους ανθρώπους αυτούς δυσπρόσιτους και, κατα συνέπεια, σε περαιτέρω αποκλεισμό και κίνδυνο. Τέτοιοι ευάλωτοι πληθυσμοί είναι τα άτομα που εργάζονται στο σεξ, τα trans άτομα, άνδρες που κάνουν σεξ με άνδρες, άνθρωποι που ζουν με τον HIV, που κάνουν χρήση ψυχοτρόπων ουσιών ή και εκτίουν ποινές σε καταστήματα κράτησης. Στο παρόν στρογγυλό τραπέζι γίνεται παρουσίαση καινοτόμων παρεμβάσεων ή ερευνητικών δεδομένων που προέρχονται από τις παρεμβάσεις αυτές, οι οποίες αφορούν τους εν λόγω πληθυσμούς με έμφαση μεταξύ άλλων στη σεξουαλική υγεία. Κοινός άξονας είναι ο στόχος της προαγωγής της υγείας, της ενδυνάμωσης, της πρόληψης, της εξάλειψης των διακρίσεων και της διασύνδεσης με υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας. Βασικό στοιχείο της μεθοδολογίας τους είναι η διεπιστημονική προσέγγιση, η έρευνα αναγκών, η δημιουργία συνεργατικών δεσμών αλλά και η συμμετοχή των ευάλωτων αυτών πληθυσμών στο σχεδιασμό και την υλοποίησή των παρεμβάσεων.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Παράγοντες ευαλωτότητας των γυναικών που εργάζονται στο σεξ στην Ελλάδα

Πηνελόπη Τριανταφύλλου¹, Αντώνης Πούλιος^{1,2}, Μαρία Ξανθάκη¹,

Αλέξανδρος Παπατρέχας¹, Χρυσάνθη Κατσιώτη¹, Σοφοκλής Χάνος¹ & Άννα Χριστοπούλου²

¹Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή», ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Οι γυναίκες εργαζόμενες στο σεξ (ΕοΣ) είναι μια ευάλωτη κοινωνική ομάδα σε επίπεδο ψυχοκοινωνικής, σεξουαλικής και σωματικής υγείας. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, βασικοί παράγοντες ευαλωτότητας είναι η πλημμελής χρήση προφυλακτικού, η χρήση ουσιών και αλκοόλ, η ύπαρξη συντρόφου, η βία στην εργασία, τα προβλήματα με το νόμο, η απουσία μόνιμης κατοικίας, υποστηρικτικού δικτύου, ιατρικής περίθαλψης ή και νομιμοποιητικών εγγράφων. Η έρευνα αυτή στοχεύει στη μελέτη των παραγόντων αυτών σε ΕοΣ στην Ελλάδα, συγκεκριμένα ωφελούμενες στο κέντρο ημέρας Red-Umbrella-Athens. Στη μελέτη συμμετείχαν 107 ΕοΣ. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με ερωτηματολόγιο δημογραφικών δεδομένων και ημερολογίων υγείας μέσω ημιδομημένης συνέντευξης, τα οποία συμπληρώνονται κατά την πρώτη προσέλευση στο κέντρο και ακολούθως μηνιαία. Έγιναν σύγκρισεις μέσω ωρών με το κριτήριο *t* του Student και ποσοστιαίων αναλογιών με το κριτήριο χ^2 , με διόρθωση Fischer, όπου ήταν απαραίτητο. Οι επικρατέστεροι παράγοντες ευαλωτότητας ήταν προβλήματα με το νόμο (59%), ύπαρξη συντρόφου (44%), απουσία υποστηρικτικού δικτύου (36%) και απουσία ιατρικής παρακολούθησης (33%). Τουλάχιστον 4 παράγοντες σε ισχύ είχαν 32% των ωφελούμενων. Οι νεώτερες ΕοΣ προκύπτουν να είναι συχνότερα θύματα βίας, $p < 0,05$, και εκτεθειμένες σε περισσότερους παράγοντες, $p < 0,05$. Για τις trans έναντι των cis ΕοΣ προέκυψε ότι κάνουν συχνότερα χρήση αλκοόλ κατά την εργασία, $p < 0,001$, και ζουν χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα, $p < 0,05$. Οι χρήστριες ΕοΣ εκτίθενται σε περισσότερους παράγοντες κινδύνου, $p < 0,001$, είναι ημεδαπές, $p < 0,001$, κάνουν πλημμελή χρήση προφυλακτικού, $p < 0,01$, δεν έχουν μόνιμη κατοικία, $p = 0,001$ και πέφτουν συχνότερα θύματα βίας, $p < 0,05$. Οι ΕοΣ που είναι μητέρες, χρησιμοποιούν συστηματικότερα προφυλακτικό, $p < 0,05$, κάνουν σπανιότερα χρήση αλκοόλ κατά την εργασία, $p < 0,05$, αλλά αντιμετωπίζουν συχνότερα προβλήματα με το νόμο, $p < 0,05$. Συμπερασματικά, τα ευρήματα επιβεβαιώνουν την σημαντικότητα αυτών των παραγόντων ευαλωτότητας στις ΕοΣ στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας τη βία και τα ζητήματα με το νόμο ως προεξάρχοντα. Διαπιστώνεται επίσης πως οι χρήστριες ΕοΣ είναι περισσότερο επιβαρυνμένες, ενώ παρατηρείται εκείνες που έχουν παιδιά να είναι πιθανώς πιο προσεκτικές.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Trans γυναίκες που εργάζονται στο σεξ: καινοτόμα δεδομένα από ποιοτική έρευνα πεδίου με στόχο την καταγραφή αναγκών στο πλαίσιο του διακρατικού προγράμματος TRANSR

Μαρία Ξανθάκη¹, Αντώνης Πούλιος^{1,2}, Αντώνης Πριμηκύρης¹, Φίλιππος Λοράνδος¹, Άννα Κουρουπού¹, Νίκος Φιτσιάλος¹, Αμαλία Μανωλοπούλου¹, Αναστασία Αρσένη¹ & Άννα Χριστοπούλου²

¹Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή», ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα trans άτομα, και δη όσα εργάζονται στο σεξ, έχουν χαμηλότερη ποιότητα ζωής σε σχέση με τα cis άτομα εξαιτίας πολλών κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων που επηρεάζουν αρνητικά τη σωματική και ψυχική τους υγεία. Η εργασία στο σεξ είναι συχνά η μοναδική επαγγελματική επιλογή για τις trans γυναίκες εξαιτίας των διακρίσεων και του στίγματος της ταυτότητας φύλου και παρόλο που πλήθος μελετών θεωρούν ότι αποτελεί ένα υψηλού κινδύνου επάγγελμα, υπάρχουν πολλές μελέτες που ισχυρίζονται το αντίθετο. Το διακρατικό πρόγραμμα TransR στοχεύει στην περιγραφή των ζητημάτων που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής των trans γυναικών που εργάζονται στο σεξ (ΤΓΕΣ) και στο σχεδιασμό παρεμβάσεων. Στην Ελλάδα, το πρόγραμμα TransR υλοποιείται από το Σύλλογο Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή» και τον Πρωτοβάθμιο φορέα πρόληψης και ενδυνάμωσης εργαζόμενων στο σεξ «Red Umbrella Athens». Υλοποιήθηκε έρευνα πεδίου από εκπαιδευμένους συμβούλους με ημιδομημένες συνεντεύξεις σε 22 ΤΓΕΣ τον Ιούνιο 2018 σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Οι ερωτήσεις της συνέντευξης συγκροτήθηκαν από ομάδα εργασίας της διακρατικής επιτροπής βάσει των αποτελεσμάτων ερευνών στα συμμετέχοντα κράτη. Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε με θεματική ανάλυση των απαντήσεων. Οι ΤΓΕΣ βιώνουν κοινωνικές ανισότητες και επιθυμούν την ανάπτυξη περισσότερων επαγγελματικών επιλογών. Η εργασία στο σεξ θεωρείται κυρίως ως μέσο επιβίωσης με πολλά οφέλη και όχι μόνο με δυσάρεστες συνέπειες, οι οποίες άλλωστε αποδίδονται κυρίως στην έλλειψη νομικής αναγνώρισης του επαγγέλματος. Η τρανσφοβία και οι διακρίσεις εξαιτίας της ταυτότητας φύλου που έχουν βιώσει επανειλημμένα από επαγγελματίες σε υπηρεσίες είναι η βασική αιτία χαρακτηρισμού των υπηρεσιών ως ακατάλληλες και δυσπρόσιτες. Οι ΤΓΕΣ είναι μια κοινωνική ομάδα που βιώνει πολλές διακρίσεις και κοινωνικό αποκλεισμό στην Ελλάδα. Ιδιαίτερη σημασία έχει η ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των εργαζομένων σε ψυχοκοινωνικούς φορείς υγείας και πρόνοιας καθώς και η άρση των κοινωνικών διακρίσεων εις βάρος των trans ατόμων προκειμένου ο εν λόγω πληθυσμός να λάβει την απαιτούμενη στήριξη και κοινωνική συμπερίληψη.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Κοινοτικές παρεμβάσεις στη διαφύλαξη της δημόσιας υγείας: η συμβολή του πρότυπου κέντρου ενημέρωσης και διάγνωσης HIV και σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων «CHECKPOINT»

Σοφοκλής Χάνος, Μαρία Ξανθάκη, Γιώργος Πόλκας, Γιώργος Γκογκίδης, Στέργιος Μάτης, Ιωάννα Σπαθιά, Αμαλία Μανωλοπούλου, Βασίλειος Σιδερίδης & Βασικιλή Μελιτά
Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή»

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα κατεγράφησαν προβλήματα στην, απαιτούμενη κατά τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) και το Ευρωπαϊκό Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΕΚΕΠΣ), εύκολη και δωρεάν πρόσβαση στην HIV εξέταση με επακόλουθο τη σταθερή αύξηση των ποσοστών του HIV. Ένεκα αυτού, το 2012 δημιουργήθηκε το πρώτο κοινοτικό, μη-κλινικό κέντρο πρόληψης για HIV και άλλα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα (ΣΜΝ) «AthCheckpoint», με σκοπό να μειωθεί το ποσοστό των αδιάγνωστων περιστατικών καθώς και να προωθηθεί η HIV εξέταση ως εξέταση ρουτίνας και η έγκαιρη διάγνωση. Στο «Checkpoint» παρέχεται η δυνατότητα για ταχεία εξέταση, φιλική συμβουλευτική στο πλαίσιο «ομοτίμων» και διασύνδεση με το ΕΣΥ. Απευθύνεται στο σεξουαλικά ενεργό πληθυσμό εστιάζοντας σε ανθρώπους που πλήττονται δυσανάλογα από τον HIV. Οι στόχοι του «Checkpoint» είναι η ευαισθητοποίηση σχετικά με τον HIV, η αντιμετώπιση του κοινωνικού στίγματος που αυτός επισύρει, η βέλτιστη πρόσβαση στη θεραπεία και η διερεύνηση και καταγραφή αναγκών μέσω συλλογής δεδομένων με σκοπό τον σχεδιασμό κατάλληλων και αποτελεσματικών παρεμβάσεων. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται η μεθοδολογία και οι υπηρεσίες του Checkpoint, το οποίο αναγνωρίστηκε από τον ΠΟΥ και το ΕΚΕΠΣ ως βέλτιστη πρακτική. Στα 6 χρόνια λειτουργίας, έχουν διενεργηθεί πάνω από 100.000 δωρεάν εξετάσεις και έχουν διανεμηθεί 5.000.000 προφυλακτικά και 300.000 ενημερωτικά φυλλάδια κατά τη διάρκεια παρεμβάσεων στο δρόμο. Την τελευταία διετία, περίπου το 30% των συνολικών HIV περιστατικών πανελληνίως κατεγράφησαν στο «Checkpoint». Συμπερασματικά, το μοντέλο εφαρμογής ταχείας εξέτασης σε κοινοτικό πλαίσιο σε συνδυασμό με εξαμικευμένες υπηρεσίες είχε θετικό αντίκτυπο στην επιτήρηση του HIV στη χώρα μας, καθώς βοήθησε να εντοπιστεί σχεδόν το 1/3 όλων των HIV περιστατικών. Συνεπώς, η χάραξη πολιτικής δημόσιας υγείας θα πρέπει να πριμοδοτεί παρόμοιες κοινοτικά εδρευόμενες δομές που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά προς τη διαφύλαξη της δημόσιας υγείας. Κομβική στην κοινοτική προσέγγιση της υγείας κρίνεται η δημιουργία στενής σχέσης και εμπιστοσύνης με τους ευάλωτους πληθυσμούς-στόχο.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Πρόληψη σεξουαλικής υγείας από το Σύλλογο Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή» σε καταστάματα κράτησης: παρουσίαση της μεθοδολογίας και των πρώτων αποτελεσμάτων της παρέμβασης

Αντώνης Πούλιος^{1,2}, Γιώργος Παπαδοπετράκης¹, Άννα-Θεοδώρα Δημακοπούλου¹, Διονύσης Γεωργακλής¹, Μαρία Ξανθάκη¹, Αλέξανδρος Παπατρέχας¹ & Πηνελόπη Τριανταφύλλου¹
¹Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή», ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Οι ευάλωτες σε επίπεδο κοινωνικό και υγείας ομάδες είναι πιθανότερο να βρεθούν υπό καθεστώς φυλάκισης. Οι δε άνθρωποι που εκτείουν ποινές σε καταστήματα κράτησης είναι ευάλωτοι σε έκθεση στον HIV και άλλες ΣΜΛ. Σε αυτό συμβάλλουν παράγοντες όπως η ενδοφλέβια χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, το στίγμα του HIV, η ένδεια σεξουαλικής εκπαίδευσης και το ταμπού της ύπαρξης σεξουαλικής δραστηριότητας μεταξύ των τροφίμων. Το θεσμικό πλαίσιο των καταστημάτων κράτησης έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που οδηγούν σε επιτελεστική αναπαραγωγή συμπεριφορών που συνάδουν σε περεταίρω στιγματισμό, περιθωριοποίηση και εσωστρέφεια. Κατά συνέπεια, οι κρατούμενοι είναι δύσκολα προσβάσιμοι. Στην παρούσα εισήγηση, παρουσιάζεται το πρόγραμμα ομαδικής παρέμβασης που υλοποιείται από τη Θετική Φωνή στα καταστήματα κράτησης, με στόχο την ενίσχυση της αλληλλοστήριξης των κρατουμένων καθώς και την ευαισθητοποίησή τους σε θέματα σεξουαλικής υγείας με απώτερο σκοπό και τη διάχυση της πληροφορίας στους συγκρατούμενούς τους. Το πρόγραμμα έχει διεξαχθεί σε 2 καταστήματα σωφρονιστικών ιδρυμάτων και είναι εν εξελίξει σε 3 ακόμη. Η αξιολόγηση του προγράμματος γίνεται ποιοτικά με καταγραφή των συνεδριών, και ποσοτικά, με τη χρήση της διεθνώς χρησιμοποιούμενης κλίμακας HIV-Knowledge-45. Τα μέχρι τώρα αποτελέσματα δείχνουν την επιτυχία της παρέμβασης. Ενδεικτικά, σε δείγμα 15 ατόμων, σημειώθηκε σημαντική αύξηση των γνώσεων περί HIV, $p < 0,001$ με μέγεθος επίδρασης η^2 ίσο με 0,76. Η παρέμβαση προέκυψε να είναι ανεξάρτητη φύλου και ηλικίας. Κομβικής σημασίας προκύπτει να είναι η σύναψη σχέσης με τις ομάδες των κρατουμένων αλλά και η ενίσχυση των μεταξύ τους δεσμών. Στα μελλοντικά σχέδια περιλαμβάνεται υλοποίηση του προγράμματος και σε άλλα καταστήματα και η ολοκληρωμένη περιγραφή του μετά από επιβεβαίωση της αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων του.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η συσχέτιση της ψυχαγωγικής χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών στο σεξ (CHEMSEX) με την ποιότητα ζωής ανδρών που κάνουν σεξ με άνδρες και ζουν με τον HIV

Αττώνης Πούλιος^{1,2}, Κωνσταντίνος Πρωτόπαπας³, Μήνα Ψυχογιουίου³, Γιώργος Παπαδοπετράκης¹, Μάρθα Παπαδοπούλου³, Σοφοκλής Χάνος¹, Αναστασία Αντωνιάδου³ & Λίσσου Κανελλοπούλου²
¹Θετική Φωνή-Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδος, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ³Δ' Παθολογική Κλινική του Π.Γ.Ν. «Αττικόν», ⁴Α' Παθολογική Κλινική του Γ.Ν.Α. «Λαϊκό»

Το chemsex αποτελεί μια αυξανόμενη δραστηριότητα μεταξύ ανδρών που κάνουν σεξ με άνδρες (ΑΣΑ), με συχνά σοβαρές βιοψυχοκοινωνικές επιπτώσεις και μεγαλύτερη επικράτηση σε αυτούς που ζουν με HIV. Στα αίτια του συγκαταλέγονται οι διακρίσεις, η εσωτερικευμένη ομοφοβία, το στίγμα για τον HIV κ.α. Η παρούσα μελέτη αποτελεί την πρώτη στην Ελλάδα που διερευνά την επιδημιολογία του φαινομένου και τις επιπτώσεις του. Δείγμα αποτέλεσαν, κατόπιν συγκατάθεσης, 256 οροθετικοί ΑΣΑ. Χρησιμοποιήθηκε το WHOQuolBref για την ποιότητα ζωής και το ερωτηματολόγιο ανίχνευσης του chemsex της 56-Dean-Street. Η στατιστική επεξεργασία έγινε με σύγκριση μέσω όρων με τα κριτήρια Student's t και Kruskal-Wallis. Εμπειρία chemsex είχε το 37,7%. Το 29,4% χρησιμοποιούσε συγκεκριμένα τις ουσίες που αφορούν το chemsex (GBL/GHB, Mephedrone και Crystal Methamphetamine). Από τους χρήστες, 43,6% θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν συστηματικοί, με το 17,6% να έχει νηφάλια σεξουαλική δραστηριότητα σπάνια. Οι εμπλεκόμενοι με chemsex είναι σχετικά νεώτεροι, $p < 0,01$ και παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα ψυχολογικής ποιότητας ζωής, $p < 0,01$. Τα άτομα τα οποία κατά κανόνα δεν έχουν νηφάλια σεξουαλική δραστηριότητα, παρουσιάζουν χαμηλότερη κοινωνική ποιότητα ζωής, $p < 0,01$. Ο θεράπων ιατρός (94,5%) ή και κάποια εξειδικευμένη lgbtqi+ υπηρεσία (48,4%) είναι οι επικρατέστερες επιθυμητές πηγές βοήθειας. Συμπερασματικά, η συχνότητα του chemsex είναι ιδιαίτερα υψηλή στους οροθετικούς ΑΣΑ και μάλλον συμπίπτει με αυτή που εντοπίζεται στην Ευρώπη. Μολονότι δε φαίνονται να αντιμετωπίζουν όλοι οι χρήστες προβλήματα, ένας αριθμός αυτών, κυρίως όταν υπάρχει εθισμός και εξάρτηση, αντιμετωπίζει ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, οι οποίες ενδέχεται να είναι τόσο αποτέλεσμα όσο και αιτία της χρήσης. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να υπάρξουν εξειδικευμένες υπηρεσίες, οι οποίες θα μπορούν να αντιμετωπίσουν τις ιδιαίτερες ανάγκες των ανθρώπων αυτών. Η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των θεραπόντων λοιμοξιολόγων απαιτείται να είναι επίσης μια προτεραιότητα. Σύγκριση με μη οροθετικούς ΑΣΑ και ποιοτική διερεύνηση θα συνεισφέρουν σε ευρύτερη και βαθύτερη κατανόηση του σύνθετου φαινομένου του chemsex.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

13:00-14:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 17 // ΑΘΗΝΑ

Ψυχική ανθεκτικότητα και κοινωνική επάρκεια κατά την παιδική ηλικία και την αναδυόμενη ενηλικίωση

Προεδρείο: **Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου**, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ανθεκτικότητα και ευαλωτότητα σε μικρά παιδιά από διαζευγμένες οικογένειες: Διερεύνηση παραγόντων διαφοροποίησης

Χριστίνα Καρέλα & Κωνσταντίνος Πετρογιάννης

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εργασία μελετά το ζήτημα της ψυχικής ανθεκτικότητας των μικρών παιδιών από διαζευγμένες οικογένειες, όπως αυτή συνάγεται από μετρήσεις ψυχικής ευεξίας που αφορούν την προσοχή, τον έλεγχο της διάθεσης, την πρωτοβουλία, τη φιλοκοινωνική συμπεριφορά και την ευαισθησία ανταπόκρισης των γονέων. Το δείγμα αποτέλεσαν 130 διαζευγμένοι γονείς με παιδιά ηλικίας 4 έως 7 ετών, τα οποία, βάση των εκτιμήσεων των γονέων για τη μετάβαση στο διαζύγιο, χωρίστηκαν σε δυο ομάδες: α) παιδιά όπου υπήρχαν ενδείξεις για δυσκολίες (38.5%) και β) παιδιά που κατάφεραν να ανταπεξέλθουν «σχετικά καλά» μετά το διαζύγιο (61.5%). Προς επίρρωση της εμφάνισης ανθεκτικής συμπεριφοράς στα παιδιά παρά την πίεση του διαζυγίου έγινε σύγκριση μεταξύ των δυο ομάδων. Διερευνήθηκαν, επίσης, πιθανές διαφορές μεταξύ τους ως προς ορισμένους οικοσυστημικούς παράγοντες που βιβλιογραφικά έχουν βρεθεί ότι εμπλέκονται στη διαδικασία του διαζυγίου. Από τις αναλύσεις προέκυψε πως τα παιδιά των οποίων οι γονείς δεν εξέφρασαν ανησυχία για πιθανές δυσχέρειες λόγω διαζυγίου συγκέντρωσαν υψηλότερη βαθμολογία στις περισσότερες μετρήσεις συναισθηματικής ευεξίας, συγκριτικά με τα παιδιά που οι γονείς ανησυχούσαν για πιθανό πρόβλημα. Επιπλέον, βρέθηκε ότι οι γονείς της πρώτης ομάδας ανέφεραν χαμηλότερα επίπεδα γονικού στρες, πιο υποστηρικτικές σχέσεις με την/τον πρώην σύζυγο, υψηλότερο αίσθημα ικανοποίησης από τομείς της ζωής τους και λιγότερες συγκρούσεις με το παιδί συγκριτικά με τους γονείς που ανησυχούν. Τα ευρήματα υπογραμμίζουν την ανάγκη μελέτης του διαζυγίου υπό το πρίσμα της ανθεκτικότητας παρά του κινδύνου, αναδεικνύοντας τη σημασία και το ρόλο ορισμένων βασικών παραγόντων προστασίας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η διερεύνηση της σχέσης της ψυχικής ανθεκτικότητας, της αυτοεκτίμησης και της αυτο-αποτελεσματικότητας μαθητών/τριών με και χωρίς ήπιες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Ευμορφία Γιαννοπούλου & Βασιλική Γιαννούλη

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τα τελευταία χρόνια η εκπαιδευτική έρευνα εστιάζει στην προώθηση του ευ ζην των μαθητών/τριών και στην πρόληψη της ψυχικής τους υγείας. Αρκετές μελέτες έχουν ασχοληθεί με τις έννοιες της ανθεκτικότητας, της αυτοεκτίμησης και της αυτο-αποτελεσματικότητας στον μαθητικό πληθυσμό, αλλά λίγες δίνουν έμφαση στη διερεύνηση των παραπάνω εννοιών στα παιδιά με ήπιες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η ψυχική ανθεκτικότητα είναι η ικανότητα προσαρμογής των παιδιών όταν εκτίθενται σε αντίξοες συνθήκες (Ungar, 2015). Ως έννοια η αυτοεκτίμηση αναφέρεται στην υποκειμενική κρίση ενός ατόμου για την αξία του, η οποία μπορεί να μην αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα (Baumeister, Leary, 2000). Η αυτο-αποτελεσματικότητα, αφορά απόψεις ή προβλέψεις σχετικά με το πόσο καλά μπορεί κάποιος να εκτελέσει πράξεις που απαιτούνται για να αντιμετωπίσει μελλοντικές καταστάσεις (Bandura, 1982). Σκοπός της έρευνας αυτής είναι να παρουσιάσει τη σχέση μεταξύ ψυχικής ανθεκτικότητας, αυτοεκτίμησης και αυτο-αποτελεσματικότητας σε μαθητές/τριες με και σε μαθητές/τριες χωρίς ήπιες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στην έρευνα συμμετέχουν μαθητές/τριες με ήπιες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και μαθητές/τριες τυπικής ανάπτυξης που φοιτούν στις Ε' και Στ' τάξεις Δημοτικών Σχολείων της Θεσσαλονίκης. Τα εργαλεία που χορηγήθηκαν στους μαθητές/τριες ήταν οι ελληνικές προσαρμογές των ακόλουθων εργαλείων: α) Resilience Youth Development Module (WestEd, 2009), β) Culture-Free Self-esteem Inventory for Children (Battle, 1981) και γ) Children's Self-efficacy for Peer Interaction Scale (Wheeler & Ladd, 1982). Αναμένεται ότι θα προκύψουν διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ως προς τα επίπεδα ψυχικής ανθεκτικότητας, αυτοεκτίμησης και αυτο-αποτελεσματικότητας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ψυχική ανθεκτικότητα & ενδο-ομαδικές σχέσεις σε μαθητές Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Μαίρη Θεοδωροπούλου & Πέννυ Παναγιωτοπούλου

Πανεπιστήμιο Πατρών

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των ενδο-ομαδικών σχέσεων και της ψυχικής ανθεκτικότητας σε μαθητές/τριες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ο όρος ψυχική ανθεκτικότητα αφορά στη θετική προσαρμογή του ατόμου σε αντίξοες συνθήκες με έμφαση στις ατομικές και κοινωνικές ικανότητες του (Ungar 2008· Ungar & Lienbenberg, 2011). Ο όρος ενδο-ομαδικές σχέσεις αφορά στις σχέσεις μεταξύ των μελών που ανήκουν στην ίδια ομάδα (Quinn, Roese, Pennington & Olson, 1999). Η έρευνα στοχεύει στο να καταδείξει τη σχέση της ψυχικής ανθεκτικότητας των μαθητών/τριών, των αισθημάτων τους για τον ομαδικό και ατομικό τρόπο εργασίας και τις κοινωνικές δεξιότητες τους μέσω της κοινωνικής συμπεριφοράς τους. Το δείγμα της έρευνας αποτελούν 512 μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης Δημοτικών Σχολείων στον Ν. Αχαΐας και στο Ν. Αττικής. Στο δείγμα της έρευνας χορηγήθηκαν ερωτηματολόγια που αφορούσαν στην ψυχική ανθεκτικότητα και στις ενδο-ομαδικές σχέσεις. Τα ευρήματα, όπως προκύπτουν από την ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης, αναδεικνύουν την σχέση ανάμεσα στην ψυχική ανθεκτικότητα των μαθητών, στην προτίμηση τους για ομαδική και ατομική εργασία και στις κοινωνικές δεξιότητες τους. Θα παρουσιαστούν, επίσης, τα ευρήματα από την σύγκριση των μεταβλητών αυτών ως προς το φύλο και τον τόπο κατοικίας των μαθητών. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα συζητηθούν σε σύγκριση με ανάλογα ευρήματα από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Εκτίμηση της κοινωνικής επάρκειας των μικρών παιδιών: Η ελληνική εκδοχή της Κλίμακας Κοινωνικής Επάρκειας

Ευθυμία Πεντέρη & Κωνσταντίνος Πετρογιάννης
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η είσοδος των παιδιών στο νηπιαγωγείο σηματοδοτεί μια περίοδο σημαντικών προκλήσεων και αλλαγών που αφορούν τόσο στη γνωστική όσο και την κοινωνικο-συναισθηματική τους ανάπτυξη. Η επιτυχημένη κοινωνική προσαρμογή εντάσσεται μεταξύ των βασικών στόχων του αναλυτικού προγράμματος του νηπιαγωγείου και συνδέεται με τη μελλοντική ακαδημαϊκή επίτευξη και σχολική επιτυχία. Η αξιολόγηση της κοινωνικής επάρκειας των μικρών παιδιών είναι κομβικής σημασίας τόσο για την ανίχνευση των παιδιών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, όσο και για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας των σχετικών δραστηριοτήτων και προγραμμάτων. Οι γονείς αποτελούν αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης για την κοινωνική επάρκεια των παιδιών τους και ως εκ τούτου είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη οι εκτιμήσεις τους. Διαφορές στις αξιολογήσεις των σχετικών δεξιοτήτων των παιδιών μπορεί να οφείλονται μεταξύ άλλων στο διαφορετικό προσανατολισμό των κοινωνικο-πολιτισμικών προσδοκιών των ατόμων που αξιολογούν τις σχετικές συμπεριφορές. Στόχος της παρούσης εργασίας είναι η μελέτη των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών της ελληνικής εκδοχής της Κλίμακας Κοινωνικής Επάρκειας για τους γονείς, λαμβάνοντας υπόψη ότι σχετικά ερευνητικά εργαλεία με αξιόπιστη και έγκυρη εφαρμογή σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα είναι περιορισμένα. Το συγκεκριμένο εργαλείο, εκτός του ότι είναι σύντομο, έχει αποδειχθεί ότι ανταποκρίνεται στις ανάγκες αξιολόγησης της κοινωνικής επάρκειας παιδιών πρώτης και μέσης παιδικής ηλικίας. Το ερωτηματολόγιο συμπλήρωσαν 913 μητέρες παιδιών ηλικίας 4-6 που φοιτούσαν σε δημόσια νηπιαγωγεία σε 33 νομούς της Ελλάδας. Η διερευνητική παραγοντική ανάλυση ανέδειξε δύο ισχυρούς παράγοντες που αντανακλούσαν ο πρώτος τις φιλοκοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες των παιδιών και ο δεύτερος τη ρύθμιση συναισθημάτων. Το γεγονός ότι δύο προτάσεις δεν φόρτισαν στον αναμενόμενο παράγοντα, δίχως να επηρεάζεται η αξιοπιστία της κλίμακας, αναδεικνύει την επίδραση του πολιτισμικού παράγοντα. Ο έλεγχος των συνδέσεων της κοινωνικής επάρκειας με διάφορα χαρακτηριστικά του παιδιού και των μητέρων ανέδειξε τη σχέση της ηλικίας και της ιδιοσυγκρασίας του παιδιού με τις εκτιμήσεις των μητέρων για την κοινωνική του επάρκεια.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

13:00-14:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 18 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Γλώσσα, κατανόηση εννοιών, χαρισματικότητα: Εφαρμογές αναπτυξιακής ψυχολογίας στην εκπαίδευση

Προεδρείο: **Ελευθερία Γωνίδα**, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η σχέση του γλωσσικού επιπέδου παιδιών προσχολικής ηλικίας με το ψυχοκοινωνικό τους προφίλ: συγχρονικά και διαχρονικά δεδομένα

Φανή Μοκαϊτή & Αλεξάνδρα Καρούσου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η γλώσσα αποτελεί ισχυρό εργαλείο τόσο για τη διαπροσωπική επικοινωνία και την κοινωνική αλληλεπίδραση, όσο και για την ενδοπροσωπική επικοινωνία και αυτορρύθμιση. Με τη γλώσσα να διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά καταλαβαίνουν και γίνονται κατανοητά από τους άλλους (ενηλίκους και ομηλικούς), τον τρόπο με τον οποίο οργανώνουν και διαχειρίζονται την προσοχή τους, τη σκέψη, τη συμπεριφορά και τα συναισθήματά τους, δεν προκαλεί έκπληξη ότι τα παιδιά με γλωσσικές δυσκολίες αντιμετωπίζουν συχνά κοινωνικές και συναισθηματικές δυσκολίες καθώς και προβλήματα συμπεριφοράς. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ του γλωσσικού επιπέδου παιδιών προσχολικής ηλικίας και διαφόρων διαστάσεων της ψυχοκοινωνικής τους ανάπτυξης. Συλλέχθηκαν διαχρονικά δεδομένα από 107 ελληνόφωνα παιδιά κατά το πρώτο και δεύτερο έτος παρακολούθησης του Νηπιαγωγείου (προνήπια και νήπια). Το γλωσσικό τους επίπεδο εκτιμήθηκε με χορήγηση της Δοκιμασίας Εκφραστικού Λεξιλογίου (Βογινδρούκας, Πρωτόπαπας & Σιδερίδης, 2009) και της δοκιμασίας Εικόνες Δράσης (Βογινδρούκας, Πρωτόπαπας & Σταυρακάκη, 2011). Για τη διερεύνηση του ψυχοκοινωνικού προφίλ των παιδιών πραγματοποιήθηκε Κοινωνιομετρικό Τεστ (Moreno, 1970) σε όλους τους μαθητές των τάξεων στις οποίες φοιτούν, ενώ ταυτόχρονα χορηγήθηκε στους/στις εκπαιδευτικούς η Κλίμακα Συναισθηματικής Ευεξίας Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας (Μπάρδος & Πετρογιάννης, υπό έκδοση) και η Κλίμακα Ελέγχου Συμπεριφοράς (ΚΕΣΠΗ, Μανωλίτσης, 2013). Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ενδιαφέρουσες συγχρονικές και διαχρονικές σχέσεις του γλωσσικού επιπέδου των παιδιών, τόσο με την κοινωνική τους θέση μέσα στην τάξη του Νηπιαγωγείου, όσο και με παράγοντες της ψυχοσυναισθηματικής τους ανάπτυξης (φιλοκοινωνική συμπεριφορά και επικοινωνία, έλεγχος αυθόρμητης συμπεριφοράς και διάθεσης, προσοχή, συγκέντρωση και επιμονή, πρωτοβουλία, προβλήματα εσωτερίκευσης και εξωτερίκευσης). Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με προγενέστερα σχετικά αποτελέσματα καθώς και με τις θεωρητικές και πρακτικές τους προεκτάσεις.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ανάλυση των γραπτών δεξιοτήτων των μαθητών Δημοτικού μέσω του κριτηρίου CBM

Αικατερίνη Τζαμάκου & Ιωάννης Κ. Δημάκος

Πανεπιστήμιο Πατρών

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να μελετήσει την ικανότητα των μαθητών της Β΄, Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού στην παραγωγή γραπτών κειμένων. Η αξιολόγηση των γραπτών κειμένων των μαθητών είναι σημαντική για την αναγνώριση των ικανοτήτων και των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μαθητές και για την ευκολότερη εκπαιδευτική παρέμβαση. Αν και έχουν προταθεί αρκετές μέθοδοι αξιολόγησης, η χρήση κριτηρίων CBM (Curriculum Based Measurement) δεν έχει χρησιμοποιηθεί αρκετά, αν και χρησιμοποιείται διεθνώς (Dockrell et al., 2014· Gansle et al., 2004· Marston, 1989). Στην έρευνα συμμετείχαν μαθητές από τυχαία επιλεγμένα Δημοτικά Σχολεία, των οποίων τα γραπτά αξιολογήθηκαν με τα κριτήρια CBM-Writing (Curriculum Based Measurement-Writing). Στους μαθητές δόθηκε μια ατελής πρόταση και οδηγίες για να προετοιμάσουν τη συνέχεια του κειμένου τους (1 λεπτό). Στη συνέχεια οι μαθητές είχαν 5 λεπτά στη διάθεσή τους για να ολοκληρώσουν το κείμενό τους. Επίσης, ζητήθηκε αξιολόγηση του κάθε μαθητή από τον εκπαιδευτικό της τάξης φοίτησης σε μία φόρμα αξιολόγησης που του δόθηκε και που περιείχε ερωτήματα σχετικά με την επίδοση του μαθητή στη γλώσσα και σε άλλα σχολικά αντικείμενα. Αναφορικά με τη γραπτή έκφραση των μαθητών, τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων όσον αφορά την εφαρμογή κανόνων στίξης, γραμματικής, ορθογραφίας. Όσον αφορά τα συγκεκριμένα κριτήρια του CBM-W, υπήρχαν διαφορές στο σύνολο των γραπτών λέξεων και το σύνολο των ορθογραφημένων λέξεων. Παράλληλα, οι αξιολογήσεις των εκπαιδευτικών εμφάνισαν συνάφεια και συνάδουν με την επίδοση των μαθητών στα κριτήρια CBM-W σύμφωνα με το δείγμα γραφής που παρουσίασαν. Τέλος, γίνονται προτάσεις για την αποδοτικότερη και συχνότερη εφαρμογή των κριτηρίων στη σχολική πρακτική.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ποσοτική και ποιοτική αξιολόγηση ορθογραφικής ακρίβειας και διερεύνηση ορθογραφικών στρατηγικών μαθητών τυπικής ανάπτυξης της Στ' δημοτικού

Χρ. Κοτζαμάνη, Ε.Τ. Πανταζοπούλου & Φ. Πολυχρόνη
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η ποσοτική και ποιοτική αξιολόγηση της ορθογραφικής ακρίβειας ελληνόφωνων μαθητών τυπικής ανάπτυξης της ΣΤ' Δημοτικού ως προς την απόδοση των λεξικών μορφημάτων και των παραγωγικών επιθημάτων και ως προς το φύλο. Επιπλέον, διερευνήθηκαν οι ορθογραφικές στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι μαθητές και ποια/-ες συμβάλλουν στη μεγαλύτερη ορθογραφική ακρίβεια. Το δείγμα αποτέλεσαν 58 μαθητές τυπικής ανάπτυξης της Στ' Δημοτικού (30 αγόρια και 28 κορίτσια). Χορηγήθηκε, αρχικά, μία ορθογραφική δοκιμασία 69 λέξεων, οι οποίες επιλέχθηκαν με συγκεκριμένα κριτήρια από τα γλωσσικά εγχειρίδια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι λέξεις κατατμήθηκαν σε μορφήματα και αξιολογήθηκαν ως προς την ορθογραφική ακρίβεια στην απόδοση λεξικών μορφημάτων, παραγωγικών επιθημάτων και των εξαιρέσεών τους. Στη συνέχεια, διεξήχθη ποιοτική ανάλυση των λαθών στα εν λόγω μορφήματα. Τέλος, πραγματοποιήθηκε δομημένη συνέντευξη με τους μαθητές για την καταγραφή, μέσω αυτο-αναφορών, των ορθογραφικών στρατηγικών που επέλεξαν, για να αποδώσουν 14 από τις λέξεις-στόχους της ορθογραφικής δοκιμασίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, διαπιστώθηκε πως οι μαθητές δυσκολεύονται περισσότερο στην απόδοση των παραγωγικών επιθημάτων σε σχέση με τα λεξικά μορφήματα και πως τα αγόρια σημειώνουν χαμηλότερη επίδοση εν συγκρίσει με τα κορίτσια. Από την ποιοτική ανάλυση λαθών φάνηκε ότι οι μαθητές οδηγούνται σε λανθασμένη ορθογραφική απόδοση επιλέγοντας τα πιο κοινόχρηστα γραφήματα. Αναφορικά με τις ορθογραφικές στρατηγικές, η μορφολογική στρατηγική χρησιμοποιήθηκε περισσότερο για την απόδοση των λέξεων ως ολότητες και των λεξικών μορφημάτων, ενώ η μνημονική για την απόδοση των παραγωγικών επιθημάτων. Λιγότερο αποτελεσματική βρέθηκε η στρατηγική επινόησης, ενώ η επίδοση στα παραγωγικά επιθήματα φάνηκε να σχετίζεται με τη χρήση φωνολογικής στρατηγικής, αναλογίας και οπτικού ελέγχου.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Μπορούν οι Θεωρίες Διπλής Επεξεργασίας να ερμηνεύσουν την «επεξηγηματική συνύπαρξη» επιστημονικών και διαισθητικών θεωριών στην παιδική ηλικία;

*Αθηνά Καραμανίδου & Δημήτριος Πνευματικός
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Η «επεξηγηματική συνύπαρξη» ορίζεται ως η συνύπαρξη επιστημονικών και διαισθητικών πεποιθήσεων μετά την συστηματική διδασκαλία επιστημονικών εξηγήσεων, ακόμη και κατά την ενήλικη ζωή. Οι θεωρητικοί της Γνωσιακής Επιστήμης πρότειναν τις θεωρίες διπλής επεξεργασίας (ΘΔΕ) ως πιθανό θεωρητικό πλαίσιο που μπορεί να ερμηνεύσει την «επεξηγηματική συνύπαρξη». Σύμφωνα με τις ΘΔΕ, μια καθαρά διαισθητική επεξεργασία που συνδέεται με την ταχεία αντίδραση (Τύπος 1) είναι ανταγωνιστική μιας πιο απαιτητικής αναλυτικής επεξεργασίας που συνδέεται με την αργή απόκριση (Τύπος 2). Ένα παράδειγμα των ΘΔΕ είναι η προκατάληψη της πεποίθησης (ΠΠ), η τάση των ατόμων να αξιολογούν τα συμπεράσματα με βάση την εμπειρική τους αλήθεια (Τύπος 1) και όχι βάσει της εγκυρότητας του συλλογισμού που θα ήταν μια ένδειξη του αναλυτικού τρόπου σκέψης (Τύπος 2). Η παρεμπόδιση της ΠΠ είναι μια γνωστική απαιτητική διαδικασία που προϋποθέτει την ανίχνευση σύγκρουσης μεταξύ των δύο τύπων επεξεργασίας και την αναστολή της διαισθητικής γνώσης (Τύπος 2). Στόχος της μελέτης ήταν να διερευνήσει εάν η «επεξηγηματική συνύπαρξη» σε έννοιες της φυσικής αναδεικνύεται μέσα από την ΠΠ, καθώς μαθητές, που διδάσκονται τις επιστημονικές εξηγήσεις, αξιολογούν την εγκυρότητα παραγωγικών συλλογισμών που περιέχουν συμβατά και ασύμβατα με τις διαισθητικές πεποιθήσεις συμπεράσματα. Στην έρευνα συμμετείχαν 24 μαθητές Δ' και Στ' τάξης οι οποίοι αξιολόγησαν την εγκυρότητα 6 παραγωγικών συλλογισμών μπροστά σε ηλεκτρονικό υπολογιστή (on-line), που κατέγραφε τις οφθαλμικές τους κινήσεις (Tobii Eye Tracker). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές εμφάνισαν σημαντικά περισσότερα λάθη και χρειάστηκαν περισσότερο χρόνο προκειμένου να αξιολογήσουν σωστά τους ασύμβατους συλλογισμούς (ΠΠ). Όταν αξιολογούσαν έναν συμβατό συλλογισμό (κυρίως οι 12χρονοι) τον διάβαζαν μία φορά και εμφάνιζαν λίγα σημεία εστίασης με μικρή διάρκεια, ενώ όταν αξιολογούσαν έναν ασύμβατο διάβαζαν περισσότερες φορές τον συλλογισμό και εμφάνιζαν περισσότερα σημεία εστίασης με μεγαλύτερη διάρκεια. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι συχνά η επιστημονική γνώση απαιτεί αναλυτική σκέψη η οποία να είναι σε θέση να αναχαιτίσει την ΠΠ που οφείλεται σε εδραιωμένες διαισθητικές ερμηνείες των φαινομένων.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ακαδημαϊκή χαρισματικότητα και αναζήτηση ακαδημαϊκής βοήθειας: Ο ρόλος της τελειοθηρίας, των πεποιθήσεων για την αναζήτηση βοήθειας και των λανθανουσών θεωριών για τη νοημοσύνη

*Αναστασία Ντριβιντίδου, Ελευθερία Γωνίδα & Γρηγόρης Κιοσέογλου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη της αναζήτησης ακαδημαϊκής βοήθειας σε χαρισματικούς μαθητές. Η αναζήτηση βοήθειας, αν και αναγνωρίζεται ως μια προσαρμοστική στρατηγική αυτο-ρυθμιζόμενης μάθησης, έχει ελάχιστα ερευνηθεί διεθνώς σε χαρισματικούς μαθητές. Ειδικότερα, η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στη διερεύνηση της συνεισφοράς της ακαδημαϊκής τελειοθηρίας, των λανθανουσών θεωριών για τη νοημοσύνη, καθώς και των προσωπικών αντιλήψεων των χαρισματικών μαθητών σε σχέση με το όφελος και το κόστος της αναζήτησης βοήθειας στην εκδήλωση συμπεριφορών αναζήτησης ακαδημαϊκής βοήθειας. Συνολικά συμμετείχαν 149 έφηβοι μαθητές και μαθήτριες οι οποίοι αναγνωρίστηκαν ως ακαδημαϊκά ταλαντούχοι μέσω μιας ειδικής διαδικασίας αξιολόγησης από το «Κέντρο για Χαρισματικά παιδιά στην Ελλάδα (Center for Talented Youth, Greece at Anatolia College)». Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να συμπληρώσουν κλίμακες αυτο-αναφοράς οι οποίες αξιολογούσαν την ακαδημαϊκή τελειοθηρία (αντιλαμβανόμενη ασυμφωνία μεταξύ στόχων και επιτευγμάτων, θέσπιση υψηλών κριτηρίων επίδοσης, ανάγκη για τάξη και οργάνωση), τις λανθάνουσες θεωρίες για τη νοημοσύνη που υιοθετούν (θεωρία σταθερής ευφυΐας, θεωρία μεταβαλλόμενης ευφυΐας), το αντιλαμβανόμενο όφελος και κόστος της αναζήτησης βοήθειας και τις συμπεριφορές λειτουργικής αναζήτησης και αποφυγής αναζήτησης βοήθειας. Στα δεδομένα εφαρμόστηκε ανάλυση διαδρομών η οποία έδειξε ότι τα προσαρμοστικά χαρακτηριστικά τελειοθηρίας, όπως είναι η θέσπιση υψηλών κριτηρίων επίδοσης, λειτουργούν ως θετικός προγνωστικός παράγοντας της υιοθέτησης συμπεριφορών λειτουργικής αναζήτησης βοήθειας κυρίως μέσω των πεποιθήσεων που αφορούν το όφελος της αναζήτησης βοήθειας, ενώ η αντιλαμβανόμενη ασυμφωνία στόχων-επιτευγμάτων προβλέπει την αποφυγή αναζήτησης βοήθειας τόσο άμεσα όσο και έμμεσα μέσω του αντιλαμβανόμενου κόστους. Το παραπάνω δίκτυο σχέσεων δε βρέθηκε να διαφοροποιείται για τους μαθητές και τις μαθήτριες που θεωρούν τη νοημοσύνη ως σταθερό ή ως μεταβαλλόμενο ατομικό χαρακτηριστικό. Τα ευρήματα συζητώνται σε σχέση με την τρέχουσα θεωρία και έρευνα στη διεθνή βιβλιογραφία που αφορά τους τυπικούς μαθητές, ενώ αναφέρονται οι περιορισμοί της έρευνας και διατυπώνονται προτάσεις εφαρμογής και μελλοντικής έρευνας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

13:00-14:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 19 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2

Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, γονείς και εκπαιδευτικοί μιλούν για τις μεταξύ τους σχέσεις

Προεδρείο: **Κωνσταντίνος Κόκκινος**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Οικογενειακό περιβάλλον και εκπαιδευτικές επιλογές μαθητών με δυσλεξία

Μ. Λουάρη & Φ. Βλάχος

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Οι μαθητές με δυσλεξία συχνά βιώνουν τη ματαίωση των προσδοκιών τους καθώς οι ακαδημαϊκές τους επιδόσεις είναι πολύ χαμηλές και αντιστρόφως ανάλογες με τις ώρες μελέτης που έχουν δαπανήσει. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη εν γένει των μαθητών παίζει το οικογενειακό περιβάλλον καθώς η υποστήριξη που προσφέρει στο μαθητή φαίνεται να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ακαδημαϊκή του εξέλιξη. Το προφίλ κάθε οικογένειας, όπως αποτυπώνεται από την εκπαίδευση των γονέων και το επάγγελμά τους, πιθανά επηρεάζει τις εκπαιδευτικές επιλογές των μαθητών. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση του κατά πόσο το οικογενειακό περιβάλλον στηρίζει ένα μαθητή με δυσλεξία και συμβάλλει στην εκπαιδευτική του πορεία και αν το εκπαιδευτικό προφίλ της οικογένειας επηρεάζει την είσοδό του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συμμετείχαν 74 άτομα με διάγνωση δυσλεξία και Μ.Ο. ηλικίας τα 19.54 έτη, τα οποία κατά τη διάρκεια της έρευνας είτε φοιτούσαν στην τελευταία τάξη του Λυκείου είτε είχαν αποφοιτήσει πριν ένα ως δύο έτη. Σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο περιελάμβανε ερωτήσεις σχετικές με τις εκπαιδευτικές επιλογές των μαθητών και επιπλέον σχετικά στοιχεία συγκεντρώθηκαν μέσω ημι-δομημένης συνέντευξης. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι το οικογενειακό περιβάλλον υποστηρίζει τους μαθητές με δυσλεξία και συμβάλει θετικά στην εκπαιδευτική τους πορεία. Διαφοροποίηση ως προς τον βαθμό υποστήριξης παρατηρήθηκε μεταξύ των οικογενειών διαφορετικού εκπαιδευτικού προφίλ, καθώς γονείς πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ήταν εκείνοι που υποστήριξαν στο μέγιστο βαθμό τα παιδιά τους, η εκπαιδευτική πορεία των οποίων ήταν αντίστοιχη της υποστήριξης που δέχθηκαν. Αντιθέτως, γονείς υποχρεωτικής εκπαίδευσης στήριξαν μεν τα παιδιά τους σύμφωνα με τις δυνατότητές τους, όμως αυτοί οι μαθητές σε μεγάλο ποσοστό δεν συμμετείχαν στις εισαγωγικές εξετάσεις για το πανεπιστήμιο. Στόχος τους ήταν να τελειώσουν το Λύκειο και πρόθεσή τους είτε να εγγραφούν σε κάποια τεχνική σχολή είτε να ακολουθήσουν το επάγγελμα του πατέρα τους. Τα αποτελέσματα αυτά συζητούνται σε σχέση τα αντίστοιχα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Γονεϊκό στρες και προβλήματα συμπεριφοράς σε οικογένειες παιδιών με και χωρίς μαθησιακές δυσκολίες: Μια συγκριτική μελέτη

Γεώργιος Χαλβαντζής & Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η ύπαρξη των μαθησιακών δυσκολιών σε ένα ή περισσότερα παιδιά μιας οικογένειας συχνά αποτελεί την αιτία εμφάνισης γονεϊκού στρες, γεγονός που επηρεάζει την άποψη των γονέων για την επάρκειά τους, την αλληλεπίδραση με το παιδί τους και τα ζητήματα ανατροφής του. Στην παρούσα έρευνα διερευνήθηκαν παράμετροι που επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τα επίπεδα του γονεϊκού στρες παράλληλα με την εξέταση των προβλημάτων συμπεριφοράς και ψυχοκοινωνικής προσαρμοστικότητας παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες και διερευνήθηκαν οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν γονείς παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες και παιδιών τυπικής ανάπτυξης. Στην έρευνα συμμετείχαν 193 γονείς: 109 γονείς παιδιών με διαγνωσμένες μαθησιακές δυσκολίες και 84 γονείς παιδιών τυπικής ανάπτυξης. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο περιελάμβανε δημογραφικά στοιχεία και τις δύο ακόλουθες κλίμακες: α) Σύντομη Μορφή της Κλίμακας Γονεϊκού Στρες (Abidin, 1995) και β) την Κλίμακα Παιδικής Συμπεριφοράς (Eyberg & Pincus, 1999). Από την επεξεργασία των δεδομένων προέκυψαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές στα επίπεδα του γονεϊκού στρες ανάμεσα στις δύο ομάδες καθώς και στις επιμέρους διαστάσεις της παιδικής συμπεριφοράς σε συνάρτηση με την επίδραση του κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου των συμμετεχόντων. Προέκυψαν, επίσης, μέτριου βαθμού συσχετίσεις των προβλημάτων συμπεριφοράς με τις επιμέρους διαστάσεις του γονεϊκού στρες σε συνδυασμό με ένα προβλεπτικό μοντέλο του γονεϊκού στρες βασισμένο στα προβλήματα παιδικής συμπεριφοράς. Τέλος, διαφορές φάνηκε να υπάρχουν και ως προς τις στρατηγικές διαχείρισης του στρες στο οικογενειακό πλαίσιο ανάμεσα στις δύο υπό εξέταση ομάδες και διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα και τις επιμέρους ταξινομήσεις των μαθησιακών δυσκολιών.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Αντιλήψεις αποδοχής - απόρριψης από γονείς και εκπαιδευτικούς μαθητών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Αλεξάνδρα Μίσκου¹ & Ηλίας Κουρκούτας²

¹Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, ²Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας είναι η διερεύνηση της εκλαμβανόμενης αποδοχής/απόρριψης των γονέων και των εκπαιδευτικών από παιδιά με και χωρίς Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες. Στην έρευνα συμμετείχαν 195 μαθητές Δ΄ έως ΣΤ΄ τάξης δύο Δημοτικών Σχολείων του Ρεθύμνου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά με και χωρίς Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες νιώθουν γενικά ότι οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί τους τα αποδέχονται. Ωστόσο, το σύνολο των παιδιών του δείγματος φάνηκε να βιώνει τους γονείς του ως πιο στοργικούς/ζεστούς σε σύγκριση με το δάσκαλο. Διαφοροποίηση βρέθηκε, επίσης, στην εκλαμβανόμενη αδιαφορία/παραμέληση και εχθρότητα/επιθετικότητα από τους εκπαιδευτικούς μεταξύ των παιδιών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, με τα πρώτα να βιώνουν τα παραπάνω αρνητικά συναισθήματα πιο έντονα. Τέλος, ο στατιστικός έλεγχος έδειξε ότι η μητέρα βιώνεται ως πιο ζεστή/στοργική σε σύγκριση με τον πατέρα, ενώ ο πατέρας φαίνεται να δείχνει περισσότερη αδιαφορία/ παραμέληση σε σχέση με τη μητέρα.

Σχέσεις μεταξύ αδελφών με και χωρίς νοητική αναπηρία: Η οπτική των γονιών **Χρυσή Μανωλοπούλου, Αγγελική Δαβάζογλου & Κωνσταντίνος Μ. Κόκκινος**

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Οι σχέσεις των αδελφών είναι συνήθως από τις πιο ισχυρές και μακροχρόνιες ανάμεσα στα μέλη μιας οικογένειας και συχνά επηρεάζονται από την παρουσία ενός παιδιού με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στην περίπτωση των παιδιών με νοητική αναπηρία (ΝΑ), οι γονείς φαίνεται να εστιάζουν περισσότερο στις ανάγκες των παιδιών αυτών και λιγότερο σε εκείνες των τυπικών αναπτυσσόμενων (ΤΑ) αδελφών τους. Παρόλο που η οικογένεια του παιδιού με ΝΑ έχει μελετηθεί εκτενώς, εντούτοις ελάχιστες είναι οι έρευνες που εξετάζουν την ποιότητα της αδελφικής σχέσης όπως την αντιλαμβάνονται οι γονείς και τα ΤΑ αδέρφια. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή και η σύγκριση των απόψεων γονέων (μητέρας και πατέρα) παιδιών με και χωρίς ΝΑ για την ποιότητα της σχέσης τους με τα ΤΑ αδέρφια τους. Για τη μέτρησή της χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Μέτρησης Αδελφικής Σχέσης (SRQ, Furman & Buhrmester, 1985· Αδάμης, Τσαμπαρλή & Ταλάντη, 2017) στην οποία αξιολογούνται τέσσερις διαστάσεις: ζεστασιά/εγγύτητα, Status/εξουσία, σύγκρουση και αντιπαλότητα. Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι γονείς των ΤΑ παιδιών διαφοροποιούνται από τους γονείς των παιδιών με ΝΑ σε τρεις από τις τέσσερις διαστάσεις. Συγκεκριμένα, οι μητέρες των ΤΑ αδελφών αντιλαμβάνονται περισσότερη ασυμμετρία ισχύος υπέρ των μεγαλύτερων παιδιών τους, συγκρούσεις, αλλά και ζεστασιά/εγγύτητα στη σχέση των ΤΑ παιδιών τους συγκριτικά με τις μητέρες των παιδιών με ΝΑ. Οι πατέρες φαίνεται να συμφωνούν με τις μητέρες μόνο ως προς τις συγκρούσεις που παρατηρούν στις σχέσεις των ΤΑ παιδιών τους. Καμία διαφορά δεν παρατηρήθηκε στις απόψεις των γονέων παιδιών με ΝΑ στις επιμέρους διαστάσεις. Τα ευρήματα συζητούνται στο πλαίσιο της συστημικής θεωρίας, με στόχο την ενδυνάμωση των σχέσεων της οικογένειας και τη βελτίωση της ποιότητας των σχέσεων μεταξύ των αδελφών.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Αξιολόγηση των προβλημάτων συμπεριφοράς των μαθητών Δημοτικού και Γυμνασίου από εκπαιδευτικούς

Διονυσία Λάζαρη & Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα ποικίλα προβλήματα συμπεριφοράς καθώς και τα όποια θετικά στοιχεία στη συμπεριφορά των μαθητών απασχολούν διαχρονικά την επιστημονική εκπαιδευτική κοινότητα. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η αξιολόγηση των προβλημάτων αυτών συμπεριφοράς και των θετικών παραμέτρων που επισημαίνονται στη συμπεριφορά των μαθητών Δημοτικού και Γυμνασίου καθώς και η επίδραση ορισμένων δημογραφικών μεταβλητών στην αξιολόγηση της συμπεριφοράς των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς. Το δείγμα της έρευνας αποτελούν 312 εκπαιδευτικοί (156 δάσκαλοι και 156 καθηγητές Γυμνασίου). Ως προς τους καθηγητές ήταν: 78 των θεωρητικών επιστημών, 41 των θετικών επιστημών και 37 άλλων ειδικοτήτων. Για τη λήψη των δεδομένων της έρευνας χορηγήθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο αποτελούνταν από κατάλογο δημογραφικών στοιχείων και τις δύο παρακάτω κλίμακες: α) Conners Teacher Rating Scale-Revised (L) (Conners, 1997) και β) Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) (Goodman, 1997). Από τα αποτελέσματα έγινε φανερό ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε συγκεκριμένες υποκλίμακες του SDQ (Συναισθηματικών, Κοινωνικών και Γνωστικών Προβλημάτων και Προβλημάτων Διαγωγής) με τη βαθμίδα εργασίας των εκπαιδευτικών, την ειδικότητά τους και την ύπαρξη διοικητικών καθηκόντων. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι η υποκλίμακα της Υπερκινητικότητας παρουσιάζει συσχέτιση με τις υποκλίμακες: Άγχους/Συστολής, Γνωστικών Προβλημάτων/Διάσπασης Προσοχής και Εναντιωματικότητας. Τέλος, βρέθηκε ότι η υποκλίμακα των Κοινωνικών Προβλημάτων συσχετίζεται θετικά με δύο υποκλίμακες (Υπερκινητικότητας και Άγχους/Συστολής) και αρνητικά με την υποκλίμακα της Τελειομανίας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

**13:00 - 14:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 7 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3
Μεθοδολογία έρευνας στην Ψυχολογία: Εγκυρότητα, αξιοπιστία, δεοντολογία**

Προεδρείο: **Αλέξιος Αρβανίτης**, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αξιολόγηση της παραγοντικής δομής και των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών της Κλίμακας Children's Self-efficacy Scale (CSES) σε δείγμα μαθητών δημοτικού

Ιωάννης Τσαούσης¹ & Χριστίνα Πολιτάκη²

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η παρούσα μελέτη έχει τρεις κυρίαρχους στόχους: α) τη μελέτη της παραγοντικής δομής (factorial structure) της κλίμακας Children's Self-efficacy Scale (CSES, Martinelli, Bartholomeu, Caliatto & Sassi, 2009), ενός εργαλείου μέτρησης της αυτεπάρκειας των παιδιών, β) την αξιολόγηση της παραγοντικής της ισοδυναμίας (factorial invariance) ως προς το φύλο και την ηλικία, και γ) τον έλεγχο των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών της (αξιοπιστία και εγκυρότητα). Στην έρευνα συμμετείχαν 240 μαθητές των τεσσάρων τελευταίων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου. Οι συμμετέχοντες, εκτός από το υπό εξέταση εργαλείο, συμπλήρωσαν και το The Core Self - Evaluations Scale (CSES), την Κλίμακα Αυτοεκτίμησης Rosenberg και το Ερωτηματολόγιο των Πέντε Παραγόντων για Παιδιά (BFQ-C). Για τη διερεύνηση της παραγοντικής δομής και της παραγοντικής ισοδυναμίας της κλίμακας χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων. Στο πλαίσιο της έρευνας αξιολογήθηκαν τρία διαφορετικά μοντέλα παραγοντικής δομής: α) ένα μονοπαραγοντικό μοντέλο, όπου όλα τα στοιχεία φορτώνουν σε έναν γενικό παράγοντα αυτεπάρκειας, β) ένα δισδιάστατο μοντέλο, που προτείνεται από τους κατασκευαστές και περιλαμβάνει δύο ξεχωριστούς παράγοντες, την αυτεπάρκεια για τη μελέτη και την αυτεπάρκεια για την ακαδημαϊκή επίδοση, και γ) ένα μοντέλο αμφιπαραγοντικό μοντέλο (bifactor), όπου όλα τα στοιχεία φορτώνουν ταυτόχρονα τόσο σε έναν γενικό παράγοντα όσο και στις δύο λανθάνουσες μεταβλητές. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το τελευταίο μοντέλο (bifactor model) είναι αυτό που προσαρμόζεται καλύτερα στα δεδομένα του ελληνικού δείγματος. Αναφορικά με την παραγοντική ισοδυναμία της κλίμακας, βρέθηκε ότι η παραγοντική της δομή είναι ισοδύναμη τόσο ως προς το φύλο όσο και ως προς την ηλικία. Τέλος, ως προς την αξιολόγηση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η κλίμακα CSES έχει πολύ καλή εσωτερική συνοχή καθώς επίσης και ικανοποιητικές ενδείξεις συγκλίνουσας και αποκλίνουσας εγκυρότητας. Οι καλές ψυχομετρικές ιδιότητες της κλίμακας, όπως προέκυψαν από τη συγκεκριμένη μελέτη, την καθιστούν κατάλληλη για τη μέτρηση της αυτεπάρκειας στον ελληνικό μαθητικό πληθυσμό της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Σύγκριση παραμετρικών και μη παραμετρικών μεθόδων εντοπισμού Διαφοροποιημένης Απόκρισης Στοιχείου: Μία μελέτη προσομοίωσης

Νικόλαος Τσιγγίλης & Ρήγας Κωτσάκης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών, και ιδιαίτερα της ψυχολογίας, οι ερευνητές συχνά ασχολούνται με τη μέτρηση και την αξιολόγηση λανθανουσών εννοιών, χρησιμοποιώντας όργανα μέτρησης που περιλαμβάνουν διάφορα στοιχεία (items). Η Θεωρία Απόκρισης Στοιχείου (ΘΑΣ, Item Response Theory) αξιοποιείται ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια για την εξέταση των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών οργάνων μέτρησης. Με τη χρήση λογαριθμικών μοντέλων μίας, δύο ή τριών παραμέτρων (1PL, 2PL και 3PL αντίστοιχα) σε δεδομένα σχετικά με την ικανότητα των συμμετεχόντων (latent trait) σε συνδυασμό με τη δυσκολία των στοιχείων (item difficulty), την ικανότητα διάκρισης (item discrimination) και τον τυχαίο παράγοντα απάντησης είναι δυνατόν να εκτιμηθούν οι πιθανότητες «ορθών» αποκρίσεων. Στο πλαίσιο της Θ.Α.Σ. μπορεί να μελετηθεί η Διαφοροποιημένη Απόκριση Στοιχείου (Differential Item Functioning - DIF). Αναλυτικότερα, ένα στοιχείο εμφανίζει διαφοροποιημένη απόκριση (DIF), όταν άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες (π.χ. φύλο, θρήσκευμα) με την ίδια λανθάνουσα ικανότητα έχουν διαφορετικές πιθανότητες «ορθής» απόκρισης. Σκοπός της εργασίας αυτής ήταν να μελετήσει την αποδοτικότητα των πιο διαδεδομένων παραμετρικών και μη παραμετρικών τεχνικών εντοπισμού DIF, χρησιμοποιώντας δεδομένα προσομοίωσης. Οι αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν στο περιβάλλον RStudio με τη χρήση της βιβλιοθήκης difR και εστιάστηκαν σε δίτιμα δεδομένα. Για τις ανάγκες της προσομοίωσης διαφοροποιήθηκαν οι παρακάτω παράγοντες: α) ο αριθμός των στοιχείων (20, 30), β) ο αριθμός των συμμετεχόντων (500-800-1500-5000 και 10000) και γ) τα μοντέλα ΘΑΣ (1PL και 2PL). Πραγματοποιήθηκαν 1000 επαναλήψεις, στις οποίες οι παράμετροι δυσκολίας, διάκρισης των στοιχείων και λανθάνοντος χαρακτηριστικού λάμβαναν τυχαίες τιμές που προέρχονταν από ομοιόμορφη και κανονική κατανομή. Στη συνέχεια καταγράφηκαν τα στοιχεία που εντοπίστηκαν ως DIF και υπολογίστηκαν η μέση τιμή, η τυπική απόκλιση, ο ενδοταξικός συντελεστής συσχέτισης και μετρικές ανομοιότητας των διανυσμάτων (vector dissimilarities) για κάθε έναν από το συνδυασμό των τριών παραγόντων στο πλήθος των επαναλήψεων. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ουσιαστικές διαφοροποιήσεις τόσο μεταξύ του συνόλου των μεθόδων, όσο και στα υποσύνολα παραμετρικών και μη παραμετρικών τεχνικών.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Στάθμιση ουσιαστικών και επιθέτων ως προς διάφορες συναισθηματικές και γλωσσολογικές διαστάσεις στην Ελληνική γλώσσα

Μαρία Παντελή, Γεωργία Παναγιώτου & Μικαέλλα Φραγκοπούλου
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ένας μεγάλος αριθμός ερευνών εστιάζεται στην διερεύνηση του πως η επεξεργασία συναισθηματικών ερεθισμάτων (π.χ. λέξεων, εικόνων, προσώπων, μυρωδιών και αποσπάσματος ταινιών) διαφοροποιείται από την επεξεργασία ουδέτερων ερεθισμάτων σε νευρωνικό, φυσιολογικό και συμπεριφορικό επίπεδο. Έχουν αναπτυχθεί διάφορες βάσεις σταθμισμένων ερεθισμάτων οι οποίες συμβάλλουν στην σύγκριση των αποτελεσμάτων των πιο πάνω μελετών καθώς και επιτρέπουν την αναπαραγωγή των αποτελεσμάτων εντός και μεταξύ διαφορετικών ερευνητικών εργαστηρίων. Ωστόσο, λόγω γλωσσολογικών και πολιτισμικών διαφορών καθίσταται αδήρητη ανάγκη η δημιουργία σταθμισμένων εργαλείων ως προς διάφορες γλωσσολογικές και συναισθηματικές διαστάσεις λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτισμικές διαφορές της κάθε χώρας. Με βάση τις γνώσεις μας, αν και στον ελληνοκυπριακό χώρο υπάρχουν ορισμένες βάσεις δεδομένων ως προς συναισθηματικές και ουδέτερες εικόνες και πρόσωπα, εντούτοις δεν υπάρχουν σταθμισμένα δεδομένα όσον αφορά τις λέξεις (ουσιαστικά και επίθετα). Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να δημιουργήσει ένα σύνολο σταθμισμένων συναισθηματικών λέξεων (ουσιαστικών και επιθέτων) τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε πειραματικούς σχεδιασμούς που μελετούν τα συναισθήματα και τις γνωστικές διεργασίες. Επιλέχθηκαν 140 θετικά και αρνητικά συναισθηματικά φορτισμένα ουσιαστικά και 204 ουδέτερα, θετικά και αρνητικά συναισθηματικά φορτισμένα επίθετα για τα οποία λήφθηκαν αξιολογήσεις συμπεριλαμβανομένων των διαστάσεων ασάφεια, αφηρημένο νόημα, ικανότητα σχηματισμού νοητικής εικόνας, οικειότητα, συναισθηματικότητα, σθένος, διέγερση και κυριαρχία από περίπου πενήντα φοιτητές. Οι πιο πάνω λέξεις ταυτίστηκαν ως προς την συχνότητα τους σύμφωνα με την βάση δεδομένων του Ινστιτούτου Επεξεργασίας του Λόγου. Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης θα παρουσιαστούν οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των λέξεων ως προς τις πιο πάνω διαστάσεις καθώς και η συχνότητα τους, μετά από την αφαίρεση των λέξεων που παρουσίαζαν ακραίες τιμές στις πιο πάνω κατηγορίες. Συνοψίζοντας, η παρούσα βάση δεδομένων παρουσιάζεται να είναι ένα έγκυρο και χρήσιμο εργαλείο για τη μελέτη των συναισθημάτων στον ελληνοκυπριακό χώρο, παρέχοντας τη δυνατότητα σύγκρισης των αποτελεσμάτων με άλλες διεθνείς μελέτες.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Psychometric properties of the Satisfaction with Life Scale in a Cypriot sample

Antreas Anthimou¹, Chrystalla Koutsogiorgi², & Michalis P. Michaelides²

¹University of Bristol, ²University of Cyprus

Subjective wellbeing has been researched in multiple studies to identify how different people define happiness and satisfaction in their lives. Life satisfaction, a key component of subjective wellbeing, has been used on its own as a global judgment of an individual's level of satisfaction with life. Every person adopts their own unique set of criteria to evaluate their own lives. The Satisfaction with Life scale (SWLS) allows people to express those evaluations with 5 simple statements. Following a wide range of adaptation and validation studies of SWLS in different languages, this study aimed to assess the psychometric properties of the Greek version of the scale in a Cypriot sample of 341 university students. Moreover, the relationships between SWLS and a variety of constructs were examined. Analysis of the data revealed a reliability index of $\alpha=.86$ for the Greek version, similar to the original coefficient of $\alpha=.85$ reported by Diener (1985) and those of other adaptations. One component was extracted from principal component analysis which explained 65.4% of the variance. SWLS scores had negative correlations with trait anxiety, perceived stress, neuroticism, behavioral inhibition and depression, and moderate to strong positive correlations with optimism and self-esteem; it was not associated with need for cognition. Overall, the SWLS scale had satisfactory psychometric properties in terms reliability, factorial, convergent, and discriminant validity and can be used with a Greek-speaking student population.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Σκόπιμη παραπλάνηση και ψυχολογική έρευνα: Το καθήκον ενημέρωσης του ερευνητή προς τους συμμετέχοντες

Σταυρούλα Παρασκευοπούλου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η θεωρητική αυτή εργασία εντάσσεται στις ενότητες «Μεθοδολογία έρευνας στην ψυχολογία» και «Κοινωνική Ψυχολογία». Η έρευνα με σκόπιμη παραπλάνηση κατέχει σημαντική θέση στην κοινωνική ψυχολογία και έχει οδηγήσει σε πρωτοποριακά αποτελέσματα σχετικά με ψυχολογικές διεργασίες και αλληλεπιδράσεις. Όμως η σκόπιμη απόκρυψη ή παραποίηση πληροφοριών εγείρει ηθικά διλήμματα, καθώς αντιτίθεται στην έννοια της πληροφορημένης συναίνεσης η οποία αποτελεί την κυριότερη έκφραση της αυτονομίας των συμμετεχόντων, δικαίωμα αδιαπραγμάτευτο στη σύγχρονη έρευνα. Το κίνητρο παραπλάνησης είναι καθαρά μεθοδολογικό, καθώς η πλήρης αποκάλυψη της αλήθειας είναι ανέφικτη και δε συνάδει με τη μεθοδολογία της έρευνας με σκόπιμη παραπλάνηση. Από την άλλη, όμως, είναι ξεκάθαρα αθέμιτο να εξαπατώνται κάποιοι συνάνθρωποι μας για να παραχθεί νέα γνώση με χρήσιμες εφαρμογές για την προαγωγή της επιστήμης. Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα αν είναι θεμιτή η χρήση τέτοιων ερευνητικών μεθόδων στην κοινωνική ψυχολογία, καθώς ο ερευνητής, βάσει διεθνών διακηρύξεων και κωδικών δεοντολογίας, έχει καθήκον ενημέρωσης προς τους συμμετέχοντες. Όμως, προσεγγίζοντας το ζήτημα πιο προσεκτικά, διαπιστώνουμε ότι και σε έρευνες χωρίς παραπλάνηση η ενημέρωση δεν είναι πλήρης, καθώς δεν αποκαλύπτονται όλες οι σχετικές πληροφορίες, όμως δεν ανακύπτει ηθικό ζήτημα για παραβίαση της αυτονομίας ούτε μειώνεται η εγκυρότητα της πληροφορημένης συναίνεσης. Η εργασία εμβαθύνει στη σχετική βιβλιογραφία και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διεξαγωγή ερευνών με σκόπιμη παραπλάνηση είναι θεμιτή όταν δεν παραβιάζει την αυτονομία των συμμετεχόντων. Δηλαδή το καθήκον ενημέρωσης του ερευνητή έγκειται στη διαχείριση των πληροφοριών με τρόπο που να σέβεται την αυτονομία τους και να μην τους στερεί το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Η συμβολή της εργασίας αυτής στοχεύει στην προαγωγή της ψυχολογικής έρευνας και των εφαρμογών της χωρίς να παραβιάζονται οι κώδικες δεοντολογίας και τα δικαιώματα των συμμετεχόντων.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

16:00 - 17:30 // ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ 2 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Προεδρείο: **Δέσποινα Σακκά**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Asylum seekers, refugees and the right to belong: Lessons from Australia

Martha Augoustinos

University of Adelaide

With an estimated 5 million Syrian refugees seeking resettlement in Europe (The UN Refugee Agency, 2017), the need to accommodate those fleeing war-ravaged areas has become a pressing international issue. The response to this crisis, however, is strained by the local and domestic politics of individual countries that are often in conflict with humanitarian and international obligations. In response, some European governments are advocating the controversial 'Australian Model', which includes the mandatory detention of asylum seekers in off-shore facilities as a potential solution. This presentation contributes to the growing discursive literature on the language of asylum: how those seeking refuge are constructed as undesirable and threats to the nation state. Specifically, the analysis focusses on statements from the Prime Minister of Australia and Minister for Immigration during the course of 2017, a period during which the indefinite detention of asylum seekers (including children) on Manus Island and Nauru was attracting growing public and international condemnation. The analysis addresses how political statements were oriented to justifying and legitimating Australia's offshore detention policies and practices primarily through two central discursive practices: (1) rhetorical claims that strong border protection policies were essential to continued public support for multiculturalism and (2) moral disengagement from Australia's accountability in adhering to its international human rights obligations. This research creates space for the questioning of institutional decision-making on the treatment of asylum seekers and our collective moral responsibility towards displaced persons in an increasingly globalised world.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

18:00 - 19:30 // ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 3// ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Η κοινωνική επιρροή, η εικόνα της και το κοινό της

Οργανωτής / Συζητητής: **Στάμος Παπαστάμου**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η «ψυχολογία του πλήθους» I: αναπαραστασιακές απεικονίσεις και ιδεολογικές διαπραγματεύσεις

Γεράσιμος Προδρομίτης & Στάμος Παπαστάμου

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Με αφετηρία τις κλασσικές προβληματικές πάνω στην «ψυχολογία του πλήθους» που βρίσκονται στις απαρχές του κοινωνιοψυχολογικού θεωρητικού προβληματισμού αλλά και σύγχρονες προσεγγίσεις του ζητήματος, που αναδεικνύουν το ρόλο των διαδικασιών συγκρότησης και μετασηματισμού της ταυτότητας, υπό το πρίσμα της προβληματικής των κοινωνικών αναπαραστάσεων και αυτής των «άρρητων θεωριών κοινωνικής επιρροής», αποτυπώνονται οι αναπαραστασιακές αντικειμενοποιήσεις και οι ιδεολογικές οργανωτικές αρχές επεξεργασίας των εννοιών «πλήθος», «όχλος», «μάζα», «κοινό», «κοινή γνώμη», «διαδικτυακή κοινότητα». Παρουσιάζονται τα σχετικά δεδομένα ευρύτερης εμπειρικής έρευνας με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου (N = 650), στην οποία αποτυπώνονται μορφές και διαδικασίες ιδεολογικής διαπραγμάτευσης του ρόλου του «πλήθους» και των πολυώνυμων θεωρήσεων του ως πηγή και δέκτη κοινωνικής επιρροής και κεντρικής συνιστώσας συγκρότησης της σύγχρονης κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας.

Η «ψυχολογία του πλήθους» II: οι πλατείες και το κοινό τους

Στάμος Παπαστάμου & Γεράσιμος Προδρομίτης

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται ερευνητικά ευρήματα εμπειρικής έρευνας, τα οποία αφορούν στην αναπαραστασιακή πρόσληψη του πλήθους των συλλαλητηρίων για το «Μακεδονικό», το οποίο αποτέλεσε όχι μόνο θρυαλλίδα αναταράξεων στο πολιτικό σκηνικό της χώρας αλλά και διακύβευμα ευρύτερων συγκρουσιακών ιδεολογικών επεξεργασιών και σημείο αναφοράς ταυτοτικών επαναπροσδιορισμών και διαπραγματεύσεων. Οι αναπαραστασιακές αντικειμενοποιήσεις που προκύπτουν ερευνητικά αναδεικνύουν οργανωτικές αρχές πρόσληψης, που δομούνται στα δίπολα «αυτονομία-ετερονομία», «ορθολογισμός-ανορθολογισμός», «συντηρητισμός-προοδευτισμός», τα οποία διατρέχουν καθ' όλον τον 20^ο αιώνα τις θεωρήσεις «ειδικών» και «κοινού νου» γύρω από τα «δημόσια πλήθη». Τα ευρήματα και οι θεωρητικοί προβληματισμοί που αυτά αναδεικνύουν, συζητούνται ως προς τη συνεισφορά τους στην ευρύτερη θεωρητική προβληματική σχετικά με τις σχέσεις εξουσίας-πληθυσμού αλλά και στην ψηλάφηση νέων θεωρητικών και ερευνητικών προβληματισμών στην προσέγγιση των φαινομένων κοινωνικής επιρροής.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Πολιτική και ηθική μειονοτική επιρροή. Η σημασία της πλαισίωσης του μειονοτικού λόγου Αντώνης Γαρδικιώτης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα πειραματική μελέτη εξετάζει την κοινωνική επιρροή που μπορεί να ασκηθεί από μειονότητες οι οποίες ορίζονται είτε ως «πολιτικές», διότι διεκδικούν και επιζητούν την κοινωνική αλλαγή, είτε ως «ηθικές», διότι επικαλούνται ηθικές αρχές για την ικανοποίηση των αιτημάτων τους (Perez & Molpeceres, 2018· βλ. επίσης τις «θυματοποιημένες» μειονότητες, Moscovici & Perez, 2007). Επίσης, εξετάζει τη σημασία για τη μειονοτική επιρροή του τρόπου συγκρότησης και πλαισίωσης του μειονοτικού λόγου που δίνει έμφαση σε γενικά αξιακά ιδεώδη, στα δικαιώματα, ή σε δυσχέρειες (Does, Derks & Ellemers, 2011· Shnabel, Dovidio & Levin, 2016). Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ανεξάρτητη μεταβλητή αφορά στο κύρος της μειονοτικής ομάδας επιρροής, η οποία παρουσιάζεται είτε ως μια ομάδα προσφύγων οι οποίοι ζητούν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης σε μία δομή φιλοξενίας, είτε μια οργανωμένη ομάδα προσφύγων που διεκδικούν γενικότερες αλλαγές στο κανονιστικό πλαίσιο που αφορά στο προσφυγικό ζήτημα. Η δεύτερη ανεξάρτητη μεταβλητή αφορά στην πλαισίωση του μειονοτικού λόγου, και ειδικότερα, εξετάζεται η διατύπωση διαφορετικών εκκλήσεων που δίνουν έμφαση είτε (α) στις αξίες και τα ιδεώδη που πρέπει να ρυθμίζουν την αντιμετώπιση των προσφύγων, είτε (β) στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτά, είτε (γ) στις δυσχέρειες και τις δύσκολες συνθήκες τις οποίες αντιμετωπίζουν. Εξετάζεται κατά πόσο η αλληλεπίδραση πολιτικού ή ηθικού κύρους της μειονοτικής ομάδας με την πλαισίωση του μειονοτικού λόγου επηρεάζουν άμεσα τις στάσεις των συμμετεχόντων προς τους πρόσφυγες και την υποστήριξη πολιτικών ενδυνάμωσής τους αλλά και έμμεσα τις στάσεις συμβολικού ρατσισμού. Επίσης, εξετάζονται οι ψυχολογικές διαδικασίες που διαμεσολαβούν την μειονοτική επιρροή, όπως είναι τα αισθήματα ενοχής που βιώνουν οι συμμετέχοντες. Η παρούσα μελέτη εξελίσσει τη συζήτηση για την επιρροή των πολιτικών και ηθικών μειονοτικών ομάδων δίνοντας έμφαση στην πλαισίωση του μειονοτικού λόγου.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

18:00 - 19:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Εκπαίδευση και ρόλος των σχολικών ψυχολόγων: Σύγχρονες τάσεις, προκλήσεις και προοπτικές

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Χρυσή Χατζηχρήστου**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Συζητήτρια: **Διαμάντω Φιλιππάτου**, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Το προσκεκλημένο συμπόσιο του Κλάδου της Σχολικής Ψυχολογίας εστιάζεται στην εκπαίδευση και τον πολυδιάστατο ρόλο των σχολικών ψυχολόγων, καθώς και στο μεγάλο εύρος των υπηρεσιών που καλούνται να παρέχουν οι σχολικοί ψυχολόγοι μέσω της πολυεπίπεδης εμπλοκής τους στη σχολική κοινότητα. Σήμερα η σχολική κοινότητα είναι αντιμέτωπη με πλήθος προκλήσεων ως αποτέλεσμα των μεταβαλλόμενων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών σε διεθνές και εθνικό επίπεδο οι οποίες χρήζουν αποτελεσματικής διαχείρισης προς όφελος των μελών της αλλά και της ευρύτερης κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό θα παρουσιαστούν τα δύο μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών στη Σχολική Ψυχολογία (ΕΚΠΑ, ΑΠΘ) τα οποία διασφαλίζουν την εκπαίδευση και εξειδικευμένη κατάρτιση σχολικών ψυχολόγων. Το συμπόσιο περιλαμβάνει τέσσερις εισηγήσεις. Στην πρώτη εισήγηση θα παρουσιαστούν οι βασικοί τομείς εκπαίδευσης και εξειδικευμένης κατάρτισης στη Σχολική Ψυχολογία με βάση τα διεθνή πρότυπα, θα περιγραφούν οι σύγχρονες τάσεις στη Σχολική Ψυχολογία και θα τονιστεί η αναγκαιότητα διασύνδεσης των Πανεπιστημίων με φορείς και σχολικές κοινότητες. Στη δεύτερη εισήγηση θα παρουσιαστεί η κατάσταση της παροχής ψυχολογικών υπηρεσιών στην ελληνική σχολική κοινότητα, η μετεξέλιξη των πλαισίων στα οποία καλούνται οι σχολικοί ψυχολόγοι να παρέχουν τις υπηρεσίες τους, καθώς και το εύρος των υπηρεσιών που παρέχουν οι σχολικοί ψυχολόγοι ακολουθώντας τις σύγχρονες τάσεις στο πεδίο διεθνώς. Οι δύο επόμενες εισηγήσεις προέρχονται από τους ίδιους τους χώρους εφαρμογής, εκπαιδευτικά πλαίσια και υποστηρικτικές δομές. Συγκεκριμένα, η τρίτη εισήγηση θα εστιαστεί στις αρμοδιότητες των σχολικών ψυχολόγων, αναδεικνύοντας τη σπουδαιότητα της εξειδικευμένης εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένης της παροχής οργανωμένης εποπτείας στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης των εκπαιδευόμενων σχολικών ψυχολόγων. Τέλος, στην τέταρτη εισήγηση θα κατατεθεί η εμπειρία άσκησης του επαγγέλματος του σχολικού ψυχολόγου σε ποικίλα εκπαιδευτικά πλαίσια και υποστηρικτικές υπηρεσίες και αναδειχθούν οι δυσκολίες και τα εμπόδια κατά την παροχή ψυχολογικών υπηρεσιών σε αυτές.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Εκπαίδευση και εξειδικευμένη κατάρτιση στη Σχολική ψυχολογία με βάση τα διεθνή πρότυπα: Διασύνδεση Πανεπιστημίου, φορέων και σχολικών κοινοτήτων

Χρυσή Χατζηχρήστου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στην παρούσα εισήγηση περιγράφονται οι βασικοί τομείς εκπαίδευσης και κατάρτισης στη σχολική ψυχολογία που ανταποκρίνονται στην απόκτηση ειδικών επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων σύμφωνα με διεθνή πρότυπα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι σύγχρονες τάσεις στη σχολική ψυχολογία, όπως διαμορφώνονται και εξελίσσονται μέσα από τις μεταβαλλόμενες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες σε διεθνές επίπεδο (πολυπολιτισμικότητα, κοινωνική δικαιοσύνη, δικαιώματα των παιδιών). Ακολουθεί η παρουσίαση του πολυδιάστατου ρόλου του σχολικού ψυχολόγου και η πολυεπίπεδη εμπλοκή του στη σχολική κοινότητα προκειμένου να συμβάλλει στη μαθησιακή και ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών (π.χ. αξιολόγηση, ανταπόκριση σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές και κοινωνικο-συναισθηματικές ανάγκες, προγράμματα παρέμβασης, διαλεκτική ψυχολογική συμβουλευτική, σύνδεση σχολείου οικογένειας, πρόληψη και παρέμβαση σε καταστάσεις κρίσεων). Παράλληλα δίνεται έμφαση στη μεταπτυχιακή εκπαίδευση στη σχολική ψυχολογία, καθώς προσφέρει το επιστημονικό πλαίσιο και καθορίζει ουσιαστικά τον ρόλο και την επαγγελματική επάρκεια του σχολικού ψυχολόγου. Με βάση τα διεθνή πρότυπα, ακολουθεί σύντομη παρουσίαση της δομής και του σκοπού του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Σχολική Ψυχολογία» του Τμήματος Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ, στο πλαίσιο του μοντέλου διασύνδεσης θεωρίας, έρευνας και παρεμβάσεων στο σχολείο. Επισημαίνεται η απόκτηση γνώσεων στην παροχή υπηρεσιών που προάγουν την ψυχική υγεία και ανθεκτικότητα όλων των μελών της σχολικής κοινότητας και ανταποκρίνονται στις ψυχολογικές ανάγκες ευάλωτων ομάδων μαθητικού πληθυσμού. Τέλος, συζητείται η αναγκαιότητα διεύρυνσης της διασύνδεσης του Πανεπιστημίου με τις εκπαιδευτικές και υποστηρικτικές δομές και αναδεικνύεται η αναγκαιότητα της εξειδικευμένης κατάρτισης στη Σχολική Ψυχολογία για την στελέχωσή τους.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η παροχή ψυχολογικών υπηρεσιών στην ελληνική σχολική κοινότητα: τρέχουσα κατάσταση, σύγχρονες προκλήσεις, δυσκολίες και προοπτικές

Ελευθερία Ν. Γωνίδα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στην εισήγηση αυτή θα παρουσιαστεί η τρέχουσα κατάσταση της παροχής ψυχολογικών υπηρεσιών στην ελληνική σχολική κοινότητα. Έμφαση θα δοθεί στον πολυδιάστατο ρόλο του/της σχολικού ψυχολόγου και το μεγάλο εύρος υπηρεσιών που μπορεί να παρέχει στην ευρύτερη σχολική κοινότητα (μαθητές/ήτριες, εκπαιδευτικοί, διεύθυνση σχολείου, γονείς, τοπική κοινότητα) ως απόκριση στις σύγχρονες ανάγκες και τις αυξημένες προκλήσεις της ελληνικής κοινωνίας και με στόχο την προαγωγή της μαθησιακής, συναισθηματικής και κοινωνικής επάρκειας των μαθητών/ριών και της ψυχικής τους υγείας, τη διαμόρφωση ευνοϊκών και ασφαλών περιβαλλόντων μάθησης και ανάπτυξης για όλα τα παιδιά και την ενδυνάμωση των σχέσεων σχολείου, οικογένειας και κοινότητας. Θα συζητηθεί, επίσης, η μετεξέλιξη και η διεύρυνση των πλαισίων στα οποία καλούνται οι σχολικοί ψυχολόγοι να παρέχουν τις υπηρεσίες τους κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες (ΚΔΑΥ/ΚΕΔΔΥ/ ΚΕΣΥ, ΕΔΕΑΥ, Ειδικά Σχολεία, ΕΠΑΛ), καθώς και το εύρος των υπηρεσιών που παρέχουν ή θα μπορούσαν να παρέχουν οι σχολικοί ψυχολόγοι (π.χ. αξιολόγηση μαθητών/ριών, σχεδιασμός και υλοποίηση δράσεων πρόληψης και παρέμβασης στη σχολική κοινότητα, ψυχολογική συμβουλευτική, επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση ομάδων και φορέων κτλ.). Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί σύντομα το νέο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Σχολικής Ψυχολογίας του Τμήματος Ψυχολογίας του Α.Π.Θ., το οποίο είναι οργανωμένο σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα εκπαίδευσης σχολικών ψυχολόγων και τις σύγχρονες επιστημονικές τάσεις στο πεδίο της Σχολικής Ψυχολογίας. Τέλος, θα συζητηθούν οι παράγοντες που διευκολύνουν την παροχή ψυχολογικών υπηρεσιών στη σχολική κοινότητα, καθώς και οι περιορισμοί που συχνά το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα ή ευρύτερα η δημόσια διοίκηση θέτουν και οι οποίοι υπονομεύουν την ποιότητα και το εύρος των υπηρεσιών που θα μπορούσαν να παρέχονται στη σχολική κοινότητα.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ο ρόλος του σχολικού ψυχολόγου σε εκπαιδευτικά πλαίσια και υποστηρικτικές δομές εκπαίδευσης: Σύνδεση θεωρίας, εξειδικευμένης κατάρτισης στη Σχολική Ψυχολογία και εκπαιδευτικής πράξης

Θεοδώρα Υφαντή & Παναγιώτης Λιανός

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρουσία σχολικών ψυχολόγων σε δομές εκπαίδευσης αποτελεί αναγκαιότητα για την ψυχοκοινωνική στήριξη και εξέλιξη όλων των μαθητών καθώς και για την ανταπόκριση στις σύνθετες ψυχολογικές ανάγκες ευάλωτων ομάδων παιδιών και των οικογενειών τους. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται οι αρμοδιότητες των ψυχολόγων που εργάζονται στις υπάρχουσες υποστηρικτικές εκπαιδευτικές δομές, σχολικά πλαίσια και Επιτροπές Διαγνωστικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και Υποστήριξης προκειμένου να περιγράψουν τον πολύπλευρο ρόλο του σχολικού ψυχολόγου και τη συνθετότητα της παροχής ψυχολογικών υπηρεσιών σε πολυεπίπεδα συστήματα-σχολικά πλαίσια (καταγραφή αναγκών, αξιολόγηση, εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης, διαλεκτικής συμβουλευτικής και διασύνδεσης με φορείς της κοινότητας), αναδεικνύοντας τη σπουδαιότητα της εξειδικευμένης εκπαίδευσης και κατάρτισης. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η σπουδαιότητα της παροχής οργανωμένης εποπτείας στα πλαίσια που διενεργείται η πρακτική άσκηση των μεταπτυχιακών φοιτητών σχολικής ψυχολογίας. Τέλος, συζητούνται στοιχεία από την εμπειρία της παρουσίας ψυχολόγων σε υποστηρικτικές δομές και σχολικά πλαίσια καθώς και η σύνδεση του ρόλου και του έργου του σχολικού ψυχολόγου με τις σύγχρονες διεθνείς εξελίξεις στη σχολική ψυχολογία.

Ο/Η σχολικός/ή ψυχολόγος στην εκπαίδευση: εμπειρία 16 ετών στη σχολική κοινότητα

Μαυρίδου Αναστασία

5^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης

Στην εισήγηση αυτή θα παρουσιαστεί η εμπειρία παροχής ψυχολογικών υπηρεσιών στη σχολική κοινότητα. Ειδικότερα, θα παρουσιαστούν το πλαίσιο λειτουργίας και το έργο της σχολικής ψυχολόγου, καθώς και τα εμπόδια κατά την άσκηση του έργου, στις παρακάτω υπηρεσίες: ΚΔΑΥ/ΚΕΔΔΥ/ΚΕΣΥ, ΕΔΕΑΥ, Ειδικά Σχολεία. Αρχικά, θα παρουσιαστεί το έργο του/της ψυχολόγου ως μέλους μιας διεπιστημονικής ομάδας υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας (ΚΔΑΥ/ΚΕΔΔΥ/ΚΕΣΥ) το οποίο επικεντρωνόταν στην αξιολόγηση και τη διάγνωση ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών, στην υποστήριξη μαθητών με το σχεδιασμό ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και στη συνεργασία με εκπαιδευτικούς και διευθυντές. Θα δοθούν παραδείγματα της σύνδεσης του/της ψυχολόγου με την κοινότητα (ομιλίες σε γονείς και εκπαιδευτικούς, ομάδες γονέων, ομάδες μαθητών) και θα αναφερθούν τα συνήθη εμπόδια που παρενέβαιναν στην υλοποίηση του έργου του/της ψυχολόγου. Στη συνέχεια, θα γίνει αναφορά στο έργο και τις αρμοδιότητες του/της σχολικού/κής ψυχολόγου σε γενικά σχολεία, ως μέλος Επιτροπών Διαγνωστικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΕΔΕΑΥ) και σε μονάδες ειδικής αγωγής. Στην πρώτη περίπτωση, στα πλαίσια της συμπερίληψης, περιλαμβάνονται δράσεις αξιολόγησης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, συνεργασία με εκπαιδευτικούς, σχεδιασμός τριμηνιαίων παρεμβάσεων, διασύνδεση του σχολείου με την οικογένεια, παραπομπές σε κατάλληλες δομές και συμβουλευτική. Στην περίπτωση των ειδικών σχολείων, οι ψυχολογικές υπηρεσίες αποτελούν μέρος της κοινωνικής υπηρεσίας του σχολείου και περιλαμβάνουν εργασία σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο με μαθητές

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

και εκπαιδευτικούς. Συνολικά, θα τονιστεί η αναγκαιότητα εξειδικευμένης εκπαίδευσης των ψυχολόγων στα σχολεία προς όφελος όλων των μελών της σχολικής κοινότητας.

18:00 - 19:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 6 // ΟΡΦΕΑΣ

Ποιοτικές και ποσοτικές μέθοδοι για την αξιολόγηση και περιγραφή των αναπτυξιακών δεξιοτήτων των παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Ασημίνα Ράλλη**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Συζητητής: **Κλεοπάτρα Διακογιώργη**, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Η αξιολόγηση των αναπτυξιακών δεξιοτήτων ενός παιδιού προσχολικής και σχολικής ηλικίας αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία σύνθεσης δεδομένων, η οποία μπορεί να χαρτογραφήσει τις δυνατότητες και τις δυσκολίες του σε διάφορους αναπτυξιακούς τομείς. Στόχος του συμποσίου είναι να παρουσιαστούν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές μέθοδοι για την αξιολόγηση και περιγραφή των αναπτυξιακών δεξιοτήτων των παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Στην πρώτη παρουσίαση η Ασημίνα Ράλλη θα παρουσιάσει την Κλίμακα Εκτίμησης Προφορικού Λόγου και Δεξιοτήτων Γραμματισμού για παιδιά προσχολικής ηλικίας (3-6 ετών) τόσο ως προς τα ψυχομετρικά της χαρακτηριστικά όσο και με βάση τα αναπτυξιακά δεδομένα, ως προς την αξιοποίηση της Κλίμακας από τους εκπαιδευτικούς για την εκτίμηση των επιδόσεων των μαθητών τους τόσο σε σχέση με την τάξη όσο και σε σχέση με τις επιδόσεις τους συγκριτικά με αυτές του τυπικού πληθυσμού. Στη δεύτερη παρουσίαση, η Δέσποινα Τσαούση, θα παρουσιάσει δεδομένα που σχετίζονται με τους δείκτες σχολικής ετοιμότητας παιδιών προσχολικής ηλικίας 5-6 ετών καθώς, επίσης, και τη δημιουργία μιας Κλίμακας αξιολόγησης της Σχολικής Ετοιμότητας. Στην τρίτη εισήγηση θα παρουσιαστούν από την Ευαγγελία Σαρρή τρόποι ποσοτικής και ποιοτικής αξιολόγησης των ορθογραφικών δεξιοτήτων μαθητών του Δημοτικού Σχολείου, με στόχο να μελετηθεί ο βαθμός στον οποίον τα παιδιά σχολικής ηλικίας αντιλαμβάνονται την ορθογραφική σχέση των λέξεων που ανήκουν λεξιλογικά στην ίδια οικογένεια. Τέλος, στην τελευταία παρουσίαση, η Κλεοπάτρα Διακογιώργη θα παρουσιάσει δεδομένα από τον τρόπο χρήσης των μεταγνωστικών δεξιοτήτων μαθητών σχολικής ηλικίας τυπικής και μη τυπικής ανάπτυξης στην αξιολόγηση της παραγωγής γραπτού λόγου. Τα πορίσματα του συμποσίου ως προς την επιστημονική τους σημασία περιγράφουν τις αναπτυξιακές δεξιότητες των παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας σε βασικούς τομείς. Ταυτόχρονα, συζητούνται οι πρακτικές εφαρμογές για την χρήση τέτοιων αξιολογήσεων από τους εκπαιδευτικούς και τους ειδικούς με στόχο την ανάδειξη των ατομικών προφίλ των παιδιών και τη συστηματική υποστήριξή τους.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Κλίμακα Εκτίμησης Προφορικού λόγου και Δεξιοτήτων Γραμματισμού για παιδιά προσχολικής ηλικίας: Ψυχομετρικά χαρακτηριστικά και αναπτυξιακά δεδομένα

A. M. Ράλλη¹, Π. Ρούσσος¹, Ε. Καζάλη² & Π. Κωνσταντοπούλου¹

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η γλώσσα αποτελεί το βασικό μέσο που συμβάλλει στην επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, την έκφραση των συναισθημάτων, τη μετάδοση των γνώσεων, την ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων. Είναι επίσης ευρέως γνωστό ότι τόσο ο προφορικός λόγος όσο και οι πρώτες δεξιότητες ανάγνωσης και γραφής αποτελούν κάποιους από τους σημαντικούς δείκτες της σχολικής επιτυχίας. Ταυτόχρονα, τα γλωσσικά ελλείμματα κατά την προσχολική ηλικία αποτελούν παράγοντα κινδύνου για την μετέπειτα εμφάνιση δυσκολιών στις ακαδημαϊκές δεξιότητες και την ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών στο σχολείο. Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει αντιληπτό ότι για να οδηγηθούμε σε μεγαλύτερα επίπεδα κατανόησης της ανάπτυξης του προφορικού λόγου και των δεξιοτήτων γραμματισμού θα πρέπει οι έρευνες να συμπεριλάβουν την προσχολική ηλικία. Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε με στόχο την προσαρμογή, τον ψυχομετρικό έλεγχο και τη στάθμιση της Κλίμακας Εκτίμησης Προφορικού Λόγου και Δεξιοτήτων Γραμματισμού στον ελληνικό πληθυσμό. Η κλίμακα συμπληρώθηκε από 60 εκπαιδευτικούς προσχολικής ηλικίας για 1110 παιδιά προσχολικής ηλικίας 3-6 ετών, από όλη την επικράτεια. Παράλληλα, ελέγχθηκε η αξιοπιστία, η συγχρονική εγκυρότητα και η εσωτερική δομή της κλίμακας. Οι δείκτες αξιοπιστίας που προέκυψαν τόσο με τη μέθοδο εξέτασης-επανεξέτασης όσο και με τη μέθοδο της εσωτερικής συνέπειας επιβεβαιώνουν την αξιοπιστία της Κλίμακας Εκτίμησης Προφορικού Λόγου και Δεξιοτήτων Γραμματισμού στον ελληνικό πληθυσμό. Επίσης, ως προς τη συγχρονική εγκυρότητα διαπιστώθηκαν ικανοποιητικές συσχετίσεις μεταξύ των επιδόσεων των παιδιών στην Κλίμακα Εκτίμησης Προφορικού Λόγου και Δεξιοτήτων Γραμματισμού και των αντίστοιχων επιδόσεών τους σε συστοιχία εργαλείων που αξιολογούσαν τις γλωσσικές τους δεξιότητες. Τα ευρήματα από τη στάθμιση του εργαλείου συζητούνται αρχικά ως προς τις θεωρητικές τους προεκτάσεις σε σχέση με τις αναπτυξιακές επιδόσεις των παιδιών. Επιπλέον, έμφαση δίνεται στις εκπαιδευτικές τους προεκτάσεις σε σχέση με α) την αξιοποίηση της Κλίμακας από τους εκπαιδευτικούς για την αρχική εκτίμηση των επιδόσεων των μαθητών της τάξη τους και β) τις επιδόσεις τους συγκριτικά με αυτές του τυπικού πληθυσμού.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Κλίμακα Αξιολόγησης της σχολικής ετοιμότητας: σχεδιασμός, περιγραφή και ψυχομετρικά χαρακτηριστικά

Δ. Τσαούση, Α. Μ. Ράλλη, Π. Ρούσσοσ & Φ. Αντωνίου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η σχολική ετοιμότητα αναγνωρίζεται ως μια επιτακτική ανάγκη στην εκπαίδευση, καθώς μέχρι σήμερα έχει διαπιστωθεί ότι η ανεπαρκής προετοιμασία και η μη έγκαιρη αναγνώριση των παραγόντων κινδύνου σε αυτή τη φάση της ζωής των παιδιών μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στη μετέπειτα ακαδημαϊκή και ψυχοκοινωνική τους προσαρμογή τους στο σχολείο. Η βιβλιογραφία έχει αναδείξει τη σημασία συγκεκριμένων προγνωστικών δεικτών της σχολικής επιτυχίας που αφορούν στη σχολική ετοιμότητα. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση δεικτών της σχολικής ετοιμότητας παιδιών προσχολικής ηλικίας 5-6 ετών και ο σχεδιασμός και κατασκευή μιας Κλίμακας αξιολόγησης της Σχολικής Ετοιμότητας από τους εκπαιδευτικούς. Η κατασκευή της Κλίμακας πραγματοποιήθηκε σε τέσσερα στάδια: α) σχεδιασμός και Διαμόρφωση της Κλίμακας, με βάση τη βιβλιογραφία, τους εκπαιδευτικούς, τα Α. Π. και ΔΕΠΠΣ του Νηπιαγωγείου, β) πιλοτική έρευνα, σε δείγμα 102 νηπίων ηλικίας 5.5-6.5 ετών, γ) ψυχομετρικός έλεγχος της κλίμακας (αξιοπιστία και εγκυρότητα) (N = 200 Τ.Α. και N = 80 ΕΕΑ) και δ) στάθμιση σε παιδιά τυπικής και μη τυπικής ανάπτυξης (N = 600). Τα ίδια παιδιά, επίσης, επαναξιολογήθηκαν στην Α΄ Δημοτικού, για να διερευνηθεί η προγνωστική εγκυρότητα της κλίμακας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η Κλίμακα έχει υψηλά ποσοστά αξιοπιστίας και εγκυρότητας και ανέδειξε σημαντικούς προβλεπτικούς δείκτες σχολικής επιτυχίας για την Α΄ Δημοτικού. Επίσης, τα πορίσματα συζητούνται σε σχέση με τους βασικούς αναπτυξιακούς δείκτες για την αξιολόγηση της σχολικής ετοιμότητας, αλλά και την αξιοποίηση της Κλίμακας Αξιολόγησης της Σχολικής Ετοιμότητας από τους εκπαιδευτικούς.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ποσοτική και ποιοτική αξιολόγηση των ορθογραφικών δεξιοτήτων μαθητών του δημοτικού σχολείου

Ε. Σαρρή, Α. Νάστου & Κ. Διακογιώργη
Πανεπιστήμιο Πατρών

Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της αξιολόγησης κάποιων πτυχών των ορθογραφικών δεξιοτήτων μαθητών των Δ΄ και Στ΄ τάξεων του Δημοτικού Σχολείου που σχετίζονται με τον τρόπο με τον οποίον επεξεργάζονται ορθογραφικά τις οικογένειες λέξεων. Πιο συγκεκριμένα, στόχος της έρευνας είναι να μελετήσει τον βαθμό στον οποίο τα παιδιά αυτών των τάξεων αντιλαμβάνονται την ορθογραφική σχέση των λέξεων που ανήκουν λεξιλογικά στην ίδια οικογένεια. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 80 μαθητές της Δ΄ τάξης και 87 μαθητές της Στ΄ τάξης οι οποίοι κλήθηκαν να διεκπεραιώσουν ένα έργο ορθογραφικής παραγωγής καθ΄ υπαγόρευση. Το γλωσσικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε ήταν 60 προτάσεις οι οποίες κατασκευάστηκαν με βάση 20 λέξεις-βάσεις, μια παράγωγη και μια σύνθετη για καθεμία από αυτές (π.χ. κινδυνεύω, κίνδυνος, επικίνδυνος). Ένα σύνολο ποσοτικών και ποιοτικών αναλύσεων των δεδομένων έδειξαν, στις περισσότερες των περιπτώσεων που ελέγχθηκαν και παρά κάποια βελτίωση που εμφανίστηκε αναπτυξιακά, σημαντική ασυνέπεια στον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχοντες απέδωσαν ορθογραφικά τις λέξεις-στόχους. Η ορθογραφική ασυνέπεια ήταν ακόμα πιο εμφανής σε οικογένειες που περιλαμβάνουν λέξεις είτε με ιδιαίτερη ορθογραφική δυσκολία είτε με χαμηλή συχνότητα είτε και τα δύο (π.χ. ωφελώ, ωφέλιμο, ανώφελο). Το σύνολο των αποτελεσμάτων της έρευνας υποδηλώνει την απουσία κατανόησης, εκ μέρους των μαθητών, των ορθογραφικών σχέσεων ανάμεσα στις λέξεις που ανήκουν, παρόλα αυτά, στην ίδια οικογένεια, απουσία που με τη σειρά της υποδηλώνει την απουσία κατανόησης των σημασιολογικών και μορφολογικών τους σχέσεων. Με αυτό το δεδομένο, τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας έχουν σημαντικές διδακτικές προεκτάσεις αφού αφήνουν να φανεί μια απόσταση σ΄ αυτό που πιθανόν να θεωρεί ο εκπαιδευτικός προφανές και αυτό που στην πραγματικότητα έχει συνειδητοποιήσει ο μαθητής. Φαίνεται, λοιπόν, ότι υπάρχει ανάγκη για μια ρητή ορθογραφική διδασκαλία που να επιτρέπει στον μαθητή να εμβαθύνει στην ορθογραφική ταυτότητα μιας λέξης μέσα από την επίγνωση των σημασιολογικών, μορφολογικών και τελικά ορθογραφικών σχέσεων που μπορεί να έχει με άλλες λέξεις της γλώσσας του.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Διερεύνηση των μεταγνωστικών δεξιοτήτων μαθητών του δημοτικού σχολείου στην αξιολόγηση της παραγωγής γραπτού λόγου

Κ. Διακογιώργη & Β. Αστερή

Πανεπιστήμιο Πατρών

Η ανίχνευση και η διόρθωση λαθών στον γραπτό λόγο των μαθητών είναι ένα πολύ βασικό τμήμα της συμβατικής διδασκαλίας του γραπτού λόγου στα σχολεία. Παρόλα αυτά, το έργο αυτό διεκπεραιώνεται κυρίως από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι, όπως υποδηλώνουν η εμπειρία αλλά και σχετικά ερευνητικά ευρήματα, επικεντρώνονται στη διόρθωση λαθών που αφορούν τη μορφή των κειμένων (π.χ. συντακτικο-γραμματικών και ορθογραφικών), επιφανειακού δηλαδή επιπέδου. Η παρούσα ερευνητική μελέτη επιχείρησε να διερευνήσει τις δεξιότητες 70 μαθητών της ΣΤ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου, τυπικής και μη τυπικής ανάπτυξης, να ανιχνεύουν και να διορθώνουν λάθη σε ένα κατασκευασμένο, από τις ερευνήτριες, γραπτό κείμενο τόσο μορφικών όσο και δομικών. Εκτός από την αξιολόγηση των μεταγνωστικών δεξιοτήτων των συμμετεχόντων, στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση πιθανών διαφοροποιήσεων τους ανάλογα με το είδος των, προς διόρθωση, λαθών. Επιπλέον, με σκοπό να διερευνηθεί κατά πόσον η ύπαρξη μορφικών λαθών σε ένα κείμενο μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο στην ανίχνευση και διόρθωση των δομικών λαθών που αυτό μπορεί να περιέχει, οι συμμετέχοντες αξιολογήθηκαν σε δύο πειραματικές συνθήκες αξιολόγησης κειμένων. Κατά την πρώτη συνθήκη δόθηκε στα παιδιά ένα κείμενο που περιείχε δομικά λάθη και ελάχιστα μορφικά, ενώ στη δεύτερη που ακολούθησε είκοσι μέρες μετά δόθηκε το ίδιο κείμενο εμπλουτισμένο όμως με ένα μεγάλο αριθμό μορφικών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, όλοι οι συμμετέχοντες διόρθωσαν στατιστικά σημαντικότερο αριθμό μορφικών λαθών από ό,τι δομικών. Από τη σύγκριση των δομικών λαθών που διορθώθηκαν στις δύο συνθήκες διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές αλλά μόνον για τους μαθητές με δυσκολίες. Αυτή η διαφορά υποδηλώνει ότι η ύπαρξη και, συνεπακόλουθα, η ανάγκη διόρθωσης των μορφικών λαθών του κειμένου στη δεύτερη συνθήκη αποτέλεσε εμπόδιο στην ανίχνευση/διόρθωση των δομικών λαθών που περιείχε. Ο αριθμός και το είδος των διορθώσεων των παιδιών αποτέλεσαν το αντικείμενο ενός συνόλου αναλύσεων, ποσοτικών και ποιοτικών. Τα αποτελέσματά τους συζητούνται σε μια προοπτική αξιοποίησής τους στην εκπαίδευση.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

18:00 - 19:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 7 // ΝΙΚΗ

Οι Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες πίσω από τη διάγνωση

Οργανώτρια/ Πρόεδρος: **Σουζάνα Παντελιάδου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: **Διαμάντω Φιλιππάτου**, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στόχος του συμποσίου είναι η σε βάθος μελέτη και η ανάδειξη ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών της διαγνωστικής κατηγορίας των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών. Ειδικότερα, μέσα από τις τέσσερις έρευνες που παρουσιάζονται, στο επίκεντρο βρίσκονται οι πραγματικές επιμέρους ακαδημαϊκές αλλά και γνωστικές δυσκολίες παιδιών με διάγνωση ΕΜΔ. Στην πρώτη έρευνα, παρουσιάζονται δεδομένα από μεγάλο αριθμό διαγνώσεων, με έμφαση κυρίως στο νοητικό δυναμικό και στις αναγνωστικές δεξιότητες των παιδιών. Με αυτόν τον τρόπο καταγράφονται διαφορές μεταξύ των τύπων ΕΜΔ και υπογραμμίζεται ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος της αναγνωστικής ευχέρειας στη διάκριση των παιδιών με ειδικές αναγνωστικές δυσκολίες. Στη δεύτερη παρουσίαση, το ενδιαφέρον εστιάζει στην ανάδειξη του προβλεπτικού ρόλου συγκεκριμένων αναγνωστικών δεξιοτήτων, όπως της αποκωδικοποίησης λέξεων, ψευδολέξεων και της ευχέρειας στην διάγνωση των ΕΜΔ. Ειδικότερα, μέσα από αναλύσεις ROC εξετάζεται το η δύναμη ορθής κατηγοριοποίησης στις ΕΜΔ, για κάθε μία αναγνωστική δεξιότητα, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μέσα από αυτές τις αναλύσεις επιβεβαιώνεται ο ισχυρός και διαρκής ρόλος της ευχέρειας. Στην τρίτη εισήγηση, η έμφαση δίνεται στην κατανόηση των γνωστικών και γλωσσικών παραγόντων που επηρεάζουν την αναγνωστική ευχέρεια. Οι παράγοντες εξετάζονται τόσο με παιδιά με ΕΜΔ όσο και με παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Από τη σύγκριση αυτή αναδεικνύεται ότι ενώ στην τυπική ανάπτυξη ο σημαντικότερος παράγοντας είναι η ταχύτητα της επεξεργασίας, στην περίπτωση των ΕΜΔ η αναγνωστική ευχέρεια επηρεάζεται κυρίως από τις δεξιότητες ορθογραφικής επεξεργασίας. Τέλος, το συμπόσιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση δεδομένων για τις δυσκολίες παιδιών με δύο τύπους .ΜΔ, αναγνωστικών και γραφής, στα μαθηματικά. Όπως καταγράφεται, οι δυσκολίες των μαθητών αυτών αν και σημαντικές δεν αναδεικνύουν ένα ποιοτικά διαφορετικό προφίλ. Αντίθετα, αναδεικνύουν λάθη αλλά και στρατηγικές που αντιστοιχούν απλώς σε παιδιά μικρότερης ηλικίας. Μέσα από τη σύνθεση των ερευνών, το συμπόσιο θα συμβάλει σημαντικά στη σφαιρική κατανόηση του περιεχόμενου των δυσκολιών και κατά συνέπεια στην αποτελεσματικότερη ανίχνευση αλλά και διαγνωστική εκτίμηση των ΕΜΔ.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η Διαγνωστική Εικόνα των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών

Σουζάνα Παντελιάδου¹, Μιχαέλα Παπά¹ & Νικόλαος Απτεσλής²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Κ.Ε.Σ.Υ. Β' Θεσσαλονίκης

Το περιεχόμενο των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις διεθνώς και η ανάδειξη κυρίαρχων διαγνωστικών χαρακτηριστικών παραμένει σημείο αμφισβήτησης και προβληματισμού. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η αποτύπωση της διαγνωστικής εικόνας παιδιών με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες (ΕΜΔ). Η έρευνα στηρίχθηκε στη μελέτη δεδομένων από 183 παιδιά, 125 (68,3%) αγόρια και 58 (31,7%) κορίτσια, που φοιτούσαν στην έκτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου, κατά τα έτη 2015, 2016, 2017, 2018 και είχαν λάβει διάγνωση ΕΜΔ από ΚΕ.Δ.Δ.Υ. της Θεσσαλονίκης. Τα παιδιά διαχωρίστηκαν σε δύο υποομάδες ανάλογα με το είδος της γνωμάτευσής τους. Στην πρώτη ομάδα εντάχθηκαν 142 (77,6%) παιδιά με διαγνώσεις δυσλεξίας και ειδικών αναγνωστικών δυσκολιών, ενώ στη δεύτερη, 41 (22,4%) παιδιά με δυσγραφία και δυσορθογραφία. Για τη συλλογή των δεδομένων αξιοποιήθηκαν οι ατομικοί φάκελοι της αξιολόγησής τους, και ειδικότερα τα αποτελέσματα από το WISC-III και το πρωτόκολλο αξιολόγησης του σταθμισμένου τεστ ανάγνωσης, ΤΕΣΤ-Α. Από την ανάλυση των δεδομένων, επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη τυπικού νοητικού δυναμικού, ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη υποομάδα, καθώς το 85,3% των παιδιών εμφάνισαν μέσο δείκτη νοημοσύνης, ο οποίος κυμαινόταν μεταξύ 85-115, το 9,7% ανώτερο δείκτη νοημοσύνης, μεταξύ 116-130 και το 1,1% ανώτατο δείκτη νοημοσύνης, 133-140. Ως προς τα αναγνωστικά χαρακτηριστικά των παιδιών, αναδείχθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο υποομάδων, με τα παιδιά με ειδικές αναγνωστικές δυσκολίες να έχουν χαμηλότερες επιδόσεις σε όλες τις αναγνωστικές δεξιότητες, σε σύγκριση με τα παιδιά με διάγνωση δυσγραφίας ή δυσορθογραφίας. Ειδικότερα, όμως, η ευχέρεια αναδείχθηκε ως η σημαντικότερη δυσκολία τους καθώς η επίδοσή τους ήταν χαμηλότερη του 89% των συνομηλίκων τους και ως ικανή να διακρίνει τους μαθητές με ΕΜΔ στην ανάγνωση από αυτούς με διαγνώσεις δυσγραφίας ή δυσορθογραφίας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Διακριτή συμβολή των αναγνωστικών δεξιοτήτων στη διάγνωση των Ε.Μ.Δ.

Σουζάνα Παντελιάδου¹ & Φαίη Αντωνίου²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η ανάδειξη της προβλεπτικής αξίας της αποκωδικοποίησης και της ευχέρειας στην ανίχνευση των μαθητών με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες και η παρουσίαση της προβλεπτικής αξίας της αποκωδικοποίησης λέξεων και ψευδολέξεων στην επίδοσή τους στην ευχέρεια. Συμμετέχοντες ήταν 584 μαθητές των τάξεων Β', Δ', Ε' και Στ' Δημοτικού. Από αυτούς, 201 μαθητές είχαν διάγνωση Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών (ΕΜΔ) από επίσημο διαγνωστικό φορέα ($N_B = 68$, $N_\Delta = 47$, $N_E = 38$, $N_{\Sigma\tau} = 48$) και 383 μαθητές είχαν τυπική ανάπτυξη ($N_B = 166$, $N_\Delta = 50$, $N_E = 112$, $N_{\Sigma\tau} = 55$). Όλοι οι μαθητές αξιολογήθηκαν με τη Δοκιμασία Αξιολόγησης Δεξιοτήτων Ανάγνωσης (Παντελιάδου και συν., 2019) στην αποκωδικοποίηση λέξεων και ψευδολέξεων, καθώς και στην ευχέρεια. Για την εκτίμηση της ακρίβειας με την οποία κάθε μία από τις παραπάνω δεξιότητες μπορεί να κατατάσσει τους συμμετέχοντες στις ΕΜΔ, χρησιμοποιήθηκαν οι καμπύλες ROC (Receiver Operating Characteristics). Τα αποτελέσματα των αναλύσεων ROC έδειξαν ότι οι δεξιότητες της αποκωδικοποίησης λέξεων, ψευδολέξεων και ευχέρειας κατηγοριοποίησαν σωστά και στατιστικώς σημαντικά ένα υψηλό ποσοστό μαθητών. Συνολικά για όλες τις τάξεις, η αποκωδικοποίηση λέξεων κατηγοριοποίησε επαρκώς και στατιστικώς σημαντικά τα παιδιά με ΕΜΔ σε ποσοστό 79%, ενώ η αποκωδικοποίηση ψευδολέξεων και η ευχέρεια κατέταξαν σωστά και στατιστικώς σημαντικά αντίστοιχα, το 75% και το 86% του ειδικού πληθυσμού. Όμως, ειδικά ο παράγοντας της αναγνωστικής ευχέρειας, βρέθηκε να παράγει καλό ποσοστό κατηγοριοποίησης σε όλες τις τάξεις, κατηγοριοποιώντας στατιστικώς σημαντικά με το ανώτερο ποσοστό τα παιδιά με ΕΜΔ (Β' Δημοτικού: 84,2%, Δ' Δημοτικού: 86,5%, Ε' Δημοτικού: 88,6% και Στ' Δημοτικού: 86,9%). Τέλος, η ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης που πραγματοποιήθηκε μόνο για τους μαθητές με διάγνωση ΕΜΔ, ανέδειξε ότι σε όλες τις τάξεις, μόνο η αποκωδικοποίηση λέξεων, και όχι η αποκωδικοποίηση ψευδολέξεων, προέβλεψε σε ποσοστό από 35% και έως 37% και στατιστικώς σημαντικά την επίδοση στην ευχέρεια. Τα δεδομένα συζητούνται στο πλαίσιο της δυνατότητας ανίχνευσης των ΕΜΔ στην ανάγνωση, στην ελληνική γλώσσα.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Προβλεπτικοί Παράγοντες Αναγνωστικής Ευχέρειας σε μαθητές με και χωρίς Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες

Σοφία Γιατζιζίδου & Σουζάνα Παντελιάδου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σε διαφανή ορθογραφικά συστήματα, όπως είναι το ελληνικό, η χαμηλή αναγνωστική ευχέρεια αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό των μαθητών με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες, καθιστώντας την ταχύτητα ανάγνωσης ισχυρό διαφοροποιητικό δείκτη ανάμεσα σε μαθητές με και χωρίς Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι κυριότεροι προβλεπτικοί παράγοντες της αναγνωστικής ευχέρειας σε μαθητές με και χωρίς Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες. Συγκεκριμένα, διερευνήθηκε ο βαθμός στον οποίο οι δεξιότητες της φωνολογικής, μορφολογικής κι ορθογραφικής επεξεργασίας, καθώς και της φωνολογικής βραχύχρονης μνήμης, της αυτόματης ταχείας κατονομασίας (RAN) και της ταχύτητας επεξεργασίας πληροφοριών προβλέπουν τη φωναχτή και σιωπηρή αναγνωστική ευχέρεια λέξεων και κειμένου μαθητών με και χωρίς Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες. Στην έρευνα συμμετείχαν 150 ελληνόφωνοι μαθητές Ε΄ τάξης, εκ των οποίων 112 ήταν μαθητές τυπικής ανάπτυξης και 38 με διάγνωση Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών. Από την ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης (linear regression) προέκυψε ότι η αυτόματη ταχεία κατονομασία, η μορφολογία, οι δεξιότητες ορθογραφικής επεξεργασίας και η ταχύτητα επεξεργασίας πληροφοριών προβλέπουν σημαντικά την αναγνωστική ευχέρεια των μαθητών τυπικής ανάπτυξης. Ωστόσο, διαφορετικά ήταν τα αποτελέσματα για τους μαθητές με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες, όπου οι δεξιότητες ορθογραφικής επεξεργασίας αναδείχθηκαν σε σταθερό προβλεπτικό παράγοντα σε όλες τις ανεξάρτητες μεταβλητές της έρευνας. Επίσης, σημαντικός αναδείχθηκε ο παράγοντας της ταχύτητας επεξεργασίας πληροφοριών για τη σιωπηρή αναγνωστική ευχέρεια λέξεων. Συνολικά, οι δεξιότητες ορθογραφικής επεξεργασίας φαίνεται πως επιδρούν σημαντικά στην ανάπτυξη της αναγνωστικής ευχέρειας στους μαθητές με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες, καθώς αποτελούν τον πιο ισχυρό προβλεπτικό παράγοντα της συνολικής αναγνωστικής ευχέρειας. Αντίθετα, για τους μαθητές τυπικής ανάπτυξης η βαρύτητα μετατοπίζεται από την ορθογραφική γνώση στην αυτόματη ταχεία κατονομασία, με τις μετρήσεις του RAN να αποτελούν τον πιο ισχυρό προβλεπτικό παράγοντα σε όλα τα έργα αναγνωστικής ευχέρειας για αυτή την ομάδα μαθητών.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες και Μαθηματικά

Αναστασία Χιδερίδου - Μανδάρη¹ & Άγγελος Σανδραβέλης²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²34^ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης

Τα παιδιά με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες αντιμετωπίζουν συχνά προβλήματα όχι μόνο στον γραπτό λόγο αλλά και στα μαθηματικά. Είναι πιθανόν το χαμηλό επίπεδο φωνολογικής επεξεργασίας που διαθέτουν να επιδρά ειδικότερα στις μαθηματικές εκείνες δεξιότητες που εμπειρέχουν φωνολογικά στοιχεία (απαρίθμηση, αριθμητικά δεδομένα, επίλυση προβλημάτων) και όχι σε αυτές που στηρίζονται σε αριθμητική επεξεργασία (έννοια αριθμού). Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάδειξη αυτών των περιοχών δυσκολίας μέσα από την ποσοτική καταγραφή των λαθών που κάνουν σε κάθε μαθηματική περιοχή και την ποιοτική καταγραφή των επιμέρους στρατηγικών που αξιοποιούν για την εκτέλεση απλών προσθέσεων και αφαιρέσεων. Στην έρευνα συμμετείχαν 287 παιδιά Β, Δ, και Στ' Δημοτικού (134 παιδιά με διάγνωση Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών και 153 παιδιά τυπικής ανάπτυξης). Όλα αξιολογήθηκαν σε δοκιμασίες απαρίθμησης, γνώσης κι έννοιας αριθμού, νοερών και γραπτών υπολογισμών, επίλυσης προβλημάτων και γνώσης κι αίσθησης του χρόνου, οι οποίες προέρχονταν από μαθηματικό εργαλείο που κατασκευάστηκε για τους σκοπούς της έρευνας. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι τα παιδιά με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες παρουσιάζουν χαμηλότερη επίδοση σε όλες τις μαθηματικές περιοχές. Οι μεγαλύτερες διαφοροποιήσεις τους σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τυπικής ανάπτυξης εντοπίζονται στους νοερούς υπολογισμούς στη Β' Δημοτικού, και στην επίλυση προβλημάτων στη Δ' και Στ' τάξη Δημοτικού. Από τα δεδομένα συνάγεται ότι η αναπτυξιακή πορεία των μαθηματικών δεξιοτήτων των παιδιών με και χωρίς δυσλεξία είναι παρόμοια, χωρίς να αντιμετωπίζουν κάποιες ειδικές δυσκολίες. Επιπλέον, σε όλες τις τάξεις που μελετήθηκαν, τα παιδιά με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες αξιοποιούν πιο ανώριμες στρατηγικές (χρήση των δαχτύλων) σε σύγκριση με τους τυπικούς μαθητές οι οποίοι χρησιμοποιούν μεγαλύτερη ποικιλία στρατηγικών, κατάλληλων για την τάξη στην οποία φοιτούν. Οι ποιοτικές διαφορές ανάμεσα στις δυο ομάδες συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της φύσης των δυσκολιών των παιδιών με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες στα μαθηματικά και συμβάλλουν στον προβληματισμό σχετικά με τη συχνότητα συνύπαρξης των Ειδικών Αναγνωστικών Δυσκολιών και της Δυσαριθμσίας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

18:00 - 19:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 8 // ΑΘΗΝΑ

Χαρακτηριστικά του ευρέως αυτιστικού φάσματος και συνοδός ψυχοπαθολογία

Οργανωτές/Πρόεδροι: **Γρηγόρης Σίμος & Χριστίνα Συριοπούλου**, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Συζητήτρια: **Αγγελική Γενά**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Αν και οι Διαταραχές του Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) αποτελούν καλά περιγεγραμμένες διαταραχές, εντούτοις υποστηρίζεται ότι αυτιστικά χαρακτηριστικά μπορεί να διασπείρονται σε ένα μεγάλο φάσμα του πληθυσμού. Έτσι, υπάρχει κάποιος πληθυσμός με υποκλινικές μορφές, αλλά ενδεχόμενα και ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού που μπορεί να εμφανίζει ήπια χαρακτηριστικά που δεν φαίνεται να παρεμβαίνουν στη λειτουργικότητα του. Η μελέτη τέτοιων χαρακτηριστικών ξεκίνησε με τη μελέτη των πρώτου βαθμού συγγενών παιδιών με διαγνώσιμες ΔΑΦ, αλλά φαίνεται ότι μπορεί να επεκτείνεται και πέρα από αυτή τη σχέση, με αποτέλεσμα να μιλάμε για ένα ευρύ αυτιστικό φάσμα. Καθώς για την κατανόηση της ψυχοπαθολογίας είναι μερικές φορές χρήσιμη και η μελέτη του «φυσιολογικού» πληθυσμού, σκοπός αυτού του Συμποσίου είναι η μελέτη ποικίλων εκδηλώσεων και ψυχοπαθολογικών παραμέτρων και η σχέση τους με αυτιστικά χαρακτηριστικά σε μη κλινικό δείγμα νεαρών ενηλίκων. Έτσι, παρουσιάζουμε τη σχέση στοιχείων ΔΑΦ με τη μοναξιά και τον πιθανό διαμεσολαβητικό ρόλο του άγχους και της κατάθλιψης (πρώτη παρουσίαση), τη σχέση τους με στοιχεία ελαττωματικής προσοχής/ υπερκινητικότητας, παρορμητικότητας (δεύτερη παρουσίαση), καθώς και τη σχέση τους με ποικίλες δεξιότητες διαπροσωπικής επάρκειας (τρίτη παρουσίαση). Η διερεύνηση όλων των παραπάνω θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τις παραμέτρους που αναπόφευκτα εμπλέκονται με τα συμπτώματα της ΔΑΦ, αλλά θα μας προσανατολίσει ενδεχόμενα και ως προς τα στοιχεία των ανάλογων βιο-ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Αυτιστικά χαρακτηριστικά, μοναξιά και ο διαμεσολαβητικός ρόλος της κατάθλιψης

Μερόπη Σίμου¹, Άννα Νισουραίου² & Γρηγόρης Σίμος²

¹Κέντρο Συμβουλευτικής και Θεραπείας Ψυχική Υγεία, Θεσσαλονίκη, ²Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τα αυτιστικά χαρακτηριστικά φαίνεται ότι συνδέονται με τη μοναχικότητα, καθώς οι δυσκολίες στην επικοινωνία και τις κοινωνικές δεξιότητες του αυτιστικού φάσματος μπορεί να προάγουν την κοινωνική απόρριψη και/ή την κοινωνική απόσυρση. Τα αίσθήματα της μοναξιάς, από την άλλη, φαίνεται ότι συνδέονται με ποικίλα επίπεδα κατάθλιψης, χωρίς όμως να διαπιστώνεται μια σαφής αιτιολογική σχέση ανάμεσα στη μοναξιά και την κατάθλιψη. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα σε πιθανά αυτιστικά χαρακτηριστικά, το αίσθημα της μοναξιάς και την κατάθλιψη σε μια ομάδα νεαρών ενηλίκων. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 475 άτομα (71% γυναίκες) μέσης ηλικίας 23 (ΤΑ: 5) ετών τα οποία συμπλήρωσαν τις ελληνικές μεταφράσεις των ερωτηματολογίων Autism Spectrum Quotient (ASQ), Loneliness Scale (LS) και Depression Anxiety Stress Scale (DASS21). Το ASQ περιλαμβάνει υποκλίμακες για τις κοινωνικές δεξιότητες (ASQ-ΚΔ), την εστίαση της προσοχής (ASQ-ΕΠ), την προσοχή στη λεπτομέρεια (ASQ-ΠΛ), την επικοινωνία (ASQ-ΕΚ) και τη φαντασία (ASQ-ΦΑ). Οι φτωχές κοινωνικές δεξιότητες, η ισχυρή εστίαση της προσοχής και η φτωχή επικοινωνία, όπως και η συνολική βαθμολογία της ASQ συσχετίστηκαν σημαντικά με υψηλότερα επίπεδα μοναξιάς και περισσότερα καταθλιπτικά συμπτώματα, αλλά και επίσης (εκτός των κοινωνικών δεξιοτήτων) με περισσότερη συμπτωματολογία άγχους. Κατάθλιψη, άγχος και μοναξιά, επίσης, συσχετίστηκαν σημαντικά. Η επανάληψη των αναλύσεων, αφού ελήφθη υπόψιν η επίδραση της κατάθλιψης, έδειξε ότι η κατάθλιψη διαμεσολαβεί εν μέρει στη σχέση αυτιστικών συμπτωμάτων και μοναξιάς, και εξολοκλήρου στη σχέση αυτιστικών συμπτωμάτων και άγχους. Τα παρόντα ευρήματα επιβεβαιώνουν τη σχέση αυτιστικών συμπτωμάτων και μοναξιάς σε άτομα που ανήκουν σε ένα ευρύ αυτιστικό φάσμα και υποστηρίζουν ότι μέρος αυτής της σχέσης εξηγείται από τα συνοδά συμπτώματα κατάθλιψης, τα οποία, επίσης, είναι αυτά που καθορίζουν και τη συνύπαρξη συμπτωμάτων άγχους. Οι αλληλεπιδράσεις αυτών των παραμέτρων μας βοηθούν να κατανοήσουμε την εικόνα, αλλά και την υποκειμενική πραγματικότητα των ατόμων με χαρακτηριστικά του ευρούς αυτιστικού φάσματος.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Αυτιστικά χαρακτηριστικά και ελαττωματική προσοχή/υπερκινητικότητα σε νεαρούς ενήλικες

Κωνσταντίνα Κακανιάρη¹, Μερóπη Σίμου² & Γρηγόρης Σίμος³

¹Ειδική Αγωγή, ²Κέντρο Συμβουλευτικής και Θεραπείας Ψυχική Υγεία, Θεσσαλονίκη, ³Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τα αυτιστικά χαρακτηριστικά φαίνεται ότι συνδέονται με συμπτώματα ελαττωματικής προσοχής/υπερκινητικότητα (ΕΠΥ). Μελέτες σε παιδιά αναφέρουν ποσοστά συνοσηρότητας Διαταραχών του Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) και ΔΕΠΥ που κυμαίνονται από 37% μέχρι και 78%. Μερικοί μάλιστα ερευνητές υποστηρίζουν πως συμπτώματα της ΕΠΥ αποτελούν συμπτώματα των ΔΑΦ. Δεχόμενοι πως τα αυτιστικά χαρακτηριστικά και τα συμπτώματα της ΔΕΠΥ έχουν μια διαστασιακή τάση εμφάνισης, στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα σε αυτές τις παραμέτρους σε μια ομάδα νεαρών ενηλίκων. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 299 άτομα (65% γυναίκες) μέσης ηλικίας 27,5 (ΤΑ: 4,8) ετών τα οποία συμπλήρωσαν τις ελληνικές μεταφράσεις των ερωτηματολογίων Autism Spectrum Quotient (ASQ) και IDAA (Instrumentezur Diagnose der Adulthen ADHS, Roesler et al., 2003) (Ερωτηματολόγιο για τη Διάγνωση της ΔΕΠΥ σε Ενήλικες). Το ASQ περιλαμβάνει υποκλίμακες για τις κοινωνικές δεξιότητες (ASQ-ΚΔ), την εστίαση της προσοχής (ASQ-ΕΠ), την προσοχή στη λεπτομέρεια (ASQ-ΠΛ), την επικοινωνία (ASQ-ΕΚ) και τη φαντασία (ASQ-ΦΑ). Το IDAA περιλαμβάνει υποκλίμακες για τη διάσπαση της προσοχής (IDAA-ΔΠ), την υπερκινητικότητα (IDAA-ΥΚ) και παρορμητικότητα (IDAA-ΠΟ). Οι φτωχές κοινωνικές δεξιότητες, η ισχυρή εστίαση της προσοχής, η προσοχή στη λεπτομέρεια και η φτωχή επικοινωνία, όπως και η συνολική βαθμολογία της ASQ, συσχετίστηκαν σημαντικά με υψηλότερα επίπεδα διάσπασης της προσοχής, ενώ η δυσκολία στις κοινωνικές δεξιότητες συσχετίστηκε σημαντικά με όλα τα χαρακτηριστικά της ΔΕΠΥ (με προεξάρχουσα τη διάσπαση της προσοχής). Τη διάσπαση της προσοχής μπορούσε να προβλέψει η αυτιστική δυσκολία στην επικοινωνία και η παρορμητικότητα, ενώ τη δυσκολία στην επικοινωνία μπορούσε να προβλέψει η δυσκολία στις κοινωνικές δεξιότητες και η υπερκινητικότητα. Τα παρόντα ευρήματα επιβεβαιώνουν τη σημαντική σχέση ανάμεσα στην ελαττωματική προσοχή και τις διαστάσεις των αυτιστικών χαρακτηριστικών από τη μια, και τη σημαντική σχέση της δυσκολίας στην επικοινωνία με όλες τις παραμέτρους της ΕΠΥ, από την άλλη. Φαίνεται πως, αν και για διαφορετικούς λόγους, η δυσκολία στην επικοινωνία αποτελεί έναν κοινό τόπο.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Αυτιστικά χαρακτηριστικά και μορφές διαπροσωπικής επάρκειας σε νεαρούς ενήλικες

Όλγα Ζηκοπούλου, Χριστίνα Τσιλιγγίρη & Γρηγόρης Σίμος

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Παιδιά με υψηλής λειτουργικότητας αυτισμό φαίνεται πως έχουν δυσκολία με πολλές κοινωνικές δεξιότητες, όπως το να αρχίσουν και να συντηρήσουν τη βλεμματική επαφή, να αρχίσουν και να συντηρήσουν μια συνομιλία ή να εκφράσουν πρόσφορο θετικό συναίσθημα. Φαίνεται ότι τους λείπει η ικανότητα να εφαρμόσουν συγκεκριμένες κοινωνικές δεξιότητες σε καινούριες καταστάσεις με έναν ελαστικό και προσαρμοστικό τρόπο. Το πόσο συγκεκριμένα είναι αυτά τα ελλείμματα σε μια ομάδα νεαρών ενηλίκων με κάποια αναπόφευκτα αυτιστικά χαρακτηριστικά αποτέλεσε τον στόχο της παρούσας έρευνας. Διακόσια ογδόντα έξι άτομα μέσης ηλικίας 27,5 (ΤΑ: 4,8) ετών συμπλήρωσαν τις ελληνικές μεταφράσεις των ερωτηματολογίων Autism Spectrum Quotient (ASQ) και Interpersonal Competence Questionnaire (ICQ). Το ASQ περιλαμβάνει υποκλίμακες για τις κοινωνικές δεξιότητες (ASQ-ΚΔ), την εστίαση της προσοχής (ASQ-ΕΠ), την προσοχή στη λεπτομέρεια (ASQ-ΠΛ), την επικοινωνία (ASQ-ΕΚ) και τη φαντασία (ASQ-ΦΑ). Το ICQ περιλαμβάνει υποκλίμακες που αξιολογούν πέντε περιοχές διαπροσωπικής επάρκειας: α) την έναρξη μιας σχέσης, β) την αποκάλυψη προσωπικών πληροφοριών, γ) την έκφραση δυσαρέσκειας προς άλλους, δ) την παροχή συναισθηματικής στήριξης και συμβουλών, και ε) τη διαχείριση διαπροσωπικών συγκρούσεων. Οι διαπροσωπικές δεξιότητες συσχετίστηκαν περισσότερο ή λιγότερο σημαντικά και με έναν αρνητικό τρόπο με τις υποκλίμακες της ASQ. Η δυσχέρεια, πρώτα, στις κοινωνικές σχέσεις της ASQ και η δυσχέρεια στην επικοινωνία, αμέσως μετά, είχαν τις πιο σημαντικές σχέσεις με τις δεξιότητες διαπροσωπικής επάρκειας. Η διαδικασία της ανάλυσης πολλαπλών βηματικών παλινδρομήσεων έδειξε πως όλες τις διαπροσωπικές δεξιότητες (και ιδιαίτερα την έναρξη μιας σχέσης) μπορούσε κυρίως να προβλέψουν τα γενικά ελλείμματα στις κοινωνικές δεξιότητες. Τα παρόντα ευρήματα «κωδικοποιούν» τη σχέση ενός αδιαφοροποίητου ελλείμματος στις κοινωνικές σχέσεις με τις επιμέρους περιοχές των ελλειμματικών διαπροσωπικών σχέσεων και ταυτόχρονα μας δίνουν μια ιδέα για την προτεραιότητα των επί τούτου βιο-ψυχο-κοινωνικών παρεμβάσεων.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

18:00 - 19:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 20 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Μεθοδολογία έρευνας στην Ψυχολογία: Κατασκευή και στάθμιση κλιμάκων

Προεδρείο: Ε. Σκοπελίτη, Πανεπιστήμιο Πατρών

Τεστ Δομής Προσωπικότητας και Ψυχικών Συμπτωμάτων (Έρευνητικό πρωτόκολλο στάθμισης νέας ψυχοδιαγνωστικής δοκιμασίας)

Άννα Τσακαλίδου, Δ. Κουρμπέτης, Δήμος Δημέλλης & Ευαγγελία Ταβλαρίδου

424 ΓΣΝΕ

Στην εισήγηση αυτή παρουσιάζεται η στάθμιση ενός νέου εργαλείου, του «Τεστ Δομής Προσωπικότητας και Ψυχικών Συμπτωμάτων». Πρόκειται για μια νέα ψυχομετρική δοκιμασία που διερευνά τον εξεταζόμενο σε δύο βασικά επίπεδα: σε επίπεδο σταθερών χαρακτηριστικών (δομή προσωπικότητας) και ψυχοπαθολογικών συμπτωμάτων. Η δομή προσωπικότητας διερευνάται σε επίπεδο αμυνών τριών εξελικτικών επιπέδων: νευρωσικό επίπεδο, επίπεδο προσωπικότητας και ψυχωσικό επίπεδο. Η διερεύνηση των ψυχοπαθολογικών συμπτωμάτων καλύπτει όλο το φάσμα συμπτωμάτων ψυχοπαθολογίας με βάση το ICD-10. Το ψυχοδιαγνωστικό τεστ αποτελείται συνολικά από 50 κλινικές και 5 συμπληρωματικές κλίμακες. Το νευρωσικό φάσμα περιέχει κλίμακες με νευρωσικές άμυνες και ψυχοπαθολογικά συμπτώματα, το φάσμα προσωπικότητας περιέχει κλίμακες με άμυνες προσωπικότητας και ψυχοπαθολογικά συμπτώματα, ενώ το ψυχωσικό φάσμα περιέχει ψυχωσικές άμυνες και τα αντίστοιχα ψυχοπαθολογικά συμπτώματα. Το ψυχοδιαγνωστικό τεστ βασίζεται σε ψυχοδυναμικού τύπου θεωρίες. Τα αποτελέσματα μελετώνται συνδυαστικά, δηλαδή οι ανυψώσεις των ψυχικών αμυνών σε συνδυασμό με τα ψυχοπαθολογικά συμπτώματα. Το ιδιαίτερο όφελος της δοκιμασίας αυτής είναι ότι στο απαντητικό φυλλάδιο ο κλινικός ψυχολόγος έχει πλήρη συνδυαστική εικόνα των εκάστοτε αμυντικών μηχανισμών σε συνδυασμό με τα εκάστοτε ψυχικά συμπτώματα, αποκτώντας έτσι μία πλήρη κλινική εικόνα όπου οι κλινικές κλίμακες των εκάστοτε αμυντικών μηχανισμών, που είναι χαρακτηριστικοί για την όποια δομή προσωπικότητας, μελετώνται σε συνδυασμό με τις ανυψωμένες κλινικές κλίμακες των εκάστοτε ψυχοπαθολογικών συμπτωμάτων. Έτσι, για παράδειγμα, ένα άτομο με ανυψωμένη την άμυνα της ενδοβολής σε συνδυασμό με συμπτώματα κατάθλιψης μας παραπέμπει σε καταθλιπτική δομή προσωπικότητας με ενεργά καταθλιπτικά συμπτώματα ή άλλο άτομο με ανυψωμένες κλίμακες του παντοδύναμου ελέγχου και παρορμητικής συμπεριφοράς μας παραπέμπει σε ψυχοπαθητικότητα και ούτω καθεξής. Στην πρώτη φάση της έρευνας εξετάστηκαν 166 άτομα χωρίς την όποια ψυχοπαθολογική επιβάρυνση καθώς και 77 νοσηλεύόμενοι ψυχιατρικοί ασθενείς με σκοπό τη στάθμιση. Τα πρώτα αποτελέσματα μας έδωσαν τους μέσους όρους και τις τυπικές αποκλίσεις των ατόμων χωρίς την όποια ψυχοπαθολογική επιβάρυνση, στοιχεία, τα οποία διαφέρουν από τις ομάδες των νοσηλευόμενων με διεγνωσμένες τις όποιες ψυχικές διαταραχές. Η χρήση του ψυχοδιαγνωστικού τεστ είναι πολύμορφη: διερευνά την ψυχοπαθολογία, μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά τον ψυχοθεραπευτικό σχεδιασμό καθώς δίνει λεπτομερή στοιχεία για τα δυναμικά του εκάστοτε εξεταζόμενου αλλά και για την επιλογή ατόμων από υπηρεσίες οι οποίες αναζητούν συγκεκριμένο ψυχολογικό προφίλ, π. χ. οι Ένοπλες Δυνάμεις, οι οποίες ζητούν μαθητές παραγωγικών στρατιωτικών σχολών με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως υψηλή ταύτιση με την ομάδα, χαμηλό δείκτη εκδραμάτισης και παρορμητικότητας, υψηλό δείκτη ψυχικής συγκρότησης κ.ά.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Πολιτισμική Προσαρμογή Ερωτηματολογίου Australian Treatment Outcomes Profile - ATOP στην ελληνική πραγματικότητα: Η αξιοποίηση του στις υπηρεσίες θεραπείας των εξαρτήσεων

Κ. Κοκκώλης, Χ. Τσατσαρώνη, Π. Καρακούλα, Α. Κίτσιου, Ε. Κουκίδης, Α. Φραγκούλη
& Δ. Φωτόπουλος
ΟΚΑΝΑ

Η κλίμακα «Australian Treatment Outcomes Profile»-ATOP αναπτύχθηκε με σκοπό την παρακολούθηση της κλινικής έκβασης στο πλαίσιο των θεραπευτικών υπηρεσιών για τις Ψυχοδραστικές Ουσίες και το Αλκοόλ. Η παρούσα εργασία συζητά τα κριτήρια, βάσει των οποίων η κλίμακα ATOP επιλέχθηκε ως καταλληλότερη ανάμεσα σε άλλες από τη διεθνή βιβλιογραφία, ώστε να προσαρμοστεί στην ελληνική πραγματικότητα και να χορηγηθεί στους ωφελούμενους των υπηρεσιών θεραπείας των εξαρτήσεων, καθώς και ποιες προδιαγραφές πληροί βάσει των αναγκών του συγκεκριμένου πληθυσμού. Επιπλέον, συζητούνται η μεθοδολογία (ομάδες εστίασης με εργαζόμενους και ωφελούμενους του ΟΚΑΝΑ) και τα αποτελέσματα της πολιτισμικής προσαρμογής του ερωτηματολογίου στην ελληνική πραγματικότητα. Το ερωτηματολόγιο αναμένεται να συμβάλει στην παροχή ανατροφοδότησης προς τους/τις ωφελούμενους-ες και το θεραπευτικό προσωπικό σχετικά με την πρόοδο της θεραπείας των ωφελούμενων στην πορεία του χρόνου, καθώς και στο βέλτιστο θεραπευτικό σχεδιασμό για τον πληθυσμό αυτό.

Κατασκευή της κλίμακας Ποιότητα Υπηρεσιών Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΠΥ-ΕΕΕ) με τη συμμετοχή μαθητών με αναπηρία

Ιωάννα Γεωργιάδου, Αναστασία Βλάχου & Παναγιώτα Σταυρούση
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στο πεδίο της ειδικής εκπαίδευσης χαράσσονται πολιτικές διασφάλισης της ποιότητας, οι οποίες θέτουν τον άμεσο αποδέκτη-μαθητή με αναπηρία άλλοτε στο περιθώριο και άλλοτε στο κέντρο της αξιολόγησης. Σε αυτό το πλαίσιο, σκοπός της παρουσίασης είναι να περιγράψει την κατασκευή κλίμακας εκτίμησης της Ποιότητας Υπηρεσιών Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΠΥ-ΕΕΕ) με τη συμμετοχή μαθητών με αναπηρία και να καταγράψει τις ψυχομετρικές ιδιότητες της κλίμακας. Οι φάσεις κατασκευής του εργαλείου ήταν οι εξής: α) βιβλιογραφική επισκόπηση στο πεδίο της ποιότητας υπηρεσιών, της ειδικής αγωγής και της επαγγελματικής εκπαίδευσης, β) διεξαγωγή ομάδων εστίασης μαθητών που φοιτούσαν σε δομές Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΕΕΕ), γ) ατομικές συνεντεύξεις με ειδικούς, δ) συνεντεύξεις με μαθητές ΕΕΕ, ε) λήψη συναίνεσης (consensus) από ομάδα ειδικών και στ) πιλοτική χορήγηση. Το εργαλείο χορηγήθηκε μέσω ατομικών συνεντεύξεων σε 131 μαθητές με νοητική αναπηρία (53,44% άνδρες, 46,56% γυναίκες) που φοιτούσαν σε 20 δομές ΕΕΕ με Μ.Ο. ηλικίας 20,95 έτη και Μ.Ο. ετών φοίτησης σε δομές ΕΕΕ 5,11 έτη. Η εφαρμογή διερευνητικής ανάλυσης παραγόντων με τη μέθοδο των κύριων αξόνων στις 26 μεταβλητές της κλίμακας ανέδειξε 5 συνολικά παράγοντες (Ανταπόκριση-Cronbach's $\alpha=.88$, Περιβάλλον Χώρος-Cronbach's $\alpha=.63$, Εξατομίκευση-Cronbach's $\alpha=.76$, Κατάρτιση-Cronbach's $\alpha=.60$, Επάρκεια Εγκαταστάσεων-Cronbach's $\alpha=.83$). Η δομική εγκυρότητα ελέγχθηκε με επιβεβαιωτική παραγοντική ανάλυση, με τη μέθοδο μέγιστης πιθανοφάνειας, η οποία στήριξε το μοντέλο των 5 παραγόντων. Προέκυψε στατιστικά σημαντική φόρτιση για 24 από τις 26 μεταβλητές, με ικανοποιητική εσωτερική συνοχή (Cronbach's $\alpha > 0,500$ για κάθε πα-

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

ράγοντα) και στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των περισσότερων παραγόντων. Οι παράγοντες της κλίμακας συνάδουν με διεθνή εργαλεία εκτίμησης της ποιότητας της επαγγελματικής ή ειδικής μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (EduQUAL, TEVT ServiceQuality, ARCHSECRET), ενώ παράλληλα αναδεικνύεται η σημασία της συμμετοχής των ίδιων των ατόμων με νοητική αναπηρία στην ερευνητική διαδικασία.

Εστιάζοντας στις πηγές διαμόρφωσης της αυτοαποτελεσματικότητας για την επαγγελματική συμβουλευτική: Ερευνητικά αποτελέσματα και προτάσεις για την εκπαίδευση των συμβούλων

Δ. Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Κ. Μυλωνάς, Φ. Ίσαρη & Α. Καλίρης
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σε εποχή κοινωνικο-οικονομικής μεταβλητότητας και αστάθειας στον κόσμο της εργασίας το έργο των επαγγελματικών συμβούλων καθίσταται ιδιαίτερα απαιτητικό και σύνθετο (McIlveen, 2015). Για να ανταποκρίνονται οι σύμβουλοι στους πολύπλοκους ρόλους και αρμοδιότητές τους με επιτυχία χρειάζεται, πέρα από την απόκτηση νέων ειδικών δεξιοτήτων και γνώσεων, να διατηρούν το κατάλληλο επίπεδο πεποιθήσεων αυτο-αποτελεσματικότητας για το έργο τους (Καλίρης, Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Αργυροπούλου & Φακιολάς, 2013). Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται η μεθοδολογία, τα αποτελέσματα και οι προτάσεις που διατυπώθηκαν σε πρόσφατη διδακτορική έρευνα η οποία στόχευε στη βαθύτερη κατανόηση των πιθανών πηγών-παραγόντων που αξιοποιούν οι επαγγελματικοί σύμβουλοι και οι εκπαιδευόμενοι επαγγελματικής συμβουλευτικής για να δομήσουν αίσθηση εμπιστοσύνης στις ικανότητές τους. Μέσω μικτού ερευνητικού σχεδιασμού (qual+quan) κατασκευάστηκε νέα Κλίμακα αξιολόγησης των Πηγών αυτο-αποτελεσματικότητας στην Επαγγελματική Συμβουλευτική (ΚΠΑΕΣ), η οποία δοκιμάστηκε σε πιλοτική μελέτη και βρέθηκε ψυχομετρικά επαρκής. Μια συστοιχία ερωτηματολογίων που περιελάμβανε την ΚΠΑΕΣ, την ελληνική τροποποιημένη μορφή της Κλίμακας αυτο-αποτελεσματικότητας στην Επαγγελματική Συμβουλευτική (O'Brien, Heppner, Flores & Bikos, 1997), την Κλίμακα Κύριων Αυτο-αξιολογήσεων (Judge, Erez, Bono & Thoresen, 2003) και αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο ατομικών-δημογραφικών χαρακτηριστικών χορηγήθηκε σε 219 επαγγελματικούς συμβούλους και 31 μεταπτυχιακούς φοιτητές επαγγελματικής συμβουλευτικής και προσανατολισμού. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν εμπειρικά, σε μεγάλο βαθμό, τις θεωρητικές θέσεις του Bandura (1997, 2005, 2012) για τις πηγές πληροφόρησης της αυτο-αποτελεσματικότητας. Παρόλο που η ανάλυση προφίλ επαναλαμβανόμενων μετρήσεων (profile analysis with repeated measures) ανέδειξε διαφορετικά μοτίβα ως προς τη βαρύτητα των διαμορφωτικών παραγόντων ανάμεσα στα δύο δείγματα, βρέθηκε ότι για το σύνολο των συμμετεχόντων η αποκτηθείσα επαγγελματική εμπειρία, η συνεχής κατάρτιση, οι επαναλαμβανόμενες επιτυχίες και η ανατροφοδότηση από τους πελάτες καθώς επίσης, οι θετικές κύριες αυτοαξιολογήσεις συνδέονται θετικά με τις πεποιθήσεις αυτο-αποτελεσματικότητας για την άσκηση επαγγελματικής συμβουλευτικής. Τα ευρήματα προσφέρουν πλήθος προτάσεων για την εκπαίδευση και την αυτοαξιολόγηση των συμβούλων. Παράλληλα, η νέα κλίμακα αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο αναστοχασμού για τους εκπαιδευόμενους, τους συμβούλους και τους εκπαιδευτές των συμβούλων σε συνάρτηση με τη φάση της επαγγελματικής εξέλιξης, το περιεχόμενο της ληφθείσας κατάρτισης και το πλαίσιο συνεργασίας του συμβούλου με τους πελάτες και τους συναδέλφους.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Κατασκευή και ψυχομετρική αξιολόγηση της κλίμακας αξιολόγησης της γυναικείας σεξουαλικής λειτουργίας (ΚΑΣΕΛ)

Ευγενία Σουμελίδου

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η σεξουαλική λειτουργία είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης οντότητας ενώ συμπτώματα σεξουαλικής δυσλειτουργίας ενδέχεται να επηρεάσουν το άτομο σε πολλές πτυχές της ζωής του. Η παρούσα μελέτη, έχει στόχο την κατασκευή ενός ψυχομετρικού εργαλείου που να αξιολογεί τη γυναικεία σεξουαλική λειτουργία βασιζόμενο στα δεδομένα του ελληνικού πληθυσμού, ώστε να αποτελεί ουσιαστικό κομμάτι κατά τη λήψη ιστορικού. Θεωρητικά, η κλίμακα αξιολόγησης της γυναικείας σεξουαλικής λειτουργίας (ΚΑΣΕΛ), βασίζεται στον Δείκτη Γυναικείας Σεξουαλικής Λειτουργίας του Rosen και των συνεργατών του (Rosen et al., 2000) που αξιολογεί έξι πτυχές της γυναικείας σεξουαλικής λειτουργίας: Ικανοποίηση, Οργασμός, Επιθυμία, Ύγρανση του κόλπου, Πόνος και Υποκειμενική αίσθηση της διέγερσης. Σε κάθε χορήγηση, υπήρχε συνοδευτική επιστολή, για κάθε συμμετέχουσα με σκοπό την ενημέρωση της αναφορικά με τους σκοπούς της έρευνας, τον εθελοντικό χαρακτήρα της συμμετοχής, την διασφάλιση της ανωνυμίας και την αποδοχή συμμετοχής στην έρευνα. Κατά τη Διερευνητική Ανάλυση Παραγόντων, συμμετείχαν 492 γυναίκες ηλικίας 18-60 ετών και προέκυψε η τελική μορφή της κλίμακας με επτά παράγοντες και 40 στοιχεία συνολικά. Κατά την επιβεβαιωτική ανάλυση, με την οποία ελέγχθηκε η εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής του εργαλείου, συμμετείχαν 565 γυναίκες ηλικίας 18-69 ετών από την οποία και επιβεβαιώθηκε το μοντέλο των επτά παραγόντων. Τελικά προέκυψαν οι έξι παράγοντες, όπως περιγράφηκαν από τον Rosen κι ακόμη ένας, ο παράγοντας του Αυνανισμού/ Αυτοϊκανοποίησης. Παράλληλα, για τον έλεγχο της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας του εργαλείου, χρησιμοποιήθηκε δείγμα 623 γυναικών συνολικά. Για την αξιολόγηση της συγχρονικής, συγκλίνουσας και αποκλίνουσας εγκυρότητας της νέας κλίμακας χορηγήθηκαν οι κλίμακες Female Sexual Function Index (FSFI), Social Physique Anxiety Scale (SPAS), Numeric Pain Rating Scale (NPRS), Depression Anxiety Stress Scale (DASS 21) και το Τεστ ΧΑρακτηριστικών Προσωπικότητας (ΤΕΧΑΠ5). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η νέα κλίμακα εμφανίζει ισχυρές ενδείξεις για όλες τις μορφές εγκυρότητας. Επιπλέον, τόσο η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής ($\alpha = .74 - .93$), όσο και η αξιοπιστία επαναληπτικών μετρήσεων ($r = .92 - .97$) παρουσίασαν ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

18:00 - 19:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 21 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2

Γλωσσική επεξεργασία και ανάπτυξη: πειραματικές προσεγγίσεις

Προεδρείο: **Ειρήνη Δερμιτζάκη**, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η επίδραση της μουσικής καλλιέργειας στις φωνολογικές και αναγνωστικές δεξιότητες μαθητών πρώτης σχολικής ηλικίας

Στυλιανή Ν. Τσεσμελή & Ελένη Σωτηροπούλου

Πανεπιστήμιο Πατρών

Η γλώσσα και η μουσική παρουσιάζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά: αποτελούν καθολικά ανθρώπινα φαινόμενα, παρουσιάζουν μορφολογικές και δομικές ομοιότητες, διαθέτουν σύνταξη, τονικό περίγραμμα και ρυθμό. Έρευνες από το χώρο των νευροεπιστημών καταδεικνύουν ότι η επεξεργασία της γλώσσας και της μουσικής παρουσιάζει γνωστική αλληλοεπικάλυψη στον ανθρώπινο εγκέφαλο, ενώ ένας αυξανόμενος αριθμός εμπειρικών δεδομένων κάνει λόγο για συσχέτιση των δεξιοτήτων μουσικής αντίληψης των ατόμων με το επίπεδο των φωνολογικών και αναγνωστικών τους δεξιοτήτων. Αν και οι λόγοι που δικαιολογούν τη συγκεκριμένη συσχέτιση δεν έχουν διαλευκανθεί ακόμη πλήρως, μελέτες από διαφορετικά γλωσσικά συστήματα υποστηρίζουν ότι η μουσική συμβάλλει σημαντικά στη βελτίωση δεξιοτήτων φωνολογικής ενημερότητας και ανάγνωσης, τόσο σε μαθητές τυπικής ανάπτυξης, όσο και σε μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να αξιολογήσει τις επιδράσεις της μουσικής καλλιέργειας στις φωνολογικές και αναγνωστικές δεξιότητες μαθητών πρώτης σχολικής ηλικίας για την ελληνική γλώσσα. Στη μελέτη συμμετείχαν 53 μαθητές της Α΄ και της Β΄ Δημοτικού, από τους οποίους οι 24 (πειραματική ομάδα) παρακολουθούσαν μαθήματα μουσικής σε ωδείο (εμάθηση μουσικού οργάνου και ομαδικά μαθήματα βασισμένα στις μεθόδους Kodály ή Orff), ενώ οι υπόλοιποι 29 δε λάμβαναν παρόμοια εκπαίδευση (ομάδα ελέγχου). Όλοι οι μαθητές αξιολογήθηκαν εξατομικευμένα σε τρία σταθμισμένα κριτήρια φωνολογικής ενημερότητας καθώς και ανάγνωσης λέξεων και ψευδολέξεων. Τα ευρήματα της μελέτης έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες που παρακολουθούσαν μαθήματα μουσικής είχαν σημαντικά υψηλότερες επιδόσεις στα μεταγλωσσικά κριτήρια κατάτμησης ψευδολέξεων και απαλοιφής φωνημάτων, καθώς και στα κριτήρια ανάγνωσης λέξεων και ψευδολέξεων, ενώ υψηλότερες μη σημαντικές ήταν οι επιδόσεις τους στο επιγλωσσικό κριτήριο διάκρισης φωνημάτων σε σχέση με τους μαθητές που δε λάμβαναν μουσική εκπαίδευση. Η συγκεκριμένη διαπίστωση παρέχει επιπλέον εμπειρικά δεδομένα σχετικά με τη θετική επίδραση της μουσικής καλλιέργειας στις φωνολογικές και τις αναγνωστικές δεξιότητες μαθητών πρώτης σχολικής ηλικίας, ενώ ανοίγει το πεδίο για επιπλέον μελέτη του αντικειμένου με στόχο την αξιοποίηση της μουσικής για την ενίσχυση των γλωσσικών δεξιοτήτων στο δημοτικό σχολείο.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ο ρόλος της βραχύχρονης μνήμης και εργαζόμενης μνήμης στη μορφοσυντακτική παραγωγή ρηματικών τύπων

Ελβίρα Μασούρα¹, Ευπραξία Χατζηαδάμου¹, Ιφιγένεια Δόση², & Βαλάντης Φυνδάνης³

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ³Long Island University

Πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν πως η εργαζόμενη μνήμη εμπλέκεται σημαντικά στην παραγωγή μορφοσυντακτικών κατηγοριών της γλώσσας. Συγκεκριμένα, οι Fyndanis, Arcara, Christidou και Carlan (2018) βρήκαν ότι η λεκτική εργαζόμενη μνήμη παίζει σημαντικό ρόλο στην παραγωγή μορφοσυντακτικών κατηγοριών που σχετίζονται με το ρήμα, όπως η γραμματική όψη και ο χρόνος. Παρόλα αυτά, οι Fyndanis και συν. (2018) εξέτασαν μόνο τον ρόλο της λεκτικής εργαζόμενης μνήμης και δεν διερεύνησαν τον ρόλο άλλων συστημάτων μνήμης. Στην παρούσα έρευνα εξετάσαμε ταυτόχρονα τον ρόλο της λεκτικής και οπτικοχωρικής βραχύχρονης και εργαζόμενης μνήμης στην παραγωγή μορφοσυντακτικών κατηγοριών που σχετίζονται με το ρήμα. Εξετάσαμε 80 ενήλικες μέσης ή αρχόμενης τρίτης ηλικίας (Μ.Ο. ηλικίας=60.1 χρόνια, Τ.Α.=4.19 χρόνια) στην ικανότητά τους να παράγουν ορθά τρεις κατηγορίες: όψη, χρόνο και συμφωνία υποκειμένου-ρήματος. Εκτιμήσαμε τη λεκτική βραχύχρονη μνήμη τους, την οπτικοχωρική βραχύχρονη μνήμη τους, τη λεκτική εργαζόμενη μνήμη τους και την οπτικοχωρική εργαζόμενη μνήμη τους. Μια σειρά πολλαπλών παλινδρομήσεων έδειξε ότι τόσο η λεκτική όσο και η οπτικοχωρική εργαζόμενη μνήμη πρόβλεψαν σημαντικά την επίδοση στην παραγωγή της όψης και του χρόνου του ρήματος αλλά κανένα από αυτά τα μνημονικά συστήματα δεν πρόβλεψε την επίδοση των συμμετεχόντων στη συμφωνία υποκειμένου-ρήματος. Όσον αφορά τη βραχύχρονη μνήμη, μόνο η λεκτική βραχύχρονη μνήμη πρόβλεψε την επίδοση στην όψη και τον χρόνο του ρήματος, ενώ η οπτικοχωρική βραχύχρονη μνήμη δεν πρόβλεψε την επίδοση σε καμία από αυτές τις μορφοσυντακτικές κατηγορίες. Τα αποτελέσματα δείχνουν πως τόσο το συστατικό της λεκτικής εργαζόμενης μνήμης που είναι υπεύθυνο για την αποθήκευση λεκτικών πληροφοριών όσο και το συστατικό της εργαζόμενης μνήμης που είναι υπεύθυνο για την επεξεργασία των λεκτικών πληροφοριών εμπλέκονται σημαντικά στη μορφοσυντακτική παραγωγή που σχετίζεται με την όψη του ρήματος. Αντίθετα, μόνο η «φωνολογική αποθήκη» της λεκτικής εργαζόμενης μνήμης φαίνεται να προβλέπει ως κάποιο βαθμό τη μορφοσυντακτική παραγωγή που σχετίζεται με τον χρόνο/χρονική αναφορά του ρήματος.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Συγκρίνοντας τη μέθοδο «λέξη-κλειδί» με την τεχνική της επαναλαμβανόμενης ανάσυρσης στην εκμάθηση νέων λέξεων σε ξένη γλώσσα: Ποια είναι η πιο αποτελεσματική;

Άννα Χατζηανδρέου & Ελβίρα Μασούρα
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στην εκμάθηση ξένης γλώσσας είναι η απόκτηση λεξιλογίου. Το δεδομένο αυτό καθιστά τη μελέτη των μεθόδων που εξασφαλίζουν γρήγορη απόκτηση νέων λέξεων στην ξένη γλώσσα, πολύ σημαντική. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να αντιπαραθέσει δυο μεθόδους εκμάθησης νέων λέξεων σε ξένη γλώσσα και να διερευνήσει ποια από τις δυο μεθόδους είναι πιο αποτελεσματική στην εκμάθηση νέου λεξιλογίου σε μια ξένη γλώσσα, συγκεκριμένα στην αγγλική. Οι μέθοδοι εκμάθησης που αντιπαρατέθηκαν ήταν: α) η τεχνική της επαναλαμβανόμενης ανάσυρσης, μιας τεχνικής που βασίζεται στην διεξαγωγή επαναλαμβανόμενων εξετάσεων με σκοπό την εκμάθηση του υλικού προς μάθηση και β) η μέθοδος «λέξη-κλειδί», μια καλά εδραιωμένη τεχνική με βάση τις εικόνες για τη γρήγορη απόκτηση λεξιλογίου. Ειδικότερα, διερευνήθηκε ποια από τις δυο οδηγεί τόσο σε άμεση απόκτηση περισσότερων νέων λέξεων στα αγγλικά όσο και σε μακροχρόνια μάθηση (1 εβδομάδα) που είναι παγιωμένη και ανθεκτική σε βάθος χρόνου. Στο δείγμα συμμετείχαν 63 φοιτητές και εξετάστηκαν σε δυο συνεδρίες: στην πρώτη συνεδρία οι συμμετέχοντες έμαθαν οχτώ λέξεις με την μέθοδο «λέξη-κλειδί» και οχτώ με τη μέθοδο της επαναλαμβανόμενης ανάσυρσης. Στη δεύτερη συνεδρία όλοι οι συμμετέχοντες υποβλήθηκαν σε νέα εξέταση όλων των λέξεων που απόκτησαν, σε ένα έργο ελεύθερης ανάκλησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η μέθοδος «λέξη-κλειδί» είναι πιο αποτελεσματική στην άμεση απόκτηση νέων λέξεων. Ωστόσο, οι μέθοδοι δεν διέφεραν στατιστικά σημαντικά στην μακροχρόνη συγκράτηση των νέων αγγλικών λέξεων.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Η ενίσχυση της φωνολογικής μνήμης και η επίδραση της στην ανάπτυξη του λεξιλογίου στην ξένη γλώσσα

Θεοδώρα Νεραντζάκη & Αλεξάνδρα Καρούσου
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η σχέση της φωνολογικής μνήμης με την ανάπτυξη της γλώσσας - μητρικής και ξένης - σε πρώιμο στάδιο έχει τεκμηριωθεί από πλήθος ερευνών μέχρι σήμερα. Παρόλα αυτά, εξαιρετικά περιορισμένες παραμένουν οι μελέτες που διερεύνησαν την αποτελεσματικότητα παρεμβάσεων στη φωνολογική μνήμη και την επίδρασή τους στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η αξιολόγηση μιας εκπαιδευτικής παρέμβασης ενδυνάμωσης της φωνολογικής μνήμης και της επίδρασής της στην ανάπτυξη του λεξιλογίου παιδιών που μαθαίνουν την Αγγλική ως ξένη γλώσσα σε αρχικό στάδιο. Στο πλαίσιο της έρευνας υιοθετήθηκε ημιπειραματικό σχέδιο, με μετρήσεις πριν και μετά την παρέμβαση, σε μία πειραματική (N = 38) και σε μία ομάδα ελέγχου (N = 32) με αντίστοιχα χαρακτηριστικά. Αξιολογήθηκε, αρχικά, η επίδοση όλων των συμμετεχόντων σε μία δοκιμασία επανάληψης αγγλικών ψευδολέξεων και στη γνώση του λεξιλογίου στην αγγλική γλώσσα (προσληπτικού και παραγωγικού). Στη συνέχεια, οι μαθητές και των δύο ομάδων παρακολούθησαν το ίδιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκμάθησης της ξένης γλώσσας από τον ίδιο εκπαιδευτικό. Επιπλέον, οι μαθητές της πειραματικής ομάδας συμμετείχαν σε ένα ειδικά σχεδιασμένο πρόγραμμα παρέμβασης για την ενίσχυση της φωνολογικής μνήμης (32 δεκαπεντάλεπτες παρεμβάσεις σε διάστημα 8 εβδομάδων), ενώ η ομάδα ελέγχου απασχολήθηκε για τον ίδιο χρόνο με δραστηριότητες μη σχετικές με τη φωνολογική μνήμη. Μετά το τέλος της παρέμβασης επαναξιολογήθηκαν οι επιδόσεις των μαθητών και των δύο ομάδων στα έργα επανάληψης αγγλικών ψευδολέξεων και λεξιλογίου. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν τη σημαντική σχέση μεταξύ της φωνολογικής μνήμης και του μεγέθους του λεξιλογίου στην ξένη γλώσσα. Ταυτόχρονα καταδεικνύουν την δυνατότητα βελτίωσης της φωνολογικής μνήμης καθώς και τα επακόλουθα οφέλη της στην ανάπτυξη του ξενόγλωσσου λεξιλογίου. Τα ευρήματα συζητούνται ως προς τις θεωρητικές τους προεκτάσεις καθώς και ως προς τις πιθανές εφαρμογές σχετικών παρεμβάσεων στην εκπαιδευτική πράξη.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Κορομετρικοί δείκτες του γνωστικού φόρτου κατά την ακουστική επεξεργασία και βραχύχρονη συγκράτηση νέων λέξεων

Αλεξάνδρα Καρούσου¹, Susana López Ornat² & Carlos Gallego²

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Universidad Complutense de Madrid

Η καταγραφή και ανάλυση των 'εργοπροκλητών κορικών αντιδράσεων' (ΕΚοΑ) [task-evoked pupillary responses ή TEPRs], ή με άλλα λόγια, των ακούσιων διαστολών που καταγράφονται στις κόρες των οφθαλμών κατά την επεξεργασία γνωστικών έργων, έχει πρόσφατα αναδειχθεί ως ένας ευαίσθητος, αξιόπιστος και δυναμικός ψυχοφυσιολογικός δείκτης του γνωστικού φόρτου που απορρέει από πληθώρα γνωστικών διεργασιών (μνήμη εργασίας, μακρόχρονη μνήμη, προσοχή, οπτική/ακουστική/γλωσσική αντίληψη, γλωσσική επεξεργασία, κ.ά.). Ταυτόχρονα, έχει φανεί ότι επηρεάζονται σημαντικά τόσο από τον βαθμό δυσκολίας των έργων όσο και από ατομικές διαφορές των συμμετεχόντων. Η παρούσα μελέτη στοχεύει στην εκτίμηση της λειτουργικότητας της γνωστικής κορομετρίας (pupillometry) ως μεθόδου μέτρησης των πόρων επεξεργασίας που κατανέμονται κατά την ακουστική επεξεργασία και τη βραχύχρονη συγκράτηση νέων λέξεων. Για τους σκοπούς της έρευνας μία σειρά ψευδολέξεων διαβαθμισμένης φωνολογικής πολυπλοκότητας παρουσιάστηκαν ακουστικά σε 24 συμμετέχοντες ηλικίας 19-28 ετών, ($M=20.3$, $SD=2.13$). Λίγα δευτερόλεπτα μετά την παρουσίαση κάθε ψευδολέξης τους ζητήθηκε να αποκριθούν σε ένα μη λεκτικό έργο αντιστοίχισης κάθε ψευδολέξης με ένα χρώμα, το οποίο είχε ως μόνο στόχο την διατήρηση της νέας φωνολογικής μορφής στη βραχύχρονη μνήμη των συμμετεχόντων. Καθ' όλη την πειραματική διαδικασία καταγράφονταν, μέσω ανιχνευτή οφθαλμικών κινήσεων (eye-tracker), οι διακυμάνσεις στο μέγεθος της κόρης των οφθαλμών τους. Παρουσιάζονται αποτελέσματα σχετικά με τις μεταβολές στο μέγεθος των ΕΚοΑ. Αυτά δείχνουν σημαντική διέγερση, η οποία ξεκινά αμέσως μετά την παρουσίαση του εκάστοτε ακουστικού ερεθίσματος, κορυφώνεται μετά από 1080ms και διατηρείται καθ' όλη την περίοδο συγκράτησης των ψευδολέξεων στη μνήμη για να επιστρέψει στα αρχικά επίπεδα (baseline) μετά την ολοκλήρωση του έργου. Επιπλέον, τα διαφορετικά επίπεδα φωνολογικής πολυπλοκότητας των ψευδολέξεων φαίνεται να επηρεάζουν ανάλογα το μέγεθος των ΕΚοΑ. Συνολικά, τα αποτελέσματα αναδεικνύουν την αποτελεσματικότητα της γνωστικής κορομετρίας ως μεθόδου εκτίμησης του γνωστικού φόρτου κατά τη βραχύχρονη συγκράτηση νέων λέξεων στη φωνολογική μνήμη, μιας γνωστικής διεργασίας που θεωρείται κρίσιμη για την εκμάθηση νέων λέξεων. Τα αποτελέσματα συζητούνται ως προς τις θεωρητικές του προεκτάσεις και ως προς τις δυναμικές εφαρμογές της γνωστικής κορομετρίας στη μελέτη της γλωσσικής ανάπτυξης.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Φωνολογικές και μορφολογικές στρατηγικές στην ανάγνωση πολυσύλλαβων λέξεων μέσω Η/Υ από μαθητές των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου

Στυλιανή Τσεσμελή & Μαρία Δουδούμη

Πανεπιστήμιο Πατρών

Σκοπός της μελέτης ήταν η διερεύνηση της αναγνωστικής δεξιότητας των πολυσύλλαβων λέξεων από 33 μαθητές της Β΄ και Γ΄ Δημοτικού καθώς και των αναγνωστικών στρατηγικών που υιοθετούν, δεδομένου ότι στα σχολικά βιβλία συναντούν έναν αυξημένο αριθμό πολυσύλλαβων λέξεων, οι οποίες παρουσιάζουν δυσκολίες εξαιτίας του μήκους και της μορφολογικής πολυπλοκότητας. Τα προκαταρκτικά κριτήρια ήταν δύο σταθμισμένα κριτήρια ορθογραφίας και ανάγνωσης λέξεων, καθώς και ένα άτυπο κριτήριο μορφολογικής ενημερότητας λέξεων. Τα πειραματικά κριτήρια που κατασκευάστηκαν ήταν η ανάγνωση σύνθετων λέξεων (N = 24) και ανάλογων ψευδολέξεων (N = 24) σταθμισμένων ως προς τη μορφολογική διαφάνεια και την επιφανειακή λεξική συχνότητα και χορηγήθηκαν αρχικά σε έντυπη μορφή ως λέξεις/ψευδολέξεις και στη συνέχεια σε ηλεκτρονική μορφή μέσω του λογισμικού Prezi στις εξής τρεις πειραματικές συνθήκες: ανάγνωση μονάδων (σελιδοδείκτης), ανάγνωση μορφημάτων (σελιδο-δείκτης), ανάγνωση συλλαβών (σε-λι-δο-δεί-κτης). Τα αποτελέσματα έδειξαν μη σημαντικές διαφορές μεταξύ της έντυπης και ηλεκτρονικής μορφής των λέξεων, ενώ η ανάγνωση των λέξεων υπερτερούσε σημαντικά εκείνης των ψευδολέξεων στην έντυπη και ηλεκτρονική μορφή και στις δύο τάξεις. Αναφορικά με τη χρήση αναγνωστικών στρατηγικών, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές της Β΄ τάξης χρησιμοποίησαν τη στρατηγική του λεξικού τεμαχισμού (συλλαβή ή μόρφημα) σε στατιστικά μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους μαθητές της Γ΄ τάξης, ενώ η χρήση του λεξικού τεμαχισμού υπερείχε σημαντικά στους αδύναμους αναγνώστες έναντι των αναγνωστών τυπικής ανάπτυξης ανεξαρτήτου τάξης. Επίσης, ενώ δεν υπήρχε διαφοροποίηση στους τυπικώς αναπτυσσόμενους μαθητές και των δύο τάξεων ως προς το είδος της στρατηγικής, οι αδύναμοι μαθητές της Β΄ τάξης έτειναν να χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό το μόρφημα έναντι της συλλαβής, στρατηγική η οποία ήταν αυξητική για τους αδύναμους μαθητές της Γ΄ τάξης. Τα ευρήματα αυτά είναι συμβατά με τη διεθνή βιβλιογραφία (Angelelli et al., 2017· Marschall, 2017), και αποτελούν σημαντικές γνωστικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη κατάλληλων μεθόδων αξιολόγησης και παρέμβασης της ανάγνωσης πολυσύνθετου λεξιλογίου για αρχάριους μαθητές και μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

**18:00 - 19:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 8 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3
Ποιότητα ζωής - κοινοτικές παρεμβάσεις**

Προεδρείο: **Βασιλική Μπρουσκέλη, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης**

Ο Ρόλος του Κ.Λ. στο πλαίσιο των Κ.Π στις σύγχρονες ψυχοκοινωνικο-οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα: Το μοντέλο του Κ.Π Ροδόπης

Μαρία Κασσέρη & Γκάρο Εσαγιάν

Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Π.Ε. Ροδόπης «Ορφέας»

Η οικονομική κρίση που διαρκεί στη χώρα τα τελευταία χρόνια επιβαρύνει σημαντικά το φαινόμενο των εξαρτητικών συμπεριφορών και δημιουργεί νέες ανάγκες και προκλήσεις στον χώρο της ψυχοκοινωνικής υγείας. Η αύξηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και η παράλληλη μείωση των δαπανών του κοινωνικού κράτους οδήγησαν στον επανασχεδιασμό του ρόλου του κοινωνικού λειτουργού στο Κέντρο Πρόληψης Π.Ε. Ροδόπης. Οι υπηρεσίες του κοινωνικού λειτουργού στο Κέντρο Πρόληψης “Ορφέας” απευθύνονται κυρίως σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, καθώς και σε άτομα των οποίων η υγεία και η κοινωνική τους ευεξία έχει επηρεαστεί από τους επιβαρυντικούς κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες. Ως κύριοι άξονες δράσης και παρέμβασης της κοινωνικής εργασίας καθορίζονται η προαγωγή της κοινωνικής αλλαγής, η κοινωνική εξέλιξη, η κοινωνική συνοχή και, τέλος, η ενδυνάμωση και απελευθέρωση ατόμων και ομάδων. Ο κοινωνικός λειτουργός χρησιμοποιεί τις τρεις μεθόδους Κοινωνικής Εργασίας με άτομα, ομάδες και κοινότητες για να ενημερώσει, να παραπέμψει, να καταρτίσει το κοινωνικό ιστορικό, να διερευνήσει τις σύγχρονες ανάγκες των εξυπηρετούμενων και αποτελεί τον συνδυαστικό κρίκο μεταξύ πλαισίου (Κέντρου Πρόληψης), οικογένειας και άλλων κοινωνικών φορέων και υπηρεσιών.

Παρουσίαση της δράσης του Κέντρου Πρόληψης ‘Ορφέας’ Π.Ε Ροδόπης σε παιδιά Ρομά: “Ψυχοκοινωνική υποστήριξη και κλινική παρέμβαση σε παιδιά Ρομά του 12ου Δημοτικού σχολείου Κομοτηνής”

Στέλλα Χατζοπούλου, Μαρία Κασσέρη, Σερήφ Σερικέ & Γκάρο Εσαγιάν

Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Π.Ε. Ροδόπης «Ορφέας»

Το Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας “Ορφέας”, μέσω των προληπτικών του προγραμμάτων στοχεύει στην αντιμετώπιση των παραγόντων που καθιστούν το άτομο ευάλωτο στη χρήση ουσιών, ενισχύοντας τους προστατευτικούς παράγοντες, όπως η αυτοεκτίμηση, η δυνατότητα επίλυσης συγκρούσεων και οι σχολικές και οικογενειακές αξίες. Το πρόγραμμα «Ψυχοκοινωνική Υποστήριξη σε παιδιά Ρομά του 12^{ου} Δημοτικού Σχολείου Κομοτηνής», το οποίο εφαρμόζεται από το 2016 έως και σήμερα, έχει ως κεντρικό στόχο την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών μέσω βιωματικών δραστηριοτήτων και την κοινωνική υποστήριξη των οικογενειών σε συνεργασία με τις αρμόδιες τοπικές κοινωνικές δομές. Πρόκειται για πληθυσμό με ιδιαίτερη πολιτισμική νοοτροπία και προβλήματα οικονομικής, κυρίως, φύσης, όπου η σωματική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, ως αξίες, έρχονται σε δεύτερη μοίρα. Μετά τη λήψη κοινωνικών ιστορικών και την καταγραφή κοινωνικών αναγκών σε τριάντα οικο-

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

γένειες, οι μαθητές που, έως και σήμερα, προσήλθαν στη δράση ανέρχονται στο σύνολό τους στους τριάντα δύο. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται μερικά από τα αποτελέσματα κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του προγράμματος. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις στις οικογένειες, που συνέβαλαν στη μείωση της σχολικής διαρροής στοχεύοντας στους παράγοντες κινδύνου που παρατηρούνται στον εν λόγω πληθυσμό. Δόθηκε έμφαση στη διαχείριση των περιστατικών βίαιης και επιθετικής συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον και έξω από αυτό, καθώς και στην ανάπτυξη ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών στην καθημερινή τους επαφή με την ευρύτερη κοινότητα. Τα συνολικά αποτελέσματα θα εκτιμηθούν σε δεύτερο χρόνο, καθώς η παρέμβαση βρίσκεται σε εξέλιξη.

Διερεύνηση του ρόλου των περιβαλλοντικών ήχων και της ψυχικής υγείας στις επιδόσεις αστικού πληθυσμού ενηλίκων

Ελένη Σιδέρη^{1,2} & Δέσποινα Μεντή^{1,2}

¹City Unity College, ²Cardiff Metropolitan University

Οι ερευνητές έχουν επικεντρωθεί στην έρευνα παραγόντων που επηρεάζουν τις επιδόσεις των ατόμων και στον ρόλο τους στην καθημερινή ζωή τους. Θεωρούν πως η απόδοση ενός ατόμου είναι αποτέλεσμα εσωτερικής και εξωτερικής διαδικασίας και, επίσης, μελετούν τις συνέπειες των αποτελεσμάτων αυτών των παραγόντων στους ανθρώπους. Αυτή η έρευνα επικεντρώνεται σε παραμέτρους που μπορούν να επηρεάσουν τις επιδόσεις, ενώ στηρίζεται σε αποδεδειγμένες μελέτες και θεωρίες. Συγκεκριμένα, επικεντρώνεται στις επιδράσεις των περιβαλλοντικών ήχων (αστικών, φυσικών) και στις επιπτώσεων που έχει η ψυχική υγεία (κατάθλιψη, άγχος, στρες) των ατόμων στην απόδοση τους. Απασχολήθηκαν εθελοντικά 179 άτομα ηλικίας άνω των 18 ετών, μέσω της δειγματοληψίας ευκολίας. Πρόκειται για μια πειραματική μελέτη, η οποία χρησιμοποίησε τρία ερωτηματολόγια, δημογραφικό ερωτηματολόγιο, την κλίμακα κατάθλιψης, άγχους και στρες 42 (DASS42), Remote Associates Test (RAT) συγκεκριμένο εξοπλισμό, ένα φορητό ηχείο καθώς και το πρόγραμμα SPSS για την ανάλυση των δεδομένων (3 x ANCOVA). Τα αποτελέσματα της ανάλυσης υπέδειξαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων μελέτης σε σχέση με τις επιδόσεις τους, δείχνοντας ότι οι αστικοί ήχοι έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην απόδοση ενώ οι ήχοι της φύσης έχουν θετικές επιρροές ($p < .001$). Επιπλέον, το Άγχος και το Στρες ως μεταβλητές του πειράματος, επηρεάζουν την απόδοση ατόμων ανάλογα με τα επίπεδά τους άγχος $F(1,174)=5.818, p=.01$, στρες $F(1,173)= 10.396, p=.002$. Αυτή η έρευνα δεν βρήκε ότι ο ήχος επιδρά στην ενεργοποίηση και εξέλιξη της κατάθλιψης ($p > .05$). Συνοψίζοντας φαίνεται πως οι περιβαλλοντικοί ήχοι (αστικοί και φυσικοί) και η ψυχική υγεία (άγχος, στρες) επηρεάζουν τη γενική απόδοση των ατόμων. Ο αστικός ήχος και τα υψηλά επίπεδα στρες και άγχους είναι σημαντικοί αρνητικοί παράγοντες. Τα στοιχεία της κατάθλιψης δεν αποκάλυψαν στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα. Ωστόσο, οι ήχοι της φύσης δείχνουν θετικά αποτελέσματα για την απόδοση. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας θα μπορούσαν να βοηθήσουν ή και να βελτιώσουν τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται οι ψυχολογικές παρεμβάσεις, καθώς και να χρησιμοποιηθούν σε πολλούς τομείς όπως η εκπαίδευση, η υγεία, η παροχή συμβουλών και το couching.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Διαφορές στη θεραπευτική συμμόρφωση Ελλήνων και Βρετανών Ασθενών με Σακχαρώδη Διαβήτη Τύπου 2

Δέσποινα Μεντή^{1,2,3}, Γεώργιος Λυράκος^{1,2,3} & Caroline Limbert¹

¹Cardiff Metropolitan University, ²City Unity College, ³Γενικό Νοσοκομείο Νίκαιας 'Αγ. Παντελεήμων'

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνηθούν οι διαφορές στη θεραπευτική συμμόρφωση Βρετανών και Ελλήνων ασθενών με Σακχαρώδη Διαβήτη Τύπου 2 («ΣΔΤ2») στη φαρμακευτική αγωγή, την άσκηση και τη διατροφή. Επίσης, να διερευνηθούν τα ποσοστά θεραπευτικής συμμόρφωσης στις δύο χώρες. Η δειγματοληψία ευκολίας χρησιμοποιήθηκε και οι συμμετέχοντες ήταν 580, 208 (35.9%) άντρες και 372 (64.1%) γυναίκες, με μέση ηλικία τα 49 χρόνια. Μια συστοιχία ερωτηματολογίων χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με δημογραφικά και τη θεραπευτική συμμόρφωση. T-tests και περιγραφικές αναλύσεις χρησιμοποιήθηκαν μέσω του SPSS 21. Το ποσοστά θεραπευτικής συμμόρφωσης ήταν χαμηλά και στις δύο χώρες (ικανοποιητική συμμόρφωση > 80%). Οι Έλληνες ασθενείς είχαν κατά μέσο όρο 94.6% συμμόρφωση στη φαρμακευτική αγωγή, 73.2% συμμόρφωση στη διατροφή και 32.6% συμμόρφωση στην άσκηση. Οι Βρετανοί ασθενείς είχαν κατά μέσο όρο 86.4% συμμόρφωση στη φαρμακευτική αγωγή, 70.1% συμμόρφωση στη διατροφή και 45.6% συμμόρφωση στην άσκηση. Οι Βρετανοί δήλωσαν καλύτερη συμμόρφωση στην άσκηση ($M = 2.28$; $SD = 1.78$) σε σύγκριση με τους Έλληνες ($M = 1.63$, $SD = 1.36$) ασθενείς, με $t(481.262) = 4.865$, $p < .001$. Ωστόσο, οι Έλληνες δήλωσαν καλύτερη συμμόρφωση στη φαρμακευτική αγωγή ($M = 4.73$, $SD = .898$) σε σύγκριση με τους Βρετανούς ($M = 4.32$, $SD = 1.09$) ασθενείς, με $t(460.430) = -4.613$, $p < .001$. Επίσης, οι Έλληνες ασθενείς είχαν καλύτερη συμμόρφωση και στη διατροφή ($M = 3.66$, $SD = .613$) σε σχέση με τους Βρετανούς ($M = 3.50$, $SD = .621$), με $t(578) = -2.992$, $p < .001$. Αυτή ήταν η πρώτη έρευνα που μελέτησε και συνέκρινε τη θεραπευτική συμμόρφωση Βρετανών και Ελλήνων ασθενών με ΣΔΤ2. Τα ευρήματα έδειξαν χαμηλά ποσοστά συμμόρφωσης και στις δύο χώρες, ιδιαίτερα σε σχέση με τη φυσική άσκηση. Οι διαφορές που βρέθηκαν τονίζουν τη σημασία των κοινωνικοπολιτισμικών παραγόντων και του συστήματος υγείας στη βελτίωση της θεραπευτικής συμμόρφωσης. Αυτά τα ευρήματα είναι ιδιαίτερα σημαντικά και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση της υγείας και της ποιότητας ζωής των ασθενών με ΣΔΤ2.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ο ρόλος των αντιλήψεων γύρω από την ασθένεια στην ποιότητα ζωής των οικογενειών βρεφών και παιδιών με ατοπική δερματίτιδα: Πρώτα αποτελέσματα

B. Σιαφάκας¹, B. Μπέμπες², Θ. Εβρένογλου¹, Δ. Μαυρίδης¹ & Σ. Τσαμπούρη¹

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Ιωαννίνων

Η ατοπική δερματίτιδα (ΑΔ) είναι μία χρόνια αυτοάνοση φλεγμονώδης νόσος του δέρματος. Παρόλο που δεν είναι απειλητική για τη ζωή, οι αρνητικές επιπτώσεις της στην ποιότητα ζωής (ΠΖ) των παιδιών, λόγω των ενοχλητικών συμπτωμάτων, αλλά και της οικογένειας είναι σημαντικές. Στόχος της μελέτης ήταν η εκτίμηση της ΠΖ βρεφών και παιδιών με ΑΔ και των οικογενειών τους καθώς και η εκτίμηση των αντιλήψεων των μητέρων γύρω από την ασθένεια. Το δείγμα αποτέλεσαν 54 μητέρες βρεφών και 21 μητέρες παιδιών με ΑΔ. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τα ακόλουθα ερωτηματολόγια: 1. Δείκτης Ποιότητας Ζωής Βρεφικής Δερματίτιδας (Infant's Dermatitis Quality of Life Index) (IDQOI), 2. Δείκτης Ποιότητας Ζωής Παιδικής Δερματίτιδας (Children Dermatology Life Quality Index (CDLQI) 3. Ερωτηματολόγιο Επίδρασης της Δερματίτιδας στην Οικογένεια (Dermatitis Family Impact Questionnaire) (DFIQ), 4. Δείκτης εκτίμησης της σοβαρότητας της ΑΔ (Severity Scoring of Atopic Dermatitis) (SCORAD) και 5. Brief -Illness Perception Questionnaire (IPQ-Brief). Από τις αναλύσεις φάνηκε ότι η ΑΔ έχει μέτριο αντίκτυπο στην ΠΖ τόσο των βρεφών (6.67 ± 5.30) και των παιδιών (7.86 ± 7.19), όσο και της οικογένειάς τους (9.42 ± 7.03). Σχετικά με τη σοβαρότητα της νόσου, η πλειοψηφία του δείγματος και των δυο υποομάδων είχε μέτρια ή σοβαρού βαθμού δερματίτιδα που συσχετίζεται άμεσα με την ΠΖ. Από τον έλεγχο συσχετίσεων προέκυψε ότι η ΠΖ της οικογένειας επηρεάζεται τόσο από την ΠΖ των βρεφών και των παιδιών αντίστοιχα, αλλά και από τις αντιλήψεις των μητέρων σχετικά με την ασθένεια του παιδιού τους. Αναλυτικότερα, φάνηκε ότι οι βασικότερες αντιλήψεις που επηρεάζουν την ΠΖ της οικογένειας αφορούν στις Συνέπειες ($p = .000$), την Ταυτότητα ($p = .001$), τον Έλεγχο μέσω της θεραπείας ($p = .007$) και τις Συναισθηματικές Αναπαραστάσεις ($p = .001$). Συνεπώς, η καλύτερη ενημέρωση των μητέρων γύρω από τα χαρακτηριστικά της ασθένειας θα συμβάλλει στη μείωση της ανησυχίας και των συναισθηματικών εκδηλώσεων και στη βελτίωση της ΠΖ της οικογένειας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Ο Ρόλος της κουλτούρας και της ταυτότητας των κωφών νοηματιστών στην κλινική πράξη και ψυχοθεραπεία

Ολυμπία Χαλικιοπούλου

Κλινική Νευροψυχολόγος

Η γλώσσα είναι ένας κώδικας με τον οποίο οι ιδέες για τον κόσμο παρουσιάζονται μέσω συμβόλων για επικοινωνία (Bloom & Lahey, 1978) και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του πολιτισμού. Η πρόσβαση στη γλώσσα θεωρείται τρόπος μετάδοσης γνώσεων που βασίζονται στις συνθήκες διαβίωσης, τις εμπειρίες των ενδιαφερομένων καθώς και τις ανάγκες τις πολιτιστικής ομάδας (Σπινθουράκη, Κατσίλλης και Μουσταίρας, 1997). Οι Κωφοί νοηματιστές, ζώντας σε ένα περιβάλλον αποδεσμευμένο από τους ήχους της ομιλίας, έχουν αναπτύξει τη δική τους γλώσσα βασιζόμενη στην οπτική, χωρική και κινητική επικοινωνία. Τα τελευταία χρόνια το ιατρικό μοντέλο που αντιμετώπιζε τους Κωφούς νοηματιστές ως περιστατικά έχει αντικατασταθεί με ένα κοινωνικό-πολιτιστικό, όπου πλέον αντιμετωπίζονται ως μία μειονοτική ομάδα ανθρώπων με τη δική τους κουλτούρα, γλώσσα και χαρακτηριστικά (Woll, 2011). Από τα βασικότερα στοιχεία της κουλτούρας των νοηματιστών Κωφών είναι η χρήση της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας (ΕΝΓ) με κοινό χαρακτηριστικό το σεβασμό και την χρήση της. Στην Ελλάδα, έχει αναγνωριστεί ως πρώτη επίσημη γλώσσα των Κωφών και βαρήκων βάση του νόμου Ν2871/2000. Πάραυτα, τα προβλήματα προσβασιμότητας των Κωφών σε συστήματα υγείας πληθαίνουν ακόμα και σε χώρες υψηλού εισοδήματος (Pollard et al., 2014). Η ερευνητική κοινότητα της Βόρειας Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών έχει μελετήσει σε βάθος αυτές τις δυσκολίες αναφέροντας πως οι Κωφοί αντιμετωπίζουν δυσπιστία και απογοήτευση στην εμπειρία περίθαλψης (Pereira & Fortez, 2010) και πως τα προβλήματα επικοινωνίας των Κωφών στην Ολλανδία είναι παρόμοια με αυτά των ανθρώπων εθνικών μειονοτήτων (Smeijers & Pfau, 2009). Η συγκεκριμένη εργασία στοχεύει στην ευαισθητοποίηση της διεπιστημονικής κοινότητας στην προσβασιμότητα των νοηματιστών Κωφών στη συμβουλευτική και στην ψυχοθεραπεία, λαμβάνοντας υπόψη τον παράγοντα της Κουλτούρας και της Ταυτότητας. Θα συζητηθούν τα αποτελέσματα των σταθμισμένων εργαλείων Deaf Acuturation Scale (Maxwell-McCaw & Zea, 2010) και Deaf Identity Development Scale (Glickman, 1993) σε σχέση με την διπολιτισμικότητα, εκπαίδευση και ποιότητα ζωής καθώς και προτάσεις για την προσαρμογή των προαναφερθέντων εργαλείων στην κλινική πράξη της χώρας μας.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Κλινικό προφίλ ενηλίκων που αξιολογήθηκαν στην Εξωτερική Υπηρεσία Μαθησιακών Δυσκολιών της Α΄ Πανεπιστημιακής Ψυχιατρικής Κλινικής του Γ.Ν.Θ. «Παπαγεωργίου»

Ελένη Μπόντη, Σοφία Γιαννόγλου, Άρτεμις Μουσιώνη, Αναστασία Βαρβάρα, Ανδριάνα Τσακίρογλου, Χριστίνα Λεπίδου, Αναστασία Κώνστα & Σοφία Βαβέτση
Γ.Ν.Θ. «Παπαγεωργίου»

Η Εξωτερική Υπηρεσία Μαθησιακών Δυσκολιών της Α΄ Πανεπιστημιακής Ψυχιατρικής Κλινικής του Γ.Ν.Θ. «Παπαγεωργίου» αποτελεί το μοναδικό πιστοποιημένο διαγνωστικό κέντρο για Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες για άτομα άνω των 16 ετών πανελλαδικά. Λαμβάνοντας υπόψη την εξελικτική φύση της διαταραχής, ένας μεγάλος αριθμός ατόμων φτάνει στην ενήλικη ζωή χωρίς να έχει λάβει κάποια διάγνωση ή/και κατάλληλη παρέμβαση, συχνά με σοβαρές συνέπειες σε ψυχοσυναισθηματικό, κοινωνικό, επαγγελματικό, αλλά και προσωπικό επίπεδο (Elbro et al., 1994· Ferrari, 2009). Κατά συνέπεια, ένας μεγάλος αριθμός ενηλίκων προσέρχεται για μαθησιακή αξιολόγηση. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η συγκέντρωση και παρουσίαση των στοιχείων που αφορούν στο αίτημα προσέλευσης, την ηλικία, το φύλο, το νοητικό επίπεδο, το αποτέλεσμα της διάγνωσης καθώς και άλλα ατομικά χαρακτηριστικά σε σχέση με την εκπαίδευση, το μορφωτικό ή/και επαγγελματικό επίπεδο, κτλ. Το δείγμα περιλαμβάνει 633 ενήλικα άτομα, ηλικίας από 18 έως 60 ετών, τα οποία προσήλθαν στην υπηρεσία μας (κατά τα έτη 2012-2018) με σκοπό τη μαθησιακή αξιολόγηση (ανίχνευση μαθησιακών δυσκολιών). Η διαγνωστική διαδικασία συμπεριλάμβανε λήψη ιστορικού, ψυχομετρική και μαθησιακή εκτίμηση. Τα αποτελέσματα της συνολικής αξιολόγησης συλλέχθηκαν από το ηλεκτρονικό σύστημα του ΓΝΘ Παπαγεωργίου και από τα ιστορικά των εξυπηρετούμενων, ενώ η περαιτέρω επεξεργασία τους πραγματοποιήθηκε μέσω του λογισμικού SPSS 25. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης, στην ΕΥ ΜΔ του ΓΝΘ ΠΓ προσήλθαν 633 ενήλικες, 401 άνδρες και 232 Γυναίκες, ηλικίας από 18 έως 81 ετών. Ένα σημαντικό ποσοστό έλαβε τη διάγνωση των ΕΜΔ, ενώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις διαγνώστηκαν άλλου τύπου δυσκολίες (π.χ. Γενικευμένες δυσκολίες μάθησης, διαταραχές λόγου-επικοινωνίας, ΝΚ, περιπτώσεις συννοσηρότητας με προβλήματα ψυχικής υγείας, συμπεριφοράς, ΔΕΠ-Υ, κα). Όσον αφορά το εκπαιδευτικό- μορφωτικό, επαγγελματικό-ακαδημαϊκό επίπεδο, τα άτομα με ΕΜΔ, στην πλειοψηφία τους, ανέφεραν σημαντικές δυσκολίες στη σχολική τους φοίτηση, στην επιτυχία τους σε ανώτερες/ανώτατες σπουδές, καθώς και στην εύρεση εργασίας σχετικής με το αντικείμενο ενδιαφερόντων τους. Τα αίτια προσέλευσης αφορούσαν στη συνέχιση των σπουδών τους σε ανώτερες ακαδημαϊκές σχολές, σε επαγγελματικούς λόγους, καθώς και σε προσωπικούς λόγους (Bonti et al., 2017· Cortiella, et al., 2014· Dadeppo et al., 2009). Με βάση τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας και δεδομένου ότι υπάρχει ελάχιστη επιστημονική έρευνα σχετικά με τους ενήλικες με ΕΜΔ στην Ελλάδα και όχι μόνο, διαφαίνεται η επιτακτική ανάγκη για περαιτέρω έρευνα και τη δημιουργία πιο ολοκληρωμένων εργαλείων αξιολόγησης-διάγνωσης θα συνεισέφερε σημαντικά στη βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών, αλλά και στην ποιότητα ζωής των ατόμων αυτών.

Παρασκευή 17 Μαΐου 2019

Πληθυσμοί σε κίνηση: Η χρήση υπηρεσιών ψυχικής υγείας οικογενειών μεταναστών με παιδιά και εφήβους

Ευδοκία Λαγάκου, Αλίκη Πατέρα, Νάντια Μαγκλάρα, Μαρία Βλασσοπούλου & Ελένη Λαζαράτου
Κέντρο Κοινωνικής Ψυχικής Υγιεινής Βύρωνα-Καισαριανής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η μετανάστευση και η κινητικότητα των πληθυσμών αποτελεί ένα παλιό φαινόμενο που έχει επηρεάσει τη χώρα μας στο παρελθόν και συνεχίζει στις μέρες μας. Από το 2009 η Ελλάδα αντιμετωπίζει τις αρνητικές συνέπειες της κοινωνικής και οικονομικής κρίσης (Anagnostopoulos & Soumakí, 2013). Επιπρόσθετα, σχετική έκθεση της Unicef (2014) τονίζει τη δυσανάλογη επίδραση της οικονομικής κρίσης στις διάφορες κοινωνικές ομάδες διεθνώς με τις οικογένειες των μεταναστών να ανήκουν στις ομάδες που έχουν επηρεαστεί δυσμενώς. Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο να συγκριθεί η χρήση υπηρεσιών ψυχικής υγείας, η ψυχιατρική διάγνωση και οι ψυχοκοινωνικές συνθήκες των παιδιών των μεταναστών και των Ελλήνων που απευθύνθηκαν στην Υπηρεσία Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων κατά τη διάρκεια μιας δεκαετίας (2005 - 2014). Ένας άλλος στόχος είναι να εντοπιστούν οι αλλαγές που επήλθαν στα παραπάνω σε σύγκριση με προηγούμενη σχετική μελέτη για τη ψυχοπαθολογία των παιδιών μεταναστών και τη χρήση υπηρεσιών ψυχικής υγείας από την οικογένειά τους σε σύγκριση με τα παιδιά Ελλήνων για το προ κρίσης χρονικό διάστημα (1997 - 1999). Πρόκειται για αναδρομική μελέτη αρχείου και κατεγράφησαν στοιχεία που αφορούν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά (φύλο και ηλικία παιδιού, χώρα καταγωγής γονιών), στα οικογενειακά χαρακτηριστικά (οικογενειακή κατάσταση των γονιών του, ύπαρξη προβλημάτων ψυχικής υγείας σε άλλα μέλη της πυρηνικής οικογένειας), στη χρήση των υπηρεσιών (πηγή παραπομπής, λόγος προσέλευσης, είδος υπηρεσιών, αριθμός συναντήσεων, έκβαση συνεργασίας) και στη διάγνωση (ψυχιατρική και ψυχοκοινωνική, σύμφωνα με το ICD-10). Στην παρούσα μελέτη, φαίνεται ότι η οικογένεια των Μεταναστών είναι περισσότερο επιβαρυνόμενη σε σύγκριση με την οικογένεια των Ελλήνων καθώς οι γονείς σε αυτές τις οικογένειες αναφέρουν συχνότερα προβλήματα ψυχικής υγείας στα άλλα μέλη της πυρηνικής οικογένειας και αντιμετωπίζουν πολλαπλές κοινωνικού τύπου δυσκολίες σε σύγκριση με τις οικογένειες των Ελλήνων καταδεικνύοντας την ανάγκη για σχεδιασμό κατάλληλων δράσεων για την αντιμετώπιση των πολλαπλών αναγκών των πληθυσμών σε κίνηση.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 4 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Ο ρόλος των γνωστικών και μεταγνωστικών διεργασιών στη μάθηση και τη σχολική επίτευξη

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Παναγιώτα Μεταλλίδου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: **Ελευθερία Γωνίδα**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος του συγκεκριμένου Συμποσίου είναι η διερεύνηση ρόλου των γνωστικών και μεταγνωστικών παραγόντων στη μάθηση και στη σχολική επίτευξη σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Η διερεύνηση του ρόλου γνωστικών παραγόντων (όπως η γενική ικανότητα λογικής σκέψης και η προηγούμενη γνώση) και μεταγνωστικών (όπως ο αναστοχασμός και η δεξιότητα παρακολούθησης και ρύθμισης της γνωστικής επεξεργασίας) είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς μπορεί να συμβάλει, αφενός στην κατανόηση του σύνθετου πλέγματος των παραγόντων που εμπλέκονται στη διαδικασία της μάθησης, και, αφετέρου να οδηγήσει στο σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων παρέμβασης με στόχο την ενδυνάμωσή τους. Στις δυο πρώτες εισηγήσεις του Συμποσίου θα παρουσιαστούν σχετικά εμπειρικά δεδομένα για παιδιά της προσχολικής και της πρώτης σχολικής ηλικίας, ενώ στις δυο επόμενες εισηγήσεις δεδομένα για παιδιά σχολικής ηλικίας προς το τέλος του δημοτικού. Ειδικότερα, στην πρώτη εισήγηση των Ντούση, Γωνίδα και Κιοσέογλου παρουσιάζονται και αναλύονται με σύγχρονες μεθόδους στατιστικής ανάλυσης διαχρονικά δεδομένα για την αναπτυξιακή πορεία των μαθηματικών δεξιοτήτων παιδιών από την προσχολική ηλικία έως και το τέλος της πρώτης Δημοτικού, όπως αξιολογήθηκαν από την επίδοσή τους σε συγκεκριμένα έργα σχολικού τύπου. Διερευνάται τόσο το πρότυπο της ανάπτυξης των συγκεκριμένων δεξιοτήτων στην υπό εξέταση χρονική περίοδο όσο και γνωστικοί παράγοντες που επηρεάζουν το ρυθμό της ανάπτυξής τους. Στην επόμενη εισήγηση των Βαϊτση και Δερμιτζάκη παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μιας πιλοτικής έρευνας παρέμβασης με στόχο την προαγωγή των μεταγνωστικών δεξιοτήτων παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσα από την αξιοποίηση της τεχνικής του portfolio. Ειδικότερα, στόχος είναι η διερεύνηση της συμβολής της χρήσης του portfolio, ως τεχνική αξιολόγησης της προόδου σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα, στην καλλιέργεια μεταγνωστικών δεξιοτήτων, όπως η αυτο-αξιολόγηση και ο αναστοχασμός. Στην εισήγηση των Μεταλλίδου, Γιαννούλη, Μποροδήμου, Γκιοκά, και Βαλουγεώργη διερευνάται η δεξιότητα των παιδιών προς το τέλος του δημοτικού να παρακολουθούν το επίπεδο της κατανόησής τους κατά την ανάγνωση κειμένων και να ανιχνεύουν πιθανές νοηματικές αντιφάσεις στο περιεχόμενο αυτών των κειμένων, καθώς και η προβλεπτική αξία αυτής της δεξιότητας για την επίδοση σε έργα κατανόησης κειμένου. Τέλος, στην εργασία των Μιχαλακούδη και Μακρή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ενός προγράμματος παρέμβασης σε παιδιά αντίστοιχης ηλικίας με στόχο την άσκηση στην επίγνωση της νοητικής λειτουργίας και τον έλεγχο της επίδρασής της στην επάρκεια γενικών γνωστικών διεργασιών, όπως η εργαζόμενη μνήμη και ο εκτελεστικός έλεγχος, και εξειδικευμένων διεργασιών, όπως η μαθηματική και η γλωσσική συλλογιστική. Η Ελευθερία Γωνίδα, ως συζητήτρια του συμποσίου, θα επιχειρήσει να σχολιάσει τα κυριότερα ευρήματα των εισηγήσεων, έτσι ώστε να αναδειχθεί η γενικότερη συμβολή των ευρημάτων σε θεωρητικό και μεθοδολογικό επίπεδο, αλλά και στο επίπεδο των δυνατών μελλοντικών εφαρμογών τους στο σχολικό πλαίσιο.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Ανάπτυξη μαθηματικών δεξιοτήτων: μια διαχρονική μελέτη κατα την προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία

Ιουλίτσα Ντούση¹, Ελευθερία Ν. Γωνίδα² & Γρηγόρης Κιοσέογλου²

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η περιγραφή της αναπτυξιακής πορείας των μαθηματικών δεξιοτήτων των παιδιών, όπως αξιολογήθηκαν από την επίδοσή τους σε συγκεκριμένα έργα σχολικού τύπου (πρόσθεσης, σύγκρισης δύο ομάδων/συνόλων, εξίσωσης δύο ομάδων), από το Νηπιαγωγείο έως την πρώτη τάξη του Δημοτικού. Επιπλέον, εξετάστηκαν η πρώιμη αριθμητική σκέψη (ειδική ικανότητα) και η λογική σκέψη (γενική ικανότητα) ως παράγοντες συνδιαμόρφωσης της επίδοσης των παιδιών. Στην έρευνα συμμετείχαν 127 παιδιά, τα οποία εξετάστηκαν τρεις φορές ατομικά (α) κατά την είσοδό τους στο Νηπιαγωγείο, (β) στα μέσα περίπου της σχολικής χρονιάς, και (γ) κατά την είσοδό τους στην Α' Δημοτικού. Για την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας επιλέχθηκε η χρήση της ανάλυσης της λανθάνουσας καμπύλης της ανάπτυξης (latent growth curve analysis). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι επιδόσεις των παιδιών στα μαθηματικά έργα βελτιώθηκαν σημαντικά με την πρόοδο της ηλικίας. Επιπλέον, παρατηρήθηκαν ατομικές διαφορές μεταξύ των παιδιών ήδη από την Α' Φάση της έρευνας (αρχές Νηπιαγωγείου) πριν, δηλαδή, την έναρξη της τυπικής εκπαίδευσης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, σε αντίθεση με ότι αναμενόταν, βρέθηκε ότι τα παιδιά με φτωχότερες επιδόσεις αναπτύχθηκαν με ταχύτερο ρυθμό συγκριτικά με τα παιδιά που αρχικά σημείωσαν καλύτερες επιδόσεις κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης υπό μελέτη αναπτυξιακής περιόδου. Φάνηκε, δηλαδή, ότι η επίδοση των παιδιών στα μαθηματικά έργα ακολούθησε «αντισταθμιστική» πορεία οδηγώντας, κατά τη διάρκεια της υπό μελέτη περιόδου, στη μείωση των ατομικών διαφορών που παρατηρήθηκαν αρχικά (αρχή νηπιαγωγείου) μεταξύ των παιδιών. Επιπλέον, η πρώιμη αριθμητική σκέψη (ειδική ικανότητα) και η επίδοση των παιδιών στα έργα λογικής σκέψης (γενική ικανότητα) βρέθηκε ότι αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες της επίδοσης των παιδιών στα έργα των μαθηματικών στην αρχή του Νηπιαγωγείου. Ωστόσο, μόνο η πρώιμη αριθμητική σκέψη (ειδική ικανότητα) βρέθηκε να προβλέπει το ρυθμό βελτίωσης της επίδοσης των παιδιών στη διάρκεια του χρόνου.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Η αξιοποίηση του portfolio στο νηπιαγωγείο ως μέσου για προαγωγή των μεταγνωστικών δεξιοτήτων των παιδιών: προκαταρκτικά ευρήματα

Δήμητρα Βαϊτση & Ειρήνη Δερμιτζάκη
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Κεντρικός σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνήσει τη συμβολή της χρήσης του portfolio στην καλλιέργεια μεταγνωστικών δεξιοτήτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, όπως η αυτο-αξιολόγηση και ο αναστοχασμός, κατά τις διαδικασίες της σκέψης τους. Το portfolio αποτελεί μια τεχνική αξιολόγησης της προόδου των παιδιών σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα, όπως της Γλώσσας, των Μαθηματικών, των Τεχνών, των Φυσικών Επιστημών, της Προσωπικής & Κοινωνικής ανάπτυξης, και στην παρούσα έρευνα αξιοποιείται για να προάγει κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς πλευρές του μεταγινώσκουν των μικρών παιδιών. Στην έρευνα συμμετείχαν 18 παιδιά προσχολικής ηλικίας που φοιτούν σε δύο δημόσια Νηπιαγωγεία του Βόλου, ηλικίας 4-6 χρόνων. Από αυτά, τα 9 παιδιά αποτέλεσαν την πειραματική ομάδα (ΠΟ) της έρευνας, στα οποία αξιοποιήθηκε η τεχνική του portfolio κατά τη σχολική χρονιά μέσα στην τάξη, ενώ στην ομάδα ελέγχου (ΟΕ), με 9 παιδιά, δεν εφαρμόστηκε η τεχνική του portfolio. Αναπτύχθηκαν ερωτήσεις μεταγνωστικής φύσης προς τα παιδιά (δομημένη συνέντευξη) βάσει των οποίων τα παιδιά της ΠΟ παρακινούνταν από τη νηπιαγωγό να συζητούν σχετικά με τα έργα που επέλεξαν κάθε φορά να μπουν στον ατομικό φάκελο/portfolio του παιδιού (π.χ. «Γιατί επέλεξες αυτό το έργο;», «Θα άλλαζες κάτι αν το ξανάφτιαχνες;»). Οι απαντήσεις των παιδιών καταγράφονταν για να αναλυθούν. Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων είναι σε εξέλιξη. Τα δεδομένα θα αναλυθούν με ποσοτικές και με ποιοτικές μεθόδους. Κεντρική υπόθεση της έρευνας είναι ότι η δημιουργία portfolio από τα παιδιά προσχολικής ηλικίας (ΠΟ) θα συμβάλλει στην ανάπτυξη πλευρών του μεταγινώσκουν τους σημαντικά περισσότερο σε σύγκριση με τα παιδιά της ΟΕ. Η παρούσα έρευνα φιλοδοξεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση αποτελεσματικών διδακτικών πρακτικών για την προαγωγή μεταγνωστικών δεξιοτήτων στα προσχολικά παιδιά. Τα ευρήματα, επίσης, αναμένεται να είναι χρήσιμα για τους εκπαιδευτικούς που θα θελήσουν να χρησιμοποιήσουν την τεχνική του portfolio στην αξιολόγηση της προόδου των μαθητών τους.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μεταγνωστική παρακολούθηση κατά την ανάγνωση κειμένου σε παιδιά σχολικής ηλικίας: διερεύνηση μέσω της ανίχνευσης νοηματικών αντιφάσεων

Παναγιώτα Μεταλλίδου, Βαϊτσα Γιαννούλη, Ανθή Μποροδήμου, Μάρα Γκικόκα & Μαρία Βαλουγεώργη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση: (α) της δεξιότητας παιδιών Δημοτικού να παρακολουθούν το επίπεδο της κατανόησής τους κατά την ανάγνωση κειμένων με στόχο την κατανόηση και (β) της προβλεπτικής αξίας αυτής της δεξιότητας για την επίδοσή τους σε έργα κατανόησης κειμένου. Στην έρευνα συμμετείχαν 583 μαθητές (N = 272) και μαθήτριες (N = 311) της Ε' (N = 307) και ΣΤ' (N = 276) τάξης. Η εξέτασή τους ήταν ομαδική και πραγματοποιήθηκε στη σχολική τάξη. Η δεξιότητα μεταγνωστικής παρακολούθησης ελέγχθηκε μέσω της δεξιότητάς τους να εντοπίσουν και να περιγράψουν νοηματικές αντιφάσεις σε μικρά σε έκταση τροποποιημένα κείμενα με οικείο περιεχόμενο, τα οποία περιλάμβαναν μια αντίφαση μεταξύ της 2ης και της 3ης πρότασης κάθε φορά, και ένα κείμενο ελέγχου το οποίο δεν περιλάμβανε καμία αντίφαση. Για την αξιολόγηση του επιπέδου κατανόησης, αρχικά δόθηκε ένα κριτήριο προηγούμενης γνώσης με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και στη συνέχεια ένα κείμενο για ανάγνωση με στόχο την απάντηση σε ερωτήσεις κατανόησης πολλαπλής επιλογής. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι ένα σημαντικό ποσοστό παιδιών δεν φαίνεται να έχει ανεπτυγμένη τη δεξιότητα παρακολούθησης του επιπέδου της κατανόησής του, καθώς πολλά παιδιά δεν εντόπισαν τις νοηματικές αντιφάσεις, παρόλο που τους δόθηκαν σαφείς οδηγίες για την ύπαρξή τους. Επιπλέον, το επίπεδο της δεξιότητάς τους για μεταγνωστική παρακολούθηση βρέθηκε να συνιστά σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα της επίδοσής τους στις ερωτήσεις της κατανόησης του κειμένου μετά από την αφαίρεση της επίδρασης τόσο της ηλικίας όσο και της προηγούμενης γνώσης, δυο πολύ σημαντικών προβλεπτικών παραγόντων. Τα αποτελέσματα σχολιάζονται σε θεωρητικό επίπεδο και στο επίπεδο των μελλοντικών εφαρμογών στο πλαίσιο της εκπαίδευσης.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Ο ρόλος της επίγνωσης στη γνωστική ανάπτυξη

Αποστολία Μιχαλακούδη & Νίκος Μακρής

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η άσκηση στην επίγνωση της νοητικής λειτουργίας επιδρά στην επάρκεια γενικών γνωστικών διεργασιών, όπως η εργαζόμενη μνήμη και ο εκτελεστικός έλεγχος, και εξειδικευμένων διεργασιών, όπως η μαθηματική και η γλωσσική συλλογιστική; Για την απάντηση του ερωτήματος, 100 μαθητές, ηλικίας 10 και 12 ετών, χωρίστηκαν σε δύο ομάδες, την πειραματική ομάδα (ΠΟ) και την ομάδα ελέγχου (ΟΕ). Η εξέταση τους ολοκληρώθηκε σε 3 φάσεις. Κατά την πρώτη φάση, οι συμμετέχοντες των δύο ομάδων εξετάστηκαν ατομικά με μια συστοιχία έργων μαθηματικής και γλωσσικής συλλογιστικής, με μία συστοιχία έργων για την εκτίμηση της εργαζόμενης μνήμης, της αναστολής και της εναλλαγής, και με το έργο Raven's progressive matrices test. Στη δεύτερη φάση, τα μέλη της ΠΟ ασκήθηκαν, κατά τη διάρκεια 5 δίωρων συναντήσεων και με βάση τη μέθοδο της φωνούμενης σκέψης, στην παρακολούθηση και ρύθμιση της επεξεργασίας έργων μαθηματικής και γλωσσικής συλλογιστικής. Στην τρίτη φάση, οι συμμετέχοντες των δύο ομάδων εξετάστηκαν, και πάλι ατομικά, με τα αρχικά έργα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η άσκηση δεν επέδρασε στον γενικό δείκτη νοημοσύνης. Είναι ενδιαφέρον, ωστόσο, ότι η άσκηση επέφερε βελτίωση στην επάρκεια της εργαζόμενης μνήμης στους συμμετέχοντες της ΠΟ, αλλά όχι στην επάρκεια της αναστολής και της εναλλαγής. Σημαντική βελτίωση παρατηρήθηκε, επίσης, μεταξύ των μελών της ΠΟ, στην επίδοση στα έργα συλλογιστικής μετά την ολοκλήρωση της άσκησης. Τα αποτελέσματα συζητούνται με αναφορά στον ρόλο της επίγνωσης στη γνωστική ανάπτυξη.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

**9:00 - 10:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2
25 χρόνια μετά τις πρώτες ψυχολογικές μελέτες της μετανάστευσης στην Ελλάδα: Προσεγγίσεις από τη σκοπιά των μεταναστών και της ευρύτερης κοινωνίας**

Προς τιμήν του αείμνηστου Ομότιμου Καθηγητή Δημητρίου Γεώργα

Οργανώτρια: Πέννυ Παναγιωτοπούλου, Πανεπιστήμιο Πατρών

Πρόεδρος: **Βασίλης Παυλόπουλος**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζητήτρια: **Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η συμβολή της ψυχολογίας στην εμπειρική μελέτη του διεπιστημονικού πεδίου της μετανάστευσης στην Ελλάδα μετρά ήδη ένα τέταρτο του αιώνα. Κινητήρια δύναμη στην αφετηρία αυτής της πλούσιας ερευνητικής διαδρομής υπήρξε αναμφισβήτητα το έργο του Καθηγητή Δημητρίου Γεώργα με τις μελέτες του για τα παιδιά διεθνικών οικογενειών (Georgas & Kalantzi-Azizi, 1992) και για τον επιπολιτισμό των Ποντίων παλιννοστούντων και των Βορειοηπειρωτών (Γεώργας & Παπαστυλιανού, 1992). Το συμπόσιο αυτό του κλάδου Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας της ΕΛΨΕ αποτελεί φόρο τιμής στον εκλιπόντα καθηγητή Γεώργα για τη θεμελιώδη προσφορά του στην ανάπτυξη της ελληνικής Ψυχολογίας και της Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας, διεθνώς και στην Ελλάδα, σε πολλαπλά επίπεδα (θεωρητικό, μεθοδολογικό, ακαδημαϊκό, θεσμικό) και μέσα από πολλαπλές δράσεις (διεξαγωγή πρωτότυπης διαπολιτισμικής έρευνας, διδασκαλία, εποπτεία διδακτορικών διατριβών, ηγετική συμμετοχή σε επιστημονικές εταιρείες και επιτροπές). Στον ειδικό αυτό σκοπό είναι αφιερωμένη η πρώτη εισήγηση του συμποσίου. Στις υπόλοιπες τρεις εισηγήσεις αποτυπώνονται διεργασίες της επιπολιτισμοποίησης στη σύγχρονη Ελλάδα περιλαμβάνοντας οπτικές από τη σκοπιά των μεταναστών και της ευρύτερης κοινωνίας. Η εισήγηση της Αντωνίας Παπαστυλιανού και της Αρετής Τσινού μελετά πώς συνδέεται η χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης με την ψυχολογική και κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή των εφήβων μεταναστών μέσα από τη διαμεσολάβηση της μοναξιάς και της νοσταλγίας. Η εισήγηση από την Πέννυ Παναγιωτοπούλου επικεντρώνεται στις αξίες των Ελλήνων σχετικά με τη μετανάστευση και τους μετανάστες με βάση τα δεδομένα της διαπολιτισμικής έρευνας European Values Survey, η οποία παρέχει τη δυνατότητα ανίχνευσης διαχρονικών τάσεων μέσα από τη συγκριτική μελέτη διαδοχικών μετρήσεων σε διαφορετικά έτη. Ο Βασίλης Παυλόπουλος, στη δική του εισήγηση, επανεξετάζει τα δημοφιλή μοντέλα δύο διαστάσεων της επιπολιτισμοποίησης ανιχνεύοντας το ιδεολογικό τους υπόβαθρο πάνω στους άξονες της πολυπολιτισμικότητας και της ισοτιμίας. Διαπιστώνεται ότι το πεδίο έρευνας της μετανάστευσης είναι από τα πλέον δυναμικά αναπτυσσόμενα στη χώρα μας τις τελευταίες δεκαετίες, με σημαντικές προεκτάσεις σε επίπεδο θεωρίας και εφαρμογών (παρεμβάσεις, πολιτικές).

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

«Κάθε άνθρωπος είναι όπως όλοι οι άνθρωποι, όπως μερικοί άνθρωποι, όπως κανένας άλλος άνθρωπος» Τιμητικό αφιέρωμα στον καθηγητή Δημήτριο Γεώργα
Αικατερίνη Γκαρή¹, Πέννυ Παναγιωτοπούλου², Αντωνία Παπαστυλιανού¹
& Βασίλης Παυλόπουλος¹

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Πατρών

Ο Καθηγητής Δημήτριος Γεώργας, κατά την ομόθυμη γνώμη συναδέλφων και μαθητών του, ήταν μία λαμπερή προσωπικότητα και ένας προικισμένος ακαδημαϊκός δάσκαλος. Με αφετηρία την αγαπημένη του ρήση, «κάθε άνθρωπος είναι όπως όλοι οι άνθρωποι, όπως μερικοί άνθρωποι, όπως κανένας άλλος άνθρωπος» (Kluckhohn & Murray, 1948) κινητοποιούσε συνεργάτες και φοιτητές, στήριζε και καθοδηγούσε όλους μαζί και καθένα χωριστά. Το πάθος για τις ακαδημαϊκές του δραστηριότητες σημάδεψε το έργο πολλών, κερδίζοντας τον σεβασμό και την ευγνωμοσύνη τους. Η διεθνής καταξίωσή του (μέσα από την εκλογή του σε ηγετικές θέσεις επιστημονικών εταιρειών, τη βράβευση του ερευνητικού του έργου και τις περισσότερες από 5.500 ετεροαναφορές σε αυτό) συνεχίζει να αποτελεί διαβατήριο αναγνώρισης για πολλούς Έλληνες ερευνητές και να παράγει σημαντική προστιθέμενη αξία στην ελληνική ψυχολογία. Ιδιαίτερη είναι η σύνδεση του καθηγητή Γεώργα με τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία, την οποία συνδιαμόρφωσε ως αυτόνομο ψυχολογικό κλάδο μέσω της δράσης του International Association for Cross-Cultural Psychology, ενώ πρωτοπόρες, μεταξύ άλλων, ήταν οι μελέτες του για τη μετανάστευση και την πολιτισμική ετερότητα στην ελληνική κοινωνία, που αποτελεί κεντρικό θέμα του παρόντος συμποσίου.

Η χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης στην ψυχολογική και κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή εφήβων μεταναστών

Αντωνία Παπαστυλιανού & Αρετή Τσινοῦ

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Οι διαρκώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, η αλλαγή και η συνεχής εξέλιξη των νέων μέσων επικοινωνίας και η μετανάστευση που παραμένει ένα σημαντικό οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό ζήτημα, καθιστά ιδιαίτερα σημαντική τη διερεύνηση της μελέτης σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η τεχνολογία επηρεάζει τους μετανάστες που έρχονται σε επαφή με νέους πολιτισμούς. Κατά τη πολιτισμική επαφή οι μετανάστες χρησιμοποιούν τις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης στη προσπάθειά τους να διευκολύνουν τη διαδικασία προσαρμογής (Forbush & Foucault-Welles, 2016· Naseri, 2017) και να ενισχύσουν τους δεσμούς με την χώρα καταγωγής (Sawyer & Chen, 2012). Η χρήση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζει τόσο τις αλληλεπιδράσεις των μεταναστών με την κυρίαρχη κουλτούρα όσο και την επικοινωνία μέσα στην ενδο-ομάδα των μεταναστών (Crocher, 2011). Στις διεργασίες επιπολιτισμού η νοσταλγία έχει βρεθεί να λειτουργεί ως εργαλείο διαχείρισης των στρεσογόνων καταστάσεων που συνοδεύουν τη μετακίνηση σε ένα νέο πολιτισμικό περιβάλλον (Akhtar, 1999), να ενισχύει την αίσθηση κοινωνικής υποστήριξης, να μειώνει το αίσθημα της μοναξιάς (Zhou, Sedikides, Wildschut & Gao, 2008) και να ενδυναμώνει το αίσθημα του ανήκειν (Burrell, 2008). Στο πλαίσιο αυτό μελετήθηκε σε δείγμα Ελλήνων και μεταναστών εφήβων, που φοιτούν στα Γυμνάσια των Δημόσιων σχολείων της Αττικής, η σχέση της χρήσης ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης με τη ψυχολογική και κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή. Επιπλέον, μελετήθηκε η επίδραση της μοναξιάς και της νοσταλγίας ως διαμεσολαβητικών παραγόντων. Τα αποτελέσματα υποδηλώ-

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

νουν το σημαντικό ρόλο που έχει η χρήση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης στη προσαρμογή των εφήβων μεταναστών, με διαμεσολαβούσες μεταβλητές τη μοναξιά και τη νοσταλγία.

Αξίες σχετικά με τη μετανάστευση στην Ελλάδα του 2019

Πέννυ Παναγιωτοπούλου¹, Αικατερίνη Γκαρή² & Αναστάσιος Εμβαλωτής³

¹Πανεπιστήμιο Πατρών, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ³Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει ευρήματα σχετικά με τις αξίες των Ελλήνων που αναφέρονται στην μετανάστευση και στους μετανάστες. Τα ερωτήματα προέρχονται από τη European Values Study (EVS· Ευρωπαϊκή Έρευνα για τις Αξίες), η οποία αποτελεί μια εμπειρική διερεύνηση των κύριων συνιστωσών όσο αφορά τις αξίες στην Ευρώπη και της αλλαγής τους. Στα πλαίσια αυτής της έρευνας έχουν διεξαχθεί τέσσερα κύματα συλλογής δεδομένων (1981, 1990, 1999/2000, 2008, 2018/2019), στα τρία τελευταία από τα οποία συμμετείχε και η Ελλάδα. Ο κύριος στόχος ήταν και είναι να διερευνηθεί η δυναμική των αξιών, των στάσεων και των πεποιθήσεων των πολιτών σε 44 χώρες της Ευρώπης ως προς την οικογένεια, τη θρησκεία, την εργασία, τον ελεύθερο χρόνο, τα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της εθνικότητας και της μετανάστευσης. Η παρούσα έρευνα διεξήχθη ηλεκτρονικά σε αντιπροσωπευτικό δείγμα του Ελληνικού πληθυσμού τον Ιανουάριο 2019. Τα ερωτήματα για τα οποία θα παρουσιάσει ευρήματα η παρούσα έρευνα είναι: πώς αξιολογούν οι Έλληνες την επίδραση των μεταναστών, γενικά, στην ανάπτυξη της χώρας; Ειδικότερα, πόσο πιστεύουν οι Έλληνες ότι η μετανάστευση επιδρά στις θέσεις εργασίας που προσφέρονται στους ίδιους, πώς η μετανάστευση επιδρά στην εγκληματικότητα και στο σύστημα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης; Τι αξιολογείται ως σημαντικό ώστε να θεωρείται κάποιος Έλληνας; Θα γίνει σύγκριση των ευρημάτων των συγκεκριμένων ερωτημάτων από ελληνικό δείγμα μεταξύ των δεδομένων που συνελέγησαν το 2008 και το 2019, δηλαδή πριν και μετά την οικονομική κρίση στην Ελλάδα. Τα ευρήματα θα συζητηθούν σε συνάρτηση με αντίστοιχα στοιχεία από άλλες χώρες της Ευρώπης.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Ποια πολυπολιτισμικότητα; Διαφορετικότητα και ισοτιμία ως ιδεολογικές συνιστώσες της επιπολιτισμοποίησης

Βασίλης Παυλόπουλος

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η ψυχολογική μελέτη της μετανάστευσης έχει διανύσει σημαντικά βήματα τις τελευταίες δεκαετίες προχωρώντας από την περιγραφική αποτύπωση των φαινομένων στην επεξεργασία θεωρητικών σχημάτων. Οι σχετικές απόπειρες βασίζονται στο μοντέλο δύο διαστάσεων της επιπολιτισμοποίησης, το οποίο προεκτείνουν συνδυάζοντας την οπτική της εσω-ομάδας (των μεταναστών) και της εξω-ομάδας (της ευρύτερης κοινωνίας) αξιοποιώντας το θεωρητικό υπόβαθρο της κοινωνικής ψυχολογίας για τις διομαδικές σχέσεις. Πιο πρόσφατα, η συζήτηση σχετικά με τις ιδεολογίες της πολυπολιτισμικής ετερότητας προωθείται σε ένα γενικότερο πνεύμα υποχώρησης της πολυπολιτισμικότητας ως κανονιστικού πλαισίου που διέπει τις μεταναστευτικές πολιτικές στις χώρες υποδοχής. Η παρούσα εισήγηση εξετάζει την υπόθεση ότι οι ιδεολογίες της πολιτισμικής ετερότητας παρέχουν το άρρητο υπόβαθρο για τη διατύπωση των μοντέλων της επιπολιτισμοποίησης. Ειδικότερα, προτείνεται η αντικατάσταση των θεμελιωδών ερωτημάτων των δύο αξόνων στα μοντέλα της επιπολιτισμοποίησης από τις ιδεολογικές συνιστώσες της πολυπολιτισμικότητας και της ισοτιμίας, αντίστοιχα. Με τη διασταύρωση αυτών των δύο «νέων» διαστάσεων προκύπτουν οι ιδεολογίες της συμπερίληψης/πολυπολιτισμικότητας, της αφομοίωσης/αχρωματοψίας, του ιεραρχικού διαχωρισμού και του αποκλεισμού. Με βάση τα παραπάνω επιχειρήθηκε νέα ανάλυση των δεδομένων της ελληνικής συμμετοχής στο διαπολιτισμικό πρόγραμμα MIRIPS (Berry, 2017), στο οποίο συμμετείχαν 450 Έλληνες (56% γυναίκες, μέσης ηλικίας 37 ετών, 56% απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης). Βρέθηκε ότι το πιο θετικό προφίλ διομαδικών σχέσεων έχει η ιδεολογία της συμπερίληψης. Η ιδεολογία της αφομοίωσης εμφάνισε μικρότερο αίσθημα ασφάλειας και πιο απειλητική πρόσληψη της μετανάστευσης από ό,τι η ιδεολογία της συμπερίληψης. Παρόμοιο ήταν το προφίλ της ιδεολογίας του ιεραρχικού διαχωρισμού. Η ιδεολογία του αποκλεισμού συνδέθηκε με λιγότερο συχνή διαπολιτισμική επαφή, ισχυρή εθνική ταύτιση, χαμηλό αίσθημα ασφάλειας, απροθυμία αναγνώρισης των διακρίσεων σε βάρος των μεταναστών, πιο απειλητική πρόσληψη της μετανάστευσης και χαμηλή διαπολιτισμική ευαισθησία. Συζητούνται οι προεκτάσεις των παραπάνω στον σχεδιασμό μεταναστευτικής πολιτικής.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ // ΟΡΦΕΑΣ

Τεχνολογία και ψυχολογικές διεργασίες

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Αγγελική Γαζή**, Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Συζητήτρια: **Μπετίνα Ντάβου**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο στόχος του συμποσίου είναι να περιγράψει και να εξηγήσει την αλληλεπίδραση ατόμου και τεχνολογίας σε διαφορετικές όψεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Στοχεύει να διερευνήσει τις ψυχολογικές διεργασίες που εμπλέκονται στη χρήση νέων και παραδοσιακών μορφών επικοινωνίας. Η σημασία διερεύνησης του συγκεκριμένου πεδίου τεκμηριώνεται από την κεντρική θέση της διαμεσολαβημένης επικοινωνίας στη κοινωνική ζωή και αλληλεπίδραση του ανθρώπου, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια με την παρουσία των νέων τεχνολογιών. Επίσης, τεκμηριώνεται από τις αλλαγές που επέρχονται σε βασικές ψυχολογικές διεργασίες όπως η κοινωνικότητα, οι κοινωνικές σχέσεις και η κοινωνική ταυτότητα λόγω της διαμεσολαβημένης επικοινωνίας. Σημαντική είναι επίσης η μελέτη των δεξιοτήτων του χρήστη της τεχνολογίας για την αποτελεσματική της εφαρμογή. Ειδικότερα σε αυτό το συμπόσιο εξετάζεται η σχέση της χρήσης των νέων τεχνολογιών και ειδικότερα του κινητού τηλεφώνου με την προσήλωση της προσοχής, την ενσυνειδητότητα αλλά και την κοινωνική συστολή. Ακόμη, εξετάζονται οι κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Επίσης, μελετάται πώς το ραδιόφωνο συντελεί στη συγκρότηση μιας κοινωνικής ταυτότητας διαχρονικά. Τέλος, εξετάζεται η ετοιμότητα στις ψηφιακές τεχνολογίες και η καταπολέμηση του ψηφιακού αποκλεισμού στο πλαίσιο της δημόσιας διοίκησης.

Ετοιμότητα του ανθρώπινου δυναμικού της δημόσιας διοίκησης στις ψηφιακές τεχνολογίες και πολιτικές καταπολέμησης του ψηφιακού αποκλεισμού

Π. Ρούσσοσ¹, Π. Βουλτσίδης², Ε. Ζαχαροστυλιανάκη³, Ε. Καζάλη¹ & Ε. Σουλιώτη¹

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, ³Κολλέγιο Ανθρωπιστικών Επιστημών ICPS

Η εργασία παρουσιάζει την ποσοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε κατά το τελευταίο δίμηνο του 2018 στο πλαίσιο μιας μεγάλης μελέτης που χρηματοδοτεί το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ). Η μελέτη κινείται σε τρεις άξονες: α) ανάλυση του τεχνολογικού προφίλ των δημοσίων υπαλλήλων, β) ποσοτική διερεύνηση των ψηφιακών τους δεξιοτήτων και των αναγκών επιμόρφωσής τους σε θέματα τεχνολογίας, και γ) ποιοτική διερεύνηση της ψυχολογικής τους ετοιμότητας για το νέο ψηφιακό περιβάλλον της δημόσιας διοίκησης. Η παρούσα ποσοτική έρευνα στόχευε α) στη μέτρηση της ετοιμότητας του ανθρώπινου δυναμικού της δημόσιας διοίκησης στις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ΤΠΕ) και την ανάλυση του τεχνολογικού προφίλ των δημοσίων υπαλλήλων, και β) στην ποσοτική διερεύνηση των ψηφιακών τους δεξιοτήτων και των αναγκών επιμόρφωσής τους σε θέματα τεχνολογίας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο χορηγήθηκε ηλεκτρονικά σε δείγμα 1500 περίπου δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών που υπηρετούν σε διάφορους φορείς (υπουργεία, κρατικές αρχές, δημόσιες υπηρεσίες, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ) από όλες τις περιφέρειες της χώρας. Η παρουσίαση θα εστιάσει στα σημαντικότερα ευρήματα της έρευνας και στη συζήτησή τους με έμφαση στις πολιτικές καταπολέμησης του ψηφιακού αποκλεισμού.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Γενεαλογικές διαφορές στο τεχνολογικά διαμεσολαβημένο περιβάλλον: Ενσυνειδητότητα, κοινωνική συστολή και προσήλωση προσοχής

Ανθή Σιδηροπούλου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Προγενέστερες ποιοτικές έρευνες (Sidiropoulou & Davou, 2018· Sidiropoulou, 2018) αλλά και διεθνής βιβλιογραφία υποστηρίζουν ότι η δυνατότητα που προσφέρουν τα νέα μέσα για πολυδιεργασία καθώς και η μονίμως ενεργοποιημένη παρουσία τους δίπλα στο άτομο, μειώνουν τη ικανότητα και τη διάρκεια εστίασης της προσοχής. Επιπροσθέτως, οι έτοιμες εικόνες που διακινούνται από τα κοινωνικά δίκτυα και τα ψηφιακά μέσα τείνουν να καταλαμβάνουν το νοητικό χώρο που άλλοτε χρησιμοποιούνταν για ονειροπόληση και αναστοχασμό, περιορίζοντας τις δυνατότητες του ατόμου να υπάρξει «στο παρόν» και «εντός του». Η αυξημένη χρήση νέων τεχνολογικών μέσων έχει συνδεθεί με συστολή, μειωμένη κοινωνικότητα και καταθλιπτική διάθεση. Επίσης, η συνεχής συνδεσιμότητα και η μονίμως ενεργοποιημένη παρουσία των κοινωνικών δικτύων φαίνεται να δημιουργεί μια συνεχή εγρήγορση και ανησυχία στα άτομα για να μην χάσουν κάτι σημαντικό που ίσως εκτυλίσσεται στην ψηφιακή πραγματικότητα. Παράλληλα, αρκετός από τον όγκο των πληροφοριών που ανταλλάσσεται στα κοινωνικά δίκτυα φέρει συναισθηματικό φορτίο για το άτομο, καθώς αποτελεί ένα σημείο αναφοράς για την αξιολόγηση της προσωπικής αξίας και σημασίας. Στόχος της παρούσας ποσοτικής έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης των ψυχολογικών παραμέτρων της επικέντρωσης της προσοχής, της ενσυνειδητότητας, της υποκειμενικής χαράς και της κοινωνικής συστολής με τη χρήση του κινητού τηλεφώνου (κατάχρηση/εθισμός). Επίσης, η μελέτη γενεαλογικών διαφορών στη χρήση του κινητού τηλεφώνου και των παραπάνω τεσσάρων παραμέτρων, δηλαδή στις γενιές που ορίζονται ως «ψηφιακά γηγενείς» και «ψηφιακά μετανάστες». Στην έρευνα συμμετείχαν 193 άτομα, ηλικίας 18 - 24 και 45 - 60 ετών. Από την παραγοντική ανάλυση προέκυψαν συσχετίσεις μεταξύ της χρήσης του κινητού τηλεφώνου και της ενσυνειδητότητας, της επικέντρωσης της προσοχής και της κοινωνικής συστολής. Επίσης, αναδείχθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις δύο ηλικιακές ομάδες, με τους νεότερους να εμφανίζουν μεγαλύτερες αδυναμίες στην επικέντρωση της προσοχής, στην ενσυνειδητότητα και στην κοινωνική συστολή και την ίδια στιγμή μεγάλη απόκλιση ως προς τον βαθμό χρήσης του κινητού τηλεφώνου σε σχέση με την μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Η ανάπτυξη σχεσιακών προτύπων με κοινωνικές ομάδες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Αντώνης Γαρδικιώτης & Νικόλαος Τσιγγίλης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα μελέτη επισκόπησης (N>400) εξετάζει τα πρότυπα κοινωνικών σχέσεων που αναπτύσσονται με διαφορετικές κοινωνικές ομάδες φίλων στο Facebook. Τέσσερα σχεσιακά πρότυπα εξετάζονται σύμφωνα με τη θεωρία του Fiske (1991) είναι: (α) η χρησιμότητα (market pricing) όπου τη σχέση καθορίζει η αξιολόγηση της πιθανής χρησιμότητας της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και το κίνητρο της αποτελεσματικότητας, (β) η ισορροπία (equality matching) όπου τη σχέση τη καθορίζει η αναζήτηση της ισορροπίας μεταξύ των αλληλοεπιδρώντων, (γ) ο διαμοιρασμός (communal sharing) όπου τη σχέση την καθορίζει η ενσωμάτωση του ατόμου στην ομάδα και η γενναιοδωρία μεταξύ των αλληλοεπιδρώντων, και (δ) η ιεράρχηση (authority ranking) όπου τη σχέση την καθορίζει η διαφορά κύρους μεταξύ των ατόμων. Τα πρότυπα αυτά εξετάζονται σε σχέση με διαφορετικές ομάδες 'φίλων' στο Facebook (Manago et al., 2012): (α) τους κοντινούς φίλους ή/και μέλη της οικογένειας, (β) τους γνωστούς, (γ) τους συνεργάτες ή φίλους σε δραστηριότητες, (δ) αυτούς με τους οποίους διατηρούν σχέσεις από το παρελθόν, (ε) τους διαδικτυακούς μόνο φίλους, και (στ) τους αγνώστους. Ενώ έχει επιβεβαιωθεί στη βιβλιογραφία ότι διαφορετικά σχεσιακά πρότυπα συνδέονται με διαφορετικές ταξινομήσεις κοινωνικών ομάδων (Lickel et al., 2006) είναι η πρώτη φορά που εξετάζονται αυτές οι σχέσεις στο πλαίσιο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Επίσης, εξετάζεται η σύνδεση των παραπάνω με μια σειρά από παράγοντες όπως η κοινωνικο-οικονομική θέση των συμμετεχόντων και το προσλαμβανόμενο κοινωνικό τους στάτους. Οι αρχικές αναλύσεις δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες συνδέουν διαφορετικά σχεσιακά πρότυπα αποκλειστικά με συγκεκριμένες ομάδες φίλων στο Facebook. Η παρούσα μελέτη προσθέτει στη θεωρητική συζήτηση που αφορά τις σχέσεις των σχεσιακών προτύπων με τις κοινωνικές κατηγορίες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Η ταυτότητα του ραδιοφωνικού ακροατή κατά την περίοδο της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974 μέχρι την μεταπολεμική περίοδο

Μαρία Καραϊσκού & Αγγελική Γαζή

Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε στη μελέτη της συγκρότηση της κοινωνικής ταυτότητας των ακροατών ραδιοφώνου από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 και κατά την διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου έως το 1989, χρονολογία κατά την οποία μεταδίδονται τα τελευταία ραδιοφωνικά μηνύματα επικοινωνίας των εγκλωβισμένων από το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου. Θα συζητηθούν ζητήματα της κοινωνικής ταυτότητας των ατόμων (προσφύγων, εγκλωβισμένων και μη - προσφύγων) που άκουγαν τις ραδιοφωνικές εκπομπές στον πόλεμο όπως και κατά την μεταπολεμική περίοδο. Ως μέσο επικοινωνίας, το ραδιόφωνο επιτελεί από το 1974 και έπειτα έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο: συντελεί στην δημιουργία μιας ακουστικής κοινότητας μεταξύ της «Κατεχόμενη» και της «Ελεύθερης» Κύπρου καθώς αποτελεί το μοναδικό μέσο επικοινωνίας το οποίο, εξαιτίας της ηχητικής του φύσης, μεταφέρει μηνύματα που ξεπερνούν τα γεωγραφικά σύνορα. Για την διερεύνηση της ταυτότητας των ακροατών κρίθηκε απαραίτητη η καταγραφή του ραδιοφωνικού περιεχομένου που αφορούσε τα γεγονότα της Κύπρου και μεταδιδόταν κατά την τουρκική εισβολή καθώς και την μετέπειτα περίοδο. Για την καταγραφή του περιεχομένου των εκπομπών που αφορούσαν την περίοδο της τουρκικής εισβολής και έπειτα χρησιμοποιήθηκαν τα αρχεία του ΡΙΚ ενώ παράλληλα διενεργήθηκαν συνεντεύξεις με τους ραδιοφωνικούς παραγωγούς που συμμετείχαν στη δημιουργία και την εκφώνηση του σχετικού περιεχομένου. Παράλληλα διεξήχθησαν 14 συνολικά συνεντεύξεις σε ακροατές που, την υπό εξέταση περίοδο, ενημερωνόταν από το ραδιόφωνο. Οι συνεντεύξεις αναλύθηκαν με θεματική ανάλυση περιεχομένου. Κατά την περίοδο του πολέμου το ραδιόφωνο δεν συντελεί στην συγκρότηση κοινωνικής ταυτότητας ενώ κατά την μεταπολεμική περίοδο φαίνεται ότι η ταυτότητα των ακροατών του ραδιοφώνου αποκτά κοινά χαρακτηριστικά. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, πρόσφυγες, μη - πρόσφυγες, εγκλωβισμένοι και στρατιώτες συνδέουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ταυτότητάς τους με την ραδιοφωνική εμπειρία. Μέσω του ραδιοφώνου αποκαθίσταται τρόπος τίνε η επικοινωνία των εγκλωβισμένων με τις ελεύθερες περιοχές. Μέσω της ιδιότητας του ήχου να διαπερνά τα γεωγραφικά όρια, το ραδιόφωνο και οι εκπομπές που αναλύονται διαμορφώνουν νέες μορφές κοινωνικών ταυτοτήτων.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 9 // ΝΙΚΗ

Εργασιακή ευημερία και συμπεριφορά: θεωρητικές προτάσεις και ερμηνευτικοί μηχανισμοί

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Κωνσταντίνος Παπαχριστόπουλος**, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Συζητητής: **Αλέξιος Αρβανίτης**, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Σκοπός του συγκεκριμένου συμποσίου είναι να παρουσιαστούν παράγοντες που σχετίζονται τόσο με το άτομο όσο και με το εργασιακό πλαίσιο και είναι σε θέση να εξηγήσουν την εργασιακή ευημερία (π.χ., εργασιακή δέσμευση, επαγγελματική εξουθένωση) και συμπεριφορά (ηθική συμπεριφορά και καινοτομική συμπεριφορά) στο χώρο της εργασίας. Μέσα από μία θεωρητική ανάλυση και τρεις εμπειρικές έρευνες, στόχος είναι να αναδειχθεί ο ρόλος των εργασιακών χαρακτηριστικών (π.χ., ηγεσία, αμοιβές) και των ατομικών παραγόντων (π.χ., κίνητρα, εργασιακή σμίλευση) για την εργασιακή ευημερία και συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη έρευνα, των Ξανθοπούλου και Σταμοβλάση, αξιοποιώντας τη θεωρία των Καταστροφών, έχει ως στόχο να μελετήσει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες οι στρατηγικές της εργασιακής σμίλευσης (job crafting) είναι ευνοϊκές ή δυσμενείς για τους εργαζόμενους. Τα αποτελέσματά της έρευνας δείχνουν ότι, μετά από ένα κατώφλι, η αναζήτηση προκλήσεων και ο περιορισμός των απαιτήσεων προκαλούν ξαφνικές αλλαγές στην εργασιακή δέσμευση. Η δεύτερη έρευνα των Γεωργαντά και Montgomery έχει ως στόχο να μελετήσει τους μηχανισμούς μέσω των οποίων η καλοπροαίρετη ηγεσία επηρεάζει την ψυχική ευημερία των εργαζομένων. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η σχέση μεταξύ καλοπροαίρετης ηγεσίας και επαγγελματικής εξουθένωσης και εργασιακής δέσμευσης διαμεσολαβείται από την εμπιστοσύνη, ενώ η ελευθερία του λόγου διαμεσολαβεί τη σχέση της καλοπροαίρετης ηγεσίας με την αποπροσωποποίηση. Η εργασία των Παπαχριστόπουλου και Ξανθοπούλου έχει ως στόχο να μελετήσει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η αντίληψη των εργαζομένων για τις αμοιβές επηρεάζει τη καινοτομική συμπεριφορά τους. Τα αποτελέσματα τους δείχνουν ότι σχέση μεταξύ της πληροφοριακής ερμηνείας των αμοιβών και καινοτομικής συμπεριφοράς ρυθμίζεται από το επίπεδο ικανοποίησης της ανάγκης του σχετίζεσθαι. Τέλος, η έρευνα των Αρβανίτη και Καλλίρη, αξιοποιώντας τη θεωρία του Αυτοπροσδιορισμού, προτείνει τρία είδη συνέπειας που πρέπει να συνυπάρχουν στον εργασιακό χώρο έτσι ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί μια συμπεριφορά ως ηθική. Στο σύνολο τους οι εργασίες του συμποσίου παρέχουν πρακτικές εφαρμογές βασισμένες στα ευρήματα και στις θεωρητικές τους τοποθετήσεις τους έτσι ώστε οι οργανισμοί να προάγουν την ψυχολογική ευημερία, την ηθική συμπεριφορά και την καινοτομία στο χώρο της εργασίας.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

**Εργασιακή Σμίλευση και Εργασιακή Δέσμευση:
Μελέτη Μη Γραμμικών Σχέσεων υπό το Πρίσμα της Θεωρίας Καταστροφών**
Δέσποινα Ξανθοπούλου & Δημήτριος Σταμοβλάσης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η εργασιακή σμίλευση (job crafting) αναφέρεται στις συμπεριφορές που υιοθετούν οι εργαζόμενοι ώστε να προσαρμοστούν καλύτερα στην εργασία τους και διακρίνεται σε τρεις στρατηγικές: στην αύξηση των (δομικών και κοινωνικών) εργασιακών πόρων, στην αύξηση των προκλήσεων και στον περιορισμό των εργασιακών απαιτήσεων. Σε αντίθεση με την αρχική θεώρηση, πρόσφατες μετα-αναλύσεις έδειξαν ότι η αύξηση των εργασιακών πόρων και των προκλήσεων σχετίζονται θετικά, ενώ ο περιορισμός των εργασιακών απαιτήσεων σχετίζεται αρνητικά με την εργασιακή δέσμευση (δηλ. μια κατάσταση παρακίνησης που χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα σθένους, αφιέρωσης και απορρόφησης στην εργασία). Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να προσδιοριστούν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες οι στρατηγικές της εργασιακής σμίλευσης είναι ευνοϊκές ή δυσμενείς για τους εργαζόμενους. Εφαρμόστηκαν μοντέλα καταστροφών για να διερευνηθεί εάν οι διαφορετικές στρατηγικές αλληλεπιδρούν και σχετίζονται μη γραμμικά με τις διαστάσεις της εργασιακής δέσμευσης. Στην έρευνα συμμετείχαν 193 εργαζόμενοι. Η αύξηση των εργασιακών πόρων ορίστηκε ως παράγοντας ασυμμετρίας, δηλαδή παράγοντας που έχει γραμμική σχέση με την εξαρτημένη μεταβλητή, ενώ η αύξηση των προκλήσεων και ο περιορισμός των εργασιακών απαιτήσεων ορίστηκαν ως παράγοντες διακλάδωσης, δηλαδή παράγοντες που μπορούν να προκαλέσουν μη-γραμμική συμπεριφορά. Τα μοντέλα καταστροφών αναλύθηκαν με τη μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας και βρέθηκε ότι έχουν καλύτερη προσαρμογή στα δεδομένα από τα αντίστοιχα γραμμικά μοντέλα. Η αύξηση των κοινωνικών πόρων λειτούργησε ως παράγοντας ασυμμετρίας για το σθένος και την αφιέρωση. Η αύξηση των δομικών πόρων ήταν ο παράγοντας ασυμμετρίας για την απορρόφηση. Η αύξηση των εργασιακών προκλήσεων ήταν ο παράγοντας διακλάδωσης για την αφιέρωση και την απορρόφηση και ο περιορισμός των απαιτήσεων για το σθένος. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι, μετά από ένα κατώφλι, η αναζήτηση προκλήσεων και ο περιορισμός των απαιτήσεων προκαλούν ξαφνικές αλλαγές στην εργασιακή δέσμευση. Τα μη γραμμικά μοντέλα που προτείνονται εξηγούν πότε οι στρατηγικές της εργασιακής σμίλευσης έχουν δυσμενείς επιπτώσεις για τα κίνητρα των εργαζομένων.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Επαγγελματική εξουθένωση και εργασιακή δέσμευση: Ο ρόλος της καλοπροαίρετης ηγεσίας μέσω της εμπιστοσύνης και της ελευθερίας του λόγου

Κατερίνα Γεωργαντά & Anthony Montgomery

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η ψυχολογική ευημερία έχει μεγάλη σημασία και για τους εργαζόμενους και για τους οργανισμούς και είναι σημαντικό να συνεχιστεί η αναζήτηση μηχανισμών που την ενισχύουν. Το στυλ ηγεσίας είναι ένα σημαντικό εργαλείο στην αναζήτηση αυτή, καθώς, εάν χρησιμοποιηθεί σωστά μπορεί να βελτιώσει το οργανωσιακό κλίμα και να ενισχύσει την ψυχική ευημερία των εργαζομένων. Σημαντική παράμετρος στις παραπάνω σχέσεις είναι η αντίληψη της ακεραιότητας και της διαφάνειας των συμπεριφορών της ηγεσίας του οργανισμού. Το μοντέλο της καλοπροαίρετης ηγεσίας αποτελεί τέτοιο παράδειγμα επίδειξης ειλικρινών και αυθεντικών συμπεριφορών στην εργασία και η αντίληψη της ηγεσίας ενός οργανισμού ως καλοπροαίρετης, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο θεωρείται ότι θέλει να κάνει καλό για τον εργαζόμενο, έχει παρατηρήσιμα επιθυμητά αποτελέσματα, καθώς πιστεύεται ότι η ηγεσία αυτή εστιάζει στη δημιουργία θετικών αλλαγών και στην ανάληψη ενεργειών που ωφελούν όλα τα μέλη του οργανισμού. Στην παρούσα έρευνα στόχος ήταν να μελετηθούν οι μηχανισμοί μέσω των οποίων η καλοπροαίρετη ηγεσία επηρεάζει την ψυχική ευημερία των εργαζομένων. Οι μηχανισμοί που μελετήθηκαν ήταν η εμπιστοσύνη και η αντιληπτή ελευθερία του λόγου. Συμμετείχαν 433 εργαζόμενοι ποικίλων επαγγελμάτων. Μία σειρά αναλύσεων διαμεσολάβησης έδειξε ότι η σχέση μεταξύ καλοπροαίρετης ηγεσίας και επαγγελματικής εξουθένωσης και εργασιακής δέσμευσης διαμεσολαβείται από την εμπιστοσύνη, ενώ η ελευθερία του λόγου διαμεσολαβεί τη σχέση μόνο με την αποπροσωποποίηση. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι συμπεριφορές καλοπροαίρετης ηγεσίας δίνουν τη δυνατότητα στη διοίκηση και τους εργαζόμενους να αναπτύξουν σχέσεις εμπιστοσύνης που με την σειρά τους μπορούν να τονώσουν την εργασιακή δέσμευση και να μειώσουν την επαγγελματική εξουθένωση. Τα ευρήματά δείχνουν ότι η προώθηση συμπεριφορών καλοπροαίρετης ηγεσίας έχει θετικά αποτελέσματα και είναι ενθαρρυντικά σε πρακτικό επίπεδο για τους οργανισμούς που σχεδιάζουν και εφαρμόζουν προγράμματα ανάπτυξης ηγεσίας ώστε να επικεντρωθούν στην ανάδειξη της σπουδαιότητας του προσανατολισμού προς το κοινό καλό και στην επιβράβευση και υποστήριξη των ατόμων που συμπεριφέρονται με γνώμονα το πρότυπο αυτό.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Τι σημαίνει να είσαι ηθικός στο χώρο εργασίας; Η προσέγγιση της θεωρίας αυτοπροσδιορισμού

Αλέξιος Αρβανίτης¹ & Κωνσταντίνος Καλλίρης²

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²De Montfort University και King's College London

Στον χώρο της εργασίας οι άνθρωποι καλούνται πολύ συχνά να λάβουν αποφάσεις με ηθική διάσταση. Τα ζητήματα που ανακύπτουν εξετάζονται συχνά στο πλαίσιο της εφαρμοσμένης ηθικής, με έμφαση στις αρχές που πρέπει να διέπουν την συμπεριφορά των ανθρώπων στο επαγγελματικό τους περιβάλλον. Αν κανείς επιθυμεί να σχεδιάσει έναν επιχειρησιακό κώδικα ηθικής ή να ενθαρρύνει μια κουλτούρα ηθικής, πρέπει πρώτα από όλα να καταλάβει πότε οι άνθρωποι συμπεριφέρονται ηθικά. Σε αυτή την θεωρητική παρουσίαση θα αναφερθούμε στο τι σημαίνει να συμπεριφέρεσαι ηθικά με βάση τη θεωρία αυτοπροσδιορισμού (Self-Determination Theory, Ryan & Deci, 2017). Αν ηθική συμπεριφορά είναι η συμπεριφορά που είναι συνεπής με έναν ηθικό κανόνα, μπορούμε να εντοπίσουμε τρία διακριτά είδη συνέπειας: την γνωστική συνέπεια, την συναισθηματική συνέπεια και την συνέπεια κινήτρων. Θα ισχυριστούμε ότι και τα τρία είδη συνέπειας πρέπει να συνυπάρχουν ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί μια συμπεριφορά ως ηθική. Κυρίως, θα αναφερθούμε στις περιβαλλοντικές συνθήκες που ευνοούν την συνέργεια των τριών ειδών συνέπειας. Σε αυτό το σημείο θα διαφανούν και οι βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν τον κώδικα ηθικής ή την κουλτούρα ηθικής ενός οργανισμού ώστε πράγματι τα μέλη του να συμπεριφέρονται ηθικά.

Λειτουργική ερμηνεία των αμοιβών και καινοτομική συμπεριφορά: Ο ρυθμιστικός ρόλος της ικανοποίησης των βασικών ψυχολογικών αναγκών

Κωνσταντίνος Παπαχριστόπουλος & Δέσποινα Ξανθοπούλου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Προηγούμενες έρευνες έχουν υπογραμμίσει τη σημασία των αμοιβών για την εργασιακή απόδοση. Παρόλα αυτά, ο ρόλος της λειτουργικής ερμηνείας των αμοιβών (πληροφοριακή και ελεγκτική) για την καινοτομική συμπεριφορά στην εργασία παραμένει ασαφής. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να μελετηθούν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες οι αμοιβές ενισχύουν ή αποτρέπουν την καινοτομική συμπεριφορά. Βασιζόμενοι στις κύριες παραδοχές της Θεωρίας του Αυτοπροσδιορισμού εξετάσαμε την ικανοποίηση των τριών βασικών ψυχολογικών αναγκών (ανάγκη για αυτονομία, σχετιζέσθαι, ικανότητα) ως ρυθμιστικό παράγοντα στη σχέση μεταξύ λειτουργικής ερμηνείας των αμοιβών από τη πλευρά των εργαζομένων και καινοτομικής συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα υποθέσαμε ότι η ικανοποίηση των βασικών ψυχολογικών αναγκών θα ενισχύει τη θετική σχέση μεταξύ πληροφοριακής ερμηνείας των αμοιβών και καινοτομικής συμπεριφοράς. Στη έρευνα συμμετείχαν 265 εργαζόμενοι από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η πληροφοριακή (αλλά όχι η εργαλειακή) ερμηνεία των αμοιβών ως θετική ανατροφοδότηση και αναγνώριση της προσπάθειας συσχετίζεται θετικά με την καινοτομική συμπεριφορά. Ο ψυχολογικός μηχανισμός που βρέθηκε ότι ρυθμίζει τη σχέση μεταξύ της λειτουργικής ερμηνείας των αμοιβών και της καινοτομικής συμπεριφοράς ήταν η ικανοποίηση της ανάγκης του σχετιζέσθαι. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η σχέση ανάμεσα στην πληροφοριακή ερμηνεία των αμοιβών και τη καινοτομική συμπεριφορά είναι θετική μόνο όταν δεν ικανοποιείται η ανάγκη του σχετιζέσθαι. Τα αποτελέσματα αυτά δηλώνουν ότι οι αμοιβές συμβάλλουν στην

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

καινοτομική συμπεριφορά μόνο σε εργασιακά περιβάλλοντα που δε διευκολύνουν την ικανοποίηση των βασικών αναγκών των εργαζομένων. Σε πρακτικό επίπεδο, η έρευνα παρέχει αξιοποιήσιμα ευρήματα για τους οργανισμούς όσον αφορά στους τρόπους παροχής αμοιβών, την ικανοποίηση των ανθρωπίνων αναγκών και την καινοτομική συμπεριφορά.

09:00 - 10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 22 // ΑΘΗΝΑ

Γνωστική ψυχολογία: Γλωσσικές και μνημονικές διεργασίες

Προεδρείο: **Κλεοπάτρα Διακογιώργη**, Πανεπιστήμιο Πατρών

Διερεύνηση της Λειτουργίας της Εργαζόμενης Μνήμης σε Έμπειρους Παίκτες Βιντεοπαιχνιδιών

Γεωργία Παπαδοπούλου & Ελβίρα Μασούρα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της πιθανότητας η συχνή χρήση βιντεοπαιχνιδιών να έχει μια ευεργετική επίδραση στο δυναμικό της εργαζόμενης μνήμης. Η ενδυνάμωση του δυναμικού της εργαζόμενης μνήμης είναι εφικτή με τη χρήση ηλεκτρονικών προγραμμάτων παρέμβασης (Klingberg, 2010), συνεπώς μια αντίστοιχη ενδυνάμωση θα μπορούσε να προκληθεί και με τη συχνή χρήση βιντεοπαιχνιδιών, καθώς συχνά τα εμπορικά βιντεοπαιχνίδια μοιάζουν με τα έργα που χρησιμοποιούνται για την ενδυνάμωση της εργαζόμενης μνήμης. Η υπόθεση της έρευνας ήταν ότι οι παίκτες βιντεοπαιχνιδιών θα έχουν καλύτερες επιδόσεις σε όλα τα έργα της εργαζόμενης μνήμης, αν συγκριθούν με άτομα που δεν παίζουν βιντεοπαιχνίδια. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 71 τυπικοί ενήλικες (μέσος όρος ηλικίας 20.39 ετών), εκ των οποίων οι 37 ήταν παίκτες βιντεοπαιχνιδιών και οι 34 δεν ασχολούνταν με τα βιντεοπαιχνίδια. Οι δυο ομάδες σταθμίστηκαν ως προς την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο. Εκτιμήσαμε την εργαζόμενη μνήμη όλων των συμμετεχόντων με τα έργα της ευθείας και αντίστροφης ανάκλησης ψηφίων, της ευθείας και της αντίστροφης ανάκλησης θέσης κύβων και με το έργο της ανάκλησης οπτικών σχημάτων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι παίκτες βιντεοπαιχνιδιών είχαν στατιστικά σημαντικά καλύτερες επιδόσεις στα έργα της απλής και της σύνθετης λεκτικής συγκράτησης. Επίσης, είχαν καλύτερες επιδόσεις στο έργο της σύνθετης χωροταξικής συγκράτησης, καθώς και στο έργο της απλής οπτικής συγκράτησης. Οι διαφορές αποδοθήκαν στην έμμεση εξάσκηση της ΕΜ μέσω των βιντεοπαιχνιδιών. Συμπερασματικά, προτείνεται η χρήση των βιντεοπαιχνιδιών ως μέσο εξάσκησης της εργαζόμενης μνήμης, καθώς και η δημιουργία ηλεκτρονικών προγραμμάτων εξάσκησης με βάση αυτά.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Η θετική επίδραση της μουσικής παρέμβασης στη φωνολογική ενημερότητα παιδιών προσχολικής ηλικίας με ή χωρίς γλωσσικά ελλείμματα

Ελένη Ντέντε & Βαϊούλη Ποθεινή

Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Περίληψη. Η παρούσα ερευνητική μελέτη εκπονήθηκε με σκοπό την αναζήτηση θετικής σχέσης ανάμεσα στην μουσική και στην φωνολογική ενημερότητα, συνιστώσα της αναγνωστικής λειτουργίας. Σύμφωνα με την επιστημονική βιβλιογραφία, η φωνολογική ενημερότητα αποτελεί έναν θεμέλιο λίθο στην τυπική ανάπτυξη της ανάγνωσης και της γλώσσας και αναπτύσσεται στα παιδιά κατά την προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία. Η σωστή λειτουργία της αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους προγνωστικούς δείκτες για μια ομαλή αναγνωστική ανάπτυξη. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 50 παιδιά (ηλικίας 5 - 6.5 ετών) και ταξινομήθηκαν ανά δείγμα σε δύο ομάδες βάσει της παρέμβασης που δέχθηκαν: (i) Πειραματική ομάδα: παιδιά που εξασκήθηκαν φωνολογικά μέσω μουσικής παρέμβασης, (ii) Ομάδα ελέγχου: παιδιά που εξασκήθηκαν φωνολογικά με κλασικές μεθόδους (Treatment as usual). Στις ομάδες χορηγήθηκαν τόσο αρχικά όσο και τελικά εξατομικευμένα σταθμισμένα φωνολογικά κριτήρια με σκοπό να εκτιμηθούν τα επίπεδα της φωνολογικής τους ενημερότητας αξιολογώντας μεταξύ άλλων την ικανότητα φωνημικής κατάτμησης ψευδολέξεων, τη συλλαβική κατάτμηση, την αναγνώριση αρχικού φωνήματος και την ομοιοκαταληξία λέξεων. Η εξαγωγή των αποτελεσμάτων της έρευνας στηρίχθηκε στην σύγκριση των αρχικών και τελικών ενδείξεων των φωνολογικών αποτελεσμάτων μετά το πέρας των παρεμβάσεων. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν πως η μουσική παρέμβαση ως μέθοδος ενίσχυσε σημαντικά και θετικά την επίδοση των παιδιών, με ή χωρίς γλωσσικά ελλείμματα, σε θέματα φωνολογικής ενημερότητας συγκριτικά με την τυπική μέθοδο. Η ανάδειξη αποτελεσμάτων που αναδύουν την ύπαρξη αλληλοϋποστηριζόμενης σχέσης ανάμεσα στη γλώσσα και τη μουσική θα μπορούσε να αποτελέσει το βήμα για την ανάπτυξη εναλλακτικών εκπαιδευτικών προσεγγίσεων στα πλαίσια πρώιμης παρέμβασης για παιδιά που είναι σε επικινδυνότητα να αναπτύξουν αναγνωστικές δυσκολίες στο μέλλον.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μελέτη των Γραπτών Δεξιότητων Φοιτητών με τη χρήση Η/Υ

Ιωάννης Δημάκος¹, Μαρία Δουδούμη¹ & Joachim Grabowski²

¹Πανεπιστήμιο Πατρών, ²Leibniz Universität Hannover

Αν και υπάρχει ένα αρκετά μεγάλο σώμα ερευνών σχετικά με τις γραπτές δεξιότητες των μαθητών σχολικής ηλικίας, τον τρόπο ανάπτυξής τους, αλλά και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές, λίγες είναι οι μελέτες γύρω από τις γραπτές δεξιότητες των φοιτητών, με άλλα λόγια τις γραπτές δεξιότητες ενηλίκων ατόμων. Σε μία σχετική μελέτη ο Grabowski (2008) έδειξε πως η χρήση Η/Υ από φοιτητές για την παραγωγή γραπτών κειμένων είναι μια αρκετά σύνθετη διαδικασία στην οποία εμπλέκονται (μεταξύ άλλων) η ταχύτητα πληκτρολόγησης, η γνώση του πληκτρολογίου και άλλες δεξιότητες. Στην παρούσα μελέτη προσπαθήσαμε να επεκτείνουμε και να μελετήσουμε τις αντίστοιχες δεξιότητες χρησιμοποιώντας δείγμα Ελλήνων φοιτητών. Στην έρευνα συμμετείχαν 40 φοιτητές που κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτηματολόγιο σχετικά με τη χρήση πληκτρολογίου. Ακολούθως, οι φοιτητές ολοκλήρωσαν τρεις δοκιμασίες: αντιγραφή κειμένου από μνήμη, αντιγραφή κειμένου από κείμενο (που έβλεπαν) και γραφή ελεύθερου κειμένου που σκέφτηκαν και έγραψαν οι ίδιοι. Τα κείμενά τους καταγράφηκαν και αναλύθηκαν με το πρόγραμμα Inputlog, ένα πρόγραμμα keyboard-logging που καταγράφει λεπτομερώς τις κινήσεις στο πληκτρολόγιο. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν πως η παραγωγή γραπτών κειμένων με τη βοήθεια πληκτρολογίου δεν είναι απλά θέμα ταχύτητας πληκτρολόγησης, αν και οι φοιτητές «γράφουν» γρήγορα μέσω Η/Υ, αλλά εξαρτάται από παράγοντες όπως η γνώση της θέσης των γραμμάτων στο πληκτρολόγιο, η «διόρθωση» των κειμένων και η μετακίνηση του δείκτη (cursor) ή του ποντικιού στην οθόνη κατά τη διαδικασία γραφής.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Ο ρόλος της λεκτικής βραχύχρονης μνήμης ως γλωσσικός δείκτης σε παιδιά με φυσιολογικό και χαμηλό δείκτη νοημοσύνης με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος

Ιωάννα Τάλλη & Σταυρούλα Σταυρακάκη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο ρόλος της μνήμης στις γνωστικές και γλωσσικές λειτουργίες των ατόμων με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) μελετάται εδώ και δεκαετίες. Η λεκτική βραχύχρονη μνήμη (BM) έχει αποδειχθεί ότι σχετίζεται με τη γλωσσική ανάπτυξη σε τυπικούς και κλινικούς πληθυσμούς (Baddeley, 2003; Gathercole & Baddeley, 2014) και ότι συμβάλλει σε υψηλές γνωστικές λειτουργίες (Baddeley, 2000; Jarrold, Thorn & Stephen, 2009). Στην παρούσα έρευνα χορηγήθηκαν γνωστικά και γλωσσικά έργα σε δύο ομάδες παιδιών με ΔΑΦ ηλικίας 6-12 ετών: (α) 18 παιδιά με φυσιολογικό δείκτη νοημοσύνης (>80 στο Raven, Μ.Ο.:9.5 έτη) και (β) 15 παιδιά με χαμηλό δείκτη νοημοσύνης (<60 στο Raven, Μ.Ο.: 8.5 έτη). Τα έργα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα εξής: μη λεκτική νοημοσύνη (Ελληνική έκδοση Raven), εκφραστικό λεξιλόγιο (ελληνικές κλίμακες λεξιλογίου Crichton), κατανόηση εικόνων (Οικονόμου, Μπεζεβέγκης, Μυλωνάς & Βαρλοκώστα, 2007), ακουστική και οπτική προσοχή (Σίμος, Μουζάκη & Σιδερίδης, 2007), λεκτική βραχύχρονη μνήμη (ανάκληση λέξεων και προτάσεων), οπτική και ακουστική μνήμη, ανάκληση οπτικών πληροφοριών και αφήγηση (Μπεζεβέγκης, Οικονόμου & Μυλωνάς, 2007). Στόχος της έρευνας ήταν να διερευνηθούν ποιες γνωστικές λειτουργίες προβλέπουν καλύτερα τις γλωσσικές δεξιότητες παιδιών με ΔΑΦ. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήσαμε τρεις αναλύσεις γραμμικής παλινδρόμησης με το εκφραστικό λεξιλόγιο, την κατανόηση εικόνων και την αφήγηση (γλωσσικά έργα) ως εξαρτημένη μεταβλητή (μία κάθε φορά) και ως ανεξάρτητες μεταβλητές τη μη λεκτική νοημοσύνη, την προσοχή, τη λεκτική BM και την οπτική μνήμη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το εκφραστικό λεξιλόγιο προβλεπόταν από τη μη λεκτική νοημοσύνη και τη λεκτική BM (ανάκληση λέξεων και προτάσεων) ($R^2 = .89$), η κατανόηση εικόνων από τη μη λεκτική νοημοσύνη ($R^2 = .36$) και η αφήγηση από τη λεκτική BM (ανάκληση προτάσεων) ($R^2 = .37$). Φαίνεται ότι η λεκτική BM αποτελεί ισχυρό παράγοντα πρόβλεψης των γλωσσικών δεξιοτήτων για τα παιδιά με ΔΑΦ, όπως και για άλλους πληθυσμούς. Τα ευρήματα αυτά θα μπορούσαν να συμβάλουν σε αποτελεσματικές μεθόδους παρέμβασης των παιδιών με ΔΑΦ.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // **ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 23** // **ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1**

ΔΕΠ-Υ: Μύθοι και πραγματικότητες

Προεδρείο: **Αθανάσιος Κουτσοκλένης**, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Η επίδραση της σχετικής ηλικίας στη διάγνωση της ΔΕΠ-Υ: Εναλλακτικά ερμηνευτικά πλαίσια

Αθανάσιος Κουτσοκλένης¹, Juho Honkasilta² & Kristiina Brunila²

¹Κλινική, ΑΓΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ Θεσσαλονίκη, ²University of Helsinki

Η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) αποτελεί μία αμφιλεγόμενη διαγνωστική οντότητα η οποία πυροδοτεί έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ ακαδημαϊκών, κλινικών, εκπαιδευτικών και γονέων. Την ίδια στιγμή, η σύνδεση του σχολείου με το ολοένα και αυξανόμενο ποσοστό της διάγνωσης της ΔΕΠ-Υ είναι πολυσχιδής. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται σε μία πτυχή αυτής της σύνδεσης και πιο συγκεκριμένα στην επίδραση της σχετικής ηλικίας στην πιθανότητα διάγνωσης ενός μαθητή με ΔΕΠ-Υ. Από την ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας προκύπτει ότι οι νεαρότεροι μαθητές σε κάθε τάξη έχουν αυξημένες πιθανότητες να διαγνωστούν με ΔΕΠ-Υ σε σύγκριση με τους συμμαθητές τους. Στην εργασία περιγράφονται συνοπτικά οι εμπειρικές μελέτες από τις οποίες απορρέουν τα δεδομένα που καταδεικνύουν την τάση αυτή και παρουσιάζονται οι ερμηνείες που προτείνονται για το εν λόγω φαινόμενο από τους συγγραφείς των μελετών αυτών. Συνάγεται πως κοινός παρανομαστής των ερμηνειών αυτών είναι ο ατομοκεντρικός τους χαρακτήρας και η αξιοποίηση των ερμηνευτικών εργαλείων της κλινικής ψυχολογίας και ψυχοπαθολογίας. Για την καλύτερη κατανόηση της επίδρασης της σχετικής ηλικίας στην πιθανότητα διάγνωσης με ΔΕΠ-Υ προτείνονται τρία εναλλακτικά ερμηνευτικά πλαίσια τα οποία λαμβάνουν υπόψη το ευρύτερο κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό συγκείμενο. Τα πλαίσια αυτά είναι: α) η ιατροκοποίηση της συμπεριφοράς των μαθητών, β) η θεραπευτικοποίηση της εκπαίδευσης, και γ) η πίεση για επιδόσεις. Η διευρυμένη, αυτή, οπτική επιτρέπει την πληρέστερη ανάδειξη των αλληλοσυνδεδεμένων παραγόντων, οι οποίοι συντελούν στη δημιουργία του φαινομένου, και μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερους τρόπους αντιμετώπισής του.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Εκτίμηση της νοημοσύνης και σύγκριση νοομετρικών κλιμάκων WISC-III & Raven CPM σε παιδιά με ΔΕΠ-Υ

Ε. Ζουρνατζής¹, Ο. Παπαδόπουλος², Γ. Συμεωνίδης², Μ. Λαζαρίδου², Ε. Μπιλιάλη², Ο. Τσιρίδου² & Ε. Πατελάρος¹

¹Γ.Ν. Καβάλας ΚΨΥ, ²Κέντρο αντιμετώπισης μαθησιακών και αναπτυξιακών διαταραχών «ΨΥΧΑΓΕΙΝ»

Η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) είναι μία από τις πιο συχνές αναπτυξιακές διαταραχές. Συχνά όμως προβληματίζει τους ειδικούς το νοητικό δυναμικό αυτών των παιδιών προκειμένου να εκτιμήσουν άλλες παραμέτρους όπως για παράδειγμα τις σχολικές τους επιδόσεις. Από την κλινική μας εμπειρία παρατηρήθηκε ότι ο δείκτης νοημοσύνης των παιδιών αυτών μπορεί να διαφέρει σημαντικά ανάλογα με το είδος της νοομετρικής κλίμακας που χρησιμοποιεί ο ειδικός. Για το λόγο αυτό διενεργήθηκε έρευνα σε κλινικό δείγμα παιδιών N=104 (84 αγόρια και 20 κορίτσια) ΜΟ ηλικίας 8,9 ετών και ηλικία από 6 έως 14,5 ετών. Τα παιδιά έλαβαν τη διάγνωση της ΔΕΠ-Υ από έμπειρους κλινικούς σύμφωνα με τα κριτήρια του DSM-IV. Η επιλογή του δείγματος ήταν τυχαία και χορηγήθηκαν οι νοομετρικές κλίμακες WISC-III & Raven CPM σε δημόσιο Κέντρο Ψυχικής Υγείας κατά τη διαδικασία της διαγνωστικής αξιολόγησης. Χρησιμοποιήθηκε το t-test για εξισωμένα ζεύγη ως κριτήριο στατιστικής σημαντικότητας για τις επιδόσεις στις δύο νοομετρικές κλίμακες. Τα αποτελέσματα μας έδειξαν ότι μάλλον δεν υπάρχει σημαντική διαφορά αλλά προβληματίζει η τυπική απόκλιση των δεικτών νοημοσύνης. Στη βάση των αποτελεσμάτων συζητείται η αξιοπιστία των μετρήσεων ανάλογα με τα βασικά χαρακτηριστικά της ΔΕΠ-Υ (παρορμητικότητα, υπερκινητικότητα, απροσεξία).

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Είμαι υπερτιμημένος: Όταν το ασυνείδητο της οικογένειας αναζητά ναρκισσιστικά αντικείμενα επιβίωσης. Μια περίπτωση «Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας»

Γεώργιος Κουντουράς

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ο Φιλοκλήτης ήδη από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου αντιμετώπιζει έντονες δυσκολίες προσαρμογής στο σχολικό περιβάλλον και επιθετικότητας με τους συμμαθητές του. Γεγονός που φέρνει συνεχή αδιέξοδα στην οικογένεια και στις σχέσεις μεταξύ τους. Αν και γίνονται πολλές προσπάθειες από τους γονείς να κατανοηθεί και να επιλυθεί το πρόβλημα με διάλογο, με τιμωρίες και σε ελάχιστες των περιπτώσεων με βία, αυτό δεν έχει κανένα αποτέλεσμα. Οι δάσκαλοι παροτρύνουν την οικογένεια να αξιολογηθεί το παιδί από το ΚΕΔΥ της περιοχής τους, πράγμα που, λόγω των μεγάλων αδιεξόδων, πραγματοποιείται. Τα αποτελέσματα αυτής της αξιολόγησης αποτύπωσαν ένα παιδί χαρισματικό και σε αυτό αποδόθηκαν και οι δυσκολίες του. Αν και δόθηκαν σε δασκάλους και τους γονείς κάποιες σχετικές οδηγίες παρέμβασης και μεσολάβησαν 2 χρόνια περίπου μετά τη διάγνωση, το παιδί συνέχισε να αποτελεί πρόβλημα για όλους. Τελικά στράφηκαν σε παιδοψυχιατρική εκτίμηση, η οποία κατέδειξε Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής & Υπερκινητικότητας. Αποφάσισαν τότε οι γονείς να ζητήσουν τη βοήθεια ενός Ψυχαναλυτή. Ο Φιλοκλήτης ήδη από την πρώτη συνάντησή του με τον αναλυτή αναδεικνύει τη θέση του στις ασυνείδητες επιθυμίες των γονέων. Αποτυπώνει έντονα στα ιχνογραφήματά του μια θεμελιώδη φαντασίωση ικανοποίησης της επιθυμίας της μητέρας από την πλευρά του ερωτικού συντρόφου και του πατέρα από την πλευρά του χαρισματικού αντικειμένου ως ξεχωριστός φίλος, όπως ο ίδιος (πατέρας) τον αποκαλεί. Το παιδί έρχεται εδώ να συναντήσει την επιθυμία αυτής της οικογένειας, μέσα από τις ασυνείδητες ανάγκες της προκειμένου να δημιουργηθεί μια ψευδή συνοχή, όταν αυτό αποτελεί χρηστικό αντικείμενο στις ασυνείδητες απολαβές του κάθε υποκειμένου (γονείς). Εκεί ο Φιλοκλήτης θα παράγει συμπτώματα, τα οποία μπορούν να ονομαστούν Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής & Υπερκινητικότητας ή Χαρισματικό παιδί.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός προγράμματος πρώιμης παρέμβασης για τη ΔΕΠ-Υ

Κατερίνα Μανιαδάκη & Ευθύμιος Κάκουρος

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής & Κέντρο Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και Ειδικής Αγωγής «ΑΡΣΗ»

Η ΔΕΠ-Υ αποτελεί μία νευροαναπτυξιακή διαταραχή, η εκδήλωση της οποίας εξαρτάται από τη δυναμική αλληλεπίδραση βιολογικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Είναι πλέον ευρέως αποδεκτό ότι η πρώιμη παρέμβαση μπορεί να τροποποιήσει ελλειμματικές εγκεφαλικές δομές και να οδηγήσει στη δευτερογενή πρόληψη της διαταραχής, στη βάση της νευροπλαστικότητας του εγκεφάλου. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα μιας διαχρονικής έρευνας με στόχο την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός πολυεπίπεδου προγράμματος πρώιμης παρέμβασης σε 20 παιδιά (14 αγόρια και 6 κορίτσια) ηλικίας 10 ετών, τα οποία εντάχθηκαν σε πρόγραμμα διάρκειας 2-4 ετών σε ηλικία μεταξύ 2 και 3 ετών, και αξιολογήθηκαν στην ηλικία των 6 και 10 ετών στους εξής τομείς: α) βαρύτητα των πρωτογενών συμπτωμάτων της ΔΕΠ-Υ, β) εκδήλωση μαθησιακών δυσκολιών, γ) επίπεδο αυτοεκτίμησης, και δ) εκδήλωση προβλημάτων συμπεριφοράς. Για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος χρησιμοποιήθηκε συνδυαστική μεθοδολογία χορήγησης διαφόρων κλιμάκων αξιολόγησης τις οποίες συμπλήρωσαν οι μητέρες και οι δάσκαλοι των παιδιών (Κλίμακα ADHD-IV, για την αξιολόγηση των πρωτογενών συμπτωμάτων της ΔΕΠ-Υ, CBCL, για την αξιολόγηση συνοδών προβλημάτων), την κλίμακα BASE για την αυτοαξιολόγηση της αυτοεκτίμησης, σταθμισμένων εργαλείων αξιολόγησης μαθησιακών δυσκολιών (Τεστ Δυσκολιών Γραπτού Λόγου, Τεστ-Α) και ημι-δομημένη συνέντευξη με τις μητέρες των παιδιών. Τα αποτελέσματα συγκρίθηκαν με αυτά μιας ομάδας ελέγχου 10 παιδιών (7 αγόρια και 3 κορίτσια), τα οποία αξιολογήθηκαν στην ηλικία μεταξύ 2-3 ετών, διαπιστώθηκε ότι πληρούσαν τις προϋποθέσεις για την ένταξή τους σε πρόγραμμα πρώιμης παρέμβασης, αλλά οι γονείς τους επέλεξαν να μην συμμετάσχουν στο πρόγραμμα αυτό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα παιδιά που είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα πρώιμης παρέμβασης είχαν στατιστικά σημαντική μείωση των πρωτογενών συμπτωμάτων της ΔΕΠ-Υ, υψηλότερες μαθησιακές επιδόσεις, υψηλότερη αυτοεκτίμηση και λιγότερα συνοδά και δευτερογενή προβλήματα σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου. Τα αποτελέσματα αυτά συζητούνται στα πλαίσια των σύγχρονων βιοψυχοκοινωνικών προσεγγίσεων των νευροαναπτυξιακών διαταραχών και των προγραμμάτων πρώιμης παρέμβασης που εφαρμόζονται διεθνώς.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 24 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2

Γονείς και εκπαιδευτικοί μιλούν για την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού

Προεδρείο: **Εύη Μπότσαρη, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.**

Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών για τη συμπεριφορά των μαθητών τους: Μια έρευνα σε Ελλάδα και ΗΠΑ

Άρτεμις Γιώτσα, Ανδρέας Ζεργιώτης & Θεόδωρος Κυριάζος

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ³Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Το ερωτηματολόγιο Teacher's Evaluation of Student's Conduct (TESC) αποτελεί ένα από τα εργαλεία που χρησιμοποιούμε στην ευρύτερη έρευνα για την Αποδοχή Απόρριψη στις διαπροσωπικές σχέσεις. Το TESC είναι ένα εργαλείο με 18 ερωτήσεις που αξιολογούν τη συμπεριφορά των μαθητών από τους δασκάλους τους. Η παρούσα έρευνα εστιάζει στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τους μαθητές τους σε δύο διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια: Ελλάδα και ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα σκοπός της έρευνας είναι να προσδιορίσει τους κοινωνικοοικονομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες που παρουσιάζονται σε διαφορετικές εκδηλώσεις της συμπεριφοράς των μαθητών. Το δείγμα αποτελείται από 113 εκπαιδευτικούς (26 άνδρες, 85 γυναίκες), οι οποίοι συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο για 1245 μαθητές στην Ελλάδα και 821 μαθητές στις ΗΠΑ που φοιτούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ο δείκτης αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου είναι υψηλός (Cronbach's alpha= 0.95). Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά του ερωτηματολογίου TESC και προσδιορίζονται ομοιότητες και διαφορές στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τους μαθητές τους στο ελληνικό και αμερικάνικο δείγμα.

Ομάδες Γονέων-Νηπίων (Parent-Toddler Groups): Το προφίλ του προγράμματος στην Ελλάδα και οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τη γονεϊκή λειτουργία κατά την πρώτη νηπιακή ηλικία

Νίκη Ζαφειροπούλου¹ & Ευανθία Ναυρίδη²

¹Κοινωνική Λειτουργός, ²Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Πολυετείς μελέτες έχουν αποδείξει ότι οι εμπειρίες των πρώτων χρόνων ζωής ενός παιδιού επηρεάζουν καθοριστικά την ψυχοσυναισθηματική του ανάπτυξη, καθώς και ότι η παρέμβαση στα πρώιμα αναπτυξιακά στάδια μπορεί να αποτρέψει την εκδήλωση δυσλειτουργιών στη μετέπειτα εφηβική ή/και ενήλικη ζωή. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα ερευνητική εργασία επικεντρώνεται στη μελέτη της εφαρμογής του προγράμματος ψυχοδυναμικής προσέγγισης "Ομάδες Γονέων-Νηπίων" (parent-toddler groups) στην Ελλάδα, το οποίο απευθύνεται σε γονείς και νήπια 1-3 ετών. Ειδικότερα, σκιαγραφείται το προφίλ του προγράμματος ενώ, παράλληλα, αναδεικνύεται η προσωπική εμπειρία και τα συναισθήματα των γονέων, σχετικά με τον ρόλο τους και τις δυσκολίες της πρώτης νηπιακής ηλικίας. Για τη διεξαγωγή της μελέτης χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της περιγραφικής στατιστικής σε συνδυασμό με την ποιοτική κοινωνική έρευνα. Εργαλείο παραγωγής δεδομένων αποτέλεσαν τα γραπτά τεκμήρια (ατομικοί φάκελοι), ενώ για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκε η στρατηγική της θεματικής ανάλυσης. Στο πλαίσιο της περιγραφικής στατιστικής, το δείγμα αποτέλεσαν 75 περιπτώσεις, οι οποίες εντάχθηκαν στις ομάδες κατά το διάστημα 2004-2016, ενώ για την ποιοτική ανάλυση επιλέχθηκαν 12 περιπτώσεις. Διαπιστώθηκε ότι οι συνήθειες δυσκολίες που

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

αντιμετωπίζουν τα παιδιά της πρώτης νηπιακής ηλικίας αφορούν στη συμπεριφορά, το συναίσθημα και τα άγχη/φοβίες, τα οποία, καθώς το παιδί μεταβαίνει από τη μία αναπτυξιακή φάση στην άλλη, διαφοροποιούνται ή/και ελαχιστοποιούνται, ενώ, στη συντριπτική πλειοψηφία, οι μητέρες ήταν αυτές που διατύπωσαν αίτημα για υποστήριξη. Επίσης, αναδείχθηκε ότι η γονεϊκή λειτουργία συνιστά μια σύνθετη διαδικασία, η οποία εγείρει έντονα και αμφιθυμικά συναισθήματα, με προεξάρχοντα το άγχος και τις αμφιβολίες για τη γονεϊκή ικανότητα, καθώς και ότι η πρώιμη παρέμβαση και "εκπαίδευση" των γονέων μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην κατανόηση και ανακούφιση των συναισθημάτων αυτών. Επιπλέον, διαφάνηκε ότι η ποιότητα της αλληλεπίδρασης μητέρας-παιδιού, επηρεάζεται από πολλαπλούς παράγοντες, όπως η επιθυμία για τεκνοποίηση, το ταμπεραμέντο του παιδιού, τα παρελθόντα βιώματα του γονιού κ.α και, παράλληλα, προέκυψε ότι οι «δυσκολίες» ενός νηπίου μπορεί να αποτελέσουν το κίνητρο για αλλαγή και ενδυνάμωση της γονεϊκής επάρκειας. Τέλος, επισημαίνεται ότι πρόκειται για ένα πρόγραμμα το οποίο θα μπορούσε να εφαρμοστεί από δομές παιδικής φροντίδας και κοινωνικές δομές της τοπικής αυτοδιοίκησης, αποφέροντας σημαντικά οφέλη σε πολλαπλά επίπεδα.

Η μορφή της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας: «εκτεταμένη αστική» ή πυρηνική ;

Δημήτρης Θεοδοσάκης, Σοφία Βουρδούκα & Θέμις Φλώρου

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η συμβολή στην αποτύπωση της μορφής της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας και η διερεύνηση των σχέσεων αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα μέλη της και στο δίκτυο των άμεσων συγγενών. Το βασικό ερευνητικό ερώτημα επικεντρώνεται στο κατά πόσο τα νεωτερικά στοιχεία που έχουν διεισδύσει τις τελευταίες δεκαετίες στην ελληνική κοινωνία έχουν μεταβάλλει τη φυσιογνωμία της ή εξακολουθεί να παραμένει «εκτεταμένη αστική» (Γεώργας 2000, Γιώτσα 2004). Ως μεθοδολογικό εργαλείο επιλέχτηκε η δομημένη συνέντευξη η οποία πιστεύουμε εξυπηρετούσε το συγκεκριμένο στόχο αφού προηγήθηκε πιλοτική εφαρμογή της. Οι 26 ερωτήσιες (χωρίς τα δημογραφικά στοιχεία) επιχειρούν να ανιχνεύσουν τις σχέσεις αλληλεξάρτησης ανάμεσα στον πυρήνα (γονείς -παιδιά) και το συγγενικό δίκτυο, τόσο σε συναισθηματικό όσο και σε υλικό επίπεδο. Η σύνθεση της συνέντευξης βασίστηκε κυρίως στο θεωρητικό μοντέλο ανταλλαγής παροχής βοήθειας μεταξύ δύο γενεών του D. Lee (1979). Το δείγμα περιλάμβανε ελληνικό πληθυσμό σε καθεστώς γάμου και από τα δύο φύλα (N=220) και η διενέργεια της έγινε με την άμεση παρουσία των ερευνητών σε αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές της χώρας μας. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν μια εμφανή τάση του εξεταζόμενου δείγματος να επιλέγει το μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας χωρίς ωστόσο να το υποστηρίζει πρακτικά σε διάφορες εκφάνσεις της καθημερινότητας. Οι σχέσεις αλληλεξάρτησης /αλληλοβοήθειας με τους στενούς συγγενείς (παππούς-γιαγιά) πιστοποιούν ότι η ελληνική οικογένεια παραμένει σε ένα μεγάλο βαθμό «εκτεταμένη αστική». Ανάμεσα σε δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως η ηλικία η περιοχή διαμονής και η απόσταση κατοικίας των συγγενών και στη μορφή οικογένειας καταγράφονται αξιοσημείωτες συσχετίσεις μέσα από την στατιστική ανάλυση. Οι αντιλήψεις του δείγματος για το ζήτημα της συναισθηματικής εξάρτησης από την οικογένεια καταγωγής όσο και τα εμφανή παραδοσιακά στοιχεία που επιβιώνουν στο πεδίο των συγγενικών σχέσεων, ενσωματώνουν ψυχολογικές προεκτάσεις και αντανακλούν τη μεταβατική φάση στην οποία έχει εισέλθει ο οικογενειακός θεσμός τις τελευταίες δεκαετίες στη χώρα μας.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Αντιλήψεις γονέων για τη σημασία του ελεύθερου και του δομημένου παιχνιδιού στην ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας

Ελένη Σπανού

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Το παιχνίδι αποτελεί αναμφίβολα το βασικότερο στοιχείο της παιδικής ηλικίας. Είναι μια εγγενής διαδικασία, κομβική για την υγιή κοινωνική, συναισθηματική, γνωστική και σωματική ανάπτυξη των παιδιών. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται παγκοσμίως σημαντική μείωση του διαθέσιμου χρόνου των παιδιών για παιχνίδι. Οι καταγκλιστικοί ρυθμοί της καθημερινότητας και η εμμονή των γονέων για απόκτηση ακαδημαϊκών γνώσεων, ήδη από την προσχολική ηλικία, περιορίζουν συνεχώς σημαντικά, τη δυνατότητα των παιδιών να παίζουν ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς. Προκειμένου να μελετηθούν οι αντιλήψεις γονέων παιδιών προσχολικής ηλικίας για τη σημασία του ελεύθερου και του δομημένου παιχνιδιού στην ομαλή και ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών τους πραγματοποιήθηκε ανώνυμη διαδικτυακή έρευνα, με τη χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο είχε μορφή ημιδομημένης συνέντευξης. Στην έρευνα συμμετείχαν 1410 γονείς παιδιών ηλικίας 0-6 ετών. Από τα ευρήματα προκύπτει ότι ανάλογα με τις αντιλήψεις που έχουν οι γονείς για το ελεύθερο ή το δομημένο παιχνίδι, διαρθρώνεται και η καθημερινότητα των παιδιών. Γονείς που εκτιμούν τη σημασία του ελεύθερου παιχνιδιού για την ανάπτυξη των παιδιών τους, ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να παίζουν ελεύθερα. Αντίστοιχα, γονείς οι οποίοι θεωρούν πυλώνα της ανάπτυξης των παιδιών τους τις οργανωμένες δραστηριότητες και το δομημένο παιχνίδι, φροντίζουν ώστε τα παιδιά τους να εμπλέκονται σε ανάλογες δραστηριότητες. Το ελεύθερο παιχνίδι αναγνωρίζεται, από τους συμμετέχοντες στην έρευνα γονείς, ως στοιχείο ζωτικής σημασίας για την ολόπλευρη και αρμονική ανάπτυξη των παιδιών, προσφέροντας τους οφέλη σε πολλά επίπεδα, ενώ αντίστοιχα και το δομημένο παιχνίδι θεωρείται, βάσει των ευρημάτων, ότι προσφέρει στα παιδιά τις βάσεις για καλύτερη γνωστική ανάπτυξη. Η παρούσα μελέτη μπορεί να αποτελέσει τη βάση για αναλυτικότερες και σε βάθος έρευνες για τη σημασία του ελεύθερου παιχνιδιού στην ανάπτυξη των παιδιών, τις συνέπειες της αποστέρησης του, καθώς και της σημασίας του ενεργού ρόλου των γονιών στο παιχνίδι των παιδιών.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Ενδοοικογενειακή κακοποίηση εφήβων μαθητών: επίπεδο ετοιμότητας και πρακτικές διαχείρισης των εκπαιδευτικών

Εύη Μπότσαρη¹, Δήμητρα Τασιούλη² & Αγλαΐα Σταμπολτζή¹

¹Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. ²Greek Language School, Γαλλία

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των γνώσεων και στάσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης καθώς και των πρακτικών που υιοθετούν για την ανίχνευση και την διαχείριση περιστατικών ενδοοικογενειακής κακοποίησης εφήβων μαθητών. Στην έρευνα συμμετείχαν 239 εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων πανελλαδικά, οι οποίοι κλήθηκαν να συμπληρώσουν ερωτηματολόγιο βασισμένο στο ερευνητικό εργαλείο της Kenny (2000) προσαρμοσμένο στα ελληνικά και ερωτηματολόγιο πεποιθήσεων αυτο-αποτελεσματικότητας για την αναφορά περιστατικών κακοποίησης των Lee, Dunne, Chou & Fraser (2012). Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η ενδοοικογενειακή κακοποίηση των εφήβων μαθητών χαρακτηρίζεται από το 81,2% των εκπαιδευτικών ως ζήτημα μείζονος σημασίας για την ελληνική κοινωνία, ενώ μόλις το 8,8% των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι η παιδική κακοποίηση αποτελεί μείζον πρόβλημα στο σχολείο τους. Παρά το γεγονός ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών γνωρίζει ότι υποχρεούται να καταγγέλλει οποιαδήποτε υποψία περιστατικού παιδικής κακοποίησης, μόνο το 11,7% των εκπαιδευτικών δήλωσε ότι είχε προβεί σε αναφορά περιστατικού στις αρμόδιες υπηρεσίες. Οι σημαντικότεροι λόγοι για την μη αναφορά ήταν ο φόβος για λάθος εκτίμηση, η μη αναγνώριση ορατών σημείων κακοποίησης και ο προβληματισμός τους για τυχόν δυσάρεστες εξελίξεις με την οικογένεια. Στατιστικά σημαντικές διαφορές στις παραπάνω στάσεις παρατηρήθηκαν μεταξύ των δύο φύλων. Οι εκπαιδευτικοί, ενώ πιστεύουν ότι η αναφορά περιστατικού κακοποίησης είναι προς το συμφέρον του παιδιού και της οικογένειας, δεν εμπιστεύονται απόλυτα τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες ότι θα ανταποκριθούν κατάλληλα. Επιπλέον οι εκπαιδευτικοί στην πλειοψηφία τους αναδεικνύουν την σημαντικότητα του ρόλου της εκπαιδευτικής κοινότητας στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και δη στην προστασία των μαθητών τους, για τους οποίους θεωρούν ότι φέρουν υψηλή ευθύνη διαπαιδαγώγησης και ψυχοπαιδαγωγικής υποστήριξης.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 9 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3 Νευροβιολογικές διαταραχές - ψυχοπαθολογία

Προεδρείο: **Ζωή Μπαμπλέκου**, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Γνωστικές και φυσιολογικές διεργασίες που εμπλέκονται στην ψυχοπάθεια

Μικαέλλα Φραγκοπούλου, Γεωργία Παναγιώτου & Μαρία Παντελή

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η ψυχοπάθεια αποτελεί χαρακτηριστικό προσωπικότητας που χαρακτηρίζεται από συναισθηματικές, διαπροσωπικές και συμπεριφορικές δυσκολίες, όπως έλλειψη ενσυναίσθησης, έλλειψη μεταμέλειας, χειραγώγηση, ψυχρότητα και επίπεδες συναισθηματικές αντιδράσεις. Αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα για την εμφάνιση αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς, και κατ'επέκταση έχει σημαντικό κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο. Αν και διάφορες μελέτες έχουν προσπαθήσει να διερευνήσουν τους γνωστικούς και φυσιολογικούς μηχανισμούς που εμπλέκονται σε αυτό το παθολόγο χαρακτηριστικό της προσωπικότητας εντούτοις μέχρι στιγμής τα ευρήματα δεν είναι ξεκάθαρα. Λόγου χάρη δεν υπάρχει συμφωνία ως προς το αν ο συγκεκριμένος πληθυσμός παρουσιάζει ανωμαλίες στις φυσιολογικές αντιδράσεις (καρδιακός ρυθμός) ως ανταπόκριση στα συναισθηματικά και ουδέτερα ερεθίσματα. Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο να διερευνήσει κατά πόσο η ψυχοπάθεια συνδέεται με διαταραχές στις αυτόνομες νευρικές αντιδράσεις, αλλά και στην γνωστική επεξεργασία συναισθηματικών και ουδέτερων ερεθισμάτων σε ένα έργο συναισθηματικής ευόδωσης/ απόδοσης προτεραιότητας (affective priming task), εστιάζοντας παράλληλα στην αλληλεπίδραση των συγκεκριμένων διεργασιών. Ογδόντα φοιτητές συμμετείχαν σε ένα έργο συναισθηματικής ευόδωσης/ απόδοσης προτεραιότητας, ενώ καταγράφονταν ο δείκτης αγωγιμότητας του δέρματος, ο καρδιακός ρυθμός, οι χρόνοι αντίδρασης και η ακρίβεια αναγνώρισης ερεθισμάτων (recognition accuracy) κατά την παρουσίαση αρνητικών, θετικών και ουδέτερων ερεθισμάτων (λέξεις και σχηματικά πρόσωπα). Η κλίμακα Triarchic Psychopathy Measure (Patrick, 2010) χρησιμοποιήθηκε για την μέτρηση των επιπέδων ψυχοπάθειας των φοιτητών. Υψηλότερα σκορ στην κλίμακα ψυχοπάθειας συσχετιζονταν με ανωμαλίες στις φυσιολογικές αντιδράσεις ως ανταπόκριση στα ερεθίσματα που παρουσιάστηκαν. Επιπλέον, βρέθηκε ότι τα άτομα που είχαν υψηλότερα επίπεδα ψυχοπάθειας έτειναν να παρουσιάζουν γνωστικές μεροληψίες κατά την επεξεργασία των συγκεκριμένων ερεθισμάτων. Συνολικά, τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την ύπαρξη διαταραχών στις γνωστικές και φυσιολογικές διαδικασίες που εμπλέκονται στην επεξεργασία ερεθισμάτων. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με τις πιθανές οδούς μέσω των οποίων οι συγκεκριμένες ελλείψεις στην επεξεργασία συμβάλλουν στην ανάπτυξη και συντήρηση αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Επεξεργασία προσώπων στο κοινωνικό άγχος. Ο ρόλος του αντιληπτικού φορτίου και του συναισθήματος των προσώπων

Ε. Β. Πέτρου, Μ. Θεοδώρου & Γ. Παναγιώτου
Πανεπιστημίου Κύπρου

Το Κοινωνικό Άγχος (ΚΑ) έχει συσχετιστεί με την ύπαρξη προκαταλήψεων (biases) κατά την προσοχή κοινωνικών ερεθισμάτων, όπως οι εκφράσεις του προσώπου. Ένα σημαντικό ποσό της υπάρχουσας έρευνας στο θέμα δείχνει ότι τα άτομα με ΚΑ τείνουν να βρίσκονται σε επαγρύπνηση ως προς απειλητικά ερεθίσματα, όπως είναι τα θυμωμένα πρόσωπα. Η παρούσα μελέτη στοχεύει να εξετάσει εάν το Αντιληπτικό Φορτίο (ΑΦ) επηρεάζει το κατά πόσο η παρουσία θυμωμένων ή ουδέτερων προσώπων αποσπά την προσοχή των ατόμων με υψηλά επίπεδα ΚΑ, συγκριτικά με τα άτομα που σκοράρουν χαμηλά σε ΚΑ. 81 φοιτητές του Πανεπιστημίου Κύπρου είχαν κατανεμηθεί σε ομάδες υψηλού (N = 42) ή χαμηλού (N = 36) ΚΑ μετά το διαχωρισμό του δείγματος τους με βάση το μέσο όρο τους. Οι συμμετέχοντες πραγματοποίησαν ένα έργο οπτικής αναζήτησης γράμματος (X ή Z) με συνθήκες χαμηλού και υψηλού ΑΦ. Είχαν οδηγίες να αναζητήσουν ένα X ή Z ανάμεσα σε μικρά Ος (χαμηλό ΑΦ) ή ανάμεσα σε άλλα παρόμοια γράμματα (ψηλό ΑΦ) που ήταν διατεταγμένα σε κύκλο. Μια άσχετη για το έργο εικόνα ενός προσώπου (θυμωμένο ή ουδέτερο) παρουσιαζόταν το 20% των δοκιμών στο κέντρο της οθόνης. Τα αποτελέσματα έδειξαν μια κύρια επίδραση του ΑΦ και της παρουσίας των προσώπων στον χρόνο αντίδρασης και στην ακρίβεια των συμμετεχόντων. Επιπλέον, τα αποτελέσματα της ακρίβειας δείχνουν ότι στη συνθήκη χαμηλού ΑΦ, τα θυμωμένα πρόσωπα αποσπούν περισσότερο την προσοχή από τα ουδέτερα πρόσωπα στους συμμετέχοντες με υψηλό ΚΑ. Αυτή η επίδραση φαίνεται να εξαλείφεται στην κατάσταση υψηλού ΑΦ.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μετωπιαίες επιτελικές λειτουργίες και δυσφαγία σε ασθενείς με αγγειακό εγκεφαλικό επεισόδιο

Κωνσταντίνος Κορμάς, Λουκία Ψυχογιού & Ευγενία Τσιτσιμπίη
Θησέας Κέντρο Αποκατάστασης

Σημαντικό ποσοστό ασθενών με αγγειακό εγκεφαλικό επεισόδιο (ΑΕΕ) παρουσιάζει ελλείμματα στις επιτελικές λειτουργίες και συγχρόνως εκδηλώνει διαταραχές της κατάποσης. Δεδομένης της βιβλιογραφικά τεκμηριωμένης σύνδεσης μεταξύ των διεργασιών επιτελικού ελέγχου και κίνησης στην παρούσα μελέτη διερευνήσαμε τη σχέση μεταξύ των επιτελικών λειτουργιών (νοητικός παράγοντας) και δυσφαγίας (κινητικός παράγοντας). Επίσης, εξετάστηκαν τυχόν διαφοροποιήσεις στις επιδόσεις των ασθενών βάσει της πλαγίωσης του ΑΕΕ. Συνολικά συμμετείχαν 19 ασθενείς με μέσο όρο ηλικίας 68.21 έτη και διάγνωση ΑΕΕ στην οξεία φάση (9 με αριστερό ΑΕΕ και 10 με δεξιό ΑΕΕ). Η αξιολόγηση των επιτελικών λειτουργιών πραγματοποιήθηκε με τη συστοιχία Frontal Assessment Battery (FAB) και ο βαθμός σοβαρότητας της δυσφαγίας εκτιμήθηκε με το εργαλείο Dysphagia Severity Scale (DSS) βάσει ενδοσκοπικής μελέτης. Αρχικά, τα αποτελέσματα απέκλυψαν σημαντικά αρνητική συσχέτιση μεταξύ FAB και DSS ($r = -.449, p < .05$), με τις χαμηλότερες επιδόσεις στις μετωπιαίες λειτουργίες να συσχετίζονται με αυξημένου βαθμού σοβαρότητας διαταραχής δυσφαγίας. Επιπρόσθετα, οι επιμέρους συγκρίσεις στις υποκλίμακες της FAB βάσει της πλαγίωσης του ΑΕΕ έδειξαν πως οι ασθενείς με δεξιό ΑΕΕ και δυσφαγία παρουσιάζουν σημαντικά χαμηλότερη επίδοση στις υποκλίμακες προγραμματισμού [$t(17) = 3.302, p < .05$], ανασταλτικού ελέγχου [$t(17) = 2.646, p < .05$] και ευαισθησίας στις παρεμβολές [$t(17) = 3.057, p < .05$]. Αντίθετα, οι ασθενείς με αριστερό ΑΕΕ και δυσφαγία εμφάνισαν σημαντικά χαμηλότερη επίδοση στην υποκλίμακα νοητικής ευελιξίας [$t(17) = -2.753, p < .05$]. Συμπερασματικά, η παρούσα ερευνητική μελέτη επιβεβαιώνει τη στενή σύνδεση μεταξύ νοητικών και κινητικών λειτουργιών. Σημαντικό προκαταρκτικό εύρημα συνιστούν οι διαφοροποιήσεις που παρουσίασαν οι ασθενείς με ΑΕΕ και δυσφαγία σε σχέση με την πλευρά της βλάβης. Αυτού του είδους διαχωρισμοί διευρύνουν το πλαίσιο κατανόησης της αλληλεπίδρασης νοητικού και κινητικού παράγοντα στην κλινική οντότητα της δυσφαγίας. Τέλος, συμβάλλουν στην ανάπτυξη εξειδικευμένων πρωτοκόλλων παρέμβασης σε ένα εμπλουτισμένο πλαίσιο προσέγγισης που θα συνδυάζει στρατηγικές νοητικής και λογοθεραπευτικής αποκατάστασης.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Η Σχέση των Επιδόσεων στις Γνωστικές Δοκιμασίες με τις Εργασιακές Δυσκολίες που Αντιμετωπίζουν οι Ασθενείς με Πολλαπλή Σκλήρυνση

Αικατερίνη Αμπατζόγλου¹, Ελευθερία Παπαδοπούλου¹, Ευγενία Περιστέρα Κούκη¹, Χρήστος Μπακιρτζής², Ιωάννης Νικολαΐδης², Παναγιώτης Ιωαννίδης², Έλενα Αθανασίου¹, Ειρήνη Σκιαδοπούλου¹, Ολυμπία Μπογιατζίδου¹, Ειρήνη Βήλου¹, Ελένη Αρετούλη¹, Μαίρη Κοσμίδου¹ & Νικόλαος Γρηγοριάδης²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Β' Νευρολογική Κλινική, Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης των επιδόσεων στις γνωστικές δοκιμασίες με τις εργασιακές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ασθενείς με πολλαπλή σκλήρυνση. Στην έρευνα συμμετείχαν 45 ασθενείς με διάγνωση πολλαπλής σκλήρυνσης (14 άνδρες και 29 γυναίκες), οι οποίοι εξετάστηκαν κατά τη διάρκεια της νοσηλείας τους στη Β' Νευρολογική Κλινική του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου ΑΧΕΠΑ. Για τη συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν το Ερωτηματολόγιο Πολλαπλής Σκλήρυνσης για τις Εργασιακές Δυσκολίες (ΕΠΣΕΔ-23), η Ελληνική Δοκιμασία Λεκτικής Μάθησης (ΕΔΜΛ), η Δοκιμασία Κωδικοποίησης Συμβόλων-Αριθμών (ΔΚΣΑ) και η Δοκιμασία Σύντομης Εκτίμησης της Οπτικοχωρικής Μνήμης (ΣΕΟΜ). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι επιδόσεις των ασθενών στην Ελληνική Δοκιμασία Λεκτικής Μάθησης και στη Δοκιμασία Κωδικοποίησης Συμβόλων-Αριθμών προέβλεψαν τις ψυχολογικές, γνωστικές (ΕΔΜΛ: $\beta_{(1)} = -0,601$, $p < 0,05$, ΔΚΣΑ: $\beta_{(1)} = -0,636$, $p < 0,01$) και σωματικές δυσκολίες (ΕΔΜΛ: $\beta_{(1)} = -0,579$, $p < 0,05$, ΔΚΣΑ: $\beta_{(1)} = -0,642$, $p < 0,01$) στο εργασιακό περιβάλλον των ασθενών με πολλαπλή σκλήρυνση, ενώ ταυτόχρονα η Διευρυμένη Κλίμακα Κατάστασης Αναπηρίας (ΔΚΚΑ- EDSS) αποτέλεσε σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα για τις σωματικές δυσκολίες που αναφέρουν οι ασθενείς στην εργασία τους ($\beta_{(1)} = -0,328$, $p < 0,05$). Αντίθετα, οι επιδόσεις στη Δοκιμασία Σύντομης Εκτίμησης της Οπτικοχωρικής Μνήμης δεν επηρέασαν τις αναφορές των ατόμων για δυσκολίες στην εργασία τους. Δεν παρατηρήθηκαν επίσης διαφορές στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ασθενείς με πολλαπλή σκλήρυνση ως προς την ηλικία τους και τη διάρκεια της νόσου. Συμπερασματικά, φαίνεται ότι οι δυσκολίες που αναφέρουν οι ασθενείς στην εργασία αντανακλώνται σε δοκιμασίες λεκτικής μνήμης και ταχύτητας επεξεργασίας. Για αυτό το λόγο θεωρούμε χρήσιμη την πρώιμη παρέμβαση, προκειμένου να διατηρηθούν ή/και να βελτιωθούν οι γνωστικές επιδόσεις τους και συνεπώς η προσαρμογή τους στα εργασιακά τους καθήκοντα.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Η Θεωρία του Ελλείματος Αυτοφροντίδας και η εφαρμογή της σε Κέντρα Ημέρας Ασθενών με Άνοια

Ελπίδα Καρασαββίδου¹ & Σάββας Καρασαββίδης²

¹Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ²University of Eastern Finland

Η ίδρυση Κέντρων Ημέρας για ασθενείς με άνοια αποτελεί τα τελευταία χρόνια αποτελεσματική θεραπευτική στρατηγική για την απασχόληση, στήριξη και θεραπευτική φροντίδα όχι μόνο των ίδιων των ασθενών αλλά και των φροντιστών τους. Πρόσφατα, με δεδομένη την πολυπλοκότητα της νόσου, αναδύεται η ανάγκη εφαρμογής δομημένων προγραμμάτων φροντίδας που θα καθίστανται συμβατά όχι μόνο με τις ανάγκες των ασθενών, αλλά και τις ικανότητες των θεραπειών και των φροντιστών τους. Η Θεωρία του Ελλείματος της Αυτοφροντίδας αφορά την εφαρμογή ενός μοντέλου γύρω από το οποίο δομείται η καθημερινή ρουτίνα ενός κέντρου ημέρας για ασθενείς με άνοια ενώ παράλληλα εμπλουτίζει την καθημερινή λειτουργία και ανάπτυξη των επιμέρους παρεχόμενων υπηρεσιών με μια θεραπευτική φιλοσοφία που αφορά το «λειτουργικό» έλλειμμα. Δηλαδή, τη θεώρηση της έκπτωσης των γνωστικών λειτουργιών ως σημείο εκκίνησης για την εφαρμογή στοχευμένων προγραμμάτων φροντίδας που θα υποστηρίξουν το εξελισσόμενο έλλειμμα ενός ασθενή με άνοια να φροντίζει τον εαυτό του. Έτσι, τόσο οι θεραπευτές, όσο και οι φροντιστές αλλά και οι ασθενείς με άνοια προσαρμόζουν τις δραστηριότητές τους με στόχο να καλύψουν τις θεμελιώδεις ανάγκες που είναι: Οι ενιαίες-κοινές ανάγκες φροντίδας, οι αναπτυξιακές ανάγκες και οι ανάγκες που προκύπτουν από τα ελλείμματα και την απόκλιση από τη υγεία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αποδεικνύεται μια οριζόντια αλλά και κάθετη αλληλοσυμβατότητα τόσο ανάμεσα στην καθημερινή πρακτική, την έρευνα, την εκπαίδευση και την διοίκηση ενός κέντρου ημέρας όσο και ανάμεσα στον πάσχοντα, το περιβάλλον του, το επίπεδο υγείας του και τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Ερευνητικά δεδομένα αποδεικνύουν ότι η χρήση του Μοντέλου παρέχει εργαλεία αξιολόγησης, ανατροφοδότησης και αναπροσαρμογής της λειτουργίας ενός κέντρου ημέρας ενώ παράλληλα προτείνει τρεις τρόπους παρέμβασης και παροχής στήριξης (πλήρως υποβοηθητικό, μερικώς υποβοηθητικό και εκπαιδευτικό-υποστηρικτικό σύστημα φροντίδας) ώστε το κέντρο ημέρας να αποτελεί φορέα όχι μόνο θεραπευτικής φροντίδας και απασχόλησης αλλά και στήριξης τόσο του ίδιου του ασθενή όσο και των φροντιστών του.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Ιχνηλατώντας τους Νευροβιολογικούς Μηχανισμούς της Συνέντευξης Κινητοποίησης (Motivational Interviewing/MI) σε Διαταραχές Εθισμού

Βίκτωρ Μελικόπουλος¹ & Αφροδίτη Παπαϊωάννου-Σπυρούλια^{2,3}

¹University of Strasburg-Επιστημονικό Κολλέγιο Ελλάδος, ²Κυψέλη Research Center, Επιστημονικό Κολλέγιο Ελλάδος, ³Κέντρο Συστημικής-Οικογενειακής Συμβουλευτικής 'Ψυχοησίδα'

Η Συνέντευξη Κινητοποίησης (MI) στοχεύει στην αλλαγή δυσλειτουργικών γνωσιών και πεποιθήσεων με απώτερο σκοπό την αλλαγή δυσλειτουργικών συμπεριφορών. Συγκεκριμένα η MI, με βασικό εργαλείο τη λεκτική διεπίδραση, έχει ως βασικό στόχο την κινητοποίηση του ατόμου για να πραγματοποιηθεί η επιθυμητή αλλαγή. Αναφορικά με τους νευροβιολογικούς μηχανισμούς των διαταραχών εθισμού, προηγούμενες σχετικές μελέτες έχουν εντοπίσει συγκεκριμένες εγκεφαλικές περιοχές όπως είναι η αμυγδαλή, ο προμετωπιαίος φλοιός και η παραϊπποκάμπια έλικα, η λειτουργία των οποίων μπορεί να αποτελέσει προβλεπτικό δείκτη αναφορικά με την επιτυχή αλλαγή συμπεριφοράς ή/και πεποίθησης ενός ατόμου. Ωστόσο, κατά κύριο λόγο τα ευρήματα που αναφέρονται παραπάνω προέκυψαν από μελέτες οι οποίες επικεντρώθηκαν στη μέθοδο της Γνωσιακής Συμπεριφορικής Θεραπείας (CBT) και όχι στην MI. Συνάμα, τα αντίστοιχα νευροβιολογικά ευρήματα, όσον αφορά την MI δεν είναι ακόμη ξεκάθαρα και πολλές φορές φαίνεται να είναι αντικρουόμενα μεταξύ τους. Στην MI παρέμβαση, οι κύριες συνθήκες όπου εντοπίστηκαν διαφορές στην ενεργοποίηση των ανωτέρω περιοχών είναι οι 'αλλαγής συμπεριφοράς' (η λεκτικοποίηση της επιθυμίας του εξυπηρετούμενου) και 'διατήρησης συμπεριφοράς' (η λεκτικοποίηση αναφορικά με διατήρηση της τρέχουσας συμπεριφοράς). Ωστόσο, οι έρευνες για τις εγκεφαλικές περιοχές που σχετίζονται με τις δύο παραπάνω συνθήκες, όπως προαναφέραμε, φαίνεται να μην βρίσκουν ακόμα κοινό έδαφος. Τέλος η MI, ούσα μια νέα παρεμβατική μέθοδος, δεν έχει διερευνηθεί εκτενώς, όπως για παράδειγμα η CBT. Εντούτοις, λόγω της άμεσης σχέσης των CBT και MI μεθόδων με φαινόμενα όπως είναι η 'γνωστική ασυμφωνία' και η 'αλλαγή πεποιθήσεων', θεωρούμε ότι οι νευροβιολογικοί μηχανισμοί που εμπλέκονται σε αυτές δεν αναμένεται να διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Βέβαια, βάσει της ασυμφωνίας που υπάρχει στη βιβλιογραφία, απαιτείται η περαιτέρω διερεύνησή τους, καθώς και η αναγκαιότητα εντοπισμού των διαφορών ανάμεσα στα διαφορετικά πρότυπα ενεργοποίησης στις δύο συνθήκες της MI και το ρόλο του ντοπαμινεργικού.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

11:00 - 12:30 // ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ 3 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Προεδρείο: **Νίκος Μακρής**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Εγκέφαλος και νους: Ποιός είναι η μαριονέτα και ποιός ο μαριονοπαίκτης

Γιώργος Παξινός, Διακεκριμένος Καθηγητής Ιατρικών Επιστημών

Πανεπιστήμιο της Νέας Νοτίου Ουαλίας & NHMC Senior Principal Research Fellow, Neuroscience Research Australia

Το ερώτημα έχει κοινωνικά, νομικά και θρησκευτικά επακόλουθα. Εάν ο νους κυβερνά τον εγκέφαλο, τότε υπάρχει ελεύθερη βούληση και, κατά συνέπεια, υπάρχει αξιοπρέπεια και ευθύνη. Εάν, αντιστρόφως, ο εγκέφαλος κυβερνά τον νου, τότε ένα θυελλώδες πόρισμα ακολουθεί: δεν υπάρχει ελεύθερη βούληση, ούτε έπαινος, ούτε μομφή, ούτε κόλαση. Για το «γνώθι σαυτόν» αξίζει να γνωρίζουμε εάν είμαστε σκλάβοι των γονιδίων μας και του περιβάλλοντός μας (σκλάβοι του χθες) ή, αντίστροφα, αρχιτέκτονες του πεπρωμένου μας. Ο ομιλητής θα αναφερθεί στο δικό του ταξίδι στον εγκέφαλο και μετά θα δώσει μια απάντηση στο ερώτημα. Ο εγκέφαλός μας είναι η κοίτη του ποταμού που κρατά τη ροή της συνείδησής μας (Koch, 2012). Είναι διαμορφωμένος από την οικογένεια και την κουλτούρα που ανατραφήκαμε. Η συμπεριφορά εξηγείται αν λάβουμε υπ' όψη τη φύση / ανατροφή και τυχαίες επιδράσεις. Ο ποιητής του 19ου αιώνα Λόρδος Alfred Tennyson είχε δίκιο κατά το ήμισυ όταν έγραψε στο ποίημα Ulysses: «είμαι μέρος όλων αυτών που έχω γνωρίσει». Το άλλο μισό της αλήθειας βρίσκεται στη γενετική. Οι νευροεπιστήμονες συμφωνούν στο ότι τα γονίδια προσδίδουν προδιαθέσεις. Ορισμένοι θεωρούν ότι το περιβάλλον λαξεύει το χαρακτήρα μας από το γεννητικό μας προίκισμα, όπως ο Πραξιτέλης λάξεψε τον Ερμή από μάρμαρο. Η νόσος Alzheimer θα κάνει μια ανεπιθύμητη επίσκεψη σε πολλούς από εμάς στο τέλος της ζωής. Θα διαταράξει την εσωτερική δομή των νευρώνων μας και εμείς θα ήμαστε ζωντανά παραδείγματα ότι ο νους είναι το προϊόν του εγκεφάλου και δεν έχει καμία επίδραση σε αυτόν. Μακάρι να ήμασταν οι συντάκτες των σκέψεών μας και όχι απλοί παρατηρητές αυτού που ο εγκέφαλος μάς παρουσιάζει. Ωραία θα ήταν, αν μπορούσαμε να εγκαταλείψουμε τις ανεπιθύμητες επιθυμίες μας, την κατάθλιψη μας, τις εμμονές μας, τους καταναγκασμούς μας, την αγάπη χωρίς ανταπόκριση. Ωραία θα ήταν, αν η μαριονέτα θα μπορούσε να αδράξει ένα από τα νήματα με τα οποία ο εγκέφαλος τη χορογραφεί. Φαίνεται ότι η μαριονέτα είναι ελεύθερη μόνο στο βαθμό που αγαπά τα νήματα που την κινούν (Harris, 2012).

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 5 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Αναπτυξιακές προκλήσεις κατά την αναδύομενη ενηλικίωση

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Ευαγγελία Γαλανάκη**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Συζητήτρια: **Σμαράγδα Καζή**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η αναδύομενη ενηλικίωση (18 έως 25 ή, διευρυμένα, 29 ετών) αναγνωρίζεται πλέον ως μια διακριτή αναπτυξιακή περίοδος της ζωής στις μεταβιομηχανικές κοινωνίες. Είναι ολοένα αυξανόμενο το ενδιαφέρον των ερευνητών διαφόρων κλάδων της Ψυχολογίας για την περίοδο αυτή. Το παρόν Προσκεκλημένο Συμπόσιο εστιάζεται σε ορισμένες αναπτυξιακές προκλήσεις που εμφανίζονται σε αυτή τη φάση της ζωής. Οι προκλήσεις αφορούν την ψυχολογική ευεξία των νέων γυναικών και τον ρόλο της στη βίωση της αναδύομενης ενηλικίωσης ως διακριτής αναπτυξιακής περιόδου (Βλειώρας), τον ρόλο των χαρακτηριστικών προσωπικότητας στην αντιμετώπιση αγχογόνων καταστάσεων και μάλιστα σε σύγκριση με τους εφήβους (Μπεζεβέγκης, Τάνταρος & Παυλόπουλος), τους παράγοντες που μπορούν να προβλέψουν τη σεξουαλική και γενική επιθετικότητα, όπως τα ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά και το άγχος (Τάνταρος, Σταυρινίδης, Ιωάννου, Χαραλάμπους & Γεωργίου), καθώς και τον ρόλο ποικίλων όψεων μοναξιάς και της μοναχικότητας σε ένα πλήθος σημαντικών διαστάσεων της υπαρξιακής ευεξίας (Γαλανάκη & Αντωνίου). Το Συμπόσιο συνιστά την πρώτη ερευνητική προσέγγιση των θεμάτων αυτών στους αναδύομενους ενήλικες της Ελλάδας και της Κύπρου, πέραν της διερεύνησης της ύπαρξης αυτής της περιόδου και των αναπτυξιακών γνωρισμάτων της (μια διερεύνηση που έχει ήδη προχωρήσει στις παραπάνω χώρες) και με δεδομένο ότι αυτή η αναπτυξιακή περίοδος έχει ισχυρό πολιτισμικό καθορισμό. Επομένως, τα ευρήματα για τους αναδύομενους ενήλικες αναμένεται να διαφωτίσουν σημαντικές όψεις της ανάπτυξης και της ψυχικής υγείας τους και να προσφέρουν υποδηλώσεις για αναπτυξιακά κατάλληλες παρεμβάσεις.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Ηλικία, ρόλοι ενηλίκων και ψυχολογική ευεξία: μια κριτική ματιά στην έννοια της αναδυόμενης ενηλικίωσης

Γιώργος Βλειώρας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η έννοια της αναδυόμενης ενηλικίωσης προτάθηκε το 2000 για να περιγράψει μία νέα αναπτυξιακή περίοδο ανάμεσα στη λήξη της εφηβείας και την αρχή της ενήλικης ζωής. Η πρόταση αυτή έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από πλήθος ερευνητών, αλλά προκάλεσε και αντιδράσεις. Η παρούσα έρευνα έχει στόχο να διερευνήσει δύο σημεία κριτικής. Το πρώτο σημείο έχει να κάνει με την χρήση της ηλικίας ως μόνο κριτήριο για το αν ένα άτομο έχει ενηλικιωθεί ή όχι και το δεύτερο με το αν η αναδυόμενη ενηλικίωση διαφέρει αναπτυξιακά από προηγούμενες και επόμενες αναπτυξιακές περιόδους. Στην έρευνα, συμμετείχαν 254 γυναίκες 25 ως 35 ετών (μέση ηλικία 29,7 έτη, τυπική απόκλιση 2,8 έτη), οι οποίες συμπλήρωσαν μία φόρμα δημογραφικών στοιχείων και τις Κλίμακες Ψυχολογικής Ευεξίας κατά Ryff (1989). Διπαραγοντικές αναλύσεις παλινδρόμησης έδειξαν ότι: α) Οι γυναίκες που διανύουν την περίοδο της αναδυόμενης ενηλικίωσης (25 ως 29 ετών) δεν διαφέρουν ως προς την ψυχολογική τους ευεξία από τις γυναίκες που διανύουν την περίοδο της πρώιμης ενήλικης ζωής (30 ως 35 ετών), β) οι γυναίκες που έχουν κατακτήσει ρόλους που θεωρούνται χαρακτηριστικοί της ενήλικης ζωής διαφέρουν ως προς την ψυχολογική τους ευεξία από τις γυναίκες που δεν έχουν κατακτήσει τους ρόλους αυτούς, και γ) οι γυναίκες που έχουν κατακτήσει κάποιους από τους ρόλους που θεωρούνται χαρακτηριστικοί της ενήλικης ζωής διαφέρουν ως προς την ψυχολογική τους ευεξία από τις γυναίκες που δεν έχουν κατακτήσει τους ρόλους αυτούς, αλλά μόνο κατά την περίοδο της αναδυόμενης ενηλικίωσης. Τα ευρήματα αυτά αμφισβητούν τη χρήση της ηλικίας ως μόνο κριτήριο για το αν ένα άτομο έχει ενηλικιωθεί και παρέχουν μερική υποστήριξη στο επιχειρήμα ότι η αναδυόμενη ενηλικίωση είναι αναπτυξιακά διακριτή από την περίοδο της πρώιμης ενήλικης ζωής.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Χαρακτηριστικά προσωπικότητας και η σχέση τους με τρόπους αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων σε έφηβους και αναδυόμενους ενήλικες

Ηλίας Μπεζεβέγκης, Σπύρος Τάνταρος & Βασίλης Παυλόπουλος
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σκοπός της μελέτης αυτής ήταν να διερευνήσει τη σχέση ανάμεσα σε χαρακτηριστικά προσωπικότητας και στον τρόπο με τον οποίο έφηβοι και αναδυόμενοι ενήλικες αντιμετωπίζουν αγχογόνες καταστάσεις της καθημερινής ζωής. Οι συμμετέχοντες ήταν 417 έφηβοι (μ.ό. 15,2 έτη, 181 αγόρια, 236 κορίτσια) και 299 αναδυόμενοι ενήλικες (μ.ό. 22,7 έτη, 108 άνδρες, 191 γυναίκες). Τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας αξιολογήθηκαν (κλίμακα 1-5) με βάση τις πέντε διαστάσεις του γνωστού μοντέλου των Πέντε Μεγάλων Παραγόντων (Ευσυνειδησία, Εξωστρέφεια, Προσήνεια, Δεκτικότητα σε Εμπειρίες και Νευρωτισμός) και οι τρόποι αντιμετώπισης του άγχους με τις πέντε διαστάσεις coping του Ερωτηματολογίου CASQ (Seiffge-Krenke, 1995): Κοινωνική Στήριξη, Ενεργητική Διαπραγμάτευση, Εκδραμάτιση, Άρνηση/Αποφυγή, Συμβιβασμός. Οι Αναδυόμενοι Ενήλικες φάνηκαν να χρησιμοποιούν περισσότερο από τους Εφήβους τις στρατηγικές Ενεργητική Διαπραγμάτευση και Άρνηση/Αποφυγή, ενώ οι θήλειες, σε σύγκριση με τους αρρένες, περισσότερο την Κοινωνική Στήριξη και την Εκδραμάτιση. Επίσης, οι Αναδυόμενοι Ενήλικες υπερείχαν των Εφήβων στην Ευσυνειδησία και τον Νευρωτισμό, με τις θήλειες να υπερέχουν των αρρένων στην Προσήνεια και τον Νευρωτισμό. Αναλύσεις συνάφειας και ιεραρχικής παλινδρόμησης έδειξαν στατιστικώς σημαντικές συνάφειες της Ενεργητικής Διαπραγμάτευσης με (και προβλεψιμότητα από) την Εξωστρέφεια και την Ευσυνειδησία και στις δύο ηλικιακές ομάδες, καθώς και στατιστικώς σημαντικές συνάφειες της Εκδραμάτισης με (και προβλεψιμότητα από) την Ευσυνειδησία (αρνητική) και τον Νευρωτισμό (θετική). Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν αντίστοιχα ευρήματα της σχετικής βιβλιογραφίας για τον ρόλο των χαρακτηριστικών προσωπικότητας στην αντιμετώπιση αγχογόνων καταστάσεων.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Προγνωστικοί παράγοντες της σεξουαλικής και γενικής επιθετικότητας στην αναδύομενη ενηλικίωση

Σπύρος Τάνταρος¹, Παναγιώτης Σταυρινίδης², Μύρια Ιωάννου², Κυριάκος Χαραλάμπους²
& Στέλιος Ν. Γεωργίου²

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Κύπρου

Υπάρχει εκτεταμένη έρευνα για τους παράγοντες κινδύνου που οδηγούν στη γενική επιθετικότητα, αλλά περιορισμένη για τη σεξουαλική επιθετικότητα. Επιπλέον, η έρευνα για τη σεξουαλική επιθετικότητα επικεντρώνεται στις ακραίες μορφές της, και εστιάζει στην συντριπτική πλειοψηφία της, σε πληθυσμό που έχει διαπράξει κάποιο σεξουαλικό αδίκημα. Αυτό δυσχεραίνει τη δυνατότητα μελέτης και κατανόησης ηπιότερων μορφών σεξουαλικής επιθετικότητας, όπως αυτής που παρατηρείται σε ερωτικές σχέσεις που έχουν οι νέοι κυρίως κατά την περίοδο της αναδύομενης ενηλικίωσης. Προηγούμενα ευρήματα υποστηρίζουν το ρόλο των ψυχοπαθητικών χαρακτηριστικών στην κατανόηση της σεξουαλικής επιθετικότητας, ενώ οι μελέτες σε ενήλικες με σεξουαλικά αδικήματα δείχνουν υψηλά επίπεδα άγχους στις ερωτικές σχέσεις. Παρόλα αυτά, δεν έχει μελετηθεί κατά πόσο ο συνδυασμός ψυχοπαθητικών χαρακτηριστικών και άγχους στις σεξουαλικές σχέσεις (δευτερογενής ψυχοπάθεια), προσομοιάζει στον τρόπο με τον οποίο τα χαρακτηριστικά αυτά αλληλεπιδρούν και προβλέπουν τη γενική επιθετικότητα. Η παρούσα μελέτη έχει σκοπό να (α) εξετάσει την επιδημιολογία της σεξουαλικής διαπροσωπικής επιθετικότητας στους νεαρούς ενήλικες και τα επίπεδα ψυχοπάθειας και άγχους, και (β) εξετάσει το βαθμό στον οποίο το μοντέλο πρόβλεψης της γενικής επιθετικότητας από τις παραμέτρους αυτές που αντανακλούν στη δευτερογενή ψυχοπάθεια εφαρμόζεται με παρόμοιο τρόπο και στην σεξουαλική επιθετικότητα. 830 φοιτητές από Κύπρο και Ελλάδα, ηλικίας 18-35 (M=21,06, TA=3,74) συμπλήρωσαν ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο, στο πλαίσιο διαχρονικής έρευνας. Μεταξύ άλλων, οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το Πολυδιάστατο Ερωτηματολόγιο Σεξουαλικής Συμπεριφοράς, το Τριαρχικό Εργαλείο Ψυχοπάθειας, την Κλίμακα Άγχους σε Κοινωνικές Αλληλεπιδράσεις και το Ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας Buss-Perry. Τα συγχρονικά δεδομένα της παρούσας έρευνας αναλύονται μέσω δομικών μοντέλων με το λογισμικό Mplus 7.3. Τα αποτελέσματα αναμένεται να δώσουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη διακριτικότητα της γενικής και της σεξουαλικής επιθετικότητας στην αναδύομενη ενηλικίωση, ώστε να διευρύνουν την κατανόηση μας για την σεξουαλική διαπροσωπική επιθετικότητα και να αυξήσουν την προοπτική ανάπτυξης κατάλληλων παρεμβατικών μεθόδων για μορφές σεξουαλικής επιθετικότητας που παρατηρούνται στις ερωτικές σχέσεις των νέων.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μοναξιά, μοναχικότητα και υπαρξιακή ευεξία στην αναδυόμενη ενηλικίωση

Ευαγγελία Γαλανάκη & Φαίη Αντωνίου

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος της έρευνας ήταν να εξετάσει τις συνδέσεις των ποικίλων όψεων της μοναξιάς και της μοναχικότητας με την υπαρξιακή ευεξία στην αναδυόμενη ενηλικίωση. Η ικανότητα του νέου να αξιοποιεί τη μοναξιά για προσωπική ανάπτυξη και δημιουργία αναμένεται να προβλέπει μεγαλύτερη αυθεντικότητα του εαυτού και πρόοδο στην αναζήτηση του νοήματος της ζωής και λιγότερο υπαρξιακό άγχος και υπαρξιακή μοναξιά. Αντίθετα, οι λιγότερο «καλοήθειες» μορφές κοινωνικής απόσυρσης αναμένεται να συνδέονται με μικρότερη υπαρξιακή ευεξία. Ωστόσο, αυτό το σημαντικό θέμα δεν έχει μέχρι σήμερα εξεταστεί ερευνητικά. Στην έρευνα συμμετείχαν 774 φοιτητές (50,4% άνδρες) 18-25 ετών ($M=20,51$) από διάφορα Πανεπιστήμια των Αθηνών. Συμπλήρωσαν τις ελληνικές προσαρμογές των ακόλουθων μέσων: Κλίμακα Κοινωνικής Προτίμησης-προσαρμογή για αναδυόμενους ενηλίκους (Coplan, Prakash, O'Neil & Palmer, 2004· Bowker & Raja, 2011), Κλίμακα 20 Τύπων Εμπειριών Μοναξιάς/Μοναχικότητας (Averill & Sundararajan, 2014), Κλίμακα Αυθεντικότητας (Wood, Maltby, Baiouisis, Linley & Joseph, 2008), Ερωτηματολόγιο Νοήματος της Ζωής (Steger, Frazier, Oishi & Kaler, 2006), Ερωτηματολόγιο Υπαρξιακού Άγχους (Weems, Costa, Dehon & Berman, 2004), και Ερωτηματολόγιο Υπαρξιακής Μοναξιάς (Mayer, Khoo & Svartberg, 2002). Επίσης, απάντησαν σε δύο ερωτήσεις για τον τόπο και τον χρόνο που είναι μόνοι καθημερινά. Οι αναλύσεις παραγόντων επιβεβαίωσαν τις δομές των κλιμάκων και ανέδειξαν ιδιαιτερότητες στη βίωση της μοναξιάς/μοναχικότητας στο ελληνικό δείγμα. Οι κλίμακες είχαν ικανοποιητική εσωτερικής συνέπειας αξιοπιστία. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τις μεθόδους της μοντελοποίησης λανθανουσών μεταβλητών (LVM) και της διερευνητικής μοντελοποίησης δομικών εξισώσεων (ESEM). Εξετάστηκε ο ρυθμιστικός ρόλος της ηλικίας, του φύλου, της ύπαρξης ερωτικής σχέσης, της διαμονής ή όχι με γονείς, της εργασιακής εμπειρίας και του μορφωτικού επιπέδου των γονέων. Τα ευρήματα αναμένεται να έχουν υποδηλώσεις τόσο για τα μετρικά όσο και για τα δομικά μοντέλα και να διευρύνουν την κατανόησή μας για τον ρόλο που παίζουν οι ποικίλες μορφές της μοναξιάς και της μοναχικότητας στα υπαρξιακά ζητήματα των νέων ανθρώπων κατά την πορεία τους προς την ενηλικίωση.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Μετανάστευση, ταυτότητες και διεκδικήσεις: Το πολιτικό στον Λόγο και στην προφορική ιστορία

Αφιερωμένο στη μνήμη του Καθηγητή Παύλου Πανταζή

Οργανώτριες/Πρόεδροι: **Ευαγγελία Φίγγου¹ & Ξένια Χρυσοχού²**

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Συζητήτρια: **Μαρία Δικαίου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το συμπόσιο του κλάδου πολιτικής ψυχολογίας είναι αφιερωμένο σε ένα από τα ιδρυτικά μέλη του που «έφυγε» πρόσφατα, τον Παύλο Πανταζή. Οι παρουσιάσεις που συνεισφέρουν σε αυτό αντλούν από τις θεμελιακές παραδοχές του έργου του Παύλου, προκειμένου να συζητήσουν ζητήματα που αφορούν τη μετανάστευση, τον αποκλεισμό και τη σύζευξη του πολιτικού με την αφήγηση και την προφορική ιστορία. Η μετανάστευση εξετάζεται ως κατεξοχήν πολιτικό φαινόμενο που δε μπορεί να παθολογικοποιηθεί ή να ψυχολογιοποιηθεί. Δεν κατανοείται όμως ούτε ως απότοκο κάποιας μορφής κοινωνικού ντετερμινισμού που δε θα άφηνε χώρο για μια προσέγγιση του υποκειμένου της μετανάστευσης ως ενεργού φορέα δράσης και ως (συν)συγγραφέα της ιστορίας, επιστημολογικές παραδοχές που ο τιμώμενος εφάρμοσε με συνέπεια στη μελέτη της ελληνικής μετανάστευσης. Οι μελέτες που το συμπόσιο φιλοξενεί φωτίζουν διαφορετικές όψεις της μετανάστευσης στη σύγχρονη Ελλάδα (δεύτερη γενιά μεταναστών από την Αλβανία στην προ-«κρίσης» Ελλάδα, «νεομετανάστες» της «κρίσης» στην Αυστραλία και πρόσφυγες) και με αυτό τον τρόπο συμβάλλουν στην κατανόησή της ως διηνεκούς φαινομένου και όχι ως «ρήξης» της κανονικότητας της ιστορίας. Αντλούν όμως και από αφηγήσεις διεκδίκησης δικαιωμάτων και ταυτοτήτων που επιδιώκουν τη ρήξη του κοινωνικού αποκλεισμού και της «μεινοτικοποίησης». Η συζήτηση συνδέει τα βασικά σημεία των παρουσιάσεων με την προβληματική του έργου του Π.Πανταζή και αναπτύσσει τις κοινωνιοψυχολογικές και πολιτικές τους προεκτάσεις.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Η αφήγηση και ανάλυση της μεταναστευτικής «εμπειρίας»: Έλληνες νεομετανάστες στη Μελβούρνη

Νίκος Μποζατζής

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στον χώρο των κοινωνικών επιστημών η μελέτη της διακρατικής μετανάστευσης μέσα από την ερευνητική παραγωγή και συλλογή αφηγήσεων μεταναστών δεν είναι καινοφανές εγχείρημα. Ωστόσο, μέσα στο χρόνο, σε συνάρτηση με τις επιστημολογικές προκείμενες διαφορετικών προσεγγίσεων, τροποποιούνται, συχνά δραματικά, τα ερευνητικά ερωτήματα και, γενικότερα, οι αναλυτικές χρήσεις του αφηγηματικού, βιογραφικού υλικού αυτού του τύπου. Σε παλαιότερες δεκαετίες, όταν η κυριαρχία του βλέμματος της πολιτικής οικονομίας ήταν περίπου κυρίαρχη στο πεδίο της έρευνας της μετανάστευσης, η πλέον συνηθισμένη αναλυτική χρήση τέτοιων αφηγήσεων συνοψίζονταν στην καταλογογράφηση προσδιοριστικών παραγόντων «απόθησης/έλξης», όπως αυτοί «εντοπίζονταν» στο σημασιολογικό περιεχόμενο των αφηγήσεων των μεταναστών. Η εφαρμογή της βιογραφικής προσέγγισης (ΒΠ) σ' αυτό το ερευνητικό πεδίο (βλ. Πανταζής, 1991) υπήρξε τομή καθώς μετατόπισε την αναλυτική έμφαση από τον εντοπισμό μονοδιάστατων μακρο-κοινωνικών προσδιοριστικών παραγόντων της μετανάστευσης στην σκιαγράφηση της πολυδιάστατης συμπλοκής υποκειμενικών και αντικειμενικών συνθηκών στη συγκρότηση της υποκειμενικότητας των μεταναστών και της μεταναστευτικής εμπειρίας. Μάλιστα, επιστημολογικά, η βιογραφική προσέγγιση χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της εθνογραφικού τύπου αναστοχαστικότητας στο βαθμό που λαμβάνεται υπόψη ότι το βιογραφικό, αφηγηματικό «υλικό» συγκροτείται συνεργατικά μέσα στο επικοινωνιακό πλαίσιο της ερευνητικής συνέντευξης, μέσα από τον διάλογο ερευνητή/ερευνώμενου. Η συγκεκριμένη παρουσίαση ανοίγει έναν διάλογο ανάμεσα στην βιογραφική προσέγγιση της μετανάστευσης και σε μια αναλυτική προσέγγιση βιογραφικού, αφηγηματικού λόγου μεταναστών από τη σκοπιά της κριτικής λογο-κοινωνιοψυχολογίας (ΚΛΚΨ) (βλ. Wetherell 1998· 2008). Εντοπίζονται δυο ζητήματα σημεία στα οποία αποκλίνουν οι απαντήσεις που δίνουν οι δυο προσεγγίσεις: (α) στην εννοιολόγηση του status του (συνεντευξιακού) λόγου: πεδίο αποτύπωσης προϋπάρχουσας εμπειρίας (ΒΠ) ή πεδίο περιστασιοποιημένης (λογο-) δράσης (ΚΛΚΨ); (β) η υιοθέτηση μιας αναστοχαστικής ματιάς αποτελεί (αποκλειστικά) αναλυτικό καθήκον και «βάρος» ή/και αναλυτικά αναδείξιμη δεξιότητα των συμμετεχόντων, αποτυπωμένη στο επίπεδο της συνεντευξιακής λογο-δράσης; Τα δεδομένα λόγου που θα χρησιμοποιηθούν στην παρουσίαση προέρχονται από μια εκτεταμένη, πρόσφατη (2015), έρευνα με τη χρήση συνεντεύξεων με Έλληνες νεομετανάστες στη Μελβούρνη της Αυστραλίας.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Επιπολιτισμοποίηση και διλήμματα ηθικής λογοδοσίας στο λόγο μεταναστών δεύτερης γενιάς από την Αλβανία

Ευαγγελία Φίγγου¹, Αντώνης Σαπουντζής², Ανιέζα Γκορρέα² & Πάνος Τζουβελέκης¹

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στόχος της μελέτης αυτής είναι η διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους νέες/οι που ανήκουν στη λεγόμενη δεύτερη γενιά μεταναστών από την Αλβανία αναπαριστούν την πορεία την ένταξής τους στην Ελλάδα στο πλαίσιο ημιδομημένων συνεντεύξεων. Η μελέτη αντλεί από την εργογραφία της επιπολιτισμοποίησης και από το θεωρητικό και επιστημολογικό πλαίσιο της ρητορικής και της κριτικής κοινωνικής λογοψυχολογίας. Στις συνεντεύξεις που διενεργήθηκαν στη Θεσσαλονίκη πήραν μέρος 6 γυναίκες και 11 άνδρες 21-30 ετών που είτε γεννήθηκαν στην Ελλάδα από γονείς που μετανάστευσαν από την Αλβανία, είτε ήρθαν στην Ελλάδα σε πολύ μικρή ηλικία. Η κριτική κοινωνική λογοψυχολογική ανάλυση των συνεντεύξεων έδειξε ότι οι συμμετέχοντες μιλούν για την ένταξη/επιπολιτισμοποίησή τους στην Ελλάδα ως ένα ζήτημα που εμπεριέχει εγγενώς διαγενεακές (με γονείς αλλά και μελλοντικές γενιές) αλλά και συγχρονικές (με ομάδες συνομηλίκων και συγγενείς) συγκρίσεις. Το συγκριτικό αυτό πλαίσιο που κατασκευάζεται στο λόγο των συμμετεχόντων εγείρει σημαντικά διλήμματα λογοδοσίας, καθώς τίθενται υπό διαπραγμάτευση αφενός η επιτυχημένη πορεία ενσωμάτωσης στη χώρα υποδοχής και η κατασκευή του εαυτού ως «ανθεκτικού» δρώντος κοινωνικού υποκειμένου και αφετέρου, η σχέση με σημαντικούς «άλλους». Η αναπαράσταση της ένταξης ως διαβαθμισμένης πορείας που λαμβάνει χώρα σε ένα συγκριτικό διαγενεακό πλαίσιο έχει ως συνέπεια κατασκευή της πλήρους αφομοίωσης ως αναπόφευκτης συνθήκης για τις μελλοντικές γενιές, ακόμη και όταν η εναρμόνιση (με πολιτισμικές πρακτικές τόσο από της χώρας προέλευσης όσο και της χώρας υποδοχής) παρουσιάζεται ως ιδανική στρατηγική. Η συζήτηση των αποτελεσμάτων εστιάζει στην ποικιλία και πολυπλοκότητα των νοηματοδοτήσεων της επιπολιτισμοποίησης και της ένταξης που αναδύεται στις μεταναστευτικές ιστορίες των συμμετεχόντων και να φωτίσει τις λειτουργίες και δυναμικές κοινωνικοπολιτικές επιπτώσεις τους.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

«Πώς η ανάγκη γίνεται ιστορία...». Μια συζήτηση για το πώς η πολιτική ψυχολογία επικοινωνεί με αφηγήσεις πρωταγωνιστών σύγχρονων ιστοριών

Ξένια Χρυσοχόου

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Βασιζόμενη σε συνεντεύξεις με νεαρούς-ες πρόσφυγες (N=20) στην Ελλάδα αλλά και ένα βίντεο όπου ένα «κίτρινο γιλέκο», πρώην μποξέρ εξηγεί γιατί έδειρε έναν εκπρόσωπο των CRS (MAT) στη Γαλλία, η παρουσίαση αυτή έχει στόχο να συζητήσει πώς η βία εντάσσεται μέσα σε μια αφήγηση καθημερινότητας όπου οι ανάγκες των ανθρώπων γίνονται ιστορία, δηλαδή μέρος μιας αφήγησης που λαμβάνει χώρα σε συγκεκριμένα κοινωνικο πολιτικά πλαίσια. Το ερώτημα που θα μας απασχολήσει είναι αφενός πώς οι θεωρίες της κοινωνικής και πολιτικής ψυχολογίας μπορούν να συνδιαλαγούν με τις αφηγήσεις αυτές ώστε να μας επιτρέψουν να κατανοήσουμε σύγχρονα φαινόμενα που λαμβάνουν χώρα σε μεγάλη κλίμακα. Αφετέρου θα συζητήσουμε κάτω από ποιες συνθήκες μπορούμε να συλλέξουμε τέτοιες αφηγήσεις. Τα ερωτήματα αυτά στοχεύουν να αποτελέσουν έναυσμα για μια συζήτηση στην πολιτική ψυχολογία ακολουθώντας τα χνάρια που άφησε ο Παύλος Πανταζής.

Ταυτότητες φύλου και διασταυρούμενες κατηγορικές υπαγωγές: Προσδοκίες εφήβων της μειονότητας για τις σχέσεις των δύο φύλων στην ιδιωτική και δημόσια σφαίρα

Δέσποινα Σακκά

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Μόνον πολύ πρόσφατα οι έρευνες για το φύλο, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, θέωρησαν την κατηγορία «εθνοπολιτισμική προέλευση» ή την κατηγορία «φυλή» (race) ως ένα σημαντικό παράγοντα ο οποίος επηρεάζει τις εμπειρίες ανδρών και γυναικών μαζί με μια τρίτη κατηγορία, αυτήν της «κοινωνικοοικονομικής διαστρωμάτωσης» (Dines & Humez, 2003· Quina & Bronstein, 2003· Σακκά κ.ά., 2008). Η παρούσα μελέτη λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω κατηγορίες αποσκοπεί στη διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους οι ίδιοι οι έφηβοι διαχειρίζονται την υπαγωγή τους σε αυτές προκειμένου να αποδώσουν νόημα στις σχέσεις των δύο φύλων στην ιδιωτική και δημόσια σφαίρα. Στη μελέτη συμμετείχαν 50 συνολικά άτομα (20 μαθητές/τριες της μειονότητας και 30 της κυρίαρχης ομάδας). Από τους εφήβους οι 25 ήταν αγόρια και οι 25 κορίτσια και φοιτούσαν στην γ' γυμνασίου και την γ' λυκείου σε σχολεία της πόλης της Κομοτηνής. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω συνέντευξης στα ελληνικά ή τα πομακικά από δύο δίγλωσσους ερευνητές. Υποβλήθηκαν σε θεματική ανάλυση και κατηγοριοποίηση. Η μελέτη αναδεικνύει τις πολλαπλές ταυτότητες φύλου που δομούνται από πολιτισμικά διαφορετικές, ως προς το φύλο, τη θρησκεία και την κοινωνική θέση, ομάδες εφήβων.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

13:00 -14:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 10 // ΟΡΦΕΑΣ

Ανάπτυξη και εφαρμογή πολυεπίπεδων δράσεων για τη στήριξη των σχολείων σε καταστάσεις κρίσης: Παρέμβαση μετά από πυρκαγιές

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Χρυσή Χατζηχρήστου**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Συζητήτρια: **Ελευθερία Γωνίδα**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στο συμπόσιο παρουσιάζονται οι πολυεπίπεδες διαστάσεις ενός μοντέλου παρέμβασης που αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών στο πλαίσιο στήριξης των σχολικών κοινοτήτων στις περιοχές που επλήγησαν από την καταστροφική πυρκαγιά το καλοκαίρι του 2018. Ειδικότερα στην πρώτη εισήγηση παρουσιάζεται συνοπτικά το εννοιολογικό πλαίσιο στο οποίο βασίστηκε η ανάπτυξη των ποικίλων δράσεων και παρεμβάσεων τόσο σε σχέση με τις πυρόπληκτες περιοχές όσο και γενικότερα για τη στήριξη των ποικίλων ευάλωτων ομάδων στη σχολική κοινότητα (π.χ. μετανάστες, πρόσφυγες, παρέμβαση μετά από κρίση κλπ). Η δεύτερη εισήγηση περιγράφει το συνδυαστικό μοντέλο που αναπτύχθηκε για την παροχή επιμόρφωσης, διαλεκτικής ψυχολογικής συμβουλευτικής και στήριξης-εποπτείας στις ψυχολόγους που τοποθετήθηκαν στα σχολεία των πυρόπληκτων περιοχών για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και της καταλληλότητας των παρεχόμενων σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών. Η τρίτη εισήγηση αναφέρεται στο παρεμβατικό πρόγραμμα με τίτλο MAZI+1 που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο των κατάλληλων πρακτικών για τα σχολεία για την στήριξη των παιδιών μετά από τραυματικές εμπειρίες. Παρουσιάζονται επίσης τα ερευνητικά δεδομένα που αφορούν στην εκτίμηση αναγκών των σχολείων αλλά και τα αρχικά δεδομένα από την αξιολόγηση του προγράμματος που εφαρμόστηκε για την προαγωγή της ψυχικής ανθεκτικότητας των παιδιών στις συγκεκριμένες περιοχές. Τέλος η τέταρτη εισήγηση εστιάζεται ειδικότερα στο ρόλο του σχολικού ψυχολόγου σε σχέση με τη στήριξη ευάλωτων ομάδων, με ιδιαίτερη αναφορά στην παροχή ψυχολογικών υπηρεσιών σε σχολείο της Ανατολικής Αττικής μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές. Το συμπόσιο αποσκοπεί μέσα από την παρουσίαση των ποικίλων εμπειρικά τεκμηριωμένων δράσεων να συμβάλει στην παροχή κατευθύνσεων για την ανάπτυξη πρακτικών κατάλληλα προσανατολισμένων στη στήριξη των ευάλωτων ομάδων στη σχολική κοινότητα και την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του ρόλου του σχολικού ψυχολόγου στο πλαίσιο της διαχείρισης κρίσεων.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μοντέλο Διασύνδεσης Πανεπιστημίου - Σχολικών Κοινοτήτων για την Παροχή Σχολικών Ψυχολογικών Υπηρεσιών σε σχολικές μονάδες ευαίσθητοποιημένες στις ανάγκες ευάλωτων ομάδων μαθητών στην εμφάνιση ψυχολογικού τραύματος

Χρυσή Χατζηχρήστου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα τελευταία χρόνια διεθνώς υπάρχει αυξανόμενο επιστημονικό ενδιαφέρον σε επίπεδο προσεγγίσεων και προγραμμάτων παρέμβασης που εστιάζουν στη δυνατότητα της σχολικής κοινότητας να αντεπεξέλθει στις μαθησιακές και ψυχοκοινωνικές ανάγκες ευάλωτων ομάδων μαθητών για την εμφάνιση ψυχολογικού τραύματος. Αρχικά παρουσιάζεται το εννοιολογικό πλαίσιο στο οποίο βασίστηκε η ανάπτυξη των ποικίλων δράσεων και παρεμβάσεων του Εργαστηρίου Σχολικής Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών σχετικά με τη στήριξη των ποικίλων ευάλωτων ομάδων στη σχολική κοινότητα (π.χ. μετανάστες, πρόσφυγες, παρέμβαση μετά από κρίση, φυσικές καταστροφές). Στη συνέχεια, περιγράφεται συνοπτικά το Μοντέλο Διασύνδεσης Πανεπιστημίου - Σχολικών Κοινοτήτων για την Παροχή Σχολικών Ψυχολογικών-συμβουλευτικών Υπηρεσιών που αναπτύχθηκε με σκοπό την ανταπόκριση στις ψυχολογικές ανάγκες των μαθητών σε περιόδους ανάκαμψης και προσαρμογής της σχολικής κοινότητας μετά από φυσικές καταστροφές. Το προτεινόμενο μοντέλο σχεδιάστηκε προκειμένου να αναπτυχθούν οι συγκεκριμένοι τομείς δράσης και παρέμβασης που υλοποιήθηκαν από ψυχολόγους σε σχολεία της Ανατολικής Αττικής (νηπιαγωγεία και δημοτικά) μετά την πυρκαγιά τον Ιούλιο του 2018, με τη συστηματική συνεργασία, συμβουλευτική και υποστήριξη που παρείχε η επιστημονική ομάδα του Εργαστηρίου Σχολικής Ψυχολογίας για τη σχολική χρονιά 2018-2019. Προς αυτή την κατεύθυνση δίνεται έμφαση στην παροχή σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών που βασίζονται σε σύγχρονες τάσεις και εννοιολογικές προσεγγίσεων στη σχολική ψυχολογία ενσωματώνοντας παράλληλα προσεγγίσεις και πρακτικές για σχολεία ευαίσθητοποιημένα στις ανάγκες μαθητών ευάλωτων στην εμφάνιση ψυχολογικού τραύματος. Με βάση το προτεινόμενο μοντέλο αναδύεται η ανάγκη πολυεπίπεδων δράσεων και παρεμβάσεων σε επίπεδο συστήματος ώστε το σχολείο να λειτουργήσει προστατευτικά για την ψυχική υγεία των παιδιών, την πρόληψη για την εκδήλωση τραύματος και την προαγωγή της ψυχικής τους ευεξίας.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Πολυεπίπεδο μοντέλο επιμόρφωσης, διαλεκτικής ψυχολογικής συμβουλευτικής και εποπτείας στο πλαίσιο παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών με έμφαση σε ευάλωτες ομάδες

Θεοδώρα Υφαντή, Γιώργος Γεωργουλέας & Αικατερίνη Λαμπροπούλου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στην εισήγηση περιγράφεται ένα πολυεπίπεδο συνδυαστικό μοντέλο που αναπτύχθηκε για την επιμόρφωση, την παροχή διαλεκτικής ψυχολογικής συμβουλευτικής και στήριξης-εποπτείας στις ψυχολόγους που τοποθετήθηκαν στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης των πυρόπληκτων περιοχών. Το μοντέλο αυτό αποσκοπούσε στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και της κατάλληλης πλαισίωσης των παρεχόμενων σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών στα σχολεία και την κατάλληλη πλαισίωση των παρεμβάσεων με έμφαση στο τραύμα. Ειδικότερα παρουσιάζονται συνοπτικά τα στάδια, το περιεχόμενο, τα σημαντικά ζητήματα που αναδύθηκαν καθώς και οι διαδικασίες παρέμβασης και ενδεικτικοί τρόποι διαχείρισης τόσο σε επίπεδο διαλεκτικής ψυχολογικής συμβουλευτικής όσο και εποπτείας. Επιπλέον παρουσιάζεται ο στόχος και το περιεχόμενο της επιμόρφωσης καθώς και οι διαδικασίες αξιολόγησης των διαστάσεων του προτεινόμενου μοντέλου που εμπεριέχει βασικές διαστάσεις του ρόλου του σχολικού ψυχολόγου.

Μαζί+1 (Ενδυναμωνόμαστε... Νοιαζόμαστε... Αισιοδοξούμε): Πρόγραμμα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, ανάκαμψης και προαγωγής ψυχικής ανθεκτικότητας στη σχολική κοινότητα

Θεοδώρα Υφαντή, Παναγιώτης Λιανός & Χρυσή Χατζηχρήστου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στην εισήγηση παρουσιάζεται το Πρόγραμμα Μαζί + 1 που σχεδιάστηκε από την επιστημονική ομάδα του Εργαστηρίου Σχολικής Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, προκειμένου να συμβάλει στην ψυχολογική ενδυνάμωση του συνόλου του μαθητικού πληθυσμού σχολείων της ανατολικής αττικής (νηπιαγωγεία και δημοτικά) σε μια περίοδο ανάκαμψης και προσαρμογής μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές. Ειδικότερα το Πρόγραμμα αποσκοπεί στην ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας και στήριξης όλων των μαθητών της τάξης καθώς και στην υποστήριξη μαθητών με εξειδικευμένες ψυχολογικές ανάγκες μετά την εμπειρία της φυσικής καταστροφής. Το περιεχόμενο του Προγράμματος βασίζεται σε σύγχρονες προσεγγίσεις για την υποστήριξη σχολικών κοινοτήτων μετά από καταστροφικά γεγονότα ακολουθώντας τέσσερις βασικούς άξονες που αφορούν στην Ασφάλεια, Σύνδεση, Πρωτοβουλία, Ενδυνάμωση. Η εφαρμογή του προγράμματος υλοποιείται από ψυχολόγους με την εποπτεία μελών της επιστημονικής ομάδας του Εργαστηρίου Σχολικής Ψυχολογίας και περιλαμβάνει δομημένες δραστηριότητες για εφαρμογή στην τάξη σχεδιασμένες για δύο ηλικιακές ομάδες. Στην εισήγηση θα αναπτυχθεί η βασική δομή του, το περιεχόμενο, η μεθοδολογία και η διαδικασία εφαρμογής. Παρουσιάζονται επίσης τα ερευνητικά δεδομένα που αφορούν στην εκτίμηση αναγκών των σχολείων αλλά και τα αρχικά δεδομένα από την αξιολόγηση του προγράμματος με σκοπό την ανάδειξη της σημασίας εφαρμογής προγραμμάτων που εστιάζουν στην ψυχική ανθεκτικότητα και ανταποκρίνονται στις ψυχολογικές ανάγκες μαθητών στην τάξη που ενδεχομένως έχουν εκτεθεί σε στρεσογόνες εμπειρίες ζωής.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Ο ρόλος του σχολικού ψυχολόγου σε ένα σχολείο της Ανατολικής Αττικής: Στήριξη των μαθητών στο σχολικό πλαίσιο μετά απόμια κατάσταση κρίσης

Μαρία Μπαρδουινιώτη

Σχολική ψυχολόγος

Το είδος των κρίσεων που αγγίζουν τη σχολική ζωή τα τελευταία χρόνια έχει επιτείνει την ανάγκη για εξειδικευμένη και συστηματική αντιμετώπιση των αναγκών των μαθητών με βάση πολυεπίπεδα μοντέλα παρέμβασης. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται τα στάδια που ακολουθήθηκαν και οι δράσεις που υλοποιήθηκαν για την παροχή των ψυχολογικών υπηρεσιών σε ένα σχολείο της Ανατολικής Αττικής μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές. Αρχικά, περιγράφονται οι άξονες που αξιοποιήθηκαν για την εκτίμηση των αναγκών του σχολικού πλαισίου σε ποικίλους τομείς. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι παρεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο στη σχολική κοινότητα. Ειδικότερα, αναλύεται ο σύγχρονος και πολυδιάστατος ρόλος του σχολικού ψυχολόγου, ο οποίος αφορά ποικίλους τομείς δράσης όπως τη διαλεκτική συμβουλευτική σε εκπαιδευτικούς, τη συμβουλευτική σε γονείς και μαθητές, την εφαρμογή προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και άλλων προγραμμάτων παρέμβασης και τη συνεργασία με φορείς της κοινότητας. Στην παρουσίαση, επίσης, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στη διαδικασία εφαρμογής του Προγράμματος Μαζί + 1 και στις εμπειρίες που αποκόμισαν οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί με τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Τέλος, πραγματοποιείται αποτίμηση της στελέχωσης ενός σχολείου της Ανατολικής Αττικής με σχολικό ψυχολόγο και επισημαίνεται η σημασία της κατάλληλης και εξειδικευμένης κατάρτισης και η ανάγκη διαρκούς εποπτείας των ψυχολόγων προκειμένου να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις ποικίλες ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού, γενικότερα, και των ευάλωτων ομάδων μαθητών, ειδικότερα, μετά από μία στρεσογόνα εμπειρία ζωής.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

13:00 - 14:00 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΝΙΚΗ

Παράγοντες που συμβάλλουν στην ευημερία και την ποιότητα ζωής στο άτομο και την ομάδα: προς μια διευρυμένη οπτική της υγείας και του ρόλου της συμβουλευτικής ψυχολογίας

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Βασιλική Γιωτσίδη**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Συζητητής: **Αναστάσιος Σταλίκας**, *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ), ως υγεία ορίζεται η κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχολογικής και κοινωνικής ευημερίας κατά την οποία το άτομο αξιοποιεί το δυναμικό του, μπορεί να αντιμετωπίζει τις στρεσογόνες καταστάσεις, είναι δημιουργικό και συνεισφέρει στην κοινότητα. Σε συνέχεια αυτών των σύγχρονων θεωρήσεων, η έρευνα έχει εστιάσει στη διερεύνηση των παραγόντων που συμβάλλουν στην ευημερία του ατόμου, καθώς και στην ενίσχυση της ευημερίας μέσω εξειδικευμένων παρεμβάσεων. Στόχος του συμποσίου είναι να παρουσιαστούν ερευνητικά δεδομένα που αφορούν σε παράγοντες σχετικούς με την προαγωγή της ευημερίας σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο. Η πρώτη εισήγηση αφορά τη διερεύνηση της ψυχικής ευεξίας σε Έλληνες φοιτητές μέσω της καινοτόμου μεθόδου photo-voice, με στόχο την ανάδειξη της σημασίας της ευημερίας στη συμβουλευτική φοιτητών. Η δεύτερη εισήγηση παρουσιάζει τις εφαρμογές της θεωρίας αυτοπροσδιορισμού, η οποία συσχετίζεται με την κινητοποίηση του ατόμου προς την κατεύθυνση της προσωπικής ανάπτυξης. Η παρουσίαση της θεωρίας πλαισιώνεται με τα αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας σχετικά με την οπτική του πελάτη για τους παράγοντες που προάγουν τον αυτοπροσδιορισμό και την ανθεκτικότητα κατά τη συμβουλευτική/θεραπευτική διαδικασία. Η τρίτη εισήγηση παρουσιάζει την πιλοτική εφαρμογή μιας θετικής ψυχολογικής παρέμβασης προαγωγής της ευημερίας σε παιδιά με συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες. Η έννοια της ικανοποίησης από τη ζωή, ως βασικός δείκτης της υποκειμενικής ευημερίας του ατόμου, παρουσιάζεται στην τέταρτη εισήγηση αναφορικά με τους παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτή, όπως προκύπτουν από έρευνα σε πανελλήνιο δείγμα Ελλήνων εκπαιδευτικών. Απώτερος στόχος του συμποσίου είναι η αξιοποίηση αυτών των ερευνητικών δεδομένων στο πλαίσιο εφαρμογής της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Οι φοιτητές φωτογραφίζουν και συζητούν για την ψυχική ευεξία: η χρήση της μεθόδου photo-voice

Αύρα Λάου & Φιλία Ίσαρη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα ποιοτική έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση και κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι φοιτήτριες/ές βιώνουν, αντιλαμβάνονται και νοηματοδοτούν την ψυχική ευεξία στην καθημερινή τους ζωή. Η δειγματοληψία είναι σκόπιμη και εστιάζει σε πρωτοετείς και τελειόφοιτους φοιτητές που φοιτούν σε πανεπιστήμια στην περιφέρεια της Αττικής. Για τη συλλογή των δεδομένων θα αξιοποιηθούν οπτικές μέθοδοι και ομάδες εστίασης. Αρχικά η τεχνική της φωτο-φωνής (photo-voice), κατά την οποία οι συμμετέχοντες θα κληθούν να βγάλουν φωτογραφίες προκειμένου να αποτυπώσουν εικόνες αναφορικά με το βίωμα της ψυχικής ευεξίας. Στη συνέχεια, θα έχουν την ευκαιρία να περιγράψουν και να νοηματοδοτήσουν τις φωτογραφίες τους στο πλαίσιο τεσσάρων (4) ομάδων εστίασης (6-8 φοιτητές/ομάδα), καθώς και να ανταλλάξουν απόψεις και να συζητήσουν γύρω από θέματα που αφορούν στην ψυχική ευεξία. Το ερευνητικό οπτικό υλικό θα αναλυθεί με την πολυκειμενική θεματική ανάλυση, ενώ τα λεκτικά δεδομένα με τη θεματική ανάλυση. Τα ευρήματα, μεταξύ άλλων, θα συζητηθούν ως προς τη σημασία τους για τη συμβουλευτική φοιτητών τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και παρέμβασης.

Εφαρμογές της θεωρίας αυτοπροσδιορισμού στη Συμβουλευτική Ψυχολογία: Ποιοτικά ερευνητικά δεδομένα σχετικά με την οπτική του πελάτη

Αγάθη Λακιώτη¹, Βασιλική Γιωτσίδη² & Αναστάσιος Σταλίκας¹

¹Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η θεωρία αυτοπροσδιορισμού αποτελεί μια σύγχρονη θεωρία κινήτρων που συμβάλλει στην ανθρώπινη ανάπτυξη, την ευημερία και την ποιότητα ζωής, έχοντας εκτεταμένη ερευνητική βάση και εφαρμογές σε ποικίλους τομείς. Βασική έννοια της θεωρίας αυτοπροσδιορισμού αποτελεί η έννοια της κινητοποίησης. Συγκεκριμένα, η θεωρία διακρίνει ανάμεσα στην αυτόνομη και την ελεγχόμενη κινητοποίηση και προτείνει ότι η αυτόνομη κινητοποίηση οδηγεί σε καλύτερη ψυχολογική υγεία, καλύτερες επιδόσεις, θετικότερες σχέσεις, επιμονή και δημιουργικότητα. Καθώς η κινητοποίηση αποτελεί κεντρική έννοια για τη συμβουλευτική διαδικασία και τη θεραπευτική αλλαγή, ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στις εφαρμογές της θεωρίας αυτοπροσδιορισμού στην αποτελεσματικότητα της θεραπείας και τη διατήρηση της θεραπευτικής αλλαγής. Επιπλέον, θα συζητηθούν τα στοιχεία που αποτελούν βασικά συστατικά ενός διευκολυντικού θεραπευτικού περιβάλλοντος, ενός περιβάλλοντος που προάγει τον αυθεντικό αναστοχασμό και οδηγεί στην ενδυνάμωση του πελάτη. Στο πλαίσιο αυτό θα γίνει η παρουσίαση των ευρημάτων μιας ποιοτικής έρευνας η οποία επικεντρώθηκε στη διερεύνηση των παραγόντων που συμβάλλουν στην ενίσχυση του αυτοπροσδιορισμού και της ψυχικής ανθεκτικότητας από την οπτική του πελάτη. Η έρευνα βασίστηκε σε ημι-δομημένες σε βάθος συνεντεύξεις με 13 πελάτες ψυχοθεραπείας, ενώ η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη μεθοδολογία της εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας. Στην παρουσίαση θα γίνει συζήτηση των ευρημάτων υπό το πρίσμα της θεωρίας αυτοπροσδιορισμού και θα εντοπιστούν τα στοιχεία ενός διευκολυντικού περιβάλλοντος που αναδεικνύονται από τους ίδιους τους πελάτες. Τέλος, θα γίνουν συγκεκριμένες προτάσεις για τους τρόπους και

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

τις στρατηγικές με τις οποίες μπορεί να ενισχυθεί η αυτόνομη κινητοποίηση του ατόμου, στο πλαίσιο ενός διευρυμένου ρόλου της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας.

Η παρέμβαση του καλύτερου δυνατού εαυτού σε παιδιά: Σχεδιασμός, διερεύνηση, επίδραση

Βασιλική Κουβάκη, Άννυ Μπενέτου & Αναστάσιος Σταλίκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Ολοένα και περισσότερες έρευνες, τα τελευταία χρόνια, επισημαίνουν τη συμβολή των θετικών ψυχολογικών παρεμβάσεων στα παιδιά, καθώς αυτές αφορούν στην καλλιέργεια των δυνατοτήτων των παιδιών, με στόχο την ψυχική τους άνθηση και ευημερία. Βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της επίδρασης της Θετικής Ψυχολογικής Παρέμβασης (PPI) ο «Καλύτερος Δυνατός Εαυτός» (Best Possible Self) σε παιδιά με συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες. Στην έρευνα συμμετείχαν 23 παιδιά ηλικίας 6-12 ετών, οι γονείς των οποίων είχαν ζητήσει βοήθεια από δομή ψυχικής υποστήριξης. Τα κριτήρια για τη συμμετοχή στην έρευνα ήταν οι κλίμακες CBCL για τις συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες. Δημιουργήσαμε ένα πρόγραμμα 4 εβδομάδων για να διερευνήσουμε την επίδρασή του στη συναισθηματική κατάσταση και την έννοια του εαυτού μετά την παρέμβαση. Τα παιδιά συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια για τη συναισθηματική κατάσταση (PANAS for children) και την έννοια εαυτού (TSCS-2) στην πρώτη συνεδρία, πριν την παρέμβαση και στην τελευταία συνεδρία, μετά την παρέμβαση. Στα παιδιά της ομάδας παρέμβασης ζητήθηκε να οραματιστούν και να ζωγραφίσουν τον καλύτερο δυνατό εαυτό, ενώ η ομάδα ελέγχου ζωγράφισε κάτι που έκανε μέσα στη μέρα. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν αύξηση των θετικών συναισθημάτων για την ομάδα παρέμβασης σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου. Όσον αφορά την προσωπική έννοια του εαυτού αυτή φαίνεται να διευρύνεται όσο αυξάνουν τα θετικά συναισθήματα. Τέλος, η παρέμβαση ήταν πιο αποτελεσματική για τα παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα προσοχής, άγχος και/ή κατάθλιψη και λιγότερο ωφέλιμη για παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς. Τα ευρήματά της παρούσας έρευνας είναι ενδεικτικά και χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Η ικανοποίηση από τη ζωή των Ελλήνων εκπαιδευτικών σε σχέση με επιμέρους συναισθηματικούς, γνωστικούς, δημογραφικούς και εργασιακούς παράγοντες

Μαρία Θεολογίτου¹, Καλλιόπη Κουνενοπούλου², Ντίνα Κουρμούση¹ & Βασίλειος Κούτρας¹

¹ Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ² Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Η ικανοποίηση από τη ζωή αποτελεί βασικό δείκτη της υποκειμενικής ευημερίας του ατόμου και αφορά σε μια συνολική αίσθηση ικανοποίησης από σημαντικές παραμέτρους της ζωής, όπως η υγεία, η καθημερινή δραστηριότητα, οι διαπροσωπικές σχέσεις και η εργασία. Λαμβάνοντας υπόψη την κρίσιμη σημασία της, η παρούσα εργασία έχει στόχο να μελετηθεί η σχέση της ικανοποίησης από τη ζωή των Ελλήνων εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων και ειδικοτήτων με επιμέρους συναισθηματικούς, γνωστικούς, προσωπικούς και εργασιακούς παράγοντες. Στην έρευνα συμμετείχαν 3.668 εκπαιδευτικοί από όλη την Ελλάδα, με μέση ηλικία τα 43,4 έτη. Χορηγήθηκαν κλίμακες αναφορικά με την Ικανοποίηση από τη Ζωή (SWLS), την Αυτοεκτίμηση (RSES), τη Συναισθηματική Νοημοσύνη (WLEIS), το Κέντρο Ελέγχου (LOC) και την Επίλυση Προβλημάτων (PSI), καθώς και ερωτήσεις σχετικά με δημογραφικά και εργασιακά στοιχεία. Η ανάλυση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης έδειξε ότι υψηλότερη επίδοση στην κλίμακα Ικανοποίησης από τη Ζωή είχαν οι έγγαμοι εκπαιδευτικοί, όσοι δίδασκαν στις μικρότερες βαθμίδες εκπαίδευσης και εκείνοι που πίστευαν ότι είχαν την υποστήριξη των προϊσταμένων τους. Επίσης, σημαντικά υψηλότερη ικανοποίηση από τη ζωή εμφάνισαν οι εκπαιδευτικοί που είχαν υψηλότερη αυτοεκτίμηση, υψηλότερη συναισθηματική νοημοσύνη αναφορικά με τη δυνατότητα αξιοποίησης του συναισθήματος («Use of Emotion») και τη δυνατότητα εκτίμησης των συναισθημάτων των άλλων («Others-Emotions Appraisal») και υψηλότερο εσωτερικό κέντρο ελέγχου. Αντίθετα, μειωμένη ικανοποίηση από τη ζωή δήλωσαν οι εκπαιδευτικοί που εξέφραζαν μειωμένη εμπιστοσύνη στην ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Συμπερασματικά, φαίνεται ιδιαίτερα σημαντικό να συμπεριληφθεί η ενίσχυση συγκεκριμένων ψυχολογικών και γνωστικών παραγόντων στα προγράμματα σπουδών των εκπαιδευτικών, προκειμένου να βελτιωθεί η ικανοποίησή από τη ζωή και η ευημερία τους.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

13:00 - 14:00 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 11 // ΑΘΗΝΑ

Ανθρώπινα δικαιώματα, ο ρόλος της ψυχολογίας και της εκπαίδευσης

Οργανώτριες/Πρόεδροι: **Αναστασία Βαλεντίνη Ρήγα¹, Άρτεμις Γιώτσα² & Rosella Tommasoni³**

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης Γεν. Γραμ. Ελληνικού Συνδέσμου Ηνωμένων Εθνών (ΕΣΗΕ), ²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ³Παν/μιο Cassino and Southern Lazio

Συζητητής: **Διονύσιος Καλαμάκης**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
Πρόεδρος Ελληνικού Συνδέσμου Ηνωμένων Εθνών

Στις συνδιασκέψεις του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μεταξύ των θεμάτων που απασχολούν τις επιτροπές του, αναφέρονται και τα θέματα της οικογένειας σε σχέση με την μεταμοντέρνα κοινωνία, την πολυπολιτισμικότητά της, την εκπαίδευση και την ψυχολογική στήριξη των μελών της. Στο συμπόσιο θα αναπτυχθούν οι ακόλουθες θεματικές: α) η προστασία εφήβων και παιδιών κάτω από συνθήκες επικίνδυνης εργασίας. Ανάπτυξη προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής και εκπαιδευτικής στήριξης, β) θεματικές Προσομοίωσης στο πρόγραμμα WINMUN «Model UNS» για νέους/νέες ηλικίας 14-30 ετών σχετικά με γυναικεία θέματα (εμπόριο γυναικών, παράνομα στρατεύματα), οικονομικούς πόρους, ισότητα των φύλων και ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσής τους και τέλος οι κλιματικές αλλαγές, γ) ο ρόλος του δασκάλου στην διάδοση της γνώσης: δημιουργικότητα, ελαστικότητα και διδακτική εμπειρία, δ) η παιδαγωγική της ένταξης των μαθητών ΜΕΑ στο κανονικό σχολείο, ε) η εκπαίδευση των ψυχολόγων στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειδικά με ομάδες προσφύγων.

Η προστασία εφήβων και παιδιών κάτω από συνθήκες επικίνδυνης εργασίας. Ανάπτυξη προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής και εκπαιδευτικής στήριξης

Αναστασία-Βαλεντίνη Ρήγα

Πανεπιστήμιο Κρήτης, ΕΣΗΕ

Έκθεση της UNICEF διαπιστώνει ότι εκατομμύρια παιδιά διεθνώς απασχολούνται σε βαριές ανθυγιεινές εργασίες, ορισμένα εξ αυτών ωθούνται στην πορνεία, αποτελώντας μια από τις πλέον «κερδοφόρες επιχειρήσεις». Πόσο σε βάθος γνωρίζουμε το θέμα της παιδικής εργασίας; Πως μπορούμε να βοηθήσουμε στην καταπολέμηση αυτού του φαινομένου; Στην εισήγησή μας παρουσιάζουμε ένα πρόγραμμα κοινωνικής-παιδαγωγικής στήριξης για τη βοήθεια των παιδιών σε καταστάσεις κρίσης και επικίνδυνης εργασίας. Ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (ILO) και το Διεθνές Πρόγραμμα για την Εξάλειψη της Παιδικής Εργασίας (IPEC), χρησιμοποιούν μία πολυεπίπεδη προσέγγιση στήριξης, πρόνοιας και πρόληψης με την υποστήριξη της Διεθνούς Κοινότητας η οποία αναλαμβάνει την υπευθυνότητα αυτών των προγραμμάτων. Αναφέρεται στην προώθηση, την εκτέλεση των Συμβάσεων ενάντια στην παιδική Εργασία, την επιστράτευση και την κινητοποίηση ειδικών κυβερνητικών ομάδων μέσω εκπομπών στα ΜΜΕ. Η IPEC δημιούργησε το Πρόγραμμα SCREAM, Στήριξης των Δικαιωμάτων του Παιδιού, δια μέσου Εκπαιδευτικού υλικού, της Τέχνης και των Media: «Μάθηση να γνωρίζω, να πράττω, να ζω και να υπάρχω» δια μέσου της εκπαίδευσης. Αυτός είναι ο βασικός στόχος του εν λόγω Προγράμματος.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Πρόγραμμα Προσομοίωσης «Model UNS» της WFUNA (World Federation of the United Nations Association)

Ιωάννα Σταματίνα Παναγιωτακοπούλου
Πανεπιστήμιο Cassino and Southern Lazio

Το Πρόγραμμα της Διεθνούς Συνάντησης Νέων μελών της WFUNA, ηλικίας 14-30 ετών, διοργανώνεται, ετησίως, από τον εν λόγω Σύνδεσμο, σε διαφορετική χώρα κάθε φορά. Η εμπειρία της εισηγήτριας σχετίζεται με το πρόγραμμα προσομοίωσης «Model UNS» του 2014 στο οποίο συμμετείχε ως εκπρόσωπος της Ελλάδος (ΕΣΗΕ). Διοργανώθηκε στη Ρώμη από την SIOI/UNA Italy και τη FAO (International Fund for Agricultural Development). Η SIOI/UNA ιδρύθηκε το 1944 και τελεί υπό την επίβλεψη του Ιταλικού Υπουργείου των Εξωτερικών. Συμμετείχαν 350 νέοι/νέες εκπρόσωποι διαφόρων χωρών της WFUNA. Αυτή η διεθνής συνάντηση είχε σκοπό την εκπαίδευσή τους υπό μορφή προσομοίωσης σε θεωρητικό/πρακτικό πλαίσιο σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διπλωματίας, διεθνών σχέσεων και οργανισμών συναφών με τον ΟΗΕ καθώς και διεθνούς προστασίας ομάδων σε καταστάσεις κρίσης.

Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε σε 4 ομάδες Model

1. Παράνομα στρατεύματα και εμπόριο γυναικών.
2. Εξασφάλιση επάρκειας τροφής σε υπανάπτυκτες και εμπόλεμες χώρες.
3. Ισότητα των φύλων, θρησκεία, υποστήριξη γυναικών μέσω εκπαίδευσης.
4. Κλιματικές αλλαγές και περιβάλλον.

Η παιδαγωγική της ένταξης των μαθητών ΜΕΑ στο κανονικό σχολείο, στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Ανδρέας Ζεργιώτης¹ & Μένια Μαυράκη²

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων,

²Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

Η Παιδαγωγική της ένταξης και της ενσωμάτωσης, αναθεωρώντας απόψεις του παρελθόντος απορρίπτει κάθε είδους διαχωριστική εκπαίδευση και προτείνει τη μετατροπή του κανονικού σχολείου σε «ένα σχολείο για όλους», μέσα στο οποίο θα μπορεί να παρέχεται η κατάλληλη εκπαίδευση και να ολοκληρώνεται χωρίς εμπόδια η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας όλων των παιδιών, ανεξαρτήτως των όποιων ειδικών εκπαιδευτικών τους αναγκών και αποκλίσεων στον τομέα της ανάπτυξής τους. Στη λογική ότι όλοι οι μαθητές, χωρίς διακρίσεις με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, δικαιούνται ισότιμη εκπαίδευση μέσα σε ένα σχολικό περιβάλλον που δεν θα τους κατηγοριοποιεί και δεν θα τους διαχωρίζει με οποιονδήποτε τρόπο, αναπτύχθηκε από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του '90 ένα ισχυρό κίνημα ενταξιακής εκπαίδευσης. Μια τέτοια παιδαγωγική προσέγγιση προϋποθέτει σημαντικές αλλαγές στο σχολικό περιβάλλον, που περιλαμβάνουν από ενίσχυση και διαφοροποίηση της υλικοτεχνικής του υποδομής και μερική τροποποίηση των υπάρχουσών υποδομών του έως και αλλαγές και τροποποιήσεις στο αναλυτικό πρόγραμμα λειτουργίας του, ενώ ταυτόχρονα απαιτεί ιδεολογική πάλη και διάλογο μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων του με ταυτόχρονη άρση των προκαταλήψεων για την προαγωγή ενός μοντέλου ίσων ευκαιριών και δικαιωμάτων για όλους τους μαθητές. Με αυτή την πρακτική της ενσωμάτωσης, το σχολείο ενισχύει την υλικοτεχνική του υποδομή και το ανθρώπινο δυνα-

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

μικό του, θέτοντας ως προτεραιότητα τη δική του ετοιμότητα αλλά και τη δυνατότητα να ανταποκριθεί σε όλους τους μαθητές του ξεχωριστά με βάση τις ανάγκες τους, κάνοντας το ίδιο όλες εκείνες τις αναγκαίες προσαρμογές που απαιτούνται στα διάφορα επίπεδα κι αναθεωρώντας ότι δεν είναι συμβατό με τις νέες διαφοροποιημένες και αυξημένες ανάγκες των μαθητών του. Η μορφή του σύγχρονου σχολείου αλλάζει συνεχώς και οι εκπαιδευτικοί του επιμορφώνονται για να ανταποκριθούν λειτουργικά και με επάρκεια στις αλλαγές αυτές. Ο όρος δηλαδή αυτής της μορφής ένταξης ουσιαστικά ξεφεύγει από τα στενά όρια της εκπαιδευτικής ορολογίας και αποκτά νόημα και ουσία πρωτίστως κοινωνική και πολιτιστική, αφού εμπεριέχει αλλά και αντικατοπτρίζει την ιδεολογία και τη φιλοσοφία μιας «κοινωνίας για όλους», στο πλαίσιο των βασικών και θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι να καταδείξει την αναγκαιότητα της συνεκπαίδευσης στο πλαίσιο της εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Human Rights: Creativity, Psychology and Education for a social inclusion

Rosella Tomassoni¹, Nicola Santangelo² & Lungu Monica Alina³

University of Cassino and Southern Lazio

The paper examines the developing innovative psycho-pedagogical teaching models, “centered” on the actual needs of the students for an effective social inclusion. In a world in constant transformation where learning becomes permanent, and equality and human dignity take on a leading role in educational policies, there is a need to identify teaching methodologies that allow students to acquire the skills necessary to learn. In this context it becomes necessary to develop teaching models that take account of: a) the psychological complexity of individuals; b) the students’ needs and the learning over time; c) the opportunity to link the theoretical concepts and contextualize them in everyday life d) to investigate the formative value of experience in education e) the need to promote a culture of integration that takes into account the rights of all subjects involved in the educational process. The work offers a few psycho-pedagogical considerations on the development of teaching models that in addition to the transmission of knowledge and skills also promote integration and cooperation between people.

Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εκπαίδευση των Ψυχολόγων

Άρτεμις Γιώτσα

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στις μέρες μας η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο με πολλές διαστάσεις. Μετακινήσεις πληθυσμών γίνονται σε καθημερινή βάση με άμεσα εμπλεκόμενους άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Βασικά Ανθρώπινα Δικαιώματα παραβιάζονται. Στο πλαίσιο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εμπλέκονται ειδικοί της ψυχικής υγείας με ενεργό ρόλο. Οι ψυχολόγοι παίζουν σημαντικό ρόλο στην προστασία και προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προσφέροντας βοήθεια και ψυχολογική υποστήριξη σε παιδιά, γονείς, ολόκληρες οικογένειες, ενήλικες και σε ολόκληρη την κοινότητα. Οι ψυχολόγοι πρέπει να εκπαιδεύονται στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από κατάλληλα προσαρμοσμένα γνωστικά αντικείμενα κατά τη διάρκεια των σπουδών τους (κοινωνική ψυχολογία, διαπολιτισμική ψυχολογία, εκπαιδευτική ψυχολογία, κλινική ψυχολογία κ.α.). Η εργασία των

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

ψυχολόγων στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κρίνεται απαραίτητη, ειδικά στον τομέα της εργασίας με μετανάστες και πρόσφυγες. Οι ψυχολόγοι καλούνται να εκπαιδευτούν στους παράγοντες κινδύνου και στους προστατευτικούς παράγοντες, σε θέματα επιπολιτισμού, άγχους και μετατραυματικού στρες. Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στην εκπαίδευση των ψυχολόγων στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διαπολιτισμικό επίπεδο, μέσα από συνεργασίες διαφορετικών χωρών που έχουν αναπτυχθεί στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ψυχολογίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ψυχολόγων.

13:00 - 14:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 12 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Η δυναμική των δυνατοτήτων μάθησης και εκπαίδευσης μαθητών δημοτικού σχολείου με υψηλές ικανότητες

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Αικατερίνη Γκαρή**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Συζητήτρια: **Ασημίνα Ράλλη**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το συμπόσιο αυτό παρουσιάζει μία ευρείας κλίμακας εμπειρική μελέτη που βασίζεται θεωρητικά στη συστημική προσέγγιση της εκπαίδευσης που επικεντρώνεται στις δυναμικές αλληλεπιδράσεις μαθητών και σχολικού περιβάλλοντος, καθώς και σε ποιοτικά δεδομένα που προκύπτουν από τα Σχέδια Οικογένειας και Τάξης μαθητών. Εστιάζει στο «Μοντέλο των Στρατηγικών Θέσεων Δράσης» (Actiotope) που, αναδεικνύοντας τη δυναμική αλληλεπίδραση των μαθητών με τα μέλη της σχολικής κοινότητας, τοποθετεί και την επισήμανση της χαρισματικότητας παιδιών και εφήβων στη καταγραφή των δυναμικών αυτών αλληλεπιδράσεων. Δίνεται έμφαση στο «Ερωτηματολόγιο Εκπαιδευτικού και Μαθησιακού Κεφαλαίου» για μαθητές (Ziegler & Baker, 2013) που, προσαρμοσμένο στην Ελληνική γλώσσα, χρησιμοποιείται σε ελληνικό δείγμα μαθητών δημοτικών δημοτικών σχολείων. Η πρώτη εισήγηση της Καλομοίρας Νιαστής είναι αφιερωμένη σε πιλοτική έρευνα 280 μαθητών και 27 εκπαιδευτικών δημόσιων δημοτικών σχολείων εστιάζοντας στα χαρακτηριστικά που απέδωσαν σε μαθητές που επεσήμαναν οι εκπαιδευτικοί του δείγματος, σε σχέση με τις αυτοαναφορές των μαθητών μέσω των ερωτηματολογίων SDQ και GSE. Στο Ερωτηματολόγιο Εκπαιδευτικού και Μαθησιακού Κεφαλαίου για μαθητές επικεντρώνεται η δεύτερη εισήγηση της Αικατερίνης Χαραλαμπίκη, στο τελικό δείγμα της έρευνας 384 μαθητών δημοτικού σχολείου, ηλικίας 10-12 ετών. Η τρίτη εισήγηση της Αικατερίνης Γκαρή επιβεβαιώνει την εγκυρότητα του Ερωτηματολογίου Εκπαιδευτικού και Μαθησιακού Κεφαλαίου σε μαθητές αυτών των ηλικιών και συσχετίζει τα ευρήματα των δέκα υποκλιμάκων εκπαιδευτικού και μαθησιακού κεφαλαίου με τις δυνατότητες, δυσκολίες και την αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας των μαθητών. Η τέταρτη εισήγηση παρουσιάζει ποσοτικά δεδομένα 42 οικογενειών που αναζητούν βοήθεια για την αντιμετώπιση ποικίλων δυσκολιών παιδιών υψηλών ικανοτήτων, σε συνδυασμό με ποιοτικά δεδομένα που προκύπτουν από Σχέδια Οικογένειας και Σχέδια Τάξης δύο μαθητών διαγνωσμένων για υψηλές ικανότητες/χαρίσματα. Τα ευρήματα σχολιάζονται σε σχέση με τη διαδικασία επισήμανσης των μαθητών αυτών στο σχολικό πλαίσιο, η οποία διαφαίνεται ότι μπορεί να εστιάζει στην αξιοποίηση της δυναμικής αλληλεπίδρασης εκπαιδευτικών και μαθητών και σε ποιοτικά δεδομένα και όχι σε ειδικά χαρακτηριστικά ψυχομετρικού χαρακτήρα των μαθητών.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μαθησιακά, κοινωνικά, συναισθηματικά και συμπεριφορικά χαρακτηριστικά παιδιών σχολικής ηλικίας με υψηλές ικανότητες: αντιλήψεις μαθητών και εκπαιδευτικών

Καλομοίρα Νιαστή & Αικατερίνη Γκαρή

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σκοπός της παρουσίασης είναι η διερεύνηση των μαθησιακών, κοινωνικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών μαθητών και μαθητριών σχολικής ηλικίας με υψηλές ικανότητες. Στην έρευνα, σε πιλοτική φάση, συμμετείχαν συνολικά 280 μαθητές, 10-12 ετών, από τους οποίους 30 επισημάνθηκαν από 27 εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που συμμετείχαν στην έρευνα εθελοντικά ως μαθητές με υψηλές ικανότητες. Οι εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν ένα σύνθετο ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε για τους σκοπούς της μελέτης, μεγάλο μέρος του οποίου βασίζεται στις κλίμακες επισήμανσης χαρισματικών μαθητών SRBCSS (Scales for Rating the Behavioral Characteristics of Superior Students, Renzulli et al., 2002) και σε παλαιότερες έρευνες στην Ελλάδα για τα γενικά χαρακτηριστικά των μαθητών υψηλών ικανοτήτων και στην καταγραφή, ενώ ένα μικρό μέρος ερωτήσεων καταγράφει τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών. Οι 280 μαθητές συμπλήρωσαν το Ερωτηματολόγιο Δυνατοτήτων και Δυσκολιών (Strengths and Difficulties Questionnaire, Goodman, 1997), την Κλίμακα Αυτοαποτελεσματικότητας GSE (General Self-efficacy, Schwarzer & Jerusalem, 1995) και αυτοσχέδιες ερωτήσεις αυτοαποτελεσματικότητας και δημογραφικών στοιχείων. Όπως φάνηκε από τα αποτελέσματα, οι εκπαιδευτικοί απέδωσαν στους μαθητές με υψηλές ικανότητες πολλά ίδια χαρακτηριστικά με αυτά που απέδωσαν οι ίδιοι στον εαυτό τους, όπως εμπιστοσύνη στις δυνάμεις τους, επινοητικότητα, καλές διαπροσωπικές σχέσεις, ικανότητες επίλυσης προβλημάτων και χαμηλή ανοχή στη ματαιώση. Στατιστικά σημαντικές διαφορές εντοπίζονται μεταξύ των μαθητών που επεσήμαναν οι εκπαιδευτικοί ως μαθητές υψηλών ικανοτήτων και μαθητών τυπικής ανάπτυξης, όσον αφορά στα χαρακτηριστικά δυνατοτήτων, δυσκολιών και αυτοαποτελεσματικότητας που απέδωσαν οι ίδιοι στον εαυτό τους. Έτσι οι μαθητές υψηλών ικανοτήτων φάνηκε ότι έχουν υψηλότερα επίπεδα αυτοπεποίθησης, προσήλωσης στο στόχο, αλληλεγγύης, επινοητικότητας και ψυχραιμίας σε αντίθεση με τους μαθητές τυπικής ανάπτυξης. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, προσφέρουν ενδιαφέροντα δεδομένα για το πλαίσιο της δημόσιας Ελληνικής εκπαίδευσης και το πώς θα μπορούσε να επισημάνει και να ενισχύσει τους μαθητές υψηλών ικανοτήτων αποσκοπώντας στην ευρύτερη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε τέτοιου είδους ζητήματα.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Διαθέσιμοι πόροι/πηγές μάθησης και εκπαίδευσης παιδιών δημοτικού σχολείου και αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας

*Αικατερίνη Χαραλαμπίκη & Αικατερίνη Γκαρή
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Το Μοντέλο Στρατηγικών Θέσεων Δράσης (Actiotore Model), υιοθετώντας συστημική οπτική των σχέσεων των μαθητών με την εκπαιδευτική κοινότητα, εστιάζει στους εσωτερικούς και εξωτερικούς πόρους/πηγές που κινητοποιούν το άτομο να προβεί σε ενέργειες που θα βελτιώσουν και θα επεκτείνουν το διαθέσιμο ρεπερτόριο δράσεων του στο σχολικό πλαίσιο. Για την διερεύνηση των διαθέσιμων πόρων/πηγών μάθησης και εκπαίδευσης των μαθητών οι Ziegler και Baker (2013) ανέπτυξαν το ερωτηματολόγιο Questionnaire of Educational and Learning Capital (QELC) σχετικά με δύο κατηγορίες διαθέσιμων πόρων/πηγών των μαθητών, τους εσωτερικούς πόρους που απαρτίζουν το μαθησιακό κεφάλαιο και τους εξωτερικούς που απαρτίζουν το εκπαιδευτικό κεφάλαιο. Δέκα υποκλίμακες μετρούν πέντε πόρους μάθησης (φυσικές-σωματικές δυνατότητες, στρατηγικές μάθησης, στοχοθεσία, προϋπάρχουσα εμπειρία, συγκέντρωση προσοχής) και πέντε πόρους εκπαίδευσης (οικονομικούς, πολιτισμικούς, κοινωνικούς, εκπαιδευτικής υποδομής, διδακτικούς), αντίστοιχα. Στην παρούσα εργασία διερευνώνται οι διαθέσιμες πηγές/πόροι μάθησης και εκπαίδευσης των μαθητών με έμφαση στη διερεύνηση της παραγοντικής δομής του ερωτηματολογίου QELC. Συμμετείχαν 384 παιδιά Δ, Ε και ΣΤ Δημοτικού σχολείου που φοιτούσαν σε σχολεία της Αθήνας και της επαρχίας. Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι η πολιτισμική αξία της εκπαίδευσης αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή δυνατοτήτων για εκπαίδευση. Αντιθέτως, κρίνουν ότι διαθέτουν σε μικρότερο βαθμό οικονομικούς πόρους, ενδεχομένως ως αποτέλεσμα της οικονομικής λιτότητας που βιώνει η χώρα. Παράλληλα, παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις στις διαθέσιμες μαθησιακές και εκπαιδευτικές πηγές των μαθητών του δείγματος, ως προς τον τόπο διαμονής των μαθητών σε Αθήνα και επαρχία. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με σχετικές διαπολιτισμικές μελέτες του Μοντέλου μελέτης του Εκπαιδευτικού και Μαθησιακού Κεφαλαίου των μαθητών και δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση των ευρημάτων για την Ελληνική Πρωτοβάθμια εκπαίδευση ως προς την ενίσχυση των μαθητών υψηλών ικανοτήτων.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μαθησιακές και εκπαιδευτικές δυνατότητες μαθητών δημοτικού σχολείου στη δυναμική των αλληλεπιδράσεων στη σχολική κοινότητα

*Αικατερίνη Γκαρή, Ιρίνα Mrvoljak-Θεοδωροπούλου & Βασιλική Νικολοπούλου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η παρουσίαση αυτή, βασισμένη στις δύο προηγούμενες, παρουσιάζει απαντήσεις στα ακόλουθα τρία ερωτήματα της μελέτης: α) σε ποιο βαθμό και πώς το θεωρητικό Μοντέλο του Εκπαιδευτικού και Μαθησιακού Κεφαλαίου των μαθητών επιβεβαιώνεται για το δείγμα των Ελλήνων μαθητών ηλικίας 10-12 ετών, β) πώς οι αυτοαναφορές των μαθητών για τους διαθέσιμους εκπαιδευτικούς και μαθησιακούς πόρους σχετίζονται με τις αντιλήψεις τους για τις δυνατότητες, δυσκολίες και αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας στο σχολικό πλαίσιο, και γ) σε ποιο βαθμό οι 27 μαθητές που επεσήμαναν οι εκπαιδευτικοί για τις υψηλές ικανότητες και υψηλό δυναμικό μέσα στην τάξη τους διαφοροποιούνται από ομάδα 35 μαθητών της ίδιας ηλικίας που επελέγησαν τυχαία από τους 384 μαθητές του δείγματος ως προς τις αντιλήψεις τους για τις δυνατότητές τους, για τους οποίους αξίζει να σημειωθεί επιπλέον ότι είχαν υψηλές επιδόσεις στη γλώσσα και στα μαθηματικά. Μέσω επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων αναδεικνύεται έγκυρο το Μοντέλο των δύο παραγόντων Εκπαιδευτικού και Μαθησιακού Κεφαλαίου των μαθητών και των 10 υποκλιμάκων του για παιδιά 10-12 ετών. Μέσω αναλύσεων ANOVA για το συνολικό δείγμα των 384 μαθητών αναδύονται επίσης διαφοροποιήσεις ως προς το φύλο, την ηλικία και την περιοχή του σχολείου φοίτησης. Θετικές μέτριες συσχετίσεις των διαθέσιμων πόρων εμφανίζονται με την αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας των μαθητών, με εξαίρεση τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους που φαίνεται να σχετίζονται σε χαμηλό βαθμό με την αυτοαποτελεσματικότητα. Μη παραμετρικές συγκρίσεις (Mann Whitney U test) παρουσιάζουν επίσης στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους 27 μαθητές που θεώρησαν οι εκπαιδευτικοί ως υψηλών ικανοτήτων και μίας τυχαίας υποομάδας του συνολικού δείγματος 35 μαθητών που δεν επισημάνθηκαν ως μαθητές υψηλών ικανοτήτων στις υπό μελέτη κλίμακες. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με την αξιοποίηση του Μοντέλου Στρατηγικών Θέσεων Δράσης (Actiotope Model) για την Ελληνική Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και την αξιοποίηση των δυναμικών αλληλεπιδράσεων μαθητών και εκπαιδευτικών στην αποδοχή και ενίσχυση των μαθητών υψηλών ικανοτήτων.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Σχέδια Οικογένειας και Τάξης παιδιών υψηλών ικανοτήτων στη σχολική ηλικία: Μελέτη περίπτωσης και ο ρόλος της συμβουλευτικής διαδικασίας

Βασιλική Νικολοπούλου & Αικατερίνη Γκαρή

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η ανάγκη αναπροσανατολισμού των εκπαιδευτικών διεργασιών υπέρ της διαφοροποίησης της δυναμικής των ικανοτήτων μάθησης και εκπαίδευσης των μαθητών είναι εμφανής στη διεθνή βιβλιογραφία. Απαιτείται η αποδοχή, ενίσχυση και υποστήριξη των ικανοτήτων όλων των μαθητών εντός του εκπαιδευτικού πλαισίου της κανονικής τάξης, στο οποίο οι μαθητές υψηλών ικανοτήτων/χαρισματικοί μαθητές θα είναι σε θέση να αναπτύξουν το υψηλό δυναμικό τους. Στο πλαίσιο της παραδοχής ότι τα παιδιά με υψηλές ικανότητες διαφοροποιούνται από το μέσο παιδί της ηλικίας τους ως προς τις νοητικές ικανότητες και τις ψυχοκοινωνικές και συναισθηματικές τους ανάγκες, η παρουσίαση αυτή εστιάζει στη συμβολή τόσο της οικογένειας, όσο και του σχολείου στην αποδοχή και ενίσχυση των παιδιών αυτών. Γίνεται αναφορά σε Σχέδια Οικογένειας και Σχέδια Τάξης παιδιών με υψηλές ικανότητες, τα οποία ζωγράφισαν τα σχέδια αυτά για τους ερευνητικούς σκοπούς της μελέτης. Το αρχικό δείγμα απετέλεσαν 42 οικογένειες με παιδί υψηλών ικανοτήτων, διαγνωσμένο από υπηρεσία μέσω παραπομπής από εκπαιδευτικούς ή τους γονείς τους για τις υψηλές ή εξαιρετικά υψηλές νοητικές ικανότητες και τις δυσκολίες που συναντούσαν στο σχολικό περιβάλλον. Τα ποσοτικά ευρήματα περιλαμβάνουν μία περιγραφική παρουσίαση των χαρακτηριστικών των 42 οικογενειών, καθώς και κάποιων αναφορών που έχουν συλλεγεί από τους εκπαιδευτικούς που είχαν στην τάξη τους συγκεκριμένους μαθητές. Στη συνέχεια, μελετώνται αναλυτικά δύο σχέδια οικογένειας και αντίστοιχα δύο σχέδια τάξης μαθητών και εντοπίζονται διεργασίες και αλληλεπιδράσεις μέσω των σχεδίων που χρήζουν ανάλυσης για το σχεδιασμό της υποστήριξης τους. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με μοντέλα της διεθνούς βιβλιογραφίας για μαθητές υψηλών ικανοτήτων και απαντώνται ερωτήματα σε σχέση με συγκεκριμένους τρόπους παρέμβασης και υποστήριξης των μαθητών αυτών στο σχολικό πλαίσιο.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 25 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2

Ψυχολογία υγείας: Ψυχολογικές προϋποθέσεις και αντιμετώπιση της σωματικής ασθένειας

Προεδρείο: **Έλενα Χάιντς**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Φαινομενολογική προσέγγιση της βιωματικής εμπειρίας μετά από βαριάτρική επέμβαση παχυσαρκίας.

Σάββας Καρασαββίδης¹ & Ηλίας Σδράλης²

¹University of Eastern Finland, ²Διαβαλκανικό Ιατρικό Κέντρο Θεσσαλονίκης

Η μετάβαση από τη νοσογόνο παχυσαρκία στην κανονικότητα έχει ερευνηθεί συστηματικά κυρίως σε ιατροκεντρικές διαστάσεις και ποσοτικούς δείκτες όπως η ποιότητα ζωής, η βελτίωση της γενικής υγείας, η πρόσληψη θερμίδων, η συμμόρφωση στην αλλαγή και το νέο προσδόκιμο επιβίωσης. Η εμπειρία όμως της μετάβασης ως μοναδικού και κυριαρχικού βιώματος στην πορεία μεταμόρφωσης ενός παχύσαρκου σε νορμοβαρή δεν έχει ακόμη ερευνηθεί σε βάθος. Το ερευνητικό σχέδιο περιλάμβανε τέσσερις (4) Ομάδες Εστίασης (n=32) με χειρουργημένους πρώην παχύσαρκους ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, τόπου διαμονής, τύπου επέμβασης και χρονικής απόστασης από την επέμβαση που είχαν υποβληθεί ή επανυποβληθεί σε επεμβάσεις βαριάτρικής χειρουργικής. Πραγματοποιήθηκαν 2 συνεδρίες ανά Ομάδα Εστίασης. Μετά από φαινομενολογική ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων αναδεικνύονται θέματα που αφορούν ζητήματα καθημερινής ζωής, λειτουργικότητας, ανοχής της νέας εικόνας σώματος, γνώσης των αλλαγών που συντελέστηκαν στην λειτουργία του πεπτικού συστήματος, επαναπροσδιορισμού των διαπροσωπικών σχέσεων, φόβος παλινδρόμησης σε πρότερες διατροφικές συνήθειες, λύπη για το «πρώην» σώμα που χάθηκε και άγχος για το «νέο» σώμα που αναδύεται χωρίς ιστορία και χωρίς αναμνήσεις, θλίψη για την απώλεια της «ευχαρίστησης» και τον περιορισμό που η επέμβαση επιφέρει καθώς και δυσκολία αποδοχής του αισθήματος του κορεσμού. Δεν κατέστη εφικτό να ερευνηθεί τυχόν συννοσηρότητα πρότερης ψυχιατρικής διαταραχής και νοσογόνου παχυσαρκίας, ενώ από την ανάλυση λείπουν συστηματικά οι αναφορές σε συναισθήματα ολοκλήρωσης. Φαίνεται ότι η αίσθηση της ευεξίας δεν έχει ακόμη εγκατασταθεί. Πορεύονται προς ένα «όμορφο» αλλά άγνωστο μέλλον με προσωπική επένδυση και προσπάθεια, ενώ ερωτήσεις για χειρουργημένους των οποίων οι επεμβάσεις απέτυχαν ή δεν πέτυχαν το υποσχόμενο βάρος κυριάρχησαν. Συζητώντας τα δεδομένα, φαίνεται ότι οι νοσογόνα παχύσαρκοι έχουν ανάγκη θεραπευτικής εκπαίδευσης και συμβουλευτικής ενδυνάμωσης πολύ πριν από την βαριάτρική επέμβαση σε πολλούς τομείς (βιολογικός, κοινωνικός, λειτουργικός, γνωστικός, συναισθηματικός, συμπεριφορικός) ενώ η υποστήριξη αυτή θα πρέπει επίσης να παρέχεται τόσο κατά τη διάρκεια της νοσηλείας αλλά και κατά τη μετεγχειρητική πορεία τους.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Παράγοντες που σχετίζονται με τη θεραπευτική συμμόρφωση ασθενών με Σακχαρώδη Διαβήτη Τύπου 2: Ο ρόλος της προσωπικότητας και των αντιλήψεων για την υγεία

Δέσποινα Μεντή^{1,2,3}, Γεώργιος Λυράκος^{1,2,3} & Caroline Limbert¹

¹Cardiff Metropolitan University, ²City Unity College, ³Γενικό Νοσοκομείο Νίκαιας «Αγ. Παντελεήμων»

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνηθεί η συσχέτιση της αυτό-αποτελεσματικότητας, της αυτοεκτίμησης, της αισιοδοξίας, των σημείων ελέγχου και των αντιλήψεων για την υγεία με τη θεραπευτική συμμόρφωση ασθενών με Σακχαρώδη Διαβήτη Τύπου 2 ('ΣΔΤ2') στη φαρμακευτική αγωγή, την άσκηση και τη διατροφή. Επίσης, να ερευνηθεί το κατά πόσο η προσωπικότητα σχετίζεται με τη θεραπευτική συμμόρφωση μέσω της συσχέτισης της με τις αντιλήψεις για την υγεία. Η δειγματοληψία ευκολίας χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή του δείγματος και οι συμμετέχοντες ήταν 580, 208 (35.9%) άντρες και 372 (64.1%) γυναίκες, με μέση ηλικία τα 49 χρόνια. Μια συστοιχία ερωτηματολογίων που περιλάμβανε τη κλίμακα Αυτό-εκτίμησης του Rosenberg, τη κλίμακα Γενικής Αυτό-αποτελεσματικότητας, την Αναθεωρημένη Κλίμακα Αισιοδοξίας, τη κλίμακα Αξιολόγησης Σημείων Ελέγχου Σχετικά με την Υγεία, το Ερωτηματολόγιο Αντιλήψεων για την Υγεία και ένα γενικό ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκε. Παλινδρομικές αναλύσεις και αναλύσεις ενδιάμεσων μεταβλητών χρησιμοποιήθηκαν, μέσω του SPSS 21. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αυτό-αποτελεσματικότητα, η αυτοεκτίμηση, τα σημεία ελέγχου, η αισιοδοξία και οι αντιλήψεις υγείας προέβλεψαν το 26.3% της συμμόρφωσης στη φαρμακευτική αγωγή [$F(15,526)=13.844, p<.001$], το 17.4% της συμμόρφωσης στη φυσική άσκηση [$F(15,564)=9.129, p<.001$] και το 20.2% της συμμόρφωσης στη διατροφή [$F(15,564)=10.770, p<.001$]. Οι αναλύσεις ενδιάμεσων μεταβλητών έδειξαν ότι η αυτό-αποτελεσματικότητα, η αυτοεκτίμηση, τα σημεία ελέγχου και η αισιοδοξία σχετίζονταν με τη θεραπευτική συμμόρφωση άμεσα αλλά και έμμεσα, μέσω της σχέσης τους με τις αντιλήψεις υγείας. Αυτή ήταν η πρώτη έρευνα που μελέτησε το πως συσχετίζονται η αυτό-αποτελεσματικότητα, η αυτοεκτίμηση, τα σημεία ελέγχου, η αισιοδοξία και οι αντιλήψεις υγείας με τη θεραπευτική συμμόρφωση ασθενών με ΣΔΤ2. Οι σημαντικότεροι παράγοντες ήταν η αυτό-αποτελεσματικότητα, τα σημεία ελέγχου και η αντίληψη του προσωπικού ελέγχου πάνω στην υγεία. Αυτά τα ευρήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία αποτελεσματικών παρεμβάσεων που στοχεύουν στη βελτίωση της θεραπευτικής συμμόρφωσης ασθενών με ΣΔΤ2 και, ως αποτέλεσμα, της ψυχοσωματικής υγείας τους.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μελέτη της Σχέσης μεταξύ Γλυκαιμικού Ελέγχου, Αυτεπάρκειας, Ποιότητας Ζωής και Ευημερίας σε ασθενείς με Διαβήτη Τύπου 1

Άννα Τεμπέλη¹, Βασιλική Μπρουσκέλη² & Μαρία Λουμάκου¹

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετηθεί η σχέση μεταξύ του γλυκαιμικού ελέγχου με την ποιότητα ζωής, την αυτεπάρκεια και την ευημερία των ασθενών με διαβήτη τύπου 1, ο οποίος είναι ραγδαία εξελισσόμενος στην εποχή μας. Για τον σκοπό αυτό χορηγήθηκαν τρία ερωτηματολόγια. Το ερωτηματολόγιο ποιότητας ζωής για τον διαβήτη (Diabetes Quality Of Life Questionnaire, W.H.O, 1980), το ερωτηματολόγιο Αυτεπάρκειας για τον Διαβήτη (Self-efficacy for Diabetes Scale, Stanford, 2009) και το ερωτηματολόγιο της Ευημερίας (Well-Being Questionnaire, Bradley, 1994). Το δείγμα ήταν συμπτωματικό και αποτελούνταν από 85 άτομα τακτικούς ασθενείς του διαβητολογικού τμήματος του Τζάνειου Νοσοκομείου Πειραιά καθώς και από διαδικτυακούς συλλόγους για τον Διαβήτη τύπου 1. Στην έρευνα μελετήθηκαν οι παράγοντες των ερωτηματολογίων σε σχέση με την τιμή της γλυκοζυλιωμένης και σε συνάρτηση με ορισμένα δημογραφικά χαρακτηριστικά και το ιατρικό ιστορικό των ασθενών (π.χ. υπογλυκαιμικό σοκ, διαβητικό κώμα). Σύμφωνα με τα ευρήματα, το ιστορικό ιατρικών επιπλοκών σχετίζεται θετικά με τις τιμές που βρέθηκαν στον γλυκαιμικό έλεγχο των ασθενών. Το φύλο έχει στατιστικά σημαντική σχέση με τον παράγοντα κατάθλιψη του ερωτηματολογίου για την ευημερία, με τις γυναίκες να σημειώνουν μεγαλύτερο ποσοστό μέσης τιμής σε αυτόν τον παράγοντα. Ωστόσο, παράγοντες όπως η ποιότητα ζωής, η αυτεπάρκεια και η συνολική ευημερία δεν παρουσίασαν συσχέτιση με τις τιμές που βρέθηκαν στον γλυκαιμικό έλεγχο των ασθενών. Επιπλέον, βρέθηκε ότι οι συμμετέχοντες εμφανίζουν υψηλά ποσοστά ποιότητας ζωής, ανεξαρτήτως της τιμής της γλυκοζυλιωμένης. Η έρευνα σε πανελλήνιο επίπεδο με πολλαπλές μετρήσεις ανά τακτά χρονικά διαστήματα θα διεύρυνε την πληροφόρηση για την καθημερινότητα και τις ανάγκες των πασχόντων, με απώτερο στόχο τη βελτίωση των όρων της ζωής τους.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Θεραπευτική αντιμετώπιση ανορεξίας με συνδυασμό γνωστικών-συμπεριφοριστικών τεχνικών και τεχνικών έκφρασης μέσω τέχνης (ζωγραφική): Μελέτη περίπτωσης νεαρής ενήλικης

Μαργαρίτα Τσίτση

Ελληνική Εταιρεία Έρευνας Συμπεριφοράς, Παράρτημα Μακεδονίας

Η εργασία αυτή αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης νεαρής ενήλικης με ανορεξία. Σκοπός της εργασίας είναι να καταδείξει πώς ο συνδυασμός εφαρμογής Γνωστικής-Συμπεριφορικής Θεραπείας (ΓΣΘ) και θεραπείας μέσω τέχνης (ζωγραφική) μπορεί να έχει πολύ θετικά αποτελέσματα στην έκβαση της θεραπείας. Συγκεκριμένα, έγιναν μετρήσεις του Δείκτη Μάζας Σώματος (ΔΜΣ) της θεραπευόμενης, χορήγηση των ερωτηματολογίων Κλίμακα Κατάθλιψης Beck (BDI) και Ερωτηματολόγιο Διατροφικών Διαταραχών (EDI) και χρήση λεκτικών αυτοαναφορών της θεραπευόμενης, κατά τα διάφορα στάδια της θεραπείας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, παράλληλα με τη χρήση γνωστικών-συμπεριφοριστικών τεχνικών, η χρήση της ζωγραφικής βοήθησε σημαντικά στην έκφραση και επεξεργασία αρνητικών σκέψεων και συναισθημάτων, στην αντίληψη της εικόνας σώματος και στη διαχείριση των καταθλιπτικών και αυτοκαταστροφικών συναισθημάτων και συμπεριφορών της θεραπευόμενης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ταχύτερη ανάκτηση βάρους και την υιοθέτηση πιο λειτουργικών τρόπων έκφρασης συναισθήματος, σε σχέση με το διάστημα που έγινε εφαρμογή μόνο γνωστικών-συμπεριφοριστικών τεχνικών. Γίνεται φανερό, πως ο συνδυασμός περισσότερο βιωματικών τεχνικών με την ταυτόχρονη εφαρμογή γνωστικών-συμπεριφοριστικών τεχνικών, μπορεί να αυξήσει το βαθμό και την ταχύτητα αποθεραπείας, το οποίο σε περιστατικά όπως η ανορεξία, όπου υπάρχει άμεσος κίνδυνος για τη ζωή του θεραπευόμενου, είναι ζωτικής σημασίας.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

13:00-14:30// ΣΥΜΠΟΣΙΟ 13 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3

Η επαγγελματική συμβουλευτική ως επιστήμη διερεύνησης εμπειριών ζωής και σταδιοδρομίας: αξιοποίηση αφηγηματικών και αναστοχαστικών τεχνικών στη θεωρία, την πράξη και την εκπαίδευση των συμβούλων

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Αικατερίνη Αργυροπούλου**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζητητής: **Ανδρόνικος Καλίρης**, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παγκοσμιοποίηση, η τεχνολογική πρόοδος και οι δημογραφικές αλλαγές επέβαλαν την ανάγκη αναθεώρησης των προηγούμενων θεωρητικών μοντέλων για την ανάπτυξη και την κατανόηση της σταδιοδρομίας, καθώς είχαν έντονα διαγνωστικό χαρακτήρα, μια θετικιστική αντίληψη, ενώ, παράλληλα, υποστήριζαν την άποψη ότι η σταδιοδρομία είναι ένα ορθολογικά και αντικειμενικά διαμορφωμένο γραμμικό φαινόμενο με δια βίου ισχύ. Έτσι, οι νέες θεωρήσεις που αναδύθηκαν, με σκοπό να διερευνήσουν την επαγγελματική πορεία του ατόμου στη σύγχρονη εποχή υποστηρίζουν την πολυπλοκότητα και τη δράση των ατόμων και την ικανότητά τους να φθάνουν στην αυτογνωσία εξισορροπώντας τις πτυχές του παρόντος, του παρελθόντος, και του μέλλοντος. Επιπλέον, υπογραμμίζουν τη μεγάλη σημασία των συνεχιζόμενων κοινωνικών-πολιτισμικών αλληλεπιδράσεων που δέχεται το άτομο και της αντίληψης ότι η ζωή του είναι μια «ιστορία», μια αφήγηση ή ένα άθροισμα αφηγήσεων καθώς το ίδιο αποτελεί μια ολότητα που δέχεται επιδράσεις από ποικίλους εσω-ατομικούς και εξω-ατομικούς παράγοντες. Οι παραπάνω προσεγγίσεις μπορούν να εφαρμοστούν και να ανταποκριθούν στη σταδιοδρομία του ατόμου, καθώς η μετανεωτερική σταδιοδρομία επιβάλλεται να είναι πιο προσωπική και αυτο-κατευθυνόμενη αποδίδοντας έτσι, έμφαση στο προσωπικό νόημα και στην αυτο-κατασκευή της ζωής. Συνεπώς, η επαγγελματική συμβουλευτική περνά από μια χρονικά οριοθετημένη παρέμβαση σε μια δια βίου συμβουλευτική για τη σταδιοδρομία, από την εστίαση στα ποσοτικά χαρακτηριστικά του ατόμου στο ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο ζει και αλληλεπιδρά (ολιστική προσέγγιση), από την αντικειμενική πραγματικότητα στην υποκειμενική πραγματικότητα και τέλος, από συγκεκριμένες υποδείξεις που συνήθιζε να κάνει στους ωφελούμενους σε μια πιο δυναμική διαδικασία, όπου το άτομο έχει ενεργό ρόλο και ο σύμβουλος στοχεύει περισσότερο στο «πώς» παρά στο «τι». Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω το παρόν συμπόσιο περιλαμβάνει μια σειρά εργασιών, οι οποίες εξετάζουν και συζητούν τα ακόλουθα θέματα: α) Γράφοντας μια επαγγελματική ιστορία με νόημα. Η χρήση του αφηγηματικού εργαλείου «Η Επαγγελματική μου Ιστορία» σε τελειόφοιτους φοιτητές του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (ΦΠΨ), β) Εφαρμόζοντας σύγχρονες αναστοχαστικές τεχνικές στην επαγγελματική συμβουλευτική: προσωπικό σχέδιο ζωής με νόημα και κοινωνικό σκοπό, γ) Η ανάγκη συνέργειας ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων για αποτελεσματικές παρεμβάσεις επαγγελματικής συμβουλευτικής: μια νέα πρόταση για τη συμβουλευτική συνέντευξη, δ) Σχεδιασμός, μεθοδολογία και αξιολόγηση εκπαιδευτικού προγράμματος επαγγελματικών συμβούλων στην αξιοποίηση αφηγηματικών και αναστοχαστικών προσεγγίσεων.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Γράφοντας μια επαγγελματική ιστορία με νόημα. Η χρήση του αφηγηματικού εργαλείου «η επαγγελματική μου ιστορία» σε τελειόφοιτους φοιτητές του τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (ΦΠΨ)

*Αικατερίνη Μικεδάκη, Σοφία Παπαθεοδώρου & Αικατερίνη Αργυροπούλου
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η δομημένη συνέντευξη «η Επαγγελματική μου Ιστορία», που εντάσσεται στην αφηγηματική προσέγγιση του «Σχεδιασμού Ζωής» των Savickas & Hartung (2012), επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στην αφήγηση της επαγγελματικής ιστορίας του ωφελούμενου και στην ενσωμάτωση αυτής σε μια ευρύτερη αφήγηση ταυτότητας, προκειμένου να νοηματοδοτηθούν οι μεταβάσεις, να ρυθμιστούν τα συναισθήματα, να γραφτεί η επόμενη σκηνή στο επαγγελματικό «έργο» και να προωθηθούν δράσεις με σκοπό μια ικανοποιητική ζωή. Στην παρούσα εργασία, χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο «η Επαγγελματική μου Ιστορία» με στόχο τη διερεύνηση της συμβολής του στη συγκρότηση, στον εμπλουτισμό και στη διαφοροποίηση της αρχικής αφήγησης τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και σε επίπεδο συναισθήματος. Το εργαλείο χορηγήθηκε σε 30 τελειόφοιτους φοιτητές του τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (ΦΠΨ) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, το έτος 2018. Πραγματοποιήθηκε ανάλυση περιεχομένου της αφήγησης της επαγγελματικής ιστορίας πριν και μετά της χρήσης του εργαλείου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες καταλήγουν σε μια πιο αισιόδοξη αφήγηση με βάση τα στοιχεία της προσωπικότητάς τους, τις εργασιακές τους αξίες και τα προσωπικά τους «συνθήματα». Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι η χρήση του εργαλείου συνέβαλε στην αποσαφήνιση του επαγγελματικού στόχου, στο σχεδιασμό πλάνου δράσης καθώς και στην ενδυνάμωση του εαυτού. Συμπερασματικά, «η Επαγγελματική μου Ιστορία» φαίνεται να είναι ένα χρήσιμο εργαλείο το οποίο εμπλουτίζει την προσωπική αφήγηση ενδυναμώνοντας το άτομο, ενισχύοντας το θετικό συναίσθημα και κινητοποιώντας το για δράση.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Εφαρμόζοντας σύγχρονες αναστοχαστικές τεχνικές στην επαγγελματική συμβουλευτική: προσωπικό σχέδιο ζωής με νόημα και κοινωνικό σκοπό

Σίσσυ Καραβία, Ανδρόνικος Καλίρης & Αικατερίνη Αργυροπούλου
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Οι σύγχρονες τάσεις στην επαγγελματική συμβουλευτική αναδεικνύουν τη δυνατότητα που παρέχεται στον σύμβουλο να παίξει έναν ουσιαστικότερο κοινωνικά ρόλο, αξιοποιώντας τις γνώσεις και τις δεξιότητές του για να συμβάλει στο κοινό καλό. Το μοντέλο της «Επαγγελματικής Ανάπτυξης σε Συνδυασμό με την Κοινωνική Ευημερία (Thriving with social purpose-TSP) (Ford & Smith, 2007) εκφράζει αυτή ακριβώς την κοινωνική «στροφή» στον χώρο της επαγγελματικής συμβουλευτικής, καθώς εμπλέκει συστημικά, κονστρουκτιβιστικά και διεπιστημονικά στοιχεία, σε μια προσπάθεια να ερμηνεύσει και να ενισχύσει την επαγγελματική ανάπτυξη του σύγχρονου ανθρώπου, σε μια εποχή αβεβαιότητας και ανασφάλειας. Έχοντας ήδη δημιουργήσει μια σειρά δραστηριοτήτων για εφήβους, οι οποίες βασίζονται στις τέσσερις παραμέτρους του μοντέλου, προχωρήσαμε στη δημιουργία αντίστοιχων δραστηριοτήτων για νέους ενήλικες (φοιτητές). Το θεωρητικό υπόβαθρο αυτών των ασκήσεων βασίστηκε τόσο στο μοντέλο TSP όσο και στην παρέμβαση με τίτλο «Οικοδομώντας μια μελλοντική ζωή με σκοπό» (Constructing my future purposeful life) (Di Fabbio, 2015). Η συγκεκριμένη παρέμβαση μοιράζεται τις ίδιες θεωρητικές καταβολές με το μοντέλο TSP και επιπλέον, τονίζει τη σημασία της νοηματοδότησης ενός προσωπικού σχεδίου, αλλά και της ένταξης αυτού του προσωπικού σχεδίου μέσα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Το πρόγραμμα που δημιουργήθηκε περιλαμβάνει μια σειρά ασκήσεων βασισμένων σε αφηγηματικές μεθόδους, οι οποίες χωρίζονται σε τέσσερις ενότητες, που αντιστοιχούν στις τέσσερις παραμέτρους του TSP. Οι ασκήσεις χορηγήθηκαν σε μια ομάδα 10 προπτυχιακών φοιτητών του τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (ΦΠΨ) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, το έτος 2018. Πραγματοποιήθηκε ποιοτική ανάλυση του περιεχομένου των ασκήσεων προκειμένου να διερευνήσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι φοιτητές διαμορφώνουν τους επαγγελματικούς τους στόχους, δημιουργούν σχέδια ζωής και προβάλλουν τον εαυτό τους στο μέλλον. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης έδειξαν τη θετική συμβολή του προγράμματος παρέμβασης στην προσπάθεια δημιουργίας ενός ουσιαστικού προσωπικού σχεδίου ζωής. Τα αποτελέσματα συζητούνται στο πλαίσιο της επαγγελματικής συμβουλευτικής, ενώ προτείνονται τρόποι αξιοποίησής τους από τους συμβούλους σταδιοδρομίας.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Η ανάγκη συνέργειας ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων για αποτελεσματικές παρεμβάσεις επαγγελματικής συμβουλευτικής: μια νέα πρόταση για τη συμβουλευτική συνέντευξη

*Αργυρώ Χαροκοπάκη & Ανδρόνικος Καλίρης
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η ανάδυση ή αξιοποίηση ορισμένων νέων επιστημολογικών προσεγγίσεων στην επαγγελματική συμβουλευτική όπως για παράδειγμα της αφηγηματικής προσέγγισης, δεν σηματοδοτεί την απόρριψη των προηγούμενων προσεγγίσεων και μοντέλων. Τα σχήματα αυτά όμως δεν θεωρούνται πλέον αρκετά για τη διαχείριση των θεμάτων σταδιοδρομίας και την επιτέλεση των τελικών ατομικών και κοινωνικών σκοπών που καλείται να υπηρετήσει η επαγγελματική συμβουλευτική. Σήμερα αποκτά σημασία ο συνδυασμός παλαιών (παραδοσιακών) και νέων προσεγγίσεων και μεθοδολογιών (Maree, 2016). Αυτό συμβαίνει γιατί η αποκλειστική επιλογή μιας από αυτές, είτε με ποσοτικά είτε με ποιοτικά χαρακτηριστικά, υπεραπλουστεύει το θεωρητικό υπόβαθρο της συμβουλευτικής παρέμβασης και την αποτελεσματικότητά της στην πράξη. Παράλληλα, δεν λαμβάνει υπόψη της τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ωφελούμενου ατόμου, τα δεδομένα του σύγχρονου κοινωνικού πλαισίου και τις συνδεόμενες με αυτό ανάγκες του. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται μια πρόταση συμβουλευτικής συνέντευξης που εστιάζει στη διευκόλυνση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας και έχει ως στόχο την ανάπτυξη ή τροποποίηση των πεποιθήσεων αυτοαποτελεσματικότητας σχετικά με τη διαδικασία αυτή. Η νέα πρόταση συνέντευξης ανταποκρίνεται στις σύγχρονες τάσεις και προτάσεις της διεθνούς βιβλιογραφίας για τη διαχείριση ζητημάτων λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας μέσω της συνέργειας διαφόρων σύγχρονων δυναμικών και ολιστικών προσεγγίσεων με τις κλασσικές ποσοτικές ψυχομετρικές μεθόδους. Σε επίπεδο θεωρητικής τεκμηρίωσης, η πρόταση παρέμβασης συγκροτείται στη βάση της Αφηγηματικής προσέγγισης (McMahon & Watson, 2010) και της Κοινωνικογνωστικής Θεωρίας για τη Σταδιοδρομία (Lent & Brown, 2013). Σε μεθοδολογικό επίπεδο εισάγει τον συνδυασμό ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων: της αφήγησης ιστοριών (story telling) και της χορήγησης ερωτηματολογίων. Οι κατηγορίες σύμφωνα με τις οποίες δομείται η πρόταση είναι οι τέσσερις πηγές πληροφόρησης που φαίνεται ότι διαμορφώνουν τις πεποιθήσεις αυτοαποτελεσματικότητας (προσωπικά επιτεύγματα, έμμεση μάθηση, κοινωνική πειθώ, συναισθηματική διέγερση), ενώ η θεματολογία των ερωτήσεων για κάθε κατηγορία αντλείται τόσο από το περιεχόμενο κάθε πηγής, όσο και από τις πέντε υποκλίμακες που συγκροτούν το ερωτηματολόγιο μέτρησης των πεποιθήσεων αυτοαποτελεσματικότητας.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Σχεδιασμός, μεθοδολογία και αξιολόγηση εκπαιδευτικού προγράμματος επαγγελματικών συμβούλων στην αξιοποίηση αφηγηματικών και αναστοχαστικών προσεγγίσεων

Αικατερίνη Αργυροπούλου, Αντιγόννη-Άλμπα Παπακωνσταντίνου, Ζαχαρούλα Σμυρναίου, Αθανάσιος Μιχάλης & Αναστασία Παπαδοπούλου
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η εκπαίδευση επαγγελματικών συμβούλων στην αξιοποίηση αφηγηματικών και αναστοχαστικών προσεγγίσεων πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο επιμορφωτικού προγράμματος του ΚΕ.ΔΙ. ΒΙ.Μ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Η εκπαίδευση των συμβούλων στις προσεγγίσεις αυτού του είδους υλοποιείται για πρώτη φορά στη χώρα μας, δίνοντας έτσι, τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να εξειδικευθούν και να στραφούν προς ένα ευρύ φάσμα θεωριών, εννοιολογικών κατασκευών και ιδεών, καθώς και σε μια ποικιλία σύγχρονων τεχνικών επαγγελματικής συμβουλευτικής. Οι σύμβουλοι χρειάζεται να ενσωματώσουν νέες γνώσεις στις τρέχουσες παρεμβάσεις τους και να επωφεληθούν από τις πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις, οι οποίες τείνουν να είναι πιο ολιστικές και να έχουν μια πιο παγκόσμια άποψη. Για το λόγο αυτό, ο σχεδιασμός του προγράμματος αξιοποιεί τις μεταμοντέρνες θεωρήσεις στην επαγγελματική συμβουλευτική, ενώ η μεθοδολογία της εκπαίδευσης στηρίζεται σε βιωματικές μεθόδους μάθησης, forum συζητήσεων, σχεδιασμό και υλοποίηση σεναρίου μικρο-συμβουλευτικής, αξιολόγηση και ανατροφοδότηση του μικρο-σεναρίου μέσω αυτοπαρατήρησης και ετεροπαρατήρησης. Στόχοι της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση της δομής του προγράμματος, της μεθοδολογίας του, αλλά και της αξιολόγησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία πραγματοποιήθηκε με τις αρχές και τη μεθοδολογία του στοχοκεντρικού μοντέλου του Tyler, το οποίο επιδιώκει να διαπιστώσει κατά πόσο υλοποιήθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί, στο πλαίσιο της παρούσας επιμόρφωσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχει συμφωνία μεταξύ των σκοπών και των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από την αξιολόγηση, ενώ οι εκπαιδευόμενοι επαγγελματικοί σύμβουλοι θεώρησαν αναγκαία τόσο αυτή τη δράση όσο και την ανατροφοδότηση που έλαβαν μέσω αυτής. Τα αποτελέσματα συζητούνται στο πλαίσιο των σύγχρονων εξελίξεων στο πεδίο της επαγγελματικής συμβουλευτικής, ενώ αναδεικνύουν τη σημασία της αυτεπάρκειας του συμβούλου στην άσκηση του έργου του μέσω της αξιοποίησης σύγχρονων τεχνικών.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 10 // FOYER ΘΡΑΚΗ

Αξιολόγηση και αντιμετώπιση μαθησιακών δυσκολιών

Προεδρείο: **Πλουσία Μισσηλίδη**, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Διερεύνηση της γνώσης των εκπαιδευτικών των διαγνωστικών κριτηρίων της ΔΕΠ-Υ, σύμφωνα με το DSM-IV

Γεώργιος Βρακάς¹, Βασιλική Γιαννούλη¹, Γεώργιος Παυλίδης¹ & Δημήτρης Σαρρής²

¹Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ²Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Οι διαγνωσμένοι μαθητές με ΔΕΠ-Υ (Διαταραχή Ελλειματικής Προσοχής, Υπερκινητικότητα- Παρορμητικότητα) αποτελούν ένα μικρό ποσοστό του μαθητικού πληθυσμού, γεγονός που έρχεται σε αναντιστοιχία με τον πραγματικό αριθμό των μαθητών με ΔΕΠ-Υ. Η δυσκολία ορθής διάγνωσης, η χρήση μη κατάλληλων διαγνωστικών εργαλείων, η ελλιπής και πολλές φορές και ανύπαρκτη ενημέρωση γονέων και εκπαιδευτικών για την φύση και τα χαρακτηριστικά της διαταραχής είναι μερικά από τα αίτια του μικρού αριθμού διαγνωσμένων μαθητών με ΔΕΠ-Υ. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι: i) η διερεύνηση της εκτίμησης πλήρωσης των κριτηρίων της ΔΕΠ-Υ σε μαθητές γυμνασίου από τους εκπαιδευτικούς, ii) η διερεύνηση της συσχέτισης του μορφωτικού επιπέδου, της προϋπηρεσίας, της εξειδίκευσης στην Ειδική Αγωγή των εκπαιδευτικών με την αξιολόγηση των κριτηρίων της διαταραχής καθώς και ο έλεγχος της έντασης των υποτύπων της ΔΕΠ-Υ σύμφωνα με την πενταβάθμια κλίμακα likert. Το δείγμα το αποτέλεσαν 160 καθηγητές γυμνασίου που λειτουργούν σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από εκπαιδευτικούς τόσο θετικού όσο και θεωρητικού προσανατολισμού. Για την συλλογή των δεδομένων χορηγήθηκε το ερωτηματολόγιο DSM-IV. Από τα αποτελέσματα της έρευνας αναμένονται τα εξής: i) ο αριθμός των μαθητών ανά σχολείο που πληροί τα κριτήρια της ΔΕΠ-Υ είναι μεγαλύτερος κατά την εκτίμηση των εκπαιδευτικών σε σχέση με τον αριθμό των ήδη διαγνωσμένων με ΔΕΠ-Υ μαθητών, ii) να υπάρχει συσχέτιση του μορφωτικού επιπέδου και της εξειδίκευσης στην Ειδική Αγωγή των εκπαιδευτικών με τον εντοπισμό μαθητών που ενδεχομένως να ανήκουν σε κάποιον από τους υποτύπους της ΔΕΠ-Υ σύμφωνα με τα κριτήρια του DSM-IV, iii) καθώς και η συσχέτιση ανάμεσα στα έτη προϋπηρεσίας, την ειδικότητα των εκπαιδευτικών με τον εντοπισμό μαθητών με ΔΕΠ-Υ.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Το Μοντέλο Υποστηρικτικής Εργασίας. Χαρτογράφηση και Πολυμεθοδική Ποιοτική Έρευνα στην Ελλάδα

Στυλιανή Καμπούρη & Ιωάννα Παπαβασιλείου
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Το Μοντέλο Υποστηρικτικής Εργασίας (ΥΕ) αποσκοπεί στην εργασιακή ένταξη των ΑμεΑ και στη δημιουργία της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση (α) της ΥΕ στην Ελλάδα και του ισχύοντος πλαισίου εφαρμογής και (β) της εφαρμογής των σταδίων του μοντέλου σε άτομο με νοητική αναπηρία, αξιοποιώντας τα εγχειρίδια μεθοδολογίας ΥΕ, συνδυαστικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες και φορείς υποστήριξης στην περιοχή της Θεσσαλονίκης. Η έρευνα διεξήχθη σε δύο μέρη: (α) τη συνέντευξη και (β) την μελέτη περίπτωσης. Συμμετέχοντες ήταν: (α) η Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Υποστηρικτικής Εργασίας (ΕΛ.ΕΤ.ΥΠ.Ε.) και Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Υποστηρικτικής Εργασίας (European Union of Supported Employment - EUSE) και (β) η Χριστίνα 24 ετών, ΑμεΑ. Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με: (α) ημι-δομημένη συνέντευξη σε βάθος και (β) αξιολογική μελέτη περίπτωσης. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως η ΥΕ εφαρμόζεται επιτυχώς στην Ελλάδα, αλλά περιορίζεται στην περιοχή της Αθήνας και συγκεκριμένα σε πέντε δομές. Ακολουθεί τη γραμμή της EUSE και υπάρχει συνεχής εξέλιξη σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Το μοντέλο δεν εφαρμόζεται στην υπόλοιπη χώρα, καθώς δεν εκδηλώνεται ενδιαφέρον από αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες, κυβερνητικούς και μη, που απευθύνονται στα ΑμεΑ. Η αξιολόγηση των συμπερασμάτων κατέδειξε περιορισμένη αντίληψη της κοινωνίας όσον αφορά την δυνατότητα και ικανότητα των ΑμεΑ να εργαστούν. Παρατηρείται απουσία συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού σε εκπαιδευτικούς και φορείς κατάρτισης, έλλειψη ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του σύνολο της κοινωνίας. Συνεπώς, κρίνεται αναγκαία η ενεργοποίηση της πολιτείας, των κοινωνικών υπηρεσιών, φορέων και των πολιτών για την επίτευξη της ένταξης των ΑμεΑ στην εργασία. Αναδείχθηκε η ανάγκη για δράση και περαιτέρω έρευνα στον τομέα της ΥΕ.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Αξιολόγηση και αντιμετώπιση των Μαθησιακών Δυσκολιών: Κριτική προσέγγιση στο μοντέλο της απόκλισης - Προβληματισμοί και προοπτικές.

Παναγιώτης Παπαδημητρίου, Σωτηρία Τζιβινίκου & Χαρούλα Σταθοπούλου
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η ενδοατομική απόκλιση ικανότητας - επίδοσης του μαθητή αποτέλεσε για δεκαετίες το κυρίαρχο ερμηνευτικό μοντέλο των μαθησιακών δυσκολιών και τη βάση για την αντιμετώπισή τους. Εδώ και αρκετά χρόνια, ένας σημαντικός αριθμός ερευνητών έχει επισημάνει τους περιορισμούς της συγκεκριμένης διαγνωστικής προσέγγισης και έχει εκφράσει τους προβληματισμούς για την αποτελεσματικότητα του μοντέλου της διακύμανσης (Al Otaiba, Wagner & Miller, 2014· Armendariz & Jung, 2016· Ihori & Olvera, 2014· Kim, 2014· Restori, Katz & Lee, 2009). Συγχρόνως, η επικράτηση του κινήματος της inclusion εκπαίδευσης έβαλε τα θεμέλια και έδωσε τις κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών μοντέλων που επιχειρούν να κάνουν πράξη τις διακηρύξεις για ισότιμη και ποιοτική εκπαίδευση για όλους τους μαθητές. Έτσι, σήμερα έχει γίνει στροφή από το ιατρικό μοντέλο και την κατηγοριοποίηση που αυτό πρότασσε, στην αναζήτηση μοντέλων με κοινωνικούς και εκπαιδευτικούς όρους. Οι αλλαγές αυτές έχουν αρχίσει να υιοθετούνται και να ενσωματώνονται, άλλοτε ως διακηρύξεις και άλλοτε ως νομοθετικές μεταρρυθμίσεις στην εκπαιδευτική πολιτική που αφορά τα άτομα με αναπηρίες ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (IDEA 2004, European Commission 2007, N.3699/2008). Στην Ελλάδα, η διάγνωση αποτέλεσε και εξακολουθεί ακόμα να αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εκπαιδευτική υποστήριξη των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες. Κατά τη διαγνωστική διαδικασία, εντοπίζονται προβλήματα αναγνώρισης και ταυτοποίησης των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών αντίστοιχα με αυτά που καταγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία και είναι ορατά στο σχολικό πλαίσιο. Στην παρούσα εργασία γίνεται ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με την κριτική που έχει δεχθεί διεθνώς το μοντέλο της διακύμανσης IQ/επίδοσης. Συγχρόνως, μέσα από τις απαντήσεις 120 εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που συμμετείχαν σε μια ευρύτερη έρευνα για τον τρόπο λειτουργίας των τμημάτων ένταξης, αποτυπώνονται οι πρακτικές που υιοθετούνται στο σχολικό πλαίσιο. Στο τέλος συσχετίζουμε την πρόσφατη νομοθεσία της Ελλάδας με τον τρόπο που επιχειρούν να ενσωματώσουν τις διεθνείς εξελίξεις για την ειδική εκπαίδευση.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Τεστ διάγνωσης της ειδικής μαθησιακής διαταραχής. Πιλοτική έρευνα

Θεοδώρα Κωνσταντοπούλου¹, Γεώργιος Τάτσης² & Βικτωρία Ζακοπούλου¹

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²ΤΕΙ Ηπείρου

Η ολοκληρωμένη και ασφαλής διάγνωση των συμπτωμάτων της ειδικής μαθησιακής διαταραχής (ΕΜΔ), εξακολουθεί να αποτελεί ζητούμενο των ειδικών για την ουσιαστική αντιμετώπισή της. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πιλοτικής χορήγησης του «Τεστ Διάγνωσης Ειδικής Μαθησιακής Διαταραχής» σε μαθητές δεύτερης σχολικής ηλικίας. Η επιλογή του δείγματος (70 μαθητές) πραγματοποιήθηκε με τυχαία δειγματοληψία σε μαθητές Γ', Δ' και Ε' Δημοτικού, σε ιδιωτικά σχολεία των πόλεων Ιωαννίνων και Θεσσαλονίκης. Το τεστ περιλαμβάνει πέντε θεματικές: (i) Φωνηματο-γραφημική Αντιστοιχία, (ii) Μνήμη Ακολουθιών, (iii) Ανάγνωση, (iv) Γραφή και Ορθογραφημένη Γραφή και, (v) Γραμματική. Η κάθε θεματική αποτελείται από ένα πλήθος ασκήσεων, οι οποίες αξιολογούν συγκεκριμένες υπο-δεξιότητες που αφορούν μεγάλο εύρος πιθανών δυσκολιών, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί ολοκληρωμένο μαθησιακό προφίλ. Αρχικά, το τεστ έχει μελετηθεί ως προς τον δείκτη δυσκολίας των ασκήσεων (76%-7,98%) και την αξιοπιστία της εσωτερικής συνοχής των ασκήσεων (0,653), ενώ στην παρούσα μελέτη η στατιστική ανάλυση των δεδομένων ανέδειξε τα ακόλουθα: (i) 37% των μαθητών που αξιολογήθηκαν με το τεστ αντιμετωπίζει προβλήματα στο γραπτό λόγο, (ii) κύριες ασκήσεις σχηματοποίησης προφίλ ΕΜΔ: Ανάγνωση Προτάσεων, Ορθογραφία Κειμένου, Ανάκληση Λέξεων, Ορθογραφία Λέξεων, Τύποι Ρημάτων και Ουσιαστικών, (iii) είδη λαθών που καταγράφονται συχνότερα: στην θεματική Φωνηματο-γραφημική Αντιστοιχία: «Φθόγγοι», «Έλλειψη τονισμού», «Ορθογραφικά λάθη» και «Αντικατάσταση Γράμματος», στην «Μνήμη Ακολουθιών»: «Προφορική επανάληψη», «Παραλείψεις γεγονότων» και «Επαναφορά καρτών στην αρχική θέση», στην Ανάγνωση: «Παρατοπισμοί», «Αντικατάσταση γράμματος», «Λάθη στο συλλαβισμό», «Παράλειψη γράμματος», «Προσθήκη νέας λέξης» και «Λάθη στα σημεία στίξης», στην Γραφή και Ορθογραφημένη Γραφή: «Έλλειψη τονισμού», «Ορθογραφικά λάθη» και «Μουντζούρες» και στην Γραμματική: «Έλλειψη τονισμού», «Κανόνες γραμματικής», «Συλλαβισμός» και «Χρήση κατάλληλων τύπων ρημάτων και ουσιαστικών». Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πιλοτικής έρευνας, το τεστ κρίνεται αξιόπιστο και έγκυρο για διάγνωση της ΕΜΔ και την καταγραφή του είδους λαθών που πραγματοποιούνται συχνότερα στην ελληνική γλώσσα. Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα θα ληφθούν υπόψη στο δεύτερο στάδιο χορήγησης του προτεινόμενου διαγνωστικού εργαλείου για την τελική στάθμιση.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Σύγκριση προφίλ επιδόσεων νοημοσύνης μεταξύ αγοριών με δυσλεξία, δυσγραφία, ή ΔΕΠ-Υ και τυπικώς αναπτυσσόμενων αγοριών

Αμαρυλλίς-Χρυσή Μαλεγιαννάκη¹, Τατιάνα Μαυρέα¹, Νικόλαος Απτεσλής² & Μαίρη Κοσμίδου¹
¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Β' ΚΕΔΔΥ Θεσσαλονίκης

Στόχος στην παρούσα εργασία ήταν η σύγκριση των επιδόσεων μαθητών Δημοτικού διεγνωσμένων με μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξία, δυσγραφία, ή ΔΕΠ-Υ) στο Ελληνικό Wechsler Intelligence Scale for Children-III (WISC-III). Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά N=104 αγόρια προερχόμενα από τα Β' Κ.Ε.Δ.Δ.Υ. Θεσσαλονίκης (26 για κάθε μία από τις τρεις κλινικές ομάδες και την ομάδα τυπικής ανάπτυξης (ΤΑ), αντιστοιχισμένα μεταξύ τους ως προς την ηλικία). Προκειμένου να αναδειχθούν οι διαφορές των ομάδων ως προς τις επιδόσεις στις υποκλίμακες του WISC-III, διενεργήθηκε ανάλυση διακύμανσης με ανεξάρτητη μεταβλητή τον τύπο της ομάδας και εξαρτημένη τις επιδόσεις στις επιμέρους υποκλίμακες του WISC-III και στους δείκτες πρακτικής, λεκτικής και γενικής νοημοσύνης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι επιδόσεις των αγοριών με ΔΕΠ-Υ ήταν χαμηλότερες σε όλες τις υποκλίμακες (εκτός των Κύβων) συγκριτικά με τις άλλες δύο κλινικές ομάδες και τα ΤΑ αγόρια. Από την άλλη πλευρά, οι επιδόσεις των αγοριών με δυσλεξία και αυτών με δυσγραφία δεν διέφεραν μεταξύ τους, και στην πλειοψηφία τους ούτε από τα ΤΑ παιδιά, με εξαίρεση την υποκλίμακα Ομοιότητες (ήταν χαμηλότερες στην ομάδα με δυσλεξία). Τέλος, στο γενικότερο επίπεδο του δείκτη λεκτικού νοημοσύνης και κατά συνέπεια και της γενικής νοημοσύνης, τα αγόρια με ΔΕΠ-Υ και αυτά με δυσλεξία εμφάνισαν χαμηλότερη βαθμολογία σε σύγκριση με τα ΤΑ παιδιά, ενώ όσον αφορά τον δείκτη πρακτικής νοημοσύνης, μόνο τα αγόρια με ΔΕΠ-Υ εμφάνισαν χαμηλότερες επιδόσεις έναντι των τυπικών παιδιών. Τα παιδιά με δυσγραφία δεν διέφεραν από τα τυπικά σε καμία υποκλίμακα του WISC-III. Θα συζητήσουμε την ερμηνεία των αποτελεσμάτων η οποία συνδέει τις πιο χαμηλές νοητικές επιδόσεις των παιδιών με ΔΕΠ-Υ με τα ελλείμματα της προσοχής τα οποία φαίνεται να εμπλέκονται στις περισσότερες νοητικές διαδικασίες. Επίσης, θα συζητηθεί ο αντίκτυπος των κριτηρίων διάγνωσης της δυσγραφίας (π.χ., μονομερής ταύτιση με κινητικές δυσκολίες) στην ανάδειξη των γνωστικών δυσκολιών των παιδιών αυτών.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

«Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΣΚΟΤΟΥΡΑ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ». Ανακουφίζοντας το συναίσθημα, βελτιώνοντας τη συμπεριφορά σε παιδί με δυσκολίες μάθησης

Αντωνία Σέμκου, Δήμητρα Μαλιούση, Αναστασία Μήτσαλα & Ευαγγελινή Αθανασοπούλου
Γ.Ν.Γ. Παπανικολάου

Η παρούσα εργασία αφορά το σχεδιασμό και εφαρμογή ενός βραχύχρονου προγράμματος θεραπευτικής/συμβουλευτικής παρέμβασης σε παιδί σχολικής ηλικίας με αρχικό αίτημα παραπομπής την αξιολόγηση δυσκολιών μάθησης. Από την διεπιστημονική αξιολόγηση της μαθήτριας στο Ιατρείο Μαθησιακών Δυσκολιών, του Κοι.Κε.Ψ.Υ.Π.Ε., Γ.Ν.Γ. Παπανικολάου (λήψη ιστορικού, χορήγηση ερωτηματολογίων, μαθησιακή, ψυχολογική & παιδοψυχιατρική εκτίμηση, επικοινωνία με σχολείο), διαπιστώθηκαν μαθησιακές δυσκολίες στη γραφή, αλλά και ιδιαίτερες ψυχοσυναισθηματικές ανάγκες (χαμηλή αυτοεκτίμηση, αδυναμία διαχείρισης αρνητικών συναισθημάτων, δυσκολίες οριοθέτησης, φτωχές κοινωνικές δεξιότητες) και, κατ' επέκταση, δυσκολίες στη σύναψη φιλίας, στις διαπροσωπικές σχέσεις στο οικείο αλλά και σχολικό περιβάλλον. Η υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος, διάρκειας 8 μηνών, αποσκοπούσε στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, την ενδυνάμωση της λειτουργικότητάς του παιδιού σε κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο στα πλαίσια των διαπροσωπικών της σχέσεων, καθώς και την εκπαίδευση της σε στρατηγικές μελέτης. Επίσης, εστίαζε στην συμβουλευτική εργασία με τους γονείς και το σχολείο με στόχο την ενεργό συμμετοχή των γονέων στη θεραπευτική διαδικασία, την αναγνώριση και ενίσχυση των θετικών πρακτικών και εκμάθηση νέων, καθώς και την ενημέρωση του σχολικού πλαισίου σχετικά με τις δυσκολίες του παιδιού, την εφαρμογή βοηθητικών χειρισμών και τη διευκόλυνση συνεργασίας μεταξύ οικογένειας και σχολείου. Με την ολοκλήρωση του προγράμματος, διαπιστώθηκε μείωση της έντασης και συχνότητας εμφάνισης αρνητικών συμπεριφορών από την πλευρά του παιδιού, βελτίωση της αυτοεικόνας, και των σχέσεων με συνομηλίκους, αλλαγές αντιληπτές και από το σχολικό πλαίσιο. Για τους γονείς οι πιο σημαντικές αλλαγές αφορούσαν στην αναγνώριση και κατανόηση των δυσκολιών του παιδιού και τον τρόπο που αυτές επηρεάζουν την συμπεριφορά και το συναίσθημα, στην βελτίωση της σχέσης παιδιού-γονέων μέσω της εφαρμογής από πλευράς τους κατάλληλων πρακτικών ενθάρρυνσης/επιβράβευσης, στην υιοθέτηση κοινών πρακτικών μεταξύ των γονέων ως προς την οριοθέτηση. Η παρούσα εργασία τονίζει τη σπουδαιότητα της διεπιστημονικής και συνδυασμένης αντιμετώπισης των σύνθετων ψυχοκοινωνικών δυσκολιών των παιδιών σχολικής ηλικίας και των οικογενειών τους στα πλαίσια διερεύνησης ενός κατά τ'άλλα κοινού αιτήματος (δυσκολίες μάθησης), μια προσέγγιση που επιδιώκει την εμπλοκή και συνεργασία όλων των προσώπων και συστημάτων που περιβάλλουν το παιδί (οικογένεια/σχολείο/ειδικοί ψυχικής υγείας).

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μητέρα παιδιού με επιλεκτική αλαλία: Μια μελέτη περίπτωσης

Μαρία Μαρκοδημητράκη & Μαρία Κυπριωτάκη

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ο σκοπός της παρούσας ποιοτικής μελέτης είναι να ανιχνεύσει τις εμπειρίες και τα βιώματα μητέρας παιδιού με επιλεκτική αλαλία, όπως διαμορφώθηκαν από την εμφάνιση της συμπτωματολογίας στο παιδί έως και σήμερα. Η ποιοτική αυτή έρευνα διεξήχθη με βάση ημι-δομημένες συνεντεύξεις, προκειμένου να εξεταστούν οι εμπειρίες και τα βιώματα της μητέρας του παιδιού με επιλεκτική αλαλία. Οι εμπειρίες της μητέρας περιλαμβάνουν τα συναισθήματα και τις αντιδράσεις της αμέσως μετά από την διάγνωση, τη σχέση της με τον σύντροφο, τη σχέση της με το παιδί με επιλεκτική αλαλία, τις σχέσεις της με τα άλλα δυο παιδιά της οικογένειας, τη σχέση με τους παππούδες-γιαγιάδες, το κοινωνικό δίκτυο, τον ρόλο των ειδικών στο πλαίσιο της συγκεκριμένης οικογένειας, τον ρόλο των εκπαιδευτικών, τις απόψεις της σχετικά με την πορεία του παιδιού, τα πιθανά πλαίσια στήριξης κ.ά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι σχέσεις με τον σύντροφο χαρακτηρίζονται ως λίγο ικανοποιητικές, με την μητέρα της καθόλου ικανοποιητικές και το κοινωνικό δίκτυο φαίνεται να είναι ελάχιστα υποστηρικτικό καθόλη την πορεία του παιδιού από τη διάγνωση και μετά. Επιπρόσθετα, αναδύεται η σημαντικότητα της υποστήριξης από τους εκπαιδευτικούς και σκιαγραφείται η ανάγκη για την εφαρμογή ενός εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος, ώστε να επιτευχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα για το παιδί.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Μέθοδοι γλωσσικής και γνωστικής παρέμβασης στην Α.Γ.Δ: Κλινική εφαρμογή

Θεοδώρα Μπαχούρου & Ιωάννα Τάλλη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τα παιδιά με Αναπτυξιακή γλωσσική διαταραχή (Α.Γ.Δ.) έχουν δυσκολίες εκτός από τους τομείς της γλώσσας (ελλείμματα σε συγκεκριμένο τομέα) και στη λεκτική εργαζόμενη μνήμη (ελλείμματα σε γενικευμένο τομέα). Μέχρι τώρα η πλειοψηφία των μελετών που αξιολογούν τα προγράμματα παρέμβασης εφάρμοζε μία μέθοδο και αξιολογούσε την αποτελεσματικότητά της παρέμβασης. Η παρούσα μελέτη είχε ως στόχο να διερευνήσει και συγκρίνει την αποτελεσματικότητα δύο θεραπευτικών προγραμμάτων, που εφαρμόστηκε σε δύο ομάδες παιδιών με Α.Γ.Δ. Υπήρχε και ομάδα ελέγχου που ήταν η εν αναμονή ομάδα για θεραπεία. Οι ομάδες είχαν καταταχθεί τυχαία. Το δείγμα αποτελούνταν από 64 παιδιά, ηλικίας 7.5-11.11 ετών (ΜΟ:10,2). Στις δύο ομάδες εφαρμόστηκαν αντίστοιχα και αντίστροφα δύο θεραπευτικά προγράμματα, ενώ στην ομάδα ελέγχου καμία παρέμβαση. Στην μια ομάδα το πρόγραμμα εστίασε στην αποκατάσταση σε έναν συγκεκριμένο γλωσσικό τομέα (μορφοσύνταξη /αναφορικές προτάσεις αντικειμένου) και στην άλλη ομάδα σε έναν γνωστικό τομέα (λεκτική εργαζόμενη μνήμη). Για την αξιολόγηση των γλωσσικών και γνωστικών δεξιοτήτων και τις επαναξιολογήσεις χορηγήθηκαν συστοιχίες αντίστοιχων έργων. Η θεραπεία των παιδιών ήταν ατομική (1:1) και κάθε θεραπευτικό πρόγραμμα διήρκησε 10 εβδομάδες (10 ώρες) και με την αντιστροφή της θεραπείας στο σύνολο 20 εβδομάδες (20ώρες). Τα δύο θεραπευτικά προγράμματα είχαν τη μορφή παιχνιδιού μέσω εφαρμογής, ώστε να είναι πιο ελκυστική στα παιδιά. Αφού εφαρμόστηκαν στις δύο ομάδες τα θεραπευτικά προγράμματα μετρήθηκε ο βαθμός βελτίωσης στον κάθε τομέα ξεχωριστά και έγινε αντιστροφή των θεραπευτικών προγραμμάτων στις δύο ομάδες. Τα αποτελέσματα ελέγχθησαν και σε σχέση με την ομάδα ελέγχου και διερευνήθηκαν τα ευρήματα σε σχέση με την αποτελεσματικότητα της κάθε μεθόδου ($F=87,043, p<0,05$), ($F=27,007, p<0,001$) και ($F=109,059, p<0,05$), ($F=28,472, p<0,001$). Επίσης, περιγράφεται ο βαθμός της μεταξύ τους επίδρασης των θεραπειών (θεραπευτικό σχήμα) καθώς και η γενίκευση και η διατήρηση των αποτελεσμάτων αυτών. Εν κατακλείδι, συζητούνται οι προεκτάσεις των ευρημάτων για την εφαρμογή της κλινικής παρέμβασης στις αναπτυξιακές γλωσσικές διαταραχές.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

Προσεγγίζοντας τις μαθησιακές δυσκολίες μέσω της Δημιουργικής Γραφής

Ελπίδα Παπαδανιήλ

Mediterranean College Thessaloniki & University of Derby

Η χρήση των βιωματικών μεθόδων μάθησης θεωρείται πλέον απαραίτητη για την καλλιέργεια των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων που απαιτούνται στις μέρες μας. Ο βιωματικός τρόπος μάθησης εντάσσεται όλο και περισσότερο τόσο σε σχολικές όσο και σε εξωσχολικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Η Δημιουργική Γραφή σχετίζεται με την λογοτεχνία, την ποίηση και την συγγραφή. Πολλές δραστηριότητες της Δημιουργικής Γραφής χρησιμοποιήθηκαν ως εναλλακτικός τρόπος προσέγγισης μαθητών με Μαθησιακές Δυσκολίες προσδοκώντας στο να αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους και να αποκτήσουν θετική στάση απέναντι στην ανάγνωση και τη γραφή. Ταυτόχρονα με την βιωματική μέθοδο ενισχύεται η αυτοπεποίθηση των παιδιών, καθώς οι συγκεκριμένες διαδικασίες παύουν να αποτελούν κριτήρια σχολικής αξιολόγησης και δεν οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό για μαθητές με Μαθησιακές Δυσκολίες. Στην πραγματικότητα, η έννοια της ισότητας πρέπει να ταυτίζεται με την στήριξη των ατομικών αναγκών όλων των μαθητών, αλλά δυστυχώς κάτι τέτοιο δεν ισχύει πάντα, μην μπορώντας ο εκπαιδευόμενος να αναπτύξει τις ικανότητές του, επειδή συχνά το εκπαιδευτικό περιβάλλον δεν παρέχει σε όλους στήριξη για την ολόπλευρη ανάπτυξή τους. Η εν λόγω παρουσίαση προσπαθεί να ορίσει, να προσδιορίσει και να καταγράψει σύγχρονες τεχνικές μάθησης και μελέτης Δημιουργικής Γραφής που συνδέονται άμεσα και έμμεσα με την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, με απώτερο στόχο την δυναμική χρήση της Δημιουργικής Γραφής από μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, ώστε να περιοριστούν οι δυσκολίες στην κατανόηση και καλλιέργεια του προφορικού και γραπτού λόγου. Ολοκληρώνοντας τον κύκλο των εξωσχολικών, εκπαιδευτικών συναντήσεων μπορεί να διαπιστωθεί πως μέσω των δημιουργικών δράσεων οι μαθητές μπόρεσαν να προσεγγίσουν την ανάγνωση και τη γραφή ανοίγοντας νέους δρόμους έκφρασης, μέσω της ποίησης και της λογοτεχνικής έκφρασης. Άξιο παρατήρησης είναι το γεγονός πως τα παιδιά χρησιμοποιώντας τις υπάρχουσες γνώσεις τους, μπόρεσαν σε ικανοποιητικό βαθμό να δημιουργήσουν νέες, δικές τους εμπειρίες, είτε αλληλοεπιδρώντας με τους μυθιστορηματικούς ήρωες, είτε τοποθετώντας τον εαυτό τους στη θέση του πρωταγωνιστή ή του ανταγωνιστή, παλεύοντας με ηθικά διλήμματα και εξασκώντας την κριτική τους ικανότητα.

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

«Μεταγλωσσικό μοντέλο παρέμβασης στην αναπτυξιακή γλωσσική διαταραχή»

Θ. Μπαχούρου, Στ. Σταυρακάκη & Ι. Τάλλη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η βελτίωση των γλωσσικών ικανοτήτων παιδιών με γλωσσικά ελλείμματα αποτελεί διεπιστημονικό εγχείρημα καθώς πέρα από την θεωρητική τεκμηρίωση της χρησιμοποιούμενης κλινικής μεθόδου αξιοποιούνται συχνά και τεχνολογικές δυνατότητες. Το κρίσιμο ερώτημα αφορά στη σημαντική ή μη βελτίωση των γλωσσικών επιδόσεων μετά την εφαρμογή της μεθόδου. Η παρούσα έρευνα εφαρμόζει μεταγλωσσική μέθοδο παρέμβασης και στοχεύει στη βελτίωση της παραγωγής αναφορικών προτάσεων αντικειμένου από παιδιά με Α.Γ.Δ ((N:23, Μ.Ο. 9.6). Αξιολογήσαμε τους συμμετέχοντες στο θεραπευτικό πρόγραμμα σε έργα λεκτικής και μη λεκτικής νοημοσύνης και σε έργα παραγωγής και κατανόησης αναφορικών προτάσεων (έργα σύνταξης). Επίσης, αξιολογήθηκε η επανάληψη ψευδολέξεων (έργο λεκτικής βραχύχρονης μνήμης: LBM) και η ανάκληση πολύπλοκων συντακτικών δομών (έργο εργαζόμενης μνήμης :EM). Διαπιστώσαμε πως παρά τη φυσιολογική μη λεκτική νοημοσύνη τα παιδιά με Α.Γ.Δ παρουσίαζαν δυσκολίες στη σύνταξη, τη LBM και την Ε.Μ. Ως ομάδα ελέγχου χρησιμοποιήθηκε ομάδα παιδιών με Α.Γ.Δ ίδιας ηλικίας (N:20) η οποία δεν έλαβε μεταγλωσσική θεραπεία και παρουσίαζε παρόμοια ελλείμματα στους τομείς της παραγωγής των αναφορικών προτάσεων, της LBM κι Ε.Μ. Στη συγκεκριμένο θεραπευτικό μοντέλο χρησιμοποιήσαμε έναν συνδυασμό από μεταγλωσσικές τεχνικές. Αρχικά, η μεταγλωσσική θεραπευτική προσέγγιση στηρίχτηκε στην οπτική κωδικοποίηση μέσω σχημάτων και χρωμάτων των όρων της πρότασης και των σχέσεων αυτών με τους όρους αναφοράς. Η σχέση των όρων της κύριας πρότασης :Κ.Π με την αναφορική πρόταση αντικειμένου αποδόθηκε σχηματικά, αποφεύγοντας τη συντακτική ορολογία, το γραπτό λόγο και βασίστηκε αποκλειστικά στην οπτική σχηματική αποτύπωση των σχέσεων αυτών εξάρτησης. Στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν οι μεταγλωσσικές τεχνικές της προκλητής παραγωγής με παροχή προτύπου και της αναδιατυπώσης. Εφαρμόσαμε ατομική θεραπεία (1:1) 10 εβδομάδων. Κατόπιν επαναξιολογήσαμε την επίδοση στους τομείς της παραγωγής και κατανόησης Αναφορικών Προτάσεων αντικειμένου και της λεκτικής βραχύχρονης μνήμης κι εργαζόμενης μνήμης σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική στατιστικά βελτίωση στην κατάκτηση των αναφορικών προτάσεων και συζητούνται τα αποτελέσματα σύμφωνα με τις σύγχρονες γλωσσολογικές θεωρίες, (Friedmann κ.α)

Σάββατο 18 Μαΐου 2019

16:00 - 17:30 // ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ 4 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Προεδρείο: **Κωνσταντίνος Κόκκινος**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Χαρακτηριστικά σκληρότητας, επεξεργασία συναισθημάτων και αναπτυξιακές διαδρομές προς την αντικοινωνική συμπεριφορά

Κώστας Α. Φάντη

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σύγχρονες έρευνες σχετικά με τη διαταραχή διαγωγής και την αντικοινωνική συμπεριφορά επικεντρώνονται στα χαρακτηριστικά σκληρότητας (callous unemotional traits) και ψυχοπάθειας (έλλειψη ενσυναίσθησης/ενοχής) σε παιδιά και εφήβους, διότι τα χαρακτηριστικά αυτά χρησιμεύουν στον εντοπισμό των αντικοινωνικών παιδιών που χαρακτηρίζονται από έναν μοναδικό συνδυασμό κλινικών χαρακτηριστικών και έκπτωσης στις νευρογνωστικές λειτουργίες. Τρία νευρογνωστικά προβλήματα προτείνονται για την περιγραφή των κλινικών συμπτωμάτων που συνδέονται με τα χαρακτηριστικά σκληρότητας ως υπο-τύπου της διαταραχής διαγωγής: η έλλειψη ευαισθησίας στη δυσφορία των άλλων, η μειωμένη ευαισθησία στις απειλές, και οι δυσκολίες στη λήψη αποφάσεων. Θα παρουσιαστούν στοιχεία από μελέτες που έχουν εξετάσει αυτές τις διαταραχές με τη χρήση πολλαπλών νευρο-φυσιολογικών μετρήσεων, νευρο-ψυχολογικών δοκιμασιών, την παρακολούθηση της πορείας του βλέμματος των χρηστών, και την αξιολόγηση των εκφράσεων του προσώπου. Επιπλέον, τα χαρακτηριστικά σκληρότητας ως υπο-τύπος της διαταραχής διαγωγής θα ελεγχθούν συγκριτικά με άλλες προσεγγίσεις κατηγοριοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της συνύπαρξης με το άγχος και άλλες διαστάσεις της ψυχοπάθειας. Τέλος, θα συζητηθούν τα ευρήματα από μελέτες παρέμβασης που στοχεύουν στη μεταβολή της νευρογνωστικής έκπτωσης των αντικοινωνικών παιδιών με υψηλά χαρακτηριστικά σκληρότητας.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

16:00 - 17:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Θέτοντας τις ακούσιες νοσηλείες στο προσκήνιο: Παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος «Μελέτη των ακούσιων νοσηλειών στην Ελλάδα»

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Ευγενία Γεωργάκα**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: **Μαρία Σαμακουρή**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η ακούσια νοσηλεία ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας σε μονάδες ψυχιατρικής περίθαλψης αποτελεί μία συνήθη αλλά συγχρόνως αμφιλεγόμενη πρακτική, η οποία περιορίζει την ελευθερία και πλήττει την αξιοπρέπεια του εγκλεισμένου ατόμου. Παρά τον αμφιλεγόμενο και προβληματικό χαρακτήρα των ακούσιων νοσηλειών και παρά τις διεθνείς συστάσεις για περιορισμό τους, στην Ελλάδα τα ποσοστά είναι πολλαπλάσια του μέσου όρου των ευρωπαϊκών κρατών. Επίσης, δεν υπάρχει επίσημη εθνική καταγραφή των ποσοστών των ακούσιων νοσηλειών, και λίγες μόνο μελέτες έχουν εξετάσει τους παράγοντες κινδύνου για ακούσια εισαγωγή σε ψυχιατρική μονάδα και τη διαδικασία που ακολουθείται. Το συμπόσιο παρουσιάζει την πρώτη εθνικής εμβέλειας πολυκεντρική μελέτη των ακούσιων ψυχιατρικών νοσηλειών στην Ελλάδα, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη. Η μελέτη διεξάγεται στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και την Αλεξανδρούπολη και περιλαμβάνει προοπτικές συγχρονικές και διαχρονικές μετρήσεις των νοσηλευόμενων, εκουσίως και ακουσίως, σε δημόσιες ψυχιατρικές κλινικές από τον Μάρτιο 2018 έως και τον Φεβρουάριο 2019. Στην πρώτη εισήγηση θα συζητηθεί η σημασία του ζητήματος των ακούσιων νοσηλειών και το σκεπτικό της μελέτης, και θα παρουσιαστεί ο σχεδιασμός της. Θα ακολουθήσουν τρεις εισηγήσεις, μία από κάθε κέντρο της μελέτης, στις οποίες θα παρουσιαστούν, συγκεκριμένα για κάθε κέντρο, η διαδικασία υλοποίησης της μελέτης, ζητήματα που προκύπτουν κατά την υλοποίηση, καθώς και κάποια πρώτα αποτελέσματα αναφορικά με τα ποσοστά και τη διαδικασία των ακούσιων νοσηλειών. Τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν συγκριτικά, και θα δώσουν τη δυνατότητα εξαγωγής συμπερασμάτων για τις πρακτικές, τις διαδικασίες και τα προβλήματα που σχετίζονται με τις ψυχιατρικές νοσηλείες σε κάθε κέντρο, όπως επίσης και τις ιδιαιτερότητες του κάθε κέντρου σε σύγκριση με τα υπόλοιπα. Ευελπιστούμε έτσι να συμβάλουμε στη μείωση των ακούσιων νοσηλειών, στη βελτίωση της πρακτικής των ψυχιατρικών νοσηλειών γενικότερα και εν τέλει στην αλλαγή της πολιτικής αναφορικά με τη φροντίδα ψυχικής υγείας των ατόμων με χρόνια και σοβαρά προβλήματα στην Ελλάδα.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος «Μελέτη των ακούσιων νοσηλειών στην Ελλάδα»

Ευγενία Γεωργάκα¹, Στέλιος Στυλιανίδης² & Ευαγγελία Λίλη Πέππου²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η ακούσια ψυχιατρική νοσηλεία εγείρει σημαντικά νομικά και ηθικά ζητήματα. Τα ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά των ακούσιων ψυχιατρικών νοσηλειών στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με την έλλειψη επίσημης εθνικής καταγραφής των ποσοστών των ακούσιων νοσηλειών, θέτουν τη χώρα εκτός των καθιερωμένων ευρωπαϊκών καλών πρακτικών. Επίσης, η έλλειψη παρακολούθησης της διαδικασίας των ακούσιων νοσηλειών έχει οδηγήσει σε πλημμελή τήρηση της αντίστοιχης νομοθεσίας, με αποτέλεσμα τη διπλή καταδίκη της χώρας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Όλα τα παραπάνω καθιστούν τη συστηματική μελέτη των ακούσιων νοσηλειών όχι μόνο αναγκαία αλλά και επείγουσα. Το ερευνητικό πρόγραμμα «Μελέτη των Ακούσιων Νοσηλειών στην Ελλάδα» συνίσταται σε μία πολυκεντρική, εθνικής εμβέλειας μελέτη των ακούσιων νοσηλειών σε μονάδες ψυχιατρικής περίθαλψης στην Ελλάδα. Το πρόγραμμα υλοποιείται στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και την Αλεξανδρούπολη, με ταυτόχρονη συλλογή δεδομένων με τα ίδια εργαλεία συλλογής. Πρόκειται για σύνολο συνδεδεμένων μελετών που στοχεύουν να καταγράψουν τα ποσοστά και τη διαδικασία των ακούσιων ψυχιατρικών νοσηλειών, να διερευνήσουν τους παράγοντες κινδύνου για ακούσια νοσηλεία και να εξετάσουν την έκβαση των ακούσιων νοσηλειών στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, υλοποιούνται μία συγχρονική προοπτική μελέτη της διαδικασίας της ακούσιας νοσηλείας και των παραγόντων κινδύνου γι' αυτήν, στην οποία εξετάζονται νοσηλευόμενοι σε δημόσιες ψυχιατρικές κλινικές για διάστημα 12 μηνών, και μία διαχρονική προοπτική μελέτη της έκβασης των ακούσιων νοσηλειών, στην οποία οι εν λόγω νοσηλευόμενοι εξετάζονται στη φάση της νοσηλείας και επανεξετάζονται έξι και δεκαοκτώ μήνες μετά. Δεδομένα αναφορικά με τα ποσοστά και τη διαδικασία της νοσηλείας, όπως επίσης και κοινωνικο-δημογραφικά, κλινικά και συστημικά χαρακτηριστικά των νοσηλευόμενων, συλλέγονται μέσω διοικητικών φακέλων, κλινικών φακέλων και συνέντευξης με τους νοσηλευόμενους. Τα δεδομένα συγκεντρώνονται σε μία συνολική βάση, από την επεξεργασία της οποίας αναμένεται να αντληθούν στοιχεία και να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα για πτυχές της διαδικασίας της ακούσιας νοσηλείας τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η υλοποίηση του ερευνητικού προγράμματος «Μελέτη των ακούσιων νοσηλειών στην Ελλάδα»

Ευαγγελία Λίλη Πέππου & Στέλιος Στυλιανίδης

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τις τελευταίες δεκαετίες ως απάντηση στην αυξανόμενη ανησυχία για τις εκτενείς και σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ασθενών σε διάφορες χώρες παγκοσμίως, η έννοια «ανθρώπινα δικαιώματα στη φροντίδα του ασθενούς» έχει μετεξελιχθεί σε πλαίσιο αναφοράς για την εποπτεία, καταγραφή και επεξεργασία παραβιάσεων και καταχρήσεων σε υπηρεσίες υγείας. Επομένως, στο μοντέλο αυτό δίνεται έμφαση στη δημιουργία μιας κοινής συνηγορίας ανάμεσα σε ασθενείς και επαγγελματίες υγείας με σκοπό την αποτελεσματική αντιμετώπιση συστημικών προβλημάτων. Έτσι, η προσοχή διευρύνεται από την σχέση ιατρού-ασθενούς, προκειμένου να εξετασθούν συστημικοί παράγοντες κατά τη παροχή υπηρεσιών. Σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, σχεδιάσθηκαν και υλοποιήθηκαν οι επιμέρους έρευνες του προγράμματος «Μελέτη των Ακούσιων Νοσηλειών στην Αθήνα» (MANA), οι οποίες αφορούσαν μόνο ασθενείς του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αττικής, «Δαφνί». Επομένως, οι δυνατότητες γενίκευσης των αποτελεσμάτων ήταν περιορισμένες. Η υλοποίηση της πολυκεντρικής μελέτης, που αποτελεί τη δεύτερη φάση και τη διεύρυνση αυτής της αρχικής μελέτης, υλοποιείται στην Αττική υπό την αιγίδα του Παντείου Πανεπιστημίου και την επιστημονική ευθύνη του Καθηγητή του Τμήματος Ψυχολογίας κ. Στέλιου Στυλιανίδη, με την εμπλοκή υποψήφιων διδασκτόρων και προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών του Τμήματος, καθώς και του Ε.Κ.Π.Α., υπό την επιστημονική ευθύνη του Καθηγητή της Ιατρικής Σχολής κ. Αθανασίου Δουζένη. Η μελέτη διεξάγεται στο 3^ο, 4^ο και 5^ο Τμήμα του Ψ.Ν.Α. Αττικής - Δαφνί, στην Ψυχιατρική Κλινική του Σισμανόγλειου Γ.Ν.Α. και στη Β' Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική στο Π.Γ.Ν. Αττικών. Στην παρούσα εισήγηση θα αναφερθούν τα βασικά συμπεράσματα που προέκυψαν κατά την υλοποίηση του MANA, αλλά και προκαταρκτικά ευρήματα της τρέχουσας πολυκεντρικής έρευνας από την Αθήνα.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η υλοποίηση του ερευνητικού προγράμματος «Μελέτη των ακούσιων νοσηλειών στην Ελλάδα» στη Θεσσαλονίκη

Στέλλα Καραπά & Ευγενία Γεωργάκα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η μελέτη εκπονείται στη Θεσσαλονίκη υπό την αιγίδα του Α.Π.Θ. και την επιστημονική ευθύνη της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας του Τμήματος Ψυχολογίας κας Ευγενίας Γεωργάκα, σε συνεργασία με τους διευθυντές των Πανεπιστημιακών Κλινικών και μέλη ΔΕΠ του Τμήματος Ιατρικής, τη μεταδιδάκτορα ερευνήτρια κα Στέλλα Καραπά, υποψήφιων διδασκτόρων και προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών του Τμήματος Ψυχολογίας. Στη Θεσσαλονίκη συμμετέχουν όλες οι δημόσιες κλινικές βραχείας ψυχιατρικής νοσηλείας που εντάσσονται στο σύστημα των εφημεριών, και συγκεκριμένα τα Α', Β', Γ' και Δ' Τμήματα Βραχείας Νοσηλείας και η Β' Πανεπιστημιακή Κλινική Α.Π.Θ. Βραχείας και Μέσης Νοσηλείας του Γ.Ν.Θ. «Γ. Παπανικολάου» - Ψ.Ν.Θ., η Ψυχιατρική Κλινική - Ψυχιατρικό Τμήμα Ενηλίκων του Γ.Ν.Θ. «Γ. Παπανικολάου», η Α' Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική του Γ.Ν.Θ. Παπαγεωργίου και η Γ' Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική του Π.Γ.Ν. ΑΧΕΠΑ. Τα δεδομένα συλλέγονται από προπτυχιακούς φοιτητές του Τμήματος Ψυχολογίας, υπό την εποπτεία του ψυχολόγου κάθε κλινικής και των επιστημονικά υπεύθυνων μελών της ερευνητικής ομάδας. Ο αριθμός των ψυχιατρικών κλινικών που συμμετέχουν στη μελέτη, και συνακόλουθα ο μεγάλος αριθμός των μελών της ερευνητικής ομάδας, συνεπάγεται αυξημένη πολυπλοκότητα στη διαχείριση της λειτουργίας και της δυναμικής της ερευνητικής ομάδας και της δικτύωσης μεταξύ των ερευνητών και του προσωπικού των κλινικών. Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν ευρήματα που αφορούν τα ποσοστά των ακούσιων νοσηλειών επί του συνόλου των ψυχιατρικών νοσηλειών, τα ποσοστά των νοσηλειών, τόσο ακουσίως όσο και ακουσίως, επί των προσερχόμενων στις ψυχιατρικές κλινικές, τα ποσοστά των επανεισαγωγών στο διάστημα της μελέτης και τη διαδικασία των ακούσιων νοσηλειών. Από τα πρώτα δεδομένα φαίνεται ότι τα ποσοστά των ακούσιων νοσηλειών στις ψυχιατρικές κλινικές της Θεσσαλονίκης ξεπερνούν το 50%. Υπάρχουν αρκετές διαφορές στη διαδικασία διαχείρισης των νοσηλειών μεταξύ των κλινικών, αλλά και πολλές κοινές πρακτικές, που διαφαίνονται στα αποκλίνοντα και συγκλίνοντα αποτελέσματα αναφορικά με τα παραπάνω ζητήματα.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η υλοποίηση του ερευνητικού προγράμματος «Μελέτη των ακούσιων νοσηλείων στην Ελλάδα» στην Αλεξανδρούπολη

Αικατερίνη Αρβανίτη, Γεωργία Τερζοῦδη, Βασιλική Παπαδοπούλου, Ειρήνη-Κυριακή Γκουτσίδου, Σουλτάνα Βαρσάμη, Ιωάννης Χαραλαμπίδης & Μαρία Σαμακουρή
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στην Αλεξανδρούπολη η μελέτη διεξάγεται στην Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική καθώς και στο Ψυχιατρικό Τμήμα ΕΣΥ του Π.Γ.Ν. Έβρου-Π.Γ.Ν. Αλεξανδρούπολης υπό την επιστημονική ευθύνη της Διευθύντριας της Πανεπιστημιακής Ψυχιατρικής Κλινικής ΔΠΘ, Καθηγήτριας Ψυχιατρικής Μαρίας Σαμακουρή. Τα δεδομένα συλλέγονται από φοιτητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κοινωνική Ψυχιατρική», σε συνεργασία με τους ειδικούς και ειδικευόμενους ιατρούς των κλινικών, υπό την εποπτεία της ερευνητικής ομάδας. Προβλήματα και ιδιαιτερότητες στην υλοποίηση: i) οι ασθενείς δεν είναι εξοικειωμένοι με τη συμμετοχή σε έρευνες καθώς και με τη διαδικασία της συγκατάθεσης μετά από ενημέρωση, ii) οι φοιτητές που δεν είναι ιατροί είχαν καταρχήν δυσκολία να κατανοήσουν τις γραφειοκρατικές διαδικασίες τις σχετικές με την ακούσια νοσηλεία (από την προσέλευση έως την έκδοση της δικαστικής απόφασης). Θα παρουσιαστούν ευρήματα που αφορούν τις ακούσιες και εκούσιες προσελεύσεις των ασθενών στο νοσοκομείο και την έκβασή τους σχετικά με το αν κρίθηκε απαραίτητη η νοσηλεία τους μετά την εξέτασή τους. Θα συζητηθεί το θέμα της αναγκαιότητάς της χρήσης της διαδικασίας ακούσιας νοσηλείας από το περιβάλλον των ασθενών έναντι διαθέσιμων εναλλακτικών πρακτικών. Από την αρχική επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει ότι το ποσοστό των ακούσιων νοσηλείων στον Τομέα Ψυχικής Υγείας του Νοσοκομείου Αλεξανδρούπολης κυμαίνεται περί του 30% του συνόλου των νοσηλείων.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 14 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Επιδράσεις συναισθηματικών παραμέτρων: Μελέτες σε εν ενεργεία και υποψήφιους εκπαιδευτικούς

Πρόεδρος/Οργανώτρια: **Μαρία Πλατσίδου**, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Συζητητής: **Κωνσταντίνος Κόκκινος**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Οι εμπειρικές μελέτες αυτού του συμποσίου επιδιώκουν να ρίξουν φως στις επιδράσεις που ασκούν ορισμένες συναισθηματικές παράμετροι στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς, των χαρακτηριστικών προσωπικότητας, ή των στάσεων των ατόμων που είτε εργάζονται ως εκπαιδευτικοί είτε προετοιμάζονται για αυτό το επάγγελμα. Οι συναισθηματικές παράμετροι που μελετήθηκαν είναι η συναισθηματική νοημοσύνη και ορισμένες διαστάσεις της όπως είναι η ικανότητα ρύθμισης συναισθημάτων και η ενσυναίσθηση. Η πρώτη εργασία προτείνει, για τη μέτρηση της συναισθηματικής νοημοσύνης, μία σύντομη εκδοχή ενός γνωστού ερωτηματολογίου και παρουσιάζει τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά του. Στη δεύτερη εργασία, το εργαλείο αυτό χρησιμοποιήθηκε για να εξεταστεί αν η συναισθηματική νοημοσύνη μπορεί να προβλέπει τα επίπεδα της ακαδημαϊκής εξουθένωσης και της ακαδημαϊκής δέσμευσης των φοιτητών/τριών. Η τρίτη εργασία εξετάζει αν η ικανότητα ρύθμισης συναισθημάτων και η αυτο-αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών μπορούν να προβλέψουν την ικανοποίησή τους από διάφορες πλευρές της εργασίας τους. Στην τελευταία, διερευνήθηκε αν η ενσυναίσθηση, ως προσωπικό χαρακτηριστικό των εκπαιδευτικών, μπορεί να προβλέπει τις στάσεις τους απέναντι στην συμπερίληψη μαθητών με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο. Στη συζήτηση των παραπάνω εργασιών θα σχολιαστεί η συμβολή τους στην επιστημονική γνώση, οι τυχόν αδυναμίες τους και οι εφαρμογές των ευρημάτων τους στην εκπαίδευση ή/και την έρευνα.

Μία Σύντομη Εκδοχή του Schutte's Emotional Intelligence Scale για τη Μέτρηση της Συναισθηματικής Νοημοσύνης σε Εκπαιδευτικούς

Γεωργία Διαμαντοπούλου

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Το ερωτηματολόγιο Emotional Intelligence Scale (Schutte και συν., 1998, SEIS) είναι ένα από τα πιο συχνά χρησιμοποιούμενα εργαλεία αυτοαναφορών για τη μέτρηση της Συναισθηματικής Νοημοσύνης (ΣΝ). Το SEIS είναι ένα ερωτηματολόγιο σχετικά μικρής έκτασης, εύκολο στην χορήγηση και τη συμπλήρωσή του. Παρά τα πλεονεκτήματα που συγκεντρώνει, μέσα στις δυο δεκαετίες εφαρμογής και παρουσίας του SEIS στη διεθνή βιβλιογραφία, έχουν συχνά διατυπωθεί επιφυλάξεις ως προς: (α) την σταθερότητα της παραγοντικής δομής του, και (β) την εγκυρότητα περιεχομένου ενός σημαντικού αριθμού δηλώσεων, από τις συνολικά 33 δηλώσεις που περιέχει. Στο πλαίσιο ανεύρεσης πιθανών τρόπων αντιμετώπισης των παραπάνω αδυναμιών του SEIS, η παρούσα έρευνα στόχο είχε την εξαγωγή μίας σύντομης εκδοχής του ερωτηματολογίου, το SEIS-Short Form (SEIS-SF), και τον έλεγχο των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών του. Τα δεδομένα προήλθαν από ένα δείγμα 350 εκπαιδευτικών, οι οποίοι/-ες συμπλήρωσαν το SEIS στην πρωτότυπη εκδοχή του. Προκειμένου να εξάγουμε το SEIS-SF και να ελέγξουμε τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά του, εφαρμόσαμε διερευνητική και επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων. Η αξιοπιστία του SEIS-SF εκτιμήθηκε με το δείκτη α του Cronbach. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το SEIS-SF είναι ένα έγκυρο και με καλές ψυχομετρικές ιδιότητες εργαλείο για τη μέτρηση της ΣΝ. Οι πιθανές

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

εφαρμογές του SEIS-SF καθώς και ζητήματα που αφορούν στην εξαγωγή και χρήση σύντομων ερωτηματολογίων για τη συλλογή ποσοτικών δεδομένων θα συζητηθούν στο πλαίσιο της παρουσίασης.

Συναισθηματική Νοημοσύνη, Επαγγελματική Εξουθένωση και Εργασιακή Δέσμευση σε φοιτητές/τριες Ειδικής Αγωγής

Ειρήνη Κασάπογλου & Αθηνά Δανιηλίδου

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η επαγγελματική εξουθένωση και η εργασιακή δέσμευση αποτελούν φαινόμενα που έχουν μελετηθεί σε εργαζόμενα άτομα. Έχει διαπιστωθεί ότι, στους εκπαιδευτικούς, η συναισθηματική νοημοσύνη προβλέπει αρνητικά την πρώτη και θετικά τη δεύτερη (Olatomide & Jude, 2013· Platsidou, 2010). Ωστόσο, τελευταία άρχισαν να μελετώνται και σε άλλους πληθυσμούς όπως είναι ο φοιτητικός. Στην περίπτωση αυτή, μιλάμε για ακαδημαϊκή εξουθένωση και ακαδημαϊκή δέσμευση (Benner & Curl, 2018). Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξεταστεί αν η συναισθηματική νοημοσύνη μπορεί να προβλέπει τα επίπεδα της ακαδημαϊκής εξουθένωσης και της ακαδημαϊκής δέσμευσης των φοιτητών/τριών. Με βάση τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών ελέγχθηκε ένα μοντέλο στο οποίο η ακαδημαϊκή δέσμευση θα διαμεσολαβεί στην πρόβλεψη της ακαδημαϊκής εξουθένωσης από τη συναισθηματική νοημοσύνη. Για το σκοπό αυτό εξετάστηκαν 93 φοιτητές/τριες Ειδικής Αγωγής (80 γυναίκες) με τρία ερωτηματολόγια: τη Σύνομη Εκδοχή του Schutte Emotional Intelligence Scale (Schutte et al., 1998) που προσαρμόσε η Διαμαντοπούλου (2019), το Maslach Burnout Inventory-Student Survey (Maslach & Jackson, 1981) και το Utrecht Work Engagement Scale-Student Survey (Schaufeli et al., 2001). Όπως ήταν αναμενόμενο, βρέθηκε ότι υψηλά επίπεδα συναισθηματικής νοημοσύνης και ακαδημαϊκής δέσμευσης προβλέπουν χαμηλά επίπεδα ακαδημαϊκής εξουθένωσης των φοιτητών/τριών. Στα δεδομένα αυτά εφαρμόστηκε μια ανάλυση διαδρομών σύμφωνα με την οποία η συναισθηματική νοημοσύνη προέβλεπε (αρνητικά) τα επίπεδα στις δύο από τις τρεις διαστάσεις της ακαδημαϊκής εξουθένωσης (Μειωμένη Προσωπική Επίτευξη και Αποπροσωποποίηση) και η ακαδημαϊκή δέσμευση διαμεσολαβούσε στη σχέση αυτή.

Η ικανότητα ρύθμισης συναισθημάτων και η αυτο-αποτελεσματικότητα ως παράγοντες πρόβλεψης της επαγγελματικής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών

Μαρίλια Νομικού & Μαρία Πλατσίδου

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η επαγγελματική ικανοποίηση αποτελεί έναν βασικό παράγοντα διαμόρφωσης συμπεριφοράς στο χώρο της εργασίας και ιδιαίτερα σε κοινωνικά επαγγέλματα, όπως αυτό του εκπαιδευτικού, δημιουργώντας την ανάγκη για διερεύνηση των παραγόντων που την προάγουν. Ένας σημαντικός αριθμός μελετών έχει δείξει ότι τα προσωπικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών, όπως η συναισθηματική τους νοημοσύνη, συσχετίζονται με την επαγγελματική τους ικανοποίηση και εστιάζουν στις διαστάσεις που επηρεάζουν το εκπαιδευτικό έργο (Stonge, Gareis & Little, 2006). Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξεταστεί αν η ικανότητα ρύθμισης συναισθημάτων και η αυτο-αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών μπορούν να προβλέψουν την ικανοποίησή τους σε διάφορες διαστάσεις της εργασίας τους. Στην έρευνα συμμετείχαν 120 εκπαιδευτικοί

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (70 γυναίκες). Χρησιμοποιήθηκαν οι ελληνικές μεταφράσεις τριών εργαλείων μέτρησης: Emotion Regulation Questionnaire (Gross & John, 2003), Teachers' Sense of Efficacy Scale (Tschannen-Moran & Woolfolk-Hoy, 2001) και Employee Satisfaction Inventory (Koustelios, 1991). Πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις παλινδρόμησης, στις οποίες εξετάστηκε ποιες από τις διαστάσεις της ικανότητας ρύθμισης των συναισθημάτων και της αυτο-αποτελεσματικότητας προβλέπουν καθεμιά από τις διαστάσεις της επαγγελματικής ικανοποίησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η εκφραστική καταστολή, ως στρατηγική ρύθμισης των συναισθημάτων, είχε την πιο σημαντική προβλεπτική ισχύ από τις εξεταζόμενες μεταβλητές. Συγκεκριμένα, προέβλεπε αρνητικά τις τρεις από τις έξι διαστάσεις της επαγγελματικής ικανοποίησης: την ικανοποίηση από τις συνθήκες εργασίας, από τη φύση της εργασίας και από τον άμεσο προϊστάμενο. Η άλλη στρατηγική ρύθμισης των συναισθημάτων, η γνωστική αναπλαισίωση δεν είχε καμία σημαντική προβλεπτική ισχύ στις διαστάσεις της επαγγελματικής ικανοποίησης. Τέλος, καμία διάσταση της αυτο-αποτελεσματικότητας δεν προέβλεπε την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών. Συμπερασματικά, η ικανότητα ρύθμισης συναισθημάτων των εκπαιδευτικών φάνηκε ότι είναι πιο ισχυρή μεταβλητή για την πρόβλεψη της επαγγελματικής τους ικανοποίησης από ό,τι η αυτοαποτελεσματικότητά τους. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι είναι σημαντικό να υπάρξουν παρεμβάσεις για τη βελτίωση της ικανότητας ρύθμισης των συναισθημάτων των εκπαιδευτικών, ώστε να επηρεαστεί θετικά η επαγγελματική τους ικανοποίηση.

Η ενσυναίσθηση και οι στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στην συμπερίληψη των μαθητών με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο

Αθανασία Νικολαΐδου & Γεωργία Διαμαντοπούλου

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι καθοριστικός για την υλοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής της συμπερίληψης των μαθητών με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο. Δεδομένης της ποικιλομορφίας των παραγόντων που επηρεάζουν τις στάσεις τους απέναντι στην συμπερίληψη, το ενδιαφέρον των ερευνητών έχει προσανατολιστεί και σε συναισθηματικούς παράγοντες οι οποίοι μπορεί να επενεργούν σημαντικά στην κατανόηση και υποστήριξη της προσπάθειας προ-άσπισης των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων των μαθητών με ειδικές ανάγκες. Στο πλαίσιο αυτό, διερευνήθηκε αν η ενσυναίσθηση, ως προσωπικό χαρακτηριστικό των εκπαιδευτικών, μπορεί να προβλέπει τις στάσεις τους απέναντι στην συμπερίληψη. Εξετάστηκαν 82 εκπαιδευτικοί γενικής αγωγής Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (63 γυναίκες, 19 άνδρες), οι οποίοι συμπλήρωσαν την κλίμακα PATIES (Bailey, 2004) για την διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών και την κλίμακα Διαπροσωπικής Αντιδραστικότητας (Davis, 1980) για την διερεύνηση της ενσυναίσθησης. Διαπιστώθηκε ότι οι στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στην συμπερίληψη των μαθητών με ειδικές ανάγκες είναι μέτρια προς υψηλά θετικές. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί αυτο-αξιολογούν την ενσυναίσθησή τους ως μέτρια προς υψηλή. Για τη διερεύνηση του αρχικού στόχου, εφαρμόστηκε μια σειρά από αναλύσεις παλινδρόμησης, οι οποίες έδειξαν ότι η ενσυναίσθητη ανησυχία προβλέπει θετικότερες στάσεις απέναντι στην συμπερίληψη των μαθητών με ειδικές ανάγκες, τόσο συνολικά όσο και στις δύο από τις τρεις υποκλίμακες των στάσεων («Αποδεκτή ομάδα, προκλήσεις και οφέλη της συμπερίληψης» και «Τύπος αναπηρίας/εσα και απαιτούμενος χρόνος ενασχόλησης στην τάξη»). Οι άλλες υποκλίμακες της ενσυναίσθησης (ανάληψη προοπτικής του άλλου, φαντασική ενσυναίσθηση, προσωπική δυσφορία) δεν προβλέπουν στατιστικώς

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

σημαντικά τις στάσεις των εκπαιδευτικών. Συμπερασματικά, φαίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί που εκφράζουν σε υψηλό βαθμό αισθήματα συμπάθειας στις συναισθηματικές καταστάσεις των άλλων (ενσυναίσθητη ανησυχία) είναι πιο θετικοί ως προς αυτή την εκπαιδευτική πολιτική.

09:00 - 10:30 // ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ 4 // ΟΡΦΕΑΣ

Ο ρόλος των κέντρων πρόληψης στις σύγχρονες ψυχοκοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα: Το παράδειγμα του «ΟΡΦΕΑΣ»

Οργανωτής/Πρόεδρος/Συζητητής: **Γκάρο Εσαγιάν,**

Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, Π.Ε. Ροδόπης «ΟΡΦΕΑΣ»

Ο θεσμός των Κέντρων Πρόληψης/ΟΚΑΝΑ, Ο.Τ.Α. αποσκοπούσε στην αρχική του σύλληψη, κυρίως στην πρόληψη των εξαρτήσεων, ωστόσο στη πολύχρονη εφαρμογή του σε πανελλαδικό επίπεδο κατέδειξε ότι διαχειρίζεται τελικά γενικότερες ανάγκες που στοχεύουν στην προαγωγή της ψυχοκοινωνικής υγείας των εξυπηρετούμενων. Ο τελικός αποδέκτης των υπηρεσιών παραμένει πάντοτε το παιδί και ο έφηβος τόσο στο σχολικό όσο και στο οικογενειακό πλαίσιο λειτουργίας του. Στην στρογγυλή τράπεζά μας παρουσιάζονται οι καινοτόμες δράσεις του Κέντρου Πρόληψης «ΟΡΦΕΑΣ», που αφορούν στην πρόληψη και διαχείριση κρίσης, φαινομένων σχολικής βίας και εκφοβισμού στις σχολικές μονάδες της Π.Ε. Ροδόπης. Στόχος αυτών των προγραμμάτων είναι η υποστήριξη του παιδαγωγικού ρόλου του εκπαιδευτικού και του σχολικού πλαισίου, καθώς και η ψυχοκοινωνική υποστήριξη των μαθητών με αποκλίνουσες συμπεριφορές. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στα διαπολιτισμικά προληπτικά προγράμματα που προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες ανάγκες του μειονοτικού πληθυσμού της Ροδόπης.

Πρόγραμμα πρόληψης και διαχείρισης κρίσης στα σχολεία της Π.Ε. Ροδόπης

Σπύρος Βόλτσης, Μαρία Γούλα, Μαρία Κασσέρη, Σερική Σερήφ & Γκάρο Εσαγιάν

Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, Π.Ε. Ροδόπης «ΟΡΦΕΑΣ»

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται ο σχεδιασμός πρόληψης και αντιμετώπισης διαχείρισης της κρίσης στις σχολικές μονάδες της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Π.Ε. Ροδόπης από το Κέντρο Πρόληψης «ΟΡΦΕΑΣ». Ως κρίση ορίζουμε κάθε κατάσταση που δημιουργείται από συμπεριφορές προσώπων, που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα με τη σχολική κοινότητα (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς - κηδεμόνες) εντός και εκτός σχολικού χώρου, καθώς και συνθήκες που δημιουργούν αποσταθεροποίηση και αποδιοργάνωση της εύρυθμης λειτουργίας της εκπαιδευτικής δραστηριότητας. Σε έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την αξιολόγηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του συστήματος της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε μεγάλο πανελλαδικό δείγμα, φάνηκε ότι οι μαθητές βιώνουν κυρίως αρνητικά συναισθήματα κατά τη διάρκεια της παρουσίας τους στο σχολείο (68% των μαθητών νιώθει «κούραση», 58% «πίεση», 53% «πλήξη», 32% «απογοήτευση»). Τα θετικά συναισθήματα ακολουθούν με πολύ χαμηλότερα ποσοστά. Επίσης, στη σύγχρονη σχολική πραγματικότητα παρατηρείται αύξηση των φαινομένων προβληματικής συμπεριφοράς, επιθετικότητας, βίας και ενίοτε παραβατικότητας στη μαθητική κοινότητα, φαινόμενα που φαίνεται ότι συνδέονται με αύξηση της

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

αποσταθεροποίησης του περιβάλλοντος εντός του οποίου μεγαλώνει το σύγχρονο παιδί. Στόχοι της παρέμβασης είναι: α) η πρόληψη των προβληματικών καταστάσεων και συμπεριφορών, που μπορούν να οδηγήσουν στην πρόκληση κρίσης στη σχολική μονάδα, β) η αντιμετώπιση της κρίσης, γ) η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της παρέμβασης σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες της εκπαίδευσης, και δ) η παραπομπή του μαθητή, όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο, σε άλλες εξειδικευμένες υπηρεσίες συμβουλευτικής και ψυχοθεραπείας. Τα παραπάνω επιτυγχάνονται με: 1) προληπτικές παρεμβάσεις σε εκπαιδευτικούς και μαθητές μέσα στην τάξη, 2) προληπτικές παρεμβάσεις σε γονείς με σκοπό τη βελτίωση της επικοινωνίας μέσα στην οικογένεια, και 3) συμβουλευτική σε μαθητές και γονείς. Τέλος, καταγράφονται δύο περιστατικά διαχείρισης της κρίσης σε Δημοτικό Σχολείο (διαχείριση του πένθους απώλειας μαθήτριας) και σε Γυμνάσιο (διαχείριση σχολικής διαρροής).

Πρόγραμμα πρόληψης και διαχείρισης φαινομένων σχολικής βίας και εκφοβισμού στις σχολικές μονάδες της Π.Ε. Ροδόπης

Σπύρος Βόλτσης, Μαρία Γούλα, Μαρία Κασσέρη, Σερική Σερήφ & Γκάρο Εσαγιάν
Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, Π.Ε. Ροδόπης «ΟΡΦΕΑΣ»

Μολονότι ο αρχικός στρατηγικός στόχος των Κέντρων Πρόληψης ήταν η πρόληψη των εξαρτήσεων, σύντομα διαπιστώθηκε, στο πεδίο δράσης, η ανάγκη παρέμβασης στον ευρύτερο τομέα της προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας, όπου εντάσσεται και η πρόληψη και διαχείριση φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού (ΣΒΕ). Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται ο σχεδιασμός και η υλοποίηση προγράμματος πρόληψης και διαχείρισης του ΣΒΕ στις σχολικές μονάδες της Π.Ε. Ροδόπης από το Κέντρο Πρόληψης «ΟΡΦΕΑΣ». Κρίθηκε σημαντική, για την αποτελεσματικότητα της δράσης, η συγκρότηση και λειτουργία Διεπιστημονικής Ομάδας Παρέμβασης και διαχείρισης του φαινομένου, αποτελούμενη από μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας και ειδικούς επιστήμονες της ψυχικής υγείας. Στόχοι της Διεπιστημονικής Ομάδας Παρέμβασης είναι: α) η διερεύνηση-αξιολόγηση των περιστατικών ΣΒΕ, β) ο σχεδιασμός και υλοποίηση της αντιμετώπισής τους, στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας, γ) η παραπομπή σε άλλες εξειδικευμένες δομές των εμπλεκόμενων προσώπων στα περιστατικά ΣΒΕ, σε περιπτώσεις που αυτό κρίνεται αναγκαίο, και δ) η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της παρέμβασης. Τα στάδια παρέμβασης της Διεπιστημονικής Ομάδας (ΔΟ) είναι τα εξής: 1) η καταγραφή του Περιστατικού, όπου ο υπεύθυνος εκπαιδευτικός καταγράφει το περιστατικό και παράλληλα, ενημερώνει τους γονείς και κηδεμόνες σχετικά με τη διαδικασία που ακολουθείται σε κάθε αναφορά εκδήλωσης περιστατικών ΣΒΕ, 2) η διερεύνηση του Περιστατικού, όπου οι εκπαιδευτικοί πραγματοποιούν διερευνητικές συναντήσεις με τα εμπλεκόμενα μέρη του περιστατικού ΣΒΕ, με τη βοήθεια σχετικού ερωτηματολογίου, 3) η εκτίμηση του περιστατικού, με τη συνάντηση της ΔΟ για την αξιολόγηση των ευρημάτων και τον συντονισμό των ενδεδειγμένων ενεργειών, 4) η κατάθεση προτάσεων διαχείρισης του περιστατικού, και τέλος 5) η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της παρέμβασης.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Προληπτικά προγράμματα σε διαπολιτισμικούς πληθυσμούς. Το παράδειγμα των μουσουλμάνων μητέρων στη Π.Ε. Ροδόπης

Σπύρος Βόλτσης, Μαρία Γούλα, Μαρία Κασσέρη, Σερική Σερήφ & Γκάρο Εσαγιάν
Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, Π.Ε. Ροδόπης «ΟΡΦΕΑΣ»

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται εν σύντομία η φιλοσοφία των προληπτικών προγραμμάτων του Κέντρου Πρόληψης «ΟΡΦΕΑΣ» που αφορούν στις διαπολιτισμικές ομάδες της Ροδόπης, όπως γυναίκες, μητέρες μαθητών δημοτικών μειονοτικών σχολείων. Ο ρόλος της μητέρας και γενικότερα της οικογένειας στην πρόληψη είναι πολύ σημαντικός. Η ψυχοπαθολογία των εξαρτητικών συμπεριφορών, πέραν των βιολογικών της διαστάσεων, φαίνεται να σχετίζεται σημαντικά και με την ποιότητα των σχέσεων που αναπτύσσει το παιδί στην οικογένειά του. Καθοριστικό ρόλο προς αυτήν την κατεύθυνση διαδραματίζουν η δομή, η λειτουργικότητα, η ψυχοδυναμική του οικογενειακού αστερισμού, καθώς και το άγχος και η βία. Οι παρεμβάσεις στη Ροδόπη απευθύνονται σε πληθυσμούς που έχουν διαφορές ως προς τη γλώσσα, πολιτισμό, ήθη και έθιμα. Αυτές που αφορούν στο μουσουλμανικό σύνολο στοιχείο, που αναγνωρίζεται ως διαπολιτισμική ομάδα, προσαρμόζονται ως προς τον τρόπο εφαρμογής, μεθοδολογίας και θεματολογίας στις ιδιαίτερες ανάγκες της ομάδας στόχου. Πρόκειται για μητέρες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, είναι απόφοιτες δημοτικού και αναλφάβητες όσον αφορά την ελληνική γλώσσα. Ζουν σε πολιτισμικά ομοιογενείς γειτονιές όπου κυριαρχούν πατριαρχικές δομές. Οι θρησκευτικές και πολιτισμικές επιταγές, η παρουσία διγλωσσίας και τριγλωσσίας, το κλειστό περιβάλλον συμβάλλουν στην απομόνωσή τους εμποδίζοντας την απρόσκοπτη άσκηση του ρόλου τους ως μητέρες. Οι προληπτικές παρεμβάσεις σε μουσουλμάνες μητέρες, έχουν αφενός ως γενικό στόχο την ανάπτυξη επικοινωνίας στην οικογένεια, την ενίσχυση των σχέσεων του ζεύγους και των σχέσεων γονέων - παιδιών και αφετέρου ως επικεντρωμένο στόχο, την καταπολέμηση της απομόνωσής τους. Η βελτίωση των προαναφερθέντων παραμέτρων λειτουργεί, σύμφωνα με τα μοντέλα κοινωνικής ανάπτυξης και κοινωνικής οικολογίας, ως προστατευτικός παράγοντας κατά των εξαρτήσεων στην εφηβεία.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 26 // ΝΙΚΗ

Προσωπικότητα και συναίσθημα

Προεδρείο: Κωνσταντίνος Καφέτσιος, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η μεταβλητότητα στο συναίσθημα στην ενήλικη ζωή

Κωνσταντίνος Δημουλάς, Θεοδώρα Παπαδημητρίου, Ευριπίδης Δημουλάς, Έλλη Βέλλιου, Στυλιανή Θηβαίου, Νικόλαος Βερβέρας, Διονύσιος Μπαρμπάκας, Βασιλική Ζησοπούλου, Γεώργιος Ζαμπέτογλου, Δημήτριος Δημάκας, Νεκταρία - Φιλίτσα Αγραφιώτη, Κωνσταντίνος Ζαμπάκας, Σταμάτιος Ξαγρεμμενάκος, Ειρήνη Σεΐδου & Δημήτριος Λιόβας
Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «έκ τῶν ὑστέρων»

Η ποιότητα, στις διαπροσωπικές σχέσεις, κρίνεται, πάντα, από την ακρίβεια στην ερμηνεία της διάθεσης των άλλων, απέναντί μας, καθώς, από αυτό, είναι που κρίνεται η σωστή πορεία και η καλή έκβασή τους. Πόσο, όμως, εύκολο είναι να καταλάβουμε, επακριβώς, γρήγορα, το συναίσθημα ενός ενήλικα, από την έκφρασή του; Σκοπός μας να δειχτεί η μεταβλητότητα του συναισθήματος, στο πρόσωπο των ενηλίκων. Σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 88 (44 ανδρών, 44 γυναικών) ατόμων, μαγνητοσκοπήθηκε η διαδικασία έκφρασης της συγκίνησης, που θα επροκαλείτο από την ακρόαση μουσικών κομματιών, ικανών (αποδεδειγμένα, από μουσικοθεραπευτικές έρευνες), να διεγείρουν συγκινήσεις, της επιλογής του υποκειμένου, ίδιων την κάθε φορά, που θα χρειαζόταν, και η, από ένα σημείο και μετά, τεχνητή (με εισαγωγή αηδιαστικής νοητικής εικόνας, της επιλογής του υποκειμένου, ίδιας την κάθε φορά, που θα χρειαζόταν) εμπλοκή της ανέλιξης της προβλεπόμενης να βγεί στην έκφραση συγκίνησης. Στο τέλος κάθε φάσης, το υποκείμενο κατέγραφε, με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια, τον βαθμό (1 έως 7), στον οποίο αισθάνθηκε, ό,τι αισθάνθηκε, κατά την διάρκειά της. Την βιντεοταινία είδαν, χωρίς ήχο, προς αποφυγή παρέλκυσής των, 4 κριτές (δύο άντρες και δύο γυναίκες), ίδιων χαρακτηριστικών, με τα υποκείμενα, πλήρως εκπαιδευθέντες, στην αναγνώριση έκφρασης συναισθημάτων, για ένα χρόνο, και αποτύπωσαν την συναισθηματική έκφραση των υποκειμένων, σε κάθε φάση, στην ίδια βαθμολογική κλίμακα. Βρέθηκε, με κριτήριο το πάνω ή κάτω από τα στατιστικά όρια (ενδοϋποκειμενικό πείραμα: όλα τα υποκείμενα σε όλες, τις ίδιες, συνθήκες, στατιστικά tests: Wilcoxon και Whitney Mann, επίπεδο σημαντικότητας τα 0,05, 0,005, 0,0005) και, έτσι, το «περισσότερο» ή «λιγότερο», ότι το συναίσθημα μπορεί εύκολα να προκληθεί και, ανάλογα με την ένταση παρεμβαλλόμενων παραγόντων, στο βίωμα, να μεταβληθεί, με αφάνταστη ταχύτητα, έτσι που να αποκρυσταλλωθεί ή να αλλάξει ποσοτικά (ένταση) είτε ποιοτικά (κατηγορία), σε συνδυασμό, περισσότερο στις γυναίκες (αρνητικά συναισθήματα) απ' ό,τι στους άντρες (θετικά συναισθήματα), εξ ου και η δυσκολία γρήγορης σωστής ερμηνείας του.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ρύθμιση συναισθήματος σε προσωπικές και κοινωνικές καταστάσεις: Επίδραση της κουλτούρας, του πλαισίου και της προσωπικότητας

Κωνσταντίνος Καφέτσιος¹, Shlomo Hareli², Judith Pohl³ & Ursula Hess³

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²University of Haifa, ³Humboldt University

Στόχος της μελέτης ήταν να εξετάσει πολιτισμικές και ατομικές διαφορές στη συναισθηματική αντίδραση και τη ρύθμιση γεγονότων που προκαλούν θυμό ή λύπη. Αναμέναμε ότι οι Γερμανοί (μία ανεξάρτητη κουλτούρα) θα υιοθετούν θυμό περισσότερο από τους Έλληνες (μία αλληλεξαρτημένη κουλτούρα), που θα υιοθετούν τη λύπη περισσότερο από τους Γερμανούς (Hareli, Kafetsios & Hess, 2015· Hess, Blaison & Kafetsios, 2016). Διακόσιοι εικοσιπέντε Γερμανοί και 245 Έλληνες συμμετέχοντες συμπλήρωσαν κλίμακες έντασης συναισθήματος εκφράσεων προσώπου λύπης ή θυμού σε δύο σενάρια: α) ένα σενάριο «βανδαλισμού αυτοκινήτου» όπου ο συμμετέχων βρίσκει το αυτοκίνητό του βανδαλισμένο, και β) ένα σενάριο «απώλειας βαλίτσας» όπου η βαλίτσα έχει χαθεί εντελώς. Η κατάσταση συνέβη είτε παρουσία ενός στενού προσώπου (συντρόφου-οικογένειας), ή ενός λιγότερου στενού ατόμου (γείτονα-συναδέλφου). Αποτελέσματα από αναλύσεις παλινδρόμησης έδειξαν ότι οι Έλληνες (που είχαν υψηλότερο αλλοκεντρισμό από τους Γερμανούς), επέλεξαν τη λύπη περισσότερο από τους Γερμανούς στο σενάριο του βανδαλισμού ενώ οι Γερμανοί επέλεξαν περισσότερο τη λύπη στο σενάριο της απώλειας βαλίτσας. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε πολιτισμικές διαφορές ως προς την αντιλαμβανόμενη επίπτωση αυτενέργειας (agency) του γεγονότος ή ως προς τους κανόνες έκφρασης κατάλληλων για την έκφραση της λύπης στην κάθε κατάσταση. Οι Έλληνες συμμετέχοντες και αυτοί που διάβασαν το σενάριο της λιγότερο στενής σχέσης δήλωσαν περισσότερο έντονες εκφράσεις. Και στα δύο δείγματα, μεγαλύτερα επίπεδα αλληλεξαρτημένου πολιτισμικού προσανατολισμού σχετιζόταν με μεγαλύτερη έκφραση λύπης, ενώ υψηλότερη γνωστική αναπλαισίωση συσχετιζόταν με χαμηλότερη ένταση θυμού. Υψηλότερα επίπεδα ανεξάρτητου πολιτισμικού προσανατολισμού (και χαμηλότερο αλληλεξαρτημένου), όπως και η χρόνια καταστολή του συναισθήματος συνδέονταν με μεγαλύτερη επιθυμία να εκφράσει διαφορετικό συναίσθημα. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η ρύθμιση των συναισθηματικών εκφράσεων σε διαφορετικές καταστάσεις οφείλεται σε συνδυασμό πολιτισμικών, καταστασιακών και παραγόντων προσωπικότητας.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Δεσμός αθλητή-προπονητή, Γονικός δεσμός και Ψυχολογικά χαρακτηριστικά αθλητή: Πόσο έντονη είναι η μεταξύ τους σχέση;

*Μελίνα Παπαλέξη, Μαρία Ψυχουντάκη & Σπύρος Τάνταρος
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας είναι η σχέση του γονικού δεσμού με τον δεσμό που ένας αθλητής αναπτύσσει με τον προπονητή του, καθώς και τη σχέση που έχουν τα ατομικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του αθλητή με τον δεσμό που αναπτύσσει τόσο με τους γονείς όσο και με τον προπονητή του. Με βάση τη θεωρία και τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών, αναμένεται ότι τα ατομικά και τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του αθλητή έχουν σχέση τόσο με την ποιότητα δεσμού αθλητή-γονέων όσο και με την ποιότητα του δεσμού αθλητή-προπονητή, όπως επίσης αναμένεται ότι ο δεσμός προσκόλλησης αθλητή-γονέων έχει σχέση με τον δεσμό που ο αθλητής αναπτύσσει με τον προπονητή του. Στην έρευνα συμμετείχαν 171 αθλητές, ηλικίας 16-26 ετών, ομαδικών και ατομικών αθλημάτων, στους οποίους χορηγήθηκε ένα πακέτο ερωτηματολογίων από 4 διαφορετικά όργανα μέτρησης. Το Ερωτηματολόγιο Γονικού Δεσμού (Parental Bonding Instrument· Parker, Tupling & Brown, 1979), το Ερωτηματολόγιο Σχέσεων Προπονητή-Αθλητή (Coach-Athlete Relationship Questionnaire· Jowett & Ntoumanis, 2004), το Ερωτηματολόγιο Πέντε Παραγόντων Προσωπικότητας NEO (NEO Five-Factor Inventory, NEO-FFI· Costa & McCrae, 1992) και η Κλίμακα Κοινωνικής Επιθυμητότητας (Social Desirability Scale· Ψυχουντάκη, Εκκεκάκης & Ζέρβας, 1993). Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε στατιστικώς σημαντική σχέση μεταξύ των ψυχολογικών χαρακτηριστικών του αθλητή και του δεσμού του με τους γονείς αλλά και με τον προπονητή του. Ακόμα, στατιστικώς σημαντική βρέθηκε να είναι η σχέση του φύλου του αθλητή και του αθλήματός του τόσο με τον γονικό δεσμό, όσο και με τον δεσμό που αναπτύσσει με τον προπονητή. Τέλος, στατιστικώς σημαντική φάνηκε να είναι η σχέση μεταξύ του γονικού δεσμού και του δεσμού με τον προπονητή, ενώ από την παρούσα έρευνα φάνηκε ποιοι παράγοντες μπορούν να προβλέψουν τη σχέση που θα αναπτύξει ο αθλητής με τον προπονητή του. Η παρούσα έρευνα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τη βελτίωση της σχέσης αθλητών-προπονητών με στόχο μια πιο παραγωγική σχέση και καλύτερη αθλητική εξέλιξη των αθλητών.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Συναισθηματικός δεσμός με ένα ρομπότ: Εκπαιδευτικοί και Ψυχολόγοι εντοπίζουν κινδύνους **Δημήτριος Πνευματικός¹, Παναγιώτα Χριστοδούλου¹ & Νικόλαος Φαχαντίδης²**

¹Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, ²Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σε μια μετα-ανθρωποποιημένη κοινωνία αξιοποιούνται ολοένα και περισσότερο προηγμένες μορφές τεχνολογίας, όπως η τεχνητή νοημοσύνη και η κοινωνική ρομποτική. Η εκπαίδευση αποτελεί έναν χώρο, όπου τα Ρομπότ Κοινωνικής Αρωγής (ΡΚΑ) προσφέρουν πολλά οφέλη στους μαθητές κυρίως στην ανάπτυξη κινήτρων και την εξατομικευμένη μάθηση. Πρόσφατα ευρήματα επιστημαίνουν ότι όπως οι άνθρωποι αναπτύσσουν συναισθηματικούς δεσμούς μεταξύ τους, κατ' αναλογία μπορεί να αναπτυχθεί συναισθηματικός δεσμός μεταξύ ανθρώπου και ρομπότ. Είναι πολλοί οι ερευνητές οι οποίοι έχουν εκφράσει κινδύνους που θα μπορούσαν να προκύψουν από την ανάπτυξη δεσμού μεταξύ ανθρώπου-ρομπότ. Ωστόσο, δεν υπάρχουν δεδομένα για τις αντιλήψεις των επαγγελματιών που ασχολούνται με παιδιά γύρω από το θέμα. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών και ψυχολόγων σχετικά με τους πιθανούς κινδύνους που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη δημιουργία συναισθηματικού δεσμού μεταξύ ενός παιδιού και ενός ρομπότ. Τρία σενάρια τα οποία περιγράφουν τρεις τύπους συναισθηματικού δεσμού μεταξύ ενός παιδιού και ενός ρομπότ (ασφαλή, ανασφαλή-αποφυγής και ανασφαλή-αμφιθυμίας) χορηγήθηκαν σε 43 εκπαιδευτικούς και σε 41 ψυχολόγους. Οι συμμετέχοντες αφού διάβασαν το κάθε σενάριο ανέφεραν τους πιθανούς κινδύνους που θα μπορούσε να έχει ο κάθε τύπος δεσμού για το παιδί. Ακολούθησε διερευνητική ανάλυση περιεχομένου με προσέγγιση των δεδομένων από κάτω προς τα πάνω, ενώ η εσωτερική συμφωνία δύο κριτών ήταν υψηλή ($k = .89$). Συνολικά εντοπίστηκαν 152 δηλώσεις στο πρώτο σενάριο, 109 στο δεύτερο και 148 στο τρίτο σενάριο, ενώ από τις υποκατηγορίες που σχηματίστηκαν προέκυψαν έξι κατηγορίες, κοινές για όλα τα σενάρια. Μεταξύ των πιο σημαντικών κατηγοριών ήταν εκείνες που αναφέρονταν σε κινδύνους (i) στην συναισθηματική και (ii) κοινωνική ανάπτυξη ενώ σημαντική ήταν και η κατηγορία (iii) απουσία κινδύνου. Η σημασία των αποτελεσμάτων συνοψίζεται στις πιθανές επιπτώσεις για την χρήση των ΡΚΑ στην εκπαίδευση, καθώς και στα στοιχεία εκείνα που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όταν σχεδιάζονται ΡΚΑ προκειμένου να χρησιμοποιηθούν από παιδιά.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 27 // ΑΘΗΝΑ

Εφαρμογές της φαινομενολογικής προσέγγισης στην κλινική και κοινωνική ψυχολογία

Προεδρείο: **Ευαγγελία Φίγγου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η σεξιστική ρητορική στον προφορικό λόγο: Μια φεμινιστική-μεταδομική ανάλυση λόγου

Αναστασία Φλούλη & Χριστίνα Αθανασιάδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στον κλάδο της φεμινιστικής ψυχολογίας και της μελέτης των ανισοτήτων ανάμεσα στα δύο φύλα. Βασικός στόχος είναι η διερεύνηση της σεξιστικής ρητορικής στον προφορικό λόγο ανδρών και γυναικών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα μετά τη συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της ισότητας των φύλων (1975). Η σεξιστική ρητορική, δηλαδή, η προφορική ή/και γραπτή χρήση της γλώσσας η οποία είτε εκούσια είτε ακούσια αναπαράγει διακρίσεις ενάντια στις γυναίκες, αποτελεί ένα εξαιρετικά επικίνδυνο φαινόμενο που διευρύνει μέχρι και σήμερα το χάσμα ανάμεσα στα δύο φύλα. Στην μελέτη ακολουθήθηκε η ποιοτική μεθοδολογία έρευνας για τη συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων και συγκεκριμένα η μεταδομική φεμινιστική ανάλυση λόγου. Ειδικότερα, στόχο της έρευνας αποτέλεσε η αποτύπωση των κυρίαρχων «λόγων» που χρησιμοποιούν οι άνδρες και οι γυναίκες προκειμένου να ερμηνεύσουν ή/και να δικαιολογήσουν τη σεξιστική ρητορική και την ανισότητα ανάμεσα στα φύλα. Είκοσι άνδρες και 20 γυναίκες, ηλικίας 18 έως 43 ετών, συμμετείχαν εθελοντικά σε ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις προκειμένου να καταθέσουν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους σχετικά με το θέμα της έρευνας. Τα πρώτα ευρήματα της ανάλυσης έδειξαν πως υπάρχουν διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά τους «λόγους» που χρησιμοποιούν και πώς αυτοί συμβάλλουν στην αναπαραγωγή στερεοτύπων και ιεραρχικών σχέσεων ανάμεσα στα φύλα. Ειδικότερα, επισημαίνονται έμφυλες διαφορές ως προς το βίωμα (την εμπειρία) της σεξιστικής ρητορικής και ως προς την πρόθεση για σεξιστική διάκριση μέσω του προφορικού λόγου.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Γυναικεία αυτενέργεια και ψυχολογικό τραύμα στον λόγο του κινήματος κατά των αμβλώσεων

Ευάγγελος Ντόντης

Canterbury Christ Church University

Βασικοί στόχοι των φεμινιστικών κινήματων είναι η καταπολέμηση της φυλετικής ανισότητας, η βελτίωση της κοινωνικής και πολιτικής θέσης των γυναικών, καθώς και η προώθηση των γυναικείων δικαιωμάτων. Ένα από τα κεντρικά θέματα που έχουν θιχτεί αφορά την ελευθερία των γυναικών να αποφασίζουν σε σχέση με ζητήματα αναπαραγωγής τους, και πιο συγκεκριμένα όσον αφορά το δικαίωμα της γυναικείας πρόσβασης στην άμβλωση. Στην παρουσίαση μου θα αναλύσω τον λόγο του κινήματος κατά των αμβλώσεων. Ενώ παραδοσιακά το συγκεκριμένο κίνημα έχει εναντιωθεί στις αμβλώσεις δίνοντας έμφαση στα ανθρώπινα χαρακτηριστικά του εμβρύου, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έντονα η ψυχολογιοποίηση της άμβλωσης και η έμφαση στις υποτιθέμενες ψυχοπαθολογικές της επιπτώσεις στις γυναίκες. Στην παρούσα μελέτη βασίζομαι σε συνεντεύξεις με 15 υποστηρικτές του κινήματος κατά των εκτρώσεων και εστιάζω στο πως διαπραγματεύονται την αυτενέργεια (agency) των γυναικών όσον αφορά τον εκούσιο τερματισμό μιας εγκυμοσύνης. Χρησιμοποιώντας τα εργαλεία της κριτικής λογοψυχολογίας, φέρνω στο προσκήνιο τους τρόπους με τους οποίους η ψυχολογιοποίηση της άμβλωσης επιτρέπει στους συμμετέχοντες να διατηρούν ένα θετικό και υποστηρικτικό προς τις γυναίκες προφίλ μέσω της αναγνώρισης και αποδοχής της αυτενέργειας τους, παράλληλα με την αναγνώριση της τελευταίας ως τον καθοριστικό παράγοντα των ψυχολογικών επιπτώσεων των αμβλώσεων. Πιο συγκεκριμένα η αυτενέργεια των γυναικών όσον αφορά την επιλογή τους να προβούν σε άμβλωση ή σε άμβλωση μετά από βιασμό δεν καταδικάζεται, αλλά κατασκευάζεται ως φορέας ψυχοπαθολογικού τραύματος για τις ίδιες και για τους συγγενείς, καθώς και ως έλλειψη ελέγχου του σώματος. Αντιθέτως, οι συμμετέχοντες κατασκευάζουν την αποβολή ως μη τραυματική λόγω της «φυσικότητας» και της έλλειψης αυτενέργειας από την μεριά των γυναικών. Συνολικά, υποστηρίζω πως η σύνδεση της γυναικείας αυτενέργειας με ψυχοπαθολογικό τραύμα θυματοποιεί τις γυναίκες και επιτρέπει στους υποστηρικτές του κινήματος κατά των εκτρώσεων να υποστηρίξουν ένα από-πολιτικοποιημένο και υπέρ των γυναικών προφίλ.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Εμπειρίες γονέων με πρόωρα νεογνά

Αριάδνη Λαμπράκη & Φιλία Ίσαρη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το ζήτημα της προωρότητας αφορά ολοένα και μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού και αυξάνει τον κίνδυνο εμφάνισης ποικίλων προβλημάτων υγείας αλλά και αναπτυξιακών και συμπεριφορικών δυσκολιών του παιδιού. Για τους γονείς, αποτελεί μία ιδιαίτερα στρεσογόνο εμπειρία με αντίκτυπο σε διάφορους τομείς της ζωής τους. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας έγινε ποιοτική διερεύνηση των εμπειριών γονέων με πρόωρα νεογνά που χρειάστηκε μετά τη γέννησή τους να νοσηλευτούν σε Μονάδες Εντατικής Νοσηλείας Νεογνών. Στόχος ήταν η βαθύτερη κατανόηση των βιωμάτων των γονέων, από τη στιγμή της γέννησης του παιδιού τους έως το σήμερα, μέσα από μία Ερμηνευτική Φαινομενολογική προσέγγιση. Πραγματοποιήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις με 6 ζευγάρια. Από την ανάλυση των δεδομένων αναδείχθηκαν: η κεντρική θέση της αίσθησης έλλειψης ελέγχου στο βίωμα των γονέων, οι πτυχές της εμπειρίας των γονέων που δημιουργούσαν εμπόδια στην ομαλή ανάπτυξη της σχέσης τους με το παιδί τους, οι στρατηγικές μέσω των οποίων προσπάθησαν να διαχειριστούν τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν, καθώς και οι μακροπρόθεσμες επιδράσεις της εμπειρίας της προωρότητας στη ζωή τους. Τα αποτελέσματα συμβάλλουν στην κατανόηση της ιδιαίτερης εμπειρίας των γονέων με πρόωρα νεογνά και θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την ευαισθητοποίηση εμπλεκόμενων φορέων.

Ψυχογενής βουλιμία: Η σύνδεση μεταξύ της ψυχογενούς βουλιμίας, της χαμηλής αυτοεκτίμησης και του ανασφαλούς τύπου προσκόλλησης: Φαινομενολογική προσέγγιση

Πήλιος-Δημήτρης Σταύρου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, University Paris Descartes - Sorbonne

Στην παρούσα μελέτη περίπτωσης διερευνήθηκε η σχέση μεταξύ της ψυχογενούς βουλιμίας, της χαμηλής αυτοεκτίμησης και του ανασφαλούς τύπου προσκόλλησης, διαμέσου της εμπειρίας μίας νεαρής βουλιμικής γυναίκας με συμπτώματα άγχους, η οποία συμμετείχε σε μια ψυχοδυναμική ψυχοθεραπεία διάρκειας τριών ετών. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήσαμε ως μέθοδο ανάλυσης την Ερμηνευτική Φαινομενολογική Ανάλυση (Interpretative Phenomenological Analysis) με σκοπό τη διερεύνηση της παραπάνω σχέσης διαμέσου της εμπειρίας αυτής της γυναίκας, όπως η ίδια μας την αφηγήθηκε κατά τη διάρκεια της ψυχοθεραπείας. Στο πλαίσιο της Ερμηνευτικής αυτής Φαινομενολογικής Ανάλυσης, το σύνολο του περιεχομένου των συνεδριών κατά τη διάρκεια της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας καταγράφηκε, με τη συγκατάθεση της θεραπευομένης, και αναλύθηκε με βάση τέσσερα διαδοχικά-διαφορετικά στάδια. Πρώτον, εστιάσαμε στην απομαγνητοφώνηση των συνεδριών και μελετήσαμε κάθε μια από αυτές ως προς το περιεχόμενό της και τη χρήση της γλώσσας, κρατώντας σημειώσεις με σκοπό τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο η νεαρή αυτή βουλιμική γυναίκα αφηγείτο την εμπειρία της. Δεύτερον, μελετώντας εκ νέου το περιεχόμενο των απομαγνητοφωνημένων συνεδριών εξαγάγαμε και αναδείξαμε τα αναδυόμενα θέματα τόσο στηριζόμενοι στις σημειώσεις μας, όσο και στην αφήγηση της γυναίκας. Τρίτον, εξετάσαμε τα αναδυόμενα θέματα και εντοπίσαμε τις εννοιολογικές ομοιότητες και συνδέσεις των θεμάτων αυτών. Ειδικότερα, προσπαθήσαμε να δημιουργήσουμε μια θεματική δομή που μας επέτρεψε να επισημάνουμε τις συγκλίνουσες αναφορές της θεραπευομένης. Τέταρτον, τέλος, αφού το όλον απομαγνητοφωνημένο περιεχόμενο των συνεδριών αναλύθηκε και μελετήθηκε διεξοδικά,

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

πραγματοποιήσαμε μια συνδυαστική δομική σύνοψη των σημαντικότερων θεμάτων, όπως αυτά προέκυψαν από την ανάλυσή μας. Η παραπάνω φαινομενολογική ανάλυση έδειξε μια σύνδεση μεταξύ της ψυχογενούς βουλιμίας, της χαμηλής αυτοεκτίμησης και του ανασφαλούς τύπου προσκόλλησης της νεαρής αυτής γυναίκας. Πιο συγκεκριμένα, η θεραπευομένη, έχοντας βιώσει κατά την παιδική της και εφηβική της ηλικία μία ανασφαλούς τύπου προσκόλληση, συναρτώμενη με τη δυσλειτουργική συναισθηματική σχέση της με τους γονείς της, ανέπτυξε μια αρνητική εικόνα του εαυτού της, συνοδευόμενη από μια ιδιαίτερα χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Οι αντιλήψεις των Κυπρίων φοιτητών απέναντι στο αλκοόλ και την αποτελεσματικότητα των καμπανιών υπεύθυνης κατανάλωσης αλκοόλ

Αναστάσιος Πέτρου & Ειρήνη Καδιανάκη

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η κατανάλωση και κατάχρηση αλκοόλ από τους νέους απασχολεί ιδιαίτερα τη διεθνή επιστημονική κοινότητα λόγω των πολλαπλών αρνητικών επιπτώσεων που επιφέρει σε διάφορους τομείς της ζωής των ατόμων και της κοινωνίας. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διαπιστώσει, μέσω ποιοτικής μεθοδολογίας, τις αντιλήψεις και στάσεις των Κυπρίων σπουδαστών σχετικά με τους κυριότερους λόγους και κίνητρα που τους ωθούν στην κατανάλωση αλκοόλ, τις περιστάσεις που επιλέγουν να πιούν, τις γνώσεις που έχουν για τις συνέπειες της υπερκατανάλωσης, καθώς και τις απόψεις τους για την αποτελεσματικότητα των εκστρατειών κατά του αλκοόλ που απευθύνονται στη νεολαία. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 16 φοιτητές ηλικίας 18-25 ετών, οι οποίοι χωρίστηκαν σε 4 συζητήσεις ομάδων εστίασης και εξέφρασαν τις απόψεις τους για τα παραπάνω ζητήματα. Τα δεδομένα αναλύθηκαν μέσω θεματικής ανάλυσης. Τα ευρήματα κατέδειξαν τη μεγάλη επίδραση που ασκούν οι συνομηλικοί στη χρήση αλκοόλ, την ποικιλία θετικών συναισθημάτων ως απόρροια της κατανάλωσης, καθώς και την επιρροή των Μ.Μ.Ε. και της κουλτούρας διασκέδασης στην κατανάλωση. Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι οι φοιτητές προτιμούν το αλκοόλ στις κοινωνικές τους συγκεντρώσεις τα βράδια. Ακόμη, ήταν αρκετά ενήμεροι σχετικά με τις επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στην υγεία και ασφάλειά τους, εστιάζοντας όμως ιδιαίτερα στην επίδραση του αλκοόλ στην εμφάνισή τους. Παρόλ' αυτά, θεωρούν ότι οι αρνητικές συνέπειες δεν τους επηρεάζουν. Όσον αφορά τις εγχώριες καμπάνιες κατά του αλκοόλ, αξιολογήθηκαν κυρίως ως αναποτελεσματικές, εξαιτίας του ότι εστιάζουν υπερβολικά στις αρνητικές συνέπειες. Η εργασία καταλήγοντας αναδεικνύει τη σημασία της κοινωνικής πίεσης για συμμόρφωση των νέων με τα πρότυπα κατανάλωσης αλκοόλ, τη θετική διάσταση που μπορεί να πάρει η μέθη μεταξύ αυτών των ηλικιών παρά τη γνώση για αρνητικά αποτελέσματα και την έλλειψη ενδιαφέροντος για τις καμπάνιες. Η παρούσα έρευνα αναδεικνύει κάποια στοιχεία για την κουλτούρα κατανάλωσης για τις ηλικίες 18-25 στην Κύπρο, στοιχεία που μπορούν να φανούν χρήσιμα για το σχεδιασμό κοινωνικά πλαισιωμένων και αποτελεσματικών εκστρατειών κατά του αλκοόλ.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

09:00 - 10:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 11 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2

Υποστήριξη παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Προεδρείο: **Ηλίας Κουρκούτας**, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ασημίνα Ράλλη, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η συμπερίληψη νηπίου με οφθαλμοδερματικό αλφισμό στη γενική τάξη

- Μελέτη περίπτωσης

Αικατερίνη Π. Σταύρου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στην παρούσα μελέτη σκοπούουμε να παρουσιάσουμε τις ενταξιακές υποστηρικτικές παρεμβάσεις και τις προϋποθέσεις τους, σε νήπιο με οφθαλμοδερματικό αλφισμό τύπου 1 (OCA1) στη γενική τάξη Νηπιαγωγείου. Η κλινική εικόνα του υποκειμένου της μελέτης μας παρουσιάζει υποχρωματισμό της τριχοφυΐας, του δέρματος και των οφθαλμών και συγγενή προβλήματα όρασης, χαμηλή οπτική οξύτητα, νυσταγμό, βοθητική υποπλασία καθώς και στραβισμό. Τα οφθαλμικά προβλήματα του παιδιού οδηγούν σε σημαντικά ελλείμματα σε ποικίλους τομείς της καθημερινής κοινωνικής του αλληλεπίδρασης, όπως η αυτοαντίληψη, η αυτοεπάρκεια και η κοινωνική λειτουργικότητα, αλλά και σε αυξημένη αγχώδη, καταθλιπτική και συμπεριφορική κλινική ψυχοπαθολογία. Παράλληλα, το νευροψυχολογικό του προφίλ διακρίνεται από τυπικά επίπεδα νοημοσύνης, από δυσχέρειες της αδρής ή και λεπτής κινητικότητας καθώς και δυσκολίες στην κοινωνικο-συναισθηματική και προσαρμοστική διαπροσωπική αλληλεπίδραση. Οι στόχοι της διδακτικής μας παρέμβασης μας ήταν εστιασμένοι στην ανάπτυξη των συμπεριφορικών - κοινωνικών δεξιοτήτων του παιδιού, όπως η ανάπτυξη δικτύων συνομηλίκων και δεξιοτήτων συναισθηματικής αυτοαντίληψης, αυτεπίγνωσης, αυτο-ενίσχυσης και αυτορρύθμισης, η κατάκτηση γνωστικών και συμπεριφορικών στρατηγικών επίλυσης προβλημάτων, η λεκτική και μη λεκτική αλληλεπίδραση, η συμπεριφορική αυτοδιαχείριση και ανταποκρισιμότητα, η εξάσκηση των δεξιοτήτων κοινωνικοσυναισθηματικής προσαρμογής, αλληλεπίδρασης και η ανάπτυξη στρατηγικών κοινωνικοποίησης σε σχολικά, εξωσχολικά πλαίσια. Η παρέμβαση ήταν εντατική και διήρκησε οκτώ μήνες και οι στόχοι επιτεύχθηκαν στην πλειοψηφία τους.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Στάση γονέων και εκπαιδευτικών απέναντι στην πρόταση για παιδαγωγική στήριξη του παιδιού με μαθησιακές δυσκολίες από το τμήμα ένταξης

Αντωνία Σέγκου, Δήμητρα Μαλιούση, Ειρήνη Ζούμπου, Αναστασία Μήτσαλα
& Ευαγγελινή Αθανασοπούλου

Γ.Ν.Γ Παπανικολάου

Στο Κοι.Κε.Ψ.Υ.Π.Ε., 1/3 των νέων περιπτώσεων αφορούν αιτήματα αξιολόγησης μαθησιακών δυσκολιών, παιδιών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η διεπιστημονική αξιολόγησης που ακολουθείται σύμφωνα με το πρωτόκολλο αξιολόγησης του Ιατρείου Μαθησιακών Δυσκολιών καταλήγει στην αναλυτική ενημέρωση/συμβουλευτική των γονέων για το είδος, τη φύση της μαθησιακής δυσκολίας και τις προτεινόμενες παρεμβάσεις, μέρος των οποίων είναι η παιδαγωγική στήριξη στο τμήμα ένταξης (ΤΕ) του σχολικού πλαισίου του παιδιού και η γραπτή διατύπωση των αποτελεσμάτων των αξιολογήσεων και των προτεινόμενων χειρισμών σε γραπτή έκθεση με αποδέκτη το σχολείο, μέσω των γονέων/κηδεμόνων. Στην παρούσα εργασία, αξιολογούμε τον βαθμό συμμόρφωσης στην πρόταση για παιδαγωγική στήριξη των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες στο ΤΕ. Μελέτη φακέλων 30 παιδιών τα οποία παρακολουθούνται στο Ιατρείο μαθησιακών Δυσκολιών του Κοι.Κε.Ψ.Υ.Π.Ε, Γ.Ν. «Γ. Παπανικολάου» και έχουν διαγνωστεί με μαθησιακές δυσκολίες. Καταγράφηκε: η στάση γονέων, εκπαιδευτικών αλλά και των παιδιών απέναντι στην πρόταση παιδαγωγικής στήριξης στο ΤΕ, ο βαθμός συμμόρφωσης τους και οι λόγοι που την καθορίζουν. 55% των παιδιών ακολούθησαν την πρόταση για φοίτηση στο ΤΕ, 25% ήταν θετικό αλλά δεν υπήρχε ανάλογη δομή στο σχολείο φοίτησης ή δεν υπήρχε δυνατότητα ένταξης, 20% δε συμμορφώθηκε. Τα παιδιά που φοίτησαν στο ΤΕ στο σύνολο τους παρουσίασαν σημαντική βελτίωση στο κίνητρο απέναντι στη μαθησιακή διαδικασία, την αυτοεικόνα, τη σχέση με τους συνομήλικους καθώς και βελτίωση στις μαθησιακές δυσκολίες. Επίσης, γονείς και εκπαιδευτικοί των παιδιών αυτών ήταν θετικοί στη λήψη της βοήθεια αυτής και κανένα παιδί δεν εμφάνισε ψυχολογική επιβάρυνση που να σχετίζεται με τη φοίτηση στο ΤΕ. Ως προς τα παιδιά που δεν φοίτησαν στο ΤΕ η πλειοψηφία γονέων και εκπαιδευτικών των παιδιών αυτών ήταν αρνητικοί κυρίως εξαιτίας ενδεχόμενης ψυχολογικής επιβάρυνση του παιδιού και διαφοροποίησης από τη ομάδα συνομηλίκων. Επίσης αυτοί οι γονείς θεωρούν ότι το παιδί δεν πρέπει να απομακρύνεται από την τάξη σε ώρα μαθήματος, ενώ οι εκπαιδευτικοί προβληματίζονται εξαιτίας ανομοιογένειας των δυσκολιών που παραπέμπονται στο ΤΕ και δεν το προτείνουν καθώς δε θεωρούν ότι προσφέρει εξατομικευμένη βοήθεια.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ο ρόλος του διαδικτύου ως μέσο άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού σε παιδιά με αναπηρία ηλικίας 13-18 ετών. Μια μεθοδολογική εμπειρική διαδικτυακή έρευνα, προοπτικές και περιορισμοί

Παναγιώτα Νεοκοσμίδου

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η παρούσα εργασία μελετά το ζήτημα του ρόλου του διαδικτύου ως μέσο άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού σε παιδιά με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ηλικίας 13-18 ετών μέσα από την διερεύνηση τριών σημαντικών διαστάσεων: της εκπαιδευτικής, της διαπροσωπικής αλλά και της κοινωνικής συμμετοχής. Σε ερευνητικό επίπεδο, η μελέτη απευθύνθηκε σε 206 παιδιά με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και 280 εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής. Σε επίπεδο πορισμάτων, η πλειοψηφία των παιδιών ασχολείται με το διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες. Σημαντικό ρόλο για την ενασχόληση των παιδιών με το διαδίκτυο αποτελούν οι παράγοντες της ηλικίας, ο τύπος δυσκολίας αλλά και εκπαίδευσης, με τα μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά αλλά και αυτά που φοιτούν στα ΤΕΕ να υπερέχουν σε ψηφιακή κατάρτιση, συγκριτικά με τα μικρότερης ηλικίας παιδιά που φοιτούν στα ΕΕΕΚ και αντιμετωπίζουν σημαντικού τύπου φυσικές δυσκολίες. Σημαντικό επίσης εύρημα αποτελεί η μη γνωστοποίηση της αναπηρίας από τα παιδιά, όταν αυτά εμπλέκονται σε διαδικτυακές επαφές από το φόβο της απόρριψης, ενώ αξιοσημείωτα ήταν και τα ευρήματα που αφορούσαν στους λόγους που κάνουν χρήση του διαδικτύου καθώς αυτοί είναι κυρίως εκπαιδευτικοί αλλά και ψυχαγωγικοί. Σε διαπροσωπικό επίπεδο, η πλειοψηφία των παιδιών περιορίζεται στις διαδικτυακές επαφές με συγγενικά και φιλικά πρόσωπα, ενώ η κοινωνική συμμετοχή εμφανίζεται σημαντικά περιορισμένη.

Οικογένειες παιδιών με Αυτισμό: Η γονική στάση και η συμβολή του Εκπαιδευτικού Ειδικής Αγωγής

Στέλλα Ντινοπούλου

Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Η σχέση μεταξύ των γονέων και των παιδιών τους θεωρείται καθοριστική για την αρμονική εξασφάλιση της συναισθηματικής ανάπτυξης και προσωπικότητας των παιδιών. Ο γονέας και έπειτα ο εκπαιδευτικός, αναπλάθει τη γνωστική, συναισθηματική, κοινωνική, σχεσιακή τροχιά του μελλοντικού ενήλικα (Turculet Alina & Tulbure, 2014). Ο σκοπός της προτεινόμενης έρευνας ήταν να ερμηνευτεί εκ των έσω, η γνωστική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών με Αυτισμό, μέσω των στάσεων, συναισθημάτων των οικογενειών τους και στην περιγραφή της συμβολής του Εκπαιδευτικού Ειδικής Αγωγής στη προσπάθεια βελτίωσης της σχέσης των γονιών με τα παιδιά τους με Αυτισμό, ώστε να αναπτυχθούν όσο το δυνατόν περισσότερο γνωστικά και κοινωνικά. Βασική αρχή της ερευνητικής εργασίας αποτέλεσε η πεποίθηση ότι η οικογένεια των παιδιών με ή χωρίς ειδικές ανάγκες, οφείλει να συνεργάζεται με τον εκπαιδευτικό. Η μεθοδολογία μας βασίστηκε στην ημί-δομημένη συνέντευξη. Τα αποτελέσματα έδειξαν εκ μέρους των γονέων ως επί το πλείστον αγχωτική στάση (Schall, 2000), αισθήματα κατάθλιψης, θυμού, αναστάτωσης, ντροπής, φόβου, απόρριψης, μοναχικότητας κ.α, που προέκυπταν από παράγοντες όπως η οικονομική πίεση (Mary Jane Weiss, 2007), το βάρος των επιπλέον ευθυνών (Eshbaugh et al., 2010), έλλειψη ευαισθητοποίησης της κοινότητας και αποδοχής, των περιορισμένων υπηρεσιών και στηριγμάτων (Fisman & Wolf, 1991). Οι μητέρες των παιδιών με Αυτισμό έχει βρεθεί να βιώνουν μεγαλύτε-

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

ρες συναισθηματικές δυσκολίες, οι προσδοκίες των γονέων και οι πόροι που απαιτούνται για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις δεν συνοδεύονται από τη κατάλληλη διαθεσιμότητα (Mary Jane Weiss, 2007). Από την άλλη, ο εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής χρησιμοποιώντας την εκμάθηση της τεχνικής της φυσικής δραστηριότητας στους γονείς (Sansosti, Lavik & Sansosti, 2012), τα σεμινάρια, τη συνεργατική προσέγγιση, τη τακτική της ενθάρρυνσης (Columna, Cook, Foley & Bailey, 2014), τις δραστηριότητες εκτός σχολείου, τις δεξιότητες αυτοβοήθειας, τις επικοινωνιακές, απομιμητικές ικανότητες, τις δεξιότητες κοινής προσοχής, το Σύστημα Επικοινωνίας Μέσω Ανταλλαγής Εικόνων (PECS) (Bondy & Frost, 2001), βοήθησε στην μεταξύ τους επικοινωνία, και στην βελτίωση μέσω της επανάληψης των γνωστικών, κοινωνικών δεξιοτήτων του Αυτιστικού παιδιού.

Διερεύνηση διαπροσωπικών σχέσεων και παρέμβαση για τη συμπερίληψη όλων των μαθητών στην τάξη: μελέτη περίπτωσης

Αλεξάνδρα Μένου¹, Αναστασία Βοσνάκη¹ & Βασιλική Βλάχου²

¹Εκπαιδευτικός, ²Εκπαιδευτικός-διευθύντρια, 88^ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση μιας μελέτης περίπτωσης μαθητών της Δ' τάξης του 88^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θεσσαλονίκης αναφορικά με την κοινωνική αλληλεπίδραση των μαθητών και μαθητριών. Η σύνθεση της τάξης περιλαμβάνει μαθητές και μαθήτριες διάφορων γνωστικών και κοινωνικοοικονομικών επιπέδων καθώς και μαθητή με αναπηρία που υποστηρίζεται με παράλληλη στήριξη. Με τη χρήση κοινωνιομετρικών εργαλείων αξιολογήθηκε η σύνθεση της ομάδας, οι αλληλεπιδράσεις των μαθητών και μαθητριών καθώς και το επίπεδο αυτογνωσίας τους. Διαπιστώθηκε ότι η αλληλεπίδραση μαθητών και μαθητριών επηρεάζεται από το γνωστικό επίπεδό τους, τη διαφορετικότητα, το επίπεδο αυτογνωσίας τους, τη σύνθεση των ομάδων. Καταγράφηκαν οι δημοφιλείς, οι απορριπτέοι, οι αόρατοι μαθητές και μαθήτριες. Η παρέμβαση πραγματοποιήθηκε στην τάξη και κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων. Κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς πραγματοποιήθηκε ένα πρόγραμμα που αφορά στη μοντέρνα τέχνη κατά το οποίο έγινε σύνδεση της έκφρασης μέσω της τέχνης, με τη διαφορετικότητα. Οι μαθητές και μαθήτριες δουλεύοντας σε ομάδες κλήθηκαν να συνεργαστούν σε πολλαπλά επίπεδα και σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Η σύνθεση των ομάδων άλλαξε σε τακτά χρονικά διαστήματα με αποτέλεσμα όλοι οι μαθητές και μαθήτριες να συνεργαστούν με όλους. Η ύπαρξη δυο εκπαιδευτικών στην τάξη (γενικής και ειδικής αγωγής) συνετέλεσε στην άρση της στοχοποίησης μαθητών με αναπηρία καθώς υπήρξε ενασχόληση και των δυο εκπαιδευτικών με όλους τους μαθητές της τάξης χωρίς εξειδικευμένη ή μεμονωμένη παρέμβαση. Η αξιολόγηση του προγράμματος έγινε με συμμετοχική παρατήρηση από τις εκπαιδευτικούς της τάξης, συστηματική παρατήρηση με καταγραφή της συμπεριφοράς μαθητών και μαθητριών από εξωτερική παρατηρήτρια καθώς και με χρήση ερωτηματολογίου προς τους μαθητές ώστε να διαπιστωθεί η αλλαγή ή όχι απόψεων αναφορικά με τη διαφορετικότητα.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Μια πρόταση για συστηματική υποστήριξη μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες στο πλαίσιο του σχολείου. Μελέτη περίπτωσης μαθητή Β΄ και Δ΄ τάξης

Βασιλική Βιντζηλαίου, Πόπη Γιαλιράκη, Ελευθερία Μήτση, Νατάσσα Μπελίτσου,
Γεωργία Σαλταούρα & Χριστίνα Σπυροπούλου
Ιδιωτικό Εκπαιδευτήριο Ευρωπαϊκό Πρότυπο

Στο γενικό σχολείο οι μαθητές με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες υποστηρίζονται είτε στο τμήμα ένταξης, είτε με εκπαιδευτικούς παράλληλης στήριξης, είτε με την διαφοροποίηση της διδασκαλίας του εκπαιδευτικού. Στο Σχολείο μας η διαφοροποίηση εφαρμόζεται αποτελεσματικά από τον εκπαιδευτικό ανάλογα με την αποδοχή που έχει για το μαθητή του, τις εξειδικευμένες γνώσεις, τη διάθεση να συνεργαστεί και να μάθει από τους ειδικούς αλλά και την αξία που δίνει στην αυτο-αξιολόγηση. Όταν ο εκπαιδευτικός ζητάει βοήθεια από την Ομάδα Στήριξης (ειδικό παιδαγωγό, ψυχολόγο) έχει ήδη προσπαθήσει με τον μαθητή χωρίς επιτυχία. Η Ομάδα Στήριξης λειτουργεί προλαμβάνοντας την στοχοποίηση του μαθητή, αλληλεπιδρώντας από την αρχή της χρονιάς με τους εκπαιδευτικούς. Δίνονται φόρμες παρατήρησης και υπάρχει σταθερή συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς. Στο μαθητή εφαρμόζεται εξατομικευμένο πρόγραμμα και αν δεν υπάρχει ανταπόκριση στην παρέμβαση γίνεται παραπομπή για διαφοροδιάγνωση. Όταν ο μαθητής λόγω διάγνωσης υποστηρίζεται από ειδικούς εκτός Σχολείου υπάρχει ισότιμη συνεργασία με το Σχολείο και τους γονείς για κοινή στοχοθεσία. Ο μαθητής στο Σχολείο υποστηρίζεται και εκτός τάξης σε οργανωμένο πλαίσιο-χώρο ατομικά ή σε μικρή ομάδα. Αξιολογείται στοχοκεντρικά με διαφοροποιημένους στόχους από τους εκπαιδευτικούς τάξης αλλά και με περιγραφική αξιολόγηση στα εξατομικευμένα προγράμματα από τους ειδικούς. Παρουσιάζεται η θετική εξέλιξη δύο μαθητών Β΄ και Δ΄ τάξης που υποστηρίζονται στο Σχολείο και στο σπίτι από την Ομάδα Στήριξης. Και τα δύο παιδιά βελτιώθηκαν τόσο στο κοινωνικοσυναισθηματικό τομέα στο Σχολείο και στην οικογένεια, καθώς και στο γνωστικό τομέα. Η συγκεκριμένη μελέτη μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για συζήτηση σχετικά με έναν εναλλακτικό τρόπο αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών αναγκών που αναδεικνύονται σε μια σχολική μονάδα και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

11:00 - 12:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Τεχνολογία, παιδί και εκπαίδευση

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Αντώνης Γαρδικιώτης**, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Συζητήτρια: **Δέσποινα Σακκά**, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Η σχέση μεταξύ τεχνολογίας και κοινωνίας βασίζεται σε μια διαδικασία αλληλεπίδρασης αποτέλεσμα και της μεταβαλλόμενης σχέσης ατόμου και τεχνολογίας. Η φύση της αλληλεπίδρασης είναι συνεχής και σε αλληλεξάρτηση με τους κοινωνικούς και τεχνολογικούς μετασχηματισμούς. Οι συνέπειες της ψηφιακής δικτύωσης, των νέων αλλά και παραδοσιακών μέσων επικοινωνίας και ψυχαγωγίας απαιτούν την ανάδειξη ενός θεωρητικού μοντέλου που θα εστιάζει ως επί το πλείστον στο άτομο και δευτερευόντως στα μέσα και τα τεχνολογικά περιβάλλοντα. Το παρόν συμπόσιο στόχο έχει την διερεύνηση της πρόληψης και των αναπαραστάσεων της τεχνολογίας και των Μέσων που αφορούν το παιδί. Παράλληλα στόχο έχει την διερεύνηση των επιδράσεων της τεχνολογίας και των Μέσων στο πλαίσιο της εκπαίδευσης. Η σχέση του παιδιού με τη μεγάλη οθόνη, οι αναπαραστάσεις για τις επιδράσεις του κινηματογράφου στη δημόσια συζήτηση καθώς επίσης και η αναπαράσταση της παιδικότητας στα Φεστιβάλ Κινηματογράφου για μικρά παιδιά θα συζητηθούν σε αυτό το συμπόσιο. Επίσης η πρόσληψη της διαδικτυακής ενημέρωσης για τον παιδικό εμβολιασμό από γονείς καθώς επίσης και ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της τεχνολογίας στην εκπαιδευτική πράξη θα αποτελέσουν θέματα που θα αναδείξουν την σημασία ενός νέου θεωρητικού παραδείγματος αναφορικά με την σχέση ατόμου και τεχνολογίας.

«Ο κινηματογράφος είναι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τῶν ἐφευρέσεων»: Ὀψεις τῆς δημόσιας συζήτησης στην Ελλάδα μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα για τη σχέση παιδιῶν κινηματογράφου και εκπαίδευσης

Ευαγγελία Κούρτη & Φωτεινή Ασημακοπούλου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η εισήγηση έχει ως στόχο την ανάλυση της δημόσιας συζήτησης σχετικά με τα παιδιά, τον κινηματογράφο και την εκπαίδευση όπως είχε διαμορφωθεί από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι και τη δεκαετία του 1960. Εστιάζεται στην επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται σχετικά με την επίδραση του κινηματογράφου στη «διάπλαση» των παιδιών, ενός νέου μέσου, το οποίο θεωρείτο ότι έβαινε «μὲ ταχύτητα ἐκπληκτικὴν εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου» (Παλαμάς, 1915). Για τους σκοπούς της έρευνας γίνεται ανάλυση περιεχομένου μελετών, οι οποίες εξετάζουν το συγκεκριμένο θέμα από παιδαγωγική, ψυχιατρική, εγκληματολογική και νομική άποψη. Επίσης, μελετήθηκαν κείμενα που αντλήθηκαν από την εφημεριδογραφία και από εξειδικευμένα περιοδικά νομικού περιεχομένου ή παιδαγωγικού χαρακτήρα και από περιοδικές εκδόσεις της Ελληνικής Αστυνομίας ή θρησκευτικών αδελφοτήτων (π.χ., «Η Ζωή»). Το προς ανάλυση υλικό προέρχεται από στοιχεία ευρύτερης έρευνας, η οποία έχει στόχο την καταγραφή, περιγραφή και επεξεργασία των κεντρικών θεμάτων που αφορούν τη σχέση του παιδιού με τον κινηματογράφο στην Ελλάδα από το 1896 μέχρι το 2015. Από την ανάλυση των κειμένων προκύπτει ότι προβάλλονται κυρίως αρνητικές επιδράσεις του κινηματογράφου, υποστηρίζεται ότι τα παιδιά είναι ευάλωτα στη δύναμη της εικόνας ενώ συχνά γίνεται αναφορά σε θέματα εθνικής ταυτότητας και στην ενδεχόμενη αλλοίωσή της εφόσον οι νεαροί θεατές γίνονται δέκτες (αν όχι παθητικοί τουλάχιστον χωρίς κριτική ικανότητα) προτύπων που δεν προάγουν την «ελληνικότητα». Η μελέτη των συγκε-

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

κριμένων κειμένων φέρνει επίσης στο προσκήνιο απόψεις που επισημαίνουν τους κινδύνους για τη συγκρότηση των παιδιών ως «ηθικών υποκειμένων». Εντούτοις, στην τεχνοφοβική αυτή τάση υπήρξε σοβαρός αντίλογος. Ειδικότερα, υποστηρίχτηκε η δυνατότητα χρήσης του κινηματογράφου για εκπαιδευτικούς σκοπούς, με το επιχείρημα ότι η καινούργια αυτή τέχνη θα μπορούσε να λειτουργήσει ως εργαλείο μάθησης και ως κίνητρο δημιουργίας. Οι προβληματισμοί και οι προτάσεις σχετικά με τον ρόλο και την ευθύνη των γονέων, του κράτους, του σχολείου και της Εκκλησίας για την εκπαίδευση μέσω του κινηματογράφου καθώς και την προστασία των παιδιών μέσω της ρύθμισης των ταινιών (κατάλληλο/ακατάλληλο, σύσταση επιτροπής ελέγχου των ταινιών κ.λπ.), που περιέχονται στις αντιλήψεις της υπό μελέτη περιόδου, μοιάζει να διαφέρουν ελάχιστα από τις ανησυχίες που διατυπώνονται για τη σχέση των παιδιών με τα νέα μέσα επικοινωνίας τη σύγχρονη εποχή.

Αναπαραστάσεις και πρόσληψη της παιδικότητας στα Φεστιβάλ Κινηματογράφου για Παιδιά: Μία μελέτη περίπτωσης βραβευμένων ταινιών μεγάλου μήκους από επιτροπές παιδιών και ενηλίκων

Θεοδώρα Μαλλιάρου & Ευαγγελία Κούρτη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο θεσμός των φεστιβάλ κινηματογράφου για παιδιά έχει έρθει διεθνώς σε άνθιση την τελευταία 30ετία. Η μελέτη των ταινιών που προβάλλονται σε αυτά καθώς και η πρόσληψή τους από τα παιδιά είναι ένα σύνθετο και δυναμικό ερευνητικό πεδίο, το οποίο επιτρέπει τη μελέτη θεμάτων σχετικά με την αναπαράσταση της παιδικότητας στον κινηματογράφο και την κατασκευή της παιδικής ηλικίας. Στην εισήγηση αυτή, επιλέγοντας ως μελέτη περίπτωσης το «Διεθνές Φεστιβάλ Ολυμπίας Κινηματογράφου για Παιδιά και Νέους» επιχειρείται σύγκριση των ταινιών μυθοπλασίας μεγάλου μήκους που έχουν βραβευθεί από τις επιτροπές ενηλίκων και τις επιτροπές παιδιών του Φεστιβάλ με στόχο να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά και τα θέματα των ταινιών που έλκουν κάθε ομάδα, οι αναπαραστάσεις των ενηλίκων για την παιδική ηλικία και τα ενδιαφέροντα των ίδιων των παιδιών. Έγινε καταγραφή των ταινιών μεγάλου μήκους που επελέγησαν και των ταινιών που βραβεύτηκαν από τις δύο επιτροπές από ιδρύσεως του Φεστιβάλ (1997-2018) και αναλύθηκαν ταινίες που βραβεύθηκαν από τις δύο επιτροπές, εστιάζοντας στη σύνθεση των επιτροπών, στην καταγραφή της χώρας παραγωγής, στο είδος των ταινιών, στη μορφολογία και τη θεματική τους. Μία πρώτη ανάλυση των δεδομένων δείχνει ότι η θεματική των βραβευμένων ταινιών στρέφεται συχνά γύρω από το πένθος, την ασθένεια, την ορφάνια, τις δυσκολίες των οικογενειακών σχέσεων και την ανάπτυξη της ετερόφυλης φιλίας, ενώ παρατηρούνται ελάχιστες -έως καθόλου- αναφορές στη σχολική καθημερινότητα των παιδιών. Στο πλαίσιο αυτό, οι επιλογές παιδιών και ενηλίκων διαφοροποιούνται σε αρκετά σημεία ως προς: την ταινία που επιλέγουν (μόνο δυο χρονιές οι επιτροπές βραβεύουν την ίδια ταινία), τη χώρα παραγωγής (οι ταινίες που βραβεύουν τα παιδιά είναι σχεδόν αποκλειστικά ευρωπαϊκές ενώ οι ενήλικες επιλέγουν και ασιατικές ή αφρικανικές), το είδος (τα παιδιά επιλέγουν ταινίες φαντασίας και εποχής, ενώ οι ενήλικες προτιμούν τον ρεαλισμό), τα μέσα επικοινωνίας (τα παιδιά προτιμούν ταινίες στις οποίες γίνεται αναφορά στα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας ενώ οι ενήλικες σε πιο παραδοσιακά). Η σύγκριση των βραβευμένων ταινιών των δύο επιτροπών, πέρα από τη διαπίστωση της διαφοράς επιλογών μεταξύ παιδιών και ενηλίκων και τη συμβολή της στη συζήτηση περί αναπαράστασης και κατασκευής της παιδικής ηλικίας, θα συμβάλλει και στη συζήτηση σχετικά με τον ορισμό του παιδι-

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

κού κινηματογράφου καθώς και τον ρόλο και τη λειτουργία των κινηματογραφικών φεστιβάλ για παιδιά.

Η διερεύνηση του διαδικτύου ως πηγής ενημέρωσης για τον παιδικό εμβολιασμό: Αίτια και συνέπειες.

*Ανθή Αργυρούδη & Αντώνης Γαρδικιώτης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Πολλοί γονείς που δεν εμβολιάζουν τα παιδιά τους έχουν ενημερωθεί μέσα από διαδικτυακές ιστοσελίδες στις οποίες διαδίδονται ισχυρισμοί αντίθετοι προς τον εμβολιασμό (Kata, 2010). Στην Ελλάδα ο δισταγμός απέναντι στον εμβολιασμό υπολογίζεται περίπου 25% (Larson et al., 2016). Παράλληλα, εμπειρικά δεδομένα δείχνουν ότι η έκθεση σε ποικίλες πληροφορίες σχετικά για τον εμβολιασμό από το διαδίκτυο σχετίζεται με την ένταση της ανησυχίας απέναντι στον εμβολιασμό (Leask et al., 2012). Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των τρόπων ενημέρωσης γονιών απέναντι στον παιδικό εμβολιασμό. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε έρευνα ποιοτικής μεθοδολογίας. Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις με 18 γονείς (εννέα μητέρες και εννέα πατέρες διαφορετικών παιδιών). Τα απομαγνητοφωνημένα κείμενα αναλύθηκαν μέσω θεματικής ανάλυσης. Από την ανάλυση προέκυψε ότι συνολικά βασική πηγή ενημέρωσης των συμμετεχόντων για τον εμβολιασμό είναι ο/η παιδίατρος που παρακολουθεί την υγεία των παιδιών τους. Η αναζήτηση πληροφοριών διαδικτυακά φαίνεται να είναι ενεργητική (σε επίσημα sites) ή παθητική (ανάδυση σχετικών πληροφοριών σε ειδησιογραφικά sites). Από τους περισσότερους/ες συμμετέχοντες/ουσες επισημάνθηκε η σημασία επαλήθευσης ή διάψευσης, της όποιας πληροφορίας διαδίδεται διαδικτυακά, από τον/ την παιδίατρο που παρακολουθεί την υγεία των παιδιών τους. Το διαδίκτυο αναγνωρίστηκε ως αμφίβολο μέσο ενημέρωσης. Η αναζήτηση πληροφοριών για τον εμβολιασμό στο διαδίκτυο φαίνεται να συνδέεται με την αναγνώριση κινδύνων όπως παρενέργειες, συνδέσεις με προβλήματα υγείας κ.α. Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης επισημαίνουν τη σημασία της σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ παιδίατρο και γονιών και της ολόπλευρης ενημέρωσης (τόσο για τα οφέλη όσο και για τις παρενέργειες των εμβολίων) των γονιών από την πλευρά των παιδιάτρων για την ενίσχυση του παιδικού εμβολιασμού.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

**Διεργασία ομάδας, αναστοχαστική πρακτική και ιστολόγια στην ακαδημαϊκή διδασκαλία:
Προκλήσεις και δυνατότητες**

Αλέξης Μπράιλας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Στην παρούσα εργασία θα παρουσιάσουμε και θα αναλύσουμε μια σειρά εκπαιδευτικών εγχειρημάτων και παρεμβάσεων που βασίζονται στη αξιοποίηση της διεργασίας ομάδας στην ακαδημαϊκή διδασκαλία στο πλαίσιο μιας παιδαγωγικής της πολυπλοκότητας. Αυτή η παιδαγωγική προσέγγιση αποσκοπεί στη συγκρότηση της εκπαιδευτικής ομάδας σε έναν ζωντανό οργανισμό μάθησης με αναδυόμενες ιδιότητες, ικανό για προσαρμογή, ανάπτυξη και εξέλιξη. Η δημιουργία αυτού του συνεκτικού οργανισμού μάθησης διευκολύνεται ουσιαστικά μέσα από την αξιοποίηση των νέων κοινωνικών μέσων και τεχνολογιών. Οι συναντήσεις των μαθημάτων στην αίθουσα διδασκαλίας περιλαμβάνουν διαλέξεις σε συνδυασμό με ομαδοσυνεργατικές τεχνικές, όπως βιωματικές δραστηριότητες σε ζευγάρια, σε μικρές ομάδες και στην ολομέλεια των φοιτητών. Στο προτεινόμενο μοντέλο, η αναστοχαστική πρακτική στα προσωπικά ιστολόγια των συμμετεχόντων ακολουθεί τις φυσικές συναντήσεις της ομάδας. Με αυτό τον τρόπο τα νέα μέσα δραματίζουν έναν ιδιαίτερα κρίσιμο ρόλο, προσφέροντας τη δυνατότητα για μια νοηματοδοτημένη συνέχιση της ομαδικής διεργασίας και στο διάστημα ανάμεσα στις φυσικές συναντήσεις. Η συνολική προσέγγιση στηρίζεται στις επιστημολογικές αρχές των πολύπλοκων ζωντανών συστημάτων (συνεξέλιξη, ανάδυση και δυναμική μακράν της ισορροπίας), της ενεργητικής μάθησης (οι συμμετέχοντες κατευθύνουν την πορεία της μαθησιακής διεργασίας, καλλιεργούν τις αυτοηγενετικές τους ικανότητες και αναλαμβάνουν σταδιακά την ευθύνη της μάθησής τους) και του κονστρουκτιονισμού (οι συμμετέχοντες αναπτύσσονται μέσα από τη διαλογική τους σχέση με τα τεχνήματα που συν-κατασκευάζουν). Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος του καθηγητή είναι ιδιαίτερα κρίσιμος. Ο καθηγητής είναι πλέον λιγότερο ο «σοφός επί σκηνής» και περισσότερο ο «οδηγός στο πλάι» της φοιτητικής ομάδας, ενεργώντας ως φροντιστής *ca-re* (*catalyzing-Regulatory*), δηλαδή και ως καταλύτης της ομαδικής διεργασίας και ως ρυθμιστής του κατάλληλου πλαισίου που θα προσφέρει τις βέλτιστες συνθήκες για την ανάδυση ενός πολύπλοκου οργανισμού μάθησης. Στη συγκεκριμένη εργασία, μέσα από την πλαισιοθετημένη παρουσίαση συγκεκριμένων εγχειρημάτων εφαρμογής αυτής της προσέγγισης, θα συζητήσουμε τις βέλτιστες τεχνικές και στρατηγικές, τα μαθήματα που πήραμε, τους περιορισμούς και τις δυνατότητες που ανοίγονται για αξιοποίηση στην πανεπιστημιακή διδασκαλία.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

11:00 - 12:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 15 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις και σύγχρονες εφαρμογές της θετικής ψυχολογίας

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Αναστάσιος Σταλίκας**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Συζητητής: **Παναγιώτης Κορδούτης**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Το παρόν συμπόσιο παρουσιάζει τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων, οι οποίες θεωρητικά εμπνέονται και βασίζονται στο πλαίσιο της Θετικής Ψυχολογίας. Οι συγκεκριμένες εισηγήσεις καταπιάνονται με σύγχρονα θέματα, τα οποία αποτελούν σύγχρονες και καινοτόμες προσπάθειες σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων που αφορούν στις εφαρμογές της Θετικής Ψυχολογίας στον ελληνικό χώρο. Αρχικά, παρουσιάζεται η υλοποίηση ενός προγράμματος παρεμβάσεων θετικής ψυχολογίας (καλλιεργώντας ευγνωμοσύνη, τα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα, το απολαμβάνειν κ.α.) σε άτομα με ήπια συμπτώματα άγχους, κατάθλιψης ή στρες στον Ελληνικό πληθυσμό. Η ποσοτική ανάλυση δεδομένων κατέδειξε ότι τα άτομα που συμμετείχαν στην παρέμβαση δήλωσαν χαμηλότερα επίπεδα ψυχοπαθολογίας και αύξηση στις μεταβλητές της θετικής ψυχολογίας. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο σχεδιασμός ενός παρεμβατικού προγράμματος που στόχο έχει από τη μία να μεταβάλλει την καθιερωμένη αρνητική πεποίθηση για το στρες και από την άλλη να προκρίνει, στο πλαίσιο του παραδείγματος της θεραπείας αποδοχής και δέσμευσης (ΑCT), την αποδοχή του στρες ως αποτέλεσμα συνειδητής επιλογής που εξηγεί το άτομο ως όλον αλλά και ως συστατικού στοιχείου μιας ζωής με νόημα. Το νόημα ζωής, ωστόσο, αποτελεί μία μεταβλητή, η οποία δεν έχει διερευνηθεί εκτενώς τόσο στον ελληνικό χώρο όσο και διεθνώς, ιδιαίτερα σε ομάδες πληθυσμού, όπως οι κρατούμενοι. Από σχετικές έρευνες προκύπτει ότι το νόημα ζωής είναι ο κυριότερος παράγοντας που καθορίζει την παραβατική εξέλιξη των κρατουμένων καθώς αυτοί που έχουν υψηλό δείκτη είναι λιγότερο πιθανό να γίνουν υπότροποι. Στην τρίτη ανακοίνωση, λοιπόν, παρουσιάζεται η διερεύνηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των κρατουμένων με χαμηλό δείκτη νοήματος ζωής ώστε να προταθούν συγκεκριμένες παρεμβάσεις. Τέλος, παρουσιάζεται ο σχεδιασμός και υλοποίηση ενός προγράμματος με στόχο την ενίσχυση του ευ ζην των εκπαιδευτικών. Οι ποσοτικές μετρήσεις που έγιναν πριν και μετά κατέδειξαν αύξηση του ευ ζην των δασκάλων, εύρημα με σημαντικές προεκτάσεις για τον σχεδιασμό μελλοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων που στοχεύουν στην ενίσχυση του ευ ζην των εκπαιδευτικών.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Be your Best you: Μια θετική παρέμβαση για ενήλικες με ήπια συμπτώματα άγχους ή κατάθλιψης

Κατερίνα Κοτσώνη & Αναστάσιος Σταλίκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Στόχος αυτής της ανακοίνωσης είναι να παρουσιασθεί η εφαρμογή ενός προγράμματος θετικής ψυχολογίας, διάρκειας 6 εβδομάδων, για ενήλικες με ήπια συμπτώματα άγχους ή/και κατάθλιψης. Το πρόγραμμα απαρτίζεται από θετικές παρεμβάσεις για την ευγνωμοσύνη, τα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα, το απολαμβάνειν κ.α. Μέσα από εκατό ενενήντα τρεις ενήλικες, οι οποίοι ανταποκρίθηκαν σε διαδικτυακό κάλεσμα, τριάντα ένα άτομα επιλέχθηκαν να συμμετάσχουν. Βασικό κριτήριο επιλογής αποτέλεσε η ύπαρξη έστω μέτριων συμπτωμάτων άγχους, κατάθλιψης ή στρες. Δώδεκα από τα δεκατρία άτομα της πειραματικής ομάδας (9 γυναίκες, 3 άντρες) ολοκλήρωσαν την παρέμβαση και δεκαέξι άτομα αποτέλεσαν την ομάδα ελέγχου (15 γυναίκες, 1 άνδρας). Οι ηλικίες των συμμετεχόντων στην πειραματική ομάδα ήταν από 21 έως 58 έτη με μέσο όρο 35.5 έτη, ενώ για την ομάδα ελέγχου οι ηλικίες κυμαίνονταν από 23 έως 52 έτη με μέσο όρο 38.0 έτη. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια για συμπτώματα ψυχοπαθολογίας (DASS-21), θετικά και αρνητικά συναισθήματα (PANAS & SPANE), ικανοποίηση από τη ζωή (SWLS), ευ ζην (MHCSF), ευγνωμοσύνη (GQ-6) και νόημα ζωής (MLQ) πριν και μετά την παρέμβαση, όπως και ένα και τρεις μήνες μετά ως follow-up μετρήσεις. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα άτομα που συμμετείχαν στην παρέμβαση δήλωσαν χαμηλότερα επίπεδα ψυχοπαθολογίας και αύξηση στις μεταβλητές της θετικής ψυχολογίας. Οι follow-up μετρήσεις θα ολοκληρωθούν το Φλεβάρη του 2019 και τα πλήρη αποτελέσματα θα παρουσιασθούν για πρώτη φορά στο συνέδριο ΕΛΨΕ. Είναι η πρώτη προσπάθεια υλοποίησης ενός προγράμματος θετικής ψυχολογίας σε άτομα με συμπτώματα άγχους, κατάθλιψης ή στρες στον Ελληνικό πληθυσμό. Τα αποτελέσματα μπορούν να εφαρμοσθούν στην κλινική πρακτική και να προσφέρουν εναλλακτικά εργαλεία σε ψυχολόγους και ψυχοθεραπευτές. Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να μελετήσουν αν οι θετικές παρεμβάσεις βελτιώνουν το θεραπευτικό αποτέλεσμα σε ατομικά πλαίσια.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η αποδοχή του στρες: Σχεδιασμός ενός προγράμματος παρέμβασης για την αλλαγή της πεποίθησης για το στρες

Κωνσταντίνος Καραμπάς & Αναστάσιος Σταλίκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Το στρες είναι μια έννοια φορτισμένη αρνητικά, τόσο κοινωνικά όσο και στο χώρο της Ψυχολογίας, εξαιτίας κυρίως της μονομερούς επικέντρωσης στις δυσμενείς συνέπειες των στρεσογόνων εμπειριών, οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά την ατομική απόδοση, την ψυχοσωματική υγεία και την ψυχολογική ευημερία. Αποτέλεσμα αυτής της επιστημονικά μονόπλευρης οπτικής απέναντι στο στρες, είναι αφενός η ενίσχυση της καθιερωμένης πεποίθησης ότι οι επιδράσεις του στρες είναι μόνον αρνητικές και αφετέρου η εστίαση της πλειονότητας των επιστημονικών προγραμμάτων παρέμβασης στη διαχείρισή του στρες με μόνο στόχο την μείωση ή την εξάλειψή του. Ωστόσο από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας προκύπτει ότι το στρες μπορεί επίσης να είναι εξαιρετικά ευεργετικό για το άτομο, καθώς φαίνεται ότι η βίωσή του συνδέεται με αυξημένη εγκεφαλική λειτουργία, καλύτερη μνήμη, ενίσχυση του ανοσοποιητικού, σωματική ανθεκτικότητα, βαθύτερες σχέσεις και μεγαλύτερη ικανοποίηση από τη ζωή. Ερμηνεύοντας αυτό το παράδοξο σχετικά με τις φαινομενικά αντιφατικές επιδράσεις του στρες, θα αφηγηθούμε την πραγματική φύση του μέσα από το θεωρητικό και μεθοδολογικό πρίσμα του κλάδου της Θετικής Ψυχολογίας. Εν προκειμένω με βάση την θεώρηση ότι η πεποίθηση για το στρες επηρεάζει τον τρόπο που το στρες βιώνεται σωματικά και συναισθηματικά καθορίζοντας εν μέρει τις συνέπειές του, θα παρουσιάσουμε ένα πρόγραμμα παρέμβασης που στόχο έχει αφενός να μεταβάλλει την καθιερωμένη αρνητική πεποίθηση για το στρες και αφετέρου να προκρίνει, στο πλαίσιο του παραδείγματος της θεραπείας αποδοχής και δέσμευσης (ACT), την αποδοχή του στρες ως αποτέλεσμα συνειδητής επιλογής που εξηγεί το άτομο ως όλον αλλά και ως συστατικού στοιχείου μιας ζωής με νόημα. Απώτερος σκοπός είναι η εφαρμογή της προτεινόμενης παρέμβασης σε διαφορετικά πλαίσια, προκειμένου να καταδειχθεί και ερευνητικά η υπόθεση πως τόσο η αλλαγή της πεποίθησης για το στρες όσο και η αποδοχή του μπορούν συνδυαστικά να οδηγήσουν στην ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας, της ψυχοσωματικής υγείας και της ψυχολογικής ευημερίας.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Το νόημα ζωής (ύπαρξη/ αναζήτηση) στους εγκλειστούς σωφρονιστικών καταστημάτων

Ιωάννης Αραμπατζής & Αναστάσιος Σταλίκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η ύπαρξη καθώς και η αναζήτηση νοήματος ζωής αποτελούν σημαντικότερο κεφάλαιο στη ζωή των ανθρώπων που καθορίζει σε μέγιστο βαθμό τον τρόπο που αυτοί οργανώνουν και διαχειρίζονται τον βίο τους. Ποιοτικές έρευνες έχουν καταδείξει ότι πολλοί φυλακισμένοι βιώνουν πόνο και υπαρξιακή κρίση λόγω του εγκλήματός τους και τού εγκλεισμού τους. Ενώ υπάρχει πληθώρα ποσοτικών ερευνών για το νόημα ζωής στον γενικό πληθυσμό, αντίστοιχες έρευνες στον πληθυσμό των εγκλειστών είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Στη σημαντικότερη από τις ελάχιστες ποσοτικές έρευνες που διεξήχθη από το Πανεπιστήμιο της Louvain/Βέλγιο, σε δείγμα 365 κρατούμενων προέκυψαν 4 διαφορετικές κατηγορίες κρατούμενων ως προς το νόημα ζωής (υψηλός δείκτης παρουσίας νοήματος ζωής και υψηλός δείκτης αναζήτησης, υψηλός δείκτης παρουσίας και χαμηλός αναζήτησης, χαμηλός δείκτης παρουσίας και υψηλός αναζήτησης, χαμηλός δείκτης παρουσίας και χαμηλός αναζήτησης). Οι κρατούμενοι με υψηλό δείκτη νοήματος ζωής βίωναν λιγότερο πόνο, είχαν θετικότερη αντίληψη για τον κόσμο, υψηλότερη ψυχική ανθεκτικότητα, ενσυναίσθηση και αυτοεκτίμηση σε σχέση με αυτούς που είχαν αντίστοιχα χαμηλό δείκτη. Βρέθηκε επίσης ότι οι παλαιοί κρατούμενοι κι αυτοί που είχαν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση είχαν ιδιαίτερα χαμηλούς δείκτες στην ύπαρξη αλλά και στην αναζήτηση νοήματος ζωής. Είναι σημαντικό ότι από όλες τις σχετικές έρευνες προκύπτει ότι το νόημα ζωής είναι ο κυριότερος παράγων που καθορίζει την παραβατική εξέλιξη των κρατούμενων. Αυτοί που έχουν υψηλό δείκτη είναι λιγότερο πιθανό να γίνουν υπότροποι σε σύγκριση με αυτούς που έχουν χαμηλό αντίστοιχο δείκτη. Ποσοτικές έρευνες που έχουν γίνει στον γενικό πληθυσμό έχουν καταδείξει την θετική συσχέτιση μεταξύ νοήματος ζωής και ψυχικής ανθεκτικότητας, υγείας, ευζην. Σε ποιο βαθμό αυτό ισχύει για τον πληθυσμό των κρατούμενων μένει να ερευνηθεί. Χρειάζεται περαιτέρω έρευνα ώστε να εντοπισθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κρατούμενων με χαμηλό δείκτη νοήματος ζωής και να προταθούν συγκεκριμένες παρεμβάσεις. Στα πλαίσια αυτά είναι σε εξέλιξη σχετική ποσοτική και ποιοτική έρευνα στις φυλακές Κέρκυρας.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Σχεδιασμός και υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για ενίσχυση του ΕΥ ΖΗΝ (WELBEING) των εκπαιδευτικών

Βίκυ Χαραλάμπους & Αναστάσιος Σταλίκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Οι εκπαιδευτικοί ασκούν ένα επάγγελμα, το οποίο συχνά χαρακτηρίζεται ως «λειτούργημα», όρος που προσδίδει ιδιαίτερη σπουδαιότητα στο έργο τους, καθώς αποτελεί τον σημαντικότερο σχολικό παράγοντα για την επιτυχία, ευτυχία, ικανοποίηση και τις επιδόσεις των μαθητών. Επιπλέον, το ευ ζην των εκπαιδευτικών είναι στενά συνδεδεμένο με την ποιότητα της εργασίας τους, γεγονός που το καθιστά υψίστης σημασίας για το μέλλον της εκπαίδευσης. Ωστόσο, το στρες και η επαγγελματική εξουθένωση που βιώνουν λόγω των πολλαπλών προκλήσεων που έχουν να αντιμετωπίσουν, παρεμποδίζουν την άσκηση του καθήκοντός τους κι έχουν ανάγκη από συναισθηματική υποστήριξη και ενδυνάμωση, η οποία θα μπορέσει να τους κατευθύνει σε θετικές διεξόδους επίλυσης των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν καθημερινά. Στις προκλήσεις αυτές έρχεται να απαντήσει ο κλάδος της Θετικής Ψυχολογίας μέσω της εφαρμογής του στο εκπαιδευτικό πλαίσιο. Η πρόταση του εκπαιδευτικού προγράμματος «Ευτυχισμένοι Δάσκαλοι - Θετική Μάθηση» επιχειρεί τη σύζευξη Θετικής Ψυχολογίας και Εκπαίδευσης Χαρακτήρα, με την πεποίθηση ότι επιτυγχάνεται έτσι η ολιστική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και όχι μόνο η γνωστική, ενισχύοντας τα επίπεδα του ευ ζην τους. Το πιλοτικό πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε τρία δημοτικά σχολεία της Κύπρου και στόχευε στην εκπαίδευση των δασκάλων με το σκεπτικό ότι ευτυχισμένοι δάσκαλοι μπορούν να κάνουν και ευτυχισμένους μαθητές. Συγκεκριμένα συμμετείχαν συνολικά 34 εκπαιδευτικοί. Η διάρκεια του προγράμματος ήταν 12 βιωματικά εργαστήρια των 80 λεπτών. Έγιναν μετρήσεις πριν και μετά την παρέμβαση. Το περιεχόμενο του προγράμματος περιγράφεται γύρω από έξι πυλώνες: Θετικά Συναισθήματα και νοοτροπία ανάπτυξης, Αξίες, Δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα, Θετικές Σχέσεις, Ψυχική Ανθεκτικότητα και Ευτυχία. Παρουσιάζονται και συζητούνται τα ευρήματα της έρευνας. Τα 12 βιωματικά εργαστήρια είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του συνολικού ευ ζην των δασκάλων, εύρημα με σημαντικές προεκτάσεις για τον σχεδιασμό μελλοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων που στοχεύουν στην ενίσχυση του ευ ζην των εκπαιδευτικών.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

11:00 - 12:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΟΡΦΕΑΣ

Μάθηση αντι-διαισθητικών εξηγήσεων σε φυσικές επιστήμες και μαθηματικά

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Ειρήνη Σκοπελίτη**, Πανεπιστήμιο Πατρών

Συζητητής: **Νικόλαος Μακρής**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Προηγούμενες έρευνες στο χώρο της γνωστικής ανάπτυξης και της μάθησης στις φυσικές επιστήμες και τα μαθηματικά έχουν δείξει ότι οι μαθητές δυσκολεύονται να κατανοήσουν τις επιστημονικές εξηγήσεις, όταν αυτές είναι αντιδιαισθητικές, όταν έρχονται δηλαδή σε πλήρη σύγκρουση με τις διαισθητικές τους αντιλήψεις οι οποίες βασίζονται στις καθημερινές εμπειρίες τους. Συνέπεια αυτού είναι οι μαθητές να αλλάζουν τις αρχικές γνωστικές τους δομές και να δημιουργούν εναλλακτικές αντιλήψεις και παρανοήσεις που έχουν τη μορφή συνθετικών μοντέλων, τα οποία αναδεικνύουν την προσπάθειά τους να συνθέσουν τις επιστημονικές αντιδιαισθητικές εξηγήσεις με τις διαισθητικές τους αντιλήψεις. Τέσσερις ερευνητικές εργασίες συζητούν τις αλλαγές που συντελούνται στο σύστημα γνώσης των μαθητών όταν εκτεθούν σε αντι-διαισθητικές επιστημονικές και μαθηματικές έννοιες, υπό το πρίσμα της θεωρίας πλαισίου για την εννοιολογική αλλαγή. Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση οι μαθητές πριν εκτεθούν στη συστηματική διδασκαλία της επιστήμης, έχουν ήδη διαμορφώσει μια αφελή θεωρία στη βάση των εμπειριών τους και στο πλαίσιο της πολιτισμικής κουλτούρας, η οποία διαμορφώνει ένα χαλαρό, αλλά σχετικά συνεκτικό επεξηγηματικό σύστημα, μια θεωρία πλαισίου. Η μάθηση στις επιστήμες απαιτεί πολλές εννοιολογικές αλλαγές στη θεωρία πλαισίου, όπως αλλαγές στην κατηγοριοποίηση, στις αναπαραστάσεις και στις επιστημικές καθώς και τη δημιουργία νέων εννοιών και νέων διαδικασιών συλλογισμού. Μάλιστα, η επίτευξη αυτών των εννοιολογικών αλλαγών δεν συμβαίνει σε μια νύχτα, είναι μια αργή διαδικασία κατά την οποία κατακερματισμένες και συνθετικές έννοιες μπορεί να δημιουργηθούν. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι επιστημονικές αντιδιαισθητικές θεωρίες είναι πολύ διαφορετικές και παραβιάζουν πολλές από τις αρχές και τις προϋποθέσεις, οντολογικές και επιστημολογικές, που κατευθύνουν τη θεωρία πλαισίου. Αυτές οι εννοιολογικές αλλαγές που απαιτούνται για τη μάθηση αντι-διαισθητικών εννοιών είναι δύσκολες αλλαγές και χρειάζονται αρκετό χρόνο για να επιτευχθούν.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η ανάπτυξη της αναπαραστασιακής ικανότητας των μικρών παιδιών στο χώρο των φυσικών επιστημών: Εμπειρικά δεδομένα

Νατάσσα Κυριακοπούλου¹ & Στέλλα Βοσνιάδου²

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Flinders University

Διερευνήθηκε η ικανότητα των παιδιών να χειρίζονται αναπαραστάσεις σχετιζόμενες με τη διαισθητική εμπειρία του κόσμου παράλληλα με την επιστημονική γνώση που αποκτούν κατά τα σχολικά χρόνια. Εξήντα μαθητές (1^{ης}, 3^{ης}, 5^{ης} Δημοτικού) κλήθηκαν να επιλέξουν ανάμεσα σε απεικονίσεις φαινομένων της Παρατηρησιακής Αστρονομίας και να αποφασίσουν ποια ήταν πιο κοντά στην «Πραγματικότητα» και ποια στην «Εμφάνιση». Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η κατανόηση της επιστημονικής εξήγησης δεν οδηγεί απαραίτητα και στην κατανόηση των διαφορετικών τρόπων με τους οποίους μπορεί να ερμηνευτεί μια ίδια κατάσταση στον κόσμο. Η ικανότητα να σκέφτεται κανείς συγχρόνως για δυο διαφορετικές αναπαραστάσεις παρουσιάζει μια αναπτυξιακή πορεία και φαίνεται να συνδέεται με αλλαγές όχι μόνο στις οντολογικές δεσμεύσεις αλλά και στις επιστημολογικές δεσμεύσεις καθώς και στις αναπαραστάσεις των παιδιών. Η υπόθεση ότι οι αρχές αυτής της κατανόησης βρίσκονται: α) στην ικανότητα των παιδιών να σκέφτονται για τις διαφορές ανάμεσα στις πεποιθήσεις τους και τις πεποιθήσεις των άλλων στο πεδίο του κοινωνικού κόσμου (Θεωρία του Νου), και β) στην Προσωπική Επιστημολογία (ΠΕ) μελετήθηκε στην επόμενη μελέτη. Εξήντα τρεις μαθητές (μ.ο. ηλικίας 10 έτη και 8 μήνες) συμμετείχαν σε έργα φυσικού κόσμου, ΘτΝ, ΠΕ. Τα αποτελέσματα έδειξαν να επιβεβαιώνουν την ύπαρξη κοινών γνωστικών-επιστημολογικών στοιχείων ανάμεσα στα τρία πεδία σκέψης. Η ΘτΝ φάνηκε να αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα για την ΠΕ. Περαιτέρω η ΘτΝ και η ΠΕ προέβλεπαν σημαντικά την ικανότητα των παιδιών να στοχάζονται πάνω σε διαφορετικές οπτικές του φυσικού κόσμου. Τα αποτελέσματα συζητούνται με βάση την επίδραση που μπορεί να έχουν στο σχεδιασμό διδακτικών παρεμβάσεων που προωθούν την εννοιολογική αλλαγή.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η κατανόηση της πυκνής διάταξης των ρητών από μαθητές Β' λυκείου: Ένα διδακτικό πείραμα

Δημήτρης Φωκάς¹ & Ξένια Βαμβακούση²

¹Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, ²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η μετάβαση από τους φυσικούς στους ρητούς αριθμούς παρουσιάζει μεγάλες εννοιολογικές δυσκολίες για τους μαθητές, μεγάλο μέρος των οποίων οφείλεται στην καταχρηστική μεταφορά γνώσης για τους φυσικούς αριθμούς στους ρητούς. Η προσέγγιση της θεωρίας πλαισίου στην εννοιολογική αλλαγή προβλέπει ότι οι αρχικές, άρρητες αντιλήψεις των μαθητών για τον αριθμό δεν αίρονται δια μιας. Η ιδέα της διακριτότητας είναι μια από τις πιο ανθεκτικές αντιλήψεις των μαθητών για τους αριθμούς και εμποδίζει την κατανόηση της πυκνής διάταξης των ρητών. Στην εργασία αυτή παρουσιάζουμε ένα διδακτικό πείραμα με 15 μαθητές της Β' Λυκείου. Εξετάσαμε την υπόθεση ότι διαφορετικές πτυχές της πυκνής διάταξης και, συγκεκριμένα, η απειρία των ρητών σε οποιοδήποτε διάστημα και η μη ύπαρξη του επόμενου στους ρητούς, παρότι ισοδύναμες από μαθηματική άποψη, παρουσιάζουν διαφορετικές δυσκολίες για τους μαθητές. Οι μαθητές αρχικά συμμετείχαν σε ατομική συνέντευξη κατά την οποία ελέγχθηκαν οι αντιλήψεις τους για τις συγκεκριμένες πτυχές της πυκνής διάταξης. Στη συνέχεια εκτέθηκαν σε πληροφορίες σχετικά με τον αριθμητικό μέσο ενός διαστήματος, ένα εργαλείο που δυνητικά μπορεί να οδηγήσει στην κατανόηση και των δύο πτυχών της πυκνής διάταξης. Τέλος, ελέγχθηκε η επίδραση της παρέμβασης αυτής στις απαντήσεις τους στα έργα του προελέγχου, καθώς και σε έργα μεταφοράς. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι μαθητές συνεχίζουν να θεωρούν ότι υπάρχει ο επόμενος στους ρητούς, ακόμα και αυτοί που δέχονται την απειρία των ενδιάμεσων. Υπό το πρίσμα της θεωρίας πλαισίου στην εννοιολογική αλλαγή, η αντίληψη αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως συνθετική, καθώς οι μαθητές αλλάζουν μερικώς την αντίληψή τους για τη διάταξη των ρητών, χωρίς να αίρεται η αρχή του επόμενου αριθμού.

Ο πολλαπλασιασμός πάντα μεγαλώνει; Μια περίπτωση μάθησης με εννοιολογική αλλαγή στα μαθηματικά

Κωνσταντίνος Π. Χρήστου

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται το θεωρητικό πλαίσιο της εννοιολογικής αλλαγής στη μελέτη των λαθών των μαθητών με την έννοια του ρητού αριθμού και πιο συγκεκριμένα, στις παρανοήσεις που εμφανίζονται στις αριθμητικές πράξεις με δοσμένους αριθμούς και αριθμούς που λείπουν (π.χ., $14 : \_ = 5$). Εξετάστηκε η υπόθεση ότι η προκατάληψη του φυσικού αριθμού- δηλαδή η τάση να χρησιμοποιείται η αρχική, διαισθητική αντίληψη για τον αριθμό που είναι οργανωμένη σε μία έννοια του αριθμού με ιδιότητες φυσικού αριθμού, σε καταστάσεις που εμπλέκονται μη-φυσικοί αριθμοί- θα έχει διπλή επίδραση στις αριθμητικές πράξεις με αριθμούς που λείπουν: α) θα επηρεάζει τους μαθητές να συνδέουν κάθε πράξη με συγκεκριμένο μέγεθος αποτελέσματος, ανεξάρτητα από τους αριθμούς που συμμετέχουν στην πράξη (π.χ. να θεωρούν ότι ο πολλαπλασιασμός πάντα μεγαλώνει, ενώ η διαίρεση πάντα μικραίνει τους αρχικούς αριθμούς), και β) θα επηρεάζει την τάση τους να θεωρούν ότι οι αριθμοί που λείπουν θα μπορούσε να είναι μόνο φυσικοί αριθμοί. Το μοντέλο Εξισώσεων Γενικευμένης Εκτίμησης (GEE: Generalized Estimated Equations) εφαρμόστηκε στις απαντήσεις 300 μαθητών Ε' και Στ' Δημοτικού ενός ενοποιημένου

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

δείγματος δύο προηγούμενων μελετών που εξέτασαν την ίδια υπόθεση. Στους συμμετέχοντες δόθηκαν έργα που ήταν συμβατά ή μη-συμβατά με τις διαισθητικές πεποιθήσεις τους για τις ιδιότητες των αριθμών στις πράξεις. Τα αποτελέσματα υποστήριξαν την υπόθεση της μελέτης. Στα έργα που ήταν συμβατά με τις διαισθητικές πεποιθήσεις για το μέγεθος των αποτελεσμάτων κάθε πράξης, αλλά και για το ότι οι αριθμοί που λείπουν πρέπει να είναι φυσικοί αριθμοί, σημειώθηκαν στατιστικώς υψηλότερες επιδόσεις σε σχέση με τα έργα που διέψευδαν αυτές τις πεποιθήσεις.

Οι διδακτικές αναλογίες στη μάθηση αντιδαισθητικών πληροφοριών: Δημιουργία επιπλέον παρανοήσεων ή οικοδόμηση γνώσης;

Ειρήνη Σκοπελίτη¹ & Στέλλα Βοσνιάδου²

¹Πανεπιστήμιο Πατρών, ²Flinders University

Η μάθηση αντιδαισθητικών πληροφοριών είναι μία χρονοβόρα διαδικασία στη διάρκεια της οποίας οι μαθητές αλλάζουν την προϋπάρχουσα γνώση τους για να πλησιάσουν την επιστημονική παράλληλα όμως ενδέχεται να κατασκευάσουν παρανοήσεις. Προηγούμενες έρευνες σχετικά με την επίδραση των διδακτικών αναλογιών στη μάθηση έχουν οδηγήσει σε αντικρουόμενα αποτελέσματα. Κάποιες υποστηρίζουν τον θετικό ρόλο των αναλογιών ενώ άλλες είτε δεν εντοπίζουν σημαντικές διαφορές από τη χρήση τους είτε καταγράφουν τη δημιουργία επιπλέον παρανοήσεων μετά από την παρουσίασή τους. Υποστηρίζεται ότι ο τρόπος με τον οποίο υπολογίζεται η επίτευξη της μάθησης αποτελεί ενδεχομένως μία αιτία για την απόδοση θετικών αποτελεσμάτων μέσα από τη χρήση διδακτικών αναλογιών. Στις έρευνες που διεξαγάμε χρησιμοποιήσαμε διδακτικές αναλογίες για την εξήγηση αντιδαισθητικών πληροφοριών μέσα από επεξηγηματικά κείμενα σε παιδιά 3^{ης} και 5^{ης} τάξης Δημοτικού. Το αποτέλεσμα της μάθησης υπολογίστηκε μετρώντας όχι μόνο τη δημιουργία επιστημονικών απαντήσεων αλλά και την όποια αλλαγή της προϋπάρχουσας γνώσης με τρόπους που φέρνουν τους μαθητές πιο κοντά στην επιστημονική εξήγηση. Επιπλέον όμως τα αποτελέσματα της μάθησης υπολογίστηκαν και από τις δημιουργούμενες παρανοήσεις που ενδεχομένως όμως έχουν τη μορφή μοντέλων με κάποια επεξηγηματική ισχύ. Τα αποτελέσματα έδειξαν μεγαλύτερη ανάκληση πληροφοριών, λιγότερη παραποίηση νοήματος και περισσότερες εξηγήσεις επιστημονικές ή κοντά στην επιστημονική στον μεταέλεγχο σε σύγκριση με τον προέλεγχο από τα παιδιά της ομάδας που διάβασαν κείμενα με αναλογίες συγκριτικά με τα παιδιά της ομάδας που διάβασαν κείμενα χωρίς αναλογίες. Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την υπόθεση ότι οι διδακτικές αναλογίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν μέσα σε επιστημονικά επεξηγηματικά κείμενα, γιατί μπορούν να προάγουν τη μάθηση και συζητώνται στο πλαίσιο της εννοιολογικής αλλαγής υπό το πρίσμα της θεωρίας πλαισίου.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

11:00 - 12:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 28 // ΝΙΚΗ

Συναισθήματα παιδιών: Διαπροσωπικές σχέσεις και συγκρούσεις

Προεδρείο: **Αντώνης Σαπουντζής**, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Συναισθηματική Νοημοσύνη Εκπαιδευτικών και Κοινωνική Συμπεριφορά Μαθητών στη Προσχολική Ηλικία

Σ. Τσουλόγιαννη & Μ. Πούλου

Πανεπιστήμιο Πατρών

Οι εκπαιδευτικοί έχουν κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων των μαθητών και τη γενικότερη σχολική τους προσαρμογή. Ειδικότερα, οι εκπαιδευτικοί προσχολικής εκπαίδευσης θεωρούνται ότι επηρεάζουν σημαντικά την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών όχι μόνο μέσα από τις διδακτικές τους επιλογές στην τάξη, αλλά και από την γενικότερη συμπεριφορά τους. Με βάση αυτές τις παραδοχές, η παρούσα μελέτη επιχείρησε να μελετήσει τις αντιδράσεις εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας σε υποθετικά σενάρια συναισθηματικών και συμπεριφορικών δυσκολιών των μαθητών. Επίσης, η μελέτη επιχείρησε να διερευνήσει τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τις κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες των μαθητών τους, καθώς και τον βαθμό με τον οποίο οι αντιδράσεις των εκπαιδευτικών σχετίζονται με την κοινωνική και συναισθηματική επάρκεια των μαθητών προσχολικής ηλικίας. Εκατό-επτά εκπαιδευτικοί προσχολικής εκπαίδευσης των νομών Αχαΐας και Λακωνίας συμπλήρωσαν: 1) το ερωτηματολόγιο Teacher's Attitudes Scale, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα, σε πιλοτική βάση και 2) το Social Competence and Behavior Evaluation (SCBE) για 214 μαθητές. Αρχική ανάλυση των αποτελεσμάτων φανέρωσε ότι οι αντιδράσεις των εκπαιδευτικών στις κοινωνικές και συναισθηματικές δυσκολίες των μαθητών επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους για την κοινωνική και συναισθηματική επάρκεια των μαθητών τους. Η συζήτηση επικεντρώνεται στην ανάγκη εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης σε προγράμματα καλλιέργειας κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων στο νηπιαγωγείο.

Η ανάπτυξη της συναισθηματικής ρύθμισης στα παιδιά προσχολικής ηλικίας: Ο ρόλος του κοινωνικοδραματικού παιχνιδιού

Πήλιος-Δημήτρης Σταύρου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, University Paris Descartes - Sorbonne

Η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε στη σύνδεση μεταξύ της συναισθηματικής ρύθμισης (emotional regulation) στα παιδιά προσχολικής ηλικίας και της αποτελεσματικότητας του κοινωνικοδραματικού παιχνιδιού (sociodramatic play), ως μέσου ανάπτυξης συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, μελετήσαμε στο σχολικό πλαίσιο τις επιδράσεις του κοινωνικοδραματικού παιχνιδιού σε ένα αγόρι μονογονεϊκής οικογένειας ηλικίας τεσσάρων ετών, το οποίο παρουσίαζε περιορισμένη συναισθηματική ρύθμιση, όπως εκρήξεις θυμού, περιορισμένο έλεγχο των συναισθημάτων του και περιορισμένη ικανότητα αντιμετώπισης καταστάσεων που του προκαλούσαν συναισθηματική φόρτιση. Η περιορισμένη αυτή συναισθηματική του ρύθμιση, η οποία εν προκειμένω συνδέεται με την αρνητική τύπου συναισθηματική αυτορρύθμιση της μητέρας του, αξιολογήθηκε διαμέσου της χορήγησης των δοκιμασιών Emotion Regulation Checklist, Delay Gratification Task and Task of Effortful Control. Βασιζόμενοι σε ένα μεγάλο αριθ-

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

μό σχετικών θεωρητικών προσεγγίσεων, οι οποίες αναδεικνύουν τα οφέλη του κοινωνικοδραματικού παιχνιδιού στην ανάπτυξη δεξιοτήτων συναισθηματικής ρύθμισης, σχεδιάσαμε για το νήπιο αυτό ένα τρίμηνης διάρκειας πρόγραμμα παρέμβασης με τη διαμεσολάβηση του θεατρικού παιχνιδιού. Χορηγήσαμε, τόσο πριν την παρέμβαση αυτή όσο και στο τέλος αυτής, τις παραπάνω τρεις δοκιμασίες με σκοπό τη διερεύνηση της αποτελεσματικότητάς της. Τα αποτελέσματα των δοκιμασιών αυτών στο τέλος του προγράμματος παρέμβασης, συγκρινόμενα με αυτά πριν την παρέμβαση, έδειξαν τη θετική επίδραση του θεατρικού παιχνιδιού στη βελτιστοποίηση των δεξιοτήτων συναισθηματικής ρύθμισης του νηπίου. Ειδικότερα, ύστερα από την παρέμβαση, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το νήπιο αυτό παρουσίαζε λιγότερες εκρήξεις θυμού, έγινε λιγότερο οξύθυμο ή υπερενθουσιώδες όταν στο νηπιαγωγείο μετέβαινε από τη μία δραστηριότητα στην άλλη, μπορούσε πλέον να αναμένει και να μετριάξει τον ενθουσιασμό του για ό,τι επιθυμεί να κάνει ή να λάβει. Τέλος, το επίπεδο της ενσυναίσθησης του ενδυναμώθηκε, ενώ η επιθετική συμπεριφορά του προς τους συνομηλίκους του περιορίστηκε, με αποτέλεσμα τη βελτιστοποίηση της συναισθηματικής του ρύθμισης.

Η ματαίωση προσδοκιών και επιδιώξεων σε προεφήβους ως αιτία εκδήλωσης συναισθηματικών και κοινωνικών συγκρούσεων

Ιωάννης Φύκαρης¹, Μαρία Ράντζου², Σωτηρία Καρολίδου² & Βασιλική Ματιάκη²

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχο της παρούσας εισήγησης αποτελεί η διερεύνηση των δεδομένων πρόληψης αλλά και διαχείρισης ενδοπροσωπικών και διαπροσωπικών συγκρούσεων στο σχολικό περιβάλλον, που μπορεί να προκαλέσει το αίσθημα ματαίωσης προσδοκιών και επιδιώξεων κατά την προεφηβική ηλικία (11-13 ετών), όπως ορίζεται από τον Παρασκευόπουλο (1984). Γενικότερα ο χώρος του σχολείου αποτελεί συχνά περιβάλλον εκδήλωσης συγκρούσεων μεταξύ των μαθητών/τριών. Πρόκειται για μια κατάσταση κρίσης στο σχολικό περιβάλλον, η οποία χρήζει ανάλογης διαχείρισης μέσω της ανάπτυξης της ικανότητας της αυτορρύθμισης, διότι «συνδέεται με απροσδόκητες δυσμενείς εξελίξεις που απαιτούν άμεση παρέμβαση» (Κατσαρός, 2008). Από ψυχολογικής απόψεως επί του θέματος έχει υποστηριχθεί ότι το άτομο ωθείται σε επιθετικές ενέργειες από μια ενόρμηση που προκαλεί η ματαίωση (Dollard, Doob, Miller, Mowrer & Sears, 1939). Συγκεκριμένα, όταν κάποιος παράγοντας εμποδίζει την πραγματοποίηση των προσωπικών στόχων και επιδιώξεων του ατόμου, η ψυχική ενέργεια που είχε εγερθεί, προκειμένου να πραγματοποιηθούν αυτοί οι στόχοι και οι επιδιώξεις μένει αδιάθετη, προκαλώντας ψυχική ανισορροπία και ανάπτυξη του αρνητικού αισθήματος της ματαίωσης (Κοκκινάκη, 2006). Επομένως, κατά τη ματαίωση, «τόσο η αντικατάσταση του στόχου όσο και η αντικατάσταση της αντίδρασης συνιστούν μορφές μετατόπισης της έντασης» (Mummendey & Otten, 2007). Η ενέργεια έντασης που εκδηλώνεται λόγω της ματαίωσης απελευθερώνεται είτε με την έκφρασή της είτε με την αντικατάστασή της με εναλλακτικούς τρόπους συμπεριφοράς. Ο σχεδιασμός της έρευνας που παρουσιάζεται στην παρούσα εισήγηση βασίστηκε στην υπόθεση πως η ματαίωση είναι ισχυρός ενοχοποιητικός παράγοντας για την πρόκληση διαμαθητικών συγκρούσεων και πως η ανοχή στη ματαίωση μπορεί να αξιοποιηθεί ως διδάξιμη δεξιότητα στη λογική της πρόληψης και της διαχείρισης των συγκρουσιακών συνθηκών. Ως ερευνητικά ερωτήματα τέθηκαν οι συνθήκες -καταστάσεις στις οποίες εκδηλώνεται η σύγκρουση λόγω της ματαίωσης, οι τρόποι εκδήλωσης της ματαίωσης (εξωτερική) και η εσωτερική έκφραση/τα συναισθήματα μετά τη ματαίωση/σύγκρουση. Επιλέ-

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

χθηκε η ερευνητική μέθοδος του ερωτηματολογίου σε μαθητές που αναπτυξιακά βρίσκονται στην προεφηβική ηλικία (11-13 ετών). Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη ηλικιακή βαθμίδα με βάση τα εξής κριτήρια: α) σταδιακά αναπτύσσεται και εκλογικεύεται το εννοιολογικό περιεχόμενο της έννοιας της «διαχείρισης», β) υπάρχει η πλεονάζουσα ενέργεια της ορμής της νεότητας και της τάσης σύγκρουσης με το περιβάλλον, γ) οι μαθητές έχουν αποκτήσει την ικανότητα της αφηρημένης και συνδυαστικής σκέψης, δ) έχουν αποκτήσει μαθησιακές εμπειρίες, ε) έχουν την ικανότητα γραπτής ανταπόκρισης σε ερευνητικά εργαλεία τύπου ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα προέκυψε από τη συγχώνευση δύο κλιμάκων: α) της Κλίμακας Σύγκρουσης Μεταξύ Συνομηλίκων (Peer Conflict Scale - PCS) και β) της Κλίμακας Δυσφορίας στη Ματαίωση (The Frustration Discomfort Scale). Πριν τη γενική έρευνα υλοποιήθηκε πιλοτική εφαρμογή του. Το σύνολο των υποκειμένων της έρευνας ήταν 100 μαθητές και μαθήτριες που συμμετείχαν στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου στη σχολική αίθουσα έπειτα από σχετική άδεια αλλά και τη σύμφωνη γνώμη των γονέων και κηδεμόνων τους. Η επεξεργασία των συλλεχθέντων δεδομένων έγινε με το στατιστικό πακέτο SPSS 23. Κεντρικό ερευνητικό εξαγόμενο αποτελεί ότι σε αυτήν την ηλικία η διαχείριση των συγκρούσεων από τα υποκείμενα της έρευνας διαλαμβάνεται είτε με εμπλοκή τους, λεκτική ή και σωματική, στην κατάσταση σύγκρουσης, είτε με απόσυρσή τους από την κατάσταση αυτή είτε με συμμόρφωση τους στο κανονιστικό πλαίσιο που απαιτεί η μη εκδήλωση της συγκεκριμένης σύγκρουσης είτε και η διακριτική απόσυρσή τους από τη συγκρουσιακή κατάσταση. Ανάλογα με την ένταξη στις προηγούμενες εκδηλούμενες καταστάσεις διαχείρισης της σύγκρουσης οι προέφηβοι εκδηλώνουν και διαφοροποιημένα είδη ματαίωσης είτε ως πράξη συνειδητής κατανόησης των αιτίων που προκάλεσαν τη σύγκρουση, ως αντίδραση σε μια κατάσταση συμβιβασμού την οποία δεν αποδέχονται είτε και σε ανάδυση μερικού αισθήματος αποτυχίας και μειονεξίας όσον αφορά τις δυνατότητές τους ή την αυτοεικόνα που επέδειξαν στους άλλους μέσω της σύγκρουσης για την οποία αισθάνονται ότι είχε ως συνέπεια την απόρριψή τους από αυτούς μέσω της αναγνώρισης της προσωπικής τους μειονεξίας στη διαχείριση της συγκεκριμένης σύγκρουσης.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Γονεϊκή εμπλοκή στη σχολική εργασία των παιδιών στο σπίτι: Ο ρόλος των γονεϊκών κινήτρων και συναισθημάτων

Κωνσταντίνα Φαλάγγα, Ελευθερία Γωνίδα & Δημήτρης Σταμοβλάσης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η εμπλοκή των γονέων στη σχολική εργασία των παιδιών στο σπίτι έχει συνδεθεί με διαφορετικά αποτελέσματα για τη μάθηση και τη σχολική επίδοση των παιδιών. Ωστόσο, λιγότερο έχουν διερευνηθεί οι διακριτές μορφές γονεϊκής εμπλοκής και οι λόγοι υιοθέτησής τους από τους γονείς. Η παρούσα εργασία εξέτασε την προγνωστική αξία γονεϊκών κινήτρων (πεποιθήσεις γονεϊκής αυτο-αποτελεσματικότητας, στόχοι και πεποιθήσεις γονέων για τη ακαδημαϊκή αποτελεσματικότητα των παιδιών) και συναισθημάτων για την υιοθέτηση συγκεκριμένων πρακτικών (παροχής αυτονομίας, ελέγχου, παρεμβολής) στην κατ' οίκον σχολική εργασία των παιδιών. Για τους σκοπούς της μελέτης 811 γονείς παιδιών της Ε' Δημοτικού απάντησαν σε ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς στην αρχή της σχολικής χρονιάς και στα δεδομένα εφαρμόστηκαν αναλύσεις δομικών μοντέλων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η παροχή αυτονομίας προβλέπεται θετικά από τους στόχους μάθησης και τις πεποιθήσεις αυτο-αποτελεσματικότητας των γονέων και αρνητικά από τις πεποιθήσεις τους για την ακαδημαϊκή αποτελεσματικότητα των παιδιών. Ο έλεγχος και η παρεμβολή συνδέονται με χαμηλές πεποιθήσεις των γονέων σε σχέση με την ακαδημαϊκή αποτελεσματικότητα των παιδιών και τα συναισθήματα. Τα συναισθήματα των γονέων προβλέπονται από τις πεποιθήσεις αποτελεσματικότητας των γονέων για τους ίδιους και τα παιδιά τους και δι-αμεσολαβούν στη σχέση των εν λόγω γονεϊκών κινήτρων με τον έλεγχο και την παρεμβολή. Τα ευρήματα της έρευνας θα συζητηθούν σε σχέση με τη σύγχρονη θεωρία και έρευνα και θα διατυπωθούν προτάσεις εφαρμογής για την εμπλοκή των γονέων στη σχολική εργασία των παιδιών.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

11:00 - 12:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 29 // ΑΘΗΝΑ

Ψυχολογία υγείας: Σωματική ασθένεια και ρυθμιστικοί παράγοντες

Προεδρείο: Μαρία Σαμακουρή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ο Προστατευτικός Ρόλος του Γνωστικού Αποθέματος Ενάντια στην Κατάθλιψη και το Άγχος σε Άτομα με Πολλαπλή Σκλήρυνση

Ευγενία Περιστέρα Κούκη¹, Χρήστος Μπακιρτζής², Ιωάννης Νικολαΐδης², Έλενα Αθανασίου¹, Ειρήνη Σκιαδοπούλου¹, Ολυμπία Μπογιατζίδου¹, Ειρήνη Βήλου¹, Παναγιώτης Ιωαννίδης², Ελένη Αρετούλη¹, Μαίρη Κοσμίδου¹ & Νικόλαος Γρηγοριάδης²
¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Π.Γ.Ν. ΑΧΕΠΑ

Πρόσφατες έρευνες έχουν εστιάσει στη σχέση του γνωστικού αποθέματος με τη γνωστική έκπτωση και με τις συναισθηματικές δυσκολίες σε άτομα με πολλαπλή σκλήρυνση (ΠΣ). Όμως η σχέση αυτή παραμένει ασαφής. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει το ρόλο του γνωστικού αποθέματος των ατόμων με ΠΣ στην ανάπτυξη συναισθηματικών δυσκολιών. Συμμετείχαν 317 άτομα (94 άνδρες), ηλικίας 20-76 ετών (ΜΟ: 41,67, ΤΑ: 11,95), με 6-24 χρόνια εκπαίδευσης (ΜΟ: 14,47, ΤΑ: 3,13). Οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν με την Ελληνική Δοκιμασία Μάθησης Λέξεων, τη Σύνομη Εκτίμηση της Οπτικοχωρικής Μνήμης, τη Δοκιμασία Κωδικοποίησης Συμβόλων-Αριθμών, το Ερωτηματολόγιο του Δείκτη Γνωστικού Αποθέματος, το Ερωτηματολόγιο Κατάθλιψης του Beck και την Κλίμακα Κατάθλιψης, Στρες και Άγχους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το γνωστικό απόθεμα αποτέλεσε παράγοντα διαμεσολάβησης στη σχέση ταχύτητας επεξεργασίας και καταθλιπτικής διάθεσης (DASS-21_{depression}: $r_{(146)} = -0,267, p < 0,001$, BDI-7: $r_{(146)} = -0,243, p < 0,01$), και στη σχέση της λεκτικής μάθησης με τα συμπτώματα άγχους (DASS-21_{anxiety}: $r_{(146)} = -0,189, p < 0,05$), στρες (DASS-21_{stress}: $r_{(146)} = -0,172, p < 0,05$) και κατάθλιψης (DASS-21_{depression}: $r_{(146)} = -0,278, p < 0,001$, BDI-7: $r_{(146)} = -0,168, p < 0,05$). Στα άτομα με υψηλότερη επίδοση στις νευροψυχολογικές δοκιμασίες, το γνωστικό απόθεμα προέβλεψε τα συμπτώματα άγχους και στρες (DASS-21_{anxiety}: $\beta_{(1)} = -0,083, p < 0,05$, DASS-21_{stress}: $\beta_{(1)} = -0,060, p < 0,05$), ενώ για τα άτομα χαμηλής επίδοσης προέβλεψε τα καταθλιπτικά συμπτώματα (DASS-21_{depression}: $\beta_{(1)} = -0,084, p < 0,01$). Τα ευρήματα αυτά υποδεικνύουν ότι το γνωστικό απόθεμα αποτελεί ρυθμιστή της συναισθηματικής δυσφορίας και διαφοροποιεί τους ασθενείς με γνωστικά ελλείμματα, που πιθανώς αναγκάζονται να μειώσουν τις δραστηριότητές τους (και ως γνωστό η απόσυρση μπορεί να οδηγήσει σε καταθλιπτικά συμπτώματα), από τους ασθενείς σε καλή γνωστική κατάσταση, που πιθανώς εξακολουθούν να εμπλέκονται σε δραστηριότητες, στους οποίους ο προστατευτικός ρόλος του ΓΑ φαίνεται στο άγχος και το στρες. Συνεπώς, η παρούσα έρευνα συμβάλει σε μια πιο σφαιρική θεώρηση της κατάθλιψης και των αγχωδών συμπτωμάτων σε άτομα με ΠΣ.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ψυχολογική προσαρμογή γονέων παιδιών με διάγνωση νευρομυϊκής διαταραχής

Ιωάννα Κουφάκη¹, Κατερίνα Κεδράκα¹, Ιωάννα Ιεροδιακόνου-Μπένου²

& Μαρία Σαμακουρή¹

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι νευρομυϊκές διαταραχές περιλαμβάνουν μια ομάδα παθήσεων που εμφανίζουν μεγάλη ποικιλομορφία στα κλινικά συμπτώματα. Στην πλειοψηφία τους αποτελούν γενετικά νοσήματα που οφείλονται σε ανωμαλίες του DNA και έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό την εξασθένηση των κινητικών λειτουργιών. Η μυϊκή δυστροφία Duchenne αποτελεί μια εκφυλιστική πάθηση, η οποία προκαλεί προοδευτική αδυναμία στο σύνολο των μυών του σώματος. Η συγγενής μυοτονία αποτελεί μια σπάνια γενετική διαταραχή κατά την οποία δεν επιτυγχάνεται χαλάρωση των μυών αμέσως μετά τη μυϊκή σύσπαση. Οι νευρομυϊκές διαταραχές αποτελούν σπάνιες παθήσεις και η βιβλιογραφία που αφορά τον ψυχολογικό αντίκτυπο που έχουν στην οικογένεια είναι περιορισμένη. Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνηθεί η εμπειρία γονέων παιδιών που έχουν διαγνωστεί με νευρομυϊκές διαταραχές και να αποτυπωθεί η διαδικασία προσαρμογής τους κατά την πορεία της νόσου. Για την διερεύνηση του θέματος επιλέχθηκε η ποιοτική μεθοδολογία. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 10 οικογενειών, που έχουν παιδιά που νοσούν (10 παιδιά με μυϊκή δυστροφία Duchenne και ένα με συγγενή μυοτονία). Η συλλογή του υλικού έγινε με την τεχνική της ημιδομημένης συνέντευξης. Η επεξεργασία των ερευνητικών δεδομένων ακολούθησε τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Αναδείχθηκαν πέντε βασικές θεματικές ενότητες: (1) Οι γονείς αντιμέτωποι με διαρκείς απώλειες, (2) Ο ρόλος της γονεϊκής ευθύνης, (3) Το βίωμα της διαφορετικότητας, (4) Μεταβολή της αντίληψης περί του εαυτού, (5) Πηγές στήριξης και ενδυνάμωσης. Η εμπειρία των γονέων χαρακτηρίζεται από ένα οδυνηρό και επαναλαμβανόμενο βίωμα απώλειας, το οποίο αντανακλάται σε ένα βαθύ αίσθημα μοναξιάς. Ωστόσο, η ψυχολογική προσαρμογή συχνά περιλαμβάνει και μια διαδικασία προσωπικής αλλαγής, στην οποία οι γονείς αποδίδουν μια θετική όψη της εμπειρίας τους. Τα αποτελέσματα της μελέτης μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη παρεμβάσεων με στόχο την υποστήριξη των γονέων που μεγαλώνουν ένα παιδί με νευρομυϊκές διαταραχές καθώς και στη βελτίωση της κλινικής φροντίδας.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Σεξουαλική Αγωγή και Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας: Γνώσεις και στάσεις γονέων

Βασιλική Μπρουσκέλη & Στυλιανή Τσεσμελή

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η αναγκαιότητα της προώθησης της σεξουαλικής αγωγής από την πρώιμη παιδική ηλικία βασίζεται στο αξίωμα ότι ο καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση και στη γνώση της σεξουαλικότητάς του, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών, τα οποία αποτελούν σεξουαλικά και έμφυλα όντα. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να εξετάσει τις γνώσεις και τις στάσεις των γονέων σχετικά με το ρόλο τους στη σεξουαλική αγωγή των παιδιών τους κατά την προσχολική τους ηλικία. Επιπλέον, ερευνά το βαθμό στον οποίο η δική τους σεξουαλική αγωγή επηρεάζει το επίπεδο της συμμετοχής τους στη σεξουαλική αγωγή των παιδιών τους. Χορηγήθηκε ερωτηματολόγιο 29 ερωτήσεων που διανεμήθηκε σε 193 γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι συμμετέχοντες στην πλειονότητά τους ανέφεραν πως δεν έχουν λάβει επαρκή αρωγή σε θέματα που άπτονται της σεξουαλικής τους αγωγής. Οι μητέρες δήλωσαν περισσότερο προετοιμασμένες για τη σεξουαλική αγωγή των παιδιών τους, επιλέγοντας γι' αυτήν τους την προετοιμασία κατά κύριο λόγο βιβλία για την ανάπτυξη του παιδιού και ενημέρωση από ιατρικό προσωπικό. Οι πεποιθήσεις με τις οποίες ανατράφηκαν οι γονείς επηρεάζουν τις πεποιθήσεις τους για την αγωγή των παιδιών τους. Επιπλέον, ο βαθμός προετοιμασίας των γονιών από τη δική τους οικογένεια επηρεάζει τη δεκτικότητά τους για συζήτηση περί των θεμάτων αυτών. Οι γονείς που χαρακτήρισαν τις αντιλήψεις τους ως «φιλελεύθερες» παρουσιάζονται πιο θετικά διακείμενοι απέναντι στη σεξουαλική αγωγή των παιδιών προσχολικής ηλικίας από ότι εκείνοι που τις χαρακτήρισαν ως «αυστηρές». Τέλος, όσο θετικότερα διακείμενοι είναι οι γονείς απέναντι στη σεξουαλική αγωγή, τόσο πιο άνετα νιώθουν να συζητήσουν θέματα που την αφορούν. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποδεικνύουν την ανάγκη των γονέων για πληρέστερη πληροφόρηση σχετικά με την έννοια της σεξουαλικής αγωγής που προσμετρά το αναπτυξιακό επίπεδο του παιδιού και την αναγκαιότητα για περαιτέρω διερεύνηση των αναγκών των γονέων και των παιδιών προσχολικής ηλικίας σε θέματα που άπτονται της σεξουαλικής αγωγής.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η επιρροή του Διαδικτύου στις ιατρικές πράξεις: Το παράδειγμα της Πλαστικής Χειρουργικής

Τέσσα Δουλκέρη¹ & Βασιλική Θεολόγη²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Πρόσφατες έρευνες καταδεικνύουν ότι οι πολίτες αφιερώνουν κατά μέσο όρο 2 ώρες την ημέρα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αναζητώντας πληροφορίες για κάθε πτυχή της καθημερινότητας, την οικογένεια, τις ειδήσεις ή τις εκλογές. Ο παγκόσμιος ιστός (world wide web) έχει εξελιχθεί σε ένα εργαλείο αναζήτησης πληροφοριών, ενημέρωσης και επικοινωνίας με φαινομενικά ατέλειωτες συνέπειες στο άτομο, τις επιχειρήσεις, τα ιδρύματα και σε πλήθος άλλων πεδίων καθώς ενισχύει την ενημέρωση των πολιτών, ισχυροποιεί την κοινωνική φήμη των επαγγελματιών, αναπτύσσει δυναμικές αλληλεπίδρασης και συζήτησης. Από την καταλυτική δύναμη του διαδικτύου έχει επηρεαστεί η άσκηση διαφόρων επαγγελμάτων περιλαμβανομένων των ιατρικών. Μέσα από το παράδειγμα της Πλαστικής Χειρουργικής, η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στο να αναδείξει το ρόλο του διαδικτύου γενικότερα και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ειδικότερα, στην επικοινωνία που αναπτύσσεται μεταξύ γιατρών και ασθενών. Πρόκειται για εργασία που στηρίζεται στην διερεύνηση της σχετικής βιβλιογραφίας και των ερευνών που προσιδιάζουν το συγκεκριμένο θέμα στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Η ανάδειξη του κεντρικού ζητήματος της μελέτης επιχειρείται μέσα από τρεις βασικούς άξονες: (α) το ρόλο του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην άσκηση της ιατρικής επιστήμης και ιδίως στον τομέα της πλαστικής χειρουργικής που αποτελεί το σχηματικό μας παράδειγμα, (β) την επιλογή των χειρουργικών επεμβάσεων κοσμητικής ιατρικής (αισθητικές επεμβάσεις) από τους ασθενείς και την επίδρασή των αποτελεσμάτων των επεμβάσεων αυτών στην ψυχολογία τους και στις σχέσεις τους με τους άλλους, που συνήθως επανακαθορίζονται σε υγιή βάση (θεωρία της Έντασης), και (γ) το ρόλο του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην ενημέρωση των ασθενών.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

11:00 - 12:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 30 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Ετοιμότητα και απαιτήσεις από εκπαιδευτικούς στο πλαίσιο της ειδικής εκπαίδευσης

Προεδρείο: **Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η ετοιμότητα και ο ρόλος των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στην αναγνώριση και αντιμετώπιση ζητημάτων ψυχικής υγείας των μαθητών τους

Πανωραία Κώστα & Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διαπιστωθεί κατά πόσον οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι ενημερωμένοι προκειμένου να αναγνωρίσουν και να διαχειριστούν τα προβλήματα ψυχικής υγείας που εκδηλώνουν οι μαθητές τους. Καθώς είναι πολλά τα ζητήματα που διαταράσσουν σήμερα την ψυχική υγεία παιδιών και εφήβων, σημαντικός θεωρείται ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην εδραίωση της ψυχικής τους υγείας. Το σχολείο και η οικογένεια συνιστούν τους πρώτους φορείς κοινωνικοποίησης του παιδιού μέσω των οποίων αναπτύσσεται και οι οποίοι παρέχουν τα κατάλληλα εφόδια για την ψυχική τους ισορροπία. Για την διεξαγωγή της έρευνας χορηγήθηκε σχετικό ερωτηματολόγιο για «Τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την ετοιμότητα και τη στάση τους σχετικά με την ψυχική υγεία των μαθητών τους» (Koller, Osterlind, Paris & Weston, 2012) σε σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με τελικό δείγμα 260 εκπαιδευτικούς. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν διαφορές στις απόψεις των εκπαιδευτικών οι οποίες ενδέχεται να προέρχονται από δημογραφικούς παράγοντες όπως: φύλο, ηλικία, θέση εργασίας, έτη προϋπηρεσίας, επίπεδο και βαθμίδα εκπαίδευσης. Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (62,3%), φαίνεται να έχει αρνητική άποψη για την ετοιμότητά τους ως προς την αναγνώριση και διαχείριση ζητημάτων ψυχικής υγείας των μαθητών τους. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης φάνηκε σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας να είναι καλύτερα ενημερωμένοι σε σύγκριση με τους συναδέλφους τους της Δευτεροβάθμιας ως προς την αναγνώριση και διαχείριση θεμάτων ψυχικής υγείας των μαθητών τους.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η αυτοαποτελεσματικότητα των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς τη σχολική, κοινωνική και συναισθηματική λειτουργικότητα μαθητών με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ)

Άννα Παυλάκη, Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου & Ειρήνη Παλιβάκου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) συνιστά μια χρόνια, αναπτυξιακή, νευροβιολογική διαταραχή η οποία εκδηλώνεται σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Σκοπός της μελέτης αυτής ήταν να ερευνηθεί η αυτοαποτελεσματικότητα των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (γενικής και ειδικής αγωγής) ως προς τη σχολική, κοινωνική και συναισθηματική λειτουργικότητα των μαθητών με ΔΕΠ-Υ. Στην έρευνα συμμετείχαν 200 δάσκαλοι γενικής και ειδικής αγωγής, δημόσιων δημοτικών σχολείων του νομού Αττικής και συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο για τις αντιλήψεις και τις γνώσεις τους για τη ΔΕΠ-Υ, την αυτοαποτελεσματικότητα, την επάρκεια ικανοτήτων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη ΔΕΠ-Υ και τα δημογραφικά τους στοιχεία. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι δάσκαλοι γενικής αγωγής διαθέτουν περισσότερες γνώσεις για τα χαρακτηριστικά και τα συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ, ενώ οι δάσκαλοι ειδικής αγωγής διαθέτουν περισσότερες γνώσεις για την αιτιολογία και την αντιμετώπιση της διαταραχής. Επιπλέον, οι δάσκαλοι ειδικής αγωγής εμφανίζουν υψηλότερη αυτοαποτελεσματικότητα από τους εκπαιδευτικούς γενικής αγωγής ως προς τη διαχείριση μαθητών με ΔΕΠ-Υ. Οι δάσκαλοι με υψηλή αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας εφαρμόζουν καινοτόμες προσεγγίσεις διαχείρισης της σχολικής τάξης, στρατηγικές διδασκαλίας που ενθαρρύνουν την αυτονομία των μαθητών, διαμορφώνουν ένα υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον και διατηρούν αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία ενισχύοντας τα κίνητρα και την ακαδημαϊκή τους επίδοση. Επίσης, δημογραφικοί παράγοντες όπως φύλο, ηλικία και οικογενειακή κατάσταση δε φάνηκε να επηρεάζουν τις γνώσεις, τις στάσεις και την αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών. Τέλος, εντοπίστηκε σημαντική συσχέτιση μεταξύ της αυτοαποτελεσματικότητας και των γνώσεων και στάσεων των εκπαιδευτικών.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Τα Κίνητρα Μάθησης σε μαθητές Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με Μαθησιακές Δυσκολίες

Κωνσταντίνος Παπασακελλαρίου & Αγάθη Σταθοπούλου

Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος - Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών

Τα κίνητρα αποτελούν ένα ευρύ πεδίο στην ζωή και τη δράση των περισσότερων ζωντανών οργανισμών και η σημασία τους στην καθημερινότητα των ανθρώπων είναι αδιαμφισβήτητη. Για την εκπαίδευση κίνητρο είναι η δύναμη που ωθεί τον μαθητή να εμπλακεί στην μαθησιακή διαδικασία και να ασχοληθεί με εκπαιδευτικές και σχολικές δραστηριότητες. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των εσωτερικών και εξωτερικών κινήτρων μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με και χωρίς Μαθησιακές Δυσκολίες. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 90 μαθητές (31 με μαθησιακές δυσκολίες και 59 χωρίς) οι οποίοι φοιτούσαν σε γυμνάσια στην περιοχή του κέντρου της Αθήνας (Α' γυμνασίου N= 30, Β' Γυμνασίου N= 30 και Γ' γυμνασίου N= 30). Η έρευνα διεξήχθη κατά το τελευταίο τρίμηνο της σχολικής χρονιάς 2017-2018. Στους συμμετέχοντες της έρευνας δόθηκε το ερωτηματολόγιο Scale of Intrinsic vs. Extrinsic Orientation (Harter, 1981) μεταφρασμένο στην ελληνική γλώσσα με τη μέθοδο της διπλής αμφίδρομης μετάφρασης και προσαρμοσμένο σύμφωνα με τις ανάγκες της έρευνας. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες και χωρίς μαθησιακές δυσκολίες παρουσιάζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά ως προς τα Κριτήρια για την επιτυχία/ αποτυχία, με τους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες να τείνουν προς τον εξωτερικό πυλώνα των κινήτρων. Ακόμη, μελετήθηκαν διαφορές στον προσανατολισμό των μαθησιακών κινήτρων ανά τάξη φοίτησης μέσα σε κάθε ομάδα ξεχωριστά. Οι μαθητές της Α' γυμνασίου χωρίς μαθησιακές δυσκολίες τείνουν να αξιολογούν βάσει εξωτερικών κριτηρίων την δουλειά τους ενώ οι μαθητές της Γ' γυμνασίου βάσει εσωτερικών. Στην ομάδα με τις μαθησιακές δυσκολίες, οι μαθητές της Α' γυμνασίου φάνηκε να προτιμούν τις εύκολες εργασίες και μαθήματα ενώ οι μαθητές της Γ' γυμνασίου έδειξαν μεγαλύτερη προτίμηση στις προκλήσεις. Τέλος, οι μαθητές που φοιτούσαν στην Α' γυμνασίου κινητοποιούνται περισσότερο από την αποδοχή που λαμβάνουν από τον εκπαιδευτικό και τους βαθμούς που παίρνουν, ενώ όσο μεγαλώνει η τάξη φοίτησης τόσο περισσότερο οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες ωθούνται στο να προσπαθήσουν από την περιέργεια και το ενδιαφέρον τους.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Απόψεις εκπαιδευτικών για την αποτελεσματικότητα των μεθόδων διδασκαλίας της ανάγνωσης σε μαθητές με Ήπιες Εκπαιδευτικές Ανάγκες και οι διδακτικές επιλογές τους στην εκπαιδευτική πράξη

Βασιλική Αθανασιάδου

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η παρούσα ανακοίνωση εξετάζει την διδασκαλία της ανάγνωσης σε μαθητές με Ήπιες Εκπαιδευτικές Ανάγκες στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού συνεξετάζοντας τον ρόλο του εκπαιδευτικού στην διδασκαλία. Πίσω από κάθε ατομικό πρόβλημα του μαθητή υπάρχει ένα σοβαρό κοινωνικό ζήτημα, αυτό της εκπαίδευσης. Στόχος είναι οι δάσκαλοι να γίνουν αρωγοί και συνεργάτες στην προσπάθεια των αναγνωστικών αδυναμιών. Η διερεύνηση των απόψεων και η εξέταση της επιλογής των μεθόδων στην διδασκαλία της ανάγνωσης τίθεται ως ζήτημα μείζονος σημασίας και δη και όταν ο μαθητής ανήκει στην κατηγορία των μαθητών με Ήπιες Εκπαιδευτικές Ανάγκες. Η ύπαρξη δυσκολιών αποκωδικοποίησης και άντλησης του εννοιολογικού περιεχομένου επιτάσσει την επιλογή κατάλληλων διδακτικών πρακτικών εκ μέρους του εκπαιδευτικού. Στόχος είναι να γίνει ορατός ο τρόπος που οι εκπαιδευτικοί διδάσκουν την ανάγνωση σε μαθητές με ΗΕΑ. Για τον σκοπό αυτό διεξήχθη δειγματοληπτική έρευνα με ερωτηματολόγιο. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε πως οι εκπαιδευτικοί ταλαντεύονται ανάμεσα στις μεθόδους που ισχυρίζονται πως χρησιμοποιούν και εκτιμούν ως πλέον αποτελεσματικές και σε αυτές των οποίων τα χαρακτηριστικά εφαρμόζουν στην πράξη. Φαίνεται να επιλέγουν την μικτή μέθοδο ως αποτελεσματικότερη και επικρατέστερη χωρίς ωστόσο να προσδιορίσουν τον συνδυασμό των μεθόδων που την συμπράττουν. Έτσι μπορεί να μην εφαρμόζουν πρακτικά την ίδια. Μάλιστα αναγνωρίζουν την σπουδαιότητα της φωνολογικής μεθόδου που πάραυτα δεν εντάσσουν συχνά στην εκπαιδευτική πράξη. Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να παρέχουν διδακτική και συμβουλευτική στήριξη στη διδασκαλία της ανάγνωσης και εντοπίζοντας τη φύση του προβλήματος να αποτρέψουν την επιδείνωσή του, παρέχοντας κατάλληλη υποστήριξη στις ειδικές ανάγκες του μαθητή.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η εφαρμογή της Παράλληλης Στήριξης και η επίδρασή της στην κοινωνική και στην ακαδημαϊκή επίδοση όλων των μαθητών

Γεωργία Παπανικολάου, Σουζάνα Παντελιάδου & Δημήτριος Σταμοβλάσης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τα τελευταία χρόνια από πληθώρα ερευνών γίνεται αναφορά στα οφέλη της συνεκπαίδευσης και στην συνεισφορά της ως θεσμός για τη δημιουργία ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση, αλλά και στην κοινωνική αλληλεπίδραση όλων των μαθητών (Cramer & Nevin, 2006· Hang & Rabren, 2009). Η «Παράλληλη Στήριξη», ως το κυρίαρχο μοντέλο εφαρμογής της συνεκπαίδευσης με τους εκπαιδευτικούς γενικής και ειδικής αγωγής να διδάσκουν στην ίδια τάξη, εφαρμόζεται στην Ελλάδα τα τελευταία περίπου δέκα χρόνια με τον Νόμο 3699/2008 και εγείρονται προβληματισμοί σχετικά με τον τρόπο υλοποίησής της και την αποτελεσματικότητά της για την κοινωνικοποίηση και την ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών. Στην παρούσα έρευνα στόχος ήταν να διερευνηθεί ο βαθμός που επηρεάζεται η κοινωνική και η ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών με και χωρίς αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΕΕΑ) από τον τρόπο που οι εκπαιδευτικοί προγραμματίζουν και διεξάγουν τη διδασκαλία τους στο πλαίσιο εφαρμογής της Παράλληλης Στήριξης. Στην έρευνα έλαβαν μέρος συνολικά 575 άτομα, από όλες τις γεωγραφικές περιφέρειες της χώρας, από την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αναλυτικότερα, συμμετείχαν 132 διευθυντές σχολικών μονάδων, 232 εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής, 122 εκπαιδευτικοί γενικής αγωγής και 89 γονείς μαθητών με αναπηρία ή/και ΕΕΑ. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από ερωτήσεις κλειστού τύπου με οκτάβαθμη κλίμακα Likert. Από την έρευνα προέκυψαν σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών για τον τρόπο με τον οποίο προγραμματίζουν τη διδασκαλία τους, από τις όποιες έγινε φανερό ότι οι εκπαιδευτικοί δε συνδιδάσκουν και δε συνεργάζονται κατά τη διεξαγωγή της. Αντίστοιχα, διαφάνηκε ότι οι μαθητές μεταξύ τους δε συνεργάζονται συχνά ούτε μέσα ούτε έξω από την τάξη, με αποτέλεσμα οι μαθητές με αναπηρία ή/και ΕΕΑ να μην αποφεύγουν τον στιγματισμό και οι μαθητές τυπικής ανάπτυξης, αν και αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες όπως η ενσυναίσθηση, να μην εντάσσουν τον συμμαθητή τους με αναπηρία στην ομάδα και στην παρέα τους.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Διερεύνηση της εκπαιδευτικής υποστήριξης μαθητών με δυσλεξία

Μ. Λουάρη & Φ. Βλάχος

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Οι μαθητές με δυσλεξία από τα πρώτα χρόνια της εκπαίδευσής τους αντιμετωπίζουν δυσκολίες που επηρεάζουν σημαντικά την εκπαιδευτική τους πορεία. Αν και οι σύγχρονοι ερευνητές μιλούν για πρώιμη παρέμβαση, εντούτοις πολλοί δυσλεξικοί μαθητές πορεύονται καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής τους στο δημοτικό χωρίς υποστήριξη, καθώς απουσιάζει ο προσδιορισμός της αιτίας των μαθησιακών τους δυσκολιών. Γονείς πολύ καλά ενημερωμένοι με τις πρώτες ενδείξεις δυσκολίας αναζητούν την αιτία αυτών των δυσκολιών, άλλοι δέχονται εξ ορισμού ότι το παιδί τους είναι απλώς ένας κακός μαθητής κι άλλοι αρνούνται την αξιολόγηση των δυσκολιών φοβούμενοι τον στιγματισμό του παιδιού τους. Ως εκ τούτου, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση κατά πόσο οι μαθητές με δυσλεξία δέχτηκαν ειδική εκπαιδευτική υποστήριξη, το είδος της υποστήριξης που δέχθηκαν και ο προσδιορισμός του χρόνου που ξεκίνησε η υποστήριξη. Συμμετείχαν 74 άτομα με διάγνωση δυσλεξίας και Μ.Ο. ηλικίας τα 19.54 έτη, τα οποία κατά τη διάρκεια της έρευνας είτε φοιτούσαν στην τελευταία τάξη του Λυκείου είτε είχαν αποφοιτήσει. Σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο περιελάμβανε ερωτήσεις σχετικές με την εκπαιδευτική υποστήριξη που έλαβαν. Επιπλέον σχετικά στοιχεία συγκεντρώθηκαν μέσω ημι-δομημένης συνέντευξης. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι οι περισσότεροι μαθητές αξιολογήθηκαν κατά τη διάρκεια φοίτησης στο γυμνάσιο ή στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού και τότε ξεκίνησε και η εκπαιδευτική τους υποστήριξη. Το είδος της υποστήριξης αφορούσε φοίτηση στο Τμήμα Ένταξης (Τ.Ε.) του σχολείου τους ή παροχή ειδικής αγωγής μέσω μαθημάτων τα οποία υποστήριξε η οικογένεια. Η φοίτηση στο Τ.Ε. συνήθως ξεκινούσε μετά την έκδοση γνωμάτευσης, ενώ αντιθέτως η υποστήριξη από την οικογένεια ξεκινούσε πολύ πιο νωρίς. Αξιολογώντας την εκτίμηση των συμμετεχόντων αν τους βοήθησε η φοίτηση στο Τ.Ε. θετικά απάντησε το 66.7% εν αντιθέσει με το 90.3%, οι οποίοι δήλωσαν ότι η υποστήριξη της οικογένειας μέσω μαθημάτων ειδικής αγωγής τους βοήθησε σημαντικά. Τα αποτελέσματα αυτά συζητούνται σε σχέση με τα αντίστοιχα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

11:00 - 12:30 // **ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 31** // **ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2**

Πολιτική και τεχνολογία: Αναπαραστάσεις και διεργασίες επιρροής

Προεδρείο: **Γεράσιμος Προδρομίτης**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Μαρία Γκέκα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο ρόλος του γεγονότος στη δυναμική των κοινωνικών αναπαραστάσεων: Η επίδραση του δημοψηφίσματος της 5ης Ιουλίου 2015 στις κοινωνικές αναπαραστάσεις της πολιτικής

Μαρία Γκέκα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η έννοια της δυναμικής, από τη δημιουργία των κοινωνικών αναπαραστάσεων, κατέχει μία κεντρική θέση (μετασχηματισμός μιας επιστημονικής σκέψης σε κοινωνική σκέψη, δυναμική των κοινωνικών ομάδων, γνωστική πολυφασία). Η έννοια της δυναμικής σημαδεύει τις μεταγενέστερες έρευνες των κοινωνικών αναπαραστάσεων εστιάζοντας στο ρόλο των κοινωνικών πρακτικών, της δέσμευσης, της κοινωνικής επιρροής, της ιδεολογίας, του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου. Η προβληματική της παρούσας εργασίας εστιάζεται στις διαχρονικές μελέτες και την αναπαραστασιακή δυναμική. Θέτουμε τον προβληματισμό σχετικά με το ρόλο του γεγονότος μέσα στο χρόνο ως παράγοντα αναπαραστασιακής αλλαγής. Με στόχο να απαντήσουμε σε αυτόν τον προβληματισμό, θα παρουσιάσουμε μία σειρά από διαχρονικές μελέτες για την πολιτική στην Ελλάδα που πραγματοποιήθηκαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους (2001, 2009, 2015). Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο απαντήθηκε από 120 νέους έλληνες ηλικίας 18 έως 25 ετών, σε κάθε χρονική περίοδο. Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να καταγράψουν τους ελεύθερους ειρμούς που τους δημιουργούσε η λέξη Πολιτική. Τα δεδομένα των ερευνών (2001, 2009, 2015) αναλύθηκαν με τη μέθοδο ανάλυσης περιεχομένου και το λογισμικό μοντέλο Alceste. Επιπλέον, στην έρευνα του 2015 προστέθηκαν ερωτήματα σχετικά με την οικονομική κρίση και το δημοψήφισμα που διεξήχθη στις 5 Ιουλίου 2015. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τη σταθερότητα των τριών εννοιολογικών αξόνων της πολιτικής (άξονας αρνητικών ηθικών χαρακτηριστικών, θεσμικός άξονας και θεωρητικός-εννοιολογικός άξονας). Είναι ενδιαφέρον όμως ότι η αναπαραστάση της αρνητικής εικόνας για την πολιτική μέσα στο χρόνο γίνεται όλο και πιο κεντρική διάσταση, ενώ τα θεωρητικά-θετικά στοιχεία της πολιτικής σχεδόν εξαφανίζονται. Η οικονομική κρίση, από τη μια, και το δημοψήφισμα από την άλλη, μας επιτρέπουν να διαπιστώσουμε την επίδρασή αυτών των γεγονότων στην αλλαγή των κοινωνικών αναπαραστάσεων της πολιτικής αλλά και της σταθερότητάς τους. Μας προσφέρει, επίσης, πεδίο συλλογισμού για τη σχέση μεταξύ του γεγονότος και των κοινωνικών αναπαραστάσεων, εμπλουτίζοντας έτσι τη συζήτηση για τη δυναμική των κοινωνικών αναπαραστάσεων.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Τα «γράμματα από το μέλλον» (futuring) ως μέσο λήψης πολιτικής απόφασης σε συνθήκες κρίσης: Το παράδειγμα του δημοψηφίσματος του 2015

Θεόφιλος Γκινόπουλος¹, Εύα Φραγκιαδάκη², Μανόλης Τζανάκης³, Anneke Sools⁴
& Σοφία Τριλίβα³

¹Πανεπιστήμιο Kingston, Πανεπιστήμιο Surrey, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, ²Hellenic American University, ³Πανεπιστήμιο Κρήτης, ⁴Πανεπιστήμιο Twente

Η ανακοίνωση αποσκοπεί στην παρουσίαση της μελέτης η οποία διεξήχθη κατά τη διάρκεια του δημοψηφίσματος της 5^{ης} Ιουλίου 2015 στην Ελλάδα. Η έρευνα βασίστηκε στη μέθοδο των «γραμμάτων από το μέλλον» (futuring), προκειμένου να αναδείξει το ρόλο της «μελλοντικότητας», των προβολών του μέλλοντος, ως καθοριστικού παράγοντα των σκέψεων και των πράξεων στο παρόν. Σύγχρονες έρευνες θεωρούν ότι η μελλοντική νοηματοδότηση λειτουργεί ως μηχανισμός ερμηνείας και προσέγγισης των προκλήσεων της σύγχρονης εποχής. Ιδιαίτερα στο πεδίο της πολιτικής ψυχολογίας η σημαντικότητα της μελλοντικής διάστασης στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς συνδέεται με έννοιες όπως αυτή της ιδεολογίας, των προσδοκιών, των κινήτρων και του άγχους, ενώπιον διομαδικών απειλών και συγκρούσεων. Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε το ερευνητικό εργαλείο «futuring» προκειμένου να διερευνηθεί η σχέση εαυτού, προσδοκιών και εκτίμησης μελλοντικών συνεπειών του δημοψηφίσματος. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να περιγράψουν τον εαυτό τους όπως φαντάζονται ότι θα ήταν στο μέλλον, μετά από την επικράτηση είτε του ΌΧΙ είτε του ΝΑΙ στο επικείμενο δημοψήφισμα. 104 «γράμματα από το μέλλον» αναλύθηκαν με βάση τις αρχές της θεματικής ανάλυσης. Τα 70 βασίζονταν στο υποθετικό σενάριο ότι θα επικρατούσε το ΌΧΙ και τα 34 το ΝΑΙ. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν ως βοηθητικά τη συναισθηματική έκφραση, την αίσθηση της υπευθυνότητας, την ευκαιρία αποσαφήνισης και την ευκαιρία αναστοχασμού. Ως μη βοηθητικά θεώρησαν την πρόκληση άγχους αντιμετωπίζοντας το μέλλον, τη δυσκολία και τη δυσχέρεια της εποχής εκείνης ως εμπόδιο στο να οραματιστούν το μέλλον, και τις πολύπλοκες σκέψεις ενώπιον της πολιτικής ανασφάλειας. Η αξιολόγηση του εργαλείου των γραμμάτων από το μέλλον ανοίγει τη συζήτηση για την ψυχολογική και πολιτική σημασία της «μελλοντικότητας» στη λήψη σημαντικών αποφάσεων στο παρόν.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ρητορικές κατασκευές και διαδικασίες πολιτικής ρητορικής επιβολής. Η περίπτωση των τριών τηλεοπτικών αναμετρήσεων μεταξύ Donald Trump και Hillary Clinton, στις προεδρικές εκλογές του 2016.

Εμμανουήλ Τάκας, Γεράσιμος Προδρομίτης & Στάμος Παπαστάμου
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η εκλογική νίκη του Donald Trump, ως ένα «ανεξήγητο» φαινόμενο, προκάλεσε γενικό ενδιαφέρον αναφορικά με την ιδεολογικοπολιτική διαμάχη, που προηγήθηκε κατά την προεκλογική περίοδο και κινητοποίησε προβληματικές αξιολόγησης, εξήγησης και κατανόησης των παραγόντων που του εξασφάλισαν την νίκη. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η ανάδειξη των διαδικασιών ρητορικής επιβολής και των ρητορικών κατασκευών των δύο υποψηφίων, Donald Trump και Hillary Clinton, στις τρεις τηλεοπτικές τους προεκλογικές αναμετρήσεις. Για το σκοπό αυτό, αναλύθηκαν τα πρακτικά των τριών τηλεοπτικών αναμετρήσεων μεταξύ των δύο υποψηφίων, με τη χρήση του λογισμικού Iramuteq (Ratinaud, 2009). Τα πρακτικά αναλύθηκαν αρχικά μέσω Ιεραρχικής Αυτόματης Ταξινόμησης του λεκτικού υλικού σε κλάσεις βάσει στατιστικής σημαντικότητας και συνεμφάνισης με τη μέθοδο Reinert (1983· 1991) και στη συνέχεια μέσω Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών διερευνήθηκε η τοποθέτηση εκάστου υποψήφιου σε κάθε τηλεοπτική αναμέτρηση. Από την ανάλυση αναδείχθηκαν οι τρόποι, με τους οποίους κάθε υποψήφιος συγκροτεί έννοιες και ρητορικές κατασκευές με σκοπό την πειθώ ως συνειδητή προσπάθεια αλλαγής στάσεων, πεποιθήσεων και ψήφου (Bettinghaus & Cody, 1987), ως συμβολική διαδικασία οικειοθελούς αποδοχής των ρητορικών κατασκευών (Smith, 1982) και ως επικοινωνιακή πρακτική εμπέδωσης συγκεκριμένων νοηματοδοτήσεων (Perloff, 2003). Τα ευρήματα, προσεγγίζονται μέσα από την προβληματική των διαδικασιών πειθούς και κοινωνικής επιρροής, στο μέτρο που οι ρητορικές επιλογές εκφράζουν ιδεολογικές τοποθετήσεις, ταυτοτικές διεργασίες συγκρότησης κοινωνικών ομοιοτήτων και διαφορών, επιλογές σύγκρουσης και αξιώσεις συναίνεσης με στόχο την απόσπαση νομιμοποίησης και τη μεγιστοποίηση της πολιτικής επιρροής.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Τεχνολογία, Φόβος, Πόλεμος: Η Χρήση μη- Επανδρωμένων Οπλικών Συστημάτων και ο Φόβος της Ανθρώπινης Απώλειας

Αθανάσιος Ν. Σαμαράς, Μυρσίνη Δογάνη, Ε. Μπαρμπαγιάννης, & Α. Λημνιούδη
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Όταν τα κράτη εμπλέκονται σε πολεμικές επιχειρήσεις ταυτόχρονα βιώνουν και παράγουν φόβο προσπαθώντας να εξασφαλίσουν τα εθνικά τους συμφέροντα. Ο φόβος αποτελεί κομβική έννοια στις διεθνοπολιτικές θεωρίες για την ερμηνεία του πολέμου ως πολιτικού φαινομένου. Η διερεύνηση των κοινωνικά και ψυχολογικά προσανατολισμένων παραγόντων που επηρεάζουν την πολιτική συμπεριφορά των κρατών που βιώνουν ή και παράγουν φόβο πολέμου αποτελεί το γενικότερο πλαίσιο της παρούσας έρευνας. Ειδικότερα, εξετάζονται οι αιτιακές σχέσεις που συνδέουν την λειτουργία και τον ρόλο του φόβου στις διεθνοπολιτικές θεωρίες περί πολέμου με την τεχνολογική αναβάθμιση των οπλικών συστημάτων. Διερευνάται, αν οι νέες τεχνολογίες, οι οποίες επιτρέπουν τη χρήση μη επανδρωμένων οπλικών συστημάτων (drones, ρομπότ), συμβάλλουν στην διαφοροποίηση της έννοιας φόβου ως μεταβλητή στις θεωρίες περί πολέμου, σε σχέση με το παρελθόν. Τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα: Πώς η νέα πολεμική τεχνολογία μεταβάλλει την λειτουργία του φόβου εντός των θεωριών πολέμου; Πώς επιδρά η δυνατότητα της χρήση μη-επανδρωμένων στρατιωτικών μέσων στην αποτρεπτική αξία των θυμάτων κατά την διαδικασία λήψης αποφάσεων από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία για τη διεξαγωγή πολέμου; Πως ο περιορισμός της «δικής μας» ανθρώπινης απώλειας παρεμβαίνει στον τρόπο που συγκροτείται και διαμεσολαβείται ο φόβος του πολέμου; Ο φόβος διερευνάται στις βασικές θεωρίες πολέμου, και στις θεωρίες γύρω από τη χρήση μη επανδρωμένων οπλικών συστημάτων. Μεθοδολογικά η έρευνα διακρίνεται σε τρεις φάσεις: Στην πρώτη γίνεται ποιοτική ανάλυση με αποδόμηση των κεντρικών αιτιακών σχημάτων στο σύνολο της διαθέσιμης επιστημονικής βιβλιογραφίας στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων που σχετίζεται με την χρήση των μη-επανδρωμένων οπλικών συστημάτων. Στην δεύτερη φάση τα αιτιακά σχήματα που έχουν προκύψει αξιολογούνται με βάση τις θεωρίες περί φόβου που έχουν αναπτυχθεί στην Κοινωνική Ψυχολογία. Στην τρίτη φάση τα αιτιακά σχήματα εμπλουτίζονται από τα προαναφερθέντα θεωρητικά πλαίσια. Μέσα από την διαλεκτική των Διεθνών Σχέσεων και της Κοινωνική Ψυχολογίας παράγονται μία σειρά νέων αιτιακών σχημάτων και υποθέσεων εργασίας.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

11:00 - 12:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 12 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 3

Εμπειρίες με ψυχικά πάσχοντες: Συναισθηματικές και κοινωνικές επιπτώσεις

Προεδρείο: **Ελισάβετ Χρυσόχου**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γονεϊκό άγχος, ανάγκες ενημέρωσης και εμπειρίες στιγματισμού μητέρων παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές: Πρώτα αποτελέσματα

Π. Βέλλης & Β. Σιαφάκα

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στόχος της μελέτης ήταν η εκτίμηση του γονεϊκού άγχους, των αναγκών ενημέρωσης και των εμπειριών στιγματισμού που βιώνουν μητέρες παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές. Το δείγμα αποτέλεσαν 54 μητέρες παιδιών (Μ.Ο. ηλικίας $6.8 \pm 2,5$ έτη) που ακολουθούν θεραπευτικό πρόγραμμα στην ΕΛΕΠΑΠ Ιωαννίνων. Από τα παιδιά αυτά, 21 είχαν διάγνωση ΔΑΦ, 15 ΔΕΠΥ και 18 Ψυχοκοινωνική Καθυστέρηση ή άλλες αναπτυξιακές διαταραχές. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τα ακόλουθα ερευνητικά εργαλεία: 1. Parental Stress Index-Short Form (PSI-SF), 2. Information Styles Questionnaire (ISQ) και 3. Inventory of Stigmatizing Experiences. Από τα αποτελέσματα των αναλύσεων φάνηκε ότι τα επίπεδα γονεϊκού άγχους που βιώνουν οι μητέρες του δείγματος ήταν αρκετά υψηλά ($88,37 \pm 17,48$) και κυρίως, οι μητέρες παιδιών με ΔΑΦ ($97,48 \pm 16,24$), άγχος που αυξάνεται όσο αυξάνεται η ηλικία του παιδιού. Αναφορικά με τις ανάγκες ενημέρωσης, το σύνολο του δείγματος ανέφερε μεγαλύτερες ανάγκες γύρω από τη διαταραχή και τις θεραπευτικές παρεμβάσεις ($19,98 \pm 6,96$) και όχι γύρω από την ψυχολογική στήριξη του παιδιού ($8,19 \pm 2,75$), με μεγαλύτερες ανάγκες ενημέρωσης αυτές που ανέφεραν μητέρες παιδιών με ΔΕΠΥ, οι οποίες φαίνεται να μην κατανοούν επαρκώς τη διαταραχή ($22,20 \pm 3,80$). Φάνηκε, επίσης, ότι μεγαλύτερες ανάγκες ενημέρωσης είχαν οι μητέρες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και με μέτριο ή υψηλό οικογενειακό εισόδημα, ενώ οι ανάγκες αυτές γίνονται πιο έντονες όσο μεγαλώνει ηλικιακά το παιδί. Τέλος, οι μητέρες παιδιών με ΔΑΦ ανέφεραν περισσότερες και πιο έντονες εμπειρίες στιγματισμού. Συμπερασματικά, οι μητέρες παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές χρήζουν συστηματικής και διαρκούς ενημέρωσης, προκειμένου να κατανοήσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της διαταραχής και τις αντίστοιχες ανάγκες του παιδιού σε κάθε φάση της ανάπτυξής του. Χρήζουν, όμως συμβουλευτικής και υποστηρικτικής παρέμβασης για τη μείωση του άγχους σχετικά με το γονεϊκό τους ρόλο, την καλύτερη προσαρμογή στη διαταραχή και την αποτελεσματικότερη διαχείριση των στιγματιστικών εμπειριών.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ο ρόλος των αντιλήψεων γύρω από την ασθένεια και του γονεϊκού άγχους στην ποιότητα ζωής των οικογενειών παιδιών με επιληψία: πρώτα αποτελέσματα

Β. Δάλλα¹, Ι. Νάκου², Ν. Χαλιάσος² & Β. Σιαφάκα¹

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²Π.Γ.Ν. Ιωαννίνων

Σκοπός της μελέτης ήταν η εκτίμηση του άγχους που βιώνουν μητέρες παιδιών με επιληψία, των αναγκών ενημέρωσης, των αντιλήψεων για την ασθένεια του παιδιού τους και της συνολικής ποιότητας ζωής της οικογένειας. Το δείγμα αποτέλεσαν 30 μητέρες παιδιών με επιληψία, ηλικίας <12ετών (8.86 ± 3.47 έτη), που παρακολουθούνται από το Παιδονευρολογικό Ιατρείο της Παιδιατρικής Κλινικής του ΠΓΝΙ. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω ερευνητικά εργαλεία: 1. Parental Stress Index - Short Form (PSI), 2. Brief-Illness Perception Questionnaire (Brief-IPQ), 3. Beach Center Family Quality of Life Scale και 4. Information Styles Questionnaire- ISQ. Από την ανάλυση των δεδομένων φάνηκε ότι βασική πεποίθηση των μητέρων είναι πως η νόσος έχει σημαντικές συνέπειες στη ζωή του παιδιού (7.34 ± 2.36), αλλά είναι ελεγχόμενη μέσω της θεραπείας (7.80 ± 2.08). Ταυτόχρονα, κατανοούν μερικώς την ασθένεια (6.16 ± 2.28) και εκδηλώνουν ανησυχία, με σημαντικό συναισθηματικό αντίκτυπο (7.70 ± 2.22). Η συνολική τιμή του γονεϊκού άγχους (PSI) ήταν στο όριο άνω του οποίου κρίνεται ως κλινικά σημαντικό (90.06 ± 27.70), ενώ υψηλή ήταν η τιμή και στη διάσταση Δυσλειτουργική αλληλεπίδραση Γονέα - Παιδιού (PCDI) (28.62 ± 9.08). Επίσης, αναφέρουν ανάγκες ενημέρωσης, κυρίως, γύρω από την ασθένεια και τη θεραπεία της κι όχι τόσο σχετικά με τη συναισθηματική στήριξη του παιδιού. Αναφορικά με την ποιότητα ζωής της οικογένειας, ήταν φτωχή στις διαστάσεις Φυσική/Υλική και Συναισθηματική Ευεξία, καθώς και στη διάσταση που αφορά στη λαμβάνουσα στήριξη σχετικά με την ασθένεια του παιδιού τους. Τέλος, οι περισσότερες διαστάσεις της ποιότητας ζωής της οικογένειας φάνηκε να συσχετίζονται με το εισόδημα και το γονεϊκό άγχος. Συμπερασματικά, το γονεϊκό άγχος, καθώς και η ελλιπής ενημέρωση έχουν ως αποτέλεσμα τη δυσκολία προσαρμογής της οικογένειας στις απαιτήσεις της ασθένειας, με σημαντικές αρνητικές συνέπειες στην ποιότητα ζωής της. Κρίνεται αναγκαία η διαρκής ενημέρωση και στήριξη των γονέων, προκειμένου να μπορούν να προσαρμοστούν στα χαρακτηριστικά της ασθένειας του παιδιού τους και να ανταποκριθούν πιο αποτελεσματικά στο γονεϊκό τους ρόλο.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Διαταραχές άγχους στα παιδιά και στους έφηβους στο τρέχον κοινωνικό γίγνεσθαι

Γεωργία Τρούλη & Στυλιαννή Καπετάνου

Ψυχολόγος - Νοσηλεύτρια Ψυχικής Υγείας

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να μελετήσουμε και να παρουσιάσουμε το φάσμα των κλινικών διαταραχών άγχους σε παιδιά και εφήβους που προσήλθαν στα τακτικά εξωτερικά ιατρεία του Π.Γ.Ν.Θ. ΑΧΕΠΑ κατά την περίοδο Απριλίου -Σεπτεμβρίου 2018. Μελετήθηκαν, σταθμίστηκαν και διαγνώστηκαν με τα προαπαιτούμενα ψυχιατρικά εργαλεία και συνεδρίες- σε περιπτώσεις 15 παιδιών και εφήβων- η γενικευμένη αγχώδης διαταραχή, η αγχώδης διαταραχή αποχωρισμού, η ειδική φοβία, η σχολική φοβία, η ιδεοψυχαναγκαστική διαταραχή, η εναντιωματική προκλητική διαταραχή, η διαταραχή συμπεριφοράς, η διαταραχή μετατραυματικού στρες. Διαπιστώθηκε πως πέρα από το ιδιοσυγκρασιακό υπόβαθρο και τους γνωστούς παραγοντές που οδηγούν στις προαναφερθείσες κλινικές οντότητες, οι συνεχείς μεταβαλλόμενες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες των τρέχοντων ετών καθώς και οι δυναμικές που αναπτύσσονται μέσα στα πλαίσια της οικογένειας και των ευρύτερων θεσμών σε συνάρτηση με τον χαρακτήρα των νέων κοινωνικών δεδομένων, συνιστούν πλέον προεξάρχοντα παράγοντα στη διαμόρφωση, εκδήλωση και οργάνωση των συγκεκριμένων διαταραχών άγχους σε παιδιά και εφήβους. Τα δεδομένα και τα παραδείγματα στο νέο κοινωνικό γίγνεσθαι και με αφορμή αυτό, καθιστούν εναργή την κεφαλαιώδους σημασίας νέα αυτή παράμετρο που λαμβάνει χώρα στον πληθυσμό της εν λόγω ηλικιακής ομάδας.

Συναισθηματικές δυσκολίες οικογενειών με ψυχικά πάσχοντες

Θωμάς Ζαχαρής¹ & Ανδρέας Κωνσταντίνος Πετρόπουλος²

¹ΚΨΥ Κερασινίου-Δραπετσώνας, ²ΨΝΑ «Δρομοκαϊτειο», ²Νοσοκομείο Παίδων «Η Αγία Σοφία», Metropolitan Hospital

Η εμπειρία της ψυχικής διαταραχής δεν επηρεάζει μόνο τα άτομα που διαγιγνώσκονται με αυτές, αλλά και τους φροντιστές των ατόμων αυτών, άτομα που συνήθως προέρχονται από το στενό οικογενειακό περιβάλλον. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, ως αποτέλεσμα της απο-ιδρυματοποίησης και της αλλαγής σε μια ψυχιατρική φροντίδα ενταγμένη στην κοινότητα, ο ρόλος των φροντιστών των ατόμων με ψυχικές διαταραχές έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα σημαντικός, περιλαμβάνοντας μια σειρά από σημαντικές ευθύνες, σε επίπεδο ιατρικής, οικονομικής και κοινωνικής φροντίδας. Συχνά, οι ευθύνες που επωμίζονται οι φροντιστές μπορούν να έχουν σημαντικές επιδράσεις και στους ίδιους, καθώς είναι απαραίτητη η επίτευξη μιας ισορροπίας των αναγκών του ασθενούς με του φροντιστή, προς όφελος της διασφάλισης της ποιότητας ζωής και για τους δύο. Η χρόνια πίεση που υφίστανται οι φροντιστές ατόμων με ψυχικές διαταραχές έχει σημαντική αρνητική επίδραση στην ψυχική ανθεκτικότητα (resilience) και την ποιότητα ζωής τους. Αντίστοιχα, οι οικογένειες ατόμων με σοβαρές ψυχικές διαταραχές, έχουν σημαντικά χαμηλότερη ποιότητα ζωής και περισσότερα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, συγκριτικά με τον γενικό πληθυσμό, αλλά και τις οικογένειες ατόμων με λιγότερο σοβαρές διαταραχές. Παρ' όλα αυτά, η ποιότητα ζωής των φροντιστών, αλλά και των ασθενών, μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά μέσω της κοινωνικής στήριξης, αλλά και μέσω συμπεριφορικών τρόπων.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Γονεὶς παιδιῶν με καὶ χωρὶς εἰδικές εκπαιδευτικές ἀνάγκες: Ἐργασιακὸ ἄγχος καὶ συναισθηματικὴ ἐξουθένωση

Μαρία Κυπριωτάκη¹, Νικόλαος Παπανικολάου² & Γεώργιος Κυπριωτάκης²

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²The University of Texas

Ἡ γέννηση ἐνὸς παιδιοῦ με εἰδικές εκπαιδευτικές ἀνάγκες ἀποτελεῖ μια δυσάρεστη ἐμπειρία γιὰ τοὺς γονεῖς (Zarella, 2016) καὶ σηματοδοτεῖ μια μακρὰ πορεία γιὰ ὅλα τα μέλη τῆς. Ἡ κατανόηση τῶν ἀναγκῶν τῶν γονέων, τῶν προβλημάτων που ἀντιμετωπίζουν-μεταξὺ ἄλλων καὶ στο ἐργασιακὸ περιβάλλον τοὺς- καὶ ἡ διερεύνηση τῆς συναισθηματικῆς κατάστασής τοὺς θα βοηθήσει στὸν σχεδιασμὸ στρατηγικῶν καὶ προγραμμάτων πρὸς ὄφελος ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας με γνώμονα τὴν ευνοϊκότερη ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ (Allen & Cowdery, 2015). Σκοπὸς τῆς παρούσας πιλοτικῆς ἐρευνας εἶναι νὰ ἀνιχνεύσει πῶς οἱ γονεῖς παιδιῶν με καὶ χωρὶς εἰδικές εκπαιδευτικές ἀνάγκες βιώνουν τὶς συνθήκες που επικρατοῦν στὸν χώρο ἐργασίας τοὺς, καὶ εἰδικότερα τὸ ἐργασιακὸ ἄγχος καὶ τὴν συναισθηματικὴ ἐξουθένωση. Ἡ ἀνασκόπηση τῆς βιβλιογραφίας ἔδειξε ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀντίστοιχες συγκριτικὲς μελέτες. Τὸ δείγμα τῆς ἐρευνας συγκροτήθηκε ἀπὸ 30 γονεῖς παιδιῶν με εἰδικές εκπαιδευτικές ἀνάγκες καὶ 30 γονεῖς παιδιῶν τυπικά ἀναπτυσσόμενων. Μέσο συλλογῆς δεδομένων ἀπέτελεσε τὸ ἐρωτηματολόγιο, τὸ πρῶτο μέρος τοῦ οὗοιο περιλαμβάνει δημογραφικὰ στοιχεῖα καὶ τὸ δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα: α) τὴν κλίμακα Ἐργασιακοῦ Ἄγχους (Cartwright & Cooper, 2003) καὶ β) τὴν κλίμακα συναισθηματικῆς ἐξουθένωσης ἀπὸ τὴν Maslach Burnout Inventory (Maslach & Jackson, 1986). Ἡ παρούσα ἐρευνα ἔχει ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ δεοντολογίας τοῦ Π.Τ.Π.Ε. τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης. Τα ἀποτελέσματα τῆς ἐρευνας ἔδειξαν ὅτι οἱ γονεῖς παιδιῶν με εἰδικές εκπαιδευτικές ἀνάγκες βιώνουν υψηλότερα ἐπίπεδα ἐργασιακοῦ ἄγχους καὶ συναισθηματικῆς ἐξουθένωσης σε σύγκριση με γονεῖς τυπικά ἀναπτυσσόμενων παιδιῶν. Τα εὐρήματα τονίζουν τὴν ἀνάγκη σχεδιασμοῦ καὶ ἐφαρμογῆς προγραμμάτων παρέμβασης γιὰ τὴ μείωση τοῦ ἄγχους καὶ τῆς συναισθηματικῆς ἐξουθένωσης με ἀπώτερο στόχο τὴ βελτίωση τῆς ποιότητας ζωῆς τῶν γονέων τῶν παιδιῶν με καὶ χωρὶς εἰδικές εκπαιδευτικές ἀνάγκες.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ικανοποίηση από τις εφαρμογές της συστημικής ψυχοθεραπείας και συμβουλευτικής στην ομαδική υποστήριξη φροντιστών ασθενών με άνοια

Ιωάννα Γεωργιάδου

Ελληνική Εταιρεία Νόσου Alzheimer και Συγγενών Διαταραχών Βόλου

Οι φροντιστές ασθενών με άνοια αναγνωρίζονται διεθνώς ως ευπαθής ομάδα με αυξημένο κίνδυνο ανάπτυξης προβλημάτων σωματικής και ψυχικής παθολογίας, εξαιτίας του υψηλού συναισθηματικού φορτίου που φέρουν. Παρά τις ενδοομαδικές διαφοροποιήσεις, πρόκειται για άτομα που μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά, γεγονός που επιτρέπει την ψυχοθεραπευτική τους προσέγγιση σε ομαδικό πλαίσιο θεραπείας. Η συστημική ψυχοθεραπεία και συμβουλευτική αποτελεί ενδεδειγμένη προσέγγιση καθώς αναδεικνύει την πολυπλοκότητα, αξιοποιεί τις αλληλεπιδράσεις και προάγει τη δυναμική εναλλαγή ρόλων στο ομαδικό σύστημα. Παράλληλα, η ψυχική υγεία αναγνωρίζεται ως χώρος παροχής υπηρεσιών, με το θεραπευόμενο άτομο να διατηρεί τα γνωρίσματα του λήπτη υπηρεσιών. Από τον Μάρτη 2017 έως το Σεπτέμβρη 2017, στην Ελληνική Εταιρεία Νόσου Alzheimer και Συγγενών Διαταραχών Βόλου, συντονίστηκε Ομάδα Υποστήριξης Φροντιστών με 10 συμμετέχοντες, 9 γυναίκες και 1 άνδρα. Το ηλικιακό εύρος ήταν 46 - 81 έτη με Μ.Ο. ηλικίας 57,25 έτη. Τριών τύπων συγγενική σχέση συνέδεε τους φροντιστές με τους ασθενείς: σύζυγος, τέκνο, τέκνο εξ'αγχιστείας. Οι συμμετέχοντες φροντιστές περιέθαλπαν ασθενείς πάσχοντες από ανοϊκή διαταραχή ήπιου έως και σοβαρού βαθμού, με μέσο όρο ηλικίας τα 76.3 έτη. Όσον αφορά τη συμμετοχικότητα, σημειώθηκαν συνολικά 39 ανεξάρτητες συμμετοχές, με ποσοστό συμμετοχής 70,31%. Οι συμμετοχές κατά άτομο κυμάνθηκαν από 2 έως 7, με μέσο όρο ατομικής συμμετοχής τις 5,63 σε σύνολο 8 συναντήσεων. Χορηγήθηκε ερωτηματολόγιο διερεύνησης της ικανοποίησης των φροντιστών από τη συμμετοχή στην ομάδα. Σημειώθηκε ποσοστό συνολικής ικανοποίησης 94,67%. Ειδικότερα διερευνήθηκε η ικανοποίηση των φροντιστών σε τρεις τομείς: Α) Τη διάρκεια και τη συχνότητα διεξαγωγής της ομάδας, με ποσοστό ικανοποίησης 84,44%. Β) Τη διαδικασία, τη σχέση με την ομάδα και το αίσθημα εχεμύθειας και ασφάλειας, με ποσοστό ικανοποίησης 100%. Γ) Την ποιότητα της υποστήριξης που λαμβάνουν (γνωστική υποστήριξη, συναισθηματική υποστήριξη, και συνοδεία κατά την προσωπική τους ανάπτυξη) με ποσοστό ικανοποίησης 97,78%.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Επαγγελματική εξουθένωση, ψυχική υγεία και ποιότητα ζωής διοικητικού προσωπικού μονάδων υγείας: Μια ποιοτική μελέτη

Μαρία Σιαμέτη, Σταυρούλα Παρασκευοπούλου & Εμμανουήλ Ταζανάκης
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εργασία εντάσσεται στη θεματική ενότητα της ψυχολογίας της υγείας. Το σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης είναι ένα φαινόμενο που λαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις στις σύγχρονες κοινωνίες, κυρίως σε επαγγέλματα σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υγείας. Η σημασία του συνδρόμου έχει αναγνωριστεί πλήρως καθώς και οι επιπτώσεις του στους εργαζόμενους, στους οργανισμούς και γενικότερα στην οικονομία και την παραγωγή. Σκοπός της έρευνας αυτής είναι η διερεύνηση του φαινομένου της επαγγελματικής εξουθένωσης στο διοικητικό προσωπικό μονάδων υγείας και η επίδρασή του στην ψυχική υγεία και την ποιότητα ζωής. Ακολουθήθηκε ποιοτική μεθοδολογία με ημι-δομημένες συνεντεύξεις σε διοικητικούς υπαλλήλους του ΓΝΘ «Ιπποκράτειο». Τα ευρήματα έδειξαν ότι η επαγγελματική εξουθένωση εμφανίζεται μετά από παρατεταμένη έκθεση σε στρεσογόνες καταστάσεις και χαρακτηρίζεται από συναισθηματική εξάντληση και άγχος, δυσκολίες στον ύπνο και ψυχοσωματικά συμπτώματα. Επίσης επηρεάζει αρνητικά την αποδοτικότητα των εργαζομένων και κατ'επέκταση την ποιότητα της εργασίας τους, αλλά και άλλους τομείς της ζωής τους όπως προσωπικές, οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις. Αν και οι εργαζόμενοι υιοθετούν στρατηγικές διαχείρισης, εξέφρασαν την ανάγκη για εκπαιδευτικές παρεμβάσεις σχετικά με το θέμα αυτό, αλλά και για ανατροφοδότηση και επιβράβευση της εργασίας τους, βελτίωση εργασιακών συνθηκών και σαφέστερη οριοθέτηση καθηκόντων. Η πρωτοτυπία αυτής της μελέτης έγκειται στο γεγονός ότι ελάχιστες έρευνες έχουν μέχρι τώρα πραγματοποιηθεί στο διοικητικό προσωπικό, κυρίως ποσοτικές, και η χρησιμότητά της στην δυναμική αξιοποίηση των ευρημάτων της από τις διοικήσεις των μονάδων υγείας τόσο σε ατομικό επίπεδο με την έγκαιρη αναγνώριση και αντιμετώπιση του φαινομένου και των συνεπειών του στις ζωές των εργαζομένων όσο και σε επίπεδο οργανισμού με την αύξηση της αποδοτικότητάς τους.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Συγκριτική μελέτη στα επίπεδα άγχους και αυτοεκτίμησης σε μητέρες που εργάζονται και μητέρες που δεν εργάζονται

Διαμαντής Ηλίας-Αλέξανδρος & Χρυσούλα Γιαννοπούλου

ΜC Μητροπολιτικό Κολέγιο

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να ερευνηθεί η διαφορά στο άγχος και την αυτοεκτίμηση σε μητέρες που εργάζονται και μητέρες που είναι άεργες. Τα αποτελέσματα παλαιότερων ερευνών δεν έδιναν μια ξεκάθαρη εικόνα πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, με ευρήματα που συνεχώς έρχονταν σε αντίθεση με προγενέστερες έρευνες. Για την συλλογή δεδομένων συγκεντρώθηκε δείγμα 120 μητέρων, μέσω τυχαίας δειγματοληψίας, οι οποίες κλήθηκαν να συμπληρώσουν τρία ερωτηματολόγια. Για την πραγματοποίηση της έρευνας ακολουθήθηκαν όλοι οι κανόνες ηθικής και δεοντολογίας (BPS, 2009). Το πρώτο ήταν το ερωτηματολόγιο άγχους του Spielberger (State-Trait Anxiety Inventory [STAI] (Spielberger, 2010) το οποίο έχει σταθμιστεί στα ελληνικά από τον Α. Λιάκο. Το δεύτερο ερωτηματολόγιο ήταν της αυτοεκτίμησης του Rosenberg (Rosenberg Self-Esteem Scale) (Rosenberg, 1979) το οποίο έχει σταθμιστεί στα ελληνικά από τους Μ. Τσαγκαράκη, Κ. Καφέτσιο και Α. Σταλικά. Έγινε χρήση between subject T-test για ανεξάρτητα δείγματα. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στο άγχος συγκριτικά με τις μητέρες που εργάζονται και τις μητέρες που δεν εργάζονται [$t(117) = 3.09, p < .05$]. Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική όμως διαφορά στα επίπεδα αυτοεκτίμησης [$t(81.88) = .73, p > .05$], στην διαφορά ηλικίας [$t(46) = 1.61, p > .05$], στον τύπο απασχόλησης [$t(52) = .45, p > .05$] και στο μορφωτικό επίπεδο [$t(62.07) = .94, p > .05$]. Συμπερασματικά, ενώ προγενέστερες έρευνες έδειξαν πως η αυτοεκτίμηση των εργαζόμενων μητέρων είναι σε υψηλότερα επίπεδα, τα αποτελέσματα έδειξαν το αντίθετο. Είναι χρήσιμο να πραγματοποιηθούν επιμέρους έρευνες που θα εξετάζουν περισσότερες μεταβλητές οι οποίες επηρεάζουν το άγχος και την αυτοεκτίμηση σε εργαζόμενες και άεργες μητέρες. Η διερεύνηση του παρόντος θέματος μπορεί να προσφέρει σημαντικές γνώσεις σε κλινικά και κοινωνικά προβλήματα που μαστίζουν τις μητέρες και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1

Συλλογικές δράσεις και κοινωνική αλλαγή

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Αφροδίτη Μπάκα**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: **Ξένια Χρυσόχου**, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η συμμετοχή των πολιτών στα κοινά είτε μέσω οργανώσεων όπως οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί είτε μέσω ομάδων πολιτών και οι δράσεις που αναπτύσσουν στοχεύοντας στην κοινωνική αλλαγή βρίσκονται στο επίκεντρο της σύγχρονης κοινωνιοψυχολογικής έρευνας. Στο πλαίσιο αυτό το παρόν συμπόσιο επιδιώκει να φωτίσει μέσα από μελέτες τόσο στο ελληνικό όσο και σε διαπολιτισμικό πλαίσιο, τους παράγοντες που συμβάλλουν στη συμμετοχή των πολιτών σε συλλογικές δράσεις. Ξεκινώντας από την πολιτική συμμετοχή εξετάζονται κατ' αρχάς τα ατομικά χαρακτηριστικά, οι μεταβλητές κοινωνικής θέσης και οι παράγοντες πλαισίου που προβλέπουν την πολιτική και κοινωνική συμμετοχή των νέων σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες (Παυλόπουλος και συν.), ενώ ακολουθεί η διερεύνηση των συναισθημάτων και πιο συγκεκριμένα του θυμού και της ελπίδας ως παράγοντες που προβλέπουν τη συμμετοχή σε κοινωνικές και συνδικαλιστικές δράσεις (Πετκανοπούλου και συν.). Στη συνέχεια το συμπόσιο επικεντρώνεται σε οργανωμένες ομάδες και πιο συγκεκριμένα σε πολιτικές ομάδες που υιοθετούν μη θεσμικά αποδεκτές ιδεολογίες και συγκρουσιακή δράση (Λιόνα & Προδρομίτης) και σε εργαζόμενους σε ΜΚΟ που έχουν αναλάβει την υποστήριξη των προσφύγων (Μπάκα και συν.). Στην πρώτη περίπτωση διερευνώνται οι διαδικασίες ομαδικής ριζοσπαστικοποίησης με επικέντρωση στα βιώματα αδικίας, τα κοινωνικά δίκτυα, τις ιδεολογικές αξιακές τους βάσεις και υποστηρικτικές δομές, ενώ στη δεύτερη οι τρόποι με τους οποίους διαπραγματεύονται τα ζητήματα της προσωρινότητας και τα διλήμματα της φιλοκοινωνικής και συλλογικής δράσης με στόχο την ένταξη των προσφύγων.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Πολιτική συμμετοχή των νέων σε οκτώ ευρωπαϊκές χώρες

Βασίλης Παυλόπουλος¹, Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη¹, Jan Šerek², Peter Noak³ & Elvira Ciccognani⁴
¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Μάζαρικ, ³Πανεπιστήμιο Friedrich Schiller της Ίένας ⁴Πανεπιστήμιο της Μπολόνιας

Η πολιτική συμμετοχή των νέων συνδέεται ευθέως με την πορεία της ατομικής τους ανάπτυξης, αλλά και με την ποιότητα της δημοκρατίας στις σύγχρονες κοινωνίες. Πρόκειται για ένα ζήτημα με αμφιλεγόμενες παραμέτρους, υπό το πρίσμα των πρόσφατων πολλαπλών προκλήσεων στην Ελλάδα και διεθνώς. Στην εισήγηση αυτή παρουσιάζονται εμπειρικά δεδομένα από το πρόγραμμα Catch-EyoU, μια διεπιστημονική συνεργασία με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Horizon 2020), η οποία αποσκοπούσε στη μελέτη της ενεργητικής συμμετοχής των νέων στα κοινά. Το δείγμα αποτέλεσαν 9.752 έφηβοι και νεαροί ενήλικες (14-30 ετών, 59% γυναίκες) από οκτώ χώρες: Γερμανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Πορτογαλία, Σουηδία, Τσεχική Δημοκρατία. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας συμπεριέλαβε διαφορετικές μορφές πολιτικής συμμετοχής, πέραν της παραδοσιακής εκλογικής ψήφου, όπως μέσα από το διαδίκτυο ή με δράσεις εθελοντισμού και κοινωνικής αλληλεγγύης. Διερευνήθηκε η συσχέτιση των μορφών αυτών της πολιτικής και κοινωνικής συμμετοχής με ατομικά χαρακτηριστικά (ικανοποίηση από τη ζωή, γενική και πολιτική αυτοαποτελεσματικότητα), μεταβλητές κοινωνικής θέσης (φύλο, εκπαίδευση γονέων, εισόδημα νοικοκυριού) και παράγοντες πλαισίου (οικογενειακή στήριξη, υποκειμενική νόρμα στην οικογένεια και στις παρέες των συνομηλίκων, σχολικό κλίμα, αίσθηση του ανήκειν στην κοινότητα). Τα αποτελέσματα ανέδειξαν διαφορές μεταξύ των χωρών όσον αφορά στη συχνότητα εμπλοκής των νέων στα κοινά, συνολικά και στους επιμέρους τομείς που εξετάστηκαν. Παρά τις διαφορές στο επίπεδο των μέσων όρων, ωστόσο, το μοτίβο των συσχετίσεων της πολιτικής συμμετοχής με ατομικούς, σχεσιακούς και κοινωνικούς παράγοντες δεν διέφερε σημαντικά μεταξύ των χωρών. Τα ευρήματα αυτά υπογραμμίζουν την ανάγκη για διεύρυνση των θεωρητικών σχημάτων προκειμένου να συμπεριλάβουν εναλλακτικές και αναδυόμενες μορφές εμπλοκής των νέων με τα κοινά. Επιπλέον, αναδεικνύουν τον πολυπαραγοντικό και πολυεπίπεδο χαρακτήρα των προβλεπτικών παραγόντων της πολιτικής συμμετοχής και τη σημασία του κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου στην ιστορική του διάσταση.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Συναισθήματα και πολιτική συμμετοχή: Ο ρόλος του θυμού και της ελπίδας στην πρόβλεψη των συλλογικών δράσεων

Κατερίνα Πετκανοπούλου¹, Ξένια Χρυσοχόου¹, Μαριάννα Ζαχαριά¹ & Βασίλης Παυλόπουλος²

¹Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών επιστημών, ²Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο θυμός προκύπτει όταν κάποιος/α θεωρεί ότι βρίσκεται αδικώς σε μειονεκτική θέση. Ο ρόλος του συλλογικού θυμού στη συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις έχει αναδειχθεί πολλάκις στη βιβλιογραφία. Η ελπίδα προκύπτει από την προσδοκία ότι ένα επιθυμητό αποτέλεσμα θα επιτευχθεί μελλοντικά. Αν και έχει υποστηριχθεί ότι η ελπίδα μπορεί να αποτελέσει κινητήριο δύναμη για την επίτευξη προσωπικών και κοινωνικών στόχων, οι μέχρι τώρα ενδείξεις είναι περιορισμένες. Η παρούσα έρευνα μελετά τον ρόλο αυτών των συναισθημάτων στην πολιτική συμμετοχή στην Ελλάδα της κρίσης. Σε μια προκαταρκτική ποιοτική έρευνα διερευνήσαμε τις διαφορετικές ελπίδες που οι Έλληνες/ίδες πολίτες διατηρούν σε σχέση με την έκβαση της κοινωνικοοικονομικής κρίσης και το μέλλον της χώρας. Η θεματική ανάλυση ανέδειξε δυο είδη ελπίδας: Ελπίδα για την αλλαγή των πολιτών και ελπίδα για τη βελτίωση της κατάστασης. Σε μια επόμενη έρευνα (n=257) μετρήσαμε αυτά τα δύο είδη ελπίδας καθώς και δυο διαφορετικά είδη θυμού (θυμός προς τους πολιτικούς και θυμός προς το σύστημα) που προκύπτουν από την βιβλιογραφία. Επιπλέον μετρήσαμε το βαθμό στον οποίο οι συμμετέχοντες/ουσες ήταν διατεθειμένοι να εμπλακούν σε συλλογικές δράσεις. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο θυμός προβλέπει την πολιτική συμμετοχή μόνο όταν στρέφεται στο σύστημα και όχι όταν στρέφεται στους πολιτικούς. Επίσης, η ελπίδα που εστιάζει στην αλλαγή των πολιτών (και όχι αυτή που εστιάζει στην αλλαγή της κατάστασης) σχετίζεται θετικά με τη συμμετοχή σε κοινωνικές και συνδικαλιστικές δράσεις. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τον ρόλο των συναισθημάτων στην πολιτική συμμετοχή και υπογραμμίζουν την ανάγκη διαχωρισμού ανάμεσα στις διαφορετικές αποχρώσεις τους για την καλύτερη πρόβλεψη των συλλογικών δράσεων.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Πολιτικός Ακτιβισμός και Ριζοσπαστικοποίηση στον Ελλαδικό Αντιεξουσιαστικό Χώρο: Η περίπτωση της Αναρχικής Ομάδας «Ρουβίκωνας»

Κατερίνα Λιόνα & Γεράσιμος Προδρομίτης

Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών

Εκκινώντας από το παράδειγμα της αναρχικής ομάδας “Ρουβίκωνας”, μέσω του αυτοπαρουσιαστικού κειμένου της και υλικού από οκτώ ημιδομημένες συνεντεύξεις με μέλη της, επιχειρείται μια πρώτη σκιαγράφηση του σύνθετου κοινωνιοψυχολογικού παζλ που ωθεί τα πολιτικώς ενεργά υποκείμενα εντός ολιγομελών πολιτικών ομάδων στην υιοθέτηση μη θεσμικά αποδεκτών ιδεολογιών και στο πέρασμα στη συγκρουσιακή δράση. Εξετάζεται το φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης στο πλαίσιο του πολιτικού αντιεξουσιαστικού ακτιβισμού και σε επίπεδο διαδικασιών, μέσω των οποίων η εν λόγω ομάδα καθορίζει τις πολιτικές θέσεις και το πεδίο δράσης της. Αντιστοιχίζοντας το αναλυόμενο ερευνητικό υλικό με τη θεωρία του Παζλ Ριζοσπαστικοποίησης των Hafez και Mullins (2015), αναδεικνύεται η κοινωνιογνωστική εμπλοκή σε ένα σύστημα αξιών και διαδικασιών μειονοτικής επιρροής με στόχο την κοινωνικοπολιτική αλλαγή. Από την Πολυδιάστατη Λεξικομετρική Ανάλυση του αυτοπαρουσιαστικού κειμένου και των απαντήσεων των μελών, μέσω του λογισμικού Iramuteq, διαπιστώνονται διαδικασίες ομαδικής ριζοσπαστικοποίησης, οι οποίες ενεργοποιούνται, διατηρούνται και εξελίσσονται σε πολυδιάστατο και ανισομερές επίπεδο, συμπεριλαμβάνουν βιώματα αδικίας, κοινωνικά δίκτυα και σχέσεις, ιδεολογικές αξιακές βάσεις και υποστηρικτικές δομές, και βρίσκονται σε ανταπόκριση με τα τέσσερα διακριτά κομμάτια που προτείνει η θεωρία του Παζλ Ριζοσπαστικοποίησης. Συνολικά, γίνεται εμφανής η πολυπαραγοντική και περιπτώσιολογική διάσταση της ριζοσπαστικοποίησης σε επίπεδο ομάδας, αφητηριών, ιδεολογιών, πρακτικών και στόχων.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ψυχοκοινωνικές ανάγκες των προσφύγων στο λόγο εργαζομένων σε ΜΚΟ: Η προσωρινότητα ως εμπόδιο παροχής υποστήριξης

Αφροδίτη Μπάκα, Ευαγγελία Φίγγου & Ιωάννα Μπίμπου-Νάκου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού προγράμματος S.U.C.RE (Supporting University Community Pathways for REFugees-Migrants) διεξήχθησαν συνεντεύξεις και ομάδες εστίασης με 30 επαγγελματίες (ψυχολόγους, επαγγελματίες υγείας, νομικούς, εκπαιδευτικούς) που εργάζονται σε ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της παροχής βοήθειας σε πρόσφυγες. Στόχος της έρευνας ήταν ο εντοπισμός των αναπαραστάσεων για τις ψυχοκοινωνικές ανάγκες των προσφύγων και την ετοιμότητα των ψυχοκοινωνικών δομών και ομάδων στην παροχή υποστήριξης. Το απομαγνητοφωνημένο υλικό των συνεντεύξεων και των ομάδων αναλύθηκε με βάση τις αρχές της θεματικής ανάλυσης και της ρητορικής ψυχολογίας. Κεντρική έννοια που διαπερνά τόσο τις επιχειρηματολογικές γραμμές για τις ανάγκες των προσφύγων όσο και για την αποτελεσματικότητα δομών στην παροχή βοήθειας είναι αυτή της «προσωρινότητας». Η μεταβλητότητα της συγκεκριμένης προσφυγικής κίνησης και η προσωρινότητα των προσφύγων στην Ελλάδα αφενός, αλλά και η επαγγελματική επισφάλεια των εργαζομένων στις ΜΚΟ, αφετέρου αναπαρίστανται ως κομβικά εμπόδια στην οργανωμένη παροχή υποστήριξης, αλλά και στην ένταξη των προσφύγων. Τα ευρήματα προσεγγίζονται μέσα από διαφορετικές κοινωνιοψυχολογικές οπτικές και συγκεκριμένα αυτή της παροχής βοήθειας και της φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς, καθώς και της συλλογικής δράσης και συζητούνται η δυναμική και οι κοινωνικοπολιτικές προεκτάσεις της κάθε προσέγγισης.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 16 // ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2

Ψυχική ανθεκτικότητα και ψυχολογική ευεξία σε έφηβους, γονείς και οικογένειες: Μια αναπτυξιακή προοπτική

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Δημήτρης Παπαδόπουλος**, Πανελλήνια Εταιρεία Ψυχικής Υγείας Παιδιού & Ενηλίκου (ΠΕΨΥΠΕ), Πανεπιστήμιο Κρήτης, ΤΕΙ Πελοποννήσου

Συζητητής: **Αναστασιάδη Σοφία**, Πανελλήνια Εταιρεία Ψυχικής Υγείας Παιδιών & Ενηλίκων (ΠΕΨΥ-ΠΕ)

Η μελέτη των προστατευτικών παραγόντων και των παραγόντων κινδύνου λαμβάνει μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας στους κλάδους της αναπτυξιακής και σχολικής ψυχολογίας που επιδιώκουν την προώθηση της υγιούς ψυχολογικής ανάπτυξης των ατόμων κατά την πορεία της ζωής μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους που είχε παλαιότερα επικεντρωθεί κυρίως στις συνέπειες των δυσμενών πρώιμων παιδικών εμπειριών στην ανάπτυξη. Αυτή η σύγχρονη αντίληψη για την ψυχική ανθεκτικότητα αναδεικνύει αφενός την ικανότητα του αναπτυσσόμενου ατόμου για θετική προσαρμογή παρά τις αντίξοες συνθήκες στις διαφορετικές ηλικιακές περιόδους και αφετέρου αποδίδει την δυναμική διάσταση στην ανάπτυξη της ψυχικής ανθεκτικότητας και συναφών θεμάτων όπως της ψυχολογικής ευεξίας και της βίωσης των θετικών συναισθημάτων στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης του αναπτυσσόμενου ατόμου με τα αναπτυσσόμενα κοινωνικο-πολιτισμικά συστήματα. Ο σκοπός αυτού του συμποσίου έγκειται στο να επισημάνει την σημασία μιας ολοκληρωμένης και αναπτυξιακής προοπτικής για την κατανόηση της ανθεκτικότητας στην ανάπτυξη των εφήβων, των γονέων και των οικογενειών στα πλαίσια της τυπικής και άτυπης ανάπτυξης. Επίσης, θα συζητηθεί η αναγκαιότητα της διασύνδεσης της θεωρίας με την έρευνα και την ψυχολογική πράξη.

Διερεύνηση επιπέδων υποκειμενικής ψυχολογικής ευεξίας και ψυχολογικής διάθεσης σε εφήβους μαθητές του Ν. Αττικής

Μανόλης Χατζάκης¹ & Δημήτρης Παπαδόπουλος²

¹Canterbury Christ Church University (CCCU), ²Πανελλήνια Εταιρεία Ψυχικής Υγείας Παιδιού & Ενηλίκου (ΠΕΨΥΠΕ), Πανεπιστήμιο Κρήτης, ΤΕΙ Πελοποννήσου

Η εφηβεία αποτελεί κατ' εξοχήν περίοδο που οι νέοι αντιμετωπίζουν πολλές προκλήσεις που συχνά τους θέτουν σε επικινδυνότητα. Η υποκειμενική ψυχολογική ευεξία και η ψυχολογική διάθεση έχουν βρεθεί ως σημαντικοί παράγοντες που βοηθούν το άτομο να αναπτύξει ψυχική ανθεκτικότητα. Ο στόχος αυτής της εργασίας είναι να διερευνηθούν τα επίπεδα της ψυχολογικής ευεξίας και ψυχολογικής διάθεσης καθώς και των δημογραφικών παραγόντων σε εφήβους μαθητές του Ν. Αττικής. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 135 έφηβοι μαθητές τυπικής ανάπτυξης που φοιτούν σε δημόσια σχολεία της αστικής περιοχής της Αθήνας και των προαστίων. Οι έφηβοι συμμετείχαν στην έρευνα εθελοντικά έπειτα από σχετική ανακοίνωση. Συμπλήρωσαν ανώνυμα αυτοσχδίο ερωτηματολόγιο ατομικών πληροφοριών, το ερωτηματολόγιο υποκειμενικής αίσθησης ευεξίας (BSW/Y) και το ερωτηματολόγιο της ψυχολογικής διάθεσης (POMS). Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας έγινε με το πρόγραμμα SPSS, v. 21. Από τα αρχικά αποτελέσματα της έρευνας προκύπτουν θετικές σχέσεις μεταξύ της ψυχολογικής ευεξίας και της ψυχολογικής διάθεσης καθώς και των υπό μέρους διαστάσεων τους. Η οικογενειακή κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων και η τάξη φοίτησης βρέθηκε να επιδρά θετικά στην ψυχολογική ευεξία

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

και την ψυχολογική διάθεση των εφήβων μαθητών. Επίσης, διαφορές βρέθηκαν ως προς το φύλο που σχετίστηκε με όλους τους παράγοντες της ψυχολογικής ευεξίας/ψυχολογικής διάθεσης. Θα συζητηθούν οι περιορισμοί και μελλοντικές προεκτάσεις της έρευνας και θα συζητηθούν τεχνικές για την ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας των εφήβων στο σχολικό πλαίσιο.

Η επίδραση των κοινωνικο-δημογραφικών παραγόντων των γονέων στην ψυχική ανθεκτικότητα των εφήβων

Δημήτρης Παπαδόπουλος¹ & Ουρανία Βλάχκα²

¹Πανελλήνια Εταιρεία Ψυχικής Υγείας Παιδιού & Ενηλίκου (ΠΕΨΥΠΕ), Πανεπιστήμιο Κρήτης, ΤΕΙ Πελοποννήσου, ²Canterbury Christ Church University

Ο στόχος αυτής της εργασίας είναι να μελετήσει την επίδραση των κοινωνικο-δημογραφικών παραγόντων των γονέων στην ψυχική ανθεκτικότητα των εφήβων μαθητών και να διερευνήσει τα επίπεδα της ψυχικής ανθεκτικότητας των εφήβων ως προς σημαντικούς παράγοντες. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 25 γονείς και 27 έφηβοι μαθητές που συμμετείχαν εθελοντικά στην έρευνα. Συμπλήρωσαν αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς ως βασικό εργαλείο συλλογής δεδομένων και οι έφηβοι συμπλήρωσαν επιπρόσθετα την κλίμακα ανθεκτικότητας των Walgnild και Young. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας έγινε με το πρόγραμμα SPSS, v. 21. Από τα αρχικά αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι δημογραφικοί παράγοντες των γονέων που βρέθηκε να επηρεάζουν την ψυχική ανθεκτικότητα των εφήβων είναι η ηλικία, το φύλο, οι σπουδές, η υποκειμενική αίσθηση της ικανοποίησης από την ζωή τους, ενώ η ψυχική ανθεκτικότητα των εφήβων βρέθηκε να σχετίζεται με την ηλικία, μέτρια με το φύλο και σημαντικά με τον κοινωνικό κύκλο και την σχολική επίδοση. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι το ετήσιο εισόδημα των γονέων επηρεάζει θετικά την ψυχική ανθεκτικότητα των εφήβων παιδιών. Θα συζητηθούν οι περιορισμοί της έρευνας και οι επιπτώσεις στην σχολική ψυχολογική συμβουλευτική των γονέων και των εφήβων.

Ψυχική ανθεκτικότητα γονέων παιδιών με διαταραχή αυτιστικού φάσματος

Δημήτρης Παπαδόπουλος¹ & Λίνα Σίσκα²

¹Πανελλήνια Εταιρεία Ψυχικής Υγείας Παιδιού & Ενηλίκου (ΠΕΨΥΠΕ), Πανεπιστήμιο Κρήτης, ΤΕΙ Πελοποννήσου, ²Canterbury Christ Church University

Η παρούσα εργασία στοχεύει στην ανασκόπηση της σύγχρονης βιβλιογραφίας για την οικογενειακή ψυχική ανθεκτικότητα προσδιορίζοντας τους παράγοντες που επηρεάζουν ή σχετίζονται με στρες και την ψυχική ανθεκτικότητα των γονέων παιδιών με διαταραχή του αυτιστικού φάσματος. Για αυτό τον λόγο έγινε εκτεταμένη αναζήτηση άρθρων σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων (PsychNET, PubMed, Google Scholar) που οδήγησε στην επιλογή 15 έγκριτων αγγλόφωνων άρθρων που πληρούν τα κριτήρια ένταξης. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας υποστηρίζει την έξι βασικούς παράγοντες (κοινωνική υποστήριξη, σοβαρότητα των συμπτωμάτων του αυτισμού, οικονομική δυσκολία, κατανόηση και αποδοχή των γονέων για την διαταραχή του παιδιού, ανησυχία των γονέων για το μέλλον του παιδιού και θρησκευτικές πεποιθήσεις), που συνδέονται με το άγχος και την ψυχική ανθεκτικότητα των γονέων είτε ως παράγοντες στρες, είτε ως μηχανισμοί αντιμετώπισης που συμβάλουν στην ψυχική ανθεκτικότητα. Τέλος, θα συζητηθεί η σημαντικότητα των παρεμβάσεων στους γονείς και στις οικογένειες των ατόμων με διαταραχή του αυτιστικού φάσματος.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ 17 // ΟΡΦΕΑΣ

Χρήση Ηλεκτρονικού Υπολογιστή για την ανίχνευση και την παρέμβαση σε παιδιά με Μαθησιακές Δυσκολίες

Οργανωτής/Πρόεδρος: **Νικόλαος Χ. Ζυγούρης**, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Συζητητής: **Αντώνιος Ν. Δαδαλιάρης**, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η ανίχνευση των μαθησιακών δεξιοτήτων των μαθητών μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να στηριχθεί σε τέσσερις βασικούς πυλώνες: (1) στη δημιουργία και στο σχεδιασμό κατάλληλων δοκιμασιών, (2) στη χορήγηση των δοκιμασιών, (3) στην αξιολόγηση και στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων και (4) στην αποθήκευση και στην ανάκτηση των αποτελεσμάτων. Τόσο στη Μεγάλη Βρετανία όσο και στην Αμερική υπάρχει παράδοση στην ανάπτυξη και χορήγηση λογισμικών ανίχνευσης μαθησιακών δεξιοτήτων σε μαθητές που φοιτούν σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Στόχος των λογισμικών, είναι η πρώιμη ανίχνευση των μαθησιακών δεξιοτήτων των παιδιών προσχολικής ηλικίας και η ανίχνευση των μαθησιακών δυσκολιών σε παιδιά που φοιτούν από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση έως και την τριτοβάθμια. Ταυτόχρονα, τα τελευταία είκοσι χρόνια έχουν σχεδιαστεί και χορηγηθεί λογισμικά που ως στόχο έχουν την βελτίωση των αναγνωστικών δεξιοτήτων σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Στόχος του παρόντος συμποσίου είναι η παρουσίαση διαδικτυακών τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή λογισμικών ανίχνευσης και παρέμβασης σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Επιπλέον, θα ανακοινωθούν αποτελέσματα από την πιλοτική χρήση διαδικτυακής εφαρμογής πρώιμης ανίχνευσης των ανώτερων γνωστικών λειτουργιών σε 51 παιδιά (29 αγόρια και 22 κορίτσια) που φοιτούν σε νηπιαγωγεία της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας ηλικίας 4 και 5 ετών (Μ.Ο. 4.70, Τ.Α 0.483). Επίσης, θα παρουσιαστούν αποτελέσματα από το σχεδιασμό μιας διαδικτυακής εφαρμογής ανίχνευσης δυσκολιών στα μαθηματικά σε παιδιά δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τέλος στο παρόν συμπόσιο θα παρουσιαστούν και τα αποτελέσματα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση των λογισμικών που χρησιμοποιούνται στο σχεδιασμό παρεμβάσεων παιδιών και εφήβων με μαθησιακές δυσκολίες.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Παρουσίαση διαδικτυακών τεχνολογιών για το σχεδιασμό και την υλοποίηση λογισμικών ανίχνευσης μαθησιακών δεξιοτήτων

*Αντώνιος Ν. Δαδαλιάρης, Παναγιώτης Οικονόμου, Ευάγγελος Καραγκός & Γεώργιος Ι. Σταμούλης
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Για την υλοποίηση μιας διαδικτυακής εφαρμογής ανίχνευσης μαθησιακών δεξιοτήτων σε παιδιά και εφήβους κρίνεται απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν κάποιες τεχνολογίες σχεδίασης. Στην παρούσα ανακοίνωση, επιχειρείται μια προσπάθεια περιγραφής των βασικών τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται στο σχεδιασμό διαδικτυακών εφαρμογών που έχουν αναπτυχθεί από το Τμήμα Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το front-end τμήμα σχεδιάζεται με τη χρήση των γλωσσών προγραμματισμού HTML, CSS και JavaScript. Ειδικότερα, επιλέγεται η HTML5 προκειμένου να χρησιμοποιηθούν οι προηγμένες δυνατότητές της όσον αφορά τη συμβατότητα με κάθε σύγχρονο πρόγραμμα περιήγησης και την υποστήριξη διανυσματικών γραφικών χωρίς τη χρήση τεχνολογιών που έχουν ξεπερασθεί, όπως Flash ή Silverlight. Η CSS3 χρησιμοποιείται προκειμένου να δημιουργηθεί μια πιο φιλική προς το χρήστη άποψη της εφαρμογής, ενώ η γλώσσα προγραμματισμού JavaScript είναι κατάλληλη για τις δυναμικές απαντήσεις μεταξύ του προγράμματος περιήγησης και των επιλογών του κάθε χρήστη. Οι υπηρεσίες back-end υλοποιούνται με τη γλώσσα προγραμματισμού PHP. Ο κατάλληλος PHP κώδικας αναπτύχθηκε για να λειτουργήσει ως ο κύριος σύνδεσμος μεταξύ της πλευράς του διακομιστή και του προγράμματος περιήγησης, ο οποίος διαχειρίζεται κατάλληλα τα δεδομένα που μεταφέρονται. Η ασφαλής επικοινωνία επιτυγχάνεται χρησιμοποιώντας το πρωτόκολλο HTTPS, ενώ τα δεδομένα κρυπτογραφούνται εισάγοντας τη βιβλιοθήκη OpenSSL. Αντί να χρησιμοποιηθεί ένα παραδοσιακό μοντέλο φιλοξενίας, όπως ένας αποκλειστικός διακομιστής, κρίνεται σκόπιμο να επιλεγεί η φιλοξενία της διαδικτυακής εφαρμογής χρησιμοποιώντας υπηρεσίες της Amazon Web Services (AWS), καθώς η κλιμάκωση και η αξιοπιστία είναι βασικό ζήτημα για τις σύγχρονες διαδικτυακές εφαρμογές. Οι υπηρεσίες AWS παρέχουν μια οικονομικά αποδοτική εναλλακτική λύση για την αντιμετώπιση φαινομένων υψηλής ζήτησης (traffic peaks) όπως οι διαδικτυακές εφαρμογές ανίχνευσης των μαθησιακών δεξιοτήτων (ειδικά κατά τη διάρκεια των σχολικών ωρών), δεδομένου ότι παρέχει πόρους δυναμικά μόνο όταν είναι απαραίτητοι.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Χρήση διαδικτυακής εφαρμογής πρώιμης ανίχνευσης ανώτερων γνωστικών λειτουργιών σε παιδιά προσχολικής ηλικίας

Νικόλαος Χ. Ζυγούρης, Γεώργιος Ι. Σταμούλης & Διονύσης Βαβουγιούδς
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στην προσχολική ηλικία το παιδί διανύει μια από τις πλέον σημαντικές αναπτυξιακές αλλαγές κατά τη διάρκεια της ζωής του. Οι αλλαγές στο νήπιο πραγματοποιούνται τόσο σε σωματικό όσο και σε γνωστικό επίπεδο. Αναλυτικότερα, το νήπιο αναπτύσσει τις αδρές και λεπτές κινητικές του δεξιότητες και αποκτά τελειότερο μυϊκό έλεγχο. Επιπλέον, ο εγκέφαλος του νηπίου αναπτύσσεται ταχύτερα σε σχέση με κάθε άλλο μέρος του σώματος με αποτέλεσμα στην ηλικία των πέντε ετών να ζυγίζει περίπου 90% του βάρους του εγκέφαλου του μέσου ενήλικα. Τα δύο ημισφαίρια του εγκεφάλου αρχίζουν να διαφοροποιούνται και οι λειτουργίες τους να εξειδικεύονται. Η εγκεφαλική πλευρίωση γίνεται όλο και πιο σαφής κατά την προσχολική περίοδο. Υποστηρίζεται το γεγονός ότι η ανάπτυξη του εγκεφάλου καθώς και του επιπέδου της μυελίνης που καλύπτει τους εγκεφαλικούς νευρώνες σχετίζεται με τις αυξανόμενες γνωστικές δεξιότητες στα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Επιπρόσθετα, ερευνητικά δεδομένα, καταδεικνύουν ότι τα παιδιά της συγκεκριμένης ηλικίας παρουσιάζουν βελτίωση στην προσοχή, τη συγκέντρωση, την αντίληψη, την ακουστική και την οπτική μνήμη και τις γλωσσικές δεξιότητες. Σκοπός του παρόντος ερευνητικού πρωτοκόλλου ήταν η ανίχνευση μέσω διαδικτυακής εφαρμογής των προαναφερθέντων γνωστικών δεξιοτήτων σε 51 νήπια (29 αγόρια και 22 κορίτσια) που φοιτούσαν σε νηπιαγωγεία της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι 10 από τα νήπια που συμμετείχαν στην ερευνητική ομάδα (5 αγόρια και 5 κορίτσια) παρουσίαζαν ψυχοκινητική ανωριμότητα σύμφωνα με τις διαγνώσεις που είχαν λάβει από το ΚΕΔΔΥ της Λαμίας. Το σύνολο των συμμετεχόντων ήταν ηλικίας 4 και 5 ετών (Μ.Ο. 4.70, Τ.Α 0.483). Ο λόγος που επιλέχθηκαν οι συγκεκριμένες γνωστικές λειτουργίες οφείλεται στο γεγονός ότι σχετίζονται σε υψηλό βαθμό με τη μάθηση. Αναλυτικότερα, η διαδικτυακή εφαρμογή που σχεδιάστηκε και χορηγήθηκε αποτελούνταν από υποδοκιμασίες ανίχνευσης (α) της εκτελεστικής ικανότητας, (β) της εργαζόμενης οπτικής μνήμης, (γ) της εργαζόμενης ακουστικής μνήμης, (δ/ε) δύο υποδοκιμασίες φωνολογικής ενημερότητας, και (στ) της οπτικοχωρικής αντίληψης. Τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης κατέδειξαν ότι τα παιδιά ηλικίας 4 ετών συγκέντρωσαν στατιστικά σημαντικά ($p < 0.05$) χαμηλότερους μέσους όρους στο σύνολο των σωστών απαντήσεων και μεγαλύτερο λανθάνοντα χρόνο ολοκλήρωσης των 6 υποδοκιμασιών, σε σύγκριση με τα παιδιά ηλικίας 5 ετών. Τέλος, τα παιδιά που είχαν λάβει διάγνωση ψυχοκινητικής ανωριμότητας από δημόσιο φορέα παρουσίασαν τόσο στο σύνολο των σωστών απαντήσεων όσο και στο λανθάνοντα χρόνο στατιστικά σημαντικές διαφορές ($p < 0.05$) σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους που συμμετείχαν στην ομάδα ελέγχου.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ανίχνευση μαθηματικής ικανότητας με χρήση Η/Υ

Αντώνιος Δ. Παναγόπουλος, Νικόλαος Χ. Ζυγούρης, Γεώργιος Ι. Σταμούλης
& Διονύσης Βαβουγιός
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τα μαθηματικά είναι απαραίτητα στον ακαδημαϊκό, εργασιακό και επιστημονικό τομέα όσο και στην καθημερινότητα του κάθε ανθρώπου. Περίπου το 5-8% των παιδιών έχει διαγνωσθεί με μαθησιακή δυσκολία στα μαθηματικά/δυσαριθμησία. Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η δυσαριθμησία προκύπτει από τον διαφορετικό τρόπο επεξεργασίας της αριθμητικής πληροφορίας που οδηγεί στην ύπαρξη σημαντικών δυσκολιών στην εκμάθηση και εξάσκηση των μαθηματικών. Οι δοκιμασίες ανίχνευσης δυσαριθμησίας μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή σε πολλές χώρες αποτελούν το πρώτο βήμα της διαδικασίας αξιολόγησης προκειμένου να εντοπιστούν τα παιδιά από τον γενικό πληθυσμό που παρουσιάζουν δυσκολίες στα μαθηματικά ώστε να παραπεμφθούν στη διεπιστημονική ομάδα των ειδικών με στόχο τη διάγνωση της συγκεκριμένης ειδικής μαθησιακής δυσκολίας. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει προσπάθειες να αναπτυχθούν προγράμματα για την ανίχνευση μαθησιακών δυσκολιών και ειδικότερα της δυσαριθμησίας όπως το «Dyscalculia Screener», «DyscalculiUm», «Two - minute numeracy screener» κ.α. Το κύριο πλεονέκτημα των εφαρμογών ανίχνευσης των μαθησιακών δυσκολιών μέσω διαδικτύου είναι κυρίως ότι μπορούν να εφαρμοσθούν σε κάθε υπολογιστή ή συσκευή που έχει εγκατεστημένο πρόγραμμα περιήγησης και δεν χρειάζεται ο χρήστης να κάνει περαιτέρω ενέργειες. Στην Ελλάδα, το 2017, αναπτύχθηκε στα πλαίσια της διαδικτυακής εφαρμογής askisi μια υποκατηγορία δοκιμασιών που αφορούσαν την ανίχνευση των μαθηματικών ικανοτήτων των παιδιών ηλικίας 8-12 ετών. Η συγκεκριμένη εφαρμογή περιείχε υποδοκιμασίες αξιολόγησης της εκτελεστικής λειτουργίας, της οπτικοχωρικής αντίληψης, της οπτικής εργαζόμενης μνήμης, του υπολογισμού του αποτελέσματος αριθμητικών πράξεων, της «γλώσσας των μαθηματικών» και της επίλυσης αριθμητικών προβλημάτων. Σκοπός της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης είναι η κατασκευή και αξιολόγηση μίας διαδικτυακής συστοιχίας ανίχνευσης των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών και ειδικότερα της δυσαριθμησίας για παιδιά ηλικίας 13 έως 17 ετών. Πιο συγκεκριμένα στόχος είναι η κατασκευή ενός εργαλείου που θα προσεγγίζεται από το χρήστη μέσω διαδικτύου και θα αξιολογεί διαταραχές στην ανάγνωση, την ορθογραφία και την αριθμητική ικανότητα.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Χρήση λογισμικών στο σχεδιασμό της παρέμβασης παιδιών και εφήβων με δυσλεξία

*Αικατερίνη Στριφτού, Νικόλαος Χ. Ζυγούρης & Γεώργιος Ι. Σταμούλης
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Τα τελευταία χρόνια, πολλά προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών έχουν αναπτυχθεί για να βοηθήσουν τα παιδιά και τους εφήβους με δυσλεξία. Τα λογισμικά της παρέμβασης δεν περιορίζονται στην βελτίωση της αναγνωστικής δεξιότητας, αλλά ταυτόχρονα ένα μέρος από αυτά λαμβάνουν υπόψη τις εξατομικευμένες διαφορές και ανάγκες του κάθε παιδιού. Τόσο οι υπολογιστές όσο και οι ηλεκτρονικές συσκευές σε συνδυασμό με την διεπιστημονική ομάδα των εξειδικευμένων θεραπειών έχουν τη δυνατότητα να βοηθήσουν στην ενίσχυση των αναγνωστικών ικανοτήτων των παιδιών και εφήβων με δυσλεξία. Έρευνες υποστηρίζουν ότι μέσω της χρήσης δεδομένων σε πραγματικό χρόνο από φορητές ψηφιακές συσκευές οι μαθητές με αναγνωστικές δυσκολίες παρουσιάζουν βελτίωση σε επιμέρους δεξιότητες της φωνολογικής ενημερότητας, όπως η διαδικασία της γραφοφωνολογικής αποκωδικοποίησης και η διαδικασία συλλαβισμού των λέξεων. Οι φορητές συσκευές (όπως το iPad και τα tablets), για παράδειγμα, έχουν αποδειχθεί σημαντικός πόρος σε άτομα με δυσλεξία και άλλες μαθησιακές δυσκολίες καθώς και σε αυτούς που διδάσκουν και εργάζονται μαζί τους. Η εφαρμογή SoundLiteracy, για παράδειγμα, είναι ένα εκπαιδευτικό εργαλείο που διευκολύνει την αλληλεπίδραση μεταξύ δασκάλου και μαθητή καθώς οι δεξιότητες και οι έννοιες πρέπει να καθοδηγούνται από τον εκπαιδευτή/δάσκαλο. Το προαναφερθέν λογισμικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με οποιοδήποτε πρόγραμμα σπουδών που δίνει έμφαση στην φωνολογική ενημερότητα, τη φωνολογική επεξεργασία ή τη μορφολογική δημιουργία λέξεων. Μια άλλη εφαρμογή που χρησιμοποιείται σε αρκετά ερευνητικά πρωτόκολλα, που παρουσιάζουν σημαντικά αποτελέσματα στη βελτίωση των παιδιών με δυσλεξία είναι το GraphoGame. Πρόκειται για ένα «παιχνίδι» και ταυτόχρονα εκπαιδευτικό εργαλείο που υποστηρίζει την απόκτηση των βασικών δεξιοτήτων ανάγνωσης. Έχει αναπτυχθεί, μεταφραστεί, σταθμιστεί και χρησιμοποιηθεί σε διάφορες χώρες (όπως Ελβετία, Βρετανία, Σουηδία κ.α.) για παιδιά και εφήβους που έχουν ως στόχο την κατάκτηση της ανάγνωσης. Ερευνητικές μελέτες με το GraphoGame έχουν διεξαχθεί σε διάφορα μέρη της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της Φινλανδίας όπου αρχικά αναπτύχθηκε ως εργαλείο αποκατάστασης της δυσλεξίας. Ο στόχος του «παιχνιδιού» επικεντρώνεται στη βελτίωση της αντιστοιχίας γραφήματος - φωνήματος. Τα αποτελέσματα της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης αποτελούν τη βάση για την έρευνα πιλότο μιας εφαρμογής που έχει σχεδιαστεί και χρησιμοποιείται με στόχο τη βελτίωση της αναγνωστικής ικανότητας παιδιών και εφήβων με δυσλεξία, στα πλαίσια του Τμήματος Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΟΡΓΑΝΩΣΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ // ΝΙΚΗ

Ηγεσία και οργανωσιακή/κοινωνική κουλτούρα

Οργανώτρια/Πρόεδρος: **Αθηνά Ξενικού**, Σχολή Ικάρων, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζητητής: **Κωνσταντίνος Καφέτσιος**, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στόχος του συμποσίου είναι να εξετάσει την αλληλεπίδραση μεταξύ ηγεσίας και υφισταμένων στο πλαίσιο των εργασιακών οργανισμών, και ειδικότερα, τους τρόπους με τους οποίους η αλληλεπίδραση αυτή επηρεάζει τόσο την ποιότητα της εργασιακής ζωής όσο και την αποτελεσματικότητα των οργανισμών. Η πρώτη εργασία μελέτησε την επίδραση της ηγεσίας στον τρόπο που οι εργαζόμενοι αντιλαμβάνονται την κουλτούρα του οργανισμού δείχνοντας ότι η μετασχηματιστική ηγεσία οδηγεί τους υφισταμένους να βιώνουν την ύπαρξη μιας θετικής οργανωσιακής κουλτούρας, η οποία χαρακτηρίζεται από τις οργανωσιακές αξίες της καινοτομίας, υποστήριξης, και στοχοθεσίας. Τα ευρήματα της πρώτης εργασίας, επιπλέον, δείχνουν ότι η ισχύς του δεσμού που αναπτύσσεται μεταξύ του εργαζομένου και του οργανισμού επηρεάζεται θετικά από την υποκειμενική βίωση μιας θετικής οργανωσιακής κουλτούρας. Η δεύτερη εργασία μελέτησε το ρόλο της εκπαιδευτικής ηγεσίας στο σύγχρονο σχολείο εξετάζοντας τη σχέση της μετασχηματιστικής και συναλλακτικής ηγεσίας με τη σχολική κουλτούρα στο χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχει ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ των μορφών της μετασχηματιστικής και συναλλακτικής ηγεσίας, και ότι οι μετασχηματιστικοί ηγέτες τείνουν να συνυπάρχουν με μία σχολική κουλτούρα που καλλιεργεί την συναδελφικότητα/συνεργασία, και τον από κοινού σχεδιασμό και αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου. Στόχος της τρίτης εργασίας ήταν να εξετάσει την έννοια της διασκέδασης στο χώρο εργασίας ως δείκτη της κουλτούρας ενός οργανισμού, και ιδιαίτερα τη στάση της διοίκησης απέναντι στη διασκέδαση. Τα ερευνητικά ευρήματα δείχνουν ότι οι δραστηριότητες διασκέδασης και το περιεχόμενό τους νοηματοδοτούνται μέσα από: α) τις αντιλήψεις που αναπτύσσουν οι εργαζόμενοι ότι γίνονται αποδέκτες οργανωσιακής υποστήριξης, και β) την αίσθηση ψυχολογικής ασφάλειας (στοιχεία μίας υγιούς θετικής οργανωσιακής κουλτούρας). Επιπλέον, οι συμμετέχοντες τόνισαν την ελευθερία του ατόμου και την έκφραση του πραγματικού εαυτού ως κρίσιμα στοιχεία για την ύπαρξη διασκέδασης. Η τέταρτη εργασία επικεντρώνεται στη μελέτη των ηγετικών χαρακτηριστικών που συνδέονται με την καταστολή του συναισθήματος, και στις επιδράσεις που ασκούν στο συναισθήμα στην εργασία και στα εργασιακά αποτελέσματα. Τα ευρήματα δείχνουν ότι χαρακτηριστικά δεσμού αποφυγής του ηγέτη σχετίζονται με θετικά εργασιακά αποτελέσματα των υφισταμένων, και ότι ο υψηλότερος αλλοκεντρισμός της ομάδας των υφισταμένων διαμεσολαβεί αυτή τη σχέση. Με άλλα λόγια, οι διαμοιρασμένες αντιλήψεις που σχετίζονται με την αλλοκεντρική κατανόηση του εαυτού (πολιτισμικά σχήματα αλλοκεντρικότητας) διαμεσολαβούν τη θετική σχέση των ηγετικών χαρακτηριστικών καταστολής του συναισθήματος με τα εργασιακά αποτελέσματα. Τα ευρήματα του συνόλου των ερευνητικών εργασιών είναι σημαντικά και θα συζητηθούν σε σχέση με την επίδραση της ηγεσίας και της οργανωσιακής/κοινωνικής κουλτούρας στην αποτελεσματικότητα της εργασίας αλλά και στην ποιότητα της εργασιακής ζωής με στόχο τη βελτίωση της λειτουργικότητας των οργανισμών και τη σωματική και ψυχική ευεξία των εργαζομένων.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ο ρόλος της θετικής οργανωσιακής κουλτούρας στη σχέση ηγεσίας και ταύτισης: Οι ανταγωνιζόμενες οργανωσιακές αξίες της καινοτομίας, στοχοθεσίας, και υποστήριξης

Αθηνά Ξενικού

Σχολή Ικάρων, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος της παρούσας ερευνητικής εργασίας ήταν να εξετάσει την από κοινού επίδραση της ηγετικής συμπεριφοράς και των ανταγωνιζόμενων οργανωσιακών αξιών της καινοτομίας, της στοχοθεσίας και της υποστήριξης στην ταύτιση των εργαζομένων με τον εργασιακό οργανισμό. Εμπειρικά δεδομένα έχουν δείξει ότι η «εξισορρόπηση» των ανταγωνιζόμενων αξιών που χαρακτηρίζουν έναν οργανισμό συνδέεται με υψηλά επίπεδα ποιότητας στην εργασιακή ζωή και αποτελεσματική λειτουργία των οργανισμών. Μια συναφειακή και δύο πειραματικές έρευνες χρησιμοποιήθηκαν για τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων. Τα αποτελέσματα της συναφειακής έρευνας έδειξαν ότι η μετασχηματιστική ηγεσία σχετίζεται με την υποκειμενική αντίληψη της κουλτούρας του οργανισμού ως προσανατολισμένη στην στοχοθεσία, ενώ παράλληλα η αντίληψη της κουλτούρας ως προσανατολισμένη στην καινοτομία και την υποστήριξη περαιτέρω ενισχύει την αντίληψη της κουλτούρας ως προσανατολισμένη στην επίτευξη στόχων. Με τη σειρά τους, οι οργανωσιακές αξίες της στοχοθεσίας σχετίζονται θετικά με υψηλά επίπεδα ταύτισης των εργαζομένων με τον εργασιακό οργανισμό. Επιπλέον, οι δύο πειραματικές έρευνες βρήκαν ότι η μετασχηματιστική ηγεσία επιδρά στην αντίληψη της κουλτούρας του οργανισμού ως περισσότερο υποστηρικτική, καινοτόμα, και προσανατολισμένη στην επίτευξη των στόχων σε σύγκριση με τη συναλλακτική ηγεσία. Τέλος, οι οργανωσιακές αξίες της στοχοθεσίας επιδρούν θετικά στην υψηλότερη ταύτιση των εργαζομένων με τον εργασιακό οργανισμό σε σύγκριση με τις οργανωσιακές αξίες των κανόνων. Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι η ηγετική συμπεριφορά ασκεί επίδραση στις αντιλήψεις που έχουν οι εργαζόμενοι σχετικά με την κουλτούρα του οργανισμού όπου εργάζονται, και επιπροσθέτως ότι οι οργανωσιακές αξίες της στοχοθεσίας, καινοτομίας και υποστήριξης από κοινού καθορίζουν την ισχύ του δεσμού που αναπτύσσεται μεταξύ του εργαζομένου και του οργανισμού.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικής ηγεσίας διευθυντικών στελεχών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και επιδράσεις στη σχολική κουλτούρα

Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου & Μ. Γιουμούκη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα σύγχρονα μοντέλα ηγεσίας καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ηγετικών στελεχών φαίνεται ότι ενδιαφέρουν ερευνητικά και τον χώρο της εκπαίδευσης με την εκπαιδευτική ηγεσία και κουλτούρα να μελετώνται ως δύο αλληλένδετοι παράμετροι των σχολικών μονάδων. Σκοπό της παρούσας έρευνας απετέλεσε η διερεύνηση: α) των σχέσεων μεταξύ των μορφών ηγεσίας που ασκείται από διευθυντές γενικών και ειδικών δημοτικών σχολείων και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών των σχολείων αυτών για παράγοντες όπως Αποτελεσματικότητα και Ικανοποίηση καθώς και β) η συσχέτιση των επιμέρους παραμέτρων της Σχολικής Κουλτούρας. Το δείγμα της έρευνας αποτελούν 526 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από δημοτικά σχολεία (ΔΣ) ανά την Ελλάδα και εκ των οποίων είναι: 120 διευθυντές/υποδιευθυντές γενικών ΔΣ, 106 διευθυντές/υποδιευθυντές ειδικών ΔΣ, 150 εκπαιδευτικοί γενικών ΔΣ και 150 εκπαιδευτικοί ειδικών ΔΣ. Τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το Πολυπαραγοντικό Ερωτηματολόγιο Ηγεσίας (Avolio & Bass, 2004) και το Ερωτηματολόγιο Στοιχείων Σχολικής Κουλτούρας (Cavanagh & Dellar, 1997). Από τα αποτελέσματα έγινε φανερό ότι γενικώς υπάρχει ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ Μετασχηματιστικής και Συναλλακτικής Ηγεσίας και βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές για τις υποκλίμακες: «Μετασχηματιστικής και Συναλλακτικής Ηγεσίας», «Αποτελεσματικότητας» και «Από Κοινού Σχεδιασμού και Αξιολόγησης» ως προς το φύλο των διευθυντικών στελεχών. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις υποκλίμακες της Μετασχηματιστικής Ηγεσίας, της Ικανότητας και της Συναδελφικότητας ως προς την οικογενειακή τους κατάσταση. Τέλος, ως προς τη Σχολική Κουλτούρα βρέθηκε ότι η «Συναδελφικότητα και συνεργασία» σχετίζονται θετικά με τον «Από κοινού σχεδιασμό και αξιολόγηση» και τη «Μετασχηματιστική Ηγεσία». Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας θα συζητηθούν στο πλαίσιο διατύπωσης προτάσεων για τον καθοριστικό ρόλο της εκπαιδευτικής ηγεσίας στο σύγχρονο σχολείο.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Διασκέδαση στον εργασιακό χώρο: Δείκτης για την κουλτούρα ενός οργανισμού και ο ρόλος της υποστήριξης της διοίκησης

Κατερίνα Γεωργαντά & Anthony Montgomery

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η διασκέδαση είναι παντού και οι άνθρωποι συνειδητά επιδιώκουν να την απολαύσουν. Τα τελευταία χρόνια, η μελέτη της διασκέδασης στο χώρο εργασίας υποδεικνύει ότι μπορεί να λειτουργεί ως δείκτης της οργανωσιακής κουλτούρας. Παρ' όλα αυτά λίγες είναι οι πληροφορίες για τον ρόλο της στον εργασιακό χώρο σε ατομικό, ομαδικό και οργανωσιακό επίπεδο. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να διερευνήσει την έννοια της διασκέδασης στο σύγχρονο οργανισμό και να κατανοήσει τα υποκείμενα στοιχεία που απαιτούνται για τη δημιουργία κουλτούρας που αξιοποιεί και προάγει τη διασκέδαση. Διεξήχθη έρευνα με ποιοτικού τύπου σχεδιασμό όπου διενεργήθηκαν ημι-δομημένες ατομικές συνεντεύξεις με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις με 34 εργαζόμενους από ποικίλα επαγγέλματα. Τα δεδομένα αναλύθηκαν χρησιμοποιώντας θεματική ανάλυση. Τα ευρήματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες δόμησαν την έννοια της διασκέδασης στο χώρο εργασίας συσχετιστικά και εκτός από τις διασκεδαστικές δραστηριότητες που ανέφεραν, συνέδεσαν την κατανόηση και βίωση του φαινομένου με τις βασικές αξίες και παραδοχές της εκάστοτε οργανωσιακής κουλτούρας καθώς και με την ποιότητα των σχέσεων μεταξύ των συναδέλφων, υπογραμμίζοντας ότι το περιεχόμενο της διασκεδαστικής συμπεριφοράς ή δραστηριότητας δεν είναι τόσο σημαντικό όσο άλλες περιφερειακές αλλά άμεσα συνδεδεμένες έννοιες, όπως η αντιληπτή κοινωνική υποστήριξη και η ψυχολογική ασφάλεια, και τα δύο θεμελιώδη στοιχεία μιας υγιούς θετικής οργανωσιακής κουλτούρας. Οι συμμετέχοντες επίσης τόνισαν την ελευθερία και την έκφραση του αυθεντικού εαυτού ως κρίσιμα στοιχεία για την ύπαρξη της διασκέδασης. Επιπλέον, η στάση της διοίκησης απέναντι στη διασκέδαση προέκυψε ως βασικό ζήτημα στην προώθηση της στον χώρο εργασίας, καθώς αποτέλεσε σταθερό παράγοντα στις περιγραφές των συμμετεχόντων, κάνοντας εμφανή την αλληλένδετη σχέση μεταξύ ηγεσίας και κουλτούρας. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν το πώς η διασκέδαση μπορεί να είναι σημαντικός δείκτης των σχέσεων στο χώρο εργασίας καθώς η αυθεντική μορφή της εμφανίζεται σε υγιείς κουλτούρες που δίνουν αξία στην ψυχολογική ασφάλεια.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Αλλοκεντρικότητα, συναίσθημα και άρρητες αντιλήψεις στην αλληλεπίδραση ηγέτη-υφιστάμενων

Κωνσταντίνος Καφέτσιος
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σειρά μελετών που εξετάζουν την αλληλεπίδραση ηγέτη-υφισταμένων στην Ελλάδα, μία κολεκτιβιστική κουλτούρα, βρίσκουν το παράδοξο ότι χαρακτηριστικά προσωπικότητας των ηγετών που συνδέονται με την καταστολή του συναισθήματος (όπως για παράδειγμα χαρακτηριστικά συναισθηματικής καταστολής σύμφωνα με τη θεωρία του J. Gross ή ο έλεγχος του συναισθήματος σύμφωνα με τη θεωρία Συναισθηματικής Νοημοσύνης) έχουν θετικές επιδράσεις στο συναίσθημα στην εργασία και τα εργασιακά αποτελέσματα των υφισταμένων τους. Τα αποτελέσματα αυτά εξηγούνται με αναφορά στα εννορατικά πολιτισμικά σχήματα της ομάδας των υφισταμένων, ειδικά σχήματα αλλοκεντρικότητας. Η παρουσίαση θα εστιάζει σε περαιτέρω ευρήματα από πρόσφατη μελέτη πεδίου σε 250 υφιστάμενους-εκπαιδευτικούς εμφωλευμένους σε 50 διευθυντές σχολείων. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν κλίμακες αυτοαναφοράς για τον προσανατολισμό δεσμού αποφυγής, ικανοποίησης από την εργασία και θετικού και αρνητικού συναισθήματος στην εργασία. Αποτελέσματα από πολυεπίπεδες αναλύσεις δείχνουν ότι χαρακτηριστικά δεσμού αποφυγής του ηγέτη (που συνδέεται με την καταστολή του συναισθήματος) σχετίζονται με θετικά εργασιακά αποτελέσματα των υφισταμένων και ότι ο υψηλότερος αλλοκεντρισμός της ομάδας των υφισταμένων διαμεσολαβεί αυτή τη σχέση. Στο σύνολό τους, αυτά τα ευρήματα δείχνουν ότι οι διαμοιρασμένες αντιλήψεις που σχετίζονται με την αλλοκεντρική κατανόηση του εαυτού, διαμορφώνουν αντιλήψεις των συναισθηματικών εκφράσεων και χαρακτηριστικών του ηγέτη από την ομάδα υφισταμένων. Γενικότερα, η παρουσίαση θα συζητήσει πώς πολιτισμικά διαμορφωμένες κατανοήσεις του εαυτού και σχετικές νοοτροπίες διαμορφώνουν συλλογικά συναισθήματα και ιεραρχικές αντιλήψεις.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 32 // ΑΘΗΝΑ

Ψυχοκοινωνικές και συναισθηματικές ανάγκες φοιτητών

Προεδρείο: Ιωάννης Δημάκος, Πανεπιστήμιο Πατρών

Κλινική εφαρμογή προγράμματος Ενσυνειδητότητας (mindfulness) για διαχείριση stress σε φοιτητές

Αιμιλίζα Στεφανίδου

Αμερικανικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης (ACT)-Ανατόλια

Παρόλο που υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις για την αποτελεσματικότητα της πρακτικής της ενσυνειδητότητας για τη μείωση του stress και της κατάθλιψης, δεν έχει διερευνηθεί ο ρόλος ενός σύντομου προγράμματος ενσυνειδητότητας σε δείγμα φοιτητών. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της ενσυνειδητότητας ως καίρια πρακτική για την ευεξία των φοιτητών και την ψυχοκοινωνική προσαρμογή τους στο πανεπιστήμιο. Η βιβλιογραφία αναφέρει πως η αυξημένη προσωπική και συναισθηματική προσαρμογή των φοιτητών εμφανίζει θετική συσχέτιση με την αποτελεσματική διαχείριση του stress ειδικά στο πρώτο έτος σπουδών. Κρίνεται επομένως σκόπιμο να εξεταστεί μέσω της παρούσας έρευνας αν και κατά πόσο ένα πρόγραμμα ενσυνειδητότητας μπορεί να επηρεάσει δραστικά την ψυχοκοινωνική προσαρμογή φοιτητών αναφορικά με την διαχείριση αρνητικών συναισθημάτων που σχετίζονται με το stress που βιώνουν στο ακαδημαϊκό περιβάλλον τους. Πραγματοποιήθηκε αναζήτηση της ελληνικής και της ξένης βιβλιογραφίας κατά το χρονικό διάστημα 1998–2018 χρησιμοποιώντας τις βάσεις δεδομένων PubMed, EBSCO και EKT (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης) με λέξεις «κλειδιά» όπως «ενσυνειδητότητα», «mindfulness», «stress», «φοιτητές», και «college counseling». Από την ανασκόπηση της ελληνικής βιβλιογραφίας προέκυψε μόνο μια διδακτορική διατριβή που εξετάζει το ρόλο της ενσυνειδητότητας στην ευημερία και στην εκπαίδευση μέσω θεωρητικής ανασκόπησης σχετικών ερευνών. Η διεθνής βιβλιογραφία αναφέρει περισσότερες έρευνες για το πεδίο της ενσυνειδητότητας αλλά περιορισμένες είναι οι αναφορές σε φοιτητικό πληθυσμό. Τα αποτελέσματα της παρούσας ανασκόπησης επιβεβαιώνουν τον θετικό ρόλο της ενσυνειδητότητας καθώς οι φοιτητές που συμμετέχουν σε αντίστοιχα σύντομα προγράμματα παρατηρούν βελτιώσεις σε τομείς, όπως μείωση του στρες και κατάθλιψης και αύξηση της αυτοσυγκέντρωσης. Κολλέγια και Πανεπιστήμια θα μπορούσαν να επωφεληθούν από την καθιέρωση σύντομων προγραμμάτων διαχείρισης stress μέσω της ενσυνειδητότητας στα προγράμματα σπουδών τους ή την ενσωμάτωσή τους στις υπηρεσίες παροχής συμβουλών. Απαιτείται μελλοντική έρευνα για την καλύτερη κατανόηση της πιο αποτελεσματικής μορφής που πρέπει να ακολουθήσουν τα προγράμματα αυτά αλλά τα ευρήματα καταδεικνύουν πως η ενσυνειδητότητα μπορεί να είναι η λύση για ένα ισορροπημένο εκπαιδευτικό πλαίσιο που θα συμβάλλει θετικά στην ψυχική ηρεμία των φοιτητών και την βέλτιστη προσαρμογή τους στο ακαδημαϊκό περιβάλλον.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Διερεύνηση των ψυχοκοινωνικών αναγκών των φοιτητών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Δ. Ιωαννίδου¹, Κ. Τοπάλη², Μ. Κατσικίδου¹, Α. Λεμοντζέλη¹ & Μ. Σαμακουρή^{1,2}

¹Δομή Συμβουλευτικής & Προσβασιμότητας, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η ευαλωτότητα του φοιτητικού πληθυσμού στην εκδήλωση ψυχικών διαταραχών συγκριτικά με άλλες πληθυσμιακές ομάδες συζητείται στη σχετική βιβλιογραφία με αντικρουόμενα ευρήματα. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι ο φοιτητικός πληθυσμός αποτελεί ομάδα «υψηλού κινδύνου» για την εκδήλωση ψυχολογικών προβλημάτων, ενώ άλλοι διατείνονται ότι οι ψυχικές διαταραχές δεν είναι συχνότερες στον φοιτητικό πληθυσμό σε σχέση με τις υπόλοιπες πληθυσμιακές ομάδες. Η παρούσα εργασία στοχεύει στη διερεύνηση των ψυχοκοινωνικών αναγκών των φοιτητών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (Δ.Π.Θ.) και στην αναζήτηση των παραγόντων που επηρεάζουν αυτές τις ανάγκες. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 324 φοιτητές των τμημάτων του Δ.Π.Θ. στην Αλεξανδρούπολη, την Ορεστιάδα, την Κομοτηνή και την Ξάνθη, με αντιπροσωπευτική επιλογή. Η έρευνα έχει την έγκριση της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας Ερευνών του Πανεπιστημίου. Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν ερωτηματολόγια αποτελούμενα από τα εξής ερευνητικά εργαλεία πέραν των ερωτήσεων για τα δημογραφικά στοιχεία: κλίμακα SCL-90-R, κλίμακα για την εκτίμηση της διαπροσωπικής υποστήριξης (έκδοση για σπουδαστές), λίστα ψυχοκοινωνικών δυσκολιών, κλίμακα ικανοποίησης από τη ζωή και τις σπουδές, ερωτηματολόγιο διαλογής για εξαρτήσεις, ερωτηματολόγιο διαλογής για τον εκφοβισμό/ bullying. Οι απαντήσεις στα ερωτηματολόγια υποβλήθηκαν σε στατιστική επεξεργασία. Η έρευνα ανέδειξε τις ψυχολογικές και κοινωνικές ανάγκες των συμμετεχόντων σε όλα τα πεδία της καθημερινής τους ζωής. Η υποστήριξη που παρέχεται στους φοιτητές με οργανωμένο τρόπο, όπως μέσω των Συμβουλευτικών Κέντρων, εκτιμάται ότι έχει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση των ψυχοκοινωνικών αναγκών τους.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Στρατηγικές Διαχείρισης Ακαδημαϊκού Στρες Φοιτητών στην Ελλάδα

Αντιγόνη Βάκρου & Ιωάννης Δημάκος

Πανεπιστήμιο Πατρών

Η παρούσα έρευνα είχε σκοπό να διερευνήσει τις στρατηγικές διαχείρισης ακαδημαϊκού στρες που χρησιμοποιούν οι φοιτητές προκειμένου να διαχειριστούν στρεσογόνες καταστάσεις κατά την διάρκεια των σπουδών τους. Συγκεκριμένα είχε ως στόχο να μελετήσει την επίδραση δημογραφικών παραγόντων στην επιλογή στρατηγικών διαχείρισης στρες και να αναζητήσει πιθανή σχέση μεταξύ των στρατηγικών διαχείρισης και ακαδημαϊκής επίδοσης των φοιτητών. Στην έρευνα συμμετείχαν 1.843 φοιτητές και φοιτήτριες Ελληνικών ΑΕΙ. Ως εργαλείο συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο Διαχείρισης Στρες για Φοιτητές (SCOPE), το οποίο αποτελείτο από 30 ερωτήσεις αυτοαναφοράς. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε ότι οι άνδρες φοιτητές φαίνεται να χρησιμοποιούν στρατηγικές διαχείρισης εστιασμένες στη διαχείριση του προβλήματος σε σχέση με τις γυναίκες φοιτήτριες που φαίνεται να χρησιμοποιούν συναισθηματικές στρατηγικές. Οι φοιτητές θετικών επιστημών φαίνεται να χρησιμοποιούν περισσότερο συναισθηματικές στρατηγικές σε σχέση με τους φοιτητές επιστημών υγείας. Θετική συσχέτιση φαίνεται να προκύπτει μεταξύ τους έτους σπουδών και στρατηγικών διαχείρισης στρες με τους τελειόφοιτους φοιτητές να χρησιμοποιούν περισσότερο συναισθηματικές στρατηγικές σε σχέση με τους πρωτοετείς φοιτητές. Τέλος οι φοιτητές με υψηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις φαίνεται να χρησιμοποιούν στρατηγικές εστιασμένες στη διαχείριση του προβλήματος. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν τη σχέση μεταξύ δημογραφικών παραγόντων και στρατηγικών διαχείρισης στρες καθώς και θετική συσχέτιση μεταξύ στρατηγικών εστιασμένων στη διαχείριση του προβλήματος και ακαδημαϊκής επίδοσης. Περαιτέρω έρευνα μπορεί να οδηγήσει στην εφαρμογή αποτελεσματικών στρατηγικών για την αντιμετώπιση του ακαδημαϊκού στρες που βιώνει η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η επίδραση του ενήλικου δεσμού στην αναβλητικότητα φοιτητών μέσω της ρύθμισης του συναισθήματος: Ο προστατευτικός ρόλος των στρατηγικών μάθησης.

Θεόδωρος Γιοβαζολιάς, Παναγιώτης Μπίτσιος, Ελένη Καζαντζάκη & Ελευθέριος Κουμάκης
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τα τελευταία χρόνια η έρευνα στον φοιτητικό πληθυσμό έχει στραφεί στο φαινόμενο της αναβλητικότητας. Σύγχρονα ευρήματα υποστηρίζουν ότι πάνω από το 50% των φοιτητών αναβάλλει σταθερά, με άμεση επίδραση στην καθημερινή λειτουργικότητά τους αλλά και στην ολοκλήρωση του κύκλου των σπουδών τους. Ο τύπος δεσμού παρέχει ένα πλαίσιο αναφοράς για την κατανόηση της αναβλητικότητας, παρόλα αυτά λίγα είναι γνωστά για το μηχανισμό επίδρασης στο συγκεκριμένο φαινόμενο. Για παράδειγμα, η ρύθμιση του συναισθήματος έχει αναγνωριστεί ως ένα χαρακτηριστικό το οποίο επιδρά στην ακαδημαϊκή επίτευξη και αποτελεσματικότητα σε εφηβικό και φοιτητικό πληθυσμό. Επίσης, η σχετική έρευνα έχει στραφεί σε παράγοντες οι οποίοι μπορούν να λειτουργήσουν προστατευτικά στην εμφάνιση αναβλητικότητας στους φοιτητές, όπως για παράδειγμα οι αποτελεσματικές στρατηγικές μάθησης. Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει την έμμεση επίδραση των στρατηγικών ρύθμισης του συναισθήματος στη σχέση μεταξύ ενήλικου δεσμού και ακαδημαϊκής αναβλητικότητας σε ένα δείγμα ελλήνων φοιτητών. Επιπλέον στόχο αποτελεί η διερεύνηση των στρατηγικών μάθησης ως τροποποιητική μεταβλητή στο παραπάνω μοντέλο. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 538 πρωτοετείς φοιτητές/τριες του Πανεπιστημίου Κρήτης ($M.O_{\etaλικίας} = 18.48$ έτη, 83% γυναίκες) οι οποίοι συμπλήρωσαν μια Κλίμακα Ενήλικου Δεσμού, μια κλίμακα Στρατηγικών Μάθησης, μια κλίμακα Ρύθμισης του Συναισθήματος και μια κλίμακα Ακαδημαϊκής Αναβλητικότητας. Από τον έλεγχο του τροποποιητικού διαμεσολαβητικού μοντέλου (moderated-mediation model) επιβεβαιώθηκε ότι οι στρατηγικές ρύθμισης του συναισθήματος ασκούν έμμεση επίδραση στη σχέση μεταξύ ενήλικου δεσμού και αναβλητικότητας και ότι οι στρατηγικές μάθησης (κυρίως η οργανωμένη και η βαθιά μάθηση) μπορούν να λειτουργήσουν προστατευτικά σε αυτή τη σχέση. Τα αποτελέσματα συζητούνται στη βάση μελλοντικών ερευνητικών σχεδιασμών αλλά και αποτελεσματικών παρεμβάσεων στα πλαίσια του θεσμού της συμβουλευτικής φοιτητών.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 33 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1

Εργαλεία ψυχοδυναμικής θεραπείας ή οδευόντας προς το ασυνείδητο

Προεδρείο: Πήλιος- Δημήτρης Σταύρου, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Έλεγχος ερωτημάτων εργαλείου διάκρισης της αντίληψης μεταφορών με λακανική ψυχαναλυτική ανάγνωση στον «Κρητικό» του Διονυσίου Σολωμού

Χαράλαμπος Ρισβάς

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στην έρευνα αυτή, έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί η διακριτική ισχύς των ερωτημάτων ενός αυτοσχέδιου εργαλείου για δυο ομάδες συμμετεχόντων ως προς την δομική (λακανική) ψυχαναλυτική ερμηνεία ορισμένων μεταφορών του ποιήματος «Ο Κρητικός» του Διονυσίου Σολωμού. Η διερεύνηση της διακριτικής ισχύος των ερωτημάτων βασίστηκε στον έλεγχο της συνάφειας μεταξύ της προγενέστερης ενημερότητας των συμμετεχόντων στη δομική ψυχανάλυση και στην απάντηση για κάθε ξεχωριστό ερώτημα. Με βάση την ανασκόπηση της νευροβιολογικής, γνωστικής και ψυχαναλυτικής βιβλιογραφίας, αναμενόταν πως η ανάγνωση του «Κρητικού» θα μπορούσε να γίνει με τη βοήθεια της λακανικής ερμηνευτικής και πως αναμένεται συνάφεια μεταξύ της προγενέστερης ενημερότητας και της αντίληψης των μεταφορών· ως εκ τούτου θα υπήρχαν ερωτήματα που θα διέκριναν τις δυο ομάδες. Το δείγμα της έρευνας απετέλεσαν 73 άτομα που χωρίστηκαν σε δυο ομάδες: σε 21 «άτομα ψυχαναλυτικά ενήμερα» (Ομάδα 1) και 52 «άτομα μη ψυχαναλυτικά ενήμερα» (Ομάδα 2). Χορηγήθηκε στους συμμετέχοντες αυτούς ένα αυτοσχέδιο εργαλείο για τη μέτρηση των εννοιολογικών μεταφορών στο εξεταζόμενο ποίημα. Τα αποτελέσματα έδωσαν μια υψηλότερη, κατά το πλείστον, διακριτική δύναμη στα ερωτήματα που αφορούσαν την προβληματική της «Γυναίκα», με υψηλότερη τη διακριτική δύναμη του item 4.3, ενώ χαμηλές προς μέτριες αναδείχθηκαν οι συνάφειες των μεταβλητών στα ερωτήματα των ενοτήτων για τον «Ήχο» και το «Θέμα του Αδάμ». Τα ευρήματα του ελέγχου ερωτημάτων συζητούνται με βάση τη σχετική βιβλιογραφία για την ψυχαναλυτική ερμηνεία της ποίησης του Σολωμού και του «Κρητικού», με τη βοήθεια μειζόνων κειμένων δομικής ψυχανάλυσης, διακεκριμένων φιλολογικών εργασιών και με την αξιοποίηση των επίσης αυτοσχέδιων θεωρητικών κριτηρίων βαθμολόγησης του εργαλείου.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Εθισμός στα βιντεοπαιχνίδια: Η αποτελεσματικότητα της ψυχοδυναμικής ψυχοθεραπείας σε έναν έφηβο που παρουσιάζει εθισμό στα βιντεοπαιχνίδια, χαμηλή αυτοεκτίμηση και επιθετική συμπεριφορά

Πήλιος-Δημήτρης Σταύρου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, University Paris Descartes - Sorbonne

Η παρούσα μελέτη περίπτωσης αφορά σε έναν έφηβο με συμπτώματα εθισμού στα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Ο έφηβος αυτός παρουσίαζε έντονη επιθετική συμπεριφορά προς την οικογένειά του και τάσεις κοινωνικής απόσυρσης και απομόνωσης. Βασιζόμενοι στις προσεγγίσεις αναφορικά με τον εθισμό στα βιντεοπαιχνίδια, την αυτοεκτίμηση και τη λειτουργία της ψυχοποίησης (mentalization), μελετήσαμε τη συνάρτηση του εθισμού του εφήβου με τη χαμηλή αυτοεκτίμησή του και τις νοητικές αναπαραστάσεις του (mental representations). Επιπλέον, αξιολογήσαμε την αποτελεσματικότητα της ψυχοδυναμικής ψυχοθεραπείας, σε μια πορεία δύομισι ετών, στην αντιμετώπιση του εθισμού, στοχεύοντας διαμέσου αυτής στη βελτιστοποίηση των επιπέδων της αυτοεκτίμησης και στην αλλαγή της επιθετικής συμπεριφοράς του εφήβου. Η συνδυαστική χορήγηση τριών προβολικών δοκιμασιών, συγκεκριμένα του Thematic Apperception Test (TAT), του Kinetic Family Drawing (KFD) και του Family Apperception Test (FAT), αλλά και της κλίμακας αυτοεκτίμησης του Rosenberg (Rosenberg Self-Esteem Scale, RSES), μας βοήθησε να καθορίσουμε στην αρχή της ψυχοθεραπείας την ψυχοσυναισθηματική κατάσταση του εφήβου και την αυτοεκτίμησή του. Οι ίδιες δοκιμασίες χορηγήθηκαν και στην τελευταία συνεδρία προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη προόδου στον έφηβο και η συμβολή της ψυχοθεραπείας σε αυτή. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της πρώτης συνεδρίας, χρησιμοποιήσαμε το ερωτηματολόγιο της Κλίμακας Εθισμού στα Βιντεοπαιχνίδια των Lemmens et al. (2009), προκειμένου να εκτιμήσουμε την ψυχοσυναισθηματική κατάσταση του εφήβου και τον εθισμό του στα βιντεοπαιχνίδια. Οι απαντήσεις του εφήβου στην πρώτη συνεδρία ήταν ενδεικτικές τόσο του εθισμού του στα βιντεοπαιχνίδια και της επιθυμίας του για απομόνωση και απόσυρση, όσο και της επιθετικής του συμπεριφοράς προς την οικογένειά του. Μετά την ολοκλήρωση της δύομισι ετών ψυχοθεραπείας, τα ευρήματα ήταν διαφορετικά. Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα των παραπάνω δοκιμασιών στην τελευταία συνεδρία ήταν ενδεικτικά της θετικής επίδρασης της ψυχοδυναμικής ψυχοθεραπείας στον έφηβο, οδηγώντας τον στην απαρτίωση της αυτοεκτίμησής του, στη μείωση της επιθετικής συμπεριφοράς του, στη βελτιστοποίηση των σχέσεών του με την οικογένειά του και της κοινωνικοποίησης του, και, καταληκτικά, στην απεξάρτησή του από τα βιντεοπαιχνίδια.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Η Σύνθεση της Χρήσης Ιχνογραφήματος και της Επιλογής Κάρτας ως Μέσο Αναστοχασμού των Εκπαιδευόμενων Ειδικών Ψυχικής Υγείας στη Διδασκαλία Εισαγωγικών Εννοιών του Ψυχαναλυτικού Μοντέλου

Αφροδίτη Παπαϊωάννου-Σπυρούλια

ΚυΨέλη Research Center, Επιστημονικό Κολλέγιο Ελλάδος, Κέντρο Συστημικής-Οικογενειακής Συμβουλευτικής «Ψυχοησίδα»

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της χρησιμότητας υιοθέτησης του ιχνογραφήματος σε συνδυασμό με την επιλογή κάρτας ως ενισχυτικού μέσου στη διαδικασία διδασκαλίας εισαγωγικών εννοιών του ψυχαναλυτικού μοντέλου σε εκπαιδευόμενους ειδικούς ψυχικής υγείας. Η εν λόγω σύνθεση μορφών Τέχνης στην εκπαίδευση αφορμάται από την πρόσφατη παγκόσμια βιβλιογραφία αναφορικά με την υπόθεση περί σημαντικότητας της χρήσης των μορφών Τέχνης στη συμβουλευτική/ψυχοθεραπευτική διαδικασία. Για τη διερεύνηση της παραπάνω υπόθεσης, ενσωματώθηκε στη διδασκαλία εισαγωγικών εννοιών στην Ψυχανάλυση μια βιωματική άσκηση, όπου έγινε σύνθεση των ανωτέρω μορφών Τέχνης για την κατανόηση της εννοιολογικής τριπλής «Εκείνο - Εγώ - Υπερεγώ». Στο πρώτο μέρος, οι εκπαιδευόμενοι (N=123: 49 άνδρες, 74 γυναίκες) ρωτήθηκαν αναφορικά με το τι τους κάνει νόημα όταν ακούνε αυτές τις έννοιες. Στο δεύτερο μέρος, κλήθηκαν να απεικονίσουν με ιχνογράφημα την έννοια που τους κάνει περισσότερο νόημα. Στο τρίτο μέρος, τους ζητήθηκε να επιλέξουν μία από τις κάρτες ποικίλης θεματολογίας που κρίνουν ως πιο οικεία στη γνώση, στις σκέψεις ή/και στο συναίσθημα που αποκόμισαν από τη βιωματική άσκηση. Τέλος, όποιος ήθελε μπορούσε να μοιραστεί την εμπειρία του στην ευρύτερη ομάδα. Με τη βιωματική άσκηση προέκυψε η κατανόηση των βασικών ψυχαναλυτικών εννοιών μέσω του ουσιαστικού αναστοχασμού των συμμετεχόντων: η ποιοτική ανάλυση των αποκρίσεών τους μπορεί να συνοψισθεί στο ότι η εισαγωγή των ανωτέρω μορφών Τέχνης στην εκπαίδευσή τους συνέβαλε στην «κινητοποίηση ενός διαλόγου με τον εαυτό τους» και στη δυνατότητα «να αφουγκραστούν τον εαυτό τους σε σχέση με τα «θέλω» και τα «πρέπει» τους με δημιουργικό, αποκαλυπτικό και ευχάριστο τρόπο. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 96,2% των συμμετεχόντων τόνισε πόσο τους κινητοποίησε η διαδικασία τόσο για τη θεωρητική κατάρτισή τους όσο για τον αναστοχασμό των ιδίων ως ψυχικές σκευές. Βάσει των παραπάνω, προτείνεται η περαιτέρω διερεύνηση της χρήσης μορφών Τέχνης στην εκπαιδευτική διαδικασία του συγκεκριμένου πεδίου, κυρίως αναφορικά με την κινητοποίηση των εκπαιδευόμενων για αναστοχασμό και εποπτεία.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

«Ο ζωντανός κόσμος του ονείρου»: Το υποκείμενο που ονειρεύεται δεν ξεχνά

Μαρία Αντωνοπούλου

Paris Diderot-Université Sorbonne Paris Cité

Τι είναι αυτό που ζωντανεύει όταν το υποκείμενο κοιμάται; Τι έρχεται να αποκαλύψει το όνειρο για τον κόσμο του υποκειμένου; Όταν το υποκείμενο ξυπνά τι παραμένει ζωντανό από αυτό που ονειρεύτηκε; Θα προσεγγίσουμε αυτά τα ερωτήματα στηριζόμενοι στην διδακτορική μας διατριβή που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Paris Diderot, θέμα της οποίας αποτελεί η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο όνειρο και στην ψυχική δομή. Βασική μας υπόθεση είναι ότι στο όνειρο ζωντανεύει κάτι από την υποκειμενικότητα και ότι το όνειρο φέρει μια διαγνωστική αξία που μπορεί να αποτελεί σημείο αναφοράς στην κλινική του υποκειμένου. Στα πλαίσια της έρευνάς μας μελετήσαμε τα όνειρα που δεν περνούν στη λήθη («άληθη» όνειρα) καθώς και τα όνειρα που ανακοινώνουν την απαρχή ή και την επιστροφή μιας συμπτωματολογίας. Ακόμη, διερευνήσαμε την ονειρική παραγωγή σε περιπτώσεις νέυρωσης καθώς και την ονειρική παραγωγή σε περιπτώσεις ψύχωσης. Προκειμένου να διερευνήσουμε τις βασικές μας υποθέσεις προχωρήσαμε σε μια έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε σε ψυχιατρικές μονάδες στην Αθήνα και στο Παρίσι. Μέσα από μια σύντομη θεωρητική διαδρομή θα παρουσιάσουμε τις βασικές θέσεις που στηρίζουν το θεωρητικό μας οικοδόμημα και στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τη μελέτη μιας περίπτωσης που επιβεβαιώνει τον τρόπο με τον οποίο το όνειρο μπορεί μεταξύ άλλων ψυχικών μορφωμάτων να συμπεριλαμβάνεται στην κλινική διάγνωση και πρακτική. Το όνειρο παραμένει ο φρουρός του ύπνου, της ασυνείδητης λειτουργίας και της υποκειμενοποίησης. Αυτό που ζωντανεύει στο όνειρο έρχεται να φωτίσει κάποιες διαστάσεις από το «ψυχικό» και να προσανατολίσει τον κλινικό ψυχολόγο-ψυχοθεραπευτή στην πρακτική του.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

13:00 - 14:30 // ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 34 // ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2

Εξάρτηση και απεξάρτηση

Προεδρείο: **Κατερίνα Φλωρά**, Πανεπιστήμιο Νεάπολης

Συνύπαρξη ουσιοεξάρτησης και ενασχόλησης με τυχερά παιχνίδια ή στοιχηματισμό: Οι επιπτώσεις από την ίδρυση του πρώτου αδειοδοτημένου καζίνο στην Κύπρο

Πλατρίτης Κυριάκος & Ελευθερία Καζαμία

Κυπριακό Ινστιτούτο Ψυχοθεραπείας

Η λειτουργία του πρώτου αδειοδοτημένου καζίνο στην Κύπρο αποτέλεσε και την αφορμή για την υλοποίηση της παρούσας έρευνας η οποία εξετάζει τον βαθμό που ορισμένοι χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών έχουν προσκολληθεί στην ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό. Στην έρευνα έλαβαν μέρος χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών που εξυπηρετήθηκαν τουλάχιστον για περίοδο ενός μήνα από θεραπευτικά κέντρα που παρέχουν υπηρεσίες απεξάρτησης με την έγκριση της Αρχής Αντιμετώπισης Εξαρτήσεων Κύπρου. Συνολικά στην έρευνα συμμετείχαν 40 ενήλικα πρόσωπα με ιστορικό χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναφέρονται ανάμεσα σε άλλα και στα εξής: (α) το μέσο πρόσβασης στα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό (αδειοδοτημένο καζίνο, μη αδειοδοτημένο καζίνο, καζίνο στα κατεχόμενα, διαδίκτυο, πρακτορείο στοιχημάτων, ιππόδρομος, πλανόδιος λαχειοπώλης), (β) τη συχνότητα ενασχόλησης με τα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό, (γ) την επίδραση της χρήσης ουσιών στην επιθυμία για ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό, (δ) την επίδραση που ασκεί η ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό στην απώλεια χρημάτων, την πρόκληση προβλημάτων στις σχέσεις με στενά πρόσωπα, την πρόκληση στεναχώριας ή άλλης ψυχικής αναστάτωσης, την πρόκληση σεξουαλικών προβλημάτων, (ε) την επίδραση που ασκεί η ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό στην επιθυμία για χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, (στ) την επίδραση που ασκεί η χρήση ή η στέρηση ουσιών στην επιθυμία για ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό. Το κυριότερο συμπέρασμα που εξάγεται από τα ευρήματα της έρευνας ενισχύει τη θέση που εκφράστηκε και από άλλους ερευνητές ότι τα άτομα με ενεργό ιστορικό χρήσης ουσιών εξάρτησης τείνουν να εκδηλώνουν προβληματική ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό. Το πρώτο κυπριακό αδειοδοτημένο καζίνο συγκαταλέγεται ανάμεσα στους παράγοντες που ευνοούν την εκδήλωση προβληματικής ενασχόλησης με τα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό ευάλωτων ομάδων όπως είναι τα άτομα με ιστορικό ουσιοεξάρτησης.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ένα πρόγραμμα πρόληψης της προβληματικής ενασχόλησης των νέων με τα τυχερά παιχνίδια και τον στοιχηματισμό

Κατερίνα Φλωρά, Άγγελος Τιτσιδής, Έλενα Πέτρου & Βιολέττα Χριστοφί
Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

Η παρούσα μελέτη έχει σκοπό την εφαρμογή και αξιολόγηση μιας ολοκληρωμένης παρέμβασης για την πρόληψη της προβληματικής ενασχόλησης των νέων ενηλίκων με τα τυχερά παιχνίδια. Η παρέμβαση περιλαμβάνει εκπαιδευτικές τεχνικές που στόχο έχουν να αυξήσουν την ακριβή γνώση σχετικά με τα τυχερά παιχνίδια, να μειώσουν τις σχετικές διαστρεβλώσεις, την αισιόδοξη στάση για την κερδοφορία μέσω του παιχνιδιού καθώς και τις προληπτικές πεποιθήσεις. Αναφορικά με τη μεθοδολογία, η παρέμβαση περιλαμβάνει δύο κύρια μέρη: α) στο πρώτο που ονομάζεται «Παιχνίδι ή Τζόγος; Γνώση και Συμπεριφορά», το οποίο στοχεύει στην γνώση θεμάτων σχετικών με τα τυχερά παιχνίδια και τις πιθανότητες, και β) στο δεύτερο που ονομάζεται «Το Κόστος από τα Τυχερά Παιχνίδια και οι Διαστρεβλωμένες Πεποιθήσεις γι' αυτά». Συμμετέχοντες στην παρέμβαση ήταν 22 νέοι 18-35 ετών στην Κύπρο. Για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της παρέμβασης διενεργήθηκε προ-μέτρηση και μετα-μέτρηση με τα εργαλεία South Oaks Gambling Screen (Lesieur & Blume, 1993), Questionnaire of Attitudes and Knowledge About Gambling (Ferland et al., 2002), Gambler's Fallacy Task (Primi & Chiesi, 2011), Gambling Attitude Scale (GAS, Delfabbro & Thrupp, 2003) και Superstitious Thinking Scale (Kokis et al., 2002). Τα αρχικά αποτελέσματα έδειξαν χαμηλά ποσοστά προβληματικής ενασχόλησης με τα τυχερά παιχνίδια, μέτριο βαθμό παρανοήσεων σχετικά με τον τζόγο, σε υψηλό βαθμό πεποιθήσεις ότι ο τζόγος δεν είναι οικονομικά αποδοτικός, μικρό βαθμό προλήψεων, μικρό βαθμό θετικών στάσεων σχετικά με τον τζόγο και μικρό βαθμό πλάνης για τα τυχερά παιχνίδια. Επιπρόσθετα, υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις δυο μετρήσεις. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ένα πρόγραμμα πρόληψης της προβληματικής ενασχόλησης με τα τυχερά παιχνίδια που βασίζεται στην τροποποίηση των λανθασμένων και των προληπτικών πεποιθήσεων μπορεί να είναι αποτελεσματικό. Τα αποτελέσματα συζητούνται στη βάση της αξιοποίησης των δεδομένων αυτών και στο σχεδιασμό μιας ευρύτερης παρέμβασης πρόληψης.

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

Ομαδικές παρεμβάσεις σε γονείς ενήλικων εξαρτημένων από οπιοειδή: Διερεύνηση της συμβολής του Προγράμματος Υποστήριξης Οικογένειας του ΟΚΑΝΑ στη βελτίωση της λειτουργίας της οικογένειας και στην πορεία της θεραπείας εξάρτησης των παιδιών

Π. Καρακούλα, Α. Κίτσιου, Χ. Τσατσαρώνη, Ε. Κουκίδης, Μ. Κόνια, Μ. Κουρλή, Θ. Θαλασσινού & Α. Μίχα
ΟΚΑΝΑ

Το Πρόγραμμα Υποστήριξης Οικογένειας (ΠΥΟΙΚ) του ΟΚΑΝΑ παρέχει υπηρεσίες στους γονείς των ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα με την εξάρτηση από οπιοειδή και συμμετέχουν στα θεραπευτικά Προγράμματα Υποκατάστασης (ΠΥ) του ΟΚΑΝΑ. Οι παρεμβάσεις του συνίστανται σε μια σειρά προκαταρκτικών ατομικών συνεδριών που οδηγούν στην ένταξη των γονέων σε ομάδες υποδοχής, συμβουλευτικής και θεραπείας - διαδοχικά ή/και ανάλογα με το αίτημα και την ετοιμότητα του καθένα να εμπλακεί. Σε αυτή την έρευνα στόχος ήταν: α. η επιβεβαίωση των ευρημάτων προηγούμενων ερευνών που αναφέρουν διαφορές ως προς τη λειτουργία (συνοχή, ευελιξία, επικοινωνία, ικανοποίηση) των οικογενειών με εξαρτημένο μέλος από αυτές του γενικού πληθυσμού, β. η διερεύνηση διαφορών στον τρόπο που αντιλαμβάνονται τη λειτουργία της οικογένειας προέλευσής τους οι ίδιοι οι εξαρτημένοι, αφ' ενός, και οι γονείς τους, αφ' ετέρου, γ. η διερεύνηση της συμβολής των ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων που δέχονται οι γονείς στη θεραπεία των παιδιών τους, και δ. η αξιολόγηση της συμβολής των ίδιων παρεμβάσεων στη βελτίωση της συνολικής λειτουργίας της οικογένειας. Για τη συγκέντρωση και ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι. Πιο συγκεκριμένα, χορηγήθηκε το Family Adaptability and Cohesion Scales (FACES) και πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις που αναλύθηκαν θεματικά. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με προηγούμενες έρευνες και συστημικές θεωρίες για τη λειτουργία των οικογενειών.

Η συγκρότηση της ταυτότητας των Ειδικών Θεραπευτών (πρώην χρηστών) που εργάζονται σε Θεραπευτικά Προγράμματα Απεξάρτησης και η χρήση της αυτοαποκάλυψης, όπως αυτή πηγάζει από τη βιογραφική γνώση και επηρεάζεται από το επαγγελματικό τους πλαίσιο

Σοφία Θανασούλα
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Το παρόν ποιοτικό ερευνητικό εγχείρημα μελετά τον τρόπο συγκρότησης της ταυτότητας των ειδικών θεραπευτών· των πρώην χρηστών ψυχοτρόπων ουσιών που, έχοντας αποφοιτήσει από αναγνωρισμένο από το νόμο Θεραπευτικό Πρόγραμμα Απεξάρτησης, εργάζονται ως θεραπευτές ή/ και σύμβουλοι εξαρτήσεων. Η εν λόγω έρευνα επικεντρώνεται στο πώς δομούνται οι ταυτότητες του εξαρτημένου και μη εξαρτημένου εαυτού προκειμένου να οδηγήσουν στη συγκρότηση της ταυτότητας του ειδικού θεραπευτή. Επιπλέον, η μελέτη διερευνά τη χρήση της αυτοαποκάλυψης ως θεραπευτικού εργαλείου. Σκοπός της έρευνας είναι να αναδειχθούν τα βιώματα και οι νοηματοδοτήσεις που αποδίδονται στην ταυτότητα του ειδικού θεραπευτή. Ως εκ τούτου, εφαρμόστηκε η Ερμηνευτική Φαινομενολογική Ανάλυση και διεξήχθησαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις με άνδρες ειδικούς θεραπευτές, εργαζόμενους στον Ο.ΚΑ.ΝΑ. και το ΚΕ.Θ.Ε.Α. Τα αναδυόμενα υπερθέματα της έρευνας είναι τα εξής: 1) «Η αναμέτρηση με τον θάνατο» όπου περιλαμβάνεται η συγκρότηση και η ρήξη με την ταυτότητα του εξαρτημένου εαυτού, 2) «Νικώντας τον θάνατο»

Κυριακή 19 Μαΐου 2019

όπου απαντάται η συγκρότηση της ταυτότητας του μη εξαρτημένου εαυτού και του ειδικού θεραπευτή και 3) «Η αναμέτρηση με την ζωή» όπου περιλαμβάνει τη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας του ειδικού θεραπευτή υπό την επίδραση του στίγματος και της αυτοαποκάλυψης. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν τον καταλυτικό ρόλο του θανάτου και του στίγματος ως φορέων ταυτοτικής αλλαγής. Επιπρόσθετα, αναλύεται η επίδραση της αυτοαποκάλυψης της ερευνήτριας ως πρώην χρήστριας στην ερευνητική σχέση και διαδικασία. Τέλος, παρουσιάζεται η σύνδεση μεταξύ έρευνας και θεραπείας ως προς την επίδραση της αυτοαποκάλυψης και του στίγματος. Οι περιορισμοί της παρούσας μελέτης και οι προτάσεις για μελλοντικές έρευνες επίσης παρατίθενται.

Θεραπεία απεξάρτησης σε καθεστώς εγκλεισμού: Η οπτική των κρατουμένων - θεραπευομένων. Μία μελέτη ερμηνευτικής φαινομενολογικής ανάλυσης

Εύα Δερμάτη

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η παρούσα ποιοτική έρευνα μελετά τη βιωμένη εμπειρία της θεραπείας απεξάρτησης στο πλαίσιο της φυλακής στην Ελλάδα, από την οπτική των κρατουμένων- θεραπευομένων. Η εμπειρία της θεραπείας απεξάρτησης κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού είναι αλληλένδετη με το περιβάλλον της φυλακής, εγείροντας σημαντικά ερωτήματα για το κατά πόσο είναι δυνατό ένα πλαίσιο εξουσίας και ανελευθερίας, όπως η φυλακή, να αποτελέσει ταυτόχρονα ένα κατάλληλο περιβάλλον θεραπείας. Η έρευνα εστιάζει πρωτίστως στη μελέτη της επίδρασης της δυναμικής του εγκλεισμού στη θεραπευτική διαδικασία απεξάρτησης. Σκοπός είναι να κατανοηθούν σε βάθος οι εμπειρίες των ερευνητικών υποκειμένων και τα νοήματα που αποδίδονται σε αυτές. Για το λόγο αυτό η έρευνα διενεργήθηκε υπό το πρίσμα της Ερμηνευτικής Φαινομενολογικής Ανάλυσης. Πραγματοποιήθηκαν ημι-δομημένες ποιοτικές συνεντεύξεις με άνδρες κρατούμενους, μέλη του Κέντρου Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατουμένων Ελεώνα Θηβών (ΚΑΤΚΕΘ). Από την ανάλυση του εμπειρικού υλικού αναδύθηκαν τρία υπερ-θέματα: (1) Τοξικομανία και ποινικός εγκλεισμός: Η προβληματική της απεξάρτησης, (2) Θεραπεία απεξάρτησης σε καθεστώς ανελευθερίας: Δυσκολίες και αντιφάσεις στη βάση διαφοροποιημένων εμπειριών, και (3) Εμβαθύνοντας στη θεραπευτική διαδικασία. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν την επίδραση συγκεκριμένων πτυχών της εμπειρίας του εγκλεισμού και της τοξικοεξάρτησης στη λήψη της απόφασης για θεραπεία και ρίχνουν φως στον τρόπο που ο εγκλεισμός υπεισέρχεται και επενεργεί στη θεραπευτική διαδικασία. Επιπρόσθετα, η έρευνα συμβάλλει στον εμπλουτισμό της γνώσης μας για τον τρόπο που οι θεραπευόμενοι βιώνουν και νοηματοδοτούν βασικές συνιστώσες της θεραπείας απεξάρτησης, όπως την ψυχοθεραπεία και την ομαδική θεραπεία. Τέλος, παρουσιάζεται το κυρίαρχο μοτίβο αφήγησης των ερευνητικών υποκειμένων. Οι βασικοί περιορισμοί της έρευνας παρατίθενται και γίνονται προτάσεις για μελλοντικές μελέτες.

17^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας

Ευρετήριο

A

Alina Lungu Monica	317
Anthimou Antreas	222
Asendorpf Jens	113
Augoustinos Martha	224

B

Bauman Sheri	125
Blakey E.	196, 197
Botonaki Eirini	60
Brunila Kristiina	283
B.Vivas A.	196

C

C.-Chen S.	98
Chrysochoou E.	197
Ciccognani Elvira	406

D

Drapeau Martin	114, 146
----------------	----------

G

Gallego Carlos	253
Grabowski Joachim	281

H

Hareli Shlomo	355
Hess Ursula	355
Honkasilta Juho	283

K

Kantaridou Zoe	65
Kosmidis Mary H.	131
Koutsogiorgi Chrystalla	222

L

Laketa A.	196, 197
Limbert Caroline	257, 324
Luna Beatriz	184

M

Machili Ifigeneia	65
Manou Panagiota - Ilianna	101
March Evrim	131
Michaelides Michalis P.	222
Montgomery Anthony	46, 277, 420
Mrvoljak-Θεοδωροπούλου Ιρίνα	321

N

Noak Peter	406
------------	-----

O

Ornat Susana López	253
--------------------	-----

P

Papadopoulou Iris	65
Pohl Judith	355

R

Richardson Clive	164
Rusconi P.	98

S

Santangelo Nicola	317
Šerek Jan	406
Sools Anneke	395
Staios Mathew	131
Stolwyk Renerus J.	131
Studenica A.	196, 197

T

Tommasoni Rosella	315 317
-------------------	---------

V

Vivas A. B.	197
-------------	-----

A

Αβρααμίδης Μάριος	120
Αβρααμίδου Μαρία	194
Αγγελοπούλου Παρασκευή	54
Αγραφιώτη Νεκταρία - Φιλίτσα	26, 354
Αγραφιώτη Νεκταρία-Φιλίτσα	178
Αγρέβη Αλεξάνδρα	89
Αδαμίδου Μαρία Απολλώνια	49
Αδαμοπούλου Ειρήνη	162
Αδάμ Σοφία	154
Άδωνης Μ.	38
Αθανασιάδου Βασιλική	391
Αθανασιάδου Κυριακή	44
Αθανασιάδου Χριστίνα	126, 358
Αθανασίου Έλενα	294, 384
Αθανασόπουλος Βασίλειος	67
Αθανασοπούλου Ευαγγελινή	337, 363
Αλεξανδρή Γ.	164
Αμπακούμκιν Γεώργιος	141, 170
Αμπατζόγλου Αικατερίνη	294
Αναγνωστόπουλος Φώτιος	110
Αναστασία Μαυρίδου	230
Ανδρεούλη Ελένη	194
Αντωνιάδου Αναστασία	205
Αντωνιάδου Ναυσικά	150
Αντωνίου Αλέξανδρος - Σταμάτιος	36
Αντωνίου Αλέξανδρος-Σταμάτιος	216, 218, 388, 389, 419
Αντωνίου Φ.	233
Αντωνίου Φαίη	238, 302
Αντωνοπούλου Αικατερίνη	28, 45
Αντωνοπούλου Μαρία	429
Απέργη Φωτεινή-Σόνια	138
Απτεσλής Νικόλαος	237, 336
Αραμπατζής Ιωάννης	374
Αρβανίτη Αικατερίνη	347
Αρβανίτης Αλέξιος	219, 275, 278
Αργυροπούλου Αικατερίνη	327, 328, 329, 331
Αργυρούδη Ανθή	369
Αρετούλη Ελένη	384

Αρετούλη Ελένη	136, 294
Αρναουτάκη Εριέττα Χριστίνα	105
Αρσένη Αναστασία	202
Αρτέμη Τώνια-Φλέρυ	189
Ασημακοπούλου Φωτεινή	367
Ασπράδακης Κ.	39
Αστερή Β.	235

B

Βαβέτση Σοφία	260
Βαβουγιός Διονύσης	414, 415
Βαϊτση Δήμητρα	264
Βάκρου Αντιγόνη	424
Βαλουγεώργη Μαρία	265
Βαμβακοπούλου Ελένη	136
Βαμβακούση Ξένια	378
Βαρβάρα Αναστασία	260
Βαρσάμη Σουλτάνα	347
Βασιλικός Ερρίκος	124
Βασιλόπουλος Στέφανος	177
Βατάκη Αργυρώ	123
Βατού Αναστασία	73
Βέλλης Π.	398
Βέλλιου Έλλη	26, 178, 354
Βερβέρας Νικόλαος	26, 178, 354
Βήλου Ειρήνη	294, 384
Βιντζηλαίου Βασιλική	366
Βλάχα Ουρανία	411
Βλασσοπούλου	261
Βλάχος Φ.	215, 393
Βλάχου Αναστασία	246
Βλάχου Βασιλική	365
Βλειώρας Γ.	39
Βλειώρας Γιώργος	299
Βόλτσης Σπύρος	351, 352, 353
Βοσνάκη Αναστασία	365
Βοσνιάδου Στέλλα	377, 379
Βούλγαρη Γεωργία	40
Βουλγαρίδου Ιωάννα	152
Βουλτσίδης Π.	271
Βουρδούκα Σοφία	179, 288

Βουτσινά Μαρία	160	Γκογκίδης Γιώργος	203
Βρακάς Γεώργιος	30, 332	Γκόλια Αικατερίνη Κ.	71
Γ			
Γαβριηλίδου Ευθυμία	136	Γκορρέα Ανιέζα	305
Γαζή Αγγελική	271, 274	Γκουτζουρέλα Σταματία	42
Γαλανάκη Ευαγγελία	298, 302	Γκουτσίδου Ειρήνη-Κυριακή	347
Γαλανάκης Μιχάλης	128, 145, 146	Γούλα Μαρία	351, 352, 353
Γαλανοπούλου Αθηνά Βασιλίνα	90	Γρηγοριάδης Αθανάσιος	73
Γαρδικιώτης Αντώνης	226, 273, 367, 369	Γρηγοριάδης Νικόλαος	294, 384
Γενά Α.	62	Γωνίδα Ελευθερία	148, 210, 214, 262, 307, 383
Γενά Αγγελική	241	Γωνίδα Ελευθερία Ν.	229, 263
Γερονικόλα Νικολέττα	130	Δ	
Γεωργάκα Ευγενία	163, 343, 344, 346	Δαβάζογλου Αγγελική	217
Γεωργακλή Διονύσης	204	Δαδαλιάρης Αντώνιος Ν.	412
Γεωργαντά Κατερίνα	46, 277, 420	Δαδαλιάρης Αντώνιος Ν.	413
Γεωργιάδου Ιωάννα	246, 402	Δάλλα Β.	399
Γεωργιάδου Ξ.	38	Δανιηλίδου Αθηνά	349
Γεωργιάδου Σοφία	22	Δαουλιτζής Κωνσταντίνος Χρήστος	55, 56
Γεωργιάδου Τριανταφυλλιά	198	Δέα Αναστασία	144
Γεωργίου Αλέξανδρος	156	Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Βασιλική	32
Γεωργίου Αναστασία	77	Δέλλιου Μαρίνα	177
Γεωργίου Στέλιος Ν.	301	Δεμερούτη Ευαγγελία	117
Γεωργουλέας Γιώργος	309	Δερβένη Κωνσταντίνα	121
Γιαζιτζίδου Σοφία	239	Δερμάτη Εύα	433
Γιαλιράκη Πόπη	366	Δερμιτζάκη Ειρήνη	264
Γιαννόγλου Σοφία	260	Δερμιτζάκη Ιρήνη	249
Γιαννοπούλου Ευμορφία	207	Δημάκας Δημήτριος	26, 178, 354
Γιαννοπούλου Χρυσούλα	404	Δημακοπούλου Άννα-Θεοδώρα	204
Γιαννούλη Βαϊτσα	265	Δημάκος Ιωάννης	23, 281, 422, 424
Γιαννούλη Βασιλική	29, 30, 207, 332	Δημάκος Ιωάννης Κ.	211
Γιοβαζολιάς Θ.	165	Δημακουλέα Ε.- Μ.	39
Γιοβαζολιάς Θεόδωρος	33, 87, 166, 425	Δημέλλης Δήμος	245
Γιουμούκη Μ.	419	Δημητρακοπούλου Τ.	39
Γιώτσα Άρτεμις	287, 315, 317	Δημητριάδου Κική	158
Γιωτσίδ Βασιλική	51	Δημητροπούλου Παναγιώτα	42
Γιωτσίδη Βασιλική	146, 311, 312	Δημουλάς Ευριπίδης	26, 178, 354
Γκαρή Αικατερίνη	268, 269, 318, 319, 320, 321, 322	Δημουλάς Κωνσταντίνος	26, 178, 354
Γκέκα Μαρία	394	Διακογιώργη Κ.	234, 235
Γκινόπουλος Θεόφιλος	95, 98, 395	Διακογιώργη Κλεοπάτρα	231, 279
Γκικόκα Μάρα	265	Διακουμοπούλου Α.	161
		Διαμαντοπούλου Γεωργία	348, 350

Δικαίου Μαρία	303	Θεοδοσάκης Δημήτρης	288
Δογάνη Μυρσίνη	397	Θεοδοσάκης Δημήτριος	146
Δόση Ιφιγένεια	250	Θεοδωροπούλου Μαίρη	208
Δουδούμη Μαρία	254, 281	Θεοδώρου Μ.	292
Δουζένης Αθανάσιος	51	Θεοδώρου Μάριος	186
Δουλκέρη Τέσσα	387	Θεολόγη Βασιλική	387
Δροσινού Α.	62	Θεολογίτου Μαρία	314
		Θηβαίου Στυλιανή	26, 178, 354

E

Εβρένογλου Θ.	258
Ελισάβετ Χρυσοχόου	398
Εμβλωτής Αναστάσιος	269
Εσαγιάν Γκάρο	255, 351, 352, 353

Z

Ζακοπούλου Βικτωρία	335
Ζαμπάκας Κωνσταντίνος	26, 178, 354
Ζαμπετάκης Λεωνίδας	46
Ζαμπετάκης Λεωνίδας Α.	48
Ζαμπέτογλου Γεώργιος	26, 178, 354
Ζαφειριάδου Νέλλη	75
Ζαφειρόπουλος Κώστας	125
Ζαφειροπούλου Νίκη	287
Ζαχαρής Θωμάς	34, 61, 171, 400
Ζαχαριά Μαριάννα	407
Ζαχαροστυλιανάκη Ε.	271
Ζεργιώτης Ανδρέας	287, 316
Ζηκοπούλου Όλγα	94, 244
Ζήση Βασιλική	68, 183
Ζήση Θωμαή	68
Ζησοπούλου Βασιλική	26, 178, 354
Ζούμπου Ειρήνη	363
Ζουρνατζής Ε.	284
Ζυγούρης Νικόλαος Χ.	412, 414, 415, 416

H

Ηλίας-Αλέξανδρος Διαμαντής	404
----------------------------	-----

Θ

Θαλασσινού Θ.	432
Θαναπούλα Σοφία	432

I

ί	364
Ιατρίδης Τηλέμαχος	191
Ιεροδιακόνου-Μπένου Ιωάννα	385
Ίσαρη Φ.	247
Ίσαρη Φιλία	160, 312, 360
Ιωαννίδης Παναγιώτης	294, 384
Ιωαννίδου Δ.	423
Ιωαννίδου Δάφνη	18
Ιωάννου Μύρια	301

K

Καδιανάκη Ειρήνη	190, 194, 361
Καζάλη Ε.	271
Καζαμία Ελευθερία	430
Καζαντζάκη Ελένη	425
Καζή Σμαράγδα	298
Κακανιάρη Κωνσταντίνα	243
Κάκουρος Ευθύμιος	286
Καλαμάκης Διονύσιος	315
Καλέμης Κωνσταντίνος	159
Καλίρης Α.	247
Καλίρης Ανδρόνικος	327, 329, 330
Καλλινικάκης Ι.	161
Καλλινικάκης Ιωάννης	77
Καλλίρης Κωνσταντίνος	278
Καμπούρη Στυλιανή	333
Κάμπσιος Σπυρίδων	66, 182
Κανελλοπούλου Λίσσου	205
Καπατζιά Αναστασία	29
Καπετάνου Στυλιανή	400
Καποδίστρια Αναστασία	96, 102

Καραβία Σίσσυ	329	Κερτσοπούλου Κωνσταντίνα	90
Καραγεώργου Εύη	168, 172	Κιοσεόγλου Γρηγόρης	214, 263
Καραγιάννη Κυριακή	192	Κιπριτσιή Ειρήνη	153
Καραγιάννη Μαριάννα	118	Κίτσιου Α.	246, 432
Καραγιάννη Πολυτίμη	58	Κόζυβα Πασχαλίνα	22
Καραγιαννοπούλου Ευαγγελία	66, 67, 137, 182, 206	Κοκκινάκη Θεανώ	83, 175
Καράγκος Ευάγγελος	413	Κόκκινος Κωνσταντίνος	215, 342, 348
Καραϊσκού Μαρία	274	Κόκκινος Κωνσταντίνος Μ.	149, 150, 151, 152, 153, 217
Καρακούλα Π.	246, 432	Κοκκώλης Κ.	246
Καράλη Ε.	164	Κολοβός Κυριάκος	96, 102
Καραμανίδου Αθηνά	213	Κονά Κατερίνα	58
Καραμανώλη Περσεφώνη	199	Κόνια Μ.	432
Καραμπάς Κωνσταντίνος	373	Κορδούτης Παναγιώτης	55, 56, 114, 371
Καραμπατζάκη Δέσποινα	22	Κορμάς Κωνσταντίνος	293
Καραπά Στέλλα	346	Κορνηλάκη Αικατερίνα Ν.	81, 86
Καρασαββίδης Σάββας	295, 323	Κορώνη Χ.- Β.	39
Καρασαββίδου Ελπίδα	295	Κοσμίδου Μαίρη	294, 336, 384
Καργόπουλος Φίλιππος	133	Κοτζαμάνη Χρ.	212
Καρέλα Χριστίνα	25, 206	Κοτσώνη Κατερίνα	372
Καριτζής Αντώνης	133	Κουβαβά Σοφία	28, 45
Καρολίδου Σωτηρία	381	Κουβάκη Βασιλική	313
Καρούντζου Γεωργία	76, 142	Κουγιουμουτζάκης Γιάννης	81, 82
Καρούσου Αλεξάνδρα	134, 135, 210, 252, 253	Κουζιώκα Ελένη Βασιλεία	143
Κασάπογλου Ειρήνη	349	Κούκη Ευγενία Περιστερά	294, 384
Κασιμίδου Αναστασία	100	Κούκη Ευγενία-Περιστερά	128
Κασσέρη Μαρία	255, 351, 352, 353	Κουκίδης Ε.	246, 432
Καστράνη Πωλίνα	27	Κουμάκης Ελευθέριος	425
Κατάκης Εμμανουήλ	57	Κουνενού Καλλιόπη	314
Κατσαρού Δήμητρα Β.	68, 183	Κουντουράς Γεώργιος	285
Κατσαρούπας Παναγιώτης	47	Κουρκούτας Ηλίας	217, 362
Κατσικίδου Μ.	423	Κουρλή Μ.	432
Κατσικίδου Μαγδαληνή	18	Κουρμούση Ντίνα	314
Κατσιώτη Χρυσάνθη	201	Κουρμπέτης Δ.	245
Κατσούλη Αικατερίνη-Μαρίνα	163	Κουρουπού Άννα	202
Καφέτσιος Κ.	165	Κούρτη Ευαγγελία	367, 368
Καφέτσιος Κωνσταντίνος	117, 354, 355, 417, 421	Κούτρα Αικατερίνη	106, 107, 108, 109
Κεδράκα Κατερίνα	385	Κούτρας Βασίλειος	314
Κελεσίδου Σοφία	141	Κουτσιμανή Γιώτα	46
Κέλη Νάταλη	70	Κουτσογιώργη Χρυστάλλα	69
		Κουτσοκλένης Αθανάσιος	283
		Κουφάκη Ιωάννα	385

Κρήτης Πανεπιστήμιο	33	Λιόνα Κατερίνα	408
Κυπριωτάκη Μαρία	338, 401	Λοράνδος Φίλιππος	202
Κυπριωτάκης Γεώργιος	401	Λουάρη Μ.	215, 393
Κυριάζος Θεόδωρος	52, 114, 287	Λουμάκου Μαρία	325
Κυριακοπούλου Νατάσσα	377	Λυράκος Γεώργιος	257, 324
Κυριάκος Πλατρίτης	430	Λυτάκη Παναγιώτα	84
Κυριακού-Χατζηραποστόλου Ευαγγελία	163	Λύχνου Κωνσταντίνα	28
Κυρίτση Ναυσικά	129		
Κώνστα Αναστασία	260	M	
Κωνσταντινίδη Γκέλυ	162	Μαγκλάρα Νάντια	261
Κωνσταντίνος Πετρογιάννης	25	Μακρής Νικόλαος	376
Κωνσταντίνου Νίκος	186	Μακρής Νίκος	148, 266
Κωνσταντοπούλου Θεοδώρα	335	Μακρίδου Άννα	80
Κωνσταντοπούλου Π.	232	Μακρυδάκη Βασιλική	27, 32
Κωστάκη Μαρία	123	Μαλεγιαννάκη Αμαρυλλίς-Χρυσή	336
Κώστα Πανωραία	388	Μαλιούση Δήμητρα	337, 363
Κωσταρά Σπυριδούλα	37	Μαλισιόβα Ελευθερία	59
Κωτσάκης Ρήγας	220	Μαλλιαρού Θεοδώρα	368
		Μαλλιοπούλου-Καρρά Ηλέκτρα	170
Λ		Μαλλιωτάκη Μαρία	106
Λαγάκου Ευδοκία	19, 261	Μανδαρή Αναστασία Χιδερίδου -	240
Λαγωνίκου Σοφία	142	Μανιαδάκη Κατερίνα	286
Λαζαράτου Ελένη	261	Μανωλοπούλου Αμαλία	202, 203
Λάζαρη Διονυσία	218	Μανωλοπούλου Χρυσή	217
Λαζαρίδου Μ.	284	Μαργιούλα Χριστίνα	167
Λαϊνάς Σωτήρης	154, 155, 158	Μαριδάκη-Κασσωτάκη Αικατερίνη	28, 45, 112
Λακιώτη Αγάθη	312	Μαρκοδημητράκη Μαρία	81, 83, 176, 338
Λαμπράκη Αριάδνη	360	Μάρκος Άγγελος	69, 72, 150
Λαμπριδης Ευθύμιος	28, 31, 78	Μασούρα Ελβίρα	20, 120, 250, 251, 279
Λαμπροπούλου Αικατερίνη	309	Μάττης Στέργιος	203
Λάου Αύρα	312	Ματιάκη Βασιλική	381
Λασκαρίδης Κωνσταντίνος	151	Μαυράκη Μένια	316
Λειμονής Επαμεινώνδας	107	Μαυρέα Τατιάνα	336
Λεμοντζέλη Α.	423	Μαυρίδης Δ.	258
Λεπίδου Χριστίνα	260	Μαυροειδής Γεώργιος	109
Λέτσιου Ροζάνθη	97	Μελικόπουλος Βίκτωρ	122, 296
Λεωνίδου Χρυσάνθη	187	Μελιτά Βασιλική	203
Λημνιούδη Α.	397	Μένου Αλεξάνδρα	365
Λημνιούδη Αθηνά	143	Μεντή Δέσποινα	256, 257, 324
Λιανός Παναγιώτης	230, 309	Μεράβογλου Παρή	19
Λιόβας Δημήτριος	26, 178, 354	Μεταλλίδου Παναγιώτα	41, 64, 262, 265

Μηλιένος Φώτιος	67	Μπίτσιος Παναγιώτης	425
Μηναριτζή Δήμητρα	128	Μπογέας Θεόδωρος	77
Μητροπούλου Ειρήνη Μαρίνα	116	Μπογιατζίδου Ολυμπία	294, 384
Μήτσαλα Αναστασία	337, 363	Μποζατζής Νίκος	190, 304
Μήτση Ελευθερία	366	Μπόντη Ελένη	260
Μικεδάκη Αικατερίνη	328	Μπονώτη Φωτεινή	81, 84, 141, 167
Μισαηλίδη Πλουσία	81, 85, 177, 332	Μποροδήμου Ανθή	265
Μίσκου Αλεξάνδρα	127, 217	Μπότσαρη Εύη	55, 57, 287, 290
Μίχα Α.	432	Μπουλάκης Παραδείσιος	133
Μιχαήλ Δήμητρα	96, 102	Μπραίλας Αλέξης	370
Μιχαηλίδης Γεώργιος	112	Μπρούζος Ανδρέας	177
Μιχαηλίδης Μιχάλης	69, 70	Μπρουσκέλη Βασιλική	255, 325, 386
Μιχαηλίδη Χρήστος	120	Μπύρου Μαρία	105
Μιχαλακούδη Αποστολία	266	Μυλωνάς Κ.	247
Μιχάλης Αθανάσιος	86, 331	Μωραΐτου Δέσποινα	121
Μίχος Ιωάννης	193		
Μοκαΐτη Φανή	210	N	
Μοσχίδης Ευστράτιος	72	Ναζίρη Στέφανη	189
Μοσχοβάκου Ναυσικά	140	Νάκου Ι.	399
Μόττη-Στεφανίδη Φρόσω	113, 267, 406	Νάντση Ευδοξία	121
Μόττη Φρόσω	167	Νάστου Α.	234
Μουσιώνη Άρτεμις	260	Ναυρίδη Ευανθία	287
Μπάκα Αφροδίτη	105, 405, 409	Νέγκα Χρυσάνθη	138
Μπακιρτζής Χρήστος	294, 384	Νεοκοσμίδου Παναγιώτα	364
Μπαμπλέκου Ζωή	199, 291	Νεοφύτου Κλαυδία	188
Μπαξεβανίδου Αρετή	135	Νεραντζάκη Θεοδώρα	252
Μπαούρδα Βασιλική	177	Νιαστή Καλομοίρα	319
Μπάπκα Βασιλική	121	Νικολαΐδης Ιωάννης	294, 384
Μπαρδουνιώτη Μαρία	310	Νικολαΐδου Αθανασία	350
Μπαρμπαγιάννης Ε.	397	Νικολακοπούλου Μαρία	45
Μπαρμπάκας Διονύσιος	26, 178, 354	Νικολοπούλου Βασιλική	321, 322
Μπαρμπαρή Δήμητρα-Αρσενία	137	Νισυραίου Άννα	92, 94, 242
Μπάσα ωάννα	99	Νομικού Μαρίλια	349
Μπαχούρου Θ.	341	Ντάβου Μπετίνα	148, 271
Μπαχούρου Θεοδώρα	339	Ντάγκα Κλεονίκη	104
Μπεζεβέγκης Ηλίας	300	Ντάνη Σ.	165
Μπελίτσου Νατάσσα	366	Ντάνη Σπυριδούλα	140
Μπέμπες Β.	258	Ντέντε Ελένη	280
Μπενέτου Άννα	313	Ντινοπούλου Στέλλα	180, 364
Μπιλιάλη Ε.	284	Ντόντης Ευάγγελος	359
Μπίμπου-Νάκου Ιωάννα	409	Ντούση Ιουλία	263
Μπίτσι Αγγελική	99		

Ντριβιντίδου Αναστασία	214	Παπαδόπουλος Δημήτρης	410, 411
Ξ		Παπαδόπουλος Ο.	284
Ξαγρεμμένακος Σταματίος	26, 178, 354	Παπαδοπούλου Αναστασία	331
Ξανθάκη Μαρία	201, 202, 203, 204	Παπαδοπούλου Βασιλική	347
Ξανθοπούλου Δέσποινα	115, 116, 117, 276, 278	Παπαδοπούλου Γεωργία	279
Ξενικού Αθηνά	417, 418	Παπαδοπούλου Ελευθερία	294
Ο		Παπαδοπούλου Μάρθα	205
Οικονόμου Μαρία	33	Παπαδοπούλου Μαρία	84
Οικονόμου Μελίνα	139	Παπαηλιού Χριστίνα	63
Οικονόμου Παναγιώτης	413	Παπαθανασίου Νάνσυ	16, 113
Π		Παπαθεοδώρου Σοφία	328
Παϊκοπούλου Ευαγγελία	138	Παπαθωμά Χρύσα	103
Παλιβάκου Ειρήνη	389	Παπαϊωάννου-Σπυρούλια Αφροδίτη	122, 168, 172, 296, 428
Παναγιωτακοπούλου Ιωάννα Σταματίνα	316	Παπακωνσταντίνου Αντιγόνη-Άλμπα	331
Παναγιωτοπούλου Πέννυ	208, 267, 268, 269	Παπαλέξη Μελίνα	356
Παναγιώτου Γ.	292	Παπά Μιχαέλα	237
Παναγιώτου Γεωργία	185, 186, 187, 188, 189, 221, 291	Παπανδρέου Σπυριδούλα	31
Παναγιώτου Φ.	38	Παπανικολάου Γεωργία	392
Παναγόπουλος Αντώνιος Δ.	415	Παπανικολάου Νικόλαος	401
Παναγοπούλου Εύχαρις	54	Παπανίκου Ε.	39
Πανταζοπούλου Ε.Τ.	212	Παπασακελλαρίου Κωνσταντίνος	390
Παντελή Μαρία	221, 291	Παπαστάμου Στάμος	225, 396
Παντελιάδου Σουζάνα	236, 237, 238, 239, 392	Παπαστυλιανού Αντωνία	47, 169, 268
Παντζαρτζίδου Αλεξάνδρα	128	Παπατρέχας Αλέξανδρος	201, 204
Παξινός Γιώργος	297	Παπαχριστόπουλος Κωνσταντίνος	275, 278
Παπά Άννα	80	Παπουλίδη Ασημένια	63
Παπαβασιλείου Ιωάννα	333	Παππά Βάσω	88
Παπαδανιήλ Ελπίδα	340	Παρασκευοπούλου Σταυρούλα	110, 223, 403
Παπαδάτου-Παστού Μαριέττα	162	Πασσαλίδη Κρίστη	79
Παπαδημητρίου Θεοδώρα	26, 178, 354	Πατελάρος Ε.	284
Παπαδημητρίου Παναγιώτης	334	Πατέρα Αλίκη	261
Παπαδήμου Παναγιώτα	22	Παυλάκη Άννα	389
Παπαδοπετράκης Γιώργος	204, 205	Παυλίδης Γεώργιος	29, 30, 332
		Παυλόπουλος Βασίλης	113, 137, 267, 268, 270, 300, 406, 407
		Πεντέρη Ευθυμία	209
		Πέππου Ευαγγελία Λίλη	344, 345
		Περράκη Νικολέτα	90
		Πετκανοπούλου Κατερίνα	407
		Πετρίδης Κωνσταντίνος	116

Πετρογιάννης Κ.	159	Σακκά Ελένη	137
Πετρογιάννης Κωνσταντίνος	74, 206, 209	Σακκάς Σ.	39
Πετρόπουλος Ανδρέας Κωνσταντίνος	34, 61, 171, 400	Σαλταούρα Γεωργία	366
Πέτρου Ε. Β.	292	Σαμακουρή Μ.	423
Πέτρου Αναστάσιος	361	Σαμακουρή Μαρία	80, 343, 347, 384, 385
Πέτρου Έλενα	431	Σαμαράς Αθανάσιος Ν.	95, 97, 397
Πλατσίδου Μαρία	22, 91, 132, 148, 348, 349	Σαμαρτζή Σταυρούλα	59, 63, 123
Πλιάκα Α.	39	Σανδραβέλης Άγγελος	240
Πνευματικός Δημήτριος	100, 198, 199, 213, 357	Σαπουντζής Αντώνης	305, 380
Ποθεινή Βαϊούλη	280	Σαπουντζής Αντώνιος	144, 192
Πολιτάκη Χριστίνα	219	Σαρρή Ε.	234
Πόλκας Γιώργος	203	Σαρρής Δημήτρης	30, 332
Πολυχρόνη Φ.	212	Σβόλη Μιράντα	164
Πομίни Βαλέρια	87	Σδράλης Ηλίας	323
Πούλιος Αντώνης	16, 201, 202, 204, 205	Σεΐδου Ειρήνη	26, 178, 354
Πούλιου Αφροδίτη	41	Σέμκου Αντωνία	337, 363
Πούλου Μ.	380	Σερήφ Σερική	351, 352, 353
Πρασσά Κωνσταντίνα	53	Σερική Σερήφ	255
Πριμηκύρης Αντώνης	202	Σιαμέτη Μαρία	403
Προδρομίτης Γεράσιμος	58, 225, 394, 396, 408	Σιαφάκα Β.	258, 398, 399
Πρωτόπαπας Κωνσταντίνος	205	Σιδέρη Ελένη	256
P		Σιδερίδης Βασίλειος	203
Ράλλη Α. Μ.	232, 233	Σιδηροπούλου Ανθή	272
Ράλλη Ασημίνα	175, 231, 318, 362	Σιδηροπούλου-Δημακάκου Δ.	247
Ράντζου Μαρία	381	Σιέττου Ελένη	110
Ρέντζιος Χρήστος	66	Σίμος Γρηγόρης	91, 92, 93, 94, 241, 242, 243, 244
Ρήγα Αναστασία Βαλεντίνη	315	Σίμου Μερόπη	243
Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη	315	Σίσκα Λίνα	411
Ρισβάς Χαράλαμπος	426	Σιφναίου Κατερίνα	139
Ρούσσοσ Π.	232, 233, 271	Σκιαδοπούλου Ειρήνη	294, 384
Ρούσσοσ Πέτρος	195	Σκοπελίτη Ε.	245
Σ		Σκοπελίτη Ειρήνη	376, 379
Σαββίδου Μαρία	173	Σκορδή Σμαράγδα	173
Σακαλάκη Μαρία	164	Σμυρναίου Ζαχαρούλα	331
Σακελλαρίου Ευαγγελία	36	Σούκα Αγγελική- Παρασκευή	130
Σακκά Δέσποινα	139, 224, 306, 367	Σουλιώτη Ε.	271
		Σουμέλη Ε.	161
		Σουμελίδου Ευγενία	248
		Σουμπάρα Μαλαματένια	93
		Σουσαμίδου Αικατερίνη	40
		Σοφία Αναστασιάδη	410

Σπαθιά Ιωάννα	203	Τάλλη Ι.	341
Σπανού Ελένη	289	Τάλλη Ιωάννα	282, 339
Σπυριδωνίδου Κυριακή	132	Τάνταρο Σπύρος	301
Σπυροπούλου Έλλη	166	Τάνταρος Σπυρίδων	184
Σπυροπούλου Χριστίνα	366	Τάνταρος Σπύρος	300, 356
Σταθοπούλου Αγάθη	390	Τασιούλη Δήμητρα	290
Σταθοπούλου Μαρία	108	Τάτσης Γεώργιος	335
Σταθοπούλου Χαρούλα	334	Τεμπέλη Άννα	325
Σταλίκας Αναστάσιος	51, 52, 53, 87, 111, 114, 145, 146, 147, 311, 312, 313, 371, 372, 373, 374, 375	Τερζούδη Γεωργία	347
Σταμοβλάσης Δημήτρης	64, 383	Τζαμάκου Αικατερίνη	211
Σταμοβλάσης Δημήτριος	276, 392	Τζανάκης Μανόλης	395
Στάμος Νικόλαος	105	Τζαφέρου Φ.	164
Σταμούλης Γεώργιος Ι.	413, 414, 415, 416	Τζιβινίκου Σωτηρία	334
Σταμπολτζή Αγκαΐα	290	Τζουβελέκης Πάνος	305
Σταυρακάκη Στ.	341	Τιτσινίδης Άγγελος	431
Σταυρακάκη Σταυρούλα	282	Τοπάλη Κ.	423
Σταυρινίδης Παναγιώτης	301	Τουλούπης Θάνος	126
Σταύρου Αικατερίνη Π.	362	Τραβασάρος Τάσος	169
Σταύρου Πήλιος- Δημήτρης	426	Τριανταφύλλου Πηνελόπη	201, 204
Σταύρου Πήλιος-Δημήτρης	360, 380, 427	Τριλίβα Σ.	165
Σταυρούση Παναγιώτα	246	Τριλίβα Σοφία	395
Στεφανίδη Φρόσω Μόττη-	111	Τρούλη Γεωργία	400
Στεφανίδου Αιμιλίζα	422	Τσακαλίδου Άννα	245
Στεφάνου Γεωργία	41, 44	Τσακίρογλου Ανδριάντα	104, 260
Στέφας Ελευθέριος	128	Τσαμπαρλή Αναστασία	87
Στρατάκη Ι.	74	Τσαμπούρη Σ.	258
Στριφτού Αικατερίνη	416	Τσάνταλη Ελένη	175
Στυλιανίδης Σ.	164	Τσαούση Δ.	233
Στυλιανίδης Στέλιος	344, 345	Τσαούσης Ιωάννης	115, 116, 118, 119, 219
Συγγελάκη Εύα-Μανόλια	138	Τσατσαρώνη Χ.	246, 432
Συμεωνίδης Γ.	284	Τσέλιου Ελευθερία	167, 170
Συνοδινού Β.	164	Τσεσμελή Στυλιανή	254, 386
Συριοπούλου Χριστίνα	241	Τσεσμελή Στυλιανή Ν.	249
Σωτηροπούλου Ελένη	249	Τσετσέκου Αικατερίνη	142
		Τσιάρα Ευαγγελία	85
		Τσιγγίλης Νικόλαος	71, 73, 220, 273
		Τσιλιγγίρη Χριστίνα	92, 93, 94, 244
		Τσινού Αρετή	268
		Τσιρίδου Ο.	284
		Τσιροπούλου Κατερίνα	124
		Τσίτση Μαργαρίτα	326
		Τσιτσιμπή Ευγενία	293

T

Ταβλαρίδου Ευαγγελία	245	Τσιροπούλου Κατερίνα	124
Ταζανάκης Εμμανουήλ	403	Τσίτση Μαργαρίτα	326
Τάκας Εμμανουήλ	99, 143, 396	Τσιτσιμπή Ευγενία	293
Τάκου Ελένη	77		

**17^ο Πανελλήνιο Συνέδριο
Ψυχολογικής Έρευνας**

Νοερός οὖν καὶ ἐμψυχος ἐστὶν ὁ κόσμος
Ζήνων ὁ Κιτιεύς (c. 334 - 262 π.Χ.)

**Αλεξανδρούπολη
15-19 Μαΐου 2019**

Συνεδριακό Κέντρο
Ramada Plaza Thraki Hotel

www.elpse2019.gr